

DÜNYA ƏDƏBİYYATI
KLASSİKLƏRİ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN
“Dünya ədəbiyyatının görkəmli
nümayəndələrinin əsərlərinin
Azərbaycan dilində nəşr edilməsi haqqında”
2007-ci il 24 avqust tarixli
sərəncamı ilə nəşr olunur.

OSCAR UAYLD

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

Oskar Uayld. Seçilmiş əsərləri.
Bakı, "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2013, 464 səh.

ISBN 978-9952-32-115-9

İngilis dilindən tərcümə edən
və ön sözün müəllifi:

KAMRAN NƏZİRLİ

Redaktor:

MAHİR N.QARAYEV

Korrektorlar:

AQŞİN MƏSİMOV
ELSEVƏR MURADOV

Mətn: Bakı Slavyan Universitetinin
nəşriyyatı

© "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2013

www.eastwest.az

www.fb.com/eastwest.az

DÜNYA ƏDƏBİYYATININ “XOŞBƏXT ŞAHZADƏ”Sİ

Oskar Uayldla ilk “tanişlığım” onun “Xoşbəxt şahzadə” nağılı ilə başlamışdır; orta məktəbdə oxuyarkən rus dili müəllimimiz bizə “Xoşbəxt şahzadə” və balaca quşcuğaz – Sığırcının acınacaqlı taleyini danışanda çox təsirlənmişdim; bu nağıl şəxsən mənim – on iki yaşlı bir məktəblinin qəlbini və beynini silkələmişdi və hələ o zamanlar hiss edirdim ki, içimdə nəsə dəyişir; əlbəttə, bu dəyişikliyin nədən ibarət olduğunu anlaya bilmirdim. Amma çox sonralar başa düşdüm ki, sən demə, dünyada məlikməmmədlərdən, fatmalardan, tıq-tıq xanımlardan, cırtıdanlardan... başqa, “Xoşbəxt şahzadə”, “Sadiq dost”, “Bülbül və qızılıgül”, “Balaca kral”, “Balıqçı və onun ürəyi”... də varmış. Və bu gözəl nağılların müəllifi dünya ədəbiyyatında öz xüsusi yeri və çəkisi olan irland əsilli ingilis yazıçısı, dramaturq, şair və publisisti Oskar Uaylddır.

Oskar Uayldın nağıllarındakı humanizm, ədalətsizliyə və amansızlığa qarşı üsyankarlıq, adi dialoqlarla böyük mətləbləri açmaq bacarığı adamı heyran edir; onun nağıl dünyası mənim gələcək ədəbi taleyimdə də rol oynadı. Mən yazıçının bir neçə nağıl və şeirini hələ tələbə ikən tərcümə eləmişəm. Lakin ağılıma da gəlməzdi ki, bir zamanlar dünya ədəbiyyatının bu aforizm ustasının “Seçilmiş əsərləri”ni orijinaldan Azərbaycan dilinə tərcümə edəcək, bu kitaba ön söz də yazacağam.

Yazıçının həyatı da ədəbi fəaliyyəti kimi ziddiyyətli olub. Lakin ədəbiyyatşünaslar onun şəxsi həyatından daha çox, bədii-estetik dünyagörüşünə, sanballı ədəbi fikirlərinə, xüsusilə aforizmlərinə önəm veriblər. Oskarın ədəbi düşüncələri, aforizmləri xüsusilə böyük

maraq kəsb edir. Onun qalmaqallar, dedi-qodular, ailə-məişət və məhkəmə çəkişmələri ilə müşayiət olunan şəxsi həyatı isə türmə divarları arasında keçərək bədbəxt bir sonluqla bitmişdir.

Oskar Uayld 1854-cü il oktyabrın 16-da İrlandiyanın Dublin şəhərində anadan olmuşdur. Oskar Uilyam və Ceyn Françesko Uayldlar ailəsinin ikinci oğlu idi. Anası Ceyn “*Speranza*”¹ təxəllüsü ilə İrlandiya azadlıq hərəkatı haqqında şeirlər yazırdı. Atası Uilyam Uayld İrlandiyanın tanınmış həkim-oftalmoloqu və tibb üzrə bir neçə elmi əsərin müəllifiydi. O həm də arxeologiya və folklorla dair kitablar yazmışdır. Beləliklə, hələ uşaqlıqdan Oskar Uayld poeziya və ədəbiyyat mühitində böyüyürdü; ailədəki yaradıcı ruh onun gələcək taleyinə çox böyük təsir etdi.

Oskar doqquz yaşına kimi evdə təhsil alıb. Sonralar orta təhsilini kollecdə davam etdirmiş, orada yunan ədəbiyyatına dair bilgiler əldə etmişdir. Məktəbi qızıl medalla bitirdikdən sonra təhsilini Oksfordun Maqdalən kollecində davam etdirir. Bir neçə il kollec təhsili alır, daha sonra Oksford Universitetinə daxil olur. O, burada ingilis yazıçıları Con Reskin və Volter Paterin təsiri altına düşür. Onlar sənətin həyatda əhəmiyyətli rolu ideyasını müdafiə edirdilər. Sonralar Oskar bu ideyaya güləcəkdə və özünün “Dorian Qreyin portreti” əsərində yazacaqdı ki, sənət əhəmiyyətsiz, boş bir şeydir.

Təhsilini başa vurduqdan sonra Oskarın düşüncələri və fəlsəfi görüşləri tamamilə dəyişir; o, yeni-yeni əsərlər yazır və mədəniyyət tarixində ilk dəfə olaraq ritual və mərasimlərdə danışq tərzinə və intonasiyasına yeni forma gətirir. Oskara görə, ədəbiyyat adamı həyata estetik bir akt kimi baxmalıdır.

İlk şeirlər toplusunu Oksford Birliyinə təqdim edərkən plagiatlıqda suçlanan, beləliklə, kitabı əlyazma şəklində geri qaytarılan Oskar Uayldın ilk kitabı 1881-ci ildə işıq üzü görür. Elə ilk kitabda onun estetik dünyagörüşündəki pessimist notlar, mistik əhvali-ruhiyyə sezilməyə başlayır; bu, onun dramaturgiyasına da təsir edir. O, başqa janrlarda da – esse, nağıl, ədəbi-tənqidi manifestlər və s. – qələmini sınaıır və uğurlar qazanır.

¹ “Ümid” (*ital.*)

Bir qədər sonra Oskar Uayld Nyu-Yorka gedir və burada ədəbiyyatdan mühazirələr oxumağa başlayır. Yazıçı ilk dəfə olaraq dekadent¹ hərəkatının əsas prinsiplərini işləyib hazırlayır. O, sənətin sosial funksiyasını inkar edir; həqiqətə uyarlılığını, solipsist² konsepsiyanı rədd edir.

Oskar sənətkar hüquqlarının tam formada müdafiəsini tələb edirdi. Əlbəttə, Oskarın böyüklər üçün nəzərdə tutulan əsərləri hələ də mübahisə doğurmaqdadır. Lakin sənətkarın uşaqlar üçün yazdığı nağıllar, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, daha ibrətamiz və maraqlı, təsirli, cəlbedici və düşündürücüdür. “Sadiq dost”, “Xoşbəxt şahzadə”, “Bülbül və qızılgül” və s. bu qəbildəndir.

Oskar Uayld “Dorian Qreyin portreti” (1890) romanını yazmaqla özünün bütün mövzu dairəsinin üstündən qara xətt çəkdi. Sonrakı dövrdə komediya janrında yazdığı pyeslərdə (“İdeal ər”, “Diqqətdən kənar qalan qadın” və s.) o, kübar təbəqəyə mənsub təmtəraqlı məclislərdə və salonlarda əxlaqsızlığın estetikləşdirilməsini, abırsız gedonizmi³, fahişəliyə birbaşa rəğbəti təsvir etdi. Lakin bütün bunlar istər-istəməz “Dorian Qreyin portreti”ndəki paradoksal dialoqlarda yumordan daha çox, satiraya çevrildi. Beləliklə, onun komediyaları sosial-ifşaedici xarakter daşıyaraq teatrların səhnəsinə yol açdı.

Oskar Uayldın 1890-cı illərdə yazdığı, demək olar ki, bütün əsərləri İngiltərədə ictimai qınaq və qalmaqallarla müşayiət olundu. Lakin onun həyatında əsas qalmaqal təkə yaradıcılığı ilə deyil, şəxsi həyatı ilə də bağlı idi. Qeyd edək ki, hələ Oksford Universitetində oxuyarkən Oskar Uayld “Mason lojası”na üzv olmuşdu və daha sonralar masonların usta dərəcəsinə almışdı. Həyatının faciə ilə bitməsində də məhz bu amilin rolu oldu və yazıçı çox sonralar anlayacaqdı ki, masonların “toruna” düşmək nə deməkdir.

Yazıçı Oksfordu bitirdikdən sonra Dublində Florens Balkomba adında bir qıza vurulur. Lakin Florens yazıçı Bram Stokerlə ailə qurduqda bu, Oskara pis təsir edir və o, Florensə İrlandiyanı birdəfəlik

¹ *Dekadent* – sənətdə mürtəce cərəyan tərəfdarları nəzərdə tutulur.

² *Solipsist* – subyektiv idealizmin fəlsəfi qolu; bu fəlsəfəyə görə, insanın yalnız şəxsi şüuru gerçəklik hesab edilə bilər, obyektiv varlıq yoxdur.

³ *Gedonizm* – (fəls.) həyatın zövq və səfa üçün yarandığını iddia edən qədim yunan əxlaq nəzəriyyəsi

t rk edəcəyini bildirir. Belə də edir: 1878-ci ildə ölkəni tərk edir və  z dođma vətəninə yalnız ikicə dəfə qısa muddətə qayıdır. Oskar London v  Paris şəhərlərində 6 il yaşayır. Londonda olarkən varlı bir adamın Konstansa Lloyd adlı qızıyla tanış olur, ona evlənməyi təklif edir və onlar 1884-cü il mayın 29-da Londonda evlənirlər. Onların iki ođlu olur: Siril v  Vivyan.

1895-ci ildə Oskarı homoseksuallıqda suçladılar. O, buna görə yaxın dostu Alfred Duqlasın atasını məhkəməyə verdi. Lakin təxminən,  c il Oskarın himayəsində olan və Oskarı ailəsindən ayıran Duqlas məhkəmədə ona qarşı şahid kimi çıxış etdi. Beləliklə, Oskar  xlaqsızlıđa görə həbs olundu. Onun bütün pyesləri dərhal səhnədən yıđışdırıldı, afişalar götürüldü. Onu müdafiə edən, lakin azad olunmasına nail ola bilməyən yeganə dostu Bernard Őou idi.

Oskar Uayldın mənəvi-əxlaqi süqutundan sonra Konstansa  z n n v  ođlanlarının soyadını dəyişib Holland etdi. Bu qadın 1898-ci ildə belindən cərrahiyyə olunduqdan sonra vəfat etmiř, İtaliyada dəfn olunmuřdur. 1897-ci ildə həbsdən çıxandan sonra Oskar Uayld Fransaya k c r. Burada o, səfil, yoxsul v  tənha bir həyat sürür; nəticədə 1900-c  il noyabrın 30-da Parisdə vəfat edir.

Oskarın böyük ođlu Siril Dünya müharibəsində Fransada  ld r lm řd r. Vivyan da müharibədə iřtirak edir və müharibədən sonra yazıçılıq v  t rc m çilikl  m řđ l olur. 1954-c  ildə Vivyanın “Oskar Uayldın ođlu” adlı xatirələr kitabı çapdan çıxır. O, xatirələrində atasının həbsdə olduđu mudd td  ailələrinin necə əziyyətlər  ekdiyindən yazıb. Vivyanın ođlu Merlin Holland da  z babası Oskar Uayld haqqında bir ne  kitab yazıb.

Oskar Uayldın bütün həyat və yaradıcılıđında qəbul olunmayan məqamlar v  dəyərlər olsa da, onun yaradıcılıđı, xüsusilə aforizmləri XX  srin Avropa ədəbiyyatı  c n qiymətli xəzinə kimi qəbul edilir; qeyd etmək lazımdır ki, vaxtilə İngiltərənin qəbul etmədiy  dəyərləri (məsələn, Salvador Dalinin həyat tərzi kimi) bu gün Avropa müdafiə edir. Xüsusi qeyd edək ki, Oskar Uayld həddən artıq řh r tp r st, müəyyən mənada kütlənin rəyindən asılı bir sənətkar olub. Ondan daim tələb olunurdu ki, ictimai rəyi nəzərə alsın, ictimaiyyətin rəyi ilə hesablaşsın. O, ABŐ v  Kanada səfərləri zamanı mühazirə v  çıxışlarının anonsunda belə

bir ifadə yazmışdı: “Mənim sizə dühamdan başqa təqdim etməyə heç nəyim yoxdur”.

Bir məqamı xüsusilə qeyd etmək vacibdir: bütün dövrlərdə yaradıcı adamı, əsl sənətkarı “başə düşmək” problemi mövcud olub. Hər zaman cəmiyyət üçün, Belinskinin sözləri ilə desək, “sənətkarı sevmək başə düşməkdən daha asan olub”. Oskarın dərini fəlsəfəsini də cəmiyyət “həzm” edə bilmirdi, ayrı-ayrı qruplar, ictimai-siyasi, hətta ədəbi cərəyanlar da ona yerli-yersiz hücumlar edirdi. Yazıcının çox geniş yaradıcılıq diapazonuna aid olan müxtəlif janrlar – roman, povest, hekayə, nağıl, pyes, esse və məqalələrdə dərini məzmunla yanaşı, incə yumor, hədsiz istehza, habelə cəmiyyətin kübar təbəqələrinə, onların həyat tərzinə qarşı ifşaedici, tənəli satira var; Oskar həm də bir çox həyati vacib məsələlərə orijinal münasibəti ilə seçilən müəllifdir. Onun, demək olar ki, bütün əsərlərində dil və üslub orijinallığı ilə yanaşı, qeyri-adi həssas yanaşma və mövzunun ustalıqla bədii həlli özünü göstərir.

Azərbaycan oxucusuna təqdim etdiyimiz “Seçilmiş əsərlər”ə bir roman, iki pyes və iki nağıl daxil etmişik. Təqdim olunan əsərlərdə müəllif çox vaxt gah qeyri-adi məzmunlu bir hekayətin tarixçəsini “danışır” – məsələn, nağıl, ya da süjet formasında – gah da gözlənilməz paradokslardan istifadə edir (xüsusilə roman və komediyalarında). Bu əsərlərdə yazıcını xüsusən insanın mənəvi aləmi ilə bağlı olan məsələlər narahat edir. Ali sevinc insanlara nə verir? – Əsas suallardan biri budur. Oskarın öz cavabı da maraqlıdır: “Gözəllik!” Diqqət edin – sevgi, məhəbbət yox! Zəhmət, uğur, nailiyyət yox, mübarizə yox, məhz gözəllik!

Oskar Uayld yazır: “Mənim üçün gözəllik möcüzələr möcüzəsidir. Yalnız dayaz adamlar xarici görkəmə önəm vermir, insanı zahiri görkəminə görə dəyərləndirə bilmirlər. Dünyanın əsl sirri onun görünən tərəfindədir, görünməyən şeylərdən danışmağa dəyməz!” Bu paradoks Oskarın əsas yaradıcılıq qayəsini və ideyasını müəyyənləşdirir, təqdim olunan əsərlərin də ana xəttini təşkil edir.

Yazıcı gözəlliyi çox həssaslıqla dərk edir, duyur; həyatdakı bütün eybəcərliklərdən və iyronikliklərdən qaçan Oskar yarızarafat-

yarı ciddi hətta yoxsul təbəqəyə məsləhət görürdü ki, “şairənə cırcırdır geysinlər”. Oskar əsl sənət tərəfdarı idi, yəni “sənət sənət üçündür” ideyasını bəyəndi. O hesab edirdi ki, sənət bütövlükdə insanı formalaşdırır, sənət həyatı təqlid etmir, həyat sənəti təqlid edir. İnsanlar sevimli ədəbi qəhrəmanlarını təqlid edir, yalnız sənətkara görə gözəlliyi dərk edirlər; məsələn, insan rəssamın çəkdiyi şəkllə görə gözəlliyi dərk edir, ondan gözəlliyi dərk etməyi öyrənir. Yazıçı çalışırdı ki, onun əsərləri insanlara öz gözəlliyi ilə zövq versin. Həqiqətən də, Oskar çox gözəl və səlis yazıçıdır; lakin bəzən bu əsərlərdə gözəllik əvəzinə “bəlağət” də müşahidə edirik; bununla belə, bu “bəlağət” onun böyük dühasına xələl gətirmir. Doğrudur, Oskar Uayld qaranlıq və pis ehtirasları da təsvir etməyi sevirdi; məsələn, “Dorian Qreyin portreti” romanında o, az da olsa, əxlaqsız ehtiraslara, şəhvətin dərin qatlarına enmiş, onları ifrat dərəcədə qabartmışdır. Onun məhsuldar yaradıcılıq dövründə (1887–1895-ci illər) yazdığı “Lord Savilin cinayəti”, ikicildliyi – “Xoşbəxt şahzadə və digər nağıllar”, dialoqlar və məqalələrdən ibarət publisistik kitabları, “Yalanın tənəzzülü”, “Tənqidçi rəssam kimidir”, “Ledi Vindermerin yelpiyi”, “Diqqətdən kənar qalan qadın”, “İdeal ər”, “Ciddi olmağın vacibliyi”, “Salome”, “Riding türməsi haqqında ballada”, “Sosializmdə insanın qəlbi”, “Kantervil kabusu”, “Düşüncələr”, “Müdrilik müəllimi”, “Rəssam” və s. əsərlərində də gözəllik yüksək qiymətləndirilir; lakin müəllifin gözəllik haqqındakı ifrat düşüncələri ilə razılaşmamaq da olar; Oskar gözəlliyi əxlaq və həqiqətlə qarşı-qarşıya qoyur; onun üçün gözəllik əxlaq və həqiqətdən asılı olmayaraq da mövcuddur. O, qətiyyətlə iddia edir ki, onlar nəinki bir-biri ilə uyğun gəlmir, hətta bir-birinə düşməndirlər. Oskara görə, gözəllik azad surətdə mövcuddur, həqiqət və əxlaq isə bir-biri ilə yola getmir. Cəmiyyətin əxlaqi hesab elədiyi şey həqiqətə uyğun gəlməyə bilər! Oskarın bu müşahidəsi xudbin kübar cəmiyyətində reallığı əks etdirirdi. Oskar dəyərlərlə real həyat təcrübəsi arasında ziddiyyətləri açıq şəkildə ortaya qoydu; cəmiyyətdə görüntü xatirinə olan şeylərlə yanaşı, onun içindəki eybəcərlikləri də göstərə bildi.

Oskar Uayldın belə maraqlı mövqeyi öz dövrünün kübar cəmiyyətinə çağırış kimi səslənirdi. Oskar həm də meşşan təbiətinə qarşı

qısqanlıqla mübarizə aparırdı; kübar cəmiyyətin çirkin həqiqətləri və əxlaqı onu ağrıdırdı və o, buna, sadəcə, gülürdü.

Oskar Uayld istedadının ən gözəçarpan məziyyətlərindən biri və deyərdim ki, elə birincisi onun çevik təfəkkürlü olması və hazırca-vablığındadır. Yazıcının yumoru təbiətinə görə əsl irland yumorudur: dərin və çevik zəka, incə və nəzakətli yumor, aforizm. Ədəbiyyatçılar haqlı olaraq qeyd edirlər ki, ingilis dramaturgiyasının zənginləşməsində Oskar Uayldla Bernard Şounun xidmətləri eyni dərəcədədir.

Azərbaycan oxucusuna təqdim olunan roman və pyeslərdə müəllif qəbul olunmayan dəyərləri personaj və obrazların dili ilə elə incə formada təqdim edir ki, düşünürsən: sən demə, bizə pis görünən dəyərlər yaxşı olmasa da, haradasa xoşagələndir, yaxud əksinə. Oskar Uayldın paradokslarının duzu da məhz bundadır. Bu paradokslar özünəməxsus tərzdə, bir tərəfdən incə və maraqlı formada xudbinliyə, şöhrətpərəstliyə gülür, onu lağa qoyur, cahilliyi, alçaqlığı top atəsinə tutur, digər tərəfdən isə bu “pis keyfiyyətləri” bəzən elə tərzdə təqdim edir ki, sadəcə, adamın “xoşuna” gəlir, oxucuda ilıq təbəssüm oyadır.

“Diqqətdən kənar qalan qadın” (1893) və “İdeal ər” (1895) onun ən populyar komediyalarından hesab olunur. Bu pyeslər işıq üzü görəndən sonra çox böyük rezonans doğurmuşdur; tamaşaçılar indi də bu tamaşalara çox böyük maraqla baxırlar. Pyeslər səhnəyə qoyulduqdan sonra Oskarın yaşadığı dövrün tamaşaçıları ilk dəfə olaraq insanlar barədə, onları əhatə edən həyat barədə canlı söz eşitdilər; onların diqqətini, daha çox, yazıcının hazırcavablığı və iti zəkası cəlb etdi. Canlı dialoqlar, personajların kəskin həcəvləri, meşşan düşüncələri və mühakimələrinə istehza tamaşaçılar və auditoriya tərəfindən qəbul edildi. Müəllif haqqında isə deyirdilər: o, ingilis dramının ən yaxşı ənənəsini yaradan yazıçıdır. Onun pyeslərində tamaşaçı zadəgan cəmiyyətini öz gözləri qarşısında görür; burada insanlar mübahisə edirlər, gülürlər, dalaşırlar, toqquşurlar, bir-birini dəqiq xarakterizə edirlər, cəmiyyət barədə səlis fikirlər söyləyirlər. Kübar cəmiyyətindən çıxan qadın və kişilərin qaranlıq keçmişləri, gizli günahları və qüsuruları, ailə xəyanətləri, alicənab və əsilzadə cavanların nəcib, gənc qızlara qarşı ədəbli

davranış və diqqəti – Oskar Uayld komediyalarının intriqası məhz bu çərçivədədir. Bu çərçivə daxilində dramaturq maraqlı süjet xətti qurur və dolğun məzmunlu həyat mənzərələri yaradır. Oskarın komediyaları, əslində, personajların çıxış və dialoqları ilə daha çox maraqlıdır. Xarakterlərin xüsusi təsviri yoxdur, pyesdənpyesə onlar, təxminən, eyni tipli adamlardır; hər birinin dilindən acı həcvlər, nəzakətli təriflər, aforizmlər, paradokslu mülahizələr eşidirik, oxuyuruq. Maraqlı budur ki, hər dəfə yeni şeylər oxuyur, yeni fikirlər eşidirik. Bax əsas effektiv məqam, güc də bundadır. “Diqqətdən kənar qalan qadın” komediyası hətta bir qədər melodram təsiri bağışlayır. “İdeal ər” komediyası isə daha yüksək təbəqələrə aid olan komediyaadır: burada satirik motivlər daha güclüdür.

Bu əsərlərin hər birindən süjetin analizi vasitəsilə “ideyanı” tapıb çıxarmaq (əgər belə demək mümkündürsə!) və onu təhlil etmək olar. Belə bir “əməliyyata” ehtiyac duymuruq və bu qənaətdəyik ki, Oskar Uayldın, demək olar ki, bütün pyeslərinin “əxlaqı” dəyəri, bəlkə də, adi və bayağı aforizm təsiri bağışlaya bilər; lakin burada son nəticədə Xeyir qalib gəlir və alçaqlıq, Şər cəzalandırılır. Hadisələrin quruluşu, inkişafı və razvyazkasına görə Oskar Qərbin əyləncəli dramaturgiyasının qanunlarını pozmur. Diqqətli oxucuya görə, Oskarın komediyalarında personajların söhbətlərinin mövzusu həyatın daha geniş sahələrini əhatə edir: ictimai-siyasi həyat, əxlaq, mənəviyyat, iqtisadiyyat, ədəbiyyat, mədəniyyət, ailəməişət, izdivac və s. Bəzən adama elə gəlir ki, bunlar ifrat dərəcədədir. Lakin Oskarın bu məsələlərə incə və ustalıqla yanaşması onun müəllif kimi dərin biliyindən, dünyagörüşündən xəbər verir və həm də yaşadığı dövrün, cəmiyyətin norma və qaydalarına, prinsip və dəyərlərinə peşəkar yazıçı münasibətini ortaya qoyur. Cəmiyyət də bunu istəyir, istəyir ki, onun özünə və problemlərinə ciddi münasibət bəsləsinlər.

Oskar Uayld birincidərəcəli dahilər sırasında olmasa da (Şekspir və Tolstoy kimi), dünya ədəbiyyatında həyatın Böyük müəllimləri sırasında yer ala bilmişdir; o, sosial şəərə qarşı heç vaxt qəzəblə çıxış edə bilməsə də, insan və onu əhatə edən mühitin bütün incəliklərini qüsurlu və gözəllikləri ilə birlikdə ustalıqla qələmə alan sənətkardır.

Oskar Uayldın əsərlərindən onlarca sitat gətirmək, onların bədii dəyərini, üslub xüsusiyyətlərini və s. təhlil etmək bizim üçün çətin deyil; Oskarın tək cə aforizmləri barədə bir neçə kitab yazmaq olar. Lakin mən bu imkanlarımdan istifadə etməirəm və dünya ədəbiyyatının “Xoşbəxt şahzadə”si saydığım yazıcının aforizmlərindən zövq almağı Azərbaycan oxucusunun ixtiyarına buraxıram.

Kamran Nəzirli

DORIAN GREYİN PORTRETİ

(roman)

DORIAN GREYİN PORTRETI

Müəllifin ön sözü

Rəssam estetik gözəllik yaradan adamdır. Sənətin məqsədi özünü və sənətkarı cəmiyyətə tanıtmadır. Tənqidçi isə estetik gözəllikdən aldığı təəssüratını yeni forma, yaxud yeni vasitələrlə bölüşdürmək bacarığına malik adamdır.

Tənqidin ali, ya da aşağı forması – avtobiografiya növlərindən biridir. Estetik gözəlliyi olan şeylərdə eybəcər mənalar axtaran adamlar – əxlaqsız adamlardır; və bu tərbiyəsizlik heç də onları cazibəli göstərmir. Bu, böyük qüsurdur.

Estetik gözəlliyi olan şeylərdə ali mənə tapanlar mədəni adamlardır. Onlara ümid etmək olar. Onlar seçilmiş adamlardır və estetik gözəllikdə yalnız bir şeyi görürlər: gözəlliyi!

Yaxşı və yaxud pis kitab olmur; yaxşı və yaxud pis yazılan kitablar olur. Vəssalam.

XIX əsr realizmə nifrət bəsləyir; bu, öz əksini güzgüdə görən Kalibanın¹ qəzəbinə bənzəyir.

XIX əsr Romantizmi sevmir; bu da öz əksini güzgüdə görməyən Kalibanın qəzəbidir.

Sənətkar üçün insanın əxlaqi həyatı onun yaradıcılıq mövzularından yalnız biridir, amma sənətin əxlaqliliyi natamam, qeyri-mükəmməl vasitələrin mükəmməl ifadəsindən ibarətdir. Sənətkar heç nəyi sübut etməyə çalışmır. Sənətkar əxlaq dərsi demir. Sənətkarın belə bir niyyəti və cəhdi varsa, onda onu bağışlamaq olmaz; o, süni üslub yolu tutan adamdır. Sənətkarı qeyri-sağlam meyillərə vadar etməyin; o azaddır, hər şeyi təsvir edə bilər.

Sənətkar üçün Fikir və Dil vasitədir. Xeyir və Şər isə onun yaradıcılığı üçün sənət materialıdır. Forma baxımından bütün

¹ *Kaliban* – ecinnə, şəri təcəssüm edən varlıq; Şekspirin bir əsərindəki qəhrəmanın adı da Kalibandır; müəllif, yəqin ki, onu nəzərdə tutur.

sənətlərin örnəyi musiqi sənətidir. Hissiyat baxımından götürsək, aktyorluq sənəti ən həssas sənətdir. Hər bir sənətdə üst qat və rəmz olur. Kim ki üst qatın dərinliyinə varmaq istəyir, riskə getmiş olur. Kim ki rəmzləri açmaq istəyir, o da risk etmiş olur. Sənət həyat deyil, güzgüdür və o güzgülüyə baxanların əksidir. Əgər sənət əsəri mübahisə doğurursa, deməli, onda nəsə təzə bir şey, mürəkkəb və əhəmiyyətli bir şey vardır. Qoy tənqidçilər müxtəlif fikirlər söyləsinlər, onsuz da, sənətkar özünə sadıq qalacaqdır.

Biz insanı faydalı işlər gördüyünə və bundan heç də məmnun qalmadığına görə bağışlaya bilərik. Faydasız iş görən adamı da o zaman bağışlamaq olar ki, o, bu işi sevə-sevə, özü də ehtiraslı sevgi ilə görsün.

Hər bir sənət tamamilə faydasızdır.

Oskar Uayld

BİRİNCİ FƏSİL

Qızılgüllərin kəşif ətri emalatxananı bürümüşdü; bağçadan xəlifə yay küləyi qalxanda bu qoxu açıq qapıdan içəri girir, biluş-edici yasəmənle yemişan kollarının al-qırmızı güllərinin zərif rayihəsinə qarışaraq otağa dolurdu.

Lord Henri Votton fars dərili divanın üstündə uzanmış, adəti üzrə, papirosu-papirosa calayırdı; tüstü buludları arasından yalnız nəfəsotunu görmək olurdu; bal ətirli bu qızılı tütün topası günəş şüaları altında alışıb-yanırdı; adama elə gəlirdi ki, otun titrəşən xırda budaqcıqları bu közərən əzəmətin ağırlığına güclə tab gətirir. Hərdən iri pəncərənin uzun ipək pərdəsi arxasından oyan-buyana uçuşan quşların şiltaq kölgələri görünür, havada anı olaraq yapon cizgi elementlərini xatırladırdılar; və bu zaman lord Henri öz sabit üslublarına uyğun hərəkət və hərəkətsizliyi sənət əsəri vasitəsilə verməyə çalışan uzaq Tokionun saribəniz rəssamlarını yadına salırdı. Alaq edilməmiş hündür otların arasına baş vuran, yaxud qızılı tozcuqlara bələnmiş əyri-üyrü doqquzdən kollarının böyür-başına inadla və əsgəri intizamla dolanan arıların hirsli vızıltıları, sanki, sükutu bir qədər də üzücü edirdi; Londonun boğuc səş-küyü buraya, sanki, ərğənun¹ alətinin uzaq sədələri kimi gəlib çatırdı.

Emalatxananın ortasındakı molbertdə qeyri-adi gözəllikdə boylu-buxunlu gənc bir oğlanın portreti vardı; molbertin qarşısında, bir az aralıda rəssamın özü oturmuşdu; bu, Bazil Holvard idi. Bir neçə il bundan qabaq onun qəfil itməsi London ictimaiyyətini həyəcana gətirmiş və demək olar, ağılagəlməz, qəribə fərziyyələrin yaranmasına səbəb olmuşdu.

Rəssam öz möhtəşəm əsərinə – füsunkar gəncin portretinə tamaşa edirdi; üzünə məmnun təbəssüm qonmuşdu. Lakin o, qəflətən yerindən sıçradı və gözlərini yumdu, barmaqları ilə

¹ *Ərğənun* – içərisinə körüklə hava vurularaq çalınan musiqi aləti

kirpiklərini sıxdı, sanki, gözəl bir yuxu görürdü və onu yaddaşında saxlamaq üçün əlləşirdi, oyanmağa qorxurdu.

– Bazil, bu, sənin ən gözəl əsəridir, – lord Henri tənbel-tənbel dilləndi, – mən deyərdim ki, sən heç vaxt belə gözəl əsər yaratmamışdın... Əlbəttə, bunu mütləq gələnlə il sərgiyə – Qrosvenora göndərməlisən. Akademiyaya göndərmə, ora qarışıq və gediş-gəlişi çox olan yerdir. Nə vaxt gedirsən, o qədər adam görürsən ki, şəkillər itib-batır, yaxud əksinə, o qədər şəkil olur ki, heç adamları da görə bilmirsən... Hər iki halda adam özünü narahat hiss edir. Buna görə də Qrosvenor daha münasib yerdir...

– Bu portreti heç bir yerə göndərməyəcəyəm, – deyərək rəssam özünəməxsus tərzdə başını arxaya döndərərək cavab verdi; onun bu adətində vaxtilə Oksfordda oxuyan tələbə yoldaşları gülürdü. – Yox, yox, mən onu heç hara göndərməyəcəyəm...

Lord Henri təəcüblə qaşlarını çatdı; papirosundan çıxan girdə mavi tüstü buludcuqları arasından Bazilə baxdı.

– Nə dedin? Heç yerə göndərməyəcəksən? Axı niyə, əziz qardeşim? Bir səbəb varmı? Siz rəssamlar necə də qəribə adamlarsınız! Siz məşhurlaşmaq üçün əlləşib-vuruşursunuz, ad-san qazanırsınız; şöhrət əldə edəndən sonra onu atmaq istəyirsiniz, elə bil, o, sizə ağırlıq edir. Necə axmaq bir hərəkətdir! Səndən çox danışdırlarsa, əlbəttə, yaxşı hal deyil, amma heç danışmırlarsa, bu daha pisdür. Bax bu portret sənə daha çox şöhrət gətirəcək; sən İngiltərənin bütün cavan rəssamlarından yüksəkdə duracaqsan. Qoca sənətkarlar sənə qısqançlıqla baxacaqlar, əlbəttə, əgər hər hansı bir hisslə yaşamağa taqətləri qalıbsa...

– Bilirəm, mənə güləcəksən, – rəssam cavab verdi, – amma doğru sözümüdü, mən bu əsəri sərgiyə çıxarmaq istəmirəm. Mən bu əsərə həm də öz canımı qoymuşam, özü də lap çox.

Lord Henri divanda yerini bir qədər rahatlayaraq güldü.

– Bilirdim ki, güləcəksən! Amma qəti sözümüdü, vallah, doğru deyirəm...

– Canımı qoymusan? Sən Allah, bəsdir görüm! Bilmirdim sən bu qədər lovğasan. Mən bu şəkildə sənə oxşar olan heç nə görmürəm; Bazil, mənim qarasaçlı, qaşqabaqlı dostumla bu cavan

Adonis¹ arasında heç bir bənzərlik yoxdur; bu gənc, sanki, fil sümüyü və qızılgül yarpaqlarından yaradılıb. Başa düş, Bazil, o, sanki, Narsisdir, sənə... Əlbəttə, sənin sifətində intellektual ifadə var... lakin gözəllik, əsl gözəllik o yerdə bitir ki, orada düşüncə, idrak başlanır. Düşüncə, fikr öz-özülüündə şişkinliyin bir növüdür və hər hansı bir sifətin harmoniyasını pozur... İnsan düşünməyə başlayanda istər-istəməz burnu uzanır, yaxud alını tarım çəkilir, üzü eybəcər hala düşür. Sən hər hansı bir elm sahəsinin tanınmış xadiminə fikir ver, gör onların sifəti necə eybəcərdir! Əlbəttə, istisnalar da var – bunları kilsə xadimləri haqqında demək olmaz! Axı onlar kilsədə sən deyən bir elə düşünmələr; məsələn, səksən yaşlı yepiskop danışır ki, cavan vaxtı, on səkkiz yaşında ona necə təsir ediblər, dinə-imana gəlməyindən ağızdolusu danışır – belə olan halda, əlbəttə ki, onun üzü, sifəti nuraniliyini saxlayar. Portretə gəlincə, sənin təsvir etdiyən cavan oğlan (onun adını nə üçünsə gizli saxlayırsan!) çox qəşəngdir, füsunkardır, deməli, o, heç vaxt heç nə barədə düşünmür. Buna tam əminəm. Görünür, onun heç beyni də yoxdur, Allahın yaratdığı cazibəli bir varlıqdır; gərək həmişə qabağımızda ola – qış vaxtı tamaşa etməyə gül tapmayanda ona baxaçaq, yay vaxtı isə ona baxarkən qızmış beynimizi sərinlədək. Bazil, sən Allah, özünə təsəlli vermə: sən o şəkildəkinə, azca da olsa, oxşamırsan.

– Sən mənə başa düşürsən, Harri, – rəssam dedi. – Əlbəttə, mən ona bənzəmirəm. Bunu səndən də yaxşı anlayıram. Bir də axı mən heç ona oxşamaq da istəməzdim. Nədir, çiyinlərini çəkirsən? İnanmırsan mənə? Mən səmimi deyirəm. Fiziki və mənəvi cəhətdən mükəmməl olan adamların taleyində nəşə qaçılmaz bir şey olur – elə bir məşurluq olur ki, adama elə gəlir o, bütün tarix boyu kralların ayaqlarını büdrədib. Sənə elə gəlmimi ki, elə ən salamət budur ki, başqalarından fərqlənməyəsən? Bu dünyadan həmişə axmaqlar və eybəcərlər fayda götürürlər. Onlar rahatca bardaş qurub özgələrin mübarizəsinə tamaşa edə bilirlər. Onlar qələbə sevincinin nə demək olduğunu belə bilmirlər; onlar məğ-

¹ *Adonis* – yunan mifologiyasına görə Afroditanın sevgilisi olmuşdur; o, vəhşi qaban tərəfindən öldürülmüşdür. Deyilənə görə Adonis çox gözəl imiş.

lubiyət kədərindən də azad olunublar. Bu adamlar bizim hamımızın yaşamalması olduğumuz kimi yaşayırlar; həyəcənsiz-filansız, dinc, hər şeyə laqeyd. Onlar heç kəsi məhv etmir və heç kəs də onlara əl qaldırmır. Sən məşhursan, varlısan, Harri, mənim isə istedadım və təfəkkürüm var; hər halda, hansı dəyəərə malik olur-olsun, sənətim var, Dorian Qreyin isə gözəlliyi var! Allahın bizə bəxş etdiyi bütün bu qabiliyyətlərə görə biz nə vaxtsa cavab verəcəyik, ağır məhrumiyət və əziyyətlərlə cavab verməli olacağıq.

– Dorian Qrey dedin? Hə, deməli, portretdəki adam Dorian Qreydir? – lord Henri Holvarda tərəf gələrək soruşdu.

– Bəli. Mən onun adını demək istəmirdim...

– Niyə ki?

– Necə deyim e?.. Çox sevdiyim adamların adlarını gizli saxlayıram, heç kəsə demirəm... Bu, ona bənzəyir ki, sənə əziz olan adamın hansısa parçasını özgülərə verirsən. Bilirsən, mən anadan olandan sirliyəm, gizli qalmağı xoşlayıram. Mənə elə gəlir ki, bu, müasir həyatı bizim üçün sirli və maraqlı etməyin yeganə yoludur. Mən şəhəri tərk edəndə hara getdiyimi heç kəsə bildirmirəm. Desəm, vəssalam, bil ki hər ləzzətdən məhrum olacağam. Bu, əlbəttə, səfeh adətdir, bilirəm; lakin bu, mənim həyatıma hansısa şəkildə romantiklik də qatır. Yəqin, deyəcəksən ki, bu lap axmaqlıqdır, hə?

– Əlbəttə yox! – lord Henri etiraz etdi, – qətiyyəən yox, əziz dostum! Görünür, yaddan çıxarmısan ki, mən evliyəm və evliliyin bir yaxşı cəhəti də budur ki, o, hər iki tərəf üçün – həm arvad, həm ər üçün – yalançı bir həyatı vacib hesab edir. Mən arvadımın harada olduğunu heç vaxt bilmirəm, mənim arvadım da mənim nə işlə məşğul olduğumu heç vaxt bilmir. Biz görüşən zaman (hərdənbir bir yerə qonaq gedəndə, ya da Hersoqun qəbulunda olanda görüşürük onunla!) bir-birimizə çox ciddi şəkildə hər cür absurd nağıllar söyləyirik. Arvadım bunu məndən daha yaxşı bacarır; o, heç vaxt tarixləri qarışdırmır, çaşmır, mən isə əksinə, ələmi qarışdırıram. Lakin o, mənim yalan dediyimi tutanda heç də özündən çıxmır, mənə açıqlanmır. Bu hətta mənim pisimə gəlir bəzən. Lakin o, demək olar ki, məni ələ salır, mənə gülür.

– Harri, ailə həyatın barədə belə danışmağın xoşuma gəlmir, – Bazil Holvard bağça qapısına san yeridi. – Mən inanıram ki, həqiqətdə sən yaxşı ərsən, lakin öz comərdliyindən utanırsan. Sən qeyri-adi oğlansan! Heç vaxt əxlaqlı şey danışmırsan, heç vaxt qeyri-əxlaqlı hərəkətlər də etmərsən. Sənin ədəbsizliyin, sadəcə, riyadır.

– Təbil olmaq, sadəcə, riyadır; və deyim ki, bu riya insan tayfasının ən çox zəhləsini tökən pozadır, – lord Henri ucadan güldü; hər ikisi bağçaya çıxıb hündür dəfnə kolluğunun kölgəsi altındaki bambuq skamyasında oturdu. Günəşin şəfəqləri işıldaşan dəfnə yarpaqları üzərində oynayırdı. Otların üstündə görünən ağ qızçıçəyilləri titrəşirdi. Anı sükutdan sonra lord Henri saatına baxıb dedi:

– Bazil, bağışla, mən getməliyəm. Amma mənim sualıma cavab vermədin...

– Hansı sualına?

– Özün yaxşı bilirən.

– Yox, Harri, bilmirəm... Yadıma sal...

– Nə olar, yadına salaram. De görüm, Dorian Qreyin portretini niyə göndərmək istəmirsən? Mən əsl səbəbi bilmək istəyirəm.

– Axı əsl səbəbi sənə dedim.

– Yox, demədin. Dedin ki, sən bu əsərə canını qoymusan, vəssalam. Uşaq başı aldadırsan?

– Harri, – Bazil Holvard Henrinin düz gözlərinin içinə baxdı.

– Sevgiyə çəkilən hər bir portret rəssamın öz portretidir; demək olar ki, onu öz balası kimi sevir; əslində, bu portret rəssamın baxıb çəkdiyi adamınkı deyil; rəssam, əslində, pozada olan adama baxmır, o, özünü çəkir, kətan parçada özünü yaradır; buna görə də qorxuram ki, bu portret mənim sırımı, içimi faş eləyə. Səbəb budur...

Henri güldü. Soruşdu:

– Bu sirr nədir belə?

– Hm, indi deyərəm, – Holvardın üzünə qayğılı bir çaşqınlıq qondu.

– Hə, de görüm, Bazil, səbrim tükənilir...

– Əslində, burada deyiləsi bir şey də yoxdur, əziz dost, onsuz da, sən məni başa düşməyəcəksən... Bəlkə də, buna inanmayacaqsan.

Lord Henri güldü, əyilib otların üstündəki çəhrayı qızçıçəyi-lərindən birini dərdi, sonra ona diqqətlə baxdı, üzünü dostuna tutub:

– Əminəm ki, səni anlayacağam. – Mən həтта ən inanılmaz, mürəkkəb şeyləri də başa düşürəm...

Xəfif külək ağacların çiçəklərini qoparıb yerə səpələyir, sanki, ulduzcuqlardan toxunmuş yasəmən kollarından qopan ağır salxımlar yuxulu sükunətin bu həssas havasında oynaya-oynaya yerə düşürdü. Divarın dibindən cırcıramanın səsi eşidildi; qəhvəyi qanadlı iynəcə havada dövrə vurdu... Lord Henriyə elə gəldi ki, o, Bazilin ürək döyüntülərini eşidir və söhbətin ardını dinləməyə tələsdi.

Nəhayət, rəssam bir qədər sükutdan sonra danışmağa başladı:

– Deməli, belə... Əhvalat, sadəcə, bundan ibarətdir ki, iki ay bundan öncə mən ledi Brandongildə ziyafətdə idim; sən bilirsən də, biz kasıb rəssam tayfası hərdənbir cəmiyyətdə görünürük ki, heç olmasa, camaat bilsin, vəhşi deyilik. Sənin sözlün olmasın, qara kostyumda və ağ qalstukda hər kəsi, həтта birja maklerini də ziyalı, mədəni adam kimi qəbul edirlər. Ledi Brandonun qonaq otağında, təxminən, on dəqiqə başdan-ayağa bəzənib-düzənmiş tanınmış dul qadınlarla, maraqsız alimlərlə söhbət etdim; birdən mənə elə gəldi ki, kimsə mənə baxır. Mən başımı azca çevirib ilk dəfə olaraq onu – Dorian Qreyi gördüm. Bizim baxışlarımız toqquşdu və mən hiss etdim ki, rəngim ağarır. Mənim canımı instinktiv olaraq hansısa qorxu hissi bürüdü və bu zaman anladım ki, qarşımdakı adam elə bir nüfuz və cazibə qüvvəsinə malikdir ki, əgər mən onun təsir dairəsinə düşsəm, o, məni yerli-dibli udacaq; o, mənim qəlbimi, həтта sənətimi belə əlimdən alacaq. Mənsə həyatıma heç bir yad təsiri buraxmaq istəmərdim. Özün bilirsən, Harri, təbiətən mən necə azad adamam. Heç kəsdən asılı olmaq istəmirəm və ömrüm boyu da özüm özümün ağası olmuşam; hər halda, Dorian Qreyə rast gələndək mən həmişə azad sənətkar olmuşam. Amma birdən-

birə bu... bilmirəm necə izah edim... elə bil, hansısa daxili bir səs mənə pıçıldadı ki, həyatımın dəhşətli bir dönüşi ərəfasindəyəm. Qəribə hisslər çulğadı canımı: sanki, duymağa başladım ki, tale mənə qeyri-adi kədər və sevinc yaşantıları hazırlayır. Özümü son dərəcə pis hiss etməyə başladım və qapıya tərəf getdim ki, oradan uzaqlaşım. Bunu, demək olar ki, qeyri-ixtiyarı etdim, görünür, qorxmışdum... Əlbəttə, oradan qaçıb getmək mənə yaraşmazdı. Bu, qorxaqlıq idi. Bu məsələyə vicdanla yanaşsaq...

– Bazil, əzizim, vicdan və qorxaqlıq ikisi də mahiyyətə eyni şeydir. “Vicdan” – qorxaqlığın rəsmi adıdır. Vəssalam.

– İnanmıram buna, Harri və düşünürəm ki, sən özün də buna inanmırsan... Bununla belə, bilmirəm necə deyim, ola bilsin ki, bu, mənim həddən artıq qürurlu olmağımdan irəli gəlir; mən qapıya sarı tələsdim ki, çıxıb gedim oradan... Lakin qapının ağzında ledi Brandon məni gördü və ucadan müraciət etdi:

– Cənab Holvard, cənab Holvard, mənə, siz bu tezliklə çıxıb getməsiniz, elə deyilmi?

Bilirsən də, ledi Brandonun necə nüfuzedici səsi var?!

– Əlbəttə..., – lord Henri qızçıçəyinin xırda ləçəklərini uzun, əsəbi barmaqları arasında ovaladı, – o qadın əsl tovuzquşudur; tovuzquşunun gözəlliyindən başqa, o qadında hər şey var...

– Hə... mən də ondan qurtula bilmədim. O, məni kübar dostlarının yanına apardı, ordenli-ulduzlu yüksək mənəşəb sahiblərinə təqdim etdi, sonra hansısa iri diademalı¹ və qarmaqburun yaşlı xanımlarla tanış etdi. Ledi Brandon məni hamıya əziz və yaxın dostu kimi təqdim edirdi, halbuki mən onunla yalnız ikinci dəfə idi görüşürdüm və görünür, o, məni öz “məşhurlar kolleksiyası”na daxil etmişdi. Mənə elə gəlir ki, həmin dövrdə hansısa rəsm əsərim uğur qazanmışdı; hər halda, o əsər barədə ucuz qəzetlər hay-küy qaldırmış, təriflər yağdırmış, ona on doqquzuncu əsrin ölməzlik patentini yapışdırmışdı. Nə isə, mən qəflətən həmin o gənclə üzbəüz qaldım; o, ilk baxışdan mənim qəlbimi qəribə duyğularla doldurmuşdu. O, mənə elə yaxın

¹ *Diadema* – burada: qadınların başlarına qoyduqları daş-qaşlı tacşəkili bəzək

məsafədə durmuşdu ki, az qala, bir-birimizə toxunacaqdıq. Bu zaman qeyri-ixtiyari olaraq ledi Brandona dedim ki, bizi tanış etsin. Əslində, buna şüursuz bir hərəkət, ya da düşüncəsizlik demək olmazdı; onsuz da biz vasitəçisiz də tanış olacaqdıq, bir-birimizlə söhbətləşəcəkdik. Mən buna əmin idim. Bunu sonradan Dorian da mənə dedi. O da dərhal belə hesab edib ki, bizim görüşümüz təsadüfün yox, taleyin işiymiş.

– Bəs ledi Brandon bu gözəl oğlanı necə təqdim etdi sənə? – lord Henri soruşdu, sonra əlavə etdi: – Mən onun xasiyyətinə bələdəm, hər bir qonağı barədə səthi məlumat verir; yadımdadır ki, bir dəfə o, məni ordenli, lentli, qırmızısiyə qoca bir əyanla tanış etdi; məni onun yanına aparanda yolda ayaqüstü qulağıma onun tərcümeyi-halı barədə elə sarsıdıcı təfərrüatlar pıçıldadı ki, bunu, az qala, ziyafətdəki qonaqların hamısı eşitdi. O vaxt mən, sadəcə, o qadından uzaqlaşdım. Mən adamları özgə köməyi olmadan tanımağı xoşlayıram. Ledi Brandon isə, elə bil, auksionda mal satır, qonaqlarını elə tərifləyir ki, adamın əti tökülür; ya onlar barədə ən məhrəm şeyləri üzə çıxarıb, ya da sizin bilmək istədiyinizdən savayı hər şeyi söyləyir.

– Yazıq ledi Brandon! Harri, ona qarşı çox ciddi sən! – Holvard dalğın halda bildirdi.

– Əzizim, o qadın öz evində “salon” açmağa çalışırdı, amma sadəcə, “restoran” alındı. Mən ona necə məftun ola bilərdim? Nə isə, sözlüm onda yox, de görüm, mister Dorian Qrey barədə nə dedi sənə?

– Nəsə donquldadı, nə bilim, “əntiqə oğlandır... biz onun yazıq anasıyla ayrılmaz rəfiqələr idik... indi yadımda deyil nə işlə məşğul olur... nə bilim, deyəsən, heç nə ilə məşğul olmur... yox... royalda çalır... ah, əzizim mister Qrey, anan skripkada çalır, elə deyil?” Bizim hər ikimiz gülməkdən özümüzü güclə saxladığımız; və bu da bizi bir-birimizə dərhal yaxınlaşdırdı.

– Həəə, gülüş dostluğunun başlanğıcı üçün pis deyil; sonu da gülüslə qurtarsa, daha yaxşı olar, –gənc lord Henri növbəti gülü qopardı. Holvard başını buladı.

– Harri, sən bilmirsən əsl dostluq necə olur! – rəssam sakitcə cavab verdi. – Əlbəttə, əsl düşmənçiliyin nə olduğu da sənə

yaddır. Sən hamını sevirsen, hamını sevmək isə heç kəsi sevməmək deməkdir. Sənin üçün hamı eyni cürdür, hamıya qarşı səndə eyni cür etinasızlıq var.

– Sən mənə qarşı necə də ədalətsizsən! – lord Henri çımxırdı, şlyapasını bir qədər arxaya çəkib buludlara baxdı; yay səmasının firuzəyi dərinliklərində buludlar ötüb-keçir, parlaq ipək dolamasının dağılmış tellərinə bənzəyirdi. – Hə, hə, sən mənim haqqımda düz fikirləşməmişsən. Mən adamların hamısına bir gözə baxmıram, onları fərqləndirməyi bacarıram. Ən yaxın dostlarım xarici görünüşcə ən gözəllərdir, yaxşı nüfuzla malik olanlar isə tanışlarımdır, düşmənlərim isə ən ağıllı adamlardır. Yəni mən təfəkkür adamlarını düşmənlərim, nüfuzlu adamları tanışlarımdır, görünüşcə ən gözəl adamları isə yaxın dostlarımdır hesab edirəm. Düşmənləri seçmək daha çox diqqət və ehtiyatlı olmağı tələb edir. Mənim düşmənlərim arasında bir nəfər də olsun axmaq adam yoxdur; hamısı düşüncə, təfəkkür adamlarıdır, kifayət qədər ziyalıdırlar və buna görə də məni qiymətləndirməyi bacarırlar. Elə bilirsen mənim seçimim şöhrətpərəstliklə bağlıdır? Bir halda ki belə düşünsən, qoy belə də olsun, elə belədir ki var...

– Harri, elədir, mən də belə düşünürəm. Yeri gəlmişkən, sənin kateqoriyalarına görə, mən, gərək ki, tanışların sırasında olmalıyam, hə?

– Əzizim Bazil, sən mənə tanışdan da artıqsan; dostdan bir balaca əskik, tanışdan artıq.

– Dostdan bir az əskik dedin? Belə çıxır ki, qardaş kimi bir şey, hə?

– Qardaş? Ah, belə demə, Bazil! Qardaşlarıma qarşı məndə heç bir zərif duyğular qalmayıb; böyük qardaşım ölmək fikrində deyil, kiçiklər isə bu barədə heç fikirləşmək belə istəmirlər.

– Harri! – Holvard qaşlarını çataraq onun sözünü kəsdi.

– Əziz dostum, əlbəttə, zarafat edirəm! Lakin mən, həqiqətən, qohumluq münasibətlərinə yaxşı baxmıram; bəlkə də, bu, ona görədir ki, nöqsanları eynilə bizdəki kimi olan adamları görməyə gözüümüz yoxdur! Mən ingilis demokratlarını yaxşı başa düşürəm; onlar, belə deyək də, “yüksək təbəqəyə mənsub” adamların eyiblərindən hiddətlənirlər. Aşağı zümrənin

adamları anlayırlar ki, sərxoşluq, axmaqlıq, əxlaqsızlıq onların üstünlükləri və imtiyazları olmalıdır; və əgər bizlərdən birimiz bu imtiyazlardan birinə malik olmuşuqsa, yaxud bu eyblərdən birinə qurşanmışıqsa, deməli, həmin adam onların hüquqlarını pozur. Yazıq Soufark, məhkəmədə arvadından ayrılanda camaatın böyük narazılığına səbəb oldu; bu, demək olar ki, əntiqə bir səhnəydi. Lakin mən proletarların, heç olmasa, on faizinin düzgün yaşadığına da əmin deyiləm.

– Harri, sənin bu danışdıqlarının heç biri ilə razı deyiləm; əlbəttə, sən özün də bunlara inanmırsan!

Lord Henri qəhvəyi saqqalına sığal çəkdi; sonra qara əlağacının ucunu dəri ayaqqabısının burnuna toxundurdu. Dedi:

– Sən əsl ingilissən, Bazil! Artıq ikinci dəfədir mənə irad tutursan. Belədir də, hünərin var, tipik bir ingilissə hansısa fikrini, ya bir düşüncəni söylə (mən sizə deyim ki, bu, çox böyük ehtiyatsızlıq olardı!), o, bu ideyanın düz, ya da səhv olmasının fərqiə varmayacaq! Heç vaxt! Onu bircə şey düşündürür: sən öz dediklərinə özün əminsənmi? İdeyanın əhəmiyyəti, yaxud dəyəri onun üçün heç nədir; onun üçün ən əsası budur ki, ideya müəllifi nə dərəcədə səmimidir, öz ideyasına nə dərəcədə inanır, vəssalam. Belə ki, ideyanın özü, sözün əsl mənasında, müstəqil əhəmiyyət kəsb edirsə də, onun müəllifi bu ideyaya inanmırsa, o, dəyərini itirir; çünki bu ideya onun arzu və istəklərini, ya da ehtiyac və zərərini ifadə etmir. Bir sözlə, mən sənənlə siyasi, sosioloji və metafizik məsələləri müzakirə etməyə hazırlaşmıram. Məni prinsiplərdən daha çox, adamların özləri maraqlandırır, ən maraqlısı bilirsən nədir – prinsipsiz insanlar! Gəl, yaxşısı budur, Dorian Qreydən danışaq. Tez-tez görüşürsünüz onunla?

– Hər gün. Mən onu bir gün görməsəm, özümü yaxşı hiss etmərəm. O, mənim üçün havadır, onsuz yaşaya bilməyəm...

– İşə bir bax! Möcüzədir, vallah! Mənsə elə bilirdim sən bütün ömrün boyu bircə öz sənətini sevecəksən!

– İndi mənim sənət əsərim təkə Doriandır, bütün sənətim odur! – rəssam ciddiyyətlə dedi. – Harri, bilirsən, bəzən düşünürəm ki, bəşər tarixində iki ən vacib məqam var: birincisi,

sənətdə yeni ifadə vasitələrinin peyda olmasıdır, ikincisi isə sənət üçün yeni obrazların yaranmasıdır. Venesiyalılar üçün yağlı boya ilə çəkilən əsərlər necə qiymətli olubsa, yaxud antik yunan heykəltəraşlığında Antinosun üzü necə əbədiyyətə dönübsə, nə vaxtsa mənim üçün də Dorian Qreyin siması elə olacaq! Əlbəttə, mən onu yağlı boya ilə çəkirəm, onun eskizlərini yaradırəm, rənglərlə işləyirəm... məsələ heç də bunda deyil. O, mənim üçün naturadan çəkilən model, ya da adi bir varlıq deyil, daha üstündür. Demirəm ki, öz işimdən xoşum gəlmir; səni inandırırım ki, belə bir füsunkar gözəllik qarşısında sənət acizdir. Sənətin həyatda əks etdirə bilmədiyi bir şey yoxdur; və mən bilirəm ki, Dorian Qreyə rast gəldiyim gündən bəri çəkdiyim rəsm yaxşı əsərdir, mənim yaradıcılıq həyatımda, demək olar ki, ən yaxşısıdır. Bilmirəm necə izah edim, görəsən, məni başa düşəcəksənmi? Onun şəxsiyyəti ilə tanışlıqdan sonra mənim sənətimdə tamamilə yeni bir üslub yarandı; o, mənim yeniliyimim açan oldu! Mən indi ayrı cür çəkirəm, ayrı cür görürəm; həyatda hər şeyi ayrı cür təsəvvür edirəm, hər şey barədə ayrı cür düşünürəm. İndi incəsənətdə elə həyat yarada bilərəm ki, əvvəllər onu yaratmaq yollarını heç ağıma belə gətirmirdim. “Düşüncə hakimlik edən zaman gündüzlər forma barədə xəyala dalırsan”. Bu sözləri kim deyib? Unutmuşam. Lakin bax eynilə beləcə Dorian Qrey də mənim xəyalım və arzum oldu. Bu oğlanı birçə dəfə görmək (o, mənim gözümdə oğlandır, baxmayaraq ki, onun iyirmi yaşı var) mənim üçün bilirsən nə deməkdir! Ah, sən bunu bilməzsən! Onu görmək mənim üçün dünyaya bərabərdir. O heç özü də bilmədən mənim üçün hansısa yeni məktəbin cizgilərini yaradır. Elə bir məktəb ki, romantizmin və mükəmməl ellinizmin¹ bütün ehtiraslarını özündə cəmləşdirir. Ruhun və bədənin harmoniyası necə də gözəldir! Biz dəli olmuşuq, onları bir-birindən ayırmışıq! Biz gör nə yaratmışıq – vulqar realizm və boş, mənasız bir idealizm! Eh, Harri, Harri! Sən Dorian Qreyin mənim üçün nə olduğunu anlasaydın! Yadına

¹ *Ellinizm* – qədim yunan dilindən başqa dillərə keçmiş xüsusiyyət; ikinci mənası ellin (qədim yunanların adı) mədəniyyəti deməkdir; ellinistlərə qədim yunan dili və ədəbiyyatı üzrə mütəxəssis deyirdilər.

gəlirmi, peyzaj vardı ha, o peyzaja görə Aqnyu mənə külli miqdarda pul təklif etmişdi, lakin mən onu satmadım! Yadına düşdü? O, mənim ən yaxşı şəkillərimdən biridir. Niyə, bilirsən? Mən onu çəkəndə Dorian Qrey mənim yanımdaydı. Onun hansısa gözəgörünməz təsiri oldu mənə! Mən ilk dəfə olaraq məhz o yanımda olanda adı meşə peyzajında möcüzə hiss etdim; o möcüzəni hey axtarırdım, amma tapa bilmirdim.

– Bazil! Sən məni heyətləndirirsən! Mən Dorian Qreyi görməliyəm!

Holvard ayağa durdu, bağçada gəzişməyə başladı. Bir qədər sonra Harriyə yaxınlaşıb dedi:

– Bura bax, Harri, Dorian Qrey, sadəcə, sənətdə mənim üçün hərəkətverici bir qüvvədir. Sən onda, ola bilsin ki, heç nə görməyəsən, mən isə görürəm, hər şey görürəm... Mənim Dorianın təsviri olmayan o biri şəkillərim də var; o şəkillərdə Dorianın təsiri daha güclü hiss olunur. Sənə dediyim kimi, o, az qala, mənə yeni üslub pıçıldayır. Mən ona kəşf kimi baxıram, mən ona bir çox cizgilərin, zərif ton və rənglərin harmonik gözəlliyi kimi baxıram. Vəssalam.

– Onda bəs nə üçün sən onun portretini sərgiyə qoymaq istəmirsən? – lord Henri yenə soruşdu.

– Çünki mən qeyri-ixtiyarı olaraq bu portretə sənətkarın elə bir əlçatmaz məhəbbətini izhar etmişəm ki, heç Dorianın özünə bu barədə bir kəlmə belə deməyə cürət etməmişəm. Dorian bunu bilmir və heç vaxt da bilməyəcək. Lakin başqalan, ola bilsin ki, bunu anlasınlar və mən də ürəyimi onların bəsirətsiz və hər şeyi bilməyə can atan gözləri qarşısında süfrə kimi açam. Yox! Mən heç vaxt razı olmaram ki, onlar mikroskopla qəlbimə baxsınlar. İndi anladınmı, Harri? Bax bu kətan parçadakı şəkllə mən qəlbimi qoymuşam, canımı qoymuşam...

– Amma bu şairlər ki var, onlar sənin kimi vicdanlı deyillər! Onlar yaxşı bilirlər ki, sevgidən, məhəbbətdən yazmaq sərfəlidir, buna tələbat çoxdur. Bizim günlərdə sınımış qəlb haqqında yazılara nəşriyyatlar daha çox maraq göstərir.

– Mən o şairlərə nifrət edirəm! – Holvard dedi. – Sənətkar gözəl sənət əsəri yaratmalıdır, ora şəxsi həyatını soxmamalıdır.

Bizim zəmanədə insanlar fikirləşirlər ki, sənət əsəri, haradasa, tərcümeyi-hal xarakteri daşmalıdır. Biz gözəlliyi dərk eləmək qabiliyyətimizi itirmişik. Ümidvaram ki, nə vaxtsa dünyaya göstərəcəyəm ki, estetik gözəlliyi abstrakt hiss etmək nə deməkdir; və buna görə də dünya heç vaxt Dorian Qreyin portretini görməyəcək.

– Məncə, sən düz demirsən, Bazil, amma mən sənənlə mübahisə etməyəcəyəm. Mübahisəni yalnız çarəsiz adamlar edir. De görüm, Dorian Qrey səni çoxmu sevir?

Rəssam fikrə getdi.

– Dorian mənə bağlanıb, – rəssam bir qədər sükutdan sonra cavab verdi. – Billirəm ki, mənə bağlanıb. Aydın görünür; mən ona hər vasitə ilə yarıdırəm. Mən ona lazım olmayan şeylər söyləyəndə qəribə məmnunluq duyuram. Doğrudur, bilirəm ki, sonradan pəşman olacağam, amma sözlərimi deyirəm. Nə isə, mənə münasibəti yaxşıdır, biz bəzən bütün günü bir yerdə olur və min cür mövzudan danışırıq. Lakin hərdən mənə qarşı çox diqqətsiz olur, adama elə gəlir ki, o, mənə əzab verməkdən həzz alır. O zaman mən hiss edirəm ki, Harri, qəlbimi elə bir adama vermişəm ki, sanki, bu qəlb onun üçün dibçəkədkəki gül kimidir, bəzək əşyasıdır və o da öz şöhrətpərəstliyini orada yalnız bircə yay mövsümünü əyləndirib gedəcək.

– Bazil, yayda günlər uzun olur – lord Henri dodaqucu pıçıldadı. – Yəqin ki, sən Doriandan əvvəl yorulub əldən düşürsən. Nə qədər kədərli olsa da, şübhəsiz, Dahilik Gözəllikdən daha əbədidir. Buna görə də biz həddən artıq çalışırıq ki, ağılımızı, idrakımızı inkişaf etdirək. Yaşamaq uğrunda amansız mübarizədə biz istəyirik ki, heç olmasa, nəşə əbədi, möhkəm, davamlı bir şey saxlayaq; başımızı faktlarla və hər cür zirzibillə doldururuq; belə bir mənasız ümidlə ki, həyatda yerimizi tutub saxlayaq. Yüksək təhsil görmüş məlumatlı insan – bax budur müasir ideal! O, antikvar dükəninə bənzəyir; burada hər cür zirzibil və toz basmış antik əşyalar var ki, əsl dəyərlərindən qat-qat artığına satılır. Hə, Bazil, hər halda, düşünürəm ki, dostundan ilk olaraq sən doyaçaqsan, gözəl günlərin birində sən ona nəzər yetirib görəcəksən ki, onun gözəlliyinin harmoniyası sovuşub və qəflə-

tən onun dərisinin rəngi səni bezikdirəcək, ya da boş bir şeyi sənə xoş gəlməyəcək. Sən onu ürəyində məzəmmətləyəcəksən, bunda onun özünü günahkar hesab edəcəksən; və günlərin bir günü ən ciddi şəkildə fikirləşəcəksən ki, o – sənənin dostun, nədəsə sənənlə pis davranıb. Onunla növbəti dəfə görüşəndə isə sən ona qarşı soyuq və laqeyd olacaqsan. Çox təəssüf ki, bu, belə olacaq və gələcək dəyişkənliyə yalnız acı təəssüf etmək olar. Sənənin mənə indi danışdıqların bilirsən nədir? Xalis roman! Belə də demək olar ki, incəsənət kökənli roman! Və insan öz əvvəlki həyat romanını yaşayandan sonra bayağılaşır və çox təəssüf ki, maraqsız adam olur.

– Harri, sən Allah, belə demə! Mən bütün həyatım boyu Dorianın əsiriyəm! Sən mənə başa düşə bilməzsən; axı sabit adam deyilsən!

– Eh, əziz Bazil, elə buna görə də mən sənənin hisslərini daha yaxşı anlamağa qadırım. Sevgiyə sədaqətli olan adamlar onun yalnız bayağı varlığıyla ilgilenirlər. Sevginin faciəsini isə xəyanət edənlər anlayırlar.

Lord Henri zərif, gümüşü siqar qutusunu çıxartdı, papiros yandıraraq özündən razı və məmnun bir görkəm aldı; o, sanki, bütün həyat fəlsəfəsini bircə ifadəyə yerləşdirmişdi.

İşıldayan yaşıl sarmaşığı yarpaqları üstündə sərcələr dolaşır, civildəşir, buludların mavi kölgələri sürətlə uçuşan qaranquş dəstələrinin kölgəsi kimi otların üstündə qaçırdı. Bağçada həyat necə də gözəl idi! “Adamların hissləri onların düşüncələrindən daha maraqlı görünür!” Hər halda, bu, Henriyə belə gəlirdi. Henri düşünürdü ki, həyatda ən önəmli iki şey var – sənənin qəlbin və dostlarının ehtirasları!

O, xəlvəti bir məmnunluqla yadına saldı ki, Bazil Holvardın yanında ləngidi və bununla da öz xalasının dəvət etdiyi darıxdırıcı səhər yeməyi mərasimini unutmuşdur. Yəqin ki, indi onun xalasının stolu ətrafında bu gün lord Qudbodi oturub; və bütün söhbətlər o barədə gedir ki, kasıblar üçün nümunəvi yeməkxana və yataqxanalar açmaq lazımdır. Hər kəs öz xeyriyyəçilərini tərifləyir, halbuki onlar boş-boş guruldamaqdan başqa heç nə etmirlər; varlılar qənaətcilliyi təşviq edir, əllərindən heç bir iş

gəlməyən adamlar da əməyin şərəfli olduğundan ağız dolusu danışırlar. Nə yaxşı oldu ki, o, bu danıxdırıcı ziyafətə getmədi! Lord Henri xalası barədə düşünərkən nəsə xatırladı və üzünü Holvarda tutub dedi:

– Əziz dostum, yadıma bir şey düşdü...

– Nə?

– İndicə xatırladım... Dorian Qreyin adını harada eşitdiyimi...

– Harada eşitmişən? – Bazil qaşlarını çatdı.

– Mənə elə baxma, Bazill Xalam Aqatagildə eşitmişəm...

O deyirdi ki, bir cavan oğlan tapıb, guya, o da söz verib ki, İst Enddə¹ xalama kömək edəcək. Gəncin adı da Dorian Qreydir. Amma deyim ki, o, mənimlə söhbətdə bir dəfə də Dorianın gözəl olduğunu demədi. Qadınlar – hər halda, səxavətli və xeyirxah qadınlar – gözəlliyə bir o qədər əhəmiyyət vermirlər. Xalam ancaq onu dedi ki, bu oğlan ciddi adamdır, xeyirxah ürəyi var; mən də dərhal təsəvvür etdim ki, bu adam eynəkdir, düz saçları, çil-çil bədəni və iri ayaqları var. Heyif, onda bilməmişəm ki, həmin Dorian sənin dostundur.

– Harri, elə mən də sevinirəm ki, sən bunu bilməmişən.

– Niyə belə deyirsən?

– İstəmirəm ki, siz tanış olasınız.

– Necə? İstəmirsən biz tanış olaq?

– Yox, istəmirəm!

Bu vaxt nökrə bağçaya girib:

– Ser, mister Dorian Qrey gəlib, – bildirdi.

– Bax belə... yaxşı oldu, sən məni elə indicə onunla tanış etməlisən... – Henri gülə-gülə dedi.

Rəssam nökrəyə sarı dönüb dedi:

– Parker, xahiş edin ki, mister Qrey bir qədər gözləsin. Bu saat gəlirəm...

Nökrə təzim edib çıxdı; Holvard lord Henriyə dedi:

– Dorian Qrey mənim ən yaxşı dostumdur; onun təmiz qəlbi, işıqlı ürəyi var. Sənin xalan düz deyib. Bax, Harri, onu korrılma! Ona təsir etməyi ağılına da gətirmə! Sənin ona təsirin

¹ Londonda kasıblar məhəlləsi

pis nəticə verə bilər. Dünya genişdir, o qədər maraqlı adamlar var ki orada! Mənim yeganə sevimli dostumu əlimdən alma; o, mənim sənətimin ilhamverici mənbəyidir. Mənim rəssam kimi gələcək həyatım ondan asılıdır. Yadda saxla, Harri, mən sənin vicdanlı olmağına inanıram!

O, asta-asta danışdı; adama elə gəlirdi ki, sözlər qeyri-ixtiyan onun ağzından süzülüb gəlir; o heç özü də bilmirdi nə danışdı.

– Nə boş-boş danışsan? – lord Henri gülə-gülə dostunun sözünü kəsdi və Bazilin əlindən tutub onu evə dartdı.

İKİNCİ FƏSİL

Dorian Qrey emalatxanada royalın arxa tərəfində oturmuşdu, onları görmürdü və Şumanın “Meşə mənzərələri” albomunu vərəqləyirdi.

– Bazil, bunu mənə bir neçə günlüyə verin! – o, ucadan səsləndi. – Mən bunları öyrənmək istəyirəm! Əla şeylərdir!

– Verərəm, amma siz gərək bu gün yaxşı pozada¹ durasınız!

– Eh, mən oturmaqdan təngə gəlmişəm; bilirsiniz, mən öz rəsmimin natural formasını heç istəmirəm! – Dorian şiltaqçasına geriye döndü və Lord Henriyi görəndə kimi bir anlıq yanaqları qızardı və tələsik ayağa durdu.

– Bazil, üzr istəyirəm! Bilmirdim ki, sizin qonağınız var!

– Dorian, tanış olun, lord Henri Vottondur! Oksfordda bir yerdə oxumuşuq... Elə indicə ona deyirdim ki, siz yaxşı, sözbəxan pozacısınız, amma işləri korladınız...

– Mister Qrey, sizinlə tanış olmaq məmnuniyyətinin işlərin korlanmasına heç də dəxli yoxdur, – lord Henri dərhal dilləndi və yaxına gəlib əlini Doriana uzatdı. – Mən sizin barənizdə xalamdan çox eşitmişəm, siz onun sevimlisiniz... və qorxuram ki.... onun qurbanlarından biri olasınız... – əlavə etdi.

– Oyy, mən indi ledi Aqatanın qara kitabına düşmüşəm, – Dorian uşaq sadələvhlüyü ilə Henriyə baxdı. – Ona söz

¹ *Poza* – rəssamın qarşısında müəyyən vəziyyətdə durmaqdan söhbət gedir.

vermişdim ki, ötən çərşənbə axşamı onunla birgə Vaytçapel klubuna gedək; unuttum... Biz onunla duet çalmalıydıq orada, üç duet... Bilmirəm indi nə olacaq? Onun gözüne görünməkdən çəkinirəm... Görəsən, mənə necə qarşılayacaq?!

– Eybi yox, mən sizi bərişdirərəm. Aqata xala sizi çox sevirlər və sizin onunla birlikdə konsertdə çıxış etməməyiniz də, mənə, bir elə vacib deyil. Yəqin, tamaşaçılar düşünüb ki, elə duet çalınır; axı Aqata xala çalanda adam elə bilir iki nəfər çalır...

Dorian gülümsədi.

– Mən tərəfdən heç də yaxşı olmadı, – dedi. – Bu, əlbəttə, ledi Aqata üçün də pisdir...

Lord Henri baxışlarıyla Dorianı süzdü. Bəli, o, doğrudan da, qəşəng, yaraşlıq cavan idi; incə büküslü al dodaqları, aydın mavi gözləri və qıvrım qızılı saçları vardı. Onun üzündə nəsə bir sehr vardı ki, adam dərhal ona inanmaq, etibar etmək istəyirdi; orada gəncliyin bütün səmimiyyəti və paklığı, məsumiyyət çoxqunluğu vardı. Ona baxan adama elə gəlirdi ki, həyat hələ bu gəncin təmiz qəlbini çirkəbə bulaşdırmayıb. Bazil Holvardın onu ilahiləşdirməsi təsadüfi deyilmiş!

– Sizin kimi gözəl bir gəncin xeyriyyəçiliklə məşğul olması mümkündürmü? Xeyr, mister Qrey, mənə, mümkün olan iş deyil! Siz belə bir iş üçün çox zərifsiniz! – lord Henri portsiqanını çıxarıb divanda əyləşdi.

Rəssam taxta parçası üstündə boyaları qarışdırır, fırçasını hazırlayırdı; onun üzündə narahatlıq vardı və lord Henrinin sonuncu eyhamlarını eşidən kimi döndü ona baxdı və bir anlıq tərəddüddən sonra dedi:

– Henri, mən bu şəkli bu gün tamamlamaq istəyirəm... Bilmirəm, mənə bərəmdə nə fikirləşirsən-fikirləş, kobud olsa da, sənə buradan çıxıb getməyin yaxşı olardı... İncimə, xahiş edirəm...

Lord Henri təbəssümlə Dorianı baxdı. Soruşdu:

– Mister Qrey, mən gedimmi?

– Oooo, yox, yox, lord Henri, getməyin, xahiş edirəm... Görürəm Bazilin bu gün kefi yoxdur, mənə... o hirsələnəndə dözə bilmirəm... Həm də axı siz izah eləmədiniz: mən nə üçün xeyriyyəçiliklə məşğul olmamalıyam, hə?

– Bunu izah etməyə lüzum varmı, mister Qrey? Belə darıxdırıcı mövzu barədə gərək ciddi söhbət edəsən. Əlbəttə, bir halda ki siz mənim qalmağımı istəyirsiniz, onda mən getmirəm. Bazil, mənəcə, sən də etiraz etməzsən, yox? Sən özün mənə dəfələrlə demisən ki, şəklini naturadan çəkdiyin adamı kiminsə söhbətə tutmasını xoşlayırsan.

Holvard dodağını dişlədi. Dedi:

– Əlbəttə, qal; bir halda ki Dorian istəyir, getmə... Dorianın şiltaqlığına görə qanun onun özündən başqa hamı üçündür...

Lord Henri şlyapa və əlcəklərini götürdü.

– Bazil, təkidinə rəğmən, mən sizi tərk etməliyəm, – dedi.

– Mənim bir nəfərlə Orlean klubunda görüşüm var. Sağ olun, mister Qrey. Bir gün vaxtınız olsa, Kurson-stritə gəlin, görüşək. Mən, demək olar ki, hər gün günortadan sonra saat beş üçün evdə oluram. Gəlmək istəsəniz, xahiş edirəm əvvəlcədən mənə yazıb bildirin, yoxsa məni evdə tapmasanız, narahat olaram...

– Bazil! – Dorian Qrey qışqırdı. – Əgər lord Henri getsə, mən də çıxıb gedəcəyəm! Siz işləyəndə heç vaxt ağzınızı açıb danışmırsınız və mən də səhnədə taxtanın üstündə durub qalmaqdan yoruluram; bütün günü gülümsəyib durmaq məni boğaza yığıb. Ondən xahiş edin ki, getməsin!

– Harri, getmə! Dorian məmnun olar, qalsan, məni də məmnun edərsən, – Holvard rəsmə baxa-baxa bildirdi. – Düz deyir, mən işləyəndə heç vaxt danışmıram, hətta qulaq asmıram da... və bu, mənim bədbəxt pozaçılarım üçün dəhşətli dərəcədə darıxdırıcı olur. Xahiş edirəm, getmə, qal burada...

– Bəs Orlean klubunda görüş təyin etdiyim adam necə olsun?

Rəssam gülümsəyib dedi:

– Bunun vacib görüş olduğunu düşünmürəm, Harri. Xahiş edirəm, getmə, otur. Siz isə, Dorian, platformada əməlli oturun, çox da tərpənməyin, lord Henrinin dediklərinə də fikir verməyin; o, məndən başqa bütün dostlarına mənfi təsir göstərir.

Dorian Qrey əzabkeş görkəm alaraq platformanın üstünə çıxdı və narazı halda ah çəkərək lord Henriyə tərəf boylandı; Bazilin dostu onun xoşuna gəlmişdi. Bazillə Henri tamam ayrı-

ayrı adamlar idi. Henrinin elə qəlbə yatan səsi vardı ki! Bir qədər sükutdan sonra o, Henriyə müraciətlə dedi:

– Lord Henri, siz, doğrudanmı, Bazilin dediyi kimi, adamlara mənfi təsir göstərirsiniz?

– Müsbət təsir, ümumiyyətlə, yoxdur, mister Qrey! Bütün təsirlər öz-özlüyündə qeyri-əxlaqıdır – yəni elmi nöqtəyi-nəzərdən onları ədəbsiz saymaq olar.

– Nəyə görə?

– Ona görə ki, başqasına təsir etmək o deməkdir ki, sən qəlbini ona verirsən. O da öz ağılı ilə düşünür, öz ehtirasları ilə yaşayır. Onun yaxşı cəhətləri də özününkü olmur, günahları da – əgər dünyada günah deyilən bir şey mövcuddursa – özgədən gələn günahlardır. Bir növ, o, özgə bir musiqinin əks-sədasi olur; sanki, onun üçün yazılmayan bir rolunu oynayan aktyor olur. İnsan həyatının məqsədi özünü ifadə etməkdir. Biz ondan ötrü yaşayırıq və burada mövcuduq ki, özümüzü göstərək, özümüzü ifadə edək. Amma bizim zamanədə insanlar özləri-özlərindən qorxmağa başlayıblar. Onlar unutmuşlar ki, insanın ən ali vəzifəsi onun öz qarşısındakı vəzifəsidir. İnsan gərək öz vəzifəsini anlasın. Əlbəttə, onlar iltifat və xeyirxahlıq göstərirlər: acaqları yedizdirir, lütləri geyindirirlər. Lakin əslində, onların öz qəlbləri ac-yalavac və çılaqdır. Biz cəsurluq deyilən bir dəyəri itirmişik. Ola bilsin ki, bu keyfiyyət heç əzəldən bizlərdə olmayıb. İctimai fikirdən qorxmaq – bu, əxlaqın əsasıdır – Allahdan qorxmaq deməkdir və din də bu qorxu üstündə bərqərar olub; bax bu iki şeydir bizi idarə edən, bizə hakimiyyət edən. Və bununla belə...

– Dorian, xahiş edirəm, başınızı yana, bir qədər sağa əyin, – rəssam onun sözünü kəsdi. Sənətkar o qədər özünü unutmuşdu ki, Henrinin dediklərini eşitmirdi, lakin o, Dorianın üzündə bu vaxta qədər sezmədiyini ifadələri müşahidə etdi.

– Hə, deməyim odur ki, – lord Henri özünəməxsus yumşaq, alçaq tonla davam etdi; onu tanıyanların hamısı Henrinin danışanda incə əl hərəkətlərini yaxşı xatırlayırdı. – Mənə elə gəlir ki, əgər hər kəs öz həyatını dolğun yaşasa və hər bir arzusunu həyata keçirən zaman hər bir hissəsinə, hər bir düşüncəsinin ifadəsinə dolğunluq qatsa, onda dünya nəşənin yeni bir impulsunu

qazanar, biz də orta əsrlərin bütün xəstəliklərini unudar, ellinizm ideallarına qayıdırıq; bəlkə də, daha dəyərlı və önəmli ideallarla yaşayırıq. Lakin təəssüf ki, bizim aramızdakı ən cəsür adam belə öz-özündən qorxur. Fədakarlıq bilirsiniz nədir? O, bizim həyatımızı faciəyə döndərən vəhşi dövrlərdən qalma bir şeydir. O, bizim həyatımızı kədəre, hüznə bələyir. Biz öz-özümüzü məhdudlaşdırdığımızı görə cəzalandırılmışıq. Boğmaq istədiyimiz hər cür istəyimiz qəlbimizdə dolaşır və bizi zəhərləyir. İnsan yanıb-qovrulanda isə günaha batmaqdan qurtulur, çünki istəyi həyata keçirmək – təmizlənməyə aparan yoldur. Bundan sonra təəssüf və peşmançılığın yalnız şirin ehtirası və şəhəvtləri barədə xatirələr qalır. Nəfsdən azad olmağın yeganə yolu – ona meydan verməkdir. Əgər onunla mübarizə aparmaq ağına gəlsə, qəlbın hər zaman qadağan olunmuş şeylərin üstündə qalacaq və sənə istək və arzuların əzab verəcək; çünki o istək və arzuları qadağan edən dəhşətli qanunları sən yaratmışsan və o qanunlar həmin istək və arzuları günah və cinayət sayır. Kimsə deyib ki, dünyada ən böyük hadisələr insanın beynində baş verir. Mən də deyirəm ki, dünyanın ən böyük günahları beynində, yalnız insan beynində doğulur. Siz də, mister Qrey, özünüz gəncliyinizdə, yeniyetməlik çağlarınızda öz ehtiraslarınızdan, istək və arzularınızdan qorxmusunuz; düşüncələriniz, ağılınıza gələn fikirləriniz sizi dəhşətə gətirib; siz bəzən elə istəklərlə yaşamısınız, elə yuxular görmüşünüz ki, onları xatırlayanda utandığınızdan qızarırsınız...

– Bircə dəqiqə, bircə dəqiqə! – Dorian Qrey donquldandı, – dayanın! Siz məni həyəcanlandırırırsınız. Mən bilmirəm indi sizə nə cavab verim! Sizinlə mübahisə də eləmək olar, mülahizələrinizə cavab da vermək olar; amma bu dəqiqə mən buna hazır deyiləm. Danışmayın! Qoyun bir qədər fikirləşim. Ya da, nə isə... yaxşısı budur, bu barədə düşünməyim!

O, təxminən, on dəqiqə hərəkətsiz durdu; ağızı açıq, gözləri heyrətdən bərələ qalmışdı. Dorian dumanlı şəkildə hiss edirdi ki, onun içində hansısa yeni duyğular və fikirlər oyanır. Ona elə gəlirdi ki, bu duyğular çöldən yox, məhz onun içinin dərinliyindən baş qaldırıb. Bazilin dostunun dedikləri, həm də təsadüfən,

elə-belə söylədiyi sözlər, paradokslarla dolu sözlər, onun qəlbinin “sən simlərinə” toxundu və bu vaxta qədər onlara beləcə toxunan olmamışdı; və indi o simlər titrəyir, coşqun təkənlərlə yerindən oynayırdı.

İndiyə kimi onu yalnız musiqi rıqqətə gətirmişdi; bəli, musiqi onun qəlbində dəfələrlə təlatümlər oyatmışdı və bu təlatümlər qarışıq və qayğısız həyəcanlarla müşayiət olunurdu. Lakin bu musiqi aydın deyildi, orada yeni dünyanın nəfəsi duyulmurdu, əksinə, qəlbə xaos yaradırdı. Burada deyilən sözlər isə! Ah! Necə sadə və... dəhşətli sözlərdir! Onlardan qaça bilməzsən! Bu sözlər necə aydın, necə rəvan, necə çəvik və amansız idi! Heç kəs onlardan canını qurtara bilməz! Bu sözlərdə şeytani bir ovsun var! Onlar insanın qeyri-müəyyən istəklərinə gözə çarpacaq, hiss ediləcək bir forma verir; onların öz musiqisi var, lütnya¹ və violanın şirin səsləri var! Yalnız sözlər! Deyin görüm, həyatda sözdən sanballı və real qüvvə olan nəyə varmı? Yox! O – Dorian, hələ yeniyetməlik çağlarında çox şeyləri başa düşmürdü! İndi isə anlayır. Həyat birdən-birə onun üçün rəngarəng boylarla parladı. Ona elə gəlirdi ki, od-alovun içiyə addımlayır. Necə olub ki, bu vaxta qədər bunu hiss etməyib?

Lord Henri onu incə təbəssümlə izləyirdi; hansı məqamda, nə vaxt susmaq lazım olduğunu yaxşı bilirdi. Dorian Qrey onu daha çox maraqlandıрмаğa başladı; Henri sözlərinin gənc oğlana necə təsir etməsi təəssüratından özü də heyrətə gəldi. On altı yaşında oxuduğu bir kitab yadına düşdü; həmin kitab onun gözlərini açmış, əvvəllər bilmədiyi şeyləri ona öyrətmişdi. Ola bilsin ki, Dorian da eyni anları yaşayır! Necə oldu ki, onun elə-belə, qarasına havaya atdığı ox hədəfə dəydi? Ah! Bu oğlan necə də sevimlidir!

Holvardin başı şəkklə qarışmışdı; o, həmişəki kimi parlaq və füsunkar boylardan istifadə edir, sənətdə parlaq istedadın əlaməti sayılan möcüzəli və təbii boya elementlərindən incəlik və ustalılıqla yararlanırdı. Araya çökən sükutu hiss etmirdi.

– Bazil, mən belə durmaqdan yorulduam, – Dorian Qrey birdən sükutu pozdu. – Havaya çıxmaq istəyirəm, bura boğanaqdır, ürəyim sızılır...

¹ *Lütnya* – uda oxşayan qədim alet

– Bağışlayın, dostum, mən şəkil çəkəndə hər şeyi unuduram. Bu gün siz yaxşı durdunuz, tərənmədiniz. Mən də istədiyim cizgiləri götürdüm. Siz heç vaxt belə yaxşı durmamışdınız. Nə gözəl tapıntı – yarıcaq dodaqlar, gözlərdə parlaqlıq... Bilmirəm Harri nədən naqqallıq eləyirdi, amma deyim ki, sizin üz cizgilərinizin dəyişilməsinə o səbəb oldu. Heyrətədicə ifadələr vardı sifətinizdə! Görünür, sizə komplimentlər yağdırırmış, hə? Siz onun heç bir sözlünə inanmayın.

– Yox, o, mənə ayrı şeylər söyləyirdi. Bəlkə, buna görə də mən onun heç bir sözlünə inanmıram.

– Amma qəlbinizdə inandınız, – lord Henri dalğın-dalğın ona baxdı. – Elə mən də bağçaya çıxmaq istəyirəm. Studiya çox istidir. Bazil, de, bizə sərin bir şey versinlər içməyə... meyvə şirəsi olsa, pis olmaz...

– Əlbəttə, əlbəttə... Harri, zəngi bas, qoy Parker gəlsin, mən deyərəm bir şey gətirər... Bir azdan mən də sizə qoşularam, qoy fonu qurtarım... Amma Dorianı çox yubatma. Bu gün nəse işləmək istəyirəm... Bu portret mənim şedevr əsərim olacaq. Hətta bu formada da artıq o, heyrət doğurur...

Lord Henri bağçaya çıxdı və gördü ki, Dorian Qrey başını yasəmən kolları arasına soxub, üzünü gül topalarının sərin qoxusu içində gizlədib; sanki, cavan oğlan yasəmən güllərinin ətrini sənin, qırmızı şərab kimi içinə çəkirdi. Henri Dorianaya yaxınlaşdı, əlini onun çiyinə qoydu. Astaca dedi:

– Əsl işi siz görürsünüz, belə yaxşıdır... Adamın qəlbini belə şeylər sakitləşdirir; qəlbi yalnız güllərdən aldığı duyğular sağalda bilər.

Dorian diksindi və geri çəkildi. O, papaqsız idi və yarpaqlar onun qıvrım, sarışın saçlarına qarışıb onları oxşayırdı. Gözləri yuxudan qəfil oyanan adamın gözləri kimi qorxu içində idi; zərif burun pərələri gərginlik içində qalxıb-enir, çəhrayı dodaqları hansısa sirlə həyəcanla titrəyirdi.

– Bax belə, mister Qrey, – lord Henri davam etdi, – həyatın belə bir böyük sirrini bilmək lazımdır – öz qəlbinizə duyğularla şəfa verin, duyğularınız isə qoy qəlbiniz vasitəsilə şəfa tapsın. Siz füsunkar bir varlıqsınız. Siz düşündüyünüzədən çox, bilmək istədiklərinizdən az bilirsiniz.

Dorian Qrey tutuldu və baxışlarını yerə dikdi. Belə bir hündürboy, yaraşığı cavan adamın onun yanında durması xoşuna gəlmişdi. Onun romantik, zeytun rəngli gözləri və yorğunluq ifadə edən səsi Dorianı maraqlandırdı. Onun yumşaq və həlim səsinə nəşə vardı və bu, ovsuna bənzəyirdi. Onun soyuq, ağ, çiçək kimi zərif əllərində qəribə və gizli bir cazibə vardı. O danışanda əlləri də, sanki, musiqi kimi danışdı; onun səsi, hərəkətləri zərif musiqi ahəngini xatırladırdı; adama elə gəlirdi ki, bu adamın əlləri də, hərəkətləri də bir dildə danışır, zərif, incə bir dildə. Lakin Dorian ondan qorxdu və daha sonra bu qorxudan özü də utanmağa başladı. Nə üçün yad bir adam onun qəlbinə aid olan şeyləri ona açıb izah etməliydi? Axı o, Bazillə aylardır dostluq edir, bu müddət ərzində onların arasında olan dostluq onu heç dəyişdirməyib! Birdən bu yad adam peyda olur və... demək olar ki, həyatın simini ona açır! Hər halda, axı ondan nə üçün qorxsun ki? O ki məktəbli oğlan, ya da məktəbli qız deyil! Lord Henridən qorxmaq, sadəcə, mənasız bir şeydir!

– Gəlin bir az kölgədə əyləşək, – lord Henri dedi. – Budur, Parker də bizə sərinləşdirici içki gətirir. Əgər siz günün altında dursanız, dəriniz korlanır və Bazil də sizi daha çəkməz... Gərək özünüzlü gündən qoruyasınız, sizə yanmaq olmaz.

– Nə olacaq ki? – Dorian Qrey güldü və bağıın qurtaracağındakı skamyanın küncündə əyləşdi.

– Hər şey ola bilər, mister Qrey, hər şey!

– Niyə ki?

– Çünki siz füsunkar gəncliyinizi yaşayırsınız və gənclik ən dəyərli var-dövlətdir, onu gərək qoruyasınız.

– Lord Henri, mən belə düşünmürəm.

– Əlbəttə, siz indi belə düşünürsünüz. Vaxt gələcək, qocalanda, ya da qırıq basmış çirkin bir qocaya dönəndə, alnınızda qırıqlar çoxalanda, ehtiraslar isə öz işgəncəli alovuyla dodaqlarınızı qurudanda – bax onda bunu daha yaxşı başa düşəcəksiniz. İndi siz harada olursunuzsa, dünyadan ləzzət alırsınız və hamını da öz gözəlliyinizlə heyran edirsiniz. Lakin bu, həmişə olmayacaq... Mister Qrey, sizin əsrarəngiz və füsunkar simanız var.

Qaşqabağınızı sallamayın, mən düz deyirəm. Gözəllik Dahinin görünüş formalarından biridir və mənə elə gəlir ki, o, dahilikdən də yüksəkdə durur; çünki gözəllik başa düşülmək, izahat tələb etmir. Bu, bizi əhatə edən aləmin ən nəhəng hadisəsi sayılan günəş işığı kimi bir şeydir; yaxud bahar fəslidir, tutqun suların üstünə düşən ayın gümüşü qalxanıdır; biz ona Ay deyirik. Gözəllik müzakirə olunmur. Onun ən yüksək hakimlik hüququ var və ona malik olan adamları kral edir. O, ən böyük hökmdardır. Siz gülürsünüz? Eh, siz o gözəlliyi itirəndə daha gülməyəcəksiniz. Bəzən deyirlər ki, Gözəllik – yalnız səthi bir şeydir; ola bilsin, bu belədir! Lakin o, düşüncə, fikir kimi səthi, bihudə deyil. Mənə elə gəlir ki, Gözəllik möcüzələr möcüzəsidir. Bilirsiniz, yalnız boş, dardüşüncəli adamlar xarici görünüşə əhəmiyyət vermirlər; xarici görünüşə görə adamlara qiymət verməyənlər dayaz adamlardır. Əslində isə həyatın və dünyanın ən böyük sirri gözlə görünən şeylərdədir, yəni gözə görünməyən şeylər deyil. Bəli, mister Qrey, allahlar sizə iltifat göstərib. Lakin allahlar verdiklərini tezliklə alırlar. Sizin qarşınızda əsl həyat, dolğun və gözəl həyat yaşamağa o qədər də çox vaxtınız qalmayıb. Sizin gözəlliyiniz gəncliyinizlə birgə gedəcək; və siz günlərin bir günü qəflətən anlayanda ki gənclik uçub gedib və o gözəllikdən doyunca istifadə etməmişiniz, bu ötən xatirələr sizi ən ağır məğlubiyyət işgəncəsindən də pis incidəcək. Hər ötən ay sizi bu ağır gələcəyə sürükləyir. Zaman sizi qısqanır; o, allahların sizə bəxş etdiyi qızılgüllərə, zanbaqlara hücum edir. Yanaqlarınız saralıb-solacaq, sallanacaq, gözləriniz dumanlanacaq... Siz dəhşətli dərəcədə əzab çəkəcəksiniz... Ah! Nə qədər ki gəncliyiniz sizinlədir, onu anlayın! Ömrünüzün qızıl günlərini yelə verməyin, cansıxıcı möminlərə qulaq asmayın, düzəlməz şeyləri düzəltməyə çalışmayın! Həyatınızı dövrümüzün yalançı idealları və sısqa məqsədlərinə qurban verməyin. Yaşayın! Gözəl həyat yaşayın! Öz həyatınızı yaşayın! Heç nəyi əldən buraxmayın, həmişə, hər zaman təzə bir duyğu axtarıb tapmağa çalışın. Heç nədən də qorxmayın! Yeni gedonizm – bax bizim əsr bizdən bunu tələb edir! Siz onun görünən simvolu ola bilərsiniz! Sizin kimi adam üçün qeyri-mümkün olan heç bir şey

yoxdur! Həyat, dünyayi-ələm qısa müddətə sizə məxsusdur. Mən elə ilk baxışdan anladım ki, siz hələ özünüzü tanımırınsınız, özünüzü başa düşmürsünüz! Sizdəki çox şey məni əsir-yesir etdi və mən duyduğum ki, sizə özünüzü dərk etməkdə kömək göstərməliyəm. Düşündüm: “Əgər bu həyat faydasız və səmərəsiz ötüşsə, faciə olar!” Axı sizin gəncliyiniz sürətlə ötüb-keçir! Sadə çöl gülləri quruyur, sonra yenə tumurcuqlayır, çiçək açır. Gələcək yay iyunda nəfəsotu yenə indiki kimi qızılı rəngdə olacaq. Gələcək ay ağ əsmə kolları üstündə yenə ulduz-ulduz qönçələr allanacaq, hər il yaşıl gecələrdə yarpaqları arasından ulduz tumurcuqlar boylanacaq. Lakin biz isə gəncliyimizi geri qaytara bilməyəcəyik. Heç vaxt!

İnsan iyirmi yaşında olanda onun nəbzi bərkədən, sevinclə döyünür, lakin qocalanda o nəbz zəifləyir, bədən gücdən düşür, hissələr sönür. Biz bir zaman qorxduğumuz ötən illərin ehtiraslı, odlulu-ələvlu xatirələri əlində dözülməz marionetlərə dönürük; o zaman biz bizi şimikləndirən, başdan ələyən şeylərə güzəştə getməyə cürət etmərdik. Gənclik! Ah, gənclik! Dünyada ona tay ola biləcək ikinci bir ömür varmı?!

Dorian Qreyin heyvətli baxışları Henriyə zillənmişdi və o, müsahibini acgözlüklə dinləyirdi. Yasəmən budağı onun barmaqları arasından sürüşüb çınqıl torpağın üstünə düşdü. Bu an azğın bir arı vızıldaya-vızıldaya budağın başına dolanmağa başladı. Sonra budağın ləçəkləri arasında eşələndi, ulduz çiçəkləri bir-bir sordu. Dorian bu mənşərəni elə diqqətlə seyr etdi ki, elə bil, orada nəşə maraqlı bir şey tapmışdı; hərədən biz də ən vacib şeylər haqqında düşünməkdən qorxanda, ya da bizə namələm olan yeni duyğular təlatümünə düşəndə belə edirik; belə vaxtlarda hansısa qorxunc fikir beynimizə girir və bizi təslim olmağa vadar edir.

Arı uçub getdi. Sonra Dorian gördü ki, arı sarmaşıq gülünün gövdəsinə girdi. Gül əsdi, titrədi, sonra zərif-zərif yellənməyə başladı.

Birdən Holvard emalatxana çapısı ağzında göründü və çox yüksək əhvali-ruhiyyə ilə öz qonaqlarını studiyaya çağırtdı. Lord Henri və Dorian bir-birinə baxıb gülümsədilər.

– Hə, sizi gözləyirəm, – rəssam qışqırdı. – Gəlin bura! Bu saat iş üçün ən münasib vaxtdır. Otaq işıqlıdır. İçkilərinizi də götürün özünüzlə.

Onlar durub yavaş-yavaş emalatxanaya san yeridilər. İki ağ-yaşıl kəpənək yanlarından uçub getdi; bağın küncündəki armud ağacının üstündə oturan qaratomyuq oxumağa başladı. Lord Henri dedi:

– Mister Qrey, mənimlə tanışlıqdan məmnunsunuzmu? – və düz Dorianın gözünün içinə baxdı.

– Əlbəttə, çox şadam buna. Lakin bilmirəm həmişəmi belə məmnun olacağam, ya yox?!

– “Həmişə!” Bu, nə qədər dəhşətli bir sözdür! Mən bu sözü eşidəndə diksinirəm. Bu sözü daha çox qadınlar xoşlayır. Onlar hər hansı bir romanı uzatmağa, əbədi etməyə can atdıqları üçün korlayırlar onu! Mənası yoxdur bu sözün! Şiltaqlıqla əbədi sevgi ehtirası arasındakı yeganə fərq ondadır ki, şiltaqlıq ondan bir qədər uzunömürlü olur.

Onlar emalatxanaya girdilər. Dorian Qrey əlini lord Henriyənin qiyinə qoydu.

– Əgər belədirsə, onda qoy bizim dostluğumuz da şiltaqlıq olsun, – pıçıldadı və öz cəsarətindən qızardı. Sonra platformaya qalxıb pozada durdu.

Lord Henri hörmə kreslodə oturub Dorianı müşahidə etməyə başladı. Otağın sükutunu yalnız Holvardın tez-tez kətan parçaya toxundurduğu fırçasının yüngül səsi və arabir molbertdən aralanaraq gah sağa, gah da sola atdığı addım səsləri pozurdu; bunu ondan ötrü edirdi ki, çəkdiyi əsərinə bir qədər uzaqdan baxsın. Günəşin zərrin şəfəqləri açıq qalmış qapıdan içəri düşürdü; havada oynaşan qızılı toz dənəciklərini günəş işığı zolaqlarında görmək olurdu. Otağın içini büsbütün qızıl-güllərin xoş ətri bürümüşdü. Təxminən, bir saatdan sonra Holvard dayandı; beləcə – səssiz-səmirsiz uzun müddət Dorian Qreyə baxdı, daha sonra yenə şəklə baxdı; uzun fırçasının ucunu dişləyib qaşlarını çatdı, nəhayət, ucadan dedi:

– Tamam! Hazırdır! – və portretin sol küncünə əyilib uzun, qırmızı hərflərlə öz imzasını qoydu.

Lord Henri yaxın gəldi – şəkli daha yaxşı görmək istəyirdi; bu, doğrudan da, gözəl bir sənət əsəri idi və canlıydı; rəsmdəki Dorianla həyatdakı Dorian arasında heyrət ediləcək bir oxşarlıq vardı; adam buna lap mat qalırdı.

– Əzizim Bazil, səni ürəkdən təbrik edirəm! – lord Henri sevincək bildirdi. – Müasir rəssamlıqda mən hələ belə gözəl əsər görməmişəm. Bura gəlin, mister Qrey, özünüz baxın, özünüz də qiymət verin.

Dorian yuxudan qəflətən oyanan adam kimi səksəndi və platformadan düşərək:

– Doğrudan hazırdır? – soruşdu və yaxına gəldi.

– Əlbəttə, şəkil tamamlandı, – rəssam cavab verdi, – və bu gün siz çox gözəl durdunuz. Buna görə sizə sonsuz təşəkkürümü bildirirəm.

– Buna görə mənə təşəkkür etmək lazımdır, – lord Henri müdaxilə etdi. – Düz demirəm, mister Qrey?

Dorian cavab vermədi; molbertin yanından sakitcə ötür, boylanıb geridəki şəkllə baxdı. O, şəkli görəndə qeyri-ixtiyar olaraq dala çəkildi, məmnunluqdan alışıb-yandı. Onun gözləri bəxtəvərcəsinə gülür, işıq saçdı; elə bil, o, ilk dəfə idi özünü görür və tanıyırdı. Dorian, sanki, donmuş, düşüncələrə qərq olmuşdu və dumanlı şəkildə dərk edirdi ki, Holvard ona nəşə deyir, lakin o, rəssamın sözlərinin mənasına varmırdı; öz möhtəşəm gözəlliyinin duyğusu, sanki, ona bir kəşf kimi gəlirdi, elə bil, indicə öz gözəlliyini dərk elədi. Əvvəllər heç vaxt bunu hiss etməmişdi. Bazil Holvardın komplimentləri ona dostluğun ecazkar qüdrətindən doğan məstlik kimi görünürdü. O, bu sözlərə qulaq asırdı, gülürdü, onları unudurdu. Bu sözlər ona təsir etmirdi. Sonra lord Henri Votton peyda oldu və onun gənclik haqqındakı qəribə, təntənəli himnini dinlədi; gəncliyin su kimi axıb tezliklə gedəcəyi barədə amansız xəbərdarlıqlarını eşitdi. Bu, əlbəttə, onu həyəcanlandırırdı, yatmış duyğularını oyatdı və indi, bax burada o, öz şəklinə baxanda, öz gözəlliyinin sevimli əksini görəndə onun qarşısında, sanki, heyrət ediləcək bir gələcək bütün çıpaqlığı ilə canlandı; o, lord Henrinin dediyi gələcək barədə düşündü. Bəli, gün gələcək, onun sifəti qırıqlanıb

sallanacaq, gözlərinə duman çökəcək, onların rəngi də solacaq, mütənasib bədən quruluşu itəcək, korlanıb əcaib bir görünüş alacaq. İllər onun dodaqlarının al rəngini və saçlarının qızılı rənglərini də sovurub aparacaq. Onun qəlbini və ruhunu formalaşdıran həyat... bədənini məhv edəcək. O, eybəcər hala düşəcək, hamı ondan qaçacaq; o, qorxunc və miskin bir varlığa dönəcək.

Bütün bunları düşündükcə, elə bil, kimsə qəflətən onun ürəyinə xəncər soxdu; Dorian qəlbində dəhşətli bir ağrı hiss etdi və içindəki bütün tellər, sanki, birdən-birə əsməyə başladı; gözləri qaraldı, göz yaşları baxışlarını dumanlatdı. Ona elə gəldi ki, kiminsə buz əli düz onun ürəyinin başına qoyuldu.

– Nədir, bəyənmədiniz? – Holvard Dorianın başa düşülməyən sükutunu görüb soruşdu.

– Əlbəttə, bəyənir, – lord Henri onun əvəzinə cavab verdi. – Onu kim bəyənməz ki? Müasir incəsənətdə bu portret ən gözəl əsərlərdən biridir. Nə qədər desən, bu əsərə verərəm. Bu portreti mən almalyam.

– Henri, bunu sənə verə bilmərəm, o, mənimki deyil...

– Kiminkidir bəs?

– Dorianındır...

– Xoşbəxt adamdır, vallah...

– Necə kədərlidir! – gözlərini hələ də öz portretindən çəkməyən Dorian Qrey ah çəkdi. – Necə böyük bir kədərdir, aman Allah! Mən qocalacaq, qorxunc bir məxluq olacağam, amma mənim portretim əbədi cavan qalacaq! Bu portret hətta bu yay günündən də cavan qalacaq, həmişəlik cavan olacaq! Ah, necə böyük bir dərddir! Kaş əksinə olaydı hər şey! Kaş bu portret qocalaydı, mənsə əbədi cavan qalaydım! Bundan ötrü mən hər şeyimi verərdim, hər şeyimi! Heç nəyimi əsirgəməzdim! Qəlbimi də verərdim bundan ötrü!

– Bazil, əlbəttə, belə bir şeyin baş verməsi sənin ürəyincə olmaz! – lord Henri ürəkdən güldü. – Onda rəssamın işləri zor olardı!

– Əlbəttə, mən bunun qəti əleyhinə olardım! – Holvard cavab verdi.

Dorian Qrey dönüb düz onun gözlərinin içinə baxdı.

– Hə, Bazil, mənə də elə gəlir ki, siz bunun əleyhinə olarsınız! Çünki siz öz sənətinizi dostlarınızdan çox istəyirsiniz. Mən sizin üçün yaşıl bürtünc heykəlcikdən başqa bir şey deyiləm! Yox, yox, mənəcə, siz o heykəlciyi də məndən çox sevirsiniz! Mən bunu cəsarət edib sizə deyirəm!

Rəssam təəccüblə Doriana baxdı; sanki, o, əvvəlki adam deyildi, gözlərinə inana bilmirdi. Ona nə olmuşdu belə? Dorian hirsli görünür, sifəti alışıb-yarırdı, yanaqları qıpqırmızı qızarmışdı.

– Əlbəttə, əlbəttə, mən heç də sizin üçün dəyərlı deyiləm, – Dorian davam etdi, – bax siz fil sümüyündən olan Hermes¹, ya da elə Favni² məndən daha çox sevirsiniz. Siz onları həmişəlik sevəcəksiniz. Bəs mənə? Siz mənə nə vaxta kimi sevəcəksiniz, hə? Çox güman ki, üzümdə peyda olan ilk qınsığı görünədək... Bəli, mən indi başa düşürəm ki, insan öz gözəlliyini itirən zaman hər şeyini itirir, hər şeyini! Lord Henri tamamilə doğru deyir – bizim ömrümüzün yeganə qiymətli dəyəri gənclikdir. Görsəm ki qocalıram, özümü öldürəcəyəm!

Holvardin rəngi ağardı və o, Dorianın qolundan tutdu.

– Dorlan, özünü də gəl! – qışqırdı. – Siz nə danışırsınız! Belə şeyləri dilinizə gətirməyin! Mənim sizdən başqa əziz dostum olmayıb və olmayacaq! Bu nədir, birdən-birə o cansız əşyalara qısqanırsınız? Siz onlardan da qiymətlisiniz, eşidirsinizmi?

– Gözəlliyi əbədi olan hər şeyə paxıllığım tutur! Hətta bax bu portretə, sizin çəkdiyiniz bu rəsm əsərinə də paxıllığım tutur, onu qısqanıram özümə! Axı nə üçün bu cansız şəkil itirməyə məhkum olduğum gözəlliyimi özündə əbədi saxlamalıdır, nə üçün? Hər ötən an mənim ömrümdən nəyisə alır və aparıb verir bax bu şəkə! Ah, bu nədir belə?! Kaş əksinə olaydı, Allah! Kaş mən şəkil olaydım, biz onunla yerimizi dəyişə biləydik! Mən əbədi cavan olmaq istəyirəm axı! Siz onu nə üçün çəkmisiniz? Vaxt gələcək, o, mənə güləcəkdir, mənə ələ salacaq!

Dorianın yanaqlarından isti göz yaşları axırdı; o, Holvardın əlini itələdi, divana sərələndi və üzünü balışın altında gizlətdi.

¹ *Hermes* – qədim yunan əsətirində: ticarəti, yolları, sürüləri qoruyan allah

² *Favn* – Qədim Roma əsətirində çöl, dağ və meşə allahı

– Harri, bax, bu, sənin işindir! Sən elədin! – rəssam hirsleşmişdi. Lord Henri çiyinlərini çəkib dedi:

– Bu, sadəcə, həqiqi Dorian Greyin sözləri idi, vəssalam!

– Düz deyil!

– Düz deyilsə, bəs mənim günahım nədir axı?

– Gərək sən gedəydin buradan...

– Mən ki sənə xahişlə qaldım... – lord Henri etiraz etdi.

– Harri, mən eyni vaxtda iki əziz dostumla münasibətlərimi korlamaq istəmirəm, başa düşürsən? Lakin hər ikiniz mənim bu gözəl əsərimi gözümdən saldınız. Mən bu portretə nifrət edirəm! Mən onu məhv edəcəyəm! Onsuz da, bu şəkil kətdən və rəngdən ibarətdir, vəssalam! Razi olmaram ki, bu portret bizim hamımızın həyatını zəhərləsin!

Dorian Grey bəliğin altından başını çıxarıb nəmli gözlərini rəssama dikdi; onun rəngi ağarmışdı. Rəssam hündür, pərdəli pəncərə yanındakı iş stoluna tərəf yeridi. Görəsən, nə etmək fikrindədir? Stolun üstü səliqəsiz idi; burada üst-üstə yığılmış boya qabları, quru fırçalar hara gəldi səpələnmişdi. Görünür, o, nəşə axtarırdı. Hə, budur, o, uzun, ağzı iti rəssam bıçağını axtarırdı, tapdı! O, portreti doğram-doğram etmək istəyir!

Dorian hıçqıra-hıçqıra divandan dik atıldı, Holvarda sarı yürüdü və əlindən bıçağı qapıb onu emalatxananın uzaq bir küncünə tolazladı.

Qışqırdı:

– Bazil, lazım deyil! Eləmə, bu, cinayət olar!

– Dorian, siz, hər halda, mənim əsərimi dəyərləndirirsiniz, buna sevinirəm, – rəssam soyuqcanlıqla dedi və sanki, təəccüb-dən və heyrətdən ayıldı. – Elə bilirdim xoşunuza gəlməyib...

– Dəyərləndirmək nədir? Mən ona vurulmuşam! Bazil, o, mənim bir parçamdır! Elə bil, mən onu içimdə hiss edirəm!

– Çox yaxşı oldu! Onda siz hələ yaşsınız! Quruyan kimi sizə lak çəkərlər, ramkaya salarlar, sonra da evə göndərlər. Bax o zaman özünüzlə nə istəsəniz, edərsiniz.

Rəssam qapıya tərəf yeridi və zəngi basdı ki çay gətirsinlər.

– Dorian, çay gətirsinlər də sizə, hə? Henri, sənə də? Yoxsa sənə çay-zad lazım deyil, hə?

– Mən adi ləzzətləri çox xoşlayıram, – lord Henri dilləndi.
– Onlar mürəkkəb xarakterlər üçün sonuncu sığınacaq yeridir. Amma mən dramatik səhnələri yalnız teatrda xoşlayıram. Sizin hər ikiniz nə qədər mənasız, boş adamlarsınız! Maraqlıdır, görəsən, kim icad eləyib ki, insan ağıllı heyvandır?! Gör nə tələsik verilən tərifdir! İnsanın ağıldan başqa nəyi desən var! Mahiyyətə mən buna sevinirəm, bu, elə də pis cəhət deyill! Lakin sizin portret üstündə dalaşmağınız mənim xoşuma gəlmir! Bazil, yaxşı olar ki, siz onu mənə verəsiniz. Bu axmaq cavan oğlan onu istəmir, amma mən, həqiqətən, bu şəkli götürmək istərdim!

– Bazil, əgər siz o şəkli mənə verməsəniz, mən sizi heç vaxt bağışlamayacağam! – Dorian çısqırdı, – və heç kəsin də mənə “axmaq oğlan” deməyə haqqı yoxdur!

– Dorian, axı mən dedim ki, şəkil sizinkidir, mən onu sizə vermişəm, bunu hələ işə başlamamışdan qərara almışdım.

– Mister Qrey, inciməyin, – lord Henri dedi, – siz özünüz də bilirsiniz ki, özünüzü gic kimi apardınız və axı bir də... siz özünüz də etiraz etməzsiz ki, sizə çox gənc desinlər.

– Lord Henri, bu gün səhər, bəlkə də, beləydi. Amma indən belə mənə gənc deyənlərə möhkəm etiraz edəcəyəm...

– Ah! Hə, bu gün səhər... Amma görün səhərdən bəri nələri yaşadınız!..

Qapı döyüldü, xidmətçi çay sinisi ilə içəri girdi və ortalıqda xırda bir yapon stolu açdı. Fincan və boşqabların cingiltisi eşildildi, Georq dövründən qalma çaydanın cızıltısı gəldi; xidmətçinin dalınca gələn oğlan əlindəki yumru çini qabları stolun üstünə düzdü. Dorian Qrey stola yaxınlaşdı, özünə çay süzdü. Bazil və lord Henri də tələsmədən stola sarı əyilib maraqla boşqabların qaçağını qaldırıb baxdılar.

– Gəlin axşam teatra gedək, – lord Henri təklif etdi. – Maraqlı tamaşalar çoxdur, biz hansınasa gedə bilərik. Doğrudur, mən bir nəfərə söz vermişdim ki, onunla Uaytın restoranında nahar edəcəyəm, lakin ona xəbər verib naharı təxirə salmaq olar, ya da deyərəm ki, nasazam; o, mənim köhnə dostumdur, elə bilirəm, mənə düzgün başa düşər.

– Mənim sürtük geyinməkdən zəhləm gedir, – Holvard mızıldandı. – Adam onu geyəndə darıxır!

– Elədir, – lord Henri təsdiqlədi, – indiki kostyumlar çox pisdir, adamın canını sıxır. İndi qüsurdan başqa həyatımızda nə var ki!

– Harri, Dorianın yanında belə şeylər danışma!

– Hansı Dorianı deyirsən? Şəkildəkini, yoxsa bizə çay süzən Dorianı?

– Hər ikisini!

– Lord Henri, mən böyük məmnuniyyətlə sizinlə teatra gedərdim... – gənc oğlan bildirdi.

– Çox gözəl, deməli, gedirik... Bazil, sən necə, gəlirsənmi?

– Yox, yox, mən gələ bilmərəm... İşlərim çoxdur.

– Onda biz, mister Qrey, ikimiz gedirik.

– Hə, çox istərdim.

Rəssam dodağını dişlədi, çay fincanını ağızına aparıb portretə yaxınlaşdı.

– Mən həqiqi Dorianla qalacağam burada, – kədərlə şəkklə baxdı.

– Həqiqi Dorian odur bəyəm? – Dorian Qrey də narazı halda portretə yaxınlaşdı. – Yəni, doğrudanmı, mən ona oxşayıram?

– Əlbəttə, bu, elə sən özünsən!

– Ah, Bazil, necə gözəldir!

– Hər halda, zahirən oxşarsınız... və portretdə siz həmişəlik belə qalacaqsınız, – Holvard ah çəkdi. – Elə bunun özü də az iş deyil.

Lord Henri ucadan dedi:

– Bu adamlar axı nə üçün sabitlik dalınca qaçır, bilmirəm! Aman Allah, axı hətta sevgidə belə bir sabitlik yoxdur! Bu, olsa-olsa, fizioloji bir məsələdir! Bizim iradəmizdən heç bir asılılığı yoxdur! Cavan adamlar sədaqətli olmaq istəyirlər, amma ola bilmirlər; yaşlı adamlar sevgiyə xəyanət etmək istədilər, amma o halları qalıbı? Bax məsələ yalnız bundadır, vəssalam...

– Dorian, siz teatra getməyin, – Holvard dedi. – Mənimlə qalın, birlikdə nahar edərik.

– Yox, Bazil, qala bilmərəm.

– Niyə?

– Çünki lord Henriyə söz vermişəm, onunla gedəcəyəm.

– Elə bilərsiniz, sözünüzün üstündə durmasanız, Vottonun sizə münasibəti dəyişəcək? O özli heç vaxt verdiyi sözə əməl etmir. Çox xahiş edirəm, onunla getməyin.

Dorian Qrey güldü, başını yellədi.

– Sizə yalvarıram, Dorian, getməyin! – Bazil bir daha təkrar etdi.

Dorian tərəddüdlə lord Henriyə baxdı; Henri bic-bic gülümsəyir, onların söhbətinə qulaq asırdı.

Dorian pıçıldadı:

– Bazil, mən getməliyəm!

– Özünüz bilərsiniz, – Holvard stola yaxınlaşdı və fincanını stolun üstünə qoydu. – İndi ki belədir, onda vaxt itirməyin. Gecdir, siz hələ əyninizi dəyişməlisiniz. Xudahafız, Harri. Sağ ol, Dorian. Sabah gələrsiniz, hə?

– Mütləq!

– Yadıңызdan çıxmaz ki?

– Yox, əlbəttə!

– Hə, bir də... Harri!

– Nə var, Bazil?

– Səhər bağda səndən bir şey xahiş etmişdim... onu yaddan çıxartma!

– Nə barədə? Tamam yadımdan çıxıb...

– Bax a! Mən sənə etibar edirəm.

– Elə mən özüm də özümə etibar etmək istərdim! – lord Henri hınıldadı. – Gəlin gedək, mister Qrey, arabam bayırda gözləyir, sizi evinizə apara bilərəm. Hələlik, Bazil. Bugünkü görüşümüz çox maraqlı oldu.

Qonaqlar gedəndən sonra rəssam, sanki, ağırlaşdı, özünü divanın üstünə atdı; onun üzünə əzablı bir ağrı çonmuşdu.

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

Növbəti gün saat birin yarısında lord Henri Votton Kurzon küçəsini burulub Albani küçəsinə döndü; o, dayısı lord Fermora baş çəkmək istəyirdi. Lord Fermor yumşaqxasiyyətli adam idi, lakin bu qoca subayın sərtliyi də vardı; camaat arasında o, xudbin kimi ad çıxarmışdı, çünki bu adamdan heç bir xeyir görmürdülər; amma yüksək təbəqənin adamları arasında lord Fermor səxavətli və xeyirxah kimi tanınırdı; ona görə ki, lord onu əyləndirən hər kəsə böyük həvəslə qonaqlıq verirdi. Onun atası Madriddə İngiltərənin səfiri olmuşdu; hələ o vaxt kraliça İzabella¹ cavan idi, heç Prim o vaxt gündəlikdə yox idi; ani şiltəqlıq ucbatından lord Fermorun atası istefa verdi və diplomatik xidmətdən uzaqlaşdı; əslində, buna səbəb onun Parisə səfir göndərilməməsi olmuşdu və o da buna etiraz edərək işdən getdi; bu vəzifəyə onun tam hüququ çatırdı; mənəbi, adı-sanı, tənbel həyatı, diplomatik xəbərlərin hazırlanmasında yaxşı təcürbəsi, əyləncələrə hədsiz meyilli olması buna əsas verirdi.

Atasının katibi olmuş oğul Fermor da işdən getdi; o vaxt hamı bunu ağılsızlıq hesab etdi və bir neçə ay sonra irsi titul qazanan oğul böyük zadəganlıq sənəti sayılan bıkarçılığы ciddi şəkildə öyrənməyə başladı. Onun şəhərdə iki böyük evi vardı, lakin o, kirayələdiyi mebelli mənzildə yaşamağa üstünlük verdi; çünki belə bir mənzildə yaşamaq daha qayğısız idi; o, səhər yeməyini və naharını tez-tez klubda edirdi. Mərkəzi qraflıqda özünün bir neçə kömür mədəni vardı, onlara diqqəti artırmağa başladı; sənayenin bu sahəsinə onun qeyri-sağlam marağı sübut etdi ki, belə bir sahibkarlıq məşğuliyyəti ona imkan verəcək ki, öz sobasını odunla yandırsın; əsl centmenlərə xas xüsusiyyətdir! Siyasi əqidəsinə görə o, mühafizəkar idi, lakin bu, mühafizəkarların hakimiyyətdə olduqları dövrdə deyildi; həmin dövrdə o, mühafizəkarları qızğın söyür, onları radikalların güruhçu dəstəsi adlandırınırdı. O, öz otaq xidmətçisi ilə çox böyük qəhrəmanlıqla

¹ *İzabella və Prim* – ata lord Fermor İspaniyada səfir işləyəndə qızciğaz İzabella hələ himayədə idi, burjua inqilabından sonra səfir ölkəni tərk etdi; həmin inqilabın təşkilatçılarından biri isə general Prim olmuşdu. (*Müəllifin qeydi*)

dalaşır, onunla çox sərt rəftar edirdi. O, öz növbəsində, qohum-əqrəbasını da qorxudur, onları təftiş edirdi. Belə bir adamı yalnız İngiltərə doğa bilərdi; buna baxmayaraq, o heç də İngiltərədən razı deyildi və həmişə deyirdi ki, ölkə məhvə doğru gedir. Onun prinsipləri əskidənqalma prinsiplər idi, lakin bəzi mülahizələri ilə razılaşmaq da olardı.

Lord Henri otağa girəndə dayısını qalın ov gödəkcəsində gördü; qoca ağızında siqar “Tayms” qəzetini oxuyur, bəzən isə qəzetin yazdığına etiraz əlaməti olaraq dodaqaltı donquldanırdı.

– Harri, sənsən? – qoca təəccübləndi. – Belə tezdən nə əcəb gəlmişən? Mən elə bilirdim siz modabazlar yuxudan günorta saat ikidən tez durmur və saat beşə kimi gözə görünmürsünüz?!

– Corc dayı, inanın, məni bura belə tez çəkib gətirən yalnız qohumluq hissləridir. Sizdən bir şey istəyəcəyəm...

– Yəqin, pul olar, hə? – lord Fermor üz-gözlünü turşutdu. – Yaxşı, gəl otur görüm, nə istəyirsən? İndiki cavanlar elə bilirlər ki, pul hər şey deməkdir.

– Elədir, – lord Henri təsdiqlədi və pencəyinin düyməsini açdı, – və onlar böyüyə-böyüyə bunu daha yaxşı anlaşırlar. Lakin mən pul istəmirəm. Corc dayı, pul o adamlara lazım olur ki, onlar borc ödəməyə adət ediblər, amma mən heç vaxt borcumu ödəmirəm. Kredit allədə kiçik oğulun yeganə kapitalıdır; və bu kapitalla da yaxşı yaşamaq mümkündür. Bundan başqa, mənim işim Dartmur ticarətçiləri ilədir, təbii ki, onlar məni təhizat məsələlərində heç vaxt incitmirlər. Sizin yanınıza məlumat almaqdan ötrü gəlmişəm, əlbəttə, əhəmiyyətli-sindənən ötrü yox, əhəmiyyətsiz informasiyadan ötrü gəlmişəm...

– Sən məndən hansı informasiyanı ala bilərsən axı? İngiltərənin “Mavi kitab”ında¹ hər şey yazılıb da... Doğrudur, indi bu kitabda ağızlarına gələni yazırlar, amma necə olsa... Harri, bilir-sən də, mənim vaxtımda, diplomat olanda bu məsələlər daha yaxşı həll olunurdu. İndi eşitmişəm ki, diplomatları işə götürməzdən əvvəl onları imtahan edirlər... İmtahanı verən adamlar işə qəbul olunur... Hə də, onlardan nə gözləyirsən bəs? İmtahan

¹ Rəsmi məlumatlar toplusu; üz qabığı göy rəngdə olduğu üçün “Mavi kitab” deyirdilər.

boş şeydir, ser, başdan-ayağa mənasız bir işdir. Sən, həqiqətən, centlmənsənsə, sənə nəyi öyrədəcəklər ki? Elə öz bildiklərin bəsidir. Əgər centlmen deyilsənsə, onda biliklərə yiyələnmək sənə üçün zərərliyədir.

– Mister Dorian Qrey “Mavi kitab”a düşməyib, Corc dayı, – lord Henri ehtiyatsız bir cümlə işlətdi.

– Mister Dorian Qrey kimdir? – lord Fermor ağarmış əyri qaşlarını çataraq soruşdu.

– Elə mən də bunu sizdən öyrənmək istəyirəm, Corc dayı! Əslində, onun kim olduğu mənə bəllidir. O, sonuncu lord Kelsonun nəvəsidir. Anası Devero olub – ledi Marqaret Devero. Mən istərdim ki, siz onun anası barədə mənə məlumat verəsiniz. O qadın haqqında nə bilirsiniz? O, kimə ərə getmişdi? Axı siz vaxtilə Londonun bütün yüksək mənsəb sahiblərini tanıyırdınız?! Ola bilsin, o qadını da tanıyasınız. Mən mister Qreylə çox maraqlanıram, onunla təzəcə tanış olmuşam.

– Kelsonun nəvəsi deyirsən? – qoca ucadan deddi. – Kelsonun nəvəsi! Hə, əlbəttə! Əlbəttə! Mən onun anasını çox yaxşı tanıyırdım! Hətta onun xaç suyuna salınma mərasimində də iştirak etmişəm. Marqaret Devero! O, qeyri-adi gözəl bir qız idi! O, ağızından süd iyi gələnin birinə qoşulub qaçanda bütün kişiləri qəzəbləndirmişdi. Özü də yoxsulun biriylə qaçmışdı! Oğlan piyada alayının zabitiydi, deyəsən; ya da nə bilim, ona oxşar bir şey idi... Əlbəttə! Yadıma düşür! Elə bil, dünən olub! Yazıq oğlan, bir neçə ay idi evlənmişdilər, dueldə öldürüldü... O vaxt çirkin şayiələr də gəzirdi bu barədə. Deyirdilər ki, guya, Kelso hansısa belçikalı bir avaranı, əclafın birisini tutub qəsdən göndərib ki, öz kürəkənini təhqir etsin; başa düşürsən, onu satın alıbmiş ki, gedib qızının ərini ictimai yerdə təhqir etsin... və o əclaf da həmin cavan zabiti dueldə güllələdi, işi də beləcə bitirdilər... Sonra Kelso qızını qaytarıb gətirmişdi evə; və uzun müddət öz klubunda yalnızca bifşteksini yeyirdi... Mənə danışirdılar ki, qızını evə gətirəndən sonra qızı ölənədək onu dindirməyib. Ah... yadıma gəlir... Necə çirkin bir iş olmuşdu! Və onun qızı da tez həyatdan getdi, heç bircə il çəkmədi. Deməli, deyirsən o qadının oğlu qalıb? Bunu unutmuşdum.

Necə oğlandır? Anasına oxşayırmı? Oxşayırsa, deməli, gözəl olmalıdır...

– Hə, çox qəşəng oğlandır, – lord Henri təsdiqlədi.

– Ümidvaram ki, o, yaxşı əllərə düşəcək, – qoca davam etdi. – Mənim bildiyimə görə, Kelsodan ona yaxşı pul qalıb, əlbəttə, əgər baba, həqiqətən, ona miras qoyubsa... Onun anasının da pulu qalmışdı. Bütün Selbi mülkləri babasından qadına qalmışdı. Qadının babası Kelsoya nifrət edirdi, Kelsoya tamahkar deyirdi. Kelso, doğrudan da, simicin biri ydi, nəfsdən itiydi. Bir dəfə Madridə gəlmişdi; mən onun əvəzinə utanıb yerə girdim. Kraliça məndən bir neçə dəfə soruşdu ki, bu ingilis zadəganı kimdir belə? O, yolpulu üstündə daim faytonçularla höcətləşirdi. Onun haqqında hətta lətifələr də qoşmuşdular. Mən düz bir ay utandığımndan çölə çıxa bilmədim. Ümid edirəm ki, o, öz nəvəsinə qarşı belə xəsislik etməyib.

– Bunu deyə bilmərəm, – lord Henri cavab verdi, – Dorian hələ yeniyetmədir. Lakin düşünürəm ki, o, varlı olacaq. Selbi mülkləri onun adına keçib, özü mənə dedi... Deməli, deyirsiniz ki, onun anası çox gözəl idi?

– Çox gözəl idi, Harri! Mən həyatımda onun kimi sevimli qadın görməmişdim. Hələ indiyə kimi də anlamıram ki, onu belə bir izdivaca girməyə nə vadar etmişdi. Axı o, kimə istəsəydi, ərə gedə bilərdi. Karlinqton ondan ötrü ölürdü. Lakin məsələ bunda idi iki, qadın çox romantik idi. Onların nəslindən olan qadınların hamısı romantik olub. Kişiləri isə sən deyən yaraşlıq olmayıb, amma qadınları çox sevimli olublar. Karlinqton özü mənə danışırdı ki, o, Marqaretə diz çöküb yalvarmış. Qadın ona gülübmüş... O vaxt Londonun bütün qızları Karlinqtondan ötrü ölürdülər... Hə, yeri gəlmişkən, Harri, bu evlilik məsələsindən danışarkən yadıma düşdü: atan mənə Dartmur barədə nəse dedi, guya o, Amerikalı bir qızla evlənmək istəyir, hə? Məgər ingilis qızları ona azlıq edir?

– Corc dayı, bilirsiniz, indi amerikalı qızla evlənmək dəbdədir...

– Amma mən ingilis qızları ilə evlənməyin tərəfdarıyam... – lord Fermor əli ilə mizi döyəclədi.

– İndi camaat amerikalılara üstünlük verir...

– Amma mənə deyiblər ki, onlar çox davam gətirə bilmirlər, – dayısı donqulandı.

– Uzun get-gəllər onları yorur; lakin deyim ki, cıdırda at çapanda maneələri veclərinə almırlar... Nə isə... inanmıram ki, Dartmurun şansı olsun...

– Valideynləri kimdir? – lord Fermor soruşdu.

– Valideynləri var ki? – lord Henri başını buladı. – Amerikalı qızlar öz valideynlərini çox məharətlə gizlədirlər; bizim ingilis xanımları isə öz keçmişlərini gizli saxlayırlar...

– Gərək ki, onun atası donuz əti ixracatı ilə məşğul olur?

– Corc dayı, mən Dartmura görə istərdim belə olsun. Deyirlər, Amerikada siyasətdən sonra donuz əti ixracatı ikinci yerdə gedən gəlirli bir işdir.

– De görüm, onun amerikalı qızı gözəldirmi?

– O, özünü gözəl kimi aparır; Amerika qadınlarının əksəriyyətinin adətidir. Bu da onların gözəlliyinin bir sirridir.

– Axı bu amerikalı qadınlar öz evlərində, ölkələrində niyə oturmurlar? Axı bizə elə hey təlqin edirlər ki, Amerika qadınlar üçün cənnət məkanıdır.

– Elədir ki var! Elə buna görə də onlar ulu nənələri Həvva kimi cənnətdən çıxmağa çalışırlar, – lord Henri izah etdi və xudahafızlaşmış dedi: – Hələlik, Corc dayı, mən getməliyəm, bir az da yubansam, lança gecikərəm. İstədiyim informasiyanı verdiyiniz üçün sizə təşəkkür edirəm. Mən həmişə təzə dostlarım barədə hər şeyi bilmək, köhnələri barədə isə heç nəyi eşitmək istəmirəm.

– Harri, harada lanç edəcəksən?

– Aqata xalanın yanında. Mən özüm xahiş elədim ki, mister Grey və mən lança gələcəyik. Dorian onun yeni xeyriyyəçilərinəndir.

– Belə de! Onda Aqata xalana de ki, mənə öz xeyriyyə məqsədli çağırışın ilə bir də narahat etməsin. Mən bezmişəm onun xeyriyyəçilik təhriklərindən. Bu qadın elə bilir mənim ayrı işimgücüm yoxdur; məgər mən onun axmaq-axmaq xeyriyyəçilik işlərinə pul verməliyəm?

– Oldu, Corc dayı, deyərəm! Qorxuram xeyri olmaya! Filantropolar xeyriyyəçilik işlərinə o qədər aludə olurlar ki, axırda insanlıqlarını itirirlər. Onları fərqləndirən xarakterik cəhət də elə budur.

Qoca zadəgan razılıqla yerində qurcalandı, sonra xidmətçiyə zəng vurub dedi ki, qonağı yola salsın.

Lord Henri üstüörtülü bazarla Berlinqton küçəsinə çıxdı və oradan Berkeley meydanı istiqamətinə döndü. O, Dorian Qreyin valideynləri barədə eşitdiklərini yadına saldı. Eşitdiyi tarixçə ümumi xarakter daşısa da, qeyri-adilliyinə və az qala, müasir romantikliyinə görə onu vəcdə gətirmişdi. Güzəl bir qız hər şeyi dəli bir sevgiyə qurban vermişdi! Bir neçə həftəlik xoşbəxtlik xain bir cinayətlə sona çatmışdı; daha sonra ayların iztirabları, sarsıntı və məşəqqətlər içində uşağın doğulması baş vermişdi. Ananı ölüm aparmışdı, uşağın nəсібina isə yetimlik və qəlbi daş olan qocanın amansızlığı düşmüşdü. Bəli, bu, maraqlı bir tale qismətidir və o, cavan Dorianı daha sərfəli, daha dolğun əks etdirir; hər görünən gözəllikdə hansısa faciə gizləni! Ən gözəl güllü yetişdirmək üçün gərək əziyyət çəkəsən; çiçəklərin açılması doğuş ağrıları kimi bir şeydir, gərək onu da yaşayasan ki, doğula biləsən.

...Dorian dünən gecəki naharda necə füsunkar idi, ilahi! Onlar klubda qarşı-qarşıya oturmuşdular; oğlanın gözlərində günəş parlayırdı, azca aralanmış dodaqlarına həyəcanla birgə xəlif təbəssüm qonmuşdu; şamdanların qırmızı abajurlarının kölgəsi onun üzünə ecazkar qızılgül rəngi qatmış, onun füsunkar gözəlliyi bu təntənədən məst olub oynayırdı. Bu oğlanla söhbət etmək çox nadir skripkada çalmaq kimi bir şey idi; barmaqların bir balaca toxundusa, səs çıxarırdı, hər toxunuşun öz ahəngi vardı.

...Başqa bir adam üzərində öz təsir gücünü yoxlamaq necə də maraqlıdır! Heç bir iş bunun qədər maraqlı ola bilməz! Öz qəlbinin qanını başqa bir qəlbə köçürəsən və qəlbini onun qəlbində yatırsan, düşüncə və fikirlərinin əks-sədasını eşidəsən, bir anlıq duyasan ki, oradan gənclik ehtirası və musiqisi eşidilir! Öz coşqun həvəs və ehtiraslarını başqa birisinə ötürmək qəribə

rayihə, yaxud zərif bir nəşədir; burada əsl həzz var, bəlkə də, bu, ən böyük səadət sevincidir ki, bizim dardüşüncəli və bayağı əsrimizdə insan övladına onun qəbahətli hissləri və primitiv arzuları ilə bircə bəxş olunub. Bazilin emalatxanasında xoşbəxt təsadüf nəticəsində görüşüb tanış olduğu bu oğlan, doğrudan da, fəvqəladə gözəlliyə malik bir varlıq idi; hər halda, ondan daha çox nəsə ecazkar bir məxluq çıxardı. Onda hər şey vardı – cazibə qüvvəsi, lətafət, gəncliyin qar kimi təmizliyi və gözəlliyi; o gözəlliyi ki, qədim yunanlar onu mərmər üzərinə həkk etmişdilər; ondan nə istəsən düzəltmək olardı – allahlarla vuruşan div də, oyuncaq da! Heyif ki, belə bir gözəllik saralıb-solmağa məhkumdur!

... Bəs Bazil? Psixoloji baxımdan o, çox maraqlı adamdır; rəssamlıq sənətində yeni üslub, həyatı yeni tərzdə görmək bacarığı! Bütün bunlar onun həyatında bir adamın qəflətən peyda olmasıyla yaranmışdı; həmin şəxsin özünün bundan xəbəri belə yox idi; mürgülü meşələrdən sonsuz səhraya uçub gələn lal və görünməz bir ruh qəflətən rəssamın gözlərinə görünmüşdü; bu ruh lap Driada¹ kimiydi; o, bundan heç də qorxmadı, çünki uzun illər axtarışda olduğu qəlbinə elə bir ilhamlı bəsirət verilmişdi ki, o, bütün heyrətedici sirləri belə açmağa qadir idi; şeylərin, əşyaların adı forma və məzmunu, sanki, ona dolğun və canlı görünürdü; o, indi bunların hamısında hansısa qeyri-adi simvolik mənalar tapırdı; sanki, bütün hər şey rəssam üçün ayrı bir formaya – daha mükəmməl, daha dolğun formaya, dumanlı xəyallardan reallığa çevrilirdi; bütün bunlar qeyri-adi dərəcədə qəribə idi. Belə hallar keçmiş zamanlarda da baş vermişdi; məsələn, “insan təfəkkürü özü bir sənətdir” deyən Platon ilk olaraq bu möcüzə barədə düşünüb. Bəs Bunarotti necə? Məgər o, öz silsilə sonetlərini rəngli mərmər daşların üzərində oyaraq əks etdirmədimi? Lakin bizim günlərdə bu, qəribə görünür...

Bəli, lord Henri bu qənaətə gəldi ki, Dorian, onun mükəmməl portretini yaratmış rəssam üçün özünün də xəbəri olmadan kim

¹ *Driada* – qədim yunan mifologiyasında meşə pərisi

idisə, o da Dorian Qrey üçün elə olmalıdır; o, Dorianı məftun etməyə çalışır, daha doğrusu, bu işin yarısını, demək olar ki, görüb; və o çalışacaq ki, bu ecazkar gəncin ruhu ona məxsus olsun! Bu Məhəbbət və Ölüm oğlunda nəsə bir ovsun var!

Birdən lord Henri dayandı və gözlərini evlərə dikdi. Xalası-nın evini xeyli ötüb-keçmişdi, öz-özünə güldü və geri döndü. Lord Henri qaranlıq dəhlizə girəndə ev xidmətçisi ona dedi ki, hamı artıq yemək otağındadır. O, şlyapasını və əlağacını xidmətçilərdən birinə verib içəri keçdi.

– Həmişəki kimi gecikirsən, Harri, – xalası onu görcək başını bulaya-bulaya ucadan dedi.

Henri üzr istədi və dərhal nəsə bir səbəb uydurub xalasının böyründəki boş stulda əyləşdi, gələn qonaqları gözdən keçirdi. Stolun küncündə oturan Dorian utana-utana başını tərpətdi, yanaqlarına məmnunluq qızartısı çökdü. Qarşı tərəfdəki stulda hersoginya Harley oturmuşdu; gözəl və ehtiraslı bir xanım idi; öz zümrəsinin sevimlisinə çevrilmişdi; qadın elə bir memarlıq nümunəsi idi ki, hersoginyadan daha çox şən və yumşaq xanım təsiri bağışlayırdı; müasir tarixçilər ona “əndamlı, ətli-qanlı qadın” deyirdilər. Hersoginyanın yanındakı ser Tomas Burdon idi, parlamentin radikal üzvüydü; ictimai-siyasi həyatda o, öz liderinin sadıq köməkçisi kimi çıxış edirdi, şəxsi həyatında isə bunu demək olmazdı; o, mətbəx dəlisiydi, daha doğrusu, hamıya məlum belə bir müdrik qaydaya riayət edirdi: konservatorlarla birgə nahar elə, liberallarla birgə düşün!

Xanım Harleyin sol tərəfində Tredleydən olan mister Erskin oturmuşdu, yaşlı centlmen idi; həddən artıq nəzakətli və səliqəli görünüşü vardı; cəmiyyət arasında onu sakit, danışmayan adam kimi tanıyırdılar. Hətta bir dəfə özü bu barədə ledi Aqataya demişdi ki, o, otuz yaşına qədər deməli olduğu hər şeyi deyib qurtarıb, daha deyiləsi sözü qalmayıb. Henrinin öz yanında missis Vandelör oturmuşdu, xalasının köhnə rəfiqəsiydi, həqiqətən, müqəddəs bir qadın idi, lakin zövqsüz, diqqəti cəlb edən paltar geyinmişdi; onu kitabın yaman gündə düzəldilmiş üz qabığına bənzətmək olardı. Xoşbəxtlikdən, qadının o biri qonşusu lord Faudel idi; ortayaşlı, ağıllı bir kişiydi, lakin qabiliyyəti orta səviyyəliydi; primitiv və

danıxdırıcı bir adam idi; belə adamlar nazirin ümumilər palatasındakı hesabat məruzəsini xatırladırlar; bu adamla missis Vandelör arasındakı söhbət çox ciddi şəkil almışdı; elə lordun sözlərinə görə, əslində, bütün yaxşı adamlar bağlılanmaz səhvlər edirlər və bu səhvlərdən heç kəs tamamilə qurtula bilmir.

– Lord Henri, biz yazıq Dartmur barədə danışırıq, – hersoginya başını əyib mehribancasına səsləndi. – Necə bilirsiniz, o, cazibəli amerikalı qızla, həqiqətən, evlənəcəkmi?

– Məncə, evlənəcək, hersoginya; qız ona ərə getməyə qərar verib.

– Bu dəhşətdir ki! – dedi Aqata təəccübləndi. – Buna mütləq mane olmaq lazımdır!

– Mən mötəbər mənbələrdən eşitmişəm ki, qızın atası qalantereya malları, nə bilim, min cür xırdaavat ticarəti ilə məşğul olur, – ser Tomas Burdon həqarətli bir əda ilə bildirdi.

– Ser, mənim əmim deyir ki, o, donuz əti ixracı ilə məşğul olur...

– Min cür xırdaavata bax! Bu, nə deməkdir belə? – hersoginya əllərini qaldırıb təəccüblə soruşdu.

– Amerika romanlarıdır, – lord Henri kəklilik ətindən götürüb öz boşqabına qoydu.

Hersoginya karıxdı, bilmədi nə desin.

– Əzizim, ona qulaq asma, – dedi Aqata yüngülcə hersoginaya toxundu, – o, heç vaxt heç nəyi ciddi söyləmir.

– Amerika kəşf olunanda... – radikal lord söhbətə başladı və... sonra dalınca boş və danıxdırıcı faktlar gətirməyə başladı. Mövzunu başa çatdırmağa çalışan bütün adamlar kimi o da ona qulaq asanları üzdü. Hersoginya ah çəkdi, üstünlüyündən istifadə edərək başqalarının sözünü kəsirdi.

– Kaş heç o Amerika kəşf olunmayıdı! – hersoginya səsinə qaldırdı. – Axı amerikalı qızlar bizim qızların bütün adaxlılarını əllərindən alırlar! Belə olmaz, bu rüsvayçılıqdır!

– Mən deyərdim ki, Amerika hələ tamamilə kəşf olunmayıb, – mister Erskin qeyd etdi. – Amerika təzəlikcə aşkar edilib.

– Ah! Mən o ölkənin qadınlarını görmüşəm, – hersoginya qeyri-müəyyən tonda cavab verdi. – Boynuma almaliyam ki,

onların əksəriyyəti çox gözəldir. Onlar çox yaxşı da geyinirlər. Bütün pal-paltarlarını da Parisdən alırlar. Kaş mən də onlar kimi edəydim...

– Belə bir məsəl var: yaxşı amerikalılar öləndən sonra Parisə gedirlər, – ser Tomas istehza ilə güldü.

– Doğrudan? Bəs pis amerikalılar öləndən sonra hara gedirlər? – hersoginya maraqlandı.

– Amerikaya, hara gedəcəklər ki?! – lord Henri qımıldandı.

Ser Tomas qaşlarını çatdı, üzünü ledi Aqataya tutub dedi:

– Sizin bacınız oğlu o böyük ölkəyə qarşı yaman yanlış fikirdədir! Mən oranı başdan-ayağa maşınla gəzmişəm; inandırırım sizi ki, iltifatlı direktorların sayəsində gəzdiyim o ölkə çox sivildir və oradan çox şey öyrənmək olar.

– Məgər təhsilli və maarifçi adam olmaq üçün mütləq gərək Çikaqonu görəsən? – mister Erskin şikayətləndi. – Belə bir səyahətə özümü layiq bilmirəm.

Ser Tomas əlini yellədi.

– Tredleyli mister Erskin üçün dünya onun kitab rəfləridir. Biz isə praktik adamlanq, şeyləri görməyi xoşlayırıq, onlar haqqında oxumağı yox. Amerikalılar həddən artıq maraqlı adamlardır. Onlar çox böyük sağlam təfəkkürə malik xalqdır. Düşünürəm ki, elə Amerika xalqını fərqləndirən əsas xarakterik cəhət də budur. Bəli, mister Erskin, onlar tamamilə sağlam düşüncəli insanlardır. Sizi əmin edirəm ki, amerikalı heç vaxt axmaq hərəkətlərə yol verməz.

– Necə dəhşətlidir, aman Allah! – lord Henri səsinə ucaldı.

– Mən heyvani gücə birtəhər dözə bilərəm, lakin mənasız düşüncəyə tamamilə dözümsüz oluram. Mühakimədən istifadə etməkdə nəsə bir alçaqlıq var. Bu, o deməkdir ki, sən ağılı satırsan, idraka xilaf çıxırsan.

– Başa düşürəm, siz bununla nə demək istəyirsiniz? – ser Tomas qızardı.

– Mən sizi başa düşdüm, lord Henri! – mister Erskin gülümsədi.

– Paradoksların öz gözəlliyi var, amma... – baron söhbətə davam etmək istədi.

– Məgər bunlar paradoks idi? – mister Erskin soruşdu. – Mən belə düşünürəm... Nə isə... ola bilsin, düzdür. Paradokslar

həyat haqqında həqiqətləri açır. Reallığı görmək üçün gərək biz görək ki, o, tarım çəkilməmiş kanatda necə balans yaradır. Həqiqətin necə akrobatik gedişlər etdiyini gördükdən sonra biz onun haqqında mühakimə yürüdə bilərik.

– İlahi, bu kişilər mübahisə etməyi necə də sevirlər! – ledi Aqata ah çəkdi. – Nədən danışdığınızı heç cür anlaya bilmirəm. Harri, sənə isə çox əsəbiləşmişəm. Nə üçün sən bizim əziz Dorian Qreyi İst Enddə mənimlə işləmək fikrindən daşındırırsan, hə? Səni əmin edirəm ki, o, bizə çox gərəkli xidmətlər göstərə bilər. Onun çalmağını hamı xoşlayar.

– Mənsə istəyirəm ki, o yalnız mənim üçün çalsın, – lord Henri güldü və gözü ilə Dorianı aradı; baxışları küncdə oturan Dorianın sevinc dolu baxışlarıyla toqquşdu.

– Görürsən, Harri, Uaytçappeldə nə qədər bədbəxt var?! – ledi Aqata davam etdi.

– Mən məşəqqətdən başqa bütün kədərlərə şərikəm, – lord Henri çiyinlərini çəkərək bildirdi, – mən insanın dərdinə şərik ola bilmərəm. Bu, çox sarsaq işdir, eybəcərlik və rüsvayçılıqdır; adamı dəhşətə gətirir və istismar edir, əziz. Dərdə, kədəre ümumi baxışda hansısa bir qeyri-sağlam münasibət var. Gərək parlaq rənglərə, gözəlliyə şəfqət göstərəsən, həyatın sevinclərinə şərik olasan; insan gərək həyatın qaranlıq və dumanlı tərəflərindən mümkün qədər az danışsın.

– Axı İst End çox ciddi bir problemdir, – ser Tomas nüfuz edici tonla başını buladı.

– Əlbəttə, – cavan lord Henri cavab verdi, – bu axı quldarlığın problemi və biz də qulların könlünü almaqla, onları əyləndirməklə çalışırıq ki, bu məsələni həll edək.

Qoca siyasətçi gözlərini Henriyə zillədi, uzun zaman onu nəzərləri altında saxladı.

– Bəs siz, əvəzində nə təklif edirsiniz? – qoca soruşdu. Lord Henri gülüb dedi:

– Mən İngiltərədə havadan başqa heç nəyi dəyişmək istəməzdim. Fəlsəfi seyrçilikdən də tamamilə məmnunam. Lakin on doqquzuncu əsr ona görə iflasa uğradı ki, mərhəməti həddən artıq səxavətlə israf etdi. Buna görə də, mənə elə gəlir ki, biz

həqiqətə yalnız elmlə çata bilərik. Emosiyalar ona görə yaxşıdır ki, bizi bu həqiqət yolundan sapındırır, elm isə ona görə yaxşıdır ki, orada emosiya yoxdur.

– Axı bizim üzərimizə ağır məsuliyyət də düşür! – missis Vandelör söhbətə ürəksiz girişdi.

– Çox ağır bir məsuliyyət! – ledi Aqata təsdiq etdi.

Lord Henri mister Erskinə tərəf boylanıb dedi:

– Bilirsiniz, bəşəriyyət yer üzündəki rolunu çox şişirdir. Bu, dünyanın elə ilk əsas günahıdır. Əgər, belə deyək ki, ibtidai insanlar gülməyi bacarsaydılar, onda tarix başqa cür olardı.

– Siz məni sakitləşdirdiniz, – Hersoginya yerində qurcalandı, – hər dəfə mən sizin xalanızın yanına gələndə özümü günahkar hiss edirdim ki, İst Endlə maraqlanıb-eləmirəm. Deməli, mən onun gözlərinə dik baxa biləcəyəm, qızarıb-eləmədən, hə?

– Qızarmaq qadın sifətinin yaraşığıdır, hersoginya, – lord Henri vurğuladı.

– Yalnız gənc qadının, – hersoginya etiraz etdi. – Mənim kimi qoca bir qarı qızarıb, əlbəttə, bu, pis əlamətdir. Eh, lord Henri, kaş yenidən cavan olmağın sirrini mənə deyə biləydiniz!

Lord Henri bir qədər düşündükdən sonra soruşdu:

– Cavanlıqda buraxdığınız ən böyük səhvi yadınıza sala bilərsinizmi, hersoginya?

– Eh, o qədər səhv buraxmışam ki! Hansını deyim?

– Onda həmin səhvləri yenə buraxın! – lord Henri ciddiləşdi.

– Gəncliyi qaytarmaq üçün onun şıltaqlıqlarını təkrar etmək kifayətdir.

– Nə gözəl nəzəriyyədir! – Hersoginya heyrləndi. – Mən mütləq bunu təcrübədən keçirəcəyəm.

– Bu nəzəriyyə təhlükəlidir! – ser Tomas dodaqlarını sıxaraq donquldandı. Ledi Aqata isə, sadəcə, başını buladı və qeyri-ixtiyarı gülümsədi. Mister Erskin susmuşdu, qulaq asırdı.

– Bəli, – lord Henri davam etdi, – bu, elə həyatın ən böyük sirlərindən biridir. Bizim günlərdə adamların əksəriyyəti qul düşüncəsinin sürüşkən formasından ölürlər; və çox gec anlayırlar ki, həyatda bizim təəssüf etmədiyimiz yeganə şeylər bizim səhvlərimizdir.

Hamı gülüşdü.

Lord Henri isə özünəməxsus şəkildə bu fikir ətrafında oynamağa başladı; gah fantaziyasına güc verir, gah ortaya atdığı ideyanı istədiyi istiqamətə yönəldir, gah da ona min cür don geyindirib, yenidən əvvəlkitək parlaqlıq qatırdı; o, öz təxəyyülünü paradokslarla qanadlandırır onu əlvan boyalarla daha cazibəli etməyə çalışırdı. Bu divanəlik ideyasının tərənnümü göylərə qalxıb fəlsəfinin zirvəsinə yüksəlmişdi; fəlsəfə özü gənclik eşqinə bürünmüş və nəşənin dəli avazıyla xumarlanırdı; o, ehtiraslı şərab pərisinə bənzəyirdi və sarmaşığı çələngi kimi ydi; azıb özündən çıxaraq həyat tərələri başına dolandır, ağı başında olan astagəl Silenus¹ lağ edirdi. Faktlar ürkmüş meşə ruhları kimi uçub uzaqlara getmişdi. İdeyanın çıpaq ayaqları müdrik Ömər Xəyyamın oturduğu üzümşaxan nəhəng daşın üstünə çıxmışdı; və üzümün şırıldayan şirəsi bu çıpaq ayaqların ətrafında al-qırmızı dalğalar yaradır, sonra da maili qara çənin divarları boyunca axıb gedirdi. Bu, bir orijinal, parıltılı improvizə idi. Lord Henri hiss etdi ki, Dorian Qrey gözlərini ona zilləyib və ona qulaq asanlar arasında elə bir adam var ki, onun şüurunun əsir etmək istəyir; bu adam onun hazır cavablığını, düşüncəsini daha da itiləyir, nitqinə bəlağət qatırdı. Henrinin söylədikləri cəzbedici, fantastik və məsuliyyətsiz idi. O, öz dinləyicilərini yoldan çıxarırdı, lakin onlar Henrinin dediklərinə gülür, ondan həzz alır və qeyri-ixtiyari olaraq onun fantaziyalarının dalınca uçurdular; Henri ona qulaq asanları ovsunlamışdı. Dorian Qrey gözlərini Henridən çəkmirdi, ona heyranlıqla qulaq asır, arabir dodaqları qaçırdı; onun qaralan gözlərindəki heyrət arabir dalğınılıqla əvəz olunurdu.

Nəhayət, realıq əsrin bürüncəyində xidmətçi formasında otağa daxil oldu; xidmətçi hersoginyaya dedi ki, xanımın minik faytonu qapı ağzında gözləyir. Hersoginya əllərini arxasına aparıb yelləndərək mülayimcəsinə söyləndi:

– Ah! Çox heyif! Mən getməliyəm! Mən kluba, ərimin dalınca gedib, onu hansısa sarsaq bir yığıncağa aparmalıyam. Villinin

¹ *Silenus* – yunan mifologiyasında əxlaqsız kəpənəkləri və şərab allahlarını tərbiyə edən ata

mənzilinə, ərim orada sədrlik edəcək... Geciksəm, hirsələnəcək, mənə qalmaqaldan qaçmağa çalışıram; xüsusilə bu şlyapa başımda olanda; o çox şişkindir, kəskin bir söz onu partlada bilər. Yox, mən getməliyəm, əzizim Aqata! Xudahafız, lord Henri! Siz çox valehedici insansınız, adamı yoldan yaman çıxarırsınız. Bil-mirəm sizin baxışlarınız barədə nə deyim?! Gərək bizə nahara gələsiniz. Çərşənbə axşamı necədir? Məşğul deyilsiniz ki?

– Hersoginya, sizin üçün mən hər şeyi təxirə salmağa hazırım, – lord Henri xanıma təzim etdi.

– Ah! Çox gözəl! Həm də çox pisdir, Henri! – qadın gülümsədi. – Deməli, danışdıq, gəlırsınız...

Hersoginya ledi Aqata və digər xanımların müşayiəti ilə otağı tərk etdi.

Lord Henri yenidən öz yerini tutanda mister Erskin stolunu ona yaxın çəkdi və əlini Henrinin çiyinə qoyaraq dedi:

– Sizin danışdıqlarınız bütün kitablardan maraqlıdır. Niyə də bunları yazmayasınız?

– Mister Erskin, mən kitab oxumağı daha çox sevirəm və buna görə də kitab yazmıram. Əlbəttə, roman yazmaq yaxşı olardı, əntiqə bir roman yazmaq olardı! Uçan fars xalçası kimi fantastik bir şey yazmaq olar! Lakin bizim İngiltərədə yalnız qəzet oxuyurlar, ensiklopedik lüğət və dərslikləri oxuyurlar, vəssalam. İngilislər ədəbiyyatın gözəlliyini o biri xalqlardan az başa düşürlər.

– Məncə, düz deyirsiniz, – mister Erskin cavab verdi. – Mən özüm haçansa ədəbiyyata maraq göstərdim, yazırdım, sonradan atdım... İndi isə, mənim gənc dostum – icazə verin, siz belə çağırım – sizə bir sualım var: bizə söylədiklərinizə özünüz də inanırsınız mı?

– Mən nə dediyimi heç özüm də xatırlamıram indi, – Lord Henri gülümsədi. – Nədir, cəfəngiyat söyləmişəm?

– Əlbəttə! Məncə, siz çox təhlükəli adamsınız! Əgər bizim əziz hersoginyada nəşə bir dəyişiklik baş versə, onda bütün günahları sizdə görəcəyik... Lakin mən sizinlə həyat barədə söhbət etmək istərdim. Mənim nəslimdən olan adamlar çox darıxdıncı bir ömür sürmüşlər. Nə vaxt görsəniz ki London

bezikdiricidir, gəlin Tredleyə, mənim yanıma. Orada mənə öz Nəşə Fəlsəfənizi izah edərsiniz, özü də əla Burqund şərabi içə-içə... bu şərabdən məndə hələ də var... saxlamışam.

– Böyük məmnuniyyətlə. Tredleydə olmaq xoşbəxtliyinə nəsb olmaq istərdim, özü də belə bir mehriban, qonaqpərvər ev sahibi və onun kitabxanası ilə tanış olmaq çox xoş olardı.

– Gəlsəniz, yaxşı olar, bizi şərəfləndirmiş olarsınız, – qoca centlmen təzim etdi. – İndi qoy gedim sizin çox hörmətli xalanızla xudahafızlaşım... Mən Atenuma getməliyəm. Bu vaxtlar biz orada mürgü vururuq.

– Hamınız, eləmi?

– Əlbəttə, qırx nəfərik, qırx dənə də kreslomuz var! Bu minvalla biz İngiltərənin Akademik Ədəbiyyatı olmağa hazırlışıq. Lord Henri qəhqəhə ilə güldü.

– Mən də parka gedirəm, – deyib ayağa durdu.

Qapıya yaxınlaşanda Dorian Qrey onun əlinə toxundu və pıçıldadı:

– Mən də sizinlə gəlmək istəyirəm...

– Məncə, siz Bazil Holvardın yanına getməliydiniz, – lord Henri sualedici nəzərlərlə gənci süzdü.

– Mən sizinlə getmək istəyirəm... hə, hə, məncə, sizinlə getmək daha yaxşıdır. İcazə verirsinizsə... Mənimlə söhbət eləməyə söz verirsinizmi? Heç kəs sizin kimi maraqlı söhbət eləmir.

– Bu gün çox danışdım... – lord Henri təbəssümlə etiraz etdi. – İndi yalnız baxmaq istəyirəm, həyata tamaşa eləmək istəyirəm. Vəssalam. Gəlin birlikdə baxaq, etiraz etmirsinizsə...

DÖRDÜNCÜ FƏSİL

Bir ay ötdü; günlərin birində günorta vaxtı Dorian Qrey lord Henrinin Mayferdəki evinin kiçik kitabxanasında kreslodə oturmuşdu. Bura çox gözəl idi; palıd ağacından hazırlanmış yaşıl zeytun rəngli hündür panellər, sarı haşiyəli və yapma naxışlı tavan otağa xüsusi yaraşlıq verirdi; qırmızı kərpic xatırladan döşəmə boyu ipəkdən toxunmuş uzunsaçaqılı fars xalçası

sərilmişdi. Xırda taxta masanın üstündə kiçik bir statuetka qoyulmuşdu, onun yanında Klovis Evenin cildlədiyi “*Les Cent Nouvelles*”¹ kitabı vardı; kitabın müəllifi hansısa fransız Marqaret Valua idi; üz qabığı qızılı qızçıqəyilərlə örtülmüşdü. Bu güllü kraliça özünün emblemi seçmişdi. Daş sobanın üstündəki iri Çin mavi vazalarının içində qırmızı zanbaqlar görünürdü. Xırda pəncərə şüşələri boyunca Londonun yay gününün ərik rəngli işığı düşürdü.

Lord Henri evdə deyildi, hələ qayıtmamışdı. Bir qayda olaraq o, həmişə gecikərdi və hesab edirdi ki, dəqiqlik vaxtın oğrusudur. Gənc Dorian xeyli pəjmürdə oturmuş, bir qədər əvvəl kitab rəflərinin birindən götürdüğü Manon Leskotun illüstrasiyalı nəfis nəşrini dalğın-dalğın vərəqləyirdi. Saat əqrəbləri aram-aram çıqqıldaır, sanki, XIV Lüdvikin vaxtındakı kimi vururdu. Bu, Dorianı bezdirdi. Hətta bir-iki dəfə çıxıb getmək istədi.

Nəhayət, o, qapı kəməndində ayaq səsləri eşitdi; qapı açılan kimi Dorian donquldandı:

– Harri, nə yaman gec gəldiniz?

– Mister Qrey, təəssüf ki, Harri deyil, – cingiltill bir səs gəldi. Dorian cəld gerl boylandı və ayağa durdu.

– Bağışlayın! Elə bildim...

– Elə bildiniz mənim ərimdir? Onun arvadıdır gələn... İcazə verin, özümü təqdim edirəm... Mən artıq sizi tanıyram, şəkillərinizi görmüşəm. Ərimdə sizin, səhv etmirəmsə, on yeddi şəkliniz var.

– On yeddi olmaz, ledi Henril

– Olsun on səkkiz! Mən bu yaxınlarda sizi onunla birgə operada gördüm.

Qadın danışarkən əsəbiliklə gülürdü və Doriana diqqətlə baxır, oynayan, mavi, çağırışlı gözlərini ondan çəkmirdi. Qəribə qadın idi; əyin-başı elə idi ki, deyirdin bəs indicə kiməsə dəli-cəsinə vurulub, ehtirasdan və çılğınlıqdan od tutub yanır. Ledi Votton tez-tez kiməsə vurulur və oxu dərhal daşa dəyirdi; buna görə də o, hələ də xəyalpərvərliyini saxlamışdı. Qadın çalışırdı ki, təravətini saxlasın, lakin alınmırdı, əvəzində adamda pinti

¹ “Yüz novella” (fr.)

təəssüratı yaradırdı. Onun adı Viktoriya idi, kilsəyə getməyi çox xoşlayırdı; kilsə onun səcdə etdiyi yerə çevrilmişdi.

– Görünür, “Lohenqrin” operasında, eləmi?

– Elədir, Lohenqrində gördüm. Mən Vaqnerin musiqisini sevirəm; onunku o birilərinkindən daha yaxşıdır. O qədər səsküylü musiqidir ki, adam teatrda bütün gecəni bir-biriylə söhbət edə və kənar adam da o söhbəti eşitməz. Bu da böyük bir üstünlükdür, elə deyilmi, mister Qrey?

Qadının nazik dodaqları yüngülcə və narahat-narahat aralandı və o, uzun tısağaşəkili qayçıyı götürüb kağız kəsmək istədi. Dorian təbəssümlə başını buladı.

– Bağışlayın, mən sizinlə razı ola bilmərəm, ledi Henri. Mən həmişə musiqiyə diqqətlə qulaq asıram, əlbəttə, əgər o, yaxşıdırsa. Lakin əlbəttə, pis musiqi eşidəndə gərək söhbət edəsən.

– Aha, belə de! Bu, Harrinin fikridir, elə deyilmi, mister Qrey? Mən həmişə Harrinin fikirlərini onun dostlarından eşidirəm. Yalnız bu yolla mən onları tanıya bilirəm... Musiqiyə gəlincə.... Elə fikirləşməyin ki, mən onu sevmirəm. Yaxşı musiqi üçün ölürəm, lakin o, məni həddən artıq romantizmə kökləyir. Pianoçulara Allah kimi baxıram, hətta bir könüldən min könülə dərhal aşıq oluram onlara... Hər halda, Harri belə deyir. Heç özüm də bilmirəm onların nəyi məni cəzb edir. Bəlkə, xarici vətəndaşlardır, ona görə? Axı onlar mənə hamısı xaricdən gəlib. Hətta İngiltərədə doğulanlar da tədricən əcnəbi olurlar, düz demirəm? Ağıllı iş görürlər, bu, onların sənətinə yaxşı nüfuz gətirir, onların sənətini kosmopolit¹ edir. Elədirmi, mister Qrey? Yəqin, siz mənim heç bir gecəmdə iştirak etməmişiniz? Mütləq gəlin. Mən səhləb çiçəkləri sifariş etmirəm, buna mənim gücüm də çatmaz; lakin əcnəbilərə qarşı səxavətliyəm; onlar mənim qonaq otağıma şairanə gözəllik gətirirlər. Ooooo, budur, Harri də gəldi! Harri! Mən sənin otağına girdim ki, nəşə soruşsam səndən – bilmirəm, nəşə soruşacaqdım – gördüm mister Qrey oturub burada. Biz onunla musiqi barədə maraqlı söhbətlər etdik və fikirlərimiz də tamam üst-üstə düşdü... amma... yox,

¹ *Kosmopolitizm* – bütün dünyanı özünə vətən hesab edən, milli mədəniyyətə xor baxan və onu inkar edən baxış

məncə, bizim fikirlərimiz tamam müxtəlifdir. Buna baxmayaraq, o, çox gözəl müsahibdir, onu burada görməyimə çox şadam...

– Əzizim, mən də çox şadam, – lord Henri qara, əyri qaşlarını qaldırdı, gah arvadına, gah da Dorian Qreyə gülümsədi. – Bağışlayın, gecikdim, Dorian. Mən Vardor küçəsiylə gəlirdim, orada qədimi bir zərxara parçası gördüm və istədim onu alam; düz iki saat qiymətini öldürməklə məşğul idim. İndi camaat hər şeyin qiymətini yaxşı bilir, lakin deyim ki, əsl dəyərin nə olduğunu bilmir.

– Təəssüf ki, sizi tərk edəcəyəm, – ledi Henri araya çökmüş bir anlıq sükutu pozaraq dilləndi. Qadın həmişəki kimi qəflətən və yersiz güldü. – Mən hersoginyaya söz vermişəm ki, onunla birlikdə maşın sürüm. Xudahafız, mister Qrey, sağ ol, Harri! Gərək ki, siz çöldə nahar edəcəksiniz? Elə mən də. Bəlkə, ledi Tomberigildə görüşdük...

– Yəqin ki, əzizim, – lord Henri cavab verdi və qapını arvadının arxasınca bağladı. Bütün gecəni yağış altında qalan cənnət quşunu xatırladan qadın otaqda özündən sonra yüngül yəsmən ətri qoyaraq uçub getdi; Henri dərhal papiros yandırıb divana yayxandı.

– Dorian, mənim sizə məsləhətim: heç vaxt saçı saman rəngli qadınla evlənməyin! – lord Henri bir-iki qullab vurandan sonra dedi.

– Niyə, Harri?

– Çünki onlar çox sentimental olurlar.

– Axı sentimental adamlar mənim xoşuma gəlir.

– Ümumiyyətlə, heç evlənməsəniz yaxşıdır... Kişilər yorulduqları üçün evlənilirlər; qadınlar isə hər şeylə maraqlandıqları üçün ərə gedirlər. Axırda izdivac hər ikisinə məyusluq gətirir.

– Nə vaxtsa evlənəcəyimi ağıma belə gətirmirəm, Harri. Mən həddən artıq çox sevirəm. Bu da sizin aforizmlərdən biridir. Mən də sizin bütün məsləhətlərinizi həyata keçirirəm.

– Kimə vurulmusunuz belə? – lord Henri ani sükutdan sonra soruşdu.

– Bir aktrisyaya, – Dorian Qrey qızardı. Lord Henri çiyinlərini çəkib dedi:

- Tamam mənasız bir başlanğıcdır...
- Siz onu görsəniz, belə deməzsiniz, Harri...
- O qız kimdir belə?
- Adı Sibil Veyndir...
- Eşitməmişəm.

– Onun haqqında heç kəs heç nə bilmir... Lakin əvvəl-axır onu hamı tanıyacaq... Çox istedadlı aktrisaadır.

– Mənim əziz dostum, qadın dahi olmur. Qadınlar yalnız dekorativ cinsdirlər. Onların dünyaya deməyə sözləri yoxdur, amma deyirlər, özü də çox gözəl deyirlər. Qadın materianın ruh üzərində qalibiyət mücəssəməsidir, kişi isə düşüncənin əxlaq üzərində təntənəsini təcəssüm etdirir.

– Bunu necə dilinə gətirirsən, Harri?

– Əzizim Dorian, bu həqiqətdir, inanın. Mən qadınları təhlil edirəm, ona görə bunu yaxşı bilirəm. Və onu deyim, bu, o qədər də çətin predmet deyil ki, öyrənə bilməyəsən. Mən bu qənaətə gəlmişəm ki, qadınlar, əsasən, iki kateqoriyaya bölünürlər: boyasız və boyalı qadınlar. Birincilər bizə sərf edir, onlar daha faydalıdır. Əgər nüfuzlu adam olmaq istəyirsənsə, hörmət qazanmaq istəyirsənsə, onları şam yeməyinə dəvət elə. İkinci kateqoriyadan olan qadınlar çox gözəl olurlar. Lakin onlar bir səhv buraxırlar: onlar cavan görünmək üçün boyalanır, üz-gözlərinə rəng sürürlər. Bizim nənələrimiz rəng sürürdülər ki, gözəl və hazırcavab müsaahib kimi görünsünlər. O dövrdə “rouge”¹ və “esprit”²in hər ikisindən birlikdə istifadə edirdilər. İndi isə belə deyil. Əgər qadın öz qızından on yaş cavan görünmək xətrinə dəridən-qabıqdan çıxıbsa, yaxud buna nail olubsa, deməli, o qadın bundan həzz alır. Onlardan ağıllı və zəkali söhbətlər gözləməyin. Bütün Londonu axtarsan, söhbət etmək üçün cəmi beş qadın var; və onlann da ikisi mötəbər cəmiyyətə layiq deyil. Nə isə... o dahi, istedadlı qızınız barədə danışın. Onu nə vaxtdan tanıyırsınız?

- Ah! Harri, sizin mühakimələriniz məni dəhşətə gətirir...
- Boş verin! Deyin görüm, o qızla neçə müddətdir tanışsınız?
- Üç həftə olar...

¹ Boya (fr.)

² Hazırcavablıq (fr.)

– Harada tanış olmusunuz?

– İndi deyərəm, Harri, amma Allah xatirinə, məni ruhdan salmayın... Əslinə qalsa, sizinlə görüşüb tanış olmasaydım, bu da mənim başıma gəlməzdi... axı siz mənə həyatda hər şeyi bilməyə ehtirasla can atmağın nə demək olduğunu anlatdınız. Bazilin yanındakı görüşümüzdən sonra mən rahatlıq tapa bilmirdim; mənim bütün əzalarım yerindən oynamış, damarlarımdakı qan coşmuşdu. Bir gün Plikkadilli parkında gəzirdim; hər kəsə, yanımdan ötüb-keçən hər bir adama acgözlüklə baxırdım; onların hər birinə mənim dəli bir marağım vardı, bilmək istəyirdim ki, onlar necə yaşayır, bu həyatdan necə nəşə qoparırlar. Onlardan bəziləri məni özünə cəlb edir, bəziləri isə məndə qorxu hissi yaradırdı. Elə bil, havada şirin bir zəhər vardı. Mən yeni təəssüratlar alovunda yanırdım... Və budur, bir gün axşamçağı, təxminən, saat yeddi radələrində mən London küçələrini yeni macərələr soracağında dolaşırdım; adam axtarırdım, sizin təsvir etdiyiniz kimi, mənfur və füsunkar günahları olan adamları. Təsəvvürümdə min cür şey canlandırırdım. Hətta məni gözləyən təhlükənin belə həsrətlə intizarını çəkirdim. Sizin o gecə, birlikdə ilk dəfə nahar etdiyimiz o gözəl gecə mənə dedikləriniz yadıma düşürdü; siz demişdiniz ki, həyatın əsl sirri gözəllik axtarışındadır. Heç özüm də bilmirdim nə istəyirəm, nəyi axtarıram, beləcə həmin gün evdən çıxıb İst End istiqaməti ilə getdim, çirklil küçələrin dolanbaclarında, yaşıllıqsız hüznü bulvarlarda azıb qaldım; nəhayət, doqquzun yansı olanda mən xırda, miskin bir teatr binasının yanından ötürdüm; binanın girişində böyük bir qaz odluğu və zövqsüz afişalar vardı. Əynində gülünc jilet olan mənfur bir yəhudi (ömrümdə belə şey görməmişdim!) giriş qapısının ağzında dayanmışdı, zibil iyi verən siqar çəkirdi. Onun saçları yağlı, buruq-buruq idi və çirklil döşlüyünün üstündə möhtəşəm bir brilyant parıldaırdı. O, məni görəni kimi soruşdu:

– Milord, sizə loja lazım deyil ki?

Sonra dərhal ehtiram əlaməti olaraq şlyapasını çıxarıb təzim etdi.

– Harri, o adamda nəşə vardı və mənə maraqlı göründü. Təsəvvür edin, Harri, o, eybəcər bir məxluq idi və billirəm, mənə

güləcəksiniz, lakin mən pul verib bilet aldım və lojaya keçdim. Hələ bu günə kimi bilmirəm ki, mən bunu nə üçün etdim; amma əziz Harri, əgər bunu etməsəydim... əgər bunu etməsəydim, mən həyatımın ən böyük romanını itirmiş olardım... Görürəm, gülürsünüz. Bu, yaxşı deyil axı, Harri!

– Mən gülmürəm, Dorian; hər halda, mən sizə gülmürəm! Lakin “həyatımın ən böyük romanı” demək lazım deyil. Siz deməliydiniz ki, bu, mənim həyatımın ilk romanıdır. Sizə həmişə vurulacaqlar, siz də daim sevgiyə mübtəla olacaqsınız. “*A grande passion*”¹ – o insanların üstünlüyüdür ki, onlar heç nə etmirlər, avara həyat sürürlər. Bu da ölkənin işləməyən sinfinin yeganə yoludur. Bundan qorxmayın. Sizin hələ qabaqda çoxlu gözəl macəranız olacaq. Bu, sadəcə, başlanğıcdır.

– Siz məni dayaz adam hesab edirsiniz? – Dorian Qrey səsini ucaltdı.

– Keyr, düşünürəm ki, siz dərin hissiyyata malik adamsınız.

– Necə yəni? Nə demək istəyirsiniz?

– Mənim əzizim, hesab edirəm ki, dayaz adamlar məhz o adamlardır ki, bircə dəfə sevilər həyatda. Onların, belə deyək də, sədaqəti, sabitliyi yalnız adətin letargiyasıdır², yaxud da təxəyyüldən məhrum olmaq əlamətidir. Sevgiyə sədaqət – fikrin, düşüncənin ardıcılığı, sistemliliyi kimi, sadəcə, gücsüzlüyün sübutudur... Sədaqət! Sadıqlıq! Nə vaxtsa bu hissini də təhlili ilə məşğul olacağam! Onda mülkiyyət ehtirası var! Həyatda elə şeylər var ki, biz onlardan qurtula bilərik; əlbəttə, əgər onların özləri tərəfindən mənimsənilməyəcəyinə əmin olsa... Nə isə, sözünüzü daha kəsməyəcəyəm. Davam edin.

– Deməli, səhnənin yanındakı lojada oturdum, qarşımda yöndəmsiz solğun pərdə vardı. Mən zala göz gəzdirdim. Saxta bir təmtəraq gördüm, hər yanda kupidonlar³ oturmuşdu, elə bil, ucuz toy tortunun üstünə bəzəkli oymalar həkk etmişdilər.

¹ Böyük ehtiras (*fr.*)

² *Letargiya* – birinci mənası: şüur və hərəkət qabiliyyətini itirməkdən və uzun zaman dərin yuxuda olmaqdan ibarət patoloji hal; məcazi mənası: fəaliyyətsizlik, hərəkətsizlik, durğunluq, süstlük

³ *Kupidon* – Roma əsətirində: eşq allahı; burada: qılman, mələk, göyçək oğlan, yaxud qız mənasında

Qabaq və arxa cərgələr doluydu, lakin kreslolar qoyulmuş ilk cərgələr bomboş idi; balkon deyilən yerlər də boş idi, adam-zad gözə dəymirdi. Cərgələrarası satıcılar əllərində pivə və portaqal şirələri gəzişir, demək olar, bütün tamaşaçılar ağızlarında qoz-fındıq marçıldadırdılar.

– Lap Britaniya dramının çiçəklənən şanlı günlərində olduğu kimi, hə?

– Görünür, beləydi! Orada özümü çox pis hiss etdim. Aradan çıxmaq barədə düşünürdüm ki, birdən gözüm afişaya sataşdı. Necə bilirsiniz, Harri, həmin gecə hansı pyesi qoymuşdular səhnəyə?

– “İdiot” olar, ya da “Günahsız lal adam” dan-zaddan. Bizim babalarımız belə pyesləri xoşlayırdılar. Dorian, mən yaşa dolduqca daha aydın başa düşürəm ki, bizim babalarımızın xoşladığı şeylər bizim üçün artıq yaramır. Həm sənətdə, həm də siya-sətdə “*les grandperes ont toujours tort*”.¹

– Harri, o pyes elə bizim üçün də çox faydalıdır, Şekspirin “Romeo və Cülyetta”-sıydı; boynuma alıram ki, əvvəlcə Şekspirə yazığım gəldi, gör onu nə cür cındır bir teatrda oynayırlar! Eyni zamanda, mənə marağ götürdü; hər halda, gözlədim ki, görüm birinci hissəni necə oynayacaqlar. Orada sınıq-salxaq piano arxasında oturmuş cavan yəhudi vardı, bərbad bir orkestrin idarə edirdi. Musiqi mənim o qədər zəhləmi tökdü ki, az qaldı zaldan qaçıb gedim. Nəhayət, pərdə açıldı, tamaşa başlandı. Romeonu kök bir kişi oynayırdı; yarımış qaşları, xırıltılı və müsbətli bir səsi vardı; pivə çəlləyini xatırladırdı. Merkutionu oynayan adam pis deyildi, komik rolu vardı, demək olar, məzhəkələrdə oynamağa vərdiş etmiş bir aktyor idi. O, özündən mətn uydurur və tamaşaçılarla yaxın təmas yaradırdı. Hər iki aktyor səhnənin özü kimi yöndəmsiz və mənasız görünürdü; elə bil, küçə tamaşası göstərirdilər. Amma Cülyetta!... Harri, sizə qız deyirəm! Təsəvvür edin ki, on yeddi yaşı var! Zərif bir gül çöhrəli, yunan qızları kimi tünd-qəhvəyi saçlarının hörükləri buruq-buruq, gözlərində bənövşə gülünün ehtirasları yanır, dodaqları qızılgül qönçələrinə bənzəyirdi. Belə bir sevimli məxluq heç vaxt görməmişdim!

¹ Babalar hər zaman yanılıblar. (*fr.*)

Siz demişdiniz ki, adamı heç bir pafos yerindən dəbərdə bilməz; amma gözəllik, yalnız gözəllik sənin gözlərini yaşartmağa qadirdir! Harri, sizə deyim, mənim gözlərim elə yaşarmışdı ki, o qızı səhnədə görə bilmirdim. Hələ bir onun səsinə demirəm! Aman Allah, onun səsi necə də məlahətli idi; mən belə səs eşitməmişdim! Əvvəlcə o səs astadan, yavaş-yavaş gəlirdi, sonradan hər bir dərin və nəvazişli ifadəsi adamın qulaqlarında apaydın səslənirdi. Sonra bu səs bir qədər də ucaldı, elə bil, kimsə tütək, yaxud da uzaqda qaboy çalırdı. Səhnədəki bağda elə bir titrək coşqunluq vardı ki, elə bilirdin bu səs bülbülün səsidir, oxuyur. Elə anlar olurdu ki, göürdün bu səs skripka kimi ehtirasla çıxır. Siz, yəqin, bilirsiniz, səs adamı necə həyəcana gətirə bilir. Sizin və Sibil Veynin səslərini mən heç vaxt unuda bilmirəm! Gözlərimi yumanda o səsləri eşidirəm, onlann hər biri adama ayn-ayn şeylər deyir. Mən bilmirəm hansının dalınca gedim! Axı mən o qızı necə sevməyim, hə? Harri, mən onu sevirəm! O, mənim həyatımdır. Onu hər axşam səhnədə görürəm. O, səhnədə bir gün Rozalind, bir gün İmocen olur. Mən onu tamaşada gah İtaliyada sərdabədə ölən, gah da öz sevgilisinin dodaqlarından zəhəri sümürən aktrisa kimi görürəm. Onu gənc oğlan kostyumuunda, qolsuz, qısa kişi paltarında, əyninə kip oturmuş şalvarda, başında papaq Arden meşələrini dolaşan bir aktyor kimi görürəm; o dəli olur, cinayətkar kralın yanına gəlir, ona sədəfotu və acı otlar verir. O günahsızdır, qısqanclığın qara əlləri onun nər-mənazik boğazından yapışır. Mən onu səhnədə hər yaşda və hər paltarda görmüşəm. Adi qadınlar kiminsə təxəyyülünün fər-qinə varmırlar. Onlar öz zaman çərçivələrindən kənara çıxmırlar. Heç bir ovsun onların şəklini dəyişdirməyə qadir deyil! Onların qəlbi də bizə şlyapaları kimi aydın görünür. Onlann heç bir sirri olmur, onları asan tapmaq olar. Onlar səhərlər parklarda at çapırlar, çay süfrəsi arxasında naqqallıq edirlər. Onlann üzündə şablon təbəssüm, hərəkətlərində məlum ədalar olur. Belə qadınlar açıq kitab kimidirlər, onları oxumaq asandır. Amma o aktrisa! O aktrisa heç kəsə bənzəmir, Harri! Axı niyə mənə deməmisiniz ki, yalnız aktrisanı sevməyə dəyər?

– Ona görə ki, mən özüm çoxlu aktrisa sevmişəm...

– Bilirəm hansılarını sevmisiniz... Üz-gözü və saçları rənglənməmiş və eybəcər hala düşmüş aktrisaları...

– Niyə saçları rəngli, üz-gözü pudralı qadınları sevmirsiniz?! Onlarda hərdən elə füsunkarlıq olur ki!.. – lord Henri etiraz etdi.

– Doğrusu, sizə Sibil Veyn barədə danışmağıma peşman oldum!

– Siz mənə danışmaya bilməzdiniz, Dorian! Bütün həyatınız boyu nə edəcəksinizsə, mənə söyləyəcəksiniz!

– Elədir, Harri. Görünür, siz haqlısınız! Mən sizdən heç nəyi gizli saxlaya bilmirəm. Siz mənim üstümdə hansısa görünməz hakimiyyətə maliksiniz. Hətta əgər haçansa bir cinayət törətsəm belə, birinci gəlib sizə söyləyərdim! Məncə, siz məni başa düşərdiniz!

– Sizin kimi adamlar şiltaq günəş şüalandır, həyatımızı nura boyayır; onlar cinayət törətmirlər! Mənim haqqımdakı tərifi görə isə təşəkkür edirəm! Hə, indi davam edin.... Kibriti mənə verin, zəhmət olmasa. Təşəkkür edirəm... Deyin görüm, Sibil Veynlə münasibətləriniz hansı səviyyədədir?

Dorian Qrey sıçradı və qızarıb yandı, gözləri parıldadı, dedi:

– Harri! Sibil Veyn mələkədir!

– Dorian, elə mələklərə gerek toxunasan da! – lord Henri dedi, onun səsinə qaribə pafos duyuldu. – Deyin görüm niyə acığınızı tutdu? Güman edirəm ki, o qız əvvəl-axır sizin olacaq. Sevən adam həmişə özünü aldadır və son nəticədə isə başqalarını da aldatmış olur. Buna da dünyada “Eşq romanı” deyirlər. Yəqin, siz artıq o qızla tanış olmusunuz, hə?

– Əlbəttə. Onu artıq tanıyıram. Teatrda olduğum ilk gecə tamaşadan sonra qoca, eybəcər yəhudi mənim yanıma lojaya gəldi və mənə dedi ki, o, məni pərdənin arxasına aparıb həmin aktrisa ilə tanış edə bilər. Mən əsəbiləşdim və ona dedim ki, Cülyetta yüz illər bundan qabaq ölmüşdür və onun cənazəsi Veronadakı mərmər sərdabədə yatır. Qoca mənə təəccüb dolu baxışlarla baxırdı və yəqin, düşünürdü ki, mən çox içmişəm.

– Bəlkə də...

– Sonra məndən soruşdu ki, qəzetdə-zadda işləmirəm ki... Ona dedim ki, mən heç qəzet-filan da oxumuram. Görünür,

o, çox məyus oldu və mənə dedi ki, bütün teatr tənqidçiləri ona qarşı tələ qururlar və onlar hamısı satqındır...

– Bax burada o, tamam haqlıdır. Görünür, əksər teatr tənqidçiləri ucuz qiymətə satılırlar.

– Elə, bəlkə, o qoca da düşünürmüş ki, həmin teatr tənqidçiləri onun cibinə uyğun deyillər... – Dorian güldü. – Söhbətə başımız qarışdı və bir də gördük ki, artıq teatrın işıqlarını söndürürlər və mən getmək istəyirdim; yəhudi mənə təkidlə siqar təklif etdi. İmtina etdim. Ertəsi gün axşam mən yenə teatra gəldim. Məni görəən kimi qoca təzim etdi və bildirdi ki, mən sənətin səxavətli hamisiyəm. Qoca yəhudi Şekspirin ehtiraslı pərəstişkarı olsa da, xoşagələm adam deyildi. Bir dəfə hətta qürurla mənə söylədi ki, o, həmin bu “Bard”¹ görə düz beş dəfə müflis olub. Və bunu da, görünür, özünün böyük xidməti hesab edirdi.

– Əzizim Dorian, bu, həqiqətən də, böyük xidmətdir. Əksər adamlar gündəlik məişət məsələlərinə görə müflis olurlar. Amma özünü poeziyaya, sənətə qurban verib iflasa uğramaq şərəfidir... Nə isə. Deyin görüm, ilk dəfə Sibil Veynlə nə vaxt danışıdınız?

– Üçüncü gecə. O, Rozalindi oynayırdı. Nəhayət, özümü saxlaya bilmədim və pərdə arxasına getdim. Buna qədər mən ona bir buket gül dəstəsi tulladım və qız mənə baxdı... hər halda, mənə elə gəldi ki, o, mənə tərəf boylandı... Qoca yəhudi isə məndən əl çəkmirdi. Görünür, qət etmişdi ki, məni nəyin bahasına olursa olsun, Sibillə tanış etsin. Mən də getdim. Mən heç də onunla tanış olmaq istəmirdim. Sizə qəribə gəlmirmi?

– Qətiyyəən gəlmir!

– Niyə axı, Harri?

– Sonra deyərəm... İndi o qız barədə eşitmək istəyirəm...

– Sibil? Ah, o necə də zərif və utancaq idi! Uşaq məsumluğu vardı onda! Mən onun tamaşadakı ifası barədə öz fikirlərimi söyləyəən zaman qız gözlərini əzəmətli təəccüblə açıb mənə baxırdı və mənə elə gəlirdi ki, o, qeyri-adi bir istedad olduğunu anlamırdı. Mənə elə gəlirdi ki, biz ikimiz də bir qədər həyəcanlı

¹ *Bard* – qədim keltlərdə el şairinə belə deyirdilər; burada Şekspir nəzərdə tutulur.

idik. Qoca yəhudi tozlu foyenin qapısı ağızında dayanıb gülüm-səyir, bizə bəlağətli sözlər deyirdi; biz isə üz-üzə dayanıb bir-birlərimizə uşaq kimi baxırdıq. Qoca məni elə hey “Milord” çağırırdı, lakin mənə Sibillə inandırmağa çalışırdım ki, mən lord-flan deyiləm. Qız isə sadələvhəsinə mənə dedi:

– Siz lorda yox, daha çox şahzadəyə bənzəyirsiniz. Bundan sonra mən sizi “Gözəl şahzadə” çağıracağam.

– Vallah, Dorian, miss Sibil kompliment deməyi bacarır...

– Yox, Harri, düz başa düşmürsünüz; mən onun üçün hansısa pyesin bir qəhrəmanıyam. Onun həyat barədə heç bir təsəvvürü yoxdur. Sibil anasıyla qalır; əzab-əziyyət görmüş, solğun bir qadındır; birinci gecə səhnədə qırmızı don geyərək Kapuletti rolunu oynayırdı və adama elə gəlirdi ki, bu qadın daha bəxtəvər günlər yaşayıb.

– Belələrinə rast gəlmişəm. Onları görəndə sıxılıram, – lord Henri mızıldandı, barmağındakı üzüklərini nəzərdən keçirdi.

– Yəhudi mənə o qızla bağlı tarixçəni danışmaq istəyirdi; lakin dedim ki, bu, məni maraqlandırmır.

– Düz də eləmisiniz. Özgə faciəsində nəse həddən artıq bir miskinlik var.

– Məni Sibillə özünü maraqlandırır. Nəyimə lazım onun ailəsi, hansı nəsilədən çıxmağı? Onda hər şey mükəmməl idi, hər şey ilahiydi, başdan-ayağadək hər şey müqəddəs bir mələikə idi. Mən hər axşam gedib onun oyununa baxıram və hər tamaşadan sonra o daha cazibədar və füsunkar görünür.

– Həəəə. Bax buna görə siz daha axşamlar mənimlə nahar eləmirsiniz! Elə belə də düşünürdüm; düşünürdüm ki, siz, yəqin, kiməsə vurulmusunuz... Lakin bu.... mənim gözlədiyim şey deyil.

– Əzizim Harri, az qala, hər gün biz ya səhər yeməyini birgə yeyir, ya da birlikdə şam edirik.... Bundan başqa, mən sizinlə bir neçə dəfə operaya da getmişəm, – Dorian etiraz elədi.

– Elədir, amma siz həmişə insafsızcasına gecikirsiniz.

– Neyləmək olar! Mən Sibillə hər axşam görməliyəm! Heç olmasa, bir tamaşada, bir fraqmentdə görməliyəm. Görməsəm olmaz, onsuz yaşaya bilmirəm! Mən o füsunkar varlığın nərmə-

nazik bədənində, sanki, fil sümüyündən hörülmüş qəlbini düşündəndə məni iltifatlı həyəcan hissələri bürüyür.

– Bu gün necə, Dorian, mənimlə nahar edərsinizmi?

Dorian başını bulayıb dedi:

– Bu axşam o İmocendir. Sabah axşam isə Cülyetta olacaq...

– Bəs nə vaxt Sibil Veyn olur?

– Heç vaxt.

– Onda sizi təbrik etmək olar ki!..

– Siz necə də dözülməzsiz! Siz başa düşmürsünüz ki, o qızın içində dünyanın bütün məşhur qəhrəmanları yaşayır! O qız individual fərd deyil! Ondan da artıqdır! Siz gülürsünüz! Amma mən sizə deyirəm ki, o qız dahidir, istedad mücəssəməsidir! Mən onu sevirəm və elə etməliyəm ki, o da məni sevsin. Siz həyatın bütün sirlərini bilən adam kimi deyin görün Sibil Veyni necə özümə heyran edim? Necə edim ki, o, mənə vurulsun? Mən Romeonu rəqib etmək istəyirəm, qoy o, qızı mənə qısqansın! Mən istəyirəm ki, dünyanın bütün ölənləri qəbirdən bizim sevgi dolu şaqraq gülüşlərimizi eşidib qəm dəryasına batsınlar! Qoy bizim ehtiraslarımızın nəfəsi onların ruhlarını titrətsin, oyadıb iztirab içində qovursun! İlahi, mən onu necə də çox sevirəm, Harri!

Dorian danışa-danışa otaqda var-gəl edirdi. Onun yanaqları əməlli-başlı allanmış, həyəcanı isə get-gedə coşurdu.

Lord Henri gizli məmnunluqla dostunu seyr edirdi. Bazil Holvardın emalatxanasındakı o utancaq oğlandan əsər-ələmət belə qalmamışdı! Onun bütün varlığı al-qırmızı çiçəklərin ləçəkləri kimi açılmışdı. Qəlbi öz gizli sığınacağından çıxmış, istəkləri isə qəlbi ilə görüşə tələsirdi.

– İndi nə etmək fikrindəsiniz? – nəhayət, lord Henri maraqlandı.

– İstəyirəm siz və Bazil bir dəfə mənimlə teatra gedə və qızın oyununa tamaşa edəsiniz. Əminəm ki, siz onun oyununa baxsanız, Sibilin dahi olduğunu görəcəksiniz. Sonra o qızı hansı yolla olur-olsun, o qoca yəhudinin əlindən almaq lazımdır. Qız onunla müqavilə bağlayıb – ən azı, üç il orada qalmalıdır; hər halda, iki il səkkiz ayı qalıb... Əlbəttə, mən o yəhudiyə nəse

ödəməli olacağam. Haqq-hesab ödənildikdən sonra mən Sibili Vest End Teatrına aparacağam, onu insanlara tanıtacağam, şan-şöhrətli edəcəyəm... O, məni dəli etdiyi kimi, dünyanı da dəli edəcək...

– Eh, əzizim, bu mümkün deyil!

– Yox, mümkündür! Görəcəksiniz! Onun tək-cə gözəl aktyorluq istedadı yoxdur ki! O qızda parlaq fərd, şəxsiyyət gözəlliyi də var! Axı siz özünüz də mənə dəfələrlə demisiniz ki, dünyanı şəxsiyyətlər idarə edir, ideyalar yox!

– Yaxşı, teatra nə vaxt gedək?

– Qoy bir fikirləşim... Hə, bu gün çərşənbə axşamıdır. Gəlin sabaha təyin edək. O, sabah Cülyettanı oynayacaq.

– Danışdıq. Onda saat səkkizdə “Bristol”da görüşürük; mən Bazili özümü gətirərəm.

– Harı, səkkiz gecdir, yeddinin yansında. Biz teatrda tamaşa başlanmazdan qabaq olmalıyıq. Siz onu gərək birinci pərdədə, Romeo ilə ilk görüş səhnəsində görəsiz.

– Yeddinin yansı? Belə tez niyə? Bir saat tez! Çay içəcəyik, yoxsa ingilis romanı oxuyacağıq? Yeddi olsa, yaxşıdır. Heç bir mötəbər adam yeddindən tez nahar etmir. Bəlkə, siz elə qabaq-cadan Bazilin yanına gedəsiniz? Ya da, bəlkə, ona məktubla xəbər verim, hə?

– Oh! Əziz və sevimli Bazil! Düz bir həftədir mən onun gözüne görünürəm! Bu, mən tərəfdən vicdansızlıq deməkdir! Axı o, mənim portretimi çəkib qurtarıb və mənə evə göndərüb; özü də elə gözəl çərçivəyə salıb ki! Düzdür, mən bu portretə bir qədər həsəd də aparıram; o, düz bir ay məndən cavandır; lakin boynuma alıram ki, o, məni heyran edib! Yaxşı olar ki, siz yazarsınız ona! Mən onunla göz-gözə gəlmək istəmirəm; o danışanda mən danırıram. O, mənə daim yaxşı məsləhətlər verir.

Lord Henri gülümsəyib dedi:

– Bəzi adamlar özlərinə çox lazım olan şeyləri böyük həvəslə özgələ verirlər. Bax mən bunu ifrat alicənablıq adlandırdım.

– Bazil çox xeyirxah adamdır! Amma mən-cə, o, bir qədər meşşan təbiətli. Harı, mən səni tanıyandan sonra bunu özümçün kəşf elədim.

– Əzizim, görürsünüz, Bazil özündə olan bütün gözəl cəhətlərini sənətinə qoyur. Beləliklə, o, həyat üçün heç nə qoymur; yalnız mövhumat və əxlaq prinsiplərini, bir də sağlam düşüncələrini qoyub gedir. Mənim tanıdığım rəssamlar arasında yalnız istedadsızlar şəxsiyyətcə sevimli olublar. İstedadlı sənətkarlar öz yaradıcılıqları ilə nəfəs alır və buna görə də tamamilə maraqsız olurlar. Böyük şair – həqiqi böyük şair – həmişə ən cansıxıcı, bayağı adam kimi olur. İkincidərəcəli şairlər isə cazibədar, heyranedicililər olurlar. Onların şeirləri nə qədər zəif və bayağıdırsa, xarici görkəmləri və maneraları da bir o qədər cazibəli və təsirli olur. Əgər bir adam zəif sonetlər toplusu buraxıbsa, qabaqcadan demək olar ki, silinməz təəssürat oyadan adamdır. O, öz həyatına şeirlərinə gətirə bilmədiyi poeziyanı gətirir. Lakin digər şairlər isə poeziyanı kağıza köçürürlər; onların poeziyanı həyata gətirmək üçün cəsərləri çatdırır.

– Harri, bilmirəm, görəsən, dedikləriniz doğrudurmu? – Dorian Qrey tərəddüd içində soruşdu və qızılı qapağı olan ətir şüşəsini götürüb burun dəsmalına vurdu. – Əgər siz deyirsinizsə, deməli, düz olmalıdır... Yaxşı, mən gedim. İmocen məni gözləyir. Sabahkı görüşümüzü yaddan çıxarmayın. Hələlik.

Dorian gedəndən sonra lord Henri qaşlarını çatıb fikrə getdi. Əlbəttə, o, başqa adamlardan daha çox Dorian Qreylə maraqlanırdı; oğlanın dəlicəsinə vurulması lord Henri üçün qəlbində, azca da olsa, nə bir qısqanclıq, nə də təəssüf hissi oyatmamışdı. Əksinə, o, buna sevinirdi. İndi Dorian ona öyrənmək üçün daha maraqlı obyekt olmuşdu. Lord Henri hər zaman təbiətşünaslıq elminin metodlarına rəğbətlə yanaşmış, lakin bu elmin tədqiqat sahəsini darıxdırıcı və əhəmiyyətsiz hesab etmişdi. Öz şəxsi tədqiqatlarına o, öz üzərində viviseksiya¹ ilə başlamışdı, sonra o, bu prosesini başqalarının üzərində aparmağa başladı. İnsan həyatı! Bax bu idi onun yeganə dəyərli tədqiqat obyektini. Bu obyektə müqayisəyə heç nə girə bilməzdi. Təbii ki, qaynar həyatı bütün əzab və sarsıntıları, həzz və iztirabları ilə birgə müşahidə edən tədqiqatçı şüşə maska geyinmiş üzləri müdafiə

¹ *Viviseksiya* – anatomiyada elmi məqsəd üçün heyvanların yarılmaları

edə bilməzdi və boğucu tüstülərdən, dumanlı beyinlərdən və eybəcər obrazların təxəyyülündən, müdhiş yuxulardan qurtula bilməzdi.

Bu həyat sınaqlarında elə zərif zəhərlər meydana çıxır ki, onların xüsusiyyətlərini öyrənmək yalnız o zaman mümkündür ki, gərək özün də zəhərlənəsən; burada elə qəribə xəstəliklər yuva salır ki, onların təbiətini anlamaq üçün gərək özün də xəstələnəsən. Bütün hallarda bu cəsur tədqiqatçını necə də böyük mükafat gözləyir! Dünyayı-aləm onun gözlərinə necə də qeyri-adi görünəcək! Ehtirasın heyratımız amansız məntiqini və idrakı həyatın emosiyalarının çiçək kimi açılmasını müşahidə etmək, onlar harada birləşir, harada ayrılır, hansı nöqtədə birləşir və hansı nöqtədə uzaqlaşır – bax bütün bunları öyrənmək adama nə qədər zövq verir! Onun qiyməti neçəyədir, bunun nə dəxli var məsələyə? Öyrənilməmiş hər bir yeni hiss və duyğuya kim çox pul verir ki?!

Lord Henri başa düşürdü ki (bu fikirlərlə onun qara gözləri sevinc işartılarıyla yanırıdı), məhz onun söylədikləri, onun musiqili, nəغمməli səslə ifadə etdiyi sözləri Dorianın qəlbini təlatümə gətirmiş, onu eşqə mübtəla etmiş və o gözəl qızın qarşısında diz çökməyə məcbur etmişdi. Bəli, oğlan nəzərəçarpaq dərəcədə onun yaratdığı varlığa çevrilib və Dorian məhz Henriyə görə həyatda erkən oyanıb. Məgər bu, nailiyyət deyilmi? Adı adamlar gözləyirlər ki, həyat özü onlar üçün öz sirlərini açsın; lakin çox az seçilmişlər var ki, onlar üçün həyatın sirləri erkən açılır; bəzən buna sənət kömək edir (özünü də, əsasən, ədəbiyyat!); o, birbaşa insanın ağına və hissələrinə təsir göstərir. Lakin hərdən elə də olur ki, sənətin bu missiyasını öz üzərinə hansısa bir mürəkkəb qəlblə insan götürür; bu adamın özü də əsl sənət əsəridir; çünki həyat da poeziya kimi, yaxud heykəltəraşlıq və ya rəssamlıq kimi öz şah əsərlərini yaradır.

Bəli, Dorian erkən oyanmışdı. Onun ömrünün baharı hələ ötüüb-keçməyib, lakin o artıq məhsul yığmağa başlayıb. Dorian da gəncliyin bütün həyatsevərliyi və coşqunluğu var, lakin o, utancaq olmağa başlayıb. Onu müşahidə etmək adama ləzzət verir! O, gözəl üz, füsunkar qəlb ilə, sanki, bir möcüzə-

dir! Onun həyatı hansı sonluqla bitəcək, tale ona nə kimi qismət bəxş edəcək, dəxli yoxdur! Dorian elə bir pyes və misteriyaların¹ şanlı qəhrəmanlarına bənzəyir ki, onların sevinci bizə yaddır, lakin onların iztirabları bizdə gözəlliyə qarşı sevgi hissləri oyadır. Onların ağrıları qırmızı qızılgüllər kimidir.

Qəlb və bədən, bədən və qəlb! Bunlar necə də sirlidir! İnsanın qəlbində heyvani instinktlər yatır, bədən isə ruhi anlar hiss edir, ona ehtiraslı anlar duyumu bəxş olunub. Duyğular saflaşsa, idrak kütləşə də bilər. Kim deyə bilər ki, bədəndə ehtiras nə vaxt susur və ya qəlbın şəhvəti nə vaxt danışmağa başlayır? Psixoloqların mötəbər və nüfuzlu qənaətləri necə də dayazdır! Onların hansı birisi həqiqətə daha yaxındır? Çox çətin məsələdir bunu demək! Doğrudanmı, insan qəlbı günah bürüncündə olan yalnız bir kölgədir? Bəlkə, Cordano Brunonun dediyi kimi, bədən, əslində, insanın qəlbidir? Qəlbın bədəndən ayrılması da onların birləşməsi kimi bir sirdir.

Lord Henri düşünürdü: görəsən, biz psixologiya elmini haçansa dəqiq elmlər sırasına daxil edə biləcəyikmi? O, bizim daxili aləmimizin hər bir xırda və məhrəm hissini, duyğusunu, ehtirasını açmaq qabiliyyətinə malik ola biləmi? Biz çox vaxt özümüz özümüzü başa düşür və çox nadir hallarda başqalarını anlayırıq. Burada təcrübə heç bir etik dəyər kəsb eləmir; adamlar təcrübəyə “öz səhvləri” adını veriblər. Əxlaq nəzəriyyəçiləri bir qayda olaraq təcrübəni ehtiyatlı olmaq, xəbərdarlıq vasitəsi kimi qəbul etmişlər; və onlar hesab etmişlər ki, o, xarakterin formalaşmasına təsir edir. Onlar təcrübəyə önəm verərək onu bizi öyrədən vasitə kimi təlqin etmişlər; çünki təcrübə məktəbdir, o, bizə yol göstərir – nəyi öyrənməli, nədən qaçmalıyıq? Lakin təcrübə hərəkətverici qüvvəyə malik deyil. Təcrübədə də insan şüurunda olduğu kimi az fəallıq var. Əslinə qalanda, təcrübə yalnız və yalnız bizim gələcəyimizin də keçmişimiz kimi olacağını nümayiş etdirir və deyir ki, biz həyatda bir dəfə qorxa-qorxa işlədiyimiz günahı dəfələrlə təkrar edəcəyik; lakin növbəti dəfə böyük həvəs və sevincə.

¹ *Misteriya* – birinci mənası şəbihdir; ikinci mənası: Bibliya mövzularında orta əsr dramı deməkdir, dini mərasim və ayinləri əks etdirən mistik əsərlər

Lord Henri anlayırdı ki, ehtirasların elmi təhlilini yalnız eksperiment yoluyla aparmaq olar; əlbəttə, Dorian Qrey də burada, onun əlinin altında uyğun bir obyektidir; onu öyrənmək zəngin nəticələr vəd edir. Dorianın birdən-birə Sibil Veyni dəlicəsinə sevməsi çox maraqlı psixoloji fenomendir. Şübhə yox idi ki, burada marağın özü də rol oynamışdı: maraq və yeni duyğular təəssüratını yaşamaq ehtirası. Lakin bu sevgi, yeni təcrübələri yaşamaq həvəsi özü sadə məsələ deyil, çox mürəkkəb hisslərdir. Dorianda gəncliyin saf hissi instinktləri ilə doğulan duyğular onun özü üçün çox uzaq, əlçatmaz, həssaslıqdan uzaq bir şey idi və elə buna görə də daha çox təhlükəli idi. Təbiətini düzgün anlamadığımız məhz o ehtiraslardır ki, onlar bizim üzərimizdə daha güclü hakimiyyətə malikdir. Lakin təbiəti bizə məlum olan ehtiraslar çox zəif duyğulardır.

Çox vaxt bizə elə gəlir ki, başqaları üzərində təcrübə qazanıq, əslində isə təcrübəni öz üzərimizdə qazanırıq.

Lord Henri beləcə düşünürdü; birdən qapının zəngi çalındı. Qulluqçu idi, xatırladı ki, nahar vaxtdır, lord əynini dəyişməlidir. Lord Henri ayağa durdu və pəncərədən küçəni seyr etdi. Qürub edən günəşin ilıq qızılı şüaları qarşı tərəfdəki evin pəncərə şüşələrinin üstünə düşür və şüşələr közərməmiş metal parçası kimi işıldayırdı. Göy üzünü solğun-çəhrayı rəngə boyanmışdı. Lord Henri isə öz yeni dostunun alovlu gəncliyi barədə düşünür və Dorianın taleyinin necə olacağını təsəvvürünə gətirməyə çalışırdı.

Gecəyanı, birə qalmış evə qayıdanda lord Henri artırmadaki stolun üstündə bir teleqram gördü. Dorian Qrey bildirirdi ki, nişan mərasimi olacaq və o, Sibil Veynlə evlənəcək.

BEŞİNCİ FƏSİL

– Anacan, ana, mən necə də bəxtəvərəm! – qız üzünü yorğun, sifəti solmuş qadının dizlərinə qoyub pıçıldadı; qadın miskin və səlləqsiz qonaq otağındakı yeganə kreslodə arxası işığa tərəf oturmuşdu. – Ah, mən necə də xoşbəxtəm, ana! – Sibil təkrar etdi, – sən də buna sevinməlisən!

Missis Veyn həyəcan içində solmuş nazik əllərini qızının başına qoyub dedi:

– Necə, nə dedin? Sevinmək? Sibil, əzizim, mən yalnız sənə səhnədə oynayan görəndə xoşbəxt oluram. Sən səhnədən başqa heç nə barədə düşünməməlisən! Mister İsaak bizə çox yaxşılıq edib və biz ona hələ pul da borcluuyuq.

Qız başını qaldırdı və üz-gözlünü turşutdu.

– Pul? Nə pul? – ucadan səsləndi. – Eh, ana, ana! Axı pul boş şeydir! Məhəbbət puldan daha qiymətlidir.

– Mister İsaak qabaqcadan bizə avans vermişdi, əlli funt; o, bu pulu bizə borclarımızı ödəmək, Ceymsin yır-yığış edib gəlməsi üçün vermişdi. Yadından çıxıb? Sibil, əlli funt böyük məbləğdir. Mister İsaak da bizə qarşı çox diqqətlidir..

– Ana, o axı centlmen deyil! Gör mənimlə nə cür danışır?! Mən ona nifrət edirəm! – qız qalxıb pəncərəyə sarı getdi.

– Bilmirəm o olmasaydı, biz nə cür dolanardıq?! – yaşlı qadın donquldanaraq etirazını bildirdi.

Sibil Veyn başını döndərüb güldü.

– Bundan sonra bizim ona ehtiyacımız yoxdur, ana! İndi bizim həyatımızda “Gözəl şahzadə” var – o, bizi idarə edir.

Qız birdən susdu. Sanki, sifəti qan rəngində oldu, yanaqları allandı. Tez-tez nəfəs almağa başladı, qönçə dodaqları aralandı: onlar titrəyirdi. Ehtirasın mülayim cənub küləyi əsdi və hətta qızın donunun xırda, nazik büküşləri arasında da hiss olundu. Sibil yumşaq səslə dedi:

– Mən onu sevirəm!

– Sarsaq uşaq! Ah, sarsaq uşaq! – anası tutuquşu kimi təkrar etdi. Qadın ucuz daş-qaşlarla bəzənmiş, qıc olmuş barmaqlarını tərətədi, sözlərinə qəribə bir ahəng qatdı.

Qız yenə güldü. Onun gülüşü pərvazlanıb uçan quş sevincini xatırlatdı. Elə həmin sevinclə də gözləri işıq saçdı; və Sibil bir anlıq gözlərini yumdu, sanki, öz sirrini gizlətmək istəyirdi. Qız gözlərini yenidən açanda artıq hər yan onun xəyalları ilə dumanlanmışdı.

Sısqa dodaqlı müdriklik nimdaş kreslodan boylanıb onunla danışdı; o, qıza ağıllı-kamallı və ehtiyatlı olmaq moizəsini

oxuyur, qorxaqlıq kitabından ibrətamiz sözlər nümunə gətirərək özünü sağlam düşüncə kimi qələmə verirdi. Sibil qulaq asmırdı. O, sevginin könüllü əsri olmuşdu, bu dəqlqələrdə o, yalnız deyildi, “Gözəl şahzadə”si ilə birlikdəydi. Qız xəyalında onun obrazını canlandırmışdı, onu çağırırdı; qız qəlbini oğlanı axtarmağa göndərmişdi və qəlbi də oğlanı tutub gətirmişdi onun yanına. Oğlanın öpüşləri hələ də qızın dodaqlarını alovlandırır, yanaqları nəfəsini isidirdi. Bununla belə, ağıl-kamal öz taktikasını dəyişdi və yoxlamanın, arayış toplamağın gərəkli olduğunu söylədi... Ola bilsin ki, bu cavan oğlan varlıdır. Əgər həqiqətən belədirsə, onda izdivac barədə düşünmək olar... Lakin Sibilin qulaqlarında məişət biciklərinin dalğaları sınır, hiylə oxları yan keçirdi. Qız yalnız incə dodaqların titrəyişini görür və gülüm-səyirdi.

Birdən nəsə demək istədi, danışmaq ehtiyacı duydu. Dolğun sükut qızı incitdi və o çıxırdı:

– Ana, ay ana! Axı o, məni nə üçün belə çox sevir? Mən bilirəm onu nə üçün sevdiyimi! O çox füsunkardır, sevginin özü kimi gözəldir! Amma... bəs o, məndə nə görüb belə? Axı mən ona layiq deyiləm?! Hər halda, bilmirəm nə üçün? Mən ona layiq olmasam da, bundan utanmıram da... Mən öz məhəbbətimlə qürur duyuram! Mənim sevgim necə də vüqarlıdır! Ana, sən də mənim kimi sevmisən? De görüm, sən də mi atamı mənim “Gözəl şahzadə”mi sevdiyim kimi sevmisən?

Yaşlı qadının ucuz kirşanın qalın qatları altından görünən üzü ağarmış, quru dodaqları ağrıdan bürüşmüşdü. Sibil özünü anasının üstünə atdı, onu qucaqlayıb öpməyə başladı.

– Ana, məni bağışla, – pıçıldadı, – Bilirəm, atamı xatırlamaq sənə ağır gəlir. Çünki sən onu qızğın məhəbbətlə sevardin. Xahiş edirəm, belə kədərli dumma! Bu gün mən xoşbəxtəm! Sən də bax iyirmi il əvvəl beləcə xoşbəxt idin! Ana, mənim xoşbəxtliyimə mane olma! Qoy mənim xoşbəxtliyim uzunömürlü olsun!

– Qızım, sən hələ uşaqsan! Sevmək üçün hələ çox cavan-san. Bundan başqa, sən o cavan oğlan barədə heç nə bilmirsən. Hətta onun adını belə bilmirsən. Bütün bunlar son dərəcə xoşagələn deyil. Belə bir vaxtda Ceyms Avstraliyaya gedir, mənim

də qayğılarım artır... Buna görə də gərək bir qədər nəzərə alsan bunları. Hər halda, dediyim kimi, əgər o oğlan varlı olsa...

– Ah! Ana, xahiş edirəm, mənə mane olma! Mən xoşbəxt olmaq istəyirəm!

Missis Veyn gözlərini Sibilə zillədi, sonra teatr səhnəsində nümayiş etdirdiyi yalançı aktyor hərəkətləriylə qızını qucaqlayıb bağrına basdı. Bu vaxt qapı aralandı və içəri iribədənli, bir qədər də biçimsiz gənc girdi; pırtlaşıq qara saçları, yekə əl-ayağı vardı. Onda zəriflik deyilən heç bir əlamət yox idi, bacısı ilə onun arasında yerlə göy qədər fərq vardı. Onların belə doğma bacı-qardaş olmasına adamın inanmağı gəlmirdi.

Missis Veyn oğluna tərəf döndü, üzünün qırışığı açıldı, gülümsədi. Bu anlarda oğul tamaşaçı rolunu oynayırdı və qadın hiss etdi ki, onlar – ana və qızı maraqlı bir səhnə göstərirlər.

– Sibil, öpüşlərdən mənə saxla, anamı mən də öpmək istəyirəm axı... – oğlan zarafatla köks ötürdü.

– Cim, sən ki öpüşməyi sevmirsən! – qız uca səsle dilləndi.

– Sən qoca ayı kimi bir şeysən!

Sibil yerindən qalxıb qardaşının boynuna sarıldı. Ceyms Veyn bacısını zərif baxışlarla süzüb dedi:

– Sibil, yola çıxmazdan əvvəl gedək bir az gəzək. Yəqin, mən bir daha bu murdar Londona qayıtmayacağam və buna təəssüf də etmirəm.

– Belə demə, oğlum, – missis Veyn donquldandı, – pis-pis sözlər danışma! – ana ah çəkdi, sonra hansısa səhnə paltarını çıxarıb başladı onu yamamağa. Qadın bir qədər narazı görünürdü; onun oğlu Ceyms bir az əvvəlki təsirli səhnədə iştirak etməmişdi, etsəydi, yəqin ki, o səhnə daha effektiv olardı.

– Ana, qoy danışsın da! Məgər düz demir? – qız söyləndi.

– Oğlum, sən mənim ovqatımı təlx edirsən. Ümid edirəm ki, Avstraliyadan imkanlı adam kimi qayıdacaqsan. Müstəmləkələrdə yaxşı cəmiyyət tapa bilməzsən. Orada mötəbər cəmiyyət deyilən bir şey heç əzəldən də olmayıb... Buna görə də tükələnən kimi qayıt gəl evimizə, Londonda yurd sal, işə düzəl...

– “Yaxşı cəmiyyət”! Yaxşı cəmiyyətə bax bir! – Ceyms mızıldandı. – Gözüm aydın! Mənə çox lazımmiş... Pul qazanım e,

əsas budur! Pul qazanım ki, sən də, Sibil də teatrdan gedə biləsiniz! Mən səhnəyə nifrət edirəm!

– Eeeee.... CİM, bəsdır də! Çox danışırсан! – Sibil gülərək dedi. – Bəs deyirdin mənimlə gəzməyə çıxacaqsan? Pis olmazdı! Mən elə bilirdim dostlarımla vidalaşmağa getmək istəyirsən... Tom Hardiyə, bu lənətə gəlmiş trubkanı sənə bağışlayan dostunla vidalaşmağa... Yox? Bəlkə, Ned Lanqtonla, trubka çəkməyinə gülən o dostunla görüşəcəksən, hə? Yolqabağı mənimlə gəzməyə çıxmağın nə yaxşı olar! Hara gedək? Gəl parka gedək, yaxşı?

– Yox, əynim pisdır, – Ceyms narazı halda etiraz etdi. – Parka yalnız imkanlı adamlar gedir.

– CİM, fikir vermə! – qız qardaşının nirdaş paltosunun ətəklərini sığallayaraq pıçıldadı. Oğlan bir anlıq tərəddüd etdi. Nəhayət:

– Yaxşı, gedək, – dedi. – Amma tez geyin.

Sibil yüyürə-yüyürə sevincək yuxarı qalxdı və öz-özünə oxumağa başladı; onun balaca ayaqları yuxarı otağın döşəməsinə dəyir, oradan zərif tappılırlar eşidilirdi.

Ceyms aşağıda var-gəl edirdi. Sonra kreslodə hərəkətsiz oturmuş anasına tərəf döndüb soruşdu:

– Ana, şeylərimi hazırlamısan?

– Hə, CİM, hər şey hazırdır! – ana cavab verdi.

Missis Veyn son aylar özünü pis hiss edirdi; o, öz sərt və kobud oğlu ilə təkbətək qalanda özünü daha pis hiss edirdi. Ana oğlu ilə hər dəfə üz-üzə gələndə təşviş və həyəcan keçirirdi. Tez-tez özünə sual verirdi: oğlu nədənsə şübhələnmişdir ki?

Ceyms var-gəl edə-edə susur, dinib-danışmırdı, bu da ananın səbrini tükətdi. Ana başladı giley-güzərə, sonra məzəmmətə keçdi. Qadınlar hücumdan müdafiə olunmaq üçün həmişə danlağa keçirlər. Və onların hücumu çox vaxt qəfil və anlaşılmaz nəticə ilə bitir.

– Ceyms, Allah qoysa, dənizçi həyatı ürəyincə olar, – missis Veyn sözbə başladı. – Sən özün bunu istəmişdin də... Hansısa vəkilin kontoruna girə də bilərdin. Vəkillər hörmətli adamlardır, onları tez-tez yüksək dairələr qonaq çağırır.

– Ana, ofis və məmurluq işindən zəhləm gedir... – oğlan dedi. – Amma sən tamamilə düz deyirsən. Mən öz həyatımı özüm seçmişəm. Buna görə də öz həyatımı öz istədiyim kimi yaşayacağam. Amma ana, getməmişdən qabaq səndən bir xahişim var: Sibildən muğayat ol! Gözün üstündə olsun, ona bir bədbəxtlik-zad üz verməsin! Sən onu qorumalısan...

– Başa düşmədim?! Ceyms, nə üçün belə danışırsan? Əlbəttə, mən Sibillə qoruyuram...

– Eşitmişəm, hansısa cənab hər gün axşam teatra gəlir və tamaşadan sonra pərdə arxasına keçib Sibillə görüşür. Düzdür? Buna nə deyirsən?

– Sən başa düşmədiyən şeylər barədə danışırsan, Ceyms. Bizim sənət elədir ki, tamaşaçı diqqəti tələb edir; aktyorlar belə şeylərə öyrəşiblər. Mənim özümə də vaxtilə gül buketləri verirdilər. O zamanlar insanlar bizim sənəti qiymətləndirməyi bacarırdılar. Sibillə gəlincə isə, deməliyəm ki... eh, bilmirəm hələ onun hissləri nə dərəcədə ciddidir. Amma o cənab ki var, cavan oğlanı deyirəm... şübhəsiz, əsl centlmendir. O, mənə qarşı çox nəzakətli davranır. Bundan başqa, görünür, o varlıdır, Sibillə göndərdiyi çiçəklər də çox gözəldir...

– Amma sən heç onun adını da bilmirsən, eləmi? – oğlan çox sərt soruşdu.

– Yox, bilmirəm, – ana sakit tərzini pozmadan cavab verdi. – O, hələ bizə adını deməyib. Məncə, o, romantik oğlandır. Çox güman ki, o, zadəgan təbəqəsindəndir.

Ceyms Veyn dodağını dişlədi. Çıxmırdı:

– Ana, Sibildən muğayat ol dedim. Gözün üstündə olsun!

– Oğlum, sən mənə nə hesab edirsən? Qəlbimi qırırsan! Sibillə daim mənim nəzarətimdədir. Əlbəttə, əgər o cavan oğlan varlıdırsa, Sibillə niyə də ona ərə getməsin? Mən əminəm ki, o, tanınmış ailədənndir. Onun üzündən də bilinir. Onlar bir-birinə çox yaxşı yaraşarlar. Sibillə o, yaxşı ər-arvad ola bilər. Onun yaxşı görkəmi də var, qəşəng oğlandır, gözəlliyi hamının gözünü deşir...

Ceyms dilinin ucunda nəsə mızıldadı, barmaqları ilə şüşəni yüngülcə taqqıldatdı. Anasına sarı dönüb istədi yenə nəsə bir-

iki kəlmə desin, lakin bu vaxt yuxarı otağın qapısı açıldı və Sibil oradan uça-uça çıxdı.

– Nə olub belə ciddi durmusunuz, xeyir ola? – təəccüblə soruşdu. – Nə baş verib?

– Heç nə! – Ceyms dedi. – Hamı gülməz ki! Hərdən ciddi olmaq da lazımdır! Yaxşı, ana, hələlik. Mən saat beşdə gəlib naharımı edəcəyəm. Hər şeyi yerbəyer etdim, köynəklərimdən başqa. Narahat olmal

– Hələlik, oğlum, – missis Veyn oğluna əzəmətlə, lakin gərilməmiş halda baxdı.

Oğlunun onunla yüksək tonda danışması qadının kefini pozmuşdu və Ceymsin qəzəbli baxışları onu təşvişə salmışdı.

– Ana, məni öp, – Sibil dedi. Qızın zərif qönçə dodaqları ananın solğun yanaqlarına toxundu və sanki, qadının donu açıldı.

– Mənim balam! Əziz qızım! –yuxarı baxan missis Veyn tavanı teatrda ki yuxarı yarus (qalyorka) kimi zənn etdi.

– Gəl gedək, Sibil, – Ceymsin hövsələsi daraldı. O, anasının süni həyəcanlara meyilli olmasına dözə bilmirdi.

Onlar küçəyə çıxdılar; yüngül külək əsir, göydəki buludları qovur, günəşin zərrin şəfəqləri isə ətrafa səpələnirdi; bacı-qardaş səliqəsiz Eston küçəsiylə addımlayırdı. Yoldan ötür-keçənlər səliqəsiz və qaraqabaq oğlana təəccüblə baxırdılar; Ceyms nirdaş və yöndəmsiz tikilmiş kostyumda idi. Onun belə gözəl, səliqəli geyinmiş bir qızla yanaşı addımlaması adamların təəccübünə səbəb olmuşdu. Elə bil, kənddən bu saat çıxmış bir bağban qızılgüllə gəzirdi.

Cim hərdənbir bu maraqlı dolu baxışlardan utanır, tutulur, özünü narahat hiss edirdi. Ona diqqətlə maraqlı göstərən gözlərə nifrət edirdi; ömrün qürub çağında gələn bu hisslər dahilərə yaxşı tanışdır, lakin adı adamları onlar heç vaxt tərk eləmir. Sibil ona olan belə dərin marağı heç hiss eləməirdi. Onun gülüşündə sevgi fərəhi vardı. O, “Gözəl şahzadə” barədə düşünür və sevgilisinin xəyalı ilə daha çox uçmağa heç kəsin mane olmaması üçün qız ondan söz açmırdı; əksinə, Ceymsin minib gedəcəyi gəmi barədə, Avstraliyada mütləq tapacağı qızıl barədə,

qardaşının quldurlardan xilas edəcəyi gələcək gözəl və varlı qız barədə çənə döyürdü. Sibil ağılına belə gətirmirdi ki, qardaşı ömrü boyu elə adi matros olaraq qalacaq, ya da kapitanın üçüncü köməkçisi olacaq; yox, yox! Matros həyatı dəhşətlidir! Hansısa miskin bir gəmidə otursan (sərçə qəfəsdə oturan kimil), səni dəli dalğalar hər tərəfdən ağışuna ala, sənə hücum edə, azğın küləklər də dorlan silkələyə, yelkənləri qırıb-tökə, parça-parça edər. Dəhşətdir! Gəmi Melburna yan alan kimi Ceyms qoy kapitanla nəzakətlə sağollaşsın, desin “bağışlayın məni!” və dərhal sahilə çıxıb getsin qızılaxtaranlara qoşulsun. Heç bir həftə ötməz ki, xalis qızıl külçəsi tapar, onu sahilə gətirər, əlbəttə, furqonda, altı atlı polisın müşayiəti ilə. Cəngəlliklərdə, kolluqlarda gizlənən quldurlar da ona üç dəfə basqın edərlər, qanlı döyüşlər olar, quldurlar zərərsizləşdirilər... Yox, yox, bəlkə də, heç qızıl axtarmaq lazım deyil... orada dəhşətli şeylər baş verir, adamlar qızıldan ötrü bir-birini öldürür, zəhərləyirlər; barlarda atışmalar olur, insanlar bir-birinə pis-pis söyüşlər yağdırırlar. Yaxşısı budur, Ceyms dinc bir fermer olsun, qoyunlara baxsın; və günlərin bir günü axşam o, at belində evə qayıdanda görər ki, bir qara atlı quldur qənşərində gözəl və adlı-sanlı bir qızı qaçırır; qardaşı da o qulduru qovacaq və gözəlçəni xilas edəcək. Əlbəttə, həmin gözəlçə qardaşına vurulacaq, ikisi də bir-birini sevəcək, evlənəcəklər; sonra da Londona qayıdıb böyük bir evdə yaşayacaqlar. Bəli, Ceymsi çox maraqlı macərələr gözləyir. Lakin o da gərək ağıllı olsun, başını itirməsin, pullarını da hara gəldi xərcləməsin.

Qız qardaşından bir yaş böyük idi; o, həyat barədə çox şey bilirdi. Qardaşını inandıрмаğa çalışırdı ki, bacısına hər gün məktub yazmalıdır, hər gün! Gecə yatmadan qabaq dua etməlidir, hər gecə! Allah qadir Allahdır, qardaşını hiifz edər! O da qardaşına dua edəcək! Çox keçməz, iki-üç ildən sonra qardaşı geri döner, varlı və xoşbəxt olar!

Ceyms bacısını sakitcə və qaşqabaqlı dinləyirdi. O, evdən nıgaran gedirdi; qəlbində ağır bir yük qalmışdı. Onu ağırdan və darıxdıran təkçə ayrılıq dərddi deyildi. Bütün naşılığına baxmayaraq, gənc oğlan ağırlı kədərlə hiss edirdi ki, bacısı Sibili

təhlükə gözləyir; bacısına eşq elan edən, ona xidmət göstərən o modabaz adamdan xeyir gəlməyəcək. O, zadəgan idi və elə buna görə də Ceyms ona nifrət edirdi; ona düşünmədən nifrət edirdi, sinfi instinkt idi-nə idi, heç özü də bilmirdi bunu, amma ona həqarət hissi qəlbinə hakim kəsilmişdi. Ceyms anasının yüngül xasiyyətli və ucuz şöhrətə uyan bir qadın olduğunu bilərək fəhmlə duyurdu ki, bu işdən Sibil və onun xoşbəxtliyinə qorxunc təhlükə gələcək. Uşaq olanda biz valideynlərimizi sevirik. Böyüyəndə isə onları mühakimə edirik; biz onları nadir hallarda bağışlayırıq.

Bəs Ceymsin anası? Çoxdan idi o, anasına bir sual vermək istəyirdi; bu sual ona neçə ay idi əzab verirdi. Teatrda eşitdiyi təsadüfi bir söz onun beynini qızdırdı; bir dəfə axşam o, səhnənin arxa qapısı ağzında anasını gözləyirdi, pərdə arxasından istehzalı pıçılıtlar eşitdi. Bunu xatırlayanda indi də özünə gələ bilmir, elə bil, üzünə şillə vururlar. O, qaşlarını çatdı; qaşları arasında dərin qırışlar yarandı. Üz-gözüni turşudub alt dodağını çeynədi.

– Cim, sən, deyəsən, heç mənə qulaq asmırsan?! – birdən Sibil ucadan söyləndi. – Mən də burada ağzımı yorub sənlin üçün gözəl gələcək planları düzüb-çoxuram. Bir şey desənə!

– Nə deyim axı?

– Heç olmasa, de ki, sən yaxşı oğlan olub bizi unutmayaçaqsan, – qız gülümsədi.

Oğlan çiyinlərini dartıb dedi:

– Sibil, belə görürəm ki, sən məni unudacaqsan, mən səni yox!

Sibil qızardı.

– Nə üçün belə fikirləşirsən?

– Deyirlər ki, sənlin təzə bir tanış oğlanın peyda olub. O kimdir? Nə üçün sən onun barəsində mənə bir kəlmə belə deməmişən? Bu tanışlıq xeyir gətirməyəcək.

– Bəsdir, Cim! – qız qışqırdı. – Onun barəsində pis danışma. Mən onu sevirəm.

– Sən heç onun adını da bilmırsən! – Ceyms dedi. – O kimdir? Mənim bunu bilməyə haqqım var.

– Adı “Gözəl şahzadə”dir. Nədir, xoşuna gəlmir? Ah! Sən lap səfehşən! Sən bu adı yadda saxlamalısan! Sən onu bircə dəfə görsən, deyərsən ki, yer üzündə ondan qəşəngi yoxdur! Avstraliyadan qayıdandan sonra onunla tanış olarsan, onda çox xoşuna gələcək! Onu hamı sevir və mən... də... mən də onu sevirəm! Kaş bu axşam sən teatra gələ biləydin! O da gələcək! Mən Cülyettanı oynayacağam. Ah! Mən rolumu necə oynayacağam, bilmirəm?! Təsəvvür et, Cim, vurulasan, özün də Cülyettanı oynayasın! Özü də sevdiyin adamın qabağında oynayasın! Onun üçün oynayasın! Hətta qorxuram oynaya bilməyəm; ya tamaşaçıları ürküdəcək, ya da heyrətə gətirəcəyəm! Məhəbbət insanı ucaldır, özündən də yüksəklərə qaldırır! O miskin ifrit – mister İsaaki deyirəm – yenə barda içib keflənəcək, öz butulka dostlarına deyəcək ki, mən dahiyəm! O, mənə inanır və bu gün mənim üçün dua edəcək! Mən bunu duyuram! Bunu o edib – mənim gözəl şahzadəm edib! Mənim gözəl, qəşəng, füsunkar məhəbbətim edib! Gözəllik Allahı! Mən onun yanında gözəllikdə heç nəyəm! Heyhat! Bu nə deməkdir? Deyirlər, kasıblıq sürünə-sürünə qapıdan içəri girəndə, məhəbbət uça-uça pəncərədən çıxır. Bizim ataların məsəlini dəyişdirmək lazımdır. Atalarımız onu qışda deyib, indi isə yaydır... Mənim üçün isə yazdır, əməlli-başlı bayramdır; mavi səma altında gül bayramı.

– O, adlı-sanlı adamdır, – Ceyms kədərlə dilləndi.

– O şahzadədir! – qız coşdu. – Sənə daha nə lazımdır?

– O, səni özünə qul etmək istəyir.

– Mənsə azadlıq barədə düşünürəm.

– İstəyirəm ki, ondan özünü gözləyəsən!

– Onu kim görürsə, ona dua oxuyur; kim tanıyırsa, ona inanır.

– Sibil, görürəm, sən onun eşqindən dəli olmusan!

Sibil şaqqanaq çəkib güldü və qardaşının əlindən tutub dedi:

– Cim, əzizim, sən lap yüz ilin qocası kimi danışırısan. Bir vaxt gələr, sən də seversən. Onda bilərsən məhəbbət nə olan şeydir. Acığın tutmasın! Sən gərək sevinəsən ki, məni beləcə məmnun halda görürsən; dərd-sərin olmayacaq, çünki mən heç vaxt belə bəxtiyar olmamışam! Bizim həyatımız çox ağır keçib, özün bilirən; hətta dəhşətli günlərimiz olub! İndi isə hər şey

başqa cür olacaq! Sən gedirsən ki, yeni dünyanı görəsən; mən isə yeni dünyanı, yeni həyatı burada tapmışam... Gəl orada oturaq, o skamyada; ötüb-keçən yaraşlıq adamlara tamaşa edək.

Bacı-qardaş oturub dincələn adamların arasında yerlərini tutdular. Küçə boyu gül ləklərində zanbaqlar alovun dilli kimi alışıb-yanırdı. Havadan bəyaz toz sallanmışdı, elə bil, ətirli kirşan buludları burulurdu. İri bəzəkli kəpənəklər uçuşur, açan çiçəklərin çətirlərinin başına dolanırdılar.

Qız qardaşını inadla sorğu-suala tutmuşdu; istəyirdi ki, qardaşı öz gələcək planları, arzuları barədə danışsın. Ceyms köntülsüz və aramla danışdı. Onlar arasında söz mübadiləsi, sanki, iki şahmatçı arasında oyun gedişlərini xatırladırdı. Sibil qardaşını öz sevincinə şərik edə bilmədiyini üçün əzab çəkirdi. Qızın Ceymsdən aldığı yeganə cavab oğlanın kədərli üzündə oyanan xəlif təbəssüm idi. Bir qədər sonra qız susdu, daha danışmadı. Birdən Sibil qarşısında ona tanış olan qızılı saçlar, gülümsər dodaqlar gördü; açıq faytonda Dorian Qrey iki xanım ilə yanaşı ötüb-keçdi.

Sibil yerindən dik atılıb qışqırdı:

– Odur!

– Kim? – Cım soruşdu.

– Gözəl şahzadə! – Sibil baxışları ilə faytonun dalınca baxdı.

Cım də yerindən qalxdı və bacısının əllərini bərk-bərk sıxdı.

– Hanı? Hansıdır? Göstər mənə! Mən onu görməliyəm! – Cım qışqırdı; lakin bu vaxt hersoq Bervikin dördtəkərli faytonu araya girdi və o, ötüb-keçəndən sonra isə Dorianın faytonu artıq parkdan uzaqlaşmışdı.

– Getdi! – qız kədərlə pıçıldadı, – heyif, sən onu görə bilmədin!

– Hə, çox heyif! Amma Allaha and olsun, əgər o, səni aldatsa, ya səni incitsə, harada olsa, onu tapıb öldürəcəyəm.

Qız qardaşına təşvişlə baxdı. Ceyms sözlərini yenidən təkrar etdi. Onun sözləri havada xəncər kimi vıyıldı; adamlar təəccüblə Ceymsə baxmağa başladı. Yaxında oturan xanım istehza ilə gülümsədi.

– Gedək buradan, Cım! Dur gedək! – Sibil pıçıldadı. Qız izdləməyi aralaya-aralaya gedir, Cım də ürəyini boşaltmış və bir qədər yüngülləşmiş adam kimi bacısının arxasınca addımlayırdı.

Onlar Axillesin heykəlinə çatanda qız arxaya baxdı. Qardaşını təəssüf hissi ilə süzüb başını buladı və dodaqları aralandı. Dedi:

– Sən dəlisən-nəsən, Cim! Vallah, sənin başın xarab olub! Belə dəhşətli sözləri necə dilinə gətirirsən?! Uşaqsan? Sən heç nə danışdığını bilirsən? Sən, sadəcə, qısqanırsan və buna görə də ona qarşı ədalətsizlik edirsən! Ah! Kaş sən də məhəbbətə mübtəla olaydın! Onda bilərdin ki, məhəbbət insanı xeyirxah, mərhəmətli edir; sənin söylədiklərin pis sözlərdir, çox pis!

– Mən uşaq deyiləm artıq, on altı yaşım var! – Cim cavab verdi. – Bilirəm nə danışırım. Anamız sənə kömək edə bilməz. O heç bilmir ki, səni necə qorusun. Çox heyif! Mən Avstraliyaya gedirəm. Əgər müqavilə bağlamasaydım, heç getməzdim də, qalardım sənin yanında. Cəhənnəm olsun Avstraliya!

– Ah, Cim, nə olar, çox da ciddi olma! Sən lap o axmaq melodramların qəhrəmanlarına oxşayırsan; anamız da həmin tamaşalarda oynamağı xoşlayır. Lakin mən sənənlə mübahisəyə girmək istəmirəm. Axı mən indicə onu gördüm! Onu görmək bilirsən nə deməkdir?! Xoşbəxtlikdir, xoşbəxtlik! Ah! Gəl mübahisə etməyə! Bilirəm, sən heç vaxt mənim sevdiyim adama xətər yetirməzsən, eləmi, Cim?

– Nə qədər ki sən onu sevirsən, əlbəttə yox! – oğlan sərt cavab verdi.

– Mən onu həmişə sevəcəyəm! – qız ucadan bildirdi.

– Bəs o?

– O da məni həmişə sevəcək!

– Nə olar! Hünəri var, sənə xəyanət etsin!

Qız qardaşından aralandı. Lakin sonra güldü və qardaşının əlindən tutdu. Cim, doğrudan da, onun gözlərində hələ də uşaq, yeniyetmə bir sütül idi. Mərmər Alaqaپیya çatanda omnibusa mindilər; araba onları yaşadıkları miskin məhəlləyə, Eston küçəsindəki evlərinə gətirdi. Saat altıya işləmişdi və Sibilin tamaşadan əvvəl hələ iki saat istirahət etmək üçün vaxtı vardı. Cim təkidlə dedi ki, qoy Sibil uzanıb istirahət etsin və əlavə etdi ki, qardaşı gəlib bacısının otağında onunla vidalaşacaq. O istəmir bu vidalaşmanı anası görsün, çünki anası mütləq bir ağlamalı səhnə göstərəcək; o isə belə səhnələri görmək istəmir.

Bacı-qardaş Sibilin otağında görüşüb-ayrıldılar. Ceymsin qəlbində qısqanclıq qaynayırdı və ona elə gəlirdi ki, nifrət bəslədiyi həmin o yad adam qardaşla bacının arasında durub. Bununla belə, Sibil qardaşının boynuna sarılıb onu qucaqlayan da və barmaqlarını onun saçlarında gəzdirəndə oğlan yumşaldı və bacısını səmimi zərifliklə öpdü. Cim pilləkənlərlə aşağı enəndə gözləri yaşla dolmuşdu. Anası aşağıda gözləyirdi. Ana gecikdiyinə görə oğlunu danladı. Cim susdu, oturub kasıb xörəyini yeməyə başladı. Stolun ətrafında milçəklər gah vızıldaıyır, gah da çirklil örtüyün üstünə qonub nəsə axtarırdılar. Omnibus və küçə faytonlarının təkər səsləri altında Cim usandırıcı deyindən sözlərə qulaq asırdı və bu sözlər evdəki son dəqiqələrini zəhərləyirdi.

Bir azdan o, boşqabı kənara itələdi və başını əlləri arasına aldı. Ceyms düşünürdü ki, onun ailə məsələlərini bilmək hüququ var. Gərək əvvəlcədən ona deyəydilər; əgər onun şübhələri doğrudursa, gərək bunu anası ona qabaqcadan deyəydi. Qorxudan büzüşmüş anası oğluna baxırdı. Sözlər qeyri-ixtiyarı onun ağızından çıxırdı. Əlində krujevalı çirklil burun dəsmalını bürmələmişdi. Saat altını vuranda Cim durub qapıya doğru yerldi. Amma qapı ağızında dönmüb anasına boylandı. Onların baxışları toqquşdu. Oğlan ananın baxışlarından aman üçün dəli bir yalvarış oxudu. Elə bil, odun üstünə yağ tökdülər.

– Ana, sənə bir sual vermək istəyirəm, – Cim dedi. Ana susurdu, qadının gözləri ora-bura qaçırdı. – Mənə doğrusunu söylə, mən bunu bilməliyəm: sən mənim atamla rəsmi nikahda olmusan?

Missis Veyn dərindən ah çəkdi. Sanki, yüngülləşdi. O, bu dəqiqəni, bu ağır dəqiqəni gecə-gündüz gözləmişdi, həftələrlə, aylarla həyəcanla gözləmişdi; nəhayət, bu an gəlirdi. Lakin o qorxmadı; əlbəttə, müəyyən dərəcədə bundan məyus oldu. Kobud sualın birbaşa ona tuşlanması dərhal da cavabını tələb edirdi. Hazırlıqsız, məşqsiz bir səhnə! Özü də qətiyyət tamaşası! Bu, rabitəsiz, hazırlıqsız bir səhnə idi, pis bir məşqi xatırladırdı.

– Yox! – ana cavab verdi, sonra özü də təəccüb elədi ki, görəsən, doğrudanmı, həyatda hər şey bax beləcə sadə və kobuddur.

– Deməli, o, əclaf olub! – gənc qışqırdı, yumruqlarını düyündü. Ana başını yellədi.

– Yox, mən bilirdim ki, o, subay deyil. Lakin biz bir-birimizi möhkəm sevirdik. Əgər ölməsəydi, o, bizə baxacaqdı. Onu mühakimə etmə, oğul. O, sənin atan olub və centlmen idi. Əlbəttə, o, adlı-sanlı ailədən idi.

Ceyms söyüş söydü.

– Mənə nə var?! – qışqırdı, – amma bax sənə deyirəm, Sibillə eyni tarixçə baş verməsin! Axı Sibillə vurulan adam, daha doğrusu, özünü onu sevən kimi göstərən adam da, gərək ki, adlı-sanlı ailədənindir!

Missis Veyni bir anlıq alçaldıcı duyğu bürüdü. Qadın utandı, başını aşağı salladı. O, titrək əlləri ilə gözlərini ovuşdurdu.

– Sibilin anası var! – qadın pıçıldadı. – Mənim isə anam yox idil!

Cim mütəəssir oldu. O, anasına yaxınlaşıb qarşısında diz çökdü və onu öpdü.

– Bağışla, ana! – oğul dedi. – Atam barədə sorgularımla sənə incitdiyimə görə bağışla mənə! Özümü saxlaya bilmədim! İndi isə, xudahafiz. Mən getməliyəm! Unutma ki, indi sən bir nömrəli vəzifən Sibili qorumaqdır. Mənə inana bilərsən, ana: əgər o adam Sibili, mənim bacımı aldatsa, ona zərər yetirsə, mən onu yerin deşiyində də olsa, axtarıb tapar və öldürərəm; onu it kimi gəbərdərəm! And içirəm!

Bu melodramatik təsirli sözləri müşayiət edən ifrat hədəli coşqunluq və qızğın hərəkətlər, əslində, missis Veynin ürəyincə idi, qadın üçün həyatı daha əlvan edirdi. Şərait ona tanış idi; indi o, özünü daha yüngül hiss etməyə ürəkləndi; və bu neçə ay ərzində ilk dəfə olaraq qadın oğlu ilə fəxr etməyə başladı. Ana bu emosional səhnəni davam etdirmək istərdi, lakin oğlu söhbəti kəsdi. Çamadanları aşağı daşımaq lazım idi; yun şərfini də axtarıb tapmaq lazım idi. Yaşadıqları mənzilin xidmətçisi ora-bura vurnuxurdu. Sonra faytonçu ilə qiymət üstə xeyli sövdələşmə oldu... Vaxt getdi, bir yandan da vulqar sözlər, söyüşlər... və bundan sonra missis Veyn pəncərə önündə durub oğlunun dalınca çirkli burun dəsmalını yellətdi; oğlu faytonda

gözdən itdi. Qadın anladı ki, gözəl bir fürsət əldən qaçınıb! Sonradan bir qədər yüngülləşdi, qızına dedi ki, indi onun himayəsində bircə nəfər var: Sibil; lakin onun həyatında bundan sonra böyük bir boşluq yaranacaq. Bu sözlər Sibili toxtatdı və o, bunları heç vaxt unutmayacağı qənaətinə gəldi.

Ana Ceymsin təhdidləri barədə susdu. Doğrudur, bu təhdid və hədələr çox emosional tərzdə və dramatik şəkildə söylənsə də, qadına ləzzət vermişdi; lakin yaxşısı budur, onları yada salmasın. Missis Veyn ümid edirdi ki, vaxt gələcək, onlar birlikdə, ailəvi bu təhdidlərə güləcəklər.

ALTINCI FƏSİL

– Bazil, təzə xəbəri eşitmisən? – lord Henri həmin gecə Bristol restoranında xidmətçinin müşayiəti ilə kabinetə girən Holvarddan soruşdu; burada üçnəfərlik yemək sifariş verilmişdi.

– Yox, Harri, nə xəbərdir elə? – rəssam sualı sualla qarşılıdı, palto və şlyapasını təzəmələ gözləyən xidmətçiyə verib stul çəkdi. – Hər halda, siyasi xəbər deyil? Mən siyasətlə maraqlanmıram. Ümumilər Palatasında elə bir adam yoxdur ki, mənim fırçama layiq olsun. Düzdür, onlardan çoxunun ağartmaya ehtiyacı var.

– Dorian Qrey evlənməyə hazırlaşır, – lord Henri dedi və müsahibini sınaqçı nəzərlərlə süzdü.

– Dorian?! Evlənilir? – rəssam səksəkəli halda tutuldu. – Bu mümkün deyil!

– Bu həqiqətdir.

– Kiminlə evlənilir?

– Hansısa aktrisa ilə!

– Mən buna inana bilmirəm! Dorian hələ uşaqdır.

– Mənim əziz dostum Bazil! Dorian çox ağıllıdır və hətta o qədər ağıllıdır ki, vaxtaşın səhvlər buraxmaqdan da qurtula bilmir.

– Amma evlənmək o “ağılsız hərəkətlərdən” deyil ki, vaxtaşın səhv edəsən, Harri!

– Amerikada belə düşünmürlər, – lord Henri tənbel-tənbel etiraz etdi. – Hər halda, mən demədim ki, Dorian evlənilib.

Dedim ki, o, evlənmək istəyir. Bunlar ayrı-ayrı şeylərdir; məsələn, mən yaxşı xatırlayıram ki, evlənmişəm, amma evlənməyə hazırlaşdığım heç yadıma düşmür və düşünürəm ki, mənim heç əzəldən belə bir niyyətim də olmayıb.

– Sən onun hansı ailədən çıxdığını da düşün bir: Dorian varlıdır; onun yüksək dairələrdə mövqeyi var! Belə bir qeyri-bərabər statuslu izdivac, sadəcə, ağılsızlıqdır!

– Onun həmin qızla evlənməsini istəyirsənsə, onda mənə dediyin bu sözləri ona da söylə, Bazil! Güman edirəm ki, o, həmin aktrisyaya mütləq evlənər! İnsan həmişə ən axmaq hərəkətlərini xeyirxah niyyətlə edir.

– Harri, heç olmasa, qız yaxşı olsun! Mən hansısa cındır bir qadının Dorianın əl-ayağını həmişəlik bağlamasını istəməzdim; bu izdivac onun bütün ruhunu və intellektini məhv edə bilər.

– Sən nə danışırsan?! Yaxşı nədir, qız mələkdir, ilahədir! – lord Henri pıçıldadı, içki stəkanını ağızına apardı. – Dorian deyir ki, qız çox gözəldir, mənəcə, belə şeylərdə o yanılmır. Sənin çəkdiyin portret ona başqalarındakı gözəlliyi dəyərləndirməyi öyrətdi. O portret ona çox böyük təsir göstərdi. Bu axşam biz onun sevdiyi aktrisanı görəcəyik; əlbəttə, əgər Dorian bizim görüşəcəyimizi unutmayıbsa...

– Harri, sən ciddi deyirsən bunları?

– Tamam ciddi deyirəm. Allah eləməsin mən nə vaxtsa bundan da ciddi söhbətlər edim!

– Harri, sən necə, onun bu fikrini bəyənirsənmi? – rəssam soruşdu və kabinetdə var-gəl edərək dodağını gəmirməyə başladı. – Yox, sən bunu bəyənməzsən! Bu, sadəcə, ağılsız bir əyləncədir!

– Mən heç vaxt heç nəyi nə təqdir edirəm, nə də inkar... bu, həyata qarşı çox axmaq bir münasibətdir. Biz bu dünyaya ondan ötrü gəlməmişik ki, öz tərbiyə moizələrimizi yayaq, yaxud kiməsə öyrədək. Mən heç vaxt heyvərə adamların sözsöhbətlərinə əhəmiyyət vermərəm; və mən heç vaxt sevimli, gözəl insanların da həyatına müdaxilə etmərəm. Əgər bir adam mənim xoşuma gəlersə, özünü necə göstərir-göstərsin, mənim üçün qəbul ediləndir. Dorian Qrey Cülyetta rolunu oynayan gözəl bir qızı sevir və onunla evlənmək istəyir. Niyə də yox?

Hərgah Messalina ilə evlənsəydi, bununla o heç də az maraqlı olmazdı. Sən bilirsən, mən heç də evlənmək tərəfdarı deyiləm. Evlənməyin başlıca zərəri budur ki, o, insanın eqoistliyini əlindən alır. Xudbin olmayan insanlar isə yekrəng olur, onlar öz fərdliliklərini itirirlər. Düzdür, elə adamlar var ki, evlilik onların həyatını daha mürəkkəb edir. Onlar eqoistliklərini saxlamaqla yanaşı, başqalarının da eqolarını bura əlavə edirlər. Bu adamlar məcbur olurlar ki, təkcə öz həyatlarını yox, başqalarının həyatını da yaşasınlar. Onlar həyatda daha mütəşəkkil şəxsiyyətə çevrilir, bu da, məncə, bizim mövcud olduğumuzun məqsədidir. Bundan başqa, hər hansı bir təcrübə qiymətlidir; evlilik əleyhinə kim nə deyir-desin, bu da bir təcrübədir, yeni yaşantıdır. Ümid edirəm ki, Dorian Qrey bu qızı özünə arvad edəcək, təxminən, altı ay onu ehtirasla seवəcək, sonra isə qəflətən bir başqasına vurulacaq. Bax o zaman onu müşahidə etmək çox maraqlı olacaq.

– Harı, sən bütün bunları ciddi deyirsən? Axı əgər Dorianın həyatı məhv olsa, hamıdan çox buna sən yanacaqsan?! Axı sən göründüyündən daha yaxşı adamsan!

Lord Henri qəhqəhə ilə güldü.

– Bizim övgələr barədə yaxşı fikirləşməyimizin sadə bir səbəbi var: biz özümüzdən qorxuruq. Optimizmin mayasında xalis qorxaqlıq durur. Düşünürük ki, biz alicənabıq; çünki yaxınlarımızı yaxşılıq edirik və burada öz mənafeymizi də güdə bilirik. Bankiri tərifləyirik, çünki inanmaq istəyirik ki, o, öz bankından bizə daha çox kredit verəcək; biz hətta quldurun özündə də yaxşı bir cəhət axtarıq; ümid edirik ki, o, bizim cibimizə girməyəcək. Nə deyirəmsə, ciddi deyirəm. Həyatda ən çox nifrət elədiyim şey də optimizmdir, Bazil... Sən qorxursan ki, Dorianın həyatı korlana bilər, puç olub gedər; lakin məncə, korlanmış həyat o həyatdır ki, onun inkişafı dayanır, dustaq edilir. İnsan təbiətini düzəltmək, yaxud yenidən qurmaq o deməkdir ki, sən onu korlayırsan. Dorianın evlənməyinə gəlincə isə, əlbəttə, bu axmaqlıqdır. Lakin kişi ilə qadın arasındakı münasibətlərdə ayrı, daha maraqlı yaxınlıqlar da var. Təbii ki, mən bunlara üstünlük verirəm... Hə, budur, bu da Dorian... özü də gəlib çıxdı... Sən onun özündən daha çox şey eşidə bilərsən...

– Harri, Bazil! Mənim əzizlərim! Məni təbrik edə bilərsiniz!
 – Dorian atlaz milləri olan əzilmiş ipək plaşını tullayaraq dostlarının əllərini sıxdı. – Mən heç vaxt belə xoşbəxt olmamışam. Əlbəttə, bütün bunlar qəflətən baş verdi; həyatda bütün möcüzələr qəflətən baş verir. Mənə elə gəlir ki, həmişə bax bunu axtarırdım həyatda...

O, sevinc və həyəcədən yanır və qeyri-adi dərəcədə füsunkar görünürdü.

– Ümid edirəm ki, həmişə beləcə xoşbəxt olacaqsınız, Dorian, – Holvard dedi, – lakin mənə evlənmək istəyinizi niyə bildirməmişiniz? Mən bunu sizə bağışlamıram. Amma Harriyə demisiniz...

– Bir də ona görə bağışlamırıq ki, nahara gecikmişiniz, – lord Henri əlini dostunun çiyinə qoyub gülərək söhbətə qoşuldu. – Gəlin, oturun, görək bunların təzə aşpazı necədir... Sonra siz bizə bütün təfərrüatları başdan danışarsınız...

– Danışmağa bir şey də qalmayıb, – Dorian kiçik dairəvi stolun arxasına keçib əyləşdi. – Deməli, Harri, dünən axşam, sizdən çıxıb əynimi dəyişəndən sonra restorana, Rupert-stritdəki italyan restoranına yollandım, nahar etdim, sonra saat səkkizdə teatra getdim. Sibil Rozalind rolunu oynayırdı. Əlbəttə, səhnə dekoru bərbad idi, Orlando isə, sadəcə, mənasız bir şey idi. Lakin Sibil! Gərək onu görəydiniz! Oğlan kostyumunda görünəndə o, necə də füsunkar idi! Əynində yaşıl gödəkcə vardı, qolları darçın rəngdə; qəhvəyi corabları, ayaqlarını tutan qısa şalvarı, şahin tükündən yaşıl kepkası, işıldayan toqqası, yaxalığında başlıq olan tünd-qırmızı plaşı vardı! O, heç vaxt mənə belə gözəl görünməmişdi! Bazil, o qız sizin studiyada gördüyüm zərif, nəcib Tanaqra fiqurunu xatırladır. Saçları üzünə tökülmüşdü, elə bil, solğun qızılgülün başına dolanan tünd yarpaqlar idi. Hələ onun oyununu görəydiniz! Ah... hə, siz onu bu axşam görəcəksiniz! Bu qız, sadəcə, səhnə üçün doğulub! Mən o miskin lojada oturub, sadəcə, valeh olmuşdum. Londonda olduğumu unutmuşdum; unutmuşdum ki, indi on doqquzuncu əsrdir. Mən sevgilimlə uzaqlara uçub getmişdim, insan ayağı dəyməyən mürgüləyən bir meşədə idim. Tamaşadan sonra mən səhnə arxasına getdim, onunla danışdım; biz

yanaşı oturmuşduq; birdən onun baxışlarında elə bir ehtiras gördüm ki, bunu əvvəllər heç vaxt görməmişdim. Dodaqlarım istər-istəməz onunkuna doğru uzandı. Biz öpüşdük. O anlarda nələr keçirdiyimi sizə təsvir edə bilmirəm. Mənə elə gəlirdi ki, bütün həyatım qızılıgül bəxtəvərliyinə bələnmiş mükəmməl bir nöqtədən ibarətdir. Qız titrəyir, ağ nərgizgülü kimi əsirdi. Birdən o, özünü mənim ayaqlarıma atdı və başladı əllərimdən öpməyə. Düşünürdüm ki, bunları sizə söyləməyim, amma özümü saxlaya bilmirəm. Əlbəttə, bizim nişanımız sirr olaraq qalır. Qız heç öz anasına bu barədə bir kəlmə belə deməyib. Hələ mən də bilmirəm ki, qəyyumlarım buna nə deyəcək. Lord Radley mütləq hiddətlənəcək. Bu, məni maraqlandırmır da. Mənim hələ bir ilim qalıb, yaşım imkan vermir; bir ildən sonra nə istəsəm, onu edə bilərəm. Düz demirəm, Bazil? Mən öz məhəbbətimi poeziyadan yüksək tutmaqda düz eləmişəm, eləmi? Şekspirin pyeslərində özümə arvad tapmaqda düz eləməmişəm? Şekspirin öyrətdiyi dodaqlar ki var, onlar mənim qulaqlarıma öz sirlərini pıçıldadı. Rozalindin əlləri mənim belimə dolanmışdı; mən Cülyettanın dodaqlarından öpdüm.

– Bəli, Dorlan, mənəcə, siz düz deyirsiniz, – Holvard yavaşdan səsləndi.

– Bu gün onu görmüsünüzmü? – lord Henri soruşdu. Dorlan Qrey çiyinlərini çəkdi.

– Mən onu Arden meşələrində buraxıb gəldim; mən onu Veronanın meyvə bağlarında tapacağam...

Lord Henri dalğın-dalğın şampan şarabından bir qurtum vurdu.

– Dorlan, deyin görüm siz məhz hansı məqamda ona evlənməyi təklif etdiniz və onun cavabı necə oldu? Yəqin, bunları yaddan çıxarmısınız?..

– Əzizim Henri, mən ona rəsmi təklif etməmişəm, buna da biznes sövdələşməsi kimi baxmıram. Mən dedim ki, səni sevirəm və o da mənə dedi ki, mən sənin arvadın olmağa layiq deyiləm! “Layiq deyiləm”ə bax! Bütün dünya mənim üçün heç nədir onun yanında!

– Qadınlar gözəl təcrübəyə malik olan məxluqdurlar, – lord Henri pıçıldadı. – Hətta biz kişilərdən daha təcrübəli olurlar. Bu

cür situasiyalarda biz çox vaxt nikah-filan sözünü unuduruq, onlar isə bunu həmişə bizim yadımıza salırlar.

Holvard əl işarəsi ilə dostunun sözünü kəsdi.

– Bəsdir, Harri. Sən lap Dorianı incidirsən. O, başqa kişilər kimi deyil. O, çox mərhəmətlidir və qadınlara da zərər yetirməz. Xeyirxah oğlandır.

Henri Dorianı baxdı.

– Dorian heç vaxt məndən incimir, – lord Henri dedi. – Mən bu sualı xeyirxah niyyətlə verdim; yalnız o məqsədlə verdim – sırf maraq xətrinə. Mənim müşahidələrimə görə, adətən, nikahı qadınlar təklif edir, kişilər yox. Yalnız burjuva dairələrində əksinə olur. Lakin burjuaziya, bilirsiniz ki, zamanədən geri qalır.

Dorian Qrey güldü və başını yellədi. Dedi:

– Siz düzələn adam deyilsiniz, Harri; amma mən incimirəm bundan. Sizdən küsüb-incimək mümkün deyil. Siz Sibil Veyni görsəniz, deyərsiniz ki, o qızı yalnız əclaf adamlar incidə bilər; gərək qəlbi daş adam olasan ki, o qızın könülünü sındırasan. Başa düşmürəm, necə ola bilər ki, sən sevdiyin bir adamın qəlbinə dəyəsən?.. Mən Sibili sevirəm və istərdim ki, onu qızıl pyedestala çıxarıram, qoy bütün dünyaya sevgilimin ayaqları altından tamaşa edim. Nikah nədir? Pozulmaz əhd-peyman! Sizə gülməli gəlir? Ah! Gülməyin! Bu bir pozulmaz əhd-peymandır, mən bunu üzərimə götürmək istəyirəm! Onun mənə inamı, mənə etibar etməsi mənə xeyirxah olmağa səsləyir! Mən onunla olanda utanıram; sizin mənə öyrətdiyiniz bütün hər şeydən utanıram, Harri; tamam ayrı bir adam oluram; bir balaca Sibilin əlinə toxunanda sizi də, sizin təlqin etdiyiniz əyləncəli, cazibəli, lakin zəhərli və yanlış nəzəriyyələri də unuduram...

– Hansı nəzəriyyələri? – lord Henri boşqabına salat qoyaraq soruşdu.

– Oooo, sizin həyat haqqında nəzəriyyələrinizi deyirəm... Məhəbbət haqqında, həzz haqqında... bütün nəzəriyyələrinizi, Harri!

– O nəzəriyyəyə yalnız həzzi aid etmək olar, vəssalam! – lord Henri astadan cavab verdi. – Lakin həzz barədə nəzəriyyəni mən icad eləməmişəm... Bu, əlahəzrət təbiətə məxsusdur.

Onun müəllifi də odur. Həzz – məhək daşdır, onun vasitəsilə insanı sınağa çəkirlər; o, təbiətin insana verdiyi xeyir-duadır. İnsan xoşbəxt olanda həmişə yaxşı olur. Lakin yaxşı adamlar həmişə xoşbəxt olmurlar.

– Ah! Bəs yaxşı adamlar kimdir? – Bazil Holvard ucadan soruşdu.

– Hə, siz axı kimləri yaxşı adam hesab edirsiniz? – Dorian sualı qüvvətləndirdi.

– Yaxşı adam olmaq – özünlə saziş bağlayaraq yaşamaq deməkdir, – lord Henri izah etdi. – Kim ki özgülərlə saziş bağlayıb onlarla birgə dinc yaşamağa məcbur edilir, həmin adam öz-özü ilə ixtilafdır. Öz həyatın! Bax budur əsas, vacib məsələ! Meşşan, yaxud puritan¹ ola bilərsən, onlar öz əxlaq prinsiplərini digərlərinə yeridə bilərlər, lakin mənə görə öz yaxınlarımızın həyatına müdaxilə etmək bizim işimiz deyil. Çünki individualizmin, şübhəsiz, böyük məqsədləri var. Müasir əxlaq bizdən tələb edir ki, biz öz epoxamızın beynəlxalq aləmdə qəbul olunmuş ümumi anlayışlarını bölüşdürək. Mən isə düşünürəm ki, mədəni adam gərək öz zamanəsinin meyarlarını kortəbii qəbul etməsin; bu, əxlaqsızlığın ən kobud formasıdır.

– Harri, razılaş ki, insan əgər özü üçün yaşayırsa, bunun üçün çox ödəməli olur, – rəssam söz atdı.

– Əlbəttə, bu dövrdə hər şeyə görə gərək çox ödəyəsən. Məncə, kasıbların bədbəxtliyi ondadır ki, onlar həyatda tək cə fədakarlıqdan – özlərini hər şeydən məhrum etməkdən – başqa heç nə əldə etməyə qadir deyillər. Gözəl günahlar gözəl şeylərə bənzəyir, bax bu, varlıların imtiyazıdır.

– İnsan öz həyatına görə pul ödəmir, başqa şey ödəyir.

– O başqa şey nədir, Bazil?

– Oooooo! Məsələn, deyərdim ki, peşmançılıq hissi, vicdanın səsi, mənəvi aşınmanın dərk edilməsi....

Lord Henri çiyinlərini dartdı.

– Əzizim, orta əsrlər sənəti çox gözəldir, lakin orta əsrlərin hissələri və təsəvvürləri köhnəlib. Əlbəttə, ədəbiyyat üçün onlar

¹ *Puritan* – XVI–XVII əsrlərdə İngiltərədə puritanlar sektasının üzvü; puritanlar əxlaq məsələsində özünü çox ciddi və mühafizəkar göstərən adamlara deyirdilər.

yaraya bilər; lakin ədəbi roman üçün o şeylər yaraya bilər ki, onlar artıq həyatda istifadə edilmir, yaxud həyatımızdan çıxıb. İnan mənə, mədəni adam həzzə görə heç vaxt peşman olmur; mədəniyyətsiz adam isə həzzin nə olduğunu heç vaxt bilmir.

– Mən indi dərk edirəm ki, həzz nə olan şeydir, – Dorian qışqırdı. – Həzz kiməsə heyran olmaq deməkdir.

– Əlbəttə, kiməsə heyran olmaq kiminsə sənə heyran olmasından daha yaxşıdır, – lord Henri cavab verdi və əlini qabağındakı meyvə boşqabına uzatdı. – Kiminsə sənə məftun olması üzücü və dərxdənci bir şeydir. Qadınlar biz kişilərə... bəşəriyyət allahlara baxan kimi baxırlar; onlar bizə sitayiş, pərəstiş edirlər və daim bizdən nəse tələb etməklə bizi zinhara gətirirlər.

– Məncə, onlar bizdən ilk dəfə bizə bəxş elədikləri şeyi tələb edirlər, – Dorian dalğın-dalğın yavaşdan pıçıldadı. – Onlar bizim içimizdə sevgini oyadır və bizdən də onu tələb etməkdə haqlıdırlar.

– Bax həqiqət elə budur, Dorian! – Holvard təsdiq etdi.

– Həyatda əbədi həqiqət yoxdur, nisbi həqiqət var! – lord Henri dedi.

– Əbədi həqiqət var, Harri, – Dorian təkidlə cavab verdi. – Qəbul etməlisiniz ki, qadınlar bizə həyatda ən qiymətli şeylərini bəxş edirlər.

– Ola bilər, – lord Henri davam etdi, – lakin onlar verdikləri şeyi daim geri tələb edirlər, hətta bütün xırdalıqlarına qədər. Dərd elə bundadır! Bir ağıllı fransızın dediyi kimi, qadınlar bizi böyük işlər görməyə ruhlandırır, lakin onları həyata keçirməkdə daim bizə mane olurlar.

– Harri, siz islaholunmaz abırsız adamsınız. Amma mən bil-mirəm sizdə nə görmüşəm?! Nə üçün sizi belə sevirəm?!

– Siz məni həmişə sevəcəksiniz, Dorian!.. Qəhvə istəyirsiniz, dostlar?.. Bizə qəhvə, konyak və papiros gətirin!.. Yox, papiros lazım deyil, məndə var! Bazil, səni siqar çəkməyə qoy-mayacağam. Papiros götür! Papiroslar ən mükəmməl həzz vasitəsidir; zərif və kəskin, lakin bizi daim təmin eləmir. Daha nə istərdiniz? Dorian, hə, nə deyirdim, siz məni həmişə sevəcəksiniz. Sizin gözünüzdə mən bütün günahların mücəssəməsiyəm, o günahların ki, onları etməyə sizin cəsarətiniz çatmır.

– Nə boş-boş danışırsan, Harri? – Dorian xidmətçinin gətirdiyi “əjdaha” fiqurlu gümüşü alışqanda papiros yandırdı. – Gəlin teatra gedək. Sibill səhnədə görən kimi sizin həyat haqqında fəlsəfəniz tamamilə yenilənəcək. O, sizin üçün elə bir təzə dünya açacaq ki, siz onu heç vaxt görməmişsiniz.

– Mən hər şeyi görmüşəm və bilirəm, – lord Henri yorğun gözlərini oğlana dikdi. – Lakin həmişə yeni şeylər görməyə hazırım. Amma qorxuram ki, onların heç bir mənası olmasın. Ola bilsin ki, sizin o möcüzəli qızınız məni heyrətləndirsin, içimi tərpətsin. Səhnəni sevirəm. Tamaşa çox vaxt həyatdan daha real olur. Gəlin gedək. Dorian, gəlin mənim kabrioletimə minin! Bazil, təəssüf ki, mənim kabrioletimdə cəmi iki yer var. Sən bizim dalımızca faytonla gəlməli olacaqsan!

Onlar qalxıb paltolarını geyindilər, ayaqüstü qəhvələrini içdilər; rəssam susur və düşüncəli görünürdü. Onun üzündə anlaşılmaz kədər vardı; Dorianın nikah niyyəti onun ürəyincə deyildi. Lakin Dorian üçün bundan da pis şeylər ola bilərdi.

Bir azdan üçü də aşağı düşdü; rəssam, Harrinin dediyi kimi, fayton tutdu və dostunun karetinin dalınca getdi. Yolda onu qərribə hisslər bürüdü. O başa düşməyə başladı ki, Dorian heç vaxt əvvəlki kimi ona yaxın olmayacaq; həyat onların arasına girdi... Rəssamın gözləri qaraldı və izdihamlı işıqlı küçələr bula-nıq ləkələr kimi gözləri qarşısında yayılmağa başladı. Fayton teatra çatanda rəssama elə gəldi ki, o, bu gün birdən-birə bir neçə il qocaldı.

YEDDİNCİ FƏSİL

O gecə, nədənsə, teatr ağzınacan adamlarla dolu idi; onları qapıda gonbul yəhudi direktor qarşıladı; qoca şit-şit gülür, hınıldayı, qonaqlara yaltaqcasına təzim edirdi. O, təntənəli surətdə Dorianı və dostlarını lojada yerləşdirdi; yoğun barmaqlarında daş-qaşlı üzüklər panıldayan yəhudi qol hərəkətləri ilə qonaqlara nəyisə başa salmağa çalışır, səsinə qaldırırdı ki, ətrafdakıların nəzər-diqqətini cəlb eləsin.

Dorian Qrey qocaya daha çox nifrət bəsləməyə başladı; ona elə gəldi ki, qoca Miranda üçün gəlib, lakin Kalibanla rastlaşıb. Lakin bu qoca yəhudi lord Henrinin, deyəsən, xoşuna gəlmişdi; hər halda, lord Henri bunu dilinə gətirdi və istədi ki, qocanın əlini sıxsın. O, qoca ilə tanışlığına şad olduğunu bildirdi və qeyd etdi ki, o, dahi bir sənətkara, şairə sevgi ucbatından məğlub olan və həqiqi istedadları üzə çıxaran bir adamla qürur duyur. Holvard parterdə oturan tamaşaçıları seyr edirdi.

İçəridə boğucu, kəşif bir bürkü vardı; iri çilçırağın işıqları nəhəng günəşin sarı şəfəqlərini xatırladırdı. Qalyorkada cavan oğlan və qızlar paltolarını çıxarıb baryerin üstünə qoymuşdular. Onlar bir-biri ilə zal boyu danışır, yanlarında oturan zövqsüz geyinmiş gənc qızlara portağal təklif edir, ucadan gülürdülər. Parterdə oturan bəzi qadınlar isə lap qaçqıldışırdılar. Onların cingiltili səsləri adamın qulağını deşirdi. Bufətdən butulka qapaqlarının taçqılıtları gəlirdi.

Lord Henri dedi:

– Məhz belə bir yerdə siz öz ilahənizi tapdınız, hə?!

– Bəli! – Dorian Qrey cavab verdi. – Mən onu burada tapdım və o, ölümə məhkum adi adamlar arasında ilahədir! O oynayanda siz hər şeyi unudursunuz! Baxın, bu adi, kobud adamlar, vulqar maneralı və eybəcər sifətli insanlar o qız səhnədə görünəndən sonra tamam dəyişirlər. Onlar oturub nəfəslərini belə çəkmir, baxırlar; onlar gah ağlayır, gah gülürlər, yalnız o qızın oynadığı rolun sayəsində. Sibil onların bütün hissələrini səhnədən idarə edir; qız, sanki, skripka kimidir, onlara ruh verir, ilham verir; bax o zaman mən hiss edirəm ki, bu adamlar da mənim qanımdandır; biz hamımız eyni ətdən və qandan ibarətik.

– Eyni ətdən və qandan? Yox, bu ola bilməz! – lord Henri etiraz etdi və binoklla qalyorkada duran adamlara tərəf baxmağa başladı.

– Dorian, ona fikir vermə, – rəssam dedi. – Nə demək istədiyini mən başa düşdüm və mən o qıza da inanıram. Sənin sevdiyin hər kəs, təbii ki, gözəl olmalıdır və əlbəttə, adamlara təsir göstərən qızın ürəyi də gözəl və nəcib olur. Gənc nəslə nəcibləşdirmək özü də az iş deyil. Əgər sizin sevdiyiniz qız

tamaşaçıların qəlbini riqqətə gətirə bilirsə, əgər o qız ürəklərində çirkab və yaramazlıq gəzdirən adamları xeyirxah hisslərə sövq edirsə, əgər onları xudbinlikdən və eqoizmdən uzaq olmağa və özgənin kədərinə məlhəm olmağa səsləyirsə, o qız sizin məhəbbətinizə layıqdır; dünya onun qarşısında səcdə qılmalıdır! Onunla evlənməyə dəyər. Sözlün düzü, əvvəlcə belə fikirləşməmişdim, amma indi mən bu izdivacı məqbul sayıram. Sibil Veyni sizin üçün allahlar yaradıb. Həyat onsuz sizə yarımçıq görünər.

– Təşəkkür edirəm, Bazil, – Dorian Qrey dostunun əlini sıxaraq dilləndi. – Bilirdim ki, mənə başa düşəcəksiniz. Harri o qədər yaramazdır ki, mənə qorxudur. Hə, bu da orkestr... Bu orkestr tamamilə cındır bir şeydir, amma cəmi beşcə dəqiqə çalır. Sonra pərdə açılır və siz həyatımı belə qurban verməyə hazır olduğum o qızı görəcəksiniz...

On beş dəqiqədən sonra qız gurultulu alqışlar altında səhnəyə çıxdı; o, doğrudan da, gözəl idi, sevimli bir məxluq idi, hətta lord Henri də belə düşündü. Qızın utancaq çöhrəsi və ürəkək baxışları, sanki, südəmər ceyranı xatırladırdı.

Qız ağızına qədər dolmuş həyəcanlı tamaşaçı auditoriyasını görəndə yanaqları yüngülcə allandı; o, sanki, gümüş güzgülədə əks olunan qızılgül kölgəsiydi. Sibil bir neçə addım geri çəkildi, dodaqları əsməyə başladı; Bazil Holvard ayağa qalxıb əl çalmağa başladı. Dorian Qrey, elə bil, yuxuya getmişdi, hərəkətsiz oturmuş, gözlərini qıza zilləmişdi. Lord Henri isə binoklu gözlərinə tutub elə hey təkrar edirdi: “Əla! Çox gözəl!” Tamaşada Kapulettinin evi göstərilirdi; Romeo rahib paltarında içəri girir, onunla birlikdə Merkusio və bir neçə dostu da evə daxil olurlar. Orkestr yenə çaldı, musiqi sədaları ətrafa yayıldı və rəqs başladı. Yöndəmsiz və nimdaş geyinmiş aktyorlar arasında Sibil Veyn, elə bil, ayrı aləmdən, uca göylərdən düşmüş bir varlıq kimi görünürdü. Qız rəqs edərkən onun bütün bədəni yellənirdi, sanki, suyun üzündə gül yırğalanırdı. Sinəsi ağappaq qar kimi zanbağı xatırladır, əlləri isə, elə bil, fil sümüyündən yonulmuşdu. Lakin qərribə burası idi ki, qız, elə bil, özünü səhnədə hiss eləməirdi. O, Romeonu görəndə onun üzündə heç bir ifadə,

yaxud sevinc hissi duyulmadı. Elə yalnız Cülyettanın bu sözlərini dilə gətirdi:

“Mərhəmətli rahib, sən öz əllərinə qarşı çox sərtsən – orada yalnız möminlik əməlləri var! Bu dünyada daha müqəddəs əllər var – sən onlara toxuna bilərsən!”

Qısa dialoq zamanı bu sözlərin ardınca gələn replikalar adama saxta görünürdü. Səs çox gözəl idi, lakin intonasiya tamam uyğun gəlmirdi və bu düzgün olmayan ton şeri, sanki, öldürdü, ifadə olunan hisslər qeyri-səmimi təsir bağışladı.

Dorian Qrey tamaşaya baxdıqca rəngi ağarırdı. O sarsılmışdı və həyəcanı getdikcə artırırdı. Nə lord Henri, nə də Bazil ona bir söz demək istəmirdi. Sibil Veyn onlara tamamilə istedadsız aktrisa kimi görünürdü. Onlar tamam məyus olmuşdular.

Cülyettanı oynayan hər bir aktrisa üçün əsl məhəkdaşı ikinci hissədəki balkonda olan səhnədir; onlar bunu dərk edərək ikinci hissəni gözlədilər. Əgər Sibil bu səhnəni də oynaya bilməsə, deməli, onun heç bir istedadı-filanı yoxdur.

Qız ay işığında balkonda görünəndə çox füsunkar idi; bunu inkar eləmək olmazdı. Lakin qızın oyunu çox pis təsir bağışladı; hətta səhnədə tamaşa davam etdikcə qızın ifaçılıq məharəti daha da zəifləyirdi. Onun səhnə hərəkətləri qeyri-təbii alınırdı. Sözləri həddən artıq pafosla ifadə edirdi. Gözəl bir monoloq vardı tamaşada: *“Mənim üzüm gecənin zülməti altında gizlə-nib, lakin o, hələ də xəcalətdən alışıb-yanır; çünki bu gecə sən mənə qulaq asmısan...”*

Bu sözləri Sibil elə tərzdə deyirdi ki, elə bil, şagirdidir, mətni təzə-təzə öyrənir və özü də ikincidərəcəli bir müəllim yanında dərs keçib. Balkondan əylən zaman Sibil aşağıdakı misraları söylədi: *“Yox, yox, sən mənim sevincim olsan belə, and içmə! Gecəki sövdəmizdən sevinmədim mən; bu addım tələsik bir iş oldu, mənim üçün qəfildən. Elə bil, səmada ildırım çaxdı; çaxıb getdi, yox oldu! Ah, mənim sevgilim... gecən xeyrə, əzizim; qoy bu isti yay nəfəsi sevgimizin qönçəsini oxşasın; o gül açan-da biz də yenidən görüşərik...”*

Qız bu misraları elə mexaniki deyirdi ki, sanki, onların mənasını bilmirdi, ona çatmırdı. Bu, həyəcan, gərginlik əlaməti

deyildi. Əksinə, Sibil tamamilə özünü ələ almışdı. Bu, sadəcə, çox pis bir ifa idi. Görünür, aktrisa istedadsızdır. Hətta arxa cərgələrdə oturan kütlə tamaşaya marağını itirdi; hamı səs salmağa, ucadan danışmağa başladı, fit çalanlar da oldu. Balkonun skamyalarına söykənən yəhudı menecer ayaqlarını yerə döyür, donquldanır və söyüş söyürdü. Bütün bunlara yalnız Sibil Veynin özü səhnədə laqeydlik göstərirdi.

İkinci hissə bitəndən sonra zalda səs-küy başladı və lord Henri ayağa durub paltosunu geyinərək dedi:

– Qız çox gözəl qızıdır, Dorian, amma aktrisa kimi oynaya bilmir. Gəlin gedək!

– Yox, mən axıradək oturacağam, – Dorian kəskin və sərt hərəkətlə etiraz etdi. – Təəssüf edirəm ki, mənə görə bu axşamı itirdiniz. Hər ikinizdən üzr istəyirəm.

– Əzizim, görünür, Miss Veyn bu gün xəstədir, – Holvard onun sözünü kəsdi. – Biz başqa vaxt gələrik.

– Mən də istərdim belə düşünəm, – Dorian dedi. – Amma görürəm ki, o, sadəcə, soyuqluq və laqeydlik göstərir. O, tamam dəyişib. Dünən o, böyük aktrisa idi. Bu gün isə yalnız ən orta səviyyəli bir ifaçı oldu.

– Sevdiniz qadın barədə belə danışmayın, Dorian. Sevgi sənətdən ucada durur.

– Sevgi də, sənət də – ikisi də yalnız təqlid formasıdır, – lord Henri dedi. – Gəl, Bazil, gedək. Dorian, sizə də məsləhət görürəm ki, burda qalmayasınız. Pis oyuna baxmaq ürəyə ziyandır... və bir də axı siz çətin razi olasınız ki, arvadınız aktrisa olsun. Buna görə də sizin üçün nə fərqi var o, Cülyettanı necə oynayır? Qız çox sevimlidir. Əgər o, həyatı da teatr sənəti kimi belə az qanırsa, deməli, onunla yaxınlıq sizə daha çox məmnunluq gətirəcək. Əsl həqiqətdə isə iki cür insan var ki, onlar maraqlı adamlar hesab olunurlar: həyat haqqında hər şeyi bilənlər və həyat haqqında heç nə bilməyənlər.... Allah xatirinə, mənim əzizim, bunu faciəyə qarşılama! Cavan qalmağın sirri bundadır ki, həyəcədən qaçasan, nıgarançılıqdan uzaqlaşasan. Onlar adamı dəli edir. Gəlin bizimlə gedək kluba! Biz Sibil Veynin sağlığına içər, papiros çəkərik! Qız mələkdir, sizə bundan artıq nə lazımdır ki?

– Harri, çıxın gedin! – Dorian çıxmırdı. – Mən yalnız qalmaq istəyirəm. Bazil, siz də gedə bilərsiniz. Ah! Görmürsünüz, ürəyim partlayır?

Oğlanın yanaqlarından isti göz yaşları axdı. Dodaqları titrədi, lojanın arxasına çəkilərək divara söykəndi və əlləri ilə üzünü örtüdü.

– Gedək, Bazil, – lord Henri Bazil üçün gözlənilməz olan çəribə mülayimliklə müraciət etdi. Hər ikisi lojanı tərk etdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra səhnənin işıqları yandı; pərdə açıldı və üçüncü hissə başladı. Dorian Qrey lojadakı yerinə qayıtdı. Onun rəngi ağarmışdı; o, təkəbbürlü və laqeyd görünürdü. Tamaşa davam edirdi; adama elə gəlirdi ki, bunun sonu olmayacaq. Zal, demək olar, yarıyadək boşalmışdı; salonu ağır çəkmə tappılıqları və gülüş səsləri bürümüşdü. Bu, əməlli-başlı uğursuzluq əlaməti idi. Aktyorlar sonuncu hissəni, demək olar, boşalmış auditoriya üçün oynayırdılar. Nəhayət, pərdə istehzalı gülüşlər və uğultular altında bağlandı.

Tamaşa qurtaran kimi Dorian Qrey səhnənin arxasına yüyürdü. Sibil öz qrim otağında tək qalmışdı. Onun siması təntənəli görünürdü, gözləri parıldayır, qız, sanki, günəş kimi işıq saçır. Yarıaçıq qönçə dodaqlarına yalnız onun özünə məlum olan sirli təbəssüm çonmuşdu. Dorian Qrey içəri girəndə qız böyük sevincə ona baxdı və ucadan qışqırdı:

– Dorian, mən bu axşam çox pis oynadım!

– Elədir, çox pis oynadınız! – Dorian təsdiq etdi və qıza arlaşılmaz təəccüblə baxdı. – Dəhşət idi! Çox pis idi! Siz xəstəzad deyilsiniz ki? Heç bilirsiniz bu necə dəhşətli bir oyun idi? Mən çox itirib çəkdim! Xəcalət təri tökdüm!

Qız güldü.

– Do-ri-annn, – o, oğlanın adını ahəngli bir səslə uzadaraq (elə bil, bal udurdu!) cavab verdi, – Do-ri-an, siz anlamalydınız! İndi, yəqin ki, başa düşdünüz, eləmi?

– Nəyi başa düşdüm axı? – Dorian hirsle soruşdu.

– Mənim bugünkü pis oyunumu!.. və mən nə üçün bundan sonra həmişə pis oynayacağam? Mən heç vaxt əvvəlki kimi yaxşı oynamayacağam!

Oğlan çiyinlərini təəccüblə çəkdi.

– Məncə, siz xəstələnibsiniz! Əgər özünüzi nasaz hiss edirsinizsə, gərək oynamayaydınız. Axı özünüzi gülməli vəziyyətə salırsınız! Mənim dostlarım bu oyundan çox danxdılar. Elə mən özüm də dilxor oldum.

Sibil, elə bil, ona qulaq asmırdı; qız sonsuz nəşə içindəydi; onun bütün vücudunu bəxtəvər bir fərəh bürümüşdü. Qız hey-rət içində ucadan dedi:

– Dorian! Dorian! Mən sizi tanımamışdan qabaq səhnə ilə nəfəs alırdım. Səhnə mənim həyatım idi; mənə elə gəlirdi ki, teatr mənim əsl həyatımdır! Bir gün Rozalind olurdum, bir gün Porsiya olurdum. Beatriçenin sevinci mənim sevincim idi, Kordelianın kədəri mənimki olurdu. Mən hər şeyə və hər kəsə inanırdım. Mənimlə birgə səhnədə oynayan sadə aktyorlara mən Allah kimi baxırdım. Rəngarəng səhnələr mənim dünyam idi. Mən kölgələrdən savayı heç nə görmürdüm və onları da real həyat kimi qəbul edirdim. Amma sən... sən gələndən sonra... ah! Mənim məhəbbətim! Mənim füsunkar sevgim! Sən mənim qəlbimi məhbəsdən azad etdin! Sən mənə əsl həyatın nə demək olduğunu anlatdın! Və bu axşam həyatımda ilk dəfə olaraq mənim gözlərim açıldı; mən səhnədə məni əhatə edən zahiri parlıtını, saxtılığı, mənasızlığı və cəfəngiyatı görüb duy-dum; bu axşam ilk dəfə olaraq anladım ki, Romeo qocadır, yaramazdır, qrimlənilib; və bağçadakı o ay işığı da həqiqi ay işığı deyil, bağça özü də yalançı bağçadır, sadəcə, miskin bir dekor-dur; və o sözlər ki mən ifa edirdim, mənə qeyri-təbii göründü! Onlar mənim həqiqi sözlərim deyildi; qəlbimdən gələn səslər də deyildi. Mən yalnız sənə görə anladım ki, həyatda sənətdən də ali bir şey varmış! Mən əsl sevginin nə demək olduğunu anladım! Sənət sevginin yalnız solğun əksiymiş! Ah, mənim sevincim! Mənim gözəl şahzadəm! Mən kölgələr arasında yaşa-maqdan yorulmuşam! Sən mənə dünyanın bütün sənətlərindən daha qiymətli-sən! O səhnədə məni əhatə edən marionetkalar nəyimə lazımdır, hə? Bu gün teatra gələndə heç özüm də başa düşə bilmədim ki, mənə nə olub! Niyə hər şey gözümə yad göründü?! Düşünürdüm ki, bu gün əla oynayacağam! Lakin

birdən anladım ki, məndə heç nə alınmır! Qəflətən başa düşdüm ki, qeyri-təbii ola bilmirəm, buna görə ürəyimdə sevindim, çox sevindim! Mən zalda səs-küy eşidir, buna yalnız gülürdüm! Axı orada oturan adamlar bizim sevgimiz barədə nə bilirlər? Dorian, məni buradan apar! Gəl o yerə gedək ki, orada heç kəs olmasın – bizdən başqa! Mən indi teatra nifrət edirəm! Mən səhnədə yaşamadığım, duymadığım sevgi-məhəbbət səhnəsini oynaya bilərdim; lakin indi bunu edə bilmirəm, çünki real həyatda əsl sevgi atəşində yanırım! Ah, Dorian, Dorian, sən məni başa düşürsənmi? Axı indi mənim sevən bir qadın rolunda oynamağım təhrif olar, sayğısızlıq kimi qəbul olunardı! Bax mən bunu məhz sənə görə anladım!

Dorian özünü divanın üstünə atdı və üzünü yana çevirdi.

– Siz mənim sevgimi öldürdünüz! – pıçıldadı.

Qız heyrət içində güldü. Oğlan susdu. Qız ona yaxınlaşdı, körpə barmaqlarını oğlanın saçlarına toxundurdu. Sonra diz çökmək üçün oğlanın əllərinə toxundurdu. Oğlan əllərini çəkdi və birdən canında gizilti duydu; sonra divandan qalxıb qapıya sarı yeridi.

– Bəli, – Dorian çımxırdı, – siz mənim məhəbbətimi öldürdünüz! Bundan əvvəl siz mənim xəyallarımı qanadlandırınırdınız! İndi siz məndə heç bir maraq belə oyatmırsınız! Mən sizə laqeydəm! Mən sizi sevirdim! Çünki siz çox gözəl oynayırdınız! Sizin istedadınız vardı, mən sizdə böyük bir aktyor sənətkarlığı görürdüm! Siz böyük şairlərin arzularını həyata keçirirdiniz; sənətin kölgə və ilğimlərinə canlı forma və məzmun verirdiniz! İndi isə bütün bunlar bitdi! Siz indi mənim üçün mənasız və dayaz bir qadın kimsiniz! Aman Allah, mən necə də axmaq olmuşam! Sizə olan sevgim necə də sərsəmlik imiş! İndi siz mənim üçün heç kimsiniz, heç kim! Sizi bir daha görmək belə istəmirəm! Sizi heç xatırlamayacağam da, adınızı belə dilimə gətirməyəcəyəm! Siz heç təsəvvürünüzə belə gətirmirsiniz ki, mənim üçün nə demək idiniz! İlahi! Mən sizə necə iftixarla baxırdım! Aman Allah! Yox, yox... mən bu barədə düşünmək belə istəmirəm!.. Kaş heç sizi görməyəydim! Siz mənim bütün gözəl duyğularımı məhv elədiniz! Siz sevgi barədə nə bilirsiniz axı?! Heç nə! Əgər

sevginin aktyorluq sənətini öldürdüyünü deyirsinizsə, onda əsl sevgi haqqında heç nə bilmirsiniz, heç nə! Sənətsiz siz heç kimsiniz, heç kim! Mən sizi böyük aktrisa, gözəl sənətkar, məşhur etmək istəyirdim! Bütün dünya sizə qibtə edəcək, sizə baş əyəcəkdi və siz mənim soyadımı daşıyacaqdınız! Bəs indi kimsiniz? Zahiri gözəlliyi olan üçüncüdərəcəli bir aktrisa, vəssalam!

Sibillin rəngi ağarmışdı, qız əsirdi; o, əllərini bir-birinə sıxıb güclə danışırdı, sözlər onun boğazında ilişib qalmışdı, kəkələyirdi:

– Do-ri-an, siz zarafat edirsiniz, eləmi? Siz mənimlə oynayırsınız...

– Oynayıram? Mən oynamağı sizin öhdənizə buraxıram! Siz bunu daha yaxşı bacarırsınız... – oğlan acı-acı etiraz elədi.

Qız ayağa qalxdı; sanki, qəlbinə iri bir daş bağladılar, üzünə ağrılı kədər qondu və o, əlini Dorianın çiyinə qoyub onun gözlərinin içinə baxdı. Oğlan qızı itələdi və bağirdi:

– Mənə toxunmayın!

Qız astadan inildədi və özünü ləçəkləri yolunmuş gül kimi oğlanın ayaqları altına atdı. Pıçılıyla yalvarmağa başladı:

– Dorian, Dorain, nə olar, məni atmayın! Çox üzr istəyirəm bugünkü oyunuma görə! Mən yalnız sizin barənizdə düşündüm! Amma mən bundan sonra yaxşı oynamağa çalışacağam... Sevgi qəflətən qapımı döydü. Mən yenə çalışaram... Əlbəttə, yaqın ki, siz məni öpməsəydiniz, mən heç sevginin nə olduğunu da bilməzdim... Əzizim, məni bir də öpün! Getməyin, mən buna dözə bilmərəm! Ah, aman Allah, məni tərək etməyin! Mənim qardaşım... Ah, o, bu barədə heç düşünmür də... o, zarafat edirdi... Ah! Doğrudanmı, siz məni bağışlaya bilərsiniz? Mən söz verirəm ki, bundan sonra daha çox məşq edib yaxşı oynayacağam! Mənə bu qədər amansız olmayın! Mən sizi dünyam qədər sevirəm! Axı mən, sadəcə, bir dəfə sizi qane etmədim... bircə dəfə... Əlbəttə, siz düz deyirsiniz, Dorian... Mən gərək unutmayaydım ki, aktrisayam. Bu axmaqlıq idi; lakin mən özümü bacara bilmədim. Məni tərək eləməyin! Dorian, getməyin!

Qız göz yaşları içində döşəməyə sərilirdi; elə bil, yaralanmış quş idi, yerə düşmüşdü. Dorian Qrey isə gözəl gözlərini qıza dikmiş, təkəbbürlü istehza ilə doduqlarını tərpedirdi. Adətən,

sevilib, sonra atılan adamların iztirabları hansısa gülünc bir şey təsiri bağışlayır. Sibil Veynin hərəkəti də Dorian mənəsiz melo-dramatik davranış kimi göründü; qızın göz yaşları və hönkürtüsü onu daha da qııcılandırdı.

– Yaxşı, mən gedirəm, – nəhayət, oğlan sakitcə və uca səslə dilləndi. – Daşürəkli adam olmaq istəməzdim, lakin mən sizinlə bir daha görüşə bilmərəm. Siz mənə peşman etdiniz...

Qız səssizcə göz yaşını tökdü, susurdu; o, sürünərək oğlana bir qədər də yaxınlaşdı. Onun balaca əlləri kor kimi irəli uzanıb, sanki, oğlanı axtarırdı; lakin Dorian üzünü çevirib otaqdan çıxdı. Bir azdan oğlan artıq teatr binasından aralanmışdı.

Dorian hara getdiyini dəqiq bilmirdi. Sonralar dumanlı şəkildə yadına düşəcəkdə ki, o, teatrdan çıxıb yarımqaranlıq küçələrlə miskin görkəmdə olan evlərin yanından ötmüş, zülmət qaranlığın qoynuna aldığı hündür alaçaqapılardan keçib-getmişdi; yüngül əxlaqlı qadınlar boğuc səslə, sərt gülüşlərlə onu arxadan çağırırdı. Yanından səndirləyə-səndirləyə yekə meymunlara bənzəyən sərxoşlar söyüş söyə-söyə, ya da donquldana-donquldana ötüb-keçmişdilər. Dorian evlərin kandarında boynunu bükən donuq baxışlı səfil uşaqları görmüş, qaranlıq həyətlərdən gələn cingiltili qışqırıq və söyüşlər eşitmişdi.

Dan yer söküləndə o, Kovent Qardenə çatmışdı. Hava açılmaq üzrəydi; sanki, yerin başı üstünü ağarmış alovlu göy üzü almışdı; səma mirvari dənəsi kimi parıldayırdı. Kimsəsiz küçələrdə yavaş-yavaş zanbaqlarla dolu olan yük arabaları görünürdü. Hava güllərin ağır ətrinə bürünmüş və bu güllərin gözəlliyi onun qəlbinin ağrısını bir qədər azaldırdı. Dorian bazara girdi, yük arabalarını boşaldan adamlara tamaşa etdi; yükdaşıyanlardan biri ona albalı verdi, Dorian təşəkkür etdi və sonra təəccüb içində özünə sual verdi ki, görəsən, nə üçün yediyi albalıya görə yükdaşıyan ondan pul almadı? Albalılar gecənin yarısı dərilmişdi və hələ də ayılı gecənin sərinliyi onların üstündə hopub qalmışdı. Dorianın yanından əllərində zolaqlı zanbaq, san və qırmızı qızıl-gül səbətləri tutmuş oğlanlar qalaq-qalaq yığılmış zərif tərəvəz topaları arasından dəstə-dəstə ötüb-keçirdilər; binalara yapışmış sütunlu eyvanların altında üstü-başı tökülmüş, sir-sifətləri

günəşdən yanmış və başı qırılmış qız uşaqları veyllənirdilər; onlardan bir qrupu isə meydandakı kafenin qapısı önündə durub boynunu bükmüşdü. Ağır yük atları sürüşür, ayaqlarını yerə döyəcləyir, bellərindəki yəhərlərini və yüklərini cingildətdirdilər. Yükdaşıyanlardan bəzisi başını kəsə topalarının üstünə qoyub mürğü vururdu. Sənəsi rəngli, çəhrayı ayaqlı göyərçinlər ətrafda dolanırdı, yerə düşmüş taxıl dənələrini dimdikləyirdilər.

Nəhayət, Dorian arabaçılarından birini çağırırdı və evə yollandı. Az sonra o artıq evinin qapısı ağzındaydı; o, sükuta qərç olmuş həyətlərə, meydana, daha sonra isə pəncərələri kılıp bağlanmış evlərə baxdı. Göy üzü tərtəmiz idi; evlərin damları gümüş kimi parıldayırdı; qonşu evin bacasından tüstü qalxır, sədəfli havada tutqun lent kimi burulurdu.

Hansısa dojun¹ qondolasından² gətirilmiş zərli, iri Venesiya fənərlərinin işıqları palıd panelli geniş hollun girəcəyindən görünür, tavandan asılmış qazla dolu üç jiklyör³ közərir: jiklyörlər ağ alovun dairəyə aldığı mavi, nazik ləçəklər kimi sayrırdı. Dorian onları üfürdü, şlyapasını və plaşını stolun üstünə tulladı; kitabxanadan keçib birinci mərtəbədə yerləşən iri yataq otağının qapısını açdı; o, buranı bu yaxında öz zövqünə uyğun yenidən qurmuş, daha dəbdəbəli etmiş, İntibah dövrünün nadir divar xalçaları ilə bəzəmişdi; Dorian bu xalçaları Selbi Royaldakı evinin çardağından tapıb çıxarmışdı. Yataq otağının qapısını açarkən gözü Bazil Holvardın çəkdiyi portretinə sataşdı. Dorian diksindi və geri çəkildi; sanki, nədənsə heyratə gəldi, sonra otağa girdi. Lakin yaxasına taxdığı qönçəli sancağı çıxarıb dayandı; o, bir anlıq qərarətsiz vəziyyətdə durdu, görünür, onu nəşə karıxdırmış, təşvişə salmışdı. Nəhayət, o, geriye, kitabxanaya qayıtdı və öz portretinə yaxınlaşaraq ona xeyli diqqətlə baxdı. Pəncərənin san ipək pərdələrinin kölgəsi altında və otağa düşən zəif işıqda portretdəki şəklın sifəti ona bir qədər qərribə göründü; sanki, şəklın üzü dəyişmişdi, cizgilər fərqli görünürdü; ağız büküşlərində qəddarlıq duyulurdu. Necə də qərribədir!

¹ *Doj* – orta əsrlərdə Venesiya və Genuyada respublika başçısı

² *Qondola* – kayutu olan Venesiya qayığı; ikinci mənası: hava balonunda, acrostat və dirijablarda səmşinlərin oturduğu yer

³ *Jiklyör* – mayclərin, yaxud qazların işlənməsini qaydaya salmaq üçün cihaz

O dönüb pəncərə qabağına gəldi; pərdələri araladı. Sübh şəfəqləri otağı işıqlatdı və künc-bucaqda gəzən qəmli kölgələri süpürüb apardı. Lakin portretin sifət cizgilərində nəsə qəribə bir dəyişiklik əmələ gəlmişdi; bu, açıq-aşkar görünürdü. Gün şüalarının işığında o, lap aydın gördü ki, ağız cizgilərində amansız büküşlər yaranıb və hətta bundan dərhal sonra Dorian güzgüdə özünə, sanki, cinayət törətmiş bir adam kimi baxdı. O səksəndi; tələsik stolun üstündəki fil sümüyündən olan və mələklərin təsvirləri ilə bəzədilmiş çərçivəli dairəvi əl güzgüsünü (bu güzgü lord Henrinin ona verdiyi çoxsaylı hədiyyələrdən biri idi) götürdü, özünə baxdı. Axı onun dodaqlarında portretdəki kimi büküşlər yoxdur! Bu, nə olan şeydir?

Dorian gözlərini ovuşdurdu; portretə daha da yaxın gəldi, yenə diqqətlə şəkə baxmağa başladı. Şübhəsiz, rənglər yerindəydi, şəklin ora-burasını da düzəldib-eləməmişdilər. Lakin üz cizgiləri açıq-aşkar dəyişmişdi. Bu, onun əksi deyildi! Onun portreti qorxunc şəkildə dəyişmişdi!

Dorian kresloya oturub fikrə getdi. Birdən yadına düşdü ki, portret hazır olan gün Bazil Holvardın studiyasında o nələri söyləmişdi. Bəli, o, çox gözəl xatırladı: o vaxt Dorian demişdi ki, çox istəyir özü yox, portret qocalsın; o özü əbədi gənc qalmaq istəyir. Qoy onun gözəlliyi itib getməsin, saralıb-solmasın; əvəzində bütün ağrı-acılar, həzz və iztirablar, günahlar portretin sifətində əks olunsun! Bəli, o, bunu istəmişdi, bunu arzulamışdı! İstəmişdi ki, həyatının bütün iztirab və ağrı izləri yalnız kətan parça üzərində görünsün; Dorian özü isə üzündə ilk dəfə dərk etdiyi gənclik çağının əbədi təravətini, sevinc və fərəhini, zərif əlvanlığını qoruyub saxlaya bilsin. Görəsən, doğrudanmı, onun istəkləri çin olub? Belə şeylər qeyri-mümkündür! Hətta bu barədə düşünmək belə adama dəhşətli gəlir! Bununla belə, onun qarşısındakı portretdə dodaqlarının qəddar büküşləri əmələ gəlib; o, bunu görür!

Amansızlıq! Məgər o, amansızlıq edib? Günahkar qızın özü deyilmə? Onun nə günahı var ki? O, Sibilli böyük aktrisa kimi görür və buna görə də ona vurulmuşdu. Qız onun ümidlərini puça çıxardı, onu peşman etdi. Qız onun sevgisinə layiq

olmayan dəyərsiz bir adam oldu! Lakin Dorian bu dəqiqələrdə qızın onun ayaqlarına düşüb uşaq kimi ağladığını, ona yalvardığını xatırladı; yadına düşdü ki, o, Dorian, çox sərt bir qəddarlıq göstərdi, qızı laqeydliklə seyr etdi. Görəsən, nə üçün belə etdi? Axı niyə onun ürəyi birdən-birə daşa döndü? Axı o da əzab çəkmişdi?! Tamaşa vaxtı, o dəhşətli üç saati kim yaşamışdı? Dorian! O ağır və iztirablı saatlar ona bir əsr kimi görünmüşdü; o, bu əzabları yaşamışdı! Axı hər halda, onun həyatı da qızın həyatı kimi qiymətlidir, dəyərlidir! O, Sibila əbədi yara vurdu, axı qız da Dorianı saatlarla incitmiş, onu peşman etmişdi! Qadınlar kişilərə nisbətən dərdi, ağrı-acını yüngül keçirirlər; onlar yaranışdan belədir! Qadınlar yalnız hisslərlə yaşayır, emosiyalara üstünlük verirlər! Qadınlar məşuqlarını da ona görə əldə saxlayırlar ki, emosiyalarını onların üstünə tökə bilsinlər. Bunu lord Henri demişdi ona; lord Henri, görünür, qadınları yaxşı tanıyır. Bəs Sibil Veyn nə üçün onu bu qədər narahat edir, hə? O qız Dorian üçün daha heç kimdir, heç kim!

Bəs bu portret necə olsun? Bu nə məsələdir belə? Bu portret onun həyatının gizlilərini özündə saxlayır; bu portret onun taleyidir. Portret ona sevməyi öyrətmişdi – öz gözəlliyinə vurulmağı anlatmışdı. Doğrudanmı, bu portret ona özünə, öz gözəlliyinə, qəlbinə nifrət bəsləməyi də öyrədəcək? Bu kətan parçadakı o portretə Dorian bundan sonra necə baxacaq, hə?

Yox! Bu, olsa-olsa, qəlb çarpıntılarının törətdiyi aldadıcı hisslərdir! O, dəhşətli bir gecə yaşamışdı! Onun beynində qəflətən sirli qırmızı ləkə yaranmışdı – bu, adamı dəli edər! Şəkil heç dəyişməmişdi! Bu barədə düşünmək, sadəcə, dəlilik əlamətidir!

Lakin portretdəki adam şəkli ona istehzayla baxırdı; şəklın füsunkar üzünə qəddar təbəssüm qonmuşdu. Onun qızılı saçlarını səhər günəşinin şəfəqləri yalayır. Mavi gözləri canlı Dorianın baxışları ilə toqquşdu. Dorianın qəlbində hədsiz mərhəmət oyandı; bu şəfqət özünə qarşı deyildi, portretdəki əksinə qarşı idi! Portretdəki adam dəyişmişdi və görünür, bundan sonra daha çox dəyişəcəkdi! Onun qızılı qıvrım saçları bozarıb çallaşacaq. Qırmızı və ağ qızılqüllər saralıb-solacaq. Dorianın

İşlətdiyi hər bir günah bir ləkə kimi portretin üzünə vurulacaq və onun portret gözəlliyi beləcə korlanıb məhv olacaq...

Lakin o, bir daha günah işlətməyəcək! Portret dəyişsin, ya heç dəyişməsin, dəxli yoxdur – bütün hallarda bu portret onun vicdanı olaraq qalacaq! Bu gündən etibarən yoldan çıxmayaacaq, nəfsini boğacaq! O, bir daha lord Henrini görməyəcək! Onunla görüşməyəcək! Hər halda, onun incə zəhər kimi təhlükəli nəzəriyyələrinə qulaq asmayacaq! Bazilin bağında Henrini dinləyəndən sonra Dorian yoldan çıxdı; onda qeyri-mümkün şeylər üçün ehtiraslı meyillər oyandı.

Dorian Sibil Veynin yanına qayıtmaq qərarına gəldi; o gedib günahlarını yuyacaq! Onunla evlənəcək, Sibili yenidən sevməyə çalışacaq! Bəli, bu, onun borcudur! Qız, görünür, ondan daha çox iztirab çəkib. Yazıq qızcığaz! Dorian nə qədər axmaq və amansız olub ona qarşı! Onun qıza olan məhəbbəti mütləq qayıtmalıdır! Onlar birlikdə xoşbəxt olacaqlar. Onun Sibillə birgə həyatı təmiz və gözəl olacaq!

Dorian yerindən qalxdı; portretə əsə-əsə bir də baxdı.

– Necə qorxuncdur, aman Allah! – donquldanaraq pəncərəyə tərəf yeriyib onu açdı.

Dorian yaşıl çəmənli bağçaya çıxdı, dərindən nəfəs alaraq təmiz sübh havasını uddu; bu sübh havası, sanki, başındakı qara-qura fikirləri də çıxarıb atdı; o yalnız Sibil barədə düşünməyə başladı. Onun əvvəlki məhəbbətinin məsum əks-sədası qəlbinə qayıtdı; Dorian qızın adını çəkdi, qəlbində Sibili təkrar-təkrar səslədi. Şeh basmış bağçada cildəşən quşlar gül-çiçəyə, sanki, Sibil barədə nəsə oxuyurdular.

SƏKKİZİNCİ FƏSİL

Dorian yuxudan duranda günortadan xeyli keçmişdi. Xidmətçisi bu müddət ərzində bir neçə dəfə ayaqları ucunda onun yataq otağına girmiş, cavan sahibinin oyanıb-oyanmadığını yoxlamaq istəmişdi; o, sahibinin bu qədər yatmasına təəccüb eləmişdi. Nəhayət, yataq otağından zəng gəldi; Viktor əlində

çay sinisi ehtiyatla içəri girdi; köhnə, balaca Çin sinisində çay fincanından savayı bir yığın məktub da vardı. Xidmətçi üç hündür pəncərəni örtən yaşıl ipək pərdələri araladı. Gülümsəyərək dedi:

- Müsyö, siz bu gün bərk yatmışınız...
- Saat neçədir, Viktor? – Dorian Qrey yuxulu-yuxulu soruşdu.
- İkiyə on beş dəqiqə işləyib, müsyö!
- Yaman yatıb qalmışam! – Dorian ağır-ağır durub çarpayıda

oturdu, çaydan bir-iki qurtum içdi, sonra məktubları eşələməyə başladı. Məktublardan biri lord Henridən gəlmişdi, özü də bu gün səhər onu əllə gətirib təhvil vermişdilər. Dorian bir anlıq tərəddüd elədi, sonra məktubu kənara itələdi. O biri məktubları ötəri nəzərdən keçirdi; həmişəki kimi, onu nahara dəvət edirdilər – müxtəlif dəvətnamələr, vizit kartları, rəsm sərgilərinin açılışı, xeyriyyə konsertləri və sair və ilaxır... Bütün bu korrespondensiyalar – mövsümün ən qızgın çağında kübar bir cavan adama gələn adı göndərişlər idi. Məktublarnın arasında kifayət qədər yüksək məbləğdə bir hesab qaiməsi də vardı – bu, XV Lüdovik üslublu gümüş tualet ləvazimatlarına görə idi ki, bunu da Dorian öz qəyyumlarına göndərməyə cəsarət etməmişdi; onlar tamamilə köhnə düşüncəli adamlar idi və başa düşmürdülər ki, bizim dövrdə insana yalnız lazımsız şeylər lazım olur; məktublar arasında Cermin küçəsindəki sələmçilərdən də bir neçəsi vardı və onlar nəzakətli bir dillə təklif edirdilər ki, hər hansı bir tələb olarsa, çox aşağı faizlərlə ssuda verməyə hazırdırlar.

On dəqiqədən sonra Dorian durub ipək kəşmiri xalatını geyindi və ornamentli daşlarla döşənmiş vanna otağına girdi. Uzun yuxudan sonra sərin su vannası onun ruhunu təzələdi və vannadan çıxanda Dorianın əhvalı yaxşılaşdı; gecəki olaylar, sanki, unuduldu. Yaddaşında dünənkı gecənin yalnız xırda-mırda detalları oyanırdı; o, hansısa dramda iştirak edibmiş! Lakin bütün bunlar ona dumanlı yuxu kimi gəlirdi.

Dorian geyinib kitabxanaya düşdü və açıq pəncərəyə yaxın dairəvi, balaca masada onun üçün düzəldilmiş yüngül fransız səhər yeməyi süfrəsi arxasında oturdu. Gözəl gün idi. Mülayim havadan ətir qoxusu gəlirdi. Otağa anı girdi və vızıldaya-vızıldaya

Dorianın stolunun üstündəki Çin vazasına qoyulmuş sarı qızıl-güllərin başına fırlanmağa başladı. Dorianın üzünə məmnun bir bəxtəverlik qonmuşdu.

Birdən onun nəzərləri portretin qarşısında qoyduğu ekrana sataşdı və o diksindi.

– Müsyö, sizə soyuq deyil ki? – bu an ona omlet gətirən xidmətçisi soruşdu. – Bəlkə, pəncərəni örtüm?

Dorian başını buladı:

– Yox, soyuq deyil!

Doğrudanmı, bütün bunlar olmuşdu? Yəni portret dəyişmişdimi? Bəlkə, bu, onun korlanmış təxəyyülünün nəticəsi idi? Onu qara basmışdı və ya portretin fərqli təbəssümü əvəzinə onun gözüne, bəlkə də, idbar sima görünmüşdü? Axı kətan parça üzərinə həkk olunan rənglər necə dəyişə bilər? Absurddur! Bir gün Bazilə bunları deyəcək! Yəqin, o da Dorianla məzələ-nəcə, bəs deyincə güləcək ona!

Amma yox! Bütün ötənlər ona, elə bil, canlı kimi görünür! O, portretin qəddar sifətini əvvəlcə qaranlıqda, sonra da gün işığında görmüşdü! Ağzının ətrafındakı büküşləri də! İndi isə o, səbərsizliklə xidmətçinin otaqdan çıxmasını gözləyirdi; əmin idi ki, tək qalan kimi dözməyəcək, ekranı portretin qabağından götürüb ona baxmaq istəyəcək. Dorian həqiqəti öyrənməkdən qorxurdu.

Xidmətçi siqaret və qəhvə gətirdi, sonra otaqdan çıxmaq istədi; Dorianın ürəyindən dəli bir istək keçdi; o, xidmətçiyə demək istəyirdi ki, otaqda qalsın, çıxmasın. Lakin xidmətçi qapını örtüb gedəndən sonra Dorian zəngi basdı, onu geri çağırırdı. Viktor müntəzir durdu və sahibinin əmrlərini gözləməyə başladı. Dorian xidmətçiyə dedi:

– Mən evdə yoxam, Viktor! – Dorian dərindən bir ah çəkdi, Viktor təzim edib çıxdı.

Dorian süfrə arxasından durub bir siqaret yandırdı; ekranla üz bəzəyi taxtın üstündə yerini rahatladı. Ekran qədimiydi, basma-naxışlı qızılı ispan dərisindən idi; üstünə XIV Lüdovik üslubunda əlvən bəzəklər vurulmuşdu. O, gözlərini ekrana zilləmiş, öz-özündən soruşurdu ki, görəsən, bu ekran parça nə vaxtsa insan həyatının sirrinin üstünü bax beləcə örtübümü?

Hə, o, indi neyləməlidir, ekranı portretin qabağından kənara çəksinmi? Bəlkə, elə yaxşısı budur, beləcə qalsın? Bunu öyrənməyin nə mənası var axı? Əgər həqiqətən portret dəyişibsə, onda dəhşət olacaq! Yox, əgər dəyişməyibsə, onda niyə narahat olur? Birdən kimsə təsadüfən portretə baxıb görsə ki oradakı şəklin cizgiləri dəhşətli dərəcədə dəyişib, onda necə olsun? Birdən Bazil Holvard gəlib öz əsərinə baxmaq istədi, o, nə deyəcək? Bazil mütləq ona baxmaq istəyəcək. Yox! Dorian gərək portretə baxsın, ekranı onun qabağından çəkib götürsün! Bunu dərhal etmək lazımdır! Naməlum şeydən ötrü iztirab çəkməkdən pis şey yoxdur!

Dorian durub hər iki qapını bağladı. O istəyirdi ki, öz portretinin eyiblərini yalnız özü görsün! Beləliklə, o, ekranı portretin qabağından kənara çəkdi və öz portreti ilə üzbəüz qaldı. Bəli, bu bir həqiqət idi: portret dəyişmişdi!

Sonralar Dorian tez-tez və hər dəfə də təəccüblə xatırlayacaqdı ki, ilk anlar o portretə, demək olar ki, obyektiv bir maraqla baxırmış. Belə bir dəyişikliyin baş verməsi ona yuxu kimi görünürdü; lakin bu, baş vermişdi, yuxu deyildi. Doğrudanmı, bu, onun qəlbi ilə kətan üzərində forma və rənglər yaradan kimyəvi atomlar arasındakı hansısa ağılasığmaz bir bənzəyişdir? Ola bilərmə ki, bu atomlar kətan üzərində onun qəlbini səsini əks etdirsin, yaxud onun yuxularını çin etsin? Bəlkə, bu şəkildə ayrı bir sırr, möcüzə və yaxud dəhşətli, çox qorxunc bir səbəb var? O titrədi və qorxdı; geriyyə, taxta sarı gedib uzandı və oradan qorxa-qorxa bir daha şəklə baxmağa başladı.

Lakin ona bir şey təsəlli verirdi: portret ona artıq nəylsə öyrətmişdi. Portret ona öyrətmişdi ki, o – Dorian – Sibil Veynə qarşı amansızlıq edib, qızla ədalətsiz davranıb! Bunu dərk etməyi öyrətmişdi portret! Sibildən üzr istəmək hələ gec deyil; o, öz səhvini düzəldə bilər! Sibil onun arvadı olar! Onun uydurma və xudbin sevgisinə qız təsir göstərər, ona xeyirxah hisslər aşılayar; və Bazil Holvardın çəkdiyi portret isə həyatda həmişə ona yol göstərər, onu idarə edər: bəzilərini Yaxşılıq, bəzilərini Vicdan, bəzilərini isə Allah xofu idarə edir! Nə olar, onu da Portret idarə edər! Həyatda vicdan əzabına qarşı narko-

tiklər mövcuddur; bunlar əxlaqi dəyərləri, tərbiyəni bihuş edən vasitələrdir. Lakin burada, onun gözləri qarşısında açıq-aşkar görünən pozğunluq rəmzi durub – bu, günahın əyani nəticəsidir! Bu sübut-dəlil həmişə onun gözləri qarşısında olacaq və ona deyəcək ki, insan öz qəlbini məhv etməyə qadirdir.

Saat üçü, sonra dördü vurdu; yarım saat da ötdü və Dorian Grey hələ də yerindən tərpənmirdi. O, həyatın bütün al-qırmızı saplarını bir yerə yığıb onlardan hansısa bir naxış hörməyə, içində azdığı ehtirasların qırmızı labirintində öz yolunu tapmağa çalışırdı. O nə etməli, nə düşünməli olduğunu bilmirdi. Nəhayət, yerindən qalxıb stola yaxınlaşdı və sevdiyi qıza alovlu bir məktub yazdı; məktubda peşman olduğunu bildirir, bağışlanmasını yalvarır və özünü axmaq və dəli adlandırır. Səhifədən-səhifəyə adladıqca o daha çox peşmançılıq sözləri yazır və ağrı içində qovrulduğunu deyirdi. Vicdan əzabında da bir təntənə var. Biz öz-özümüzü günahkar hesab edəndə düşünürük ki, özgə heç kimin bizi belə günahlandırmağa haqqı yoxdur. Bizim günahlarımızı, əslində, keşif yox, etiraflarımız, tövbəmiz bağışlayır. Dorian məktubu yazıb qurtaran kimi, sanki, özünü yüngül hiss etdi və ona elə gəldi ki, günahları bağışlanmışdır.

Birdən qapı döyüldü və o, lord Henrinin səsinə eşitdi.

– Dorian, əzizim, mən sizi görmək istəyirəm, vacib işim var! İcazə verin, içəri girim! Nə olub, niyə qapını bağlayıb özünüzə qapanmısınız?

Əvvəlcə cavab vermədi, səssizcə yerində donub-qaldı. Qapı fasiləsiz döyülürdü və Henrinin səsi daha bərkdən gəlirdi. Hə, yaxşı olar ki, lord Henrini içəri buraxsın və indən belə başlayacağı yeni həyatı barədə ona danışsın; o, lazım gəlsə, lord Henriylə dalaşacaq və əgər zərurət yaranarsa, onunla bütün əlaqələri belə kəsəcək.

O, cəld yerindən qalxdı, ekranı tələsik portretin qabağına çəkdi və bundan sonra qapını açdı. Lord Henri içəri girən kimi gileyini bildirdi:

– Dorian, belə şeylər heç yaxşı deyil! Siz olub-keçən hadisələr barədə çalışın düşünməyəsiniz! Unudun onları getsin!

– Siz Sibil Veyni nəzərdə tutursuz?

– Əlbəttə! – lord Henri oturub əlcəklərini asta-asta çıxarmağa başladı, – ümumiyyətlə, deyim ki, bir tərəfdən bu heç də yaxşı iş deyil; o biri tərəfdən isə axı bu, sizin də günahınız deyil! Deyin görüm, tamaşa qurtarandan sonra siz o qızı gördünüzmü?

– Hə, gördüm...

– Mən elə belə də düşünürdüm. Siz küsüşdünüz, eləmi?

– Mən çox kobudluq etdim, Harri! Hətta ona qarşı çox qəddarlıq etdim! Amma indi sakitəm. Hətta olanlara görə təəssüf də etmərəm. Bu, mənə özümü daha yaxşı tanımaqda kömək etdi...

– Ah, Dorian, mən buna şadam! Mən qorxurdum ki, siz vicdan əzabı çəkəsiniz və hətta o gözəl qızılı qıvrım saçlarınızı belə yolasınız!

– Bunları yaşadım, – Dorian başını tərpədən güldü. – İndi mən özümü daha bəxtiyar hiss edirəm. Əvvəla, dərk etdim ki, vicdan nə deməkdir. Bu heç də sizin mənə dediyiniz kimi deyil. Bu, bizdə olan ən ilahi bir şeydir! Ona lağ etməyin, Harri, bir daha, hər halda, mənim yanımda bir daha ona istehza ilə baxmayın! Mən insan olmaq istəyirəm, təmiz vicdanı olan insan! Mən qəlbimi murdarlamaq istəmirəm!

– Dorian, bu, tərbiyə və əxlaq üçün çox gözəl bir estetik bünövrədir ki! Təbrik edirəm sizi! Bəs nədən başlamaq istəyirsiniz?

– Sibil Veynlə evlənməkdən!

– Sibil Veynlə evlənmək? – lord Henri ayağa qalxıb ucadan səsləndi və Dorian təəccüblə baxıb əlavə etdi. – Amma əziz Dorian...

– Bəli, Harri! Bilirəm nə deyəcəksiniz?.. Nikah barədə nəse pis bir şey! Lazım deyil, deməyin! Belə şeylər barədə mənə bir daha heç nə deməyin! İki gün əvvəl Sibilə təklif etdim ki, mənə ərə gəlsin. Mən vədimə xilaf çıxmaq istəmirəm. O, mənim arvadım olacaq.

– Sizin arvadınız olacaq? Dorian!.. Siz mənim məktubumu almamısınız? Bu gün səhər yazmışam sizə... və mənim xidmətçim onu sizin evinizə gətirib...

– Məktub? Ah... hə, hə, yadıma düşdü... Mən onu hələ oxumamışam, Harri. Qorxurdum ki, orada mənim xoşlamadığım

şeylər ola bilər. Siz öz qəbirüstü yazılarınızla həyatı tikə-tikə doğrayırsınız...

– Onda sizin heç nədən xəbəriniz yoxdur, hə?

– Nə demək istəyirsiniz?

Lord Henri otaqda gəzişməyə başladı; sonra Dorian Qreyin yanında oturdu, onun hər iki əlini ovuclarının içinə aldı, onları bərk-bərk sıxdı.

– Dorian, – lord Henri pıçıldadı, – mən məktubda.... qorxmayın... yazmışdım ki... hə, bildirmişdim ki, Sibil Veyn... ölmüşdür...

Oğlandan dəhşətli bir qışqırıq qopdu; o, Henrinin əllərini kənara itələyib bağırırdı:

– Ölüb? Sibil ölüb?! Yox, ola bilməz! Yalandır! Dəhşətli yalandır! Bunu necə dilinizə gətirirsiniz?

– Bu, yalan deyil, Dorian! Həqiqətdir! – lord Henri dedi. – Bugünkü qəzetlərin hamısı yazıb! Sizə yazmışdım ki, mən gələnə kimi heç bir qəzetə-filana baxmayasınız! Yəqin ki, istintaq olacaq və mən istəyirəm ki, bu işə siz cəlb olunmayasınız! Parisdə belə hallar adamı məşhurlaşdırır, amma Londonda insanlarda mövhumatçılıq hələ də qalır. Burada gərək öz karyeranı qalmaqla başlamayasan. Qalmaqallar qocalara aiddir; onlar diqqətdən kənarda qaldıqları üçün bunu yaradırlar ki, diqqəti cəlb etsinlər. Ümidvaram ki, teatrda sizin kim olduğunuzu bilmirdilər. Əgər belədirsə, onda hər şey qaydasındadır, narahat olmağa dəyməz. Sibilin qrim otağına girəndə sizi kimsə gördümü? Bu, çox vacib məsələdir...

Dorian bir müddət susdu. O, dəhşətə gəlmişdi və rəngi-ruyu ağappaq ağarmışdı. Nəhayət, dili topuq vura-vura pıçıldadı:

– Harri, siz... deyə-sən... istintaq... dediniz, hə? Bu nə deməkdir? Məgər Sibil... Ah... Harri! Mən buna dözə bilmərəm! Tez olun, danışın! Hər şeyi danışın!

– Dorian, şübhə etmirəm ki, bu, sadəcə, bədbəxt bir hadisədir; lakin camaat da gərək belə düşünə. Danışirlar ki, həmin gecə, təxminən, birin yarısında anasıyla teatr binasını tərk edərkən qız deyib ki, qrim otağında nəyisə unudub. Qızı xeyli gözləyiblər, amma o, geri qayıtmayıb; nəhayət, onu öz qrim otağında döşəmədə sərilmiş vəziyyətdə tapıblar. Qız səhvən

zəhərli bir dərman udub; bu dərmandan, adətən, qrim üçün istifadə edirmişlər. Mən bilmirəm bu nə olan şeydir, lakin onun tərkibində, gərək ki, ya sianid turşusu var, ya da ağ qurğuşun məhlulu... Yəqin, sianid turşusu olub, çünki qız dərhal keçinib...

– Ah! Harri! Harri! Nə dəhşətli xəbərdir! – oğlan inildədi.

– Əlbəttə, faciədir, çox böyük faciədir! Lakin siz gərək özünüzü bu məsələyə qatmayasınız! “Standard” qəzeti yazıb ki, qızın on yeddi yaşı varmış. Amma üzdən ona az yaş vermək olardı; o, məsum uşaq kimi görünürdü və görünür, elə buna görə də səhnədə təcrübəsiz idi. Dorian, siz gərək bu faciəni qəlbinizə salmayasınız. Gəlin gedək mənimlə nahar eləyək, sonra operaya gedərik. Bu gün Patti oxuyur, hamı orada olacaq. Siz mənim bacımın lojasında otura bilərsiniz; operaya onunla bir neçə cazibəli qadın da gələcək.

– Deməli, mən Sibil Veyni öldürdüm! – Dorian Qrey dodaqucu mızıldadı. – Nə fərqi var ki, elə bil, onun balaca boğazını bıçaqla doğramışam; amma mənim bağçamda qızılgüllər hələ də gözəldir, buna baxmayaraq, quşlar burada hələ də oxuyur... bəxtəvər-bəxtəvər oxuyurlar. Lakin mən bu axşam sizinlə nahara, sonra operaya, daha sonra isə harasa şam yeməyinə gedəcəyəm... Həyat necə də qeyri-adi və faciəvidir! Əgər bütün bunları kitabda oxusaydım, doğrusu, ağlayardım. Amma İndi bunlar həyatda baş verir, özü də mənimlə baş verir; və mən o qədər sarsılmışam ki, heç ağlaya da bilmirəm. Budur, baxın, mənim sevgi məktubum orada durub; mənim həyatda ilk ehtiraslı sevgi məktubum. Sizə qəribə gəlmirmi? Mən bu məktubu, ilk sevgi məktubumu ölmüş bir qıza yazmışam?! Maraqlıdır, mən bilmək istəyirəm: o bənizi solub-saralmış ölümlər nə hiss edirlər? Sibil! Sibil hiss edirmi, görəsən? Məni eşidə bilirmi, hiss edə bilirmi, bunlardan xəbəri varmı? Ah, Henri! Mən onu necə sevirdim?! İndi mənə elə gəlir ki, bu, çoxdan olub, lap çoxdan! O, mənim üçün hər şey idi, mənim həyatım idi! Sonra bu məşum ölüm gecəsi gəldi! Doğrudanmı, ötən gecə olub? Həmin o məşum gecə – o, səhnədə çox pis oynadı və mənim qəlbim, demək olar ki, qırıldı... Sonra Sibil mənə hər şeyi izah elədi. Bu, elə təsirlil, elə həssas idi ki! Mən isə ona “axmaq”

dedim... Sonra yenə nəşə oldu o gecə... mən onu sizə deyə bilmərəm. Lakin bu, dəhşət idi... və mən qərara aldım ki, Sibilin yanına qayıdım... Başa düşdüm ki, səfeh iş görmüşəm... Budur... o öldü! Aman Allah! Aman Tanrım! Harri, mən neyləyəcəyəm? Siz təsəvvür etmirsiniz məni hansı təhlükə gözləyir?! Mən hansı bəlaya düşmüşəm? İndi məni heç kəs ayaq üstə saxlaya bilməz! Mən yıxılmışam! Sibil məni saxlaya bilərdi! Sibil özünü öldürməməli idi! Onun buna haqqı yox idi! Bu, səfehlik, axmaq bir addım olub!

– Əzizim Dorian, – lord Henri portsiqarından papiros çıxarıb cavab verdi, – qadın yalnız bir yolla kişini dəyişdirə bilər: onu elə zinhara gətirər ki, o, həyata qarşı bütün marağını itirər. Əgər siz o qıza evlənsəydiniz, siz də bədbəxt olardınız. Əlbəttə, onunla yaxşı davranardınız. Sevdinin adam olanda bu daha asan olur. Lakin o qız günlərin bir günündə başa düşəcəkdə ki, siz onu sevmirsiniz. Qadın başa düşəndə ki onun əri ona qarşı laqeyddir, dəhşətli dərəcədə zövqsüz olur, başlayır dəbdən düşmüş pal-paltar geyməyə, yaxud onun çox qəşəng şlyapası peyda olur ki, bunu da ona özgə kişi alır. Bu qeyri-bərabər izdivacın sosial həqarət olduğu bir yarı dursun, mən, onsuz da, bunun əleyhinəydim, çalışırdım bu baş verməsin, mən sizi əmin edirəm ki, bütün hallarda o qızla sizin nikahınız uğursuz olacaqdı.

– Məncə, düz deyirsiniz, – oğlan pıçıldadı və otaqda var-gəl etməyə başladı, sifəti tamamilə ağarmışdı, – lakin düşündüm ki, mən onunla evlənməliydim. Əgər bu faciə bizim evlənməyimizə mane oldusa, bu, mənim günahım deyil. Siz, deyəsən, demişdiniz ki, yaxşı qərarların başında ağır bədbəxtlik daşı fırlanır; onlar həmişə gec qəbul olunur. Yəqin, mənimki də ona bənzədi...

– Xeyirxah niyyətlər təbii qanunlara qarşı atılan faydasız addımlardır. Onların kökündə xalis təkəbbür, özündən bədgümanlıq var. Onların nəticəsi sifra bərabərdir. Onlar bizə hərdən sevinc bəxş edir, lakin çox vaxt mənasız, boş duyğular verir və bu duyğular da yalnız zəif adamlar üçün təsəllidir. Bax belə. Xeyirxah niyyətlər bank çeklərinə bənzəyir – bu çekləri o adamlar yazıb verir ki, onların heç cari bank hesabları da yoxdur.

– Harri, – Dorian qorxa-qorxa gəlib Henrinin yanında oturdu, – niyə axı mən istədiyim kimi əzab çəkə bilmirəm? Doğrudanmı, mənim qəlbim yoxdur? Hər halda, mən belə düşünürəm. Siz necə fikirləşirsiniz?

– Son iki həftədə sizin etdiyiniz çoxsaylı səfeh hərəkətlərdən sonra sizə qəlbsiz insan demək olmaz, Dorian, – lord Henri nəvazişlə gülümsündü. Dorian qaşlarını çatdı.

– Bu cür cavab mənim xoşuma gəlmir, Harri, – Dorian etiraz etdi. – Lakin şadam ki, siz mənə qəlbsiz insan hesab etmirsiniz. Mən belə bir adam deyiləm, bunu bilirəm. Lakin hər halda, baş verən bədbəxt hadisə mənə o qədər də təsir etmədi, yəni “lazım olduğu dərəcədə” demək istəyirəm. Bu hadisə, elə bil, mənim üçün gözəl bir pyesin qeyri-adi sonluğudur; bu pyesdə yunan faciə janrının ən müdhiş gözəlliyi var; bu faciədə mən də iştirak edirəm, özü də əhəmiyyətli dərəcədə, lakin bu faciədən mən sağ-salamat çıxmışam, yaralanmamışam.

– Maraqlı məsələdir, – lord Henri dedi; qarşısındakı gəncin düşüncəsiz eqoizmi ilə oynamaq ona ləzzət verirdi. – Çox maraqlı məsələdir, çox! Düşünürəm ki, bunu belə izah etmək olar: həyatda çox vaxt əsl faciələr elə qeyri-estetik forma alır ki, bizi öz kobud azgınlığı, son dərəcə məntiqsizliyi və mənasızlığı, zəriflikdən belə əlamət olmaması ilə incdir, əzab verir. Onlar bizə vulqar təsiri bağışlayır. Onlar bizə yalnız heyvani hisslər bəxş edir və biz buna qarşı üsyan edirik. Lakin bəzən də biz həyatda elə dramlarla qarşılaşırıq ki, orada bədii gözəllik elementlərini görürük. Əgər bu gözəllik həqiqi gözəllikdirsə, onda hadisələrin dramtizmi bizə təsir edir və biz qəflətən görürük ki, artıq aktyorlar deyil, sadəcə, faciənin tamaşaçısı qismindəyik. Ya da həm aktyorluq, həm də tamaşaçı. Biz öz-özümüzü seyr edirik və bu mənzərənin son dərəcə qeyri-adilliyi bizi valeh edir. Bəs indiki halda nə baş verir? Qız sizə görə, sizi sevdiyi üçün özünə qəsd edib. Təəssüf ki, mənim həyatımda belə bir hadisə baş verməyib. Versəydi, mən onda məhəbbətə inanardım və o qızın qarşısında daim baş əyərdim. Lakin mənə sevnələrin hamısı – onlar o qədər də çox olmayıb, amma olub – inadla yaşamış, hətta mən onları və onları mənə atandan sonra da uzun

illər yaşamışlar. Bu qadınlar kökəlmiş, darıxdıncı və dözülməz olmuşdular. Mən onlarla görüşəndə onlar dərhal xatirələri dilə gətirirlər. Ah, bu qadın yaddaşı! Dəhşətli qadın yaddaşı! Belə də cəza olar!? Onları gör necə ətalət, ruhi durğunluq bürüyüb! İnsan gərək özünü həyatın rəngləri altında gizlətsin, onun detallarını heç vaxt xatırlamasın. Təfərrüatlar həmişə bayağı olur.

– Mən bağçada lalə əkməli olacağam, – Dorian ah çəkdi.

– Buna ehtiyac yoxdur, – lord Henri etiraz elədi. – Həyatda bizim üçün hər zaman hazır lalələr var; əlbəttə, biz uzun zaman unuda bilmirik. Mən nə vaxtsa bütün mövsüm ərzində yaxama bənövşə taxdım; bu, ölmək istəməyən sevgi üçün yas saxlamaq nişanəsi idi. Lakin axır ki, o sevgi öldü. Yadıma gəlmir ki, onu nə öldürdü. Görünür, bu, o qadının mənə vədi idi: mənim üçün bütün həyatını qurban verməyə hazır olduğunu demişdi. Bu, həmişə dəhşətli an olur; o, insana əbədiyyətdən qorxmaq hissini tələq edir. Beləliklə, təsəvvür edin ki, ötən həftə, ledi Hampşirgildə gördüm ki, həmin xanım mənimlə yanaşı oturub; və o qadın nəyin bahasına olur-olsun, hər şeyi təzədən başlamaq istəyirdi; keçmişini eşələyib qurdalayır, gələcək üçün yolu təmizləməyə çalışırdı. Mən bu sevgi romanımı gül kolları altında basdırmışam. Amma o qadın onu təzədən qazıb çıxardı və mənə inandırmağa çalışırdı ki, mən onun həyatını korlamışam. Qeyd etməliyəm ki, o, naharda öküz kimi yeyirdi və mən bundan heç də təəccüblənmədim. Amma baxın görün necə bir ədəbsizlikdir bu! O qadında zövq deyilən şey yox idi! Görürsünüz, keçmişin bütün gözəlliyi ondadır ki, o keçmişdir! Qadınlar isə heç vaxt görmürlər ki, pərdələr artıq endirilib. Onlar həmişə altıncı hissəni gözləyir, tamaşa qurtardıqdan sonra da onun davamını istəyirlər; hətta tamaşaya maraq öləndə belə qadınlara elə gəlir ki, ardı olacaq. Əgər onlara imkan versən, hər bir komediya faciə ilə bitər və əksinə, hər faciənin də axırı komik olur. Həyatda qadınlar gözəl aktrisadirlər, lakin onların heç bir artistlik duyumu yoxdur. Dorian, siz məndən daha çox xoşbəxtsiniz; sizi inandırırım ki, mənə yaxın olduğum heç bir qadın mənə görə özünü öldürməzdi; amma Sibil Veyn sizə görə özünə qəsd etdi. Adi qadınlar hər zaman təskinlik tapırlar.

Onlardan bəziləri sentimental xarakterlidir. Yaşına uyğun olmayan paltar, yəni *mauve*¹ geyən, yaxud otuz beş yaşında çəhrayı lentləri sevən qadınlara heç vaxt inanmayın. Bu, o deməkdir ki, həmin qadınların keçmişli var. Bəzi qadınlar isə qəflətən öz qanuni ərlərində min cür müsbət keyfiyyət tapırlar və bu da onlara böyük təsəlli verir. Onlar özlərini elə göstərirlər ki, guya, onların xoşbəxt nikahı var, guya, bu nikah dünyada günahların ən yaxşısıdır. Bəziləri təsəllini dində tapır. Dinin sirləri onlar üçün ən gözəl eşqbazlıqdır; mənə bu barədə bir qadın danışdı və mən özüm də buna inanıram. Bundan başqa, zinakar qadına zinakar desən, qəbul etməz, lovğa və şöhrətpərəst desən, daha məmnun olar. Bizim hamımızı vicdan xudbin edir... Bəli, bəli, bizim zamanədə qadınların təsəlli tapdığı şeylərin sayı-hesabı yoxdur. Mən hələ ən vacibini demədim...

– Nəyi demədiniz, Harri? – Dorian dalgın halda soruşdu.

– Ohhh... qadınlar üçün ən vacib təsəlli budur: öz məşuqlarını itirəndən sonra özgənin məşuqunu əlindən almaq! Mötəbər cəmiyyətdə bu, həmişə qadına bəraət qazandırır. Amma əslində, Dorian, Sibil Veyn o qadınlardan deyildi. O qız bizim həyatda rast gəldiyimiz qadınlara bənzəmirdi. Onun ölü-mündə nəseə heyretəmiz bir gözəllik var! Mən şadam ki, belə möcüzələrin baş verdiyi dövrdə yaşayıram. Bu hadisələr bizə sevginin var olduğunu, əsl məhəbbətin mövcudluğunu aşılıyır. Bu hadisələr bizim istehza ilə baxdığımız sevginin, təmiz romantik duyğuların və hisslərin real olduğunu göstərir.

– Mən ona qarşı çox kobud oldum. Siz bunu unudursunuz...

– Düzünə qalsa, qadınlar kobudluğu, özü də açıq kobudluğu sevirlər. Qadınların heyretəmiz güclü ibtidai instinktləri olur. Biz onlara azadlıq vermişik, lakin buna baxmayaraq, onlar öz sahiblərini axtaran qul kimi qalıblar. Onlar itaət etməyi sevirlər... Mən inanıram ki, siz çox gözəl hərəkət etmişiniz. Mən sizi heç vaxt qəzəbli və hirsli görməmişəm; lakin təsəvvürümə gətirirəm ki, siz qəzəbli olduğunuz zaman necə maraqlı görünmüşünüz! Nəhayət... siz srağagün gecə mənə bir söz dediniz... elə bildim

¹ Açıq-çəhrayı-bənövşəyi (*fr.*)

bu, sizin təxəyyülünüzün məhsuludur... İndi başa düşürəm ki, siz tamamilə düz deyirmişsiniz... bax belə!

– Mən nə demişdim, Harri?

– Siz demişdiniz ki, Sibil Veyn sizin üçün bütün romantik qəhrəmanlar deməkdir; o, bir gün Dezdemonla olur, bir gün Ofelya və bir gün də Cülyetta... bir də görürsən Cülyettadan sonra İmocin kimi səhnəyə çıxır.

– O, bundan sonra daha səhnəyə çıxmıyacaq... – Dorian pıçıldadı və əlləri ilə üzünü örtüdü.

– Əlbəttə, o, bir daha geri dönməz. O, öz sonuncu rolunu oynayıb getdi. Qoy o qızın miskin qrim otağındakı ölümü, sadəcə, sizə hansısa on yeddinci əsrin faciəvi bir tamaşasından, yaxud bir pyesdən qeyri-adi və kədərli bir səhnə təsəvvürü bağışlasın; yaxud Vebsterin, Fordun, ya da Siril Turnerin əsərlərindəki bir parçanı xatırlatsın. Bu qız, əslində, heç vaxt yaşamayıb və əslində, heç vaxt da ölməyib... Sizin üçün, əlbəttə, o qız Şekspirin pyeslərində görünən və onları daha da gözəlləşdirən bir yuxu, xəyal idi; o, bir ney idi – Şekspir tərənlərini daha da zənginləşdirən, ona daha çox həyatsevərlik gətirən bir ney! O məsum qız real həyatda rast gəldiyi ilk toqquşmadaca yaralandı və həyatdan getdi. İstəyirsiniz Ofelya üçün ağlayın; Kordeliyanın boğulub öldürülməsinə görə başınıza kül tökün! Brabanitionun qızının ölümünə görə də göyləri qarğayın! Lakin Sibil Veyn üçün nahaq yerə göz yaşı axıtmayın! O qız o birilərindən daha az real idi!

Araya dərin sükut çökdü. Axşam düşmüşdü. Bağçada kölgələr səssizcə gəzişir, şeylərin rəngi yavaş-yavaş solğunlaşırdı.

Bir azdan Dorian Qrey başını qaldırdı, ah çəkərək dedi:

– Harri, siz mənə özümü tanımaqda kömək etdiniz. Mən də elə beləcə düşünürdüm, amma qorxurdum. Qorxurdum ki, bunu özüm özümə izah edə bilməyəm. Siz mənə necə yaxşı tanıyırsınız! Gəlin baş verən hadisə barədə bir daha danışma-yaq! Bu, dəhşətli yaşantı idi, vəssalam! Bilmirəm, həyatda mən bir daha belə ağlagəlməz şeylə rastlaşacağammı?

– Sizin həyatınız hələ qabaqdadır, Dorian! Bu cür gözəllik ki sizdə var, sizin üçün aşılmaz sədd olmayacaq...

– Birdən mən əldən düşmüş qoça, sifətini qırıqlar basmış bir adam oldum? Onda necə olacaq, Harri?

– Hə, onda... – lord Henri ayağa durdu, getməyə hazırlaşdı, – hə, bax onda, Dorian, əzizim, siz gərək hər qələbə üçün mübarizə aparasınız... İndi isə o qələbələr özü sizin ayağınıza gəllir. Əlbəttə, siz gərək öz gözəlliyinizi də qoruyasınız. O, bizə lazımdır. Bizim zamanda adamlar olduqca çox oxuyurlar; bu da onlara müdrik olmaqda maneçilik törədir. Bizim zəmanədə adamlar həm də çox düşünlər, bu da onların gözəlliyinə mane olur. Yəni gözəl olmaq üçün az düşünmək lazımdır. Biz sizi qorumalıyıq. İndi isə geyinin, vaxtdır, gedək nahar eləyək. Onsuz da, gecikirik.

– Harri, yaxşısı budur, mən birbaşa operaya gəlim, orada görüşək. İndi çox yorulmuşam. Yemək istəmirəm. Sizin bacınızın lojasının nömrəsi neçədir?

– Gərək ki, iyirmi yeddi. İkinci mərtəbədədir. Qapının üstündə bacımın soyadı yazılıb. Mənimlə gəlmədiyinizə və nahar etməməyinizə təəssüflənirəm...

– Vallah, yorulmuşam, Harri... Sizə hədsiz minnətdaram. Hər şeyə görə. Söylədiklərinizə görə... İndi bilirəm ki, əsl dostum sizsiniz. Məni sizin kimi başa düşən yoxdur.

– Bu, bizim dostluğumuzun hələ başlanğıcıdır, Dorian, – lord Henri dostunun əlini sıxaraq cavab verdi. – Hələlik, görüşənədək. Ümidvaram ki, onun yarısına kimi görüşəcəyik. Unutmayın, Patti oxuyur....

Lord Henri çıxandan sonra Dorian zəngi basıb Viktoru çağırırdı. Viktor lampaları gətirdi və pərdələri endirdi. Dorian səbirsizliklə Viktorun otaqdan çıxmasını gözlədi. Ona elə gəlirdi ki, xidmətçi bu gün daha çox eşələnir.

Viktor gedən kimi o, ekranı portretin qabağından çəkdi. Yox! Portretdə heç bir yeni dəyişiklik baş verməmişdi! Görünür, Sibil Veynin ölümü barədə xəbər portretə daha öncə çatmışdı, Dorianın özündən qabaq! Bu portret onun həyatının bütün olaylarından onlar baş verəndən dərhal sonra xəbər tutur. Görünür, o məşum ağız büküşləri də o zaman peyda olmuşdu ki, Sibil Veyn həmin vaxt zəhər içmiş! Ya da, bəlkə də, portretdə canlı Dorian Qreyin törətdiyi əməllər yox, onun qəlbində və ruhunda baş verən dəyişikliklər əks olunur? Bütün bunları götür-qoy edən

Dorian öz-özünə düşünürdü: birdən gözəl günlərin birində portret onun gözləri qarşısında dəyişdi, onda nə olar? Dorian bunu həm istəyir, həm də bu barədə düşünməkdən belə qorxurdu.

Zavallı Sibil! Bu nə sevgi hekayəti idi baş verdi?! O, tez-tez səhnədə öldürdü, ölümü səhnədə yaşayırdı! İndi isə ölüm özü gəlib onu apardı! Sonuncu tamaşada o necə də pis oynadı?! Görəsən, Sibil ölərkən ona lənətlər yağdırıbmı? Yox, ola bilməz! Sibil Doriana olan məhəbbətinə görə getdi bu dünyadan! Bəli, sevgidən ötrü getdi! Və bundan sonra Sevgi onun üçün ən müqəddəs şey sayılacaq. Sibil ondan ötrü həyatını qurban verdi və bununla da hər şeyi özüylə yuyub-apardı. Dorian bir daha ogecəki teatr oyununu xatırlamayacaq, ogecəki oyundan aldığı sarsıntılı təəssüatları, peşmançılıq hissələrini unudacaq. Sibil onun xatirəsində faciəli rolları məharətlə oynayan ən parlaq aktrisa kimi qalacaq, unudulmaz faciə obrazı kimi qalacaq! O qız həyat səhnəsinə bir mələikə kimi göndərilmişdi ki, dünyaya ali Sevginin var olduğunu göstərsin. Heyrətamiz faciə obrazı? Sibilin məsum çöhrəsi, məftunedici çevikliyi və utancaq məlahəti yadına düşdükcə Dorianın gözlərindən yaş axmağa başladı. O, tələsik göz yaşlarını sildi və yenidən portretə baxmağa başladı.

O düşünürdü ki, seçim etməyin vaxtı gəlib çatmışdır. Bəlkə, elə seçim çoxdan edilib? Bəli, həyat özü onun əvəzinə seçim edib; həyat və onun həyata sonsuz marağı edib bunu! Əbədi cavanlıq, sönməz ehtiras, incə və qadağan olunmuş həzzlər, xoşbəxtlik coşqusu, bundan da azğın günah dəlillikləri – bütün bunlara yiyələnəcək, bütün bunları o yaşamalıdır! Qoy portret də onun eyblərinin, rüsvayçılıqlarının yükünü daşsın! Vəssalam!

Birdən düşünəndə ki portretdəki o gözəl üz eybəcər hala düşəcək, ürəyində ağrı hiss etdi. Haçansa o, gicbəsərlik edərək Narsisə bənzəmək üçün portreti öpmüşdü, kətan parçada təsvir olunan o gözəl dodaqları öpmüşdü; o dodaqları ki, indi onlar zalımcasına büküşüb eybəcər hala düşərək ona yanğı verir. O, hər səhər uzun müddət portretin qarşısında dayanır, ondan zövq alırdı. Hərdən hiss edirdi ki, portretə, deyəsən, vurulub. Görəsən, doğrudanmı Dorianın hər bir hərəkəti, hər bir zəif cəhəti indi bu portretə əks olunacaq? Doğrudanmı, o portret

eybəcər və qorxunc bir rəsmə dönəcək və onu günəş işığı düşməyən zirzəmidə ağzını qıfıllayıb həmişəlik gizlətməli olacaq? Çox təəssüf! Çox heyif!

Dorian bir anlıq istədi ki, dua etsin; dua etsin ki, onunla portret arasında mövcud olan fəvqəltəbii əlaqə qırılsın. Portretdəki dəyişiklik ona görə yaranmışdı ki, o özü nə vaxtsa bunu arzulamışdı. Bəlkə, dua edib Allaha yalvarandan sonra portret daha eybəcər hala düşməyəcək? Məgər insan, həyatı hələ əməlli-başlı dərk etməyən bir adam daim cavan qalmaq imkanından imtina edərmi? Qoy bu imkan fantastik olsun lap, qoy lap təhlükəli nəticələri olsun bu imkanın! Bundan başqa, axı bu imkan onun əlində idimi? Doğrudanmı, portreti onun istək və duaları dəyişdirib? Bəlkə, elə bu dəyişiklik elmin sirli qanunları ilə tənzimlənir? Fikir canlı orqanizmə təsir etmək gücünə malikdirsə, ola bilsin ki, elə ölümlərə də, cansız əşyalara da təsir etməyə qadirdir! Bundan başqa, fikirlərimiz və düşüncələrimizin, şüurlu istəklərimizin təsiri olmadan bizdən kənardakı qüvvələr hisslərimizlə, əhvali-ruhiyyəimizlə bərabər səs-səsə verə bilməzlərmi? Axı hansısa gizli bir sevginin, qəribə cazibə qüvvəsinin təsiri altında atom atoma can atır. Bir sözlə, indi səbəb axtarmaq da vacib deyil. O, bir daha heç vaxt hansısa kənar qüvvələri, fəvqəltəbii qorxunc qüvvələri köməyə çağırmayacaq. Qoy portret dəyişsin, onun nəsibi dəyişməkdirsə, qoy belə olsun! Vəssalam! Buna dərin bir məna verməyə də lüzum yoxdur!

Lakin bu prosesi müşahidə etməyin özü əsl ləzzətdir! Portret onun ən məhrəmanə niyyətlərini öyrənmək üçün Dorianın özüne imkan verəcək. Portret onun üçün sehrlı güzgülü olacaq. Bu güzgüdə o, nə vaxtsa özünün əsl sifətini görmüşdü; indi isə bu güzgülü onun qəlbinin içini də göstərəcək! Və kətan üzərindəki Dorian üçün qış gələndə canlı Dorian ətirli, gözəl yaz-yay fəsiləri ilə nəşələnəcək. Portretin üzündəki rənglər solub gedəndə və o, qalaylanmış gözləri ilə birlikdə ağ tabaşirli ölü maskası kimi olanda canlı Dorianın üzü gəncliyin bütün təravətini qoruyub saxlayacaq. Onun füsunkarlıq rəngi solmayacaq, onun həyat nəbzi daim güclü döyünəcək! Qədim yunan allahları kimi o da əbədi güclü, çəvik və həyatsevər olacaq.

Onun portretinin dəyişməyinin nə əhəmiyyəti var axı? Onun özünə ki heç nə olmayacaq, o, daim cavan qalacaq; bu daha vacib deyilmi?

Dorian ekranı əvvəlki yerinə çəkərək portretin üzünü örtüdü, gülümsədi; sonra yataq otağına getdi, xidmətçi burada müntəzir durmuşdu. Bir saatdan sonra o artıq operada idi və lord Henri arxadan onun oturduğu kresloya dirsəklənmişdi.

DOQQUZUNCU FƏSİL

Ertəsi gün səhər yemək vaxtı Bazil Holvard gəldi.

– Şadam ki, sizi evdə tapdım, Dorian, – Bazil ciddiyyətlə dedi. – Ötən gün gecə gəlmişdim, dedilər operaya getmişiniz. Əlbəttə, mən buna inanmadım və sizin harada olduğunuzu bilmədiyimə təəssüf etdim. Bütün gecəni çox narahat oldum; hətta qorxdum ki, nəşə yeni bir bədbəxtlik də baş versin. O acı xəbəri eşidən kimi gərək mənə teleqram vuraydınız, çağırıydınız; mən xəbəri təsadüfən klubda olarkən “Qloub” axşam qəzetində oxudum. Dərhal bura gəldim və sizi evdə tapmadığım üçün çox mütəəssir oldum. Bu bədbəxt hadisənin mənə necə ağır təsir etdiyini sizə deyə bilmirəm! Bilirəm sizin üçün necə ağırdır! Bəs dünən siz haradaydınız? Qızın anasıgilə getdinizmi? Ona başsağlığı verdinizmi? Bir anlığa dünən istədim sizin dalınızca mən də ora gələm; ünvan qəzetdə var idi. Haradasa İsten Rouddadır, eləmi? Lakin sonra fikrimi dəyişdim. Qorxdum ki, birdən orada artıq adam təsiri bağışlayaram. Bu itkini, dərdi necə yüngülləşdirmək olar, aman Allah?! Yazıq ana! Bədbəxt qadın! Təsəvvür edirəm indi o nə çəkir! Axı onun birca balası – yeganə qızıydı! Qadın nə deyirdi, hə?

– Əzizim Bazil, mən haradan bilim? – Dorian narazı halda, bir qədər də darıxan adam kimi donquldandı; qızılı muncuqlarla naxışlanmış gözəl Venesiya bakalındakı sarımtıl şərəbdən bir qurtum vurdu. – Mən operada idim. Gərək ora gələydiniz. Mən orada Harrinin bacısını, ledi Qvendoleni gördüm. İlk dəfəydi o qadını görürdüm. Biz onun lojasında oturmuşduq. Çox gözəl

qadındır. Patti də əla oxuyurdu. Gəlin pis şeylərdən danışma-yaq. Əgər onlardan danışmasaq, heç elə bilin ki, pis hadisələr də baş verməyib. Harrinin sözü olmasın, hadisələri reallaşdıran sözlərdir. Sibilin anasına gəlincə isə... O qadın tək deyil, onun bir oğlu da var! Deyəsən, hələ yeniyetmədir! Lakin o, aktyor deyil, dənizçidir. Ya da nəsə bir işlə məşğuldur. Nə isə... yaxşısı budur, özünü barədə danışın. Nə üzərində işləyirsiniz?

– Siz operaya getmişdiniz? – Holvard çox ağırlı səslə astadan təkrar etdi. – Sibil Veynin cənazəsi hansısa miskin bir otaqda olarkən siz də operaya getmişiniz, eləmi? Siz hələ başqa qadınların ilahi gözəlliyindən və Pattinin səmindən dəm vurursunuz? Sevdiyiniz qızın cənazəsi hələ heç qəbrə qoyulmamış siz gör nələ deyirsiniz? Eh, Dorian, o gözəl, zavallı qızcığazın ağ, zərif bədəninin necə dəhşətlərə düçar olacağı barədə bir fikirləşəydiniz!

– Bazil, susun. Danışmayın! Mən bunu eşitmək istəmirəm! – Dorian qışqırıb ayağa durdu. – Bu barədə bir daha söz deməyin. Olan oldu, keçən keçdi. Hər şey ötüb keçmişdə qaldı.

– Siz dünənə artıq keçmiş deyirsiniz?

– Vaxtın bura nə dəxli var axı? Zaman dardüşüncəli adamlara lazımdır ki, hansısa hiss və təəssüratdan canını qurtarsın. Özünü idarə edə bilən adam üçün dərddən-qəmdən qurtulmaq həyatın yeni ləzzətlərini duymaq qədər asan bir işdir. Mən sarsıntı və həyəcanlı yaşantılarının quluna dönmək istəmirəm. Mən onlardan mümkün qədər ibrət götürmək və hisslərimə də hakim olmaq istəyirəm.

– Dorian, bu dəhşətdir! Siz tamamilə dəyişmişiniz! Zahirən siz mənim studiyama hər gün gələn sevimli oğlan olsanız da, daxilən dəyişmişiniz! Siz mənim yanıma gələndə çox məsum, sevimli, dünyanın ən təmiz, pak və xeyirxah gənci idiniz, korlanmamışdınız! İndi isə... bilmirəm, başa düşürəm sizə nə olub! Siz elə danışırınsınız ki... elə bil, qəlbiniz daşdandır, sizdə heç bir mərhəmət, rəhm deyilən şey yoxdur! Bütün bunlar Harrinin işidir, onun təsiridir! Bəli, bəli, onun işidir, bilirəm.

Oğlan qıpqırmızı qızardı və pəncərəyə san yeridi; bir anlıq bağçaya, günəş şəfəqlərinin yaladığı yaşıl otlara baxdı və nəhayət:

– Mən Harriyə çox şeyə görə borcluyam, Bazil! – cavab verdi. – Sizdən daha çox ona borcluyam. Siz məndə yalnız şöhrətpərəstliyi oyatdınız.

– Nə olar, Dorian, buna görə mən cəzalı almışam, ya da günlərin bir günü cəza alacağam...

– Nə demək istədiyinizi anlamıram, Bazil, – oğlan dönüb ucadan soruşdu. – Siz məndən nə istəyirsiniz belə? Nə demək istəyirsiniz axı?

– Mən portretini çəkdiyim Dorian Qreyi istəyirəm, – rəssam kədərlə cavab verdi.

– Bazil, – oğlan rəssama sarı gedib əlini onun çiyinə qoydu. – Siz çox gec gəlmisiniz. Dünən mən Sibil Veynin özünə qəsd etdiyini eşidəndə...

– Özünə qəsd edib? Allah, sən özün kömək ol! Doğru deyirsiniz? – Holvard dəhşət içində Doriana baxdı.

– Əzizim, siz elə bilirdiniz bu, sadəcə, bədbəxt hadisədir? Əlbəttə, o, özünü öldürmüşdür!

Rəssam əlləri ilə üzünü örtüdü.

– Bu, qorxulu bir şeydir! – o pıçıldadı və əsməyə başladı.

– Yox, Bazil, burada qorxulu heç nə yoxdur! – Dorian Qrey cavab verdi. – Bu, əsrin ən böyük romantik faciələrindən biridir. Bir qayda olaraq, adı aktyorlar bayağı həyat sürürlər. Onlar yaxşı ər, sədaqətli arvad və ya nəşə ola bilərlər, onların hamısı darıxdırıcı adamlardır. Başa düşürsünüz də mənim nə demək istədiyimi – orta zümrəyə məxsus adamları deyirəm... meşşan tipli adamlardır; lakin Sibil Veyn onlara bənzəmirdi. O qız həyatın ən gözəl faciəsini yaşadı! O, həmişə qəhrəman olaraq qalacaq! Sonuncu gecədə siz onu gördünüz, o, səhnədə oynadı, pis oynadı, çünki o, əsl sevginin mövcud olmasına inanmışdı, həyatdakı sevgiyə inanmışdı! Lakin o, həyatdakı sevginin puç olduğunu biləndə intihar etdi! Cülyetta kimi! Beləliklə də, o, həyatdakı Sibildən səhnədəki Sibilə döndü, bunun üçün öldü! O əzab çəkirdi, onun başının üstünü şəhid olmaq şöhrəti almışdı. Onun ölümündə faydasız əzabın pafosu var; onun ölümündə, sanki, əhəmiyyətsiz gözəllik var... Lakin elə bilməyin ki, mən əzab çəkmirəm. Bazil, dünən elə bir an oldu ki... əgər siz

altının yarısında, ya da haradasa, altıya on beş dəqiqə qalmış gəlsəydiniz, mənim göz yaşlarımı görərdiniz. Hətta Harri də – bu xəbəri mənə dünən o gətirmişdi – deyə bilər ki, mən nələri yaşadım... Mən dəhşətli dərəcədə sarsılmışdım. Sonra bunlar ötüb-keçdi. Mən o sarsıntılı anları bir daha yaşaya bilmərəm ki! Onları heç kəs təkrarən yaşaya bilməz, əlbəttə, sentimental adamlardan başqal Siz isə, Bazil, mənə qarşı çox ədalətsiz hərəkət edirsiniz. Siz bura mənə təsəlli verməyə gəlmisiniz. Təşəkkür edirəm, lütfkarsınız. Lakin gördünüz ki, mən artıq təskinlik tapmışam – buna görə əsəbiləşirsiniz, əndişələnirsiniz! Budur, bax, insanın sənə təsəllisi! Mənim yadıma Harrinin söylədiyi bir lətifə düşür: bir filantrop həyatının iyirmi illini ədalətsiz qanunlarla və sui-istifadələrlə mübarizəyə sərf edibmiş. Konkret nəyə – yadımda deyil, amma axırda o, öz məqsədinə nail olub. Sonra görüb ki, bütün bunlar boş bir şey imiş və peşman olub. O daha heç nə etməyə qadir deyilmiş və demək olar ki, üzüntülü, sıxıntılı bir həyat keçirərək əsl mizantrop¹ kimi ömrünü başa vurub. Hə, əziz dost, əgər siz də, həqiqətən, mənə təsəlli vermək istəyirsinizsə, mənə olmuş hadisələri unutmağı öyrədin, ya da bu hadisələrə rəssamın gözünü ilə baxmağı! Səhv etmərsən, təsəlli barədə Gete yazıb; yazıb ki, biz sənətdə təskinlik tapırıq, eləmi? Yadımdadır ki, sizin studiyada olarkən əlimə qalın üzlü bir kitab keçdi, onu vərəqləyərkən bu gözəl ifadəni oxudum: *consolation des arts*.² Düzdür, mən sizin Marlova gedəndə haqqında danışdığınız o gənc oğlana bənzəmirəm. O, inamla deyirdi ki, sarı atlas parça insana təskinlik gətirir, bütün həyat sarsıntılılarına qarşı təskinlik vasitəsidir. Mən gözəl şeyləri xoşlayıram; onları ələ götürməyi, onlara toxunmağı sevirəm. Qədim zərxara, yaşıl tunc, fil sümüyündən hazırlanmış məmulatlar, otaqların gözəl avadanlıqları, rahatlıq, cah-calal, dəbdəbə – bütün bunlar adama nə qədər zövq verir! Lakin mənim üçün sənətkarın yaradıcı instinkti daha önəmlidir; mən onun insanda yaratdığı yeni cizgiləri daha qiymətli sayıram. Henrinin dediyi kimi, öz şəxsi həyatının tamaşaçısı olmaq o deməkdir ki, sən özünü dünyəvi iztirablar-

¹ *Mizantrop* – adamlardan qaçan, adamayovuşmaz, adamsevməz

² Sənətdə təskinlik (*fr.*)

dan qoruyursan. Bilirəm, belə bəlağətli sözlər sizi təəccübləndirir. Siz hələ də anlamamısınız ki, mən artıq yetişmişəm. Sizinlə tanış olanda mən məktəbli oğlan idim. İndi yekə kişi olmuşam. Mənim artıq yeni-yeni meyillərim, düşüncələrim, ideyalarım yaranıb. Dünyagörüşüm dəyişib, mən tamam başqa adam olmuşam. Lakin mən istəmirəm ki, buna görə siz məni sevməyəsiz, Bazil. Siz mənim dostum olaraq qalmalısınız; hər zaman. Əlbəttə, mən Henrini də çox sevirəm. Amma bilirəm ki, siz ondan yaxşısiniz. Siz güclü deyilsiniz, siz həyatdan çox qorxursunuz, lakin siz daha yaxşısiniz. Biz birlikdə necə də xoşbəxt idik! Bazil, məni tərک etməyin, məndən küsməyin! Mən necə varamsa, eləyəm! Nəyəmsə, buyam, bundan artıq, ya da əskik ola bilmərəm. Vəssalam!

Rəssam qəribə hisslər keçirdi. Gənc oğlan onun üçün çox əziz idi və onunla tanış olandan bəri rəssamın yaradıcılığında əməlli-başlı dönüş əmələ gəlmişdi. Dorianı bir daha məzəmmət etməyə onun gücü çatmadı; bircə bununla təsəlli tapdı ki, bu gəncin belə sərt və daşürəkli olması ötəri haldır, keçəcəkdir. Axı onun yaxşı cəhətləri çoxdur! Dorianda nə qədər nəcabət var!

– Yaxşı, Dorian, – rəssam kədərlə gülümsədi, – mən sizinlə bir daha bu dəhşətli hadisə barədə danışmayacağam. İnanmaq istəyirəm ki, bu işdə sizin adınız hallanmayacaq. İstintaq bu günə təyin olunub. Sizi hələ çağırmaıblar ki?

Dorian başını tərpedərək “yox” dedi, “istintaq” sözünü eşidən kimi dilxor oldu. Ona elə gəldi ki, bu işdə nəsə bir kallıq və bayağılıq var.

Dorian cavab verdi:

– Onlar mənim adımı bilmirlər, heç məni tanımırırlar...

– Şübhəsiz, qız bilirdi, elə deyil?

– Soyadımı bilmirdi, adımı bilirdi və əminəm ki, o, mənim adımı heç kəsin yanında dilinə gətirməyib. Sibil mənə deyirdi ki, hamı mənim kim olmağım ilə maraqlanır, lakin cavabında o da deyib ki, guya, mənim adım “Gözəl şahzadə”dir. Adam lap kövrəkdir, Bazil! Siz mənə Sibilin şəklini çəkə bilərsinizmi? Siz onun şəklini çəkməlisiniz. İstəyirəm onun xatirəsini əbədləşdirəm. O, mənim yaddaşımda bir-iki öpüş və zərif sözlərlə qalmamalıdır.

– Çalışaram bir şey edim, Dorian. Amma siz gərək yenə mənim studiyama gələ və mənim yanımda oturarsınız. Sizsiz bunun öhdəsindən gələ bilmərəm.

– Mən bir daha gəlib sizin üçün pozada durmayacağam, Bazil! Bu, mümkün deyil! – oğlan bağırıb geri çəkildi. Rəssam təəccüblə Doriana baxdı.

– Bu nə oyundur, əzizim?! Yəni, doğrudanmı, mənim çəkdiyim portret sizin xoşunuza gəlməyib? Hanı o portret? Niyə şəklin önünə ekran qoymusunuz? Mən ona baxmaq istəyirəm. Axı o, mənim ən yaxşı əsərimdir! O ekranı götürün şəklin qarşısından! Bu nə deməkdir, sizin xidmətçinin nə ixtiyarı var o şəkli bir küncdə gizlətsin? Elə mən içəri girən kimi hiss etdim ki, otaqda nəsə çatışmır!

– Bazil, xidmətçinin günahı yoxdur! Yəni siz inanırsınız ki, mən buna yol verim? Xidmətçi mənim otağımı mənim zövqümə görə bəzəyə bilərmə? O, hərdənbir mənim üçün güllər seçir, vəssalam. Ekranı isə mən qoymuşam portretin qabağına. Burada portretin üstünə çox gün düşürdü.

– Çox gün düşür? Ola bilməz, əzizim! Bura portret üçün ən münasib yerdir. Qoy bir baxım ona.

Holvard otağın küncünə sarı yeridi. Birdən Dorian Qreydən dəhşətli qışqırıq qopdu və o, cəld qaçıb ekranla rəssamın arasına girdi.

– Bazil – oğlanın rəngi ağardı, – siz ona baxmayın! İstəmirəm portretə baxasınız!

– Baxmayım? Öz əsərimə baxmayım? Ciddi deyirsiniz? Niyə, nə üçün? – Holvard gülə-gülə soruşdu.

– Bazil, siz bunu etsəniz, and içirəm ki, öləndək sizinlə danışmayacağam! Tamam ciddi deyirəm! Heç bir izahat vermərəm və məndən də heç nə soruşmayın! Bir də deyirəm: əgər ekrana toxunsanız, bizim aramızda hər şey qurtaracaq.

Holvard heyrət içindəydi. Onun gözləri bərəlmiş və Dorian Qreyə zillənmişdi. Rəssam onu heç vaxt bu halda görməmişdi. Oğlan, doğrudan da, qəzəbdən ağarmışdı. Əllərini döyünləmişdi, gözlərindən od çıxırdı. Dorian başdan-ayağa əsirdi.

– Dorian!

– Susun!

– Sizə nə olub? İstəmirsinizsə, əlbəttə, baxmaram! – rəssam quru və soyuq tərzdə dilləndi, pəncərəyə tərəf getdi. – Amma... axı... öz çəkdiyim portretə baxmağı mənə qadağan etmək gülməli görünür... Özü də mən onu Parisdə sərgidə nümayiş etdirmək istədiyim bir vaxtda... Payızda... Nəzərə alın ki, onun üzünə yenə lak çəkmək lazım gələcək. Deməli, mən onsuz da, şəklə baxmalıyam... Bunu nə üçün indi etməyim, hə?

– Sərgiyə? Nə dediniz, sərgiyə göndərmək istəyirsiniz? – Dorian Qrey səsini ucaltdı; içinə qəribə qorxu hissi doldu. Deməli, dünya onun sirrini biləcək? Deməli, adamlar onun ən məhrəm hisslərinə baxacaqlar? Yox, bu mümkün deyil! Nəsə (amma nə?) etmək lazımdır, özü də dərhal!

– Hə, sərgi Parisdə olacaq. Ümid edirəm ki, siz buna etiraz etməyəcəksiniz. – rəssam sözünə davam etdi. – Jorj Petit mənim ən yaxşı kolleksiyalarımı yığıb Rü de Sez küçəsində xüsusi sərgi nümayiş etdirmək istəyir. Bu sərgi oktyabrın ilk həftəsində açılacaq. Portreti bir ayılığa aparacaqlar. Məncə, siz qısa müddətə bu portretdən ayrılı bilərsiniz. Həmin dövrdə siz, onsuz da, şəhərdə olmayacaqsınız. Əgər siz onu daim ekran altında gizlətsəniz, onu necə qoruya bilərsiniz?

Dorian Qrey əlini alnına apardı. Alnı tərləmişdi. Ona elə gəldi ki, dəhşətli bir təhlükə ilə üzləşib. Səsini yenə ucaltdı:

– Axı siz cəmi bir ay bundan qabaq demişdiniz ki, bu əsəri heç vaxt sərgiyə göndərməyəcəksiniz! Niyə fikrinizi dəyişdiniz? Siz axı o adamlardansınız ki, sabit olmağınızla qürurlanırsınız; lakin əslində, əhval adamısınız, tez-tez dəyişirsiniz! Dəmdəmə-kisiniz! Fərq bundadır ki, sizin əhvali-ruhiyyənizin heç bir mənası olmur! Siz təntənəli surətdə məni əmin etdiniz ki, heç bir vəchlə, milyon da versələr, mənim portretimi sərgiyə göndərməyəcəksiniz! Harriyə də eyni sözləri dediniz! Yadinızdan çıxmayıb, əlbəttə!

Dorian qəflətən susdu, gözləri parıldıadı. Lord Henrinin bir dəfə ona yarızarafat, yarıciddi söylədiyi sözləri xatırladı: “Əgər istəyirsinizsə ki maraqlı vaxt əldə edəsiniz, onda Bazili məcbur edin desin: o, nə üçün sizin şəklinizi sərgiləmək istəmir.

O, mənə bunu söylədi və mənim üçün bu, bir kəşf oldu...” Aha, görünür, Bazilin də sirri var, nəşə gizlədir məndən. Bu sirri ondan öyrənmək lazımdır, o, buna çalışacaq!

– Bazil, – Dorian Holvarda daha da yaxınlaşdı və düz onun gözlərinin içinə baxdı. – Bizim hər birimizin sirri var. Siz öz sirrinizi mənə açın, mən də özümünkünü açaram sizə. Nə üçün siz mənim portretimi sərgiləmək istəmərdiniz?

Rəssam diksindi və qeyri-ixtiyari geri çəkildi.

– Dorian, əgər bu sirri sizə desəm, siz məni əvvəlki kimi sevməyəcək və mənə güləcəksiniz. Buna isə dözə bilmərəm. Bir halda ki siz tələb edirsiniz portretə baxmayım, qoy belə olsun. Axı mənim üçün əsas seçim sizsiniz; sizi ki görə biləcəyəm... Elə deyil? Siz istəyirsiniz ki, mənim yaratdığım ən gözəl əsəri hamıdan gizlədəsiniz? Nə olar, mən razı. Sizin dostluğunuz mənim üçün şən-şöhrətdən daha qiymətlidir.

– Yox, Bazil, siz mənə bunu deməlisiniz, – Dorian təkid etdi. – Məncə, buna mənim haqqım çatır.

Dorianın qorxu hissi uçub getmiş, bütün şüuru maraq içində yanırırdı. O, Bazil Holvardın sirrini açmaq qənaətindəydi.

– Gəlin əyləşək, Dorian, – rəssam narahat-narahat təklif etdi.

– Oturaq. Amma bir sualıma cavab verin, xahiş edirəm. Siz portretdə elə bir xüsusi dəyişiklik hiss etməmişiniz ki? Nəşə bir şey, məsələn, ilk baxışda gözə çarpmasın, amma birdən sizin gözü-nüzə sataşsın... bax elə bir şeyi deyirəm!

– Bazil! – Dorian səsinə ucaldı, əlləri əsə-əsə kreslonun tutacağından yapışdı və qorxa-qorxa gözlərini rəssama bərəlti.

– Deməli, görmüsünüz, bilirəm! Heç nə deməyin, Dorian, əvvəlcə məni dinləyin. Bizim ilk görüşümüzədən sizin şəxsiyyətiniz məni valeh etmişdi və mən tamamilə sizin təsiriniz altında idim. Siz mənim qəlbimə, şüuruma, gücümə, istedadıma anlaşılmaz dərəcədə hakim kəsilmişdiniz; siz mənim üçün elə bir ideal idiniz ki, sənətkar üçün bu ideal bütün ömrü boyu əlçatmaz arzu olur. Mən sizə heyran olmuşdum. Sizi hər kəsə qışqarırdım. Mən sizi yalnız özümə məxsus etmək istəyirdim. Sizinlə birlikdə olanda özümü xoşbəxt hiss edirdim. Hətta mənim yanımda olmadığınız vaxt belə siz mənim təxəyyülümdə can-

lanır, sizin obrazınız sənətlə məşğul olanda mənə ilham verirdi. Əlbəttə, bunu heç vaxt sizə bildirməzdim. Siz heç bunu başa da düşməzdiniz. Mən özüm də bunu çətinliklə anlayırdım. Yalnız bircə bunu hiss edirdim ki, qarşımdakı mükəmməllik təcəssümüdür, mən ideal görürəm və buna görə də dünya mənim gözlərimdə füsunkar bir möcüzəydi; özü də həddən artıq məftunedici gözəllik kimi görünürdü və dəli bir məftunluq hətta qəlb üçün bir qədər də təhlükəliydi. Mən bilmirəm bunlardan hansı daha çox qorxuludur – dəli məftunluğu qəlbə saxlamaq təhlükəlidir, yoxsa onu itirmək. Həftələr ötürdü, siz isə mənim qəlbimə daha çox hakimlik edirdiniz. Nəhayət, ağılıma yeni bir ideya girdi. Mən sizi yaraşıqlı yaraq-əsləhədə Paris kimi çəkmişdim; mən sizi Adonis kimi ovçu geyimində, əlində işıldaayan nizəylə təsvir etmişdim; daha sonra sizi imperator Adrianın gəmisində oturan yerdə, Nil çayının bulanıq yaşıl dalğalarını seyr edərkən çəkmişdim; şəkillərimin birində siz Qədim Yunanıstan meşələrinin birində yerləşən sakit gölə baxırsınız və onun sakit axan gümüşü sularında öz gözəl əksinizi görüb fərlənlirsiniz. Bu obrazlar fəhmlə yaradılmışdı və bunu bizim sənət tələb edirdi; bu obrazlar ideal obrazlar idi, real görünmürdü. Lakin gözəl günlərin birində – mən hərdən bu günə taleyin yazdığı gün deyirəm – mən sizin canlı portretinizi yaratmağı qərara aldım; necə varsınız elə, yəni keçmiş dövrlərin geyimində yox, adi bugünkü gündəlik kostyumda, müasir şəraitdə... və budur... bilmirəm burada hansı qüvvə rol oynadı – realizm metodumu, ya sizin o füsunkar surətinizin canlı olaraq qarşımda maskasız-filansız durmasını – deyə bilmərəm. Bircə bunu bilirəm ki, mən bu portret üzərində işləyəndə elə bilirdim ki, hər rəng, hər cizgi, fırçamın kətana toxunuşundan qopan hər bir səs mənim sırımı faş edir. Mən qorxurdum ki, adamlar portreti görən kimi sizi necə ilahləşdirdiyimi biləcəklər, Dorian. Hiss edirdim ki, bu portretə çox şey demişəm, bu portretə canımı qoyuram. Bax onda qərara gəldim ki, onu heç vaxt sərgiyə göndərməyim. Siz inciyirdiniz, açıqlanırdınız bir qədər, amma bunun mənim üçün nə demək olduğunu, səbəblərin mənim üçün nə qədər ciddi olduğunu anlamırdınız. Bunları

Harriyə danışanda o, mənə güldü. Əlbəttə, bu, mənim vecimə də deyildi. Portreti çəkib qurtarandan sonra studiyada onunla üzbəüz oturdum, rəsmə baxarkən hiss etdim ki, mən səhv etməmişəm... Bir neçə gündən sonra isə portreti studiyadan apardılar. Və mən o əsərin dözülməz gözəllik cazibəsindən qurtulandan sonra mənə elə gəldi ki, rəsmdə gördüklərimin hamısı yalnız mənim təxəyyülümün məhsuludur; adamlar portretdə yalnız sizin heyrətamiz gözəlliyinizi və rəssamın istedadını görəcəklər, başqa heç nə! Hətta indi də mənə elə gəlir ki, rəssamın hiss və həyəcanlarının onun əsərlərində əks olunması fikri yanlışdır. Sənət düşündüyümüzdən də abstrakt bir şeydir. Forma və rənglər bizə yalnız forma və rənglərdən danışır, başqa heç nədən xəbər vermir. Çox vaxt mənə elə gəlir ki, sənət rəssamı meydana çıxarmaqdan daha çox, onu gizlədir. Məhz buna görə də Parisdən dəvət alanda qərara aldım ki, sizin portretiniz mənim sərgim üçün bir şah əsəri olsun. Heç vaxt düşünməzdim ki, siz bundan imtina edərsiniz. İndi isə görürəm ki, siz düz deyirsiniz. O portret sərgilənə bilməz. Mənə acığınızı tutmasın, Dorian. Sizə məftun olmamaq olmur, siz bunun üçün yaranmışsınız. O vaxt mən Harriyə də elə bunu demişdim.

Dorian Qrey uzun, rahat bir nəfəs aldı. Rəng-ruyu özünə gəldi, dodaqlarına zərif təbəssüm qondu. Təhlükə sovuşmuşdu. İndiki halda onu heç bir şey qorxutmurdu. Dorianın rəssama qeyri-ixtiyarı yazığı gəldi; o, bu gün qərribə etiraflar edirdi; fikirləşirdi ki, görəsən, o – Dorian – özü də haçansa kiməsə məftun ola bilərmə, onun qəlbinə kim hökm edə bilər? Lord Henri onu cəzb edir, lakin onun cazibədarlığı təhlükədir başdan-ayağa... Lord Henri həddən artıq ağıllıdır və çox abırsız adamdır; o, sevilmək üçün yararlı deyil. Görəsən, Dorianın da nə vaxtsa pərəstiş etdiyi adam olacaqmı? Görəsən, tale ona hansı nəsibi yazıb? O, bu həyəcanları da yaşaya biləcəkmə?

– Dorian, – Holvard dedi, – doğrusu, portretdəki dəyişikliklərin baş verməsini görməyiniz mənə çox qərribə gəldi. Doğrudanmı, siz bunu görürsünüz?

– Hə, mən orada nəşə gördüm, – oğlan cavab verdi. – Gördüyüm şeylər məni çox heyrətləndirdi...

– Onda icazə versəniz, mən də bir baxardım...

Dorian başını buladı.

– Bazil, məndən xahiş etməyin... Yox, yox... Siz ona heç yaxın gələ bilməzsiz!

– Nə olar, bir vaxt gələ, baxaram...

– Heç vaxt!

– Bəlkə də, siz haqlısınız! Yaxşı, sağ olun, mən getdim. Siz yeganə adamsınız ki, mənim sənətimə həqiqi təsir göstərdiniz. Yaratdığım ən gözəl əsərlərə görə mən sizə borcluyam. Ah! Kaş sizə söylədiklərimdən nələr çəkdiyimi biləydiniz!

– Əzizim Bazil! – Dorian dedi. – Siz mənə nə dediniz ki? Sadəcə, mənə dediniz ki, mənimlə fəxr edirsiniz, mənə pərəstiş edirsiniz! Bu heç kompliment də deyil!

– Mənim sizə heç kompliment demək niyyətim də yox idi! Bu, etiraf idi! Mən bunu edəndən sonra, elə bil, nədənsə məhrum oldum. İcimdən nəsə çıxıb getdi. Görünür, öz hissələrini heç vaxt gərək sözlə ifadə etməyəsen.

– Bu etiraflar mənim gözləntilərimi azdırdı...

– Nə üçün? Siz nə gözləyirdiniz ki, Dorian? Siz portretdə məgər başqa şeylər də görmüsunüz? Orada daha nələr ola bilər ki?

– Heç nə! Orada ayrı heç nə yoxdur... Nə üçün soruşursunuz? Bir də pərəstiş sözünü dilinizə gətirməyin. Bu axmaqlıqdır. Biz sizinlə dostuq və həmişə dost kimi qalmalıyıq...

– Axı sizin Harriniz də var... – deyən rəssamın səsindən məyusluq sezildi.

– Harri! Harri! – oğlan qəfil gülüşlə səsini ucaltdı. – Harri gündüzlər mümkün olmayan şeylər danışmaqla məşğul olur, gecələr isə ağlagəlməz işlər görür. Belə bir həyat təzi mənim də xoşuma gəlir. Lakin çətin və ağır dəqiqələrimdə inanmıram ki, Harrinin yanına qaçım. Ağrılı anlarımla sizinlə bölüşmək daha yaxşıdır.

– Siz yenə mənim emalatxanama gəlib pozada duracaqsınızmı?

– Mümkün deyil!

– İmtina etməklə siz mənim rəssamlıq sənətimi məhv edirsiniz! Dorian, heç kəs öz idealına iki dəfə rast gəlmir. Öz idealını bircə dəfə tapanlar da elə çox nadir hallarda olur.

– Səbəblərini izah edə bilmirəm, Bazil. Lakin bilirəm ki, mən bir daha pozada durmayacağam. Portretdə nəsə bir məşumluq var. O da öz xüsusi həyatını yaşayır. Mən gəlib sizinlə bir fincan çay içərəm. Bu daha yaxşı olar.

– O, sizin üçün daha yaxşıdır... – Holvard narazı-narazı donquldandı. – Yaxşı, onda gedim, hələlik. Çox təəssüf ki, portretə baxmağa icazə vermədiniz. Neyləmək olar? Sizi başa düşürəm.

Holvard gedən kimi Dorian Qrey öz-özünə güldü. Yazıq Bazil! O, əsl həqiqəti bilmədi! Qərībədir! Dorian özü öz sirrini ona açmadı və üstəlik, dostunu məcbur elədi ki, sirrini desin. Təsədüfən o, qələbə çalmışdı! Dostunun sirrini öyrənmişdi! Bazilin etirafından sonra ona çox şey aydın oldu. Rəssamın gic qısqanlıq alovları və ona ehtiraslı bağlılığı, valehedici mədhiyyələri, lakin bəzən qərībə təmkini və qapalı olması – bütün bunları başa düşdü, aydındır! Dorian bir anlıq məyus oldu. Romantik məftunluqla boyanmış belə bir dostluqdan nəsə faciə qoxusu gəlirdi.

Dərindən ah çəkdi və zəngi basıb xidmətçini çağırdı. Bütün hallarda portreti buradan götürüb gizlətmək lazımdır. Bu sirrin açılmasına yol vermək olmaz! Portreti bircə saat belə otaqda qoymaq axmaqlıq olardı; bura onun hər hansı bir dostu, ya tanışı gələ bilər.

ONUNCU FƏSİL

Xidmətçi içəri girəndə Dorian oğrun-oğrun ona baxdı. Görəsən, Viktor ekranın arxasındakı portret barədə nə düşünür? O, portretə baxa bilərmi? Xidmətçi isə özünü soyuqqanlı aparır, sakitcə durub Dorianın əmrlərini gözləyirdi. Dorian siqaret yandırdı və güzgünün qabağına sarı yeridi; o, güzgüdə xidmətçinin əksini apaydın görürdü. Viktorun üzündə heç bir ifadə yox idi, o, təmkilə növbəti xidməti vəzifəsinin icrasını gözləyirdi. Yox, ondan ehtiyatlanmağa dəyməz! Bununla belə, Dorian qət etdi ki, hər halda, ehtiyat tədbirləri də görsə, pis olmaz.

Dorian astadan danışmağa başladı; Viktora dedi ki, ev işlərinə baxan qulluqçu qadını çağırın, sonra bəzəklilə taxta sexinə

getsin, ustadan xahiş eləsin ki, bura dərhal iki fəhlə göndərsin. Doriana elə gəldi ki, xidmətçi otaqdan çıxanda ekrana tərəf gözücu da olsa, baxdı. Bəlkə, heç baxmayıb? Dorianın gözüne belə göründü, hə?

Bir azdan qulluqçu missis Lif tələsik kitabxanaya daxil oldu; qadının əynində qara ipək don, əllərində isə köhnə dəbli barmaqsız əlcəklər vardı. Dorian qadından keçmiş dərs otağının açarını istədi.

– Köhnə dərs otağının? – qadın təəccübləndi. – Ora toz-torpaq içindədir, mister Qrey! Qoyun əvvəl təmizləyim, səliqə-sahmana salım, sonra ora girin. Ser, indi bu vəziyyətdə ora girmək olmaz! Düz deyirəm, ora biabırçı kökdədir.

– Lif, oranı təmizləmək lazım deyil! Mənə yalnız açarı verin!

– Ser, vallah, ora girsəniz, üst-başınız tamam batacaq! Düz beş ildir, o dərs otağının qapısı açılmır. Lord həzrətlərinin ölümündən bəri oraya kimsənin ayağı dəyməyib.

Mərhum babasının adını eşitcək Dorian diksindi. Onun yad-daşında qocanın çox pis xatirəsi qalmışdı.

– Eybi yoxdur! Mən, sadəcə, ora baxmaq istəyirəm, vəssalam! Açarı verin!

– Buyurun, götürün, ser! – yaşlı qadın əlləri titrəyə-titrəyə topa açarlar arasından dərs otağının açarını ayırdı. – Alın, bu da açar... Ser, axı... siz belə vəziyyətdə otağa girməzsiniz, eləmi? Bəlkə, ora köçmək fikriniz var? Məgər bura, aşağı otaq rahat deyil?

– Yox, yox, belə bir fikrim yoxdur! – Dorian tələsik cavab verdi. – Təşəkkür edirəm, Lif! Gedə bilərsiniz.

Ev işlərini idarə edən qadın bir anlıq ləngidi, istədi məişət məsələləri ilə bağlı bəzi xırda təfərrüatları ev sahibinə söyləsin. Dorian dərindən ah çəkdi və qadına dedi ki, bütün məsələləri özü həll eləsin, o, Lifə inanır. Qadın otaqdan razı halda çıxdı.

Qapı örtülən kimi Dorian açarı cibinə qoyub otağa göz gəzdirdi. Gözüne al-qırmızı rəngli, qızılı ilmələrlə tikilmiş ipək örtük sataşdı; bu atlas örtük XVII əsrin axırlarında Venetsiya incəsənətinin gözəl nümunələrindən biriydi; babası onu nə vaxtsa Bolonya yaxınlığındakı monastırdan gətirmişdi. Bəli, elə bu örtüklə də o dəhşətli portreti bağlamaq olar! Ola bilsin, bu

örtükdən nə vaxtsa dəfn mərasimləri üçün istifadə olunub. İndi bu atlas parça meyitdən də daha dəhşətli qoxu verən bir şəkli örtəcək; əks halda o portret qorxunc sarsıntılar, təhlükələr yaradacaq və bunların sayı-hesabı olmayacaq! Qurdlar meyiti gəmirən kimi, Dorian Qreyin də günahları onun kətan parça üzərindəki portretini gəmirəcəkdir. Onlar şəklin gözəlliyini gəmirəcək, portreti pis kökə salacaqlar; şəkli murdarlayacaqlar, ona biabırçı görkəm verəcəklər. Portret isə, hər halda, yaşayacaq, daim canlı olacaq.

Bu düşüncələr Dorianı çimçışdirdi və o, əslində, şəkli nə üçün gizlətmək istədiyini Bazilə söyləmədiyinə görə bir anlıq peşmançılıq hissi yaşadı. Bazil, şübhəsiz, onu lord Henrinin təsirlərindən qoruya, hələ üstəlik, onun özünü də zəhərli və təhlükəli ehtiraslardan çəkindirə bilərdi.

Bazilin ona qarşı məhəbbəti (bu, doğrudan da, əsl sevgiydi!) çox xeyirxah və ali bir hissdirdi! Bu, gözəlliyə qarşı instinktdən doğan və insan zəifləyən kimi ölüb gedən adi fiziki aludəçilik deyil. Yox! Bu sevgi Mikelancelo sevgisidir; bu sevgi Monten, Vinkelman¹ və Şekspir sevgisidir. Bəli, Bazil onu xilas edə bilərdi. Lakin artıq çox gecdir. Keçmiş hər zaman peşmançılıq hissiylə, unutmaqla və ya inkar etməklə ütüləmək olar. Gələcək isə qaçılmazdır. Dorian hiss edirdi ki, onun içində elə ehtiraslar qaynaşır ki, onlar çölə çıxsın, nəticəsi pis olar; əgər onun dumanlı şirin xəyalları həyata keçsə, onun həyatına kölgə düşəcək.

Dorian al-qırmızı-qızılı örtüyü taxtın üstündən götürdü, onu əllərində tutub ekranın arxasına keçdi. Portretin üzündə başqa dəyişiklik-zad olmamışdı ki? Yox, ona elə gəldi ki, olmayıb; hər halda, o, şəklə daha böyük həqarətlə baxdı. Qızılı qıvrım saçlar, mavi gözlər və çəhrayı dodaqlar – necə var yerindəydi. Yalnız üzün ifadəsi dəyişmişdi; o, öz qorxunc simasıyla dəhşətli görünürdü. Bazilin Sibil Veynə görə danlaqları, mənasız və boş məzəmmətləri yanında bu qorxunc sifət daha eybəcər idi! Portretdən onun öz qəlbi idi ona baxan, onu ittiham edən! O, öz qəlbinə cavab verməliydi! Dorian ağrı hiss edə-edə

¹ *Johann Vinkelman (1717–1768)* – görkəmli alman incəsənət nəzəriyyəçisi, sənətşünas

dəbdəbəli örtüyü portretə doladı. Elə bu vaxt qapı döyüldü; Dorian ekranın arxasından çıxıb qapıya boylandı. Xidmətçi Viktor otağa girdi.

– Müsyö, fəhlələr gəlib.

O düşündü ki, Viktoru dərhal harasa göndərmək lazımdır; qoy portreti fəhlələrin hara qoyacaqlarını bilməsin. Viktorun ağıllı, bic gözləri var; bəlkə də, orada bir hiyləgərlik də gizlənib! Etibarsız adamdır! Dorian yazı masası arxasına keçib lord Henriyə xırda bir məktub yazdı; xahiş edirdi ki, ona oxumaq üçün bir şey göndərsin, həm də xatırlatdı ki, onlar bu axşam doqquza on beş dəqiqə işləmiş görüşməlidirlər.

– Bunu dərhal lord Henriyə çatdırın və cavabını da gözləyin, – kağız parçasını Viktora uzatdı, – fəhlələrə də deyın, gəlsinlər içəri...

Bir azdan qapı yenə döyüldü və Cənubi Audli küçəsindəki taxta sexinin məşhur ustası mister Habbard və onun çox yöndəmsiz bir köməkçisi içəri girdilər. Mister Habbard qırmızısifət, sarışın bakenbardlı bir adam idi. Onun incəsənətə isti münasibəti əhəmiyyətli dərəcədə lap qədimdən əksəriyyəti pulsuz-parasız olan müştərilərlə – rəssamlarla ölçülürdü. Adətən, o, sifarişçilərin evinə getmirdi, gözləyirdi ki, sifarişçilər özləri onun sexinə gəlsinlər. Lakin Dorian Qrey üçün həmişə istisnalar olurdu. Dorianda qərribə bir cazibədarlıq vardı ki, bu da hamını ovsunlayırdı. Hətta onu görməyin özü adamda məmnunluq doğururdu.

– Mister Qrey, mənə görə bir qulluq? – sex ustası yoğun, çilli əllərini bir-birinə sürtə-sürtə soruşdu. – Fikirləşdim ki, şəxsən özüm gəlim, sizin qulluğunuzda durmaq şərəfinə nail olum! Bir gözəl çərçivə əldə etmişəm, satış mərkəzindən gətirdim onu, ser. Qədim Florentin malıdır. Fontildən gətiriblər. Bu çərçivə dini şəkillər üçün çox münasibdir, mister Qrey!

– Mister Habbard, bağışlayın, sizə əziyyət verdim! Əlbəttə, dini şəkillərə bir o qədər maraq göstərməsəm də, gəlib o çərçivəyə baxaram. Amma bu gün istəyirəm ki, bu şəkli yuxarı mərtəbəyə apararaq. Çox ağırdır. Ona görə də xahiş elədim ki, siz iki fəhlə göndərsiniz.

– Heç bir əziyyəti yoxdur, mister Qrey! Sizə xidmətdən şad olaram. Hansı şəkildir, ser?

– Bax bu! – Dorian ekranı portretin qabağından itələyib çəkərək cavab verdi. – Örtüyünü çıxarmadan onu yuxarı apara bilərsinizmi? Elə beləcə! Qorxuram cızıla. Ona görə örtük çəkmişəm üzünə.

– Ser, burada çətin bir iş yoxdur, – sex ustası dilləndi və dərhal köməkçisiylə işə girişdi; onlar uzun latun zəncirlərdən asılmış portreti açmağa başladılar. – Onu hara qoyacağıq, mister Qrey? – usta soruşdu.

– Mən sizə yolu göstərəm, mister Hubbard. Xahiş edirəm, dalımca gəlin. Yox, ya da siz düşün qabağa. Lap yuxarıdadır yeri... çox təəssüf... Biz əsas pilləkənlə qalxacağıq, o enlidir.

Dorian qapıları taybatay açdı; onlar holla girdilər, orada isə pilləkənlə yuxarı qalxmağa başladılar. Çərçivənin böyüklüyü portreti yaman ağırlaşdırmışdı; Dorian hərdənbir fəhlələrə kömək də edirdi. Mister Hubbard isə onun zümrəsindən olan bütün adamlara xas yaltaqlıqla buna etiraz edirdi; zadəganlar faydalı işlər görə bilməzdilər.

– Ser, şəkil yaman ağırdır ha! – usta yuxarı mərtəbəyə çatanda alınının tərini sildi.

– Hə, yaman ağırdır, – Dorian da dodaqucu təsdiq etdi, sonra portretin qoyulacağı otağın qapısını açdı.

Bu otaq onun həyatının bütün sirrini saxlayacaq, onun qəlbini adamların gözündən gizlədəcəkdi. Dörd ildən çox idi o, bu otağa girmirdi; balaca olanda bura onun otağı olmuşdu; böyüyəndən sonra isə bura oldu dərs otağı. Bu böyük və rahat otağı mərhum babası lord Kelso xüsusi olaraq nəvəsi üçün düzəltdirmişdi; lakin anasına heyrətamiz dərəcədə oxşadığına, ya hansısa başqa səbəblərə görə lord Kelsonun uşağı görməyə gözü yox idi, çalışırdı ki, nəvəsini özündən uzaq saxlasın. Dorian gördü ki, o vaxtdan bəri otaqda elə bir dəyişiklik baş verməyib; iri italyan sandığı da yerində durub; fantastik şəkildə rənglənmiş divarlar, panellər, onların zərli, naxışlanmış qəlibləri hələ də qalır; o, uşaq vaxtı çox vaxt bu qəliblərin arxasında gizlənərdi. Qırmızı ağacdən düzəldilmiş kitab şkafları da yerindəydi, vərəqləri tökülüb dağılmış dərsliklərlə doluydu; arxa tərəfdəki divardan isə hələ də qədim Fələməng xalçası asılmışdı; xalça

üzərində rəngi çox solmuş kral və kraliça bağda şahmat oynayırdı; təsvirdəki arxa planda dəmir əlcəkli əllərində quş tutmuş şahin ovçuları dəstə-dəstə at belində gədirildilər. O unudulmaz çağlar necə yadına düşdü! Dorian ətrafa nəzər yetirdikcə yalqız uşaqlığının, demək olar ki, hər anı, sanki, geri qayıdırdı. O, məsum uşaqlıq çağlarını yadına saldı; pak, təmiz, günahsız çağlar! Birdən ona elə gəldi ki, bu eybəcər və məşum portreti bura qoymaq, bu paklıq yuvasında gizlətmək qorxuludur. Hələ o, məsum uşaq olanda ağılına belə gəlməzdi ki, onu məhz belə bir gələcək gözləyir. Lakin evdə başqa belə bir etibarlı yer yoxdur ki, portreti gizlədəsən. Otağın açarı indi ondadır və bundan sonra bu otağa heç kəs girə bilməz. Qoy kətan parçadakı şəklın üz-gözü öküz kimi küt, amansız, çirkin və eybəcər olsun, cəhənnəmə ki! Onu heç kim görə bilməyəcək! Heç Dorian özü də onu görməyəcək. Nəyinə gərək? Öz qəlbinin eybəcər şəkildə belə parçalanıb dağılmasına niyə baxsın ki? O, öz gəncliyini qoruyub saxlamışdı; bu kifayətdir, ona bu bəs edər! Bundan başqa, məgər o, özünü islah edə bilməzmi? Məgər rüsvayçı gələcəkdən qaçmaq olmazmi? Bəlkə, elə onun həyatına böyük bir sevgi daxil oldu və onu tamamilə təmizlədi? Bu sevgi onu qəlbində və canında doğulan sonrakı günahlarından qoruya bilər; hələ o ağlagəlməz günahlar sirlidir, onların şəklini heç kim çəkməyib və bu sehrin özü də onlara qorxunc, məşum füsunkarlıq verir. Ola bilsin ki, günlərin bir günü bax bu çəhrayı, həssas ağızdakı dəhşətli görünüş itib getsin və o zaman Bazil Holvardın şedevr əsərini də dünyaya göstərmək mümkün olsun!

Yox, bu mümkün deyil! Kətan parça üzərindəki insan saat-basaat, həftəbəhəftə qocalır. Şəkildə günah və eyblərin sirlə əksi ifadə olunsada, o, yaşın, zamanın buraxdığı yaramaz izlərdən yaxa qurtara bilməyəcək. Yaş öz sözünü deyəcək! Yanaqları sallanacaq, qırıq-qırıq olacaq. Onun işığı öləziyən gözlərinin ətrafında qara büküşlər yaranacaq, gözlərinin yaraşığını məhv edəcək. Saçları parlaqlığını itirəcək, bütün qocalarda olduğu kimi, onun da ağızı daim yarıaçılı qalacaq. Bürüşüklü boynu, dərisi altından göyərən görünən damarları, soyuq əlləri, bükülmüş beli! Aman Allah! Lap mərhum babası kimi olacaq! Qoca

vaxtında babası yaman şiltaq, sərt, kobud idi ona qarşı! Eh, gərək portreti gizlətsin! Neyləmək olar?

– Mister Habbard, zəhmət olmasa, bura gətirin, – yorğun-yorğun geriyə boylandı. – Sizi yaman gözlətdim, üzr istəyirəm. Fikrə getmişdim, bir anlıq sizi untdum...

– Mister Qrey, eyib etməz, bir qədər dincəlmək bizimçün də xoşdur, – sex ustası dedi. – Hə, hara dediniz qoyaq bunu, ser?

– Fərqi yoxdur, qoyun bax bural Hə, belə. Asmaq lazım deyil. Elə divara söykəyin – yetər. Təşəkkürlər.

– Bu sənət əsərinə baxmaq olarmı, ser?

Dorian səksəndi.

– Mister Habbard, bu, sizin üçün maraqlı deyil, – gözlərini ustdan çəkmədən bildirdi. Bu anda o düşünürdü ki, əgər usta örtüyü qaldırıb o şəklə baxmağa cürət eləsə, onu tutub yerə yıxacaq. – Sizə daha əziyyət verməyəcəyəm. Çox sağ olun ki, özünüz gəldiniz və köməyinizi əsirgəmədiniz.

– Dəyməz, mister Qrey, dəyməz! Hər zaman xidmətinizdə hazırım, ser!

Mister Habbard pilləkənləri ağır-ağır endi, köməkçisi də onun dalınca düşdü; köməkçi utana-utana boylanıb iftixarla Doriana baxırdı; o, ömründə Dorian kimi cazibəli, gözəl adam görməmişdi.

Aşağıda addım səsləri kəsilən kimi Dorian qapını bağlayıb açarı cibinə qoydu. İndi özünü rahat hiss edirdi. Bundan sonra heç kəs bu eybəcər şəkli görməyəcək! O, təkə o, öz eyiblərini və günahlarını görəcək!

Dorian kitabxanaya düşəndə artıq saat altıya işləmişdi və otağa çay gətirmişdilər; qara əlvan ağacdan düzəldilmiş sədəfli xırda çay stolunu ona ledi Radley bağışlamışdı; onun qəyyumunun arvadıydı, daim xəstəlikləri ilə əlləşirdi, ötən qış mövsümünü də Qahirədə keçirmişdi. Nə isə... Ledi Radleyin bağışladığı o sədəfli stolun üstündə lord Henridən gəlmiş bir məktub və yanında da üz qabığı köhnəlmiş bir kitab vardı. Çay sinisinin içinə isə “*The St. James’s Gazette*”¹ qəzetinin üçüncü nömrəsi

¹ “Sent Cem qəzeti”

qoyulmuşdu. Görünür, Viktor qayıdıb gəlib. Görəsən, o, buradan gedən fəhlələrlə rastlaşbmı? Onlardan gördükləri iş barədə bir şey soruşubmu? Əlbəttə, xidmətçi artıq kitabxanadan portretin çıxarıldığını bilir, hər halda, görüb ki, portret daha burada yoxdur. Çayı gətirəndə ekranın çəkildiyinə də fikir verib, portretin yeri də boşdur. Bəlkə də, günlərin bir günü o, Viktoru iş başında yaxalayacaq: xidmətçi gecələrin birində pilləkənlərlə qalxıb dərs otağının qapısını sındıra bilər! Öz evində casus saxlamaq dəhşətli şeydir! O eşitmişdi ki, varlı adamları həmişə onların xidmətçilərindən kimsə şantaj edir; xidmətçi ya gizlicə məktub oxuyur, ya qapı arxasında pusub söhbətlərə qulaq asır, ya vizit kartlarını toplayır, ya da elə balığın altından rəngi solmuş gül ləçəyi və ya bükülmüş qadın krujevası tapır...

Dorian dərindən ah çəkdi və özünə çay süzdü; sonra lord Henridən gələn məktubu açdı. Henri yazırdı ki, ona axşam qəzeti və kitab göndərir; kitab Dorian üçün maraqlı ola bilər; daha sonra da qeyd edirdi ki, səkkiz on beş dəqiqədə mütləq klubda olacaq. Dorian qəzeti vərəqlədi, beşinci səhifədə onun gözüne qırmızı karandaşla nişanlanmış bir yazı sataşdı. Oxudu:

“Aktrisanın ölümüylə bağlı işin istintaqı. Bu gün səhər Hokston Rouddakı Bel Taverndə rayon müstəntiqi mister Danbi gənc aktrisa Sibil Veynin cəsədi üzərində müayinə aparmışdır; gənc aktrisa Holbordndakı Royal Teatrına bu yaxınlarda işə götürülmüşdü. İstintaq müəyyən edib ki, ölüm bədbəxt hadisə nəticəsində baş vermişdir. Mərhumun anasına başsağlığı verilmişdir; qızının meyitinin yarılməsında iştirak edən ana və doktor Birrel istintaqa bu barədə məlumat vermişlər; ana ifadə verərkən çox mütəəssir və həyəcanlı olmuşdur”. Dorian dilxor oldu; qəzeti cırıb parça-parça elədi və zibil yeyiyinə tulladı. Bu nə rəzalətdir! Bu həqarət doğuran təfərrüatlar necə də dəhşətli görünür! O, qəzeti göndərdiyi üçün lord Henridən bir qədər incidi. Hələ bir səfehlik edib xəbəri qırmızı karandaşla da dairəyə alıb? Axı Viktor onu oxuya bilərdi! Xidmətçi ingilis dilini də yaxşı bilir.

Elədir, çox güman ki, xidmətçi qəzeti oxuyub və nədənsə şübhələnməyə başlayıb! Axı niyə narahat olur ki? Onun bu məsələyə nə dəxli var? Dorian Qrey Sibil Veynin ölümündə

günahkar deyil ki... Heç qorxmağın yeri də yoxdur! Dorian Qrey qızı öldürməyib!

Gözü lord Henrinin göndərdiyi sarı kütəbə sataşdı. Bu nədir, görəsən? Stola yaxınlaşdı; bu səkkizbucaqlı sədəfli stol ona gümüşdən pətək hörən naməlum Misir arılarının işini xatırlatdı; Dorian kitabı götürüb kreslodə əyləşdi, vərəqləməyə başladı. Bir neçə dəqiqədən sonra o artıq mütaliyə qapılmışdı. Çox qəribə kitab idi, beləsinə heç vaxt oxumamışdı. Ona elə gəlirdi ki, gözləri öndündən dünyanın bütün günahları gözəl bir libasda, fleytanın həzin musiqi sədaları altında bir-bir ötüb-keçir. İndi o, şirin xəyal kimi arzuladığı çox şeyi canlı şəkildə görür. Heç yuxusuna belə girməyən şeylər ində onun gözləri qarşısında canlanır. Deyəsən, süjetsiz bir roman idi, daha doğrusu, psixoloji etüdlər idi. Əsərin yeganə qəhrəmanı cavan bir Parisli oğlan idi; bu cavan oğlan on doqquzuncu əsrdə bütün keçmiş əsrlərin ehtiras və əhvali-ruhiyyələrinin dirçəldilməsi işi ilə məşğul olur. O, bəşər övladının ötən dövrlərdə yaşadığı hiss və həyəcanları, əhvali-ruhiyyələri eynilə özü yaşamaq istəyir. Onu qeyri-təbii məhrumiyət formaları maraqlandırır ki, adamlar bunları düşüncəsiz olaraq ləyaqət adlandırırlar; eyni zamanda o formalara qarşı olan təbii ehtiras dalğaları maraqlandırır; müdriklər isə bunları hələ də əxlaqsızlıq adlandırırlar.

Kitab özünəməxsus səlis üslubda, aydın və rəvan dildə yazılmışdı; bununla belə, kitabda başa düşülməyən, qaranlıq olan çoxsaylı arqo və arxaik sözlər, texniki terminlər və incə təbirlər vardı. Belə bir üslubda fransız simvolistlər məktəbinin gözəl sənətkarları yazardılar. Kitabda çoxlu metafora, səhləb çıxayinə bənzər ifadələr və incə təsvirlər vardı. İnsanın duyğusal həyatı mistik fəlsəfi termin və anlayışlar vasitəsilə təsvir edildirdi. Çətin bir sual qarşısında qalırdın – bu nədir belə, kitab nədən bəhs edir? Orta əsrlərdə yaşamış hansısa bir müqəddəsin dini meyil və arzularının təsviridir? Yoxsa bu, günah işlədən müasirimizin utanmaz etiraflarıdır? Bu, zəhərləyici bir kitab idi. Sanki kitabın səhifələrindən qalın papiroos tüstüləri qalxır, adamın beynini korlayırdı. Cümlələrin və ifadələrin ritmi, onların monoton ahəngi, mürəkkəb və zəngin nəqarətlər, düşünlülmüş təkrarlar

– bütən bunlar yalnız bir şeyə söykənirdi – xəstə xəyalpərvərliyə! Və kitabı səhifədən-səhifəyə acgözlüklə oxuyan Dorian bir də ayılıb gördü ki, artıq gün əyilib, otağın qıraqlarına axşam kölgəsi düşüb. Buludsuz yaşılaçalan səmada bir ulduz parlardı. Dorian pəncərədən düşən zəif işıqda sözləri seçənədək oxudu; nəhayət, xidmətçinin bir neçə xəbərdarlığından sonra durub o biri otağa keçdi; artıq gec idi, kitabı çarpayısının yanındakı xırda stolun üstünə qoyub geyinməyə başladı.

O, kluba çatanda artıq saat doqquza qalmışdı; lord Henri tək-tənha oturub onu gözləyirdi, çox əzgin və narazı görünürdü.

– Harri, üzr istəyirəm, – Dorian dedi, – vallah, mənim gecikməyimdə günahkar sizsiniz. Sizin mənə göndərdiyiniz kitab o qədər sehrli idi ki, ondan ayrılmaq olmurdu, buna görə də saat yaddan çıxmışdı mənim üçün. Bilmədim gün nə vaxt qurtardı.

– Billirdim ki, xoşunuza gələcək, – Lord Henri ayağa qalxıb cavab verdi.

– Mən demədim ki, xoşuma gəldi. Dedim ki, kitab məni “ovsunlamışdı”. Bunlar ayrı-ayrı şeylərdir.

– Belə de... Siz artıq fərqləri də bilirsiniz? – lord Henri mızıldadı. Onlar yemək otağına keçdilər.

ON BİRİNCİ FƏSİL

Dorian Qrey bir neçə il bu kitabın təsirindən qopa bilmədi; daha doğrusu, heç buna cəhd də göstərmədi. O, kitabın nəfis şəkildə Parisdə çap olunmuş birinci nəşrindən doqquz nüsxə sifariş verdi; onlara müxtəlif rəngli üz çəkirdi; bu rənglər onun əhvali-ruhiyyəsi və artıq, demək olar ki, idarə edə bilmədiyi dəyişkən fantaziyalarının şıltaqlıqları ilə harmoniya təşkil etməliydi.

Kitabın qəhrəmanı romantik hissləri ilə ağılı çox qərribə şəkildə birləşən qəşəng bir parisli oğlan idi; o, sanki, Dorianın prototipiydi; və elə bil, ondan çox-çox qabaq yazılmış bu kitab onun həyat tarixçəsini təsvir edirdi. Dorian bir məsələdə kitabın qəhrəmanından daha xoşbəxt idi: o, gənc parislinin uşaqlıqdan qəflətən itirdiyi heyrətamiz gözəlliyinə görə qorxu hissini heç

vaxt yaşamamışdı; və o, heç vaxt işildayan və hamar metal güzgülər qabağında özünə baxarkən dəhşətli hallar keçirməmişdi. Kitabın sonuncu fəsilini Dorian bədxah bir hisslə oxudu; elə bil, bu dərdə özünün mübtəla olmadığına daha çox sevinirdi; hər bir həzzdə, demək olar ki, hər zaman hansısa əzablı bir fərəh hissi olur. Deməli, həmin fəsildə insanın dərdi, kədəri, faciəsi təsvir edilir, bəlkə də, bir qədər pafoslu dillə təsvir edilirdi; həmin dərdli insan özgələrdə və ətrafındakı adamlarda ən çox dəyərləndirdiyi şeyi əbədi itirmişdi və buna görə əzab çəkirdi.

Dorian sevinirdi; sevinirdi ki, Bazil Holvardın və onun ətrafında olan adamların da heyran olduğu gözəlliyi onu heç vaxt tərk etməyəcəkdi. Hətta Dorian Qrey barədə dumanlı şayiələr eşidən adamlar belə (onun şübhəli həyat tərzini barədə şayiələr isə, demək olar ki, bütün Londonda gəzib-dolaşır və klublarda dedi-qoduya səbəb olurdu) bu rüsvayçı dedi-qodulara inana bilmirdilər: axı o, elə bir insan idi ki, hələ həyatın çirkəbinə bulaşmamışdı. Ədəbsiz danışan adamlar Dorian Qreyi görəndə kimi səslərini kəsirdilər. Onun üzünün dinc şəffaflığı onlar üçün, sanki, xələt tənəsi kimi görünürdü. Dorianın hər hansı bir məclisdə görünməsi itirilmiş paklığı xatırladırdı. Adamlar təəccüb edirdilər ki, bu cazibəli gənc bizim əxlaqsız və rəzil ehtiraslara bürünmüş əsrimizin sarsaq təsirlərindən necə qurtula bilib? Dorian tez-tez uzun müddət evdə olmurdu və o, bu şübhəli və müəmmalı yayınmalardan sonra (ətrafındakı dostları və onu tanıyanları ondan şübhələnməyə başlamışdılar) evə qayıdır, xələtə olaraq yuxarı qalxır, dərs otağına girib qapını arxadan bağlayır, əlində güzgü uzun müddət portretin qarşısında dayanıb gah şəkə, gah da özünə baxırdı və görürdü ki, şəkildəki Dorian getdikcə daha çox qocalır; güzgüdəki əksi isə cavan və gümrah bir təbəssümlə ona gülümsəyir. Bu kontrast daha şox heyrət doğurduqca Dorian bundan daha çox həzz alırdı. O, öz gözəlliyinə daha çox vurulur, qəlbinin isə yoldan çıxmasını daha maraqla izləyirdi. O, çox böyük həyəcanla və həm də hansısa qeyri-təbil məmnunluqla portretdəki büküş və qırıqları izləyir, eybəcər dəyişikliklərə diqqətlə baxaraq bəzən özünü özündən soruşurdu: görəsən, günahın əlamətləri daha qorxunc və

mənfurdur, yoxsa yaşın? O, öz ağ əllərini portretə yaxınlaşdırır, şəklin gücdən düşüb kobudlaşmış əllərinə vurur, onları müqayisə edib gülürdü. O, vaxtından əvvəl qocalmış və eybəcərləşmiş portretə kinayə ilə baxır, onu lağa qoyurdu. Düzdür, hərdənbir gecələr öz yataq otağında uzanıb yuxusu ərsə çəkiləndə, yaxud gəmi təmiri ilə məşğul olan dokların yaxınlığında yerləşən pritonadakı çirklə taxtlarda uzananda (o, pritona əynini dəyişib özge adıyla tez-tez gedirdi) qəlb ağrısıyla düşünürdü ki, o, əxlaqsızlaşmış; o, bütün həyatını korlayıb və bu anlar ona əzab verirdi; onda belə hallar nadir vaxtlarda baş qaldırırdı. Onun həyata sonsuz marağını lord Henri oyatmışdı və bu, Bazil Holvardın bağçasında baş vermişdi; bu maraq ona getdikcə daha çox ləzzət verirdi. O, öyrəndikcə daha çox şeyi bilmək istəyirdi. Onda bu həvəslərə qarşı canavar acılığı yaranmışdı və bu acılığı söndürmək ehtirası da günü-gündən şiddətlənirdi. Lakin Dorian tədbirsiz də deyildi; hər halda, o, ictimai rəyə də xor baxmırdı və cəmiyyətlə münasibətlərində ədəb-nəzakət qaydalarını gözləyirdi. Qışda ayda iki dəfə, qalan bütün mövsümlərdə isə çərşənbə axşamı o, öz yaraşığı evinin qapılarını adamların üzünə açır, burada ən məşhur və dəbdə olan musiqçilər öz məharətlərini göstərir, onun qonaqlarını əyləndirirdilər. Lord Henri bu ziyafətləri verməkdə ona kömək edirdi və belə məclislərdə – seçmə qonaqların siyahısının tərtib edilməsində, yerləşdirilməsində, stolun üstünün düzəldilməsində, ekzotik güllərin seçilib qoyulmasında, stol örtüklərinin, qədimi qızılı və gümüşü qab-qashiğin düzülməsinə qədər hər şeydə lord Henrinin təcrübəsi vardı. Gələn qonaqlar arasında çox adam vardı ki, Dorian Qreyə ideal kimi baxır, yaxud özlərini belə göstərirdilər; onlar Dorianı Eton və Oksford universitetlərindəki tələbəlik illərində arzuladıqları və xəyalları tutduqları insan kimi – əsl elmi dünyagörüşə malik olan mədəniyyətli və müasir ədəb-nəzakət qaydalarını və mədəniyyəti özündə birləşdirən dünyəvi bir sima kimi görürdülər. Dorian onlara, Dantenin dediyi kimi – “gözəlliyə səcdə etməklə qəlbini, özünü nəcibləşdirən” adamlardan biri kimi görünürdü. Və ya Getenin dediyi kimi, o, elə bir adam idi ki, “görünən dünya məhz onun üçün yaradılmışdı, onun üçün mövcud idi”.

Təbii ki, Dorian üçün incəsənətin birinci və ən böyük əsəri həyatın özü idi; qalan bütün sənətlər və əsərlər yalnız müqəddimədir. Əlbəttə, o, dəbə də önəm verirdi; dəblə müəyyən vaxt çərçivəsində hamının qəbul etdiyi bütün təxəyyül və fantaziyaları həyata keçirmək olar; o, modabazlığa da üstünlük verirdi, çünki bu, özünəməxsus yolla gözəlliyin mütləq müasirliyinə atılan addımdır. Onun geyim tərzii və modaya qarşı sonsuz həvəsi Mayfer ballarında və Poll Moll klublarında əylənən modabaz gənclərə vaxtaşırı nəzərəcarpacaq dərəcədə təsir edirdi. Bu gənclər hər cəhətdən ona oxşamağa çalışır və onu təqlid edirdilər; hətta onun kimi füsunkar olmaq və cah-calallı görünmək üçün Dorianın özünün də fikir vermədiyi ən xırda detalları belə gözdən qaçırmırdılar.

Dorian cəmiyyətdə həddi-bülüğa çatanlara verilən çox iddialı mövqə tutmuşdu; onun beynində belə bir fikir dolayırdı: Neronun imperatorluğu dövründə “Satirikon”un müəllifi Roma üçün necə idisə, o da müasir London üçün eləcə ola bilər. Lakin lap ürəyinin dərinliklərində o düşünürdü ki, hamının məsləhətləşdiyi (hansı pal-paltarı geyinməli, hansı daş-qaşını taxmalı, nə bilim, qalstukunu və ya zənciri necə bağlamalı...) sadə “*arbiter elegantiarum*”¹ olmaqdan daha əhəmiyyətli rol oynamaq lazımdır. O, yeni həyat fəlsəfəsi yaratmaq arzusunda idi; bu fəlsəfənin ağıllı əsası, öz ardıcıl prinsipləri olmalıdır; o, həyatın ali mənasını hiss və duyğuların həyata keçirilməsində görürdü.

Ehtiraslara baş əymək çox vaxt və tamam düzgün olaraq mühakimə olunub; çünki adamlar instinktiv olaraq ehtiras və hisslərdən qorxurlar; onlar adamlarda güclü ola bilərlər və bildiyimiz kimi, onlar yalnız rəzil və əxlaqsızlara xasdır. Lakin Dorian Qreyə elə gəlirdi ki, bu hiss və ehtirasların əsl təbiəti hələ indiyə kimi anlaşılmaz olaraq qalır; həmin ehtiraslar ona görə heyvani azğın ehtiraslar kimi yaşayır və adamlar hər zaman çalışıblar ki, onları ram edib boğsunlar; onlara qida verməyiblər, onlarda gözəlliyə doğru ali və mütərəqqi cəhdin üstün əlamətlərindən biri olan yeni əxlaqi həyatın elementlərini görmək

¹ Moda qanunvericisi (*lat.*)

əvəzinə onları əzab və iztirabları ilə öldürüblər. Bəşəriyyətin ötüb gəldiyi yola nəzər salarkən Dorian çox pərişan hisslər keçirirdi. Sən demə, nə qədər boşluqlar olub, necə böyük səhvlər buraxılıbmış, nə qədər güzəştlər olubmuş! Nəyə görə? Hansı mənasız bir şeyə görə?! Kökündə qorxu yatan mənasız, inadkar məhrumiyyətlər, özünüməhvətmə və özünüməhrumetmənin eybəcər formaları baş verib! Bəs nəticəsi nə olub? Cinsi pozğunluq və nəsil kəsilmə! Cırlaşma! Bu daha qorxulu və daha dəhşətlidir! Bu, insanların bilməməzliyi ucbatından qorunmağa can atdıqları, necə deyərlər, “deqradasiya”dan da qorxuludur! Təbiət hər zaman ilahi bir kinayə ilə tərki-dünya olan şəxsləri nahaq yerə səhralara, vəhşi heyvanların yanına qovmayıb, müqəddəs zahidlərə həyat yoldaşı kimi meşələrin və çöllərin sakinlərini – dördayaqlı heyvanları göstərməyib!

Bəli: lord Henri düz deyir, düzgün proqnoz verir – yeni hedonizm¹ doğulur; bu əxlaq fəlsəfəsi həyatı tamam dəyişdirməli, onu sərt və bayağı puritanlıqdan azad etməlidir; bizim günlərdə puritanlığın nədən belə dirçəlməsini anlamaq olmur. Əlbəttə, hedonizm idrakın köməyinə əl atacaq, lakin ehtirasların çeşidli təbiətini heç bir nəzəriyyə və ya elmi dünyagörüşlə dəyişmək iqtidarında olmayacaq. Hedonizmin məqsədi – elə bu ehtirasların təbiətidir, təcrübəsidir, onun acı-şirin məhsulları deyil; bizim dövrdə asketizm², həm də kobud əxlaqsızlığa yer ola bilməz! Asketizm də, qatı əxlaqsızlıq da hissləri öldürür; hedonizm insanları həyatın hər anını tam dolğunluqla yaşamağı öyrədəcək; çünki həyat özü yalnız ötəri və keçici bir andır.

Hərdən elə olur ki, adam səhərəyaxın şirin yuxu görür; istəyir ki, bu yuxular ölüm yuxusu kimi əbədi olsun, amma oyanır, yuxunun uzun olmamasına təəssüf edir; yaxud dəhşətli və qeyri-təbii sevinc hissindən sonra beyin hüceyrələrində gerçəkliyin özündən də qorxulu olan yuxugörmələr oyanır; hər şeyi, elə bil, canlı və aydın, lap fantastikada olduğu kimi görürsən; bunlar elə qüvvələr tərəfindən həyata keçirilir ki, bu qüvvələr

¹ *Hedonizm* – həyatın zövq və səfa üçün yarandığını iddia edən qədim yunan əxlaq nəzəriyyəsi

² *Asketizm* – zahidlik, tərki-dünyalıq

qotik sənət nümunələrini elə canlı edir ki, sanki, bunlar xəstə təxəyyüllü adamlar üçün yaradılıb. Bu oyanışlar hamıya tanışdır; görürsən ki, sübhün ağ barmaqları yavaş-yavaş pərdəyə dırmaşır və adama elə gəlir ki, pərdə titrəyir, yellənir, yırgalanır. Qara əcalb kölgələr səssizcə otağın künc-bucağına düşür, sonra əriyib gedir. Həyətdə isə yarpaqlar arasında artıq sərçələrin səsi eşidilir, küçədən ayaq səsləri gəlir, adamlar işə tələsirlər, bəzən təpəliklərdən gələn küləyin nəfəsi və vıyılması sükut içinə qərç olmuş evin başına fırlanır; elə bil, qorxur ki, evin içində yatanları oyadar; lakin onun al-qırmızı sığınacağından axır ki, yuxunu qovmağa məcbur olur. Bir-birinin ardınca yüngül tor örtüklər qalxır, ətrafda hər şey yavaş-yavaş öz əvvəlki forma və rəngini alır; və səhər sizin gözləriniz qarşısında dünyaya öz adı görkəmini təqdim edir. Donuq güzgülər yenə öz əvvəlki həyatlarını yaşamağa başlayır. Sönmüş şamlar harada idilərsə, orada da durub; onların yanındakı kitab isə hələ axıra qədər oxunmayıb; dünənki balda sizin yaxanızı bəzəyən solğun çiçək boynunu büküb, yaxud o məktub, sizin oxumağa qorxduğunuz o məktub, yaxud çox tez-tez oxuduğunuz o məktub da əvvəlki yerindədir. Sanki, heç nə dəyişməyib. Gecənin xəyali kölgələrindən yenə tanış gerçəklik boylanır. Bugünkü həyatı gərək dünən qoyub gəldiyin yerdən başlayasan; və biz ağrı ilə dərk edirik ki, fasiləsiz olaraq güc sərf etməyə məhkum olunmuşuq; adi stereotip məşğuliyyətlərin yorucu labirintində fırlanır, eyni şeyləri təkrar edirik. Bu anlarda biz ehtiraslı istəklər yaşayırıq; gözlərimizi açıb yeni dünya görmək istəyirik; bu dünya bir gecənin içində dəyişib; bizim bəxtimizdən bu dəyişən dünyada hər şey yeni forma və rəng alıb; canlı və şəffafdır; dünya tam yeniliklərlə doludur, sirlərlə doludur; orada keçmişə yer yoxdur, yaxud orada keçmiş üçün də bir balaca münasib yer saxlanılıb; əgər bu keçmiş hələ canlıdırsa, hələ ölməyibsə, hər ehtimala qarşı, öhdəlik və ya təəssüf şəklində yaşayırsa! Çünki hətta xoşbəxtlik haqqında xatirələrdə də bir özəl kədər var; ötüb-keçən hər bir həzzin xatirəsi isə adama ağrı gətirir.

Dorian Qrey məhz bu cür aləmlərin gerçəkləşməsini arzulayırdı; o düşünürdü ki, dəyişən dünyaların yaradılması həyatın

əsas məqsədi, yaxud məqsədlərindən biri olmalıdır; romantikanın əsas elementini özündə cəmləşdirə bilən yeni məstedic duyğular dalınca qaçmaq qeyri-adi bir həyatdır; onun ağılına tez-tez təbiətinə tamamilə yad olan ideyalar gəlirdi və o, bu ideyalann məkrli əsiri olurdu; lakin o, bu ideyalann əsas mahiyyətini dərk edib maraqlarını doyuzdurandan sonra onlardan elə bir soyuq-qanlılıqla əl çəkirdi ki, bu, nəinki qızğın ehtirasla bir araya sığmır, hətta bəzi müasir psixoloqların təbirincə desək, çox vaxt ehtiraslar üçün zəruri şərait yaradırdı.

Bir ara şəhərdə danışırıdılar ki, o, Roma katolik kilsəsinə üzv olmaq istəyir; əlbəttə, Roma katolik kilsəsinin mərasimləri Dorianın həmişə xoşuna gəlirdi. İbadətə aid olan gündəlik qurban qədim dünyanın qurbanlarına baxanda daha real görünürdü; bunlar onu həyəcana gətirirdi, hisslərə nifrət hissi aşılaman dualar onun içini tərpədirirdi; bu qurbanlar ibtidai insan təbiətinin elementlərini, qədim insan faciəsini pafosla göstərməklə onu dəhşətli dərəcədə narahat edirdi.

Dorian kilsənin soyuq mərmər döşəməsi üstündə diz çökməyi sevirdi; o, atlas bürüncəkli kilsə keşişinin ağ əlləri ilə yavaş-yavaş ianə qutusunun üstündəki örtüyü götürməsi səhnəsinə maraqla baxırdı; ya da görürdü ki, keşiş içi ağarmış şüşə fənərə bənzəyən ianə qutusunu (onun içində parıldayan daş-qaşlar olurdu) gətirdi; və bu zaman Dorian inanmaq istəyirdi ki, həqiqətən, bunlar mələklərin çörəyidir; ya da bəzən elə anlar olurdu ki, keşiş hövsələdən çıxıb coşur, sinəsinə döyür və öz günahlarına lənətlər yağdırırdı. Onu valeh edən buxurdandan qalxan tüstü olurdu; onlar iri, qızılı güllərə bənzəyirdi; buxurdanlar krujevalı və tünd-qırmızı paltarlı, ciddi və tənənəli görkəmdə duran oğlan uşaqlarının əllərində yellənirdi. Kilsədən çıxarkən Dorian qara tövbə hücrəsinə də maraqla baxardı, bəzən isə onun tutqun kölgəsində oturub adamların köhnə taxta barmaqlıqlar arasından öz həyat həqiqətlərini necə pıçılıtlı ilə söyləmələrinə keyli qulaq asardı.

Lakin Dorian heç vaxt bu və ya digər ehkamların təsirinə uymurdu; başa düşürdü ki, əgər o, rəsmi surətdə bu və ya digər dini ehkam və məzhəbləri qəbul etsə, əqli inkişafına zərbə

vurmuş olar; o, heç vaxt belə səhvələr etməzdi. O, daimi yaşadığı evini heç vaxt, sadəcə, mehmanxanaya yararlı olan və ay kiçiləndə, ulduzlar sönən vaxtı bir neçə gecəni və ya gecə saatını mehmanxanada keçirmək üçün yararlı olan bir ev kimi görmək istəmirdi. Bir vaxtlar o, mistika ilə maraqlanırdı; mistikanın sadəcə bir şeyi sirli və qeyri-adi vergi kimi göstərmək vəzifəsi ilə məşğul oldu; və həmişə də mistikanın paradokslarla müşayiət olunduğunu gördü. Başqa bir vaxt o, alman darvinizminin materialist baxışlarına meyil göstərdi; və o, böyük həvəslə insanın fikir və ehtiraslarını yığıb beyinin boz maddəsinin hansısa qəfəsinə, yaxud bədəndəki hansısa ağ sinir lifinə topladı və məmnuniyyətlə aşkarladı ki, insanın ruhi vəziyyəti tamamilə fiziki vəziyyətindən asılıdır; bu fiziki vəziyyət patoloji xəstə və ya sağlam, normal və ya qeyri-normal ola bilər. Lakin Dorian üçün həyat haqqında bütün nəzəriyyələr, elmi baxışlar həyatın özü ilə müqayisədə ona cılız və mənasız göründü; o, apaydın dərk etdi ki, təcrübə və realıqla bağlı olmayan hər bir abstrakt nəticə faydasız və səmərəsizdir. O bilirdi ki, insanın hissi həyatı eynilə onun ruhi həyatı kimidir, açılmasını gözləyən müqəddəs sirləri var.

O, müxtəlif qoxuları və qoxulu maddələrin hazırlanması sirlərini öyrənməyə başladı; ətirli yağları süzdü, Şərqdən gətirilmiş iyli qatranları yandırdı. Belə bir qənaətə gəldi ki, insanın hər hansı bir iç əhvali-ruhiyyəsi hansısa hissi qavrayışlarla bağlıdır və Dorian onlar arasındakı əsl əlaqələri özü üçün aşkar etdi; məsələn, nə üçün dini ayinlər zamanı yandırılan qatranın ətri insanları mistik əhvali-ruhiyyəyə kökləyir, boz ənbər isə onlarda ehtirası alovlandırır? Nə üçün bənövşənin ətri ölən sevgi barədə xatirələri oyadır? Nə üçün müşk beyini dumanlandırır, aloe isə, deyilənə görə, ruh düşkünlüyünü aparır?

Dorianın həyatında elə dövr də oldu ki, o, özünü tamamilə musiqiyə həsr etdi; belə vaxtlarda evində, məhəccərli pəncərələri, qızılı və al-qırmızı rənglərlə boyanmış tavanı, zeytun rəngli divarları olan uzun zalında qeyri-adi konsertlər təşkil edilirdi; zirək qaraçılar kiçik sitra¹ ilə şəən, ruhu oxşayan ara mahnıları

¹ *Sitra* – üzərinə simlər çəkilmiş üçkünc qutuşəkilli musiqi aləti; bu alətdə, adətən, qaraçılar ifa edirdilər.

çalır, başlarına şal bağlamış əzəmətli tunislilər isə simləri tarım çəkilməmiş iri musiqi aləti olan udu bir-bir götürüb ifa edir, zəncilər dişlərini qıcırkada-qıcırkada mis barabanlara monoton zərbələr endirir, əyinlərində sarıq və çalma olan arıq, nərmənazik hindular isə ayaqlarını qatlayıb qırmızı həsirlərin üstündə oturur, qamış və ya misdən düzəldilmiş uzun tütəklərini çalar, qabaqlarındakı zəhərli kobraları və buynuzlu eybəcər ilanları ovsunlayırdılar (bəlkə də, özlərini elə göstərirdilər ki, ilanları ovsunlaya bilirlər!). Bu barbar musiqi növlərinin kəskin keçidləri və tükürpədic qarışq səsleri Dorianı həyəcana gətirirdi; belə anlarda ona nə Şubertin gözəl musiqisi, nə Şopenin klassik elegiyaları, nə də Bethovenin nəhəng simfoniyaları təsir edərdi. O, dünyanın bütün ölkələrinin musiqi alətlərini yığırdı, hətta ən qədim və nadir musiqi alətlərini də toplayırdı; hətta bunlardan bəzilərini qədim ölü xalqların qəbirlərindən, yaxud dünyada hələ də mövcud olan, Qərb sivilizasiyası ilə toqquşmalardan salamat çıxmış vəhşi qəbilə və tayfaların yaşadığı yerlərdən tapmaq olardı. Dorian bu alətlərin hər birinə toxunmağı, hərdənbir onları dinqıldatmağı xoşlayırdı. Onun çoxsaylı kolleksiyası arasında Rio Neqro hindularının çaldığı “Juruparis” adlanan alət vardı; bu alətə baxmağı qadınlara qadağan etmişdilər, hətta gənclərə də bu alətə baxmağı güclü olana və şallaq alana kimi icazə vermişdilər. Kolleksiyalar arasında Perunun gil səhəngləri, bardaqları da vardı; onlar cingiltilli quş səsleri çıxarırdılar; burada nə vaxtsa Çilidə Alfonso de Ovalenin eşitdiyi insan sümüklərindən düzəldilmiş fleyta, Kusko yaxınlığında tapılmış oxuyan və adamın əsəblərini heyrətamiz dərəcədə sakitləşdirən yəşəm daşı da vardı. Dorianın kolleksiyaları arasında içinə xırda çınqıllar doldurulmuş əlvən balqabaqlar da görmək olardı; onları tərpedəndə gurultu qopurdu; uzun Meksika klarneti də vardı – musiqiçi onu üfürmürdü, ifa zamanı klarnetin özündən hava çəkirdi; Amazon tayfalarının işlətdiyi, hündür ağacların kəlləsində oturub gözətçilik edən növbətçi üçün saat siqnalı kimi cingiltilli səs çıxaran truba da kolleksiyadakı alətlər arasında idi; deyilənə görə, bu alətin səsini üç lyö¹ uzaqdan da eşitmək olurmuş. Onun evində

¹ Lyö – Fransada təqribən 4,5 km-ə bərabər qədim uzunluq ölçüsü

“teponatzli” deyilən bir alət də vardı – bu alətin ağacdan vibrasiyalı iki dili vardı ki, onu ağ bitki şirəsi ilə rənglənmiş kitrədən düzəldilmiş çubuqlarla çalırdılar. Asteklərin zıncırovları üzüm salxımları kimi mismarlardan asılmışdı; silindrşəkilli ilan dərisi ilə kiplənmiş iri təbil, bəlkə də, bir vaxtlar Meksikada Korteselə birlikdə məbədə girən Bernal Diasın gördüyü təbilə bənzəyirdi; Bernal həmin alətin həzin səsinə çox böyük ustalıqla, canlı təsvir edərək bizim üçün qoyub getmişdi.

Dorianı bu alətlərin fantastik cəhətləri və orijinallığı maraqlandırır; o, belə bir qəribə fikirlə məmnunluq tapırdı ki, sənət də təbiət kimi bəzən bədheybətlər yaradır; bu bədheybətlər öz forma və səsləri ilə insanın gözünü və səs duyumunu korlayıb məhv edir. Bir müddətdən sonra bu alətlər onu bezdirdi; və Dorian yenidən operadakı lojasında ya tək, ya da lord Henri ilə birlikdə oturub “Tanhauzer”ə məmnuniyyətlə qulaq asarkən ona elə gəldi ki, bu məşhur əsərin uvertürasında öz qəlbinin faciəsini görür.

Bir müddət keçəndən sonra Dorianda yeni həvəs oyandı; o, qiymətli daş-qaş azanna tutuldu. Şəhərdə təşkil olunmuş balmaskaradların birində o, fransız admiralı Anna de Joyes kimi kostyum geyindi; onun kamzoluna¹ beş yüz altmış ədəd mirvari dənəsi tikilmişdi. Onun bu azarı uzun illər davam etdi və demək olar ki, heç vaxt onu tərk etmədi. Dorian tez-tez günün çox hissəsini müxtəlif daş-qaşlarını futiyarlarına seçib-yerləşdir-məklə keçirirdi; bu kolleksiyalar arasında zeytun rəngli xrizoberil daşı (lampa işığında onun rəngi qırmızıya çalır), gümüşü damarcıqları olan kimofeyn daşı, püstə rəngli peridotlar, tünd-qırmızı və qızılı topazlar, karbunkullar, ortasında dördbucaqlı qırmızı ulduzlar parıldayan darçın rəngli sinamonlar, narıncı və bənövşəyi spinellər, göy, qırmızı yaqut və safirlər vardı.

Dorian kəhrəbanın qırmızı qızılına, ağ mirvari dənələrini və bütün bərç vuran əlvan metalları çox sevirdi; o, Amsterdamdan qeyri-adi parlaq və iri qaşları olan zümrüd və bütün zadəganların həsəd apara biləcəyi firuzə daşı gətirdirmişdi. O, qiymətli

¹ Kamzol – keçmişdə: qolsuz qısa kişi paltar

daş-qaşlar haqqında gözəl əfsanələr də axtarıb tapmışdı; məsələn, Alfonsonun «*Clericalis Disciplina*»¹ əsərində bir ilanın gözləri giasint qaşlı üzüyə bənzədilir; Makedoniyalı İsgəndərlə bağlı romantik tarixçədə isə deyilir ki, Ematiyanın fatehi İordan dərəsində elə bir ilan görmüşdü ki, onun belində “zümrüd xaltalar” çıxmışdı. Filostratin nəql etdiyinə görə, “əjdahanın beyninin içində qiymətli bir daş var və əgər ona qızılı yazı işarələri və alqırmızı parça göstərsən” əjdaha dərin yuxuya gedə bilər və o zaman onu öldürmək olar. Böyük əlkimyaçı Piyer de Bonifasa görə, almaz insanı gözəgörünməz edə bilmək qüdrətinə malikdir, hind əqiq daşı isə insanın nitqinin bəlağətli olmasına təsir edir; qırmızı-narıncı əqiqlər isə qəzəbi söndürür, insanı sakitləşdirir, giasint daşı yuxu gətirir, duru bənövşəyi ametist isə ağızdan şərab qoxusunu götürür. Süleymandaşı cinləri, şeytanları qovur, göyümtül-yaşıl rəngli akvamarin daşı isə ayın rəngini ağardır. San rəngli selenit daşı ayla birgə çıxır, ayla da batır; melokus daşı oğrunu ifşa edir, lakin yalnız çəpiş qanı onun gücünü azalda bilər.

Leonard Kamillus təzəcə öldürülmüş qurbağanın beynindən çıxarılan ağ daş görmüşdü; bu daş zəhərə qarşı ən yaxşı dərman oldu. Ərəb maralının ürəyindən tapılan bezoar daşı isə fəlakətli taun xəstəliyinə qarşı ən yaxşı dərman vasitəsidir. Hansısa ərəb quşlarının yuvasında aspilat daşı olur və Demokritin dediyinə görə, bu daş adamı yangından mühafizə edir.

Seylon kralı öz tacqoyma mərasimində əlində tutduğu iri yaqut daşı ilə şəhərin küçələrini gəzmişdir; Pastor İohanın saray qapıları qiymətli əqiq daşlarından düzəldilmişdi və “onların üstünə kirpiyəoxşar zəhərli ilan buyuzları qoyulmuşdu ki, saraya heç kəs zəhər gətirə bilməsin”. Damın üstündə “iki qızıl alma asılmışdı, onların içində iki karbunkul daşı vardı; bu, ondan ötrüydü ki, gündüzlər qızıl parıldasın, gecələr isə karbunkul daşları”. Lodcun qəribə bir romanı var: “Amerika mirvarisi”. Burada yazılıb ki, kraliçanın yataq otağında “dünyanın bütün ismətli qadınlarının gümüşdən düzəldilmiş təsvirlərini görmək

¹ “Ruhanilər üçün nizamnamə” kitabı nəzərdə tutulur.

olar; onlar xrizolit, karbunkul, sapfir və yaşıl zümrüddən düzəldilmiş gözəl güzgülərə baxırdılar”. Marko Polo Zipanqu camaatının öz ölülərinin ağızlarına qırmızı rəngli mirvari dürtüydüyünü görmüşdü. Dəniz əjdahasının mirvariyə vurulduğu barədə əfsanə də var; dənizçilər Peroz kralı üçün mirvarini dənizdən çıxarıb gətirəndən sonra əjdaha oğrunu tapıb öldürmüşdü və özünü yeddi ay öz mirvarisi üçün ağlamışdı. Prokopiusun nəql etdiyinə görə, sonralar hunlar kralın başını aldadıb ona tələ qururlar və kral o mirvarini tullayır. Mirvarini heç yerdə tapa bilmirlər, imperator Anastasus isə onu tapana beş yüz kilo qızıl vəd etmişdi. Malabar kralı bir venesiyalıya səcdə etdiyi allahların sayı qədər – üç yüz dörd mirvari dənəsindən ibarət təsbəh göstərmişdi.

Brantomun yazdığına görə VI Aleksandrın oğlu hersoq Valentin fransız kralı XII Lüdovikə qonaq gələndə onun atı başdan-ayağa qızıl yarpaqlara bələnmışdi; hersoqun şlyapası isə gözqamaşdıran ikiqat yaqut daşlarla bəzədilmişdi.

Deyilənə görə İngiltərə kralı Çarlzın atının üzəngisindən dörd yüz iyirmi bir brilyant qaş asılıbmış. II Riçardın bir plaş varmış; zümrüd qaşlarla dolu olan bu plaşın qiyməti otuz min marka idi. Hollun təsvirinə görə, öz tacqoyma mərasimində, Tauer qalasına gedən VIII Henrinin kostyumu başdan-ayağa ləl-cavahirat idi. O yazırdı: “Kralın əynində qızıldan zərxara vardı, sinəbəndi tamam brilyant qaşlardan və müxtəlif qiymətli daşlardan hörülmüşdü. Onun çiyin qayıışı isə ləl-cavahiratdan düzəldilmişdi”. I Ceymsin sevgili məşuqələri nəfis qızıl sağanaqda zümrüd sırğalar taxırdılar; II Edvard Piyer Qavestona xalis qızıldan yaraq-əsləhə bağışlamışdı; bu geyim forması giasint daş-qaşlarla zəngin bəzədilmiş, onun qısa üst paltarına isə qızıldan güllər tikilmişdi, firuzə qaşları vardı; şlyapası isə xalis mirvari dənələrindən ibarət idi. II Henrinin dirsəklərinə qədər olan əlcəkləri qiymətli daş-qaşlarla bəzədilmişdi; onun təkbarmaq ov əlcəyinə isə on iki yaqut və əlli iki iri mirvari düzülmüşdü. Burqundiya hersoqluğunun sonuncu hersoqu Çarlzın şlyapasına armudabənzər sapfir və mirvarilər düzülmüşdü.

Həyat bir zamanlar necə də gözəlmiş!!! Gözlər bəxtəvər-bəxtəvər güləndə necə də gözəl görünürmüş!!! Hətta ötüb-keçən

keçmişin cah-calalı və dəbdəbəsi barədə oxuyanda belə adamın ləzzətdən başı gicəllənir!

Daha sonralar Dorian Şimali Avropa xalqlarının soyuq evlərindəki divar nəqqaşlığını əvəzləyən naxışlı divar xalçaları ilə maraqlanmağa başladı. Bu sahəni öyrənərkən Dorian, demək olar ki, məyus olurdu və kədərli-kədərli düşünürdü ki, zaman həyatda nə qədər gözəl və təkrarolunmaz şey varsa, hamısını məhv edir. Hər halda, o özü bu prosesdə iştirak etmirdi. Yaylar bir-birini əvəz edirdi; bu müddət ərzində sarı nərgiz gülləri neçə dəfə açıb-solmuşdu, yenidən açmışdı, yenidən solmuşdu; lakin o qorxunc və dəhşətli gecələr hələ də təkrar olunur, portretdəki eybəcərliklər davam edir, amma Dorianın özü isə dəyişməmişdi ki dəyişməmişdi. Onun üzünü heç bir qış korlayıb xarab etməmiş, gözəlliyinə heç bir xələl gətirməmişdi; o, əvvəlki kimi işıq saçırdı. Amma gör insanın yaratdığı şeylərin taleyi necə qərribə olur? Hanı bəs onlar, hara qeyb olublar? Hanı o allahlann divlərə qarşı döyüş səhnəsinin təsviri olan zəfəran rəngli mantiya? Afina üçün əsmər qızlar tərəfindən toxunan o mantiya haradadır? Hanı Neronun Romadakı Kolizey amfiteatrı üçün sifariş etdirdiyi o nəhəng örtük? Üstündə ulduzlu səma və qızıl qoşqulu ağ atları qovan Apollonun təsviri olan o nəhəng qırmızı kətan parça haradadır? Dorian çox arzulayırdı ki, üstündə müxtəlif şirniyyat və dadlı yeməklər təsvir olunan, Günəş kahini üçün hazırlanmış o süfrə salfetlərini görsün. Onlardan ziyafət üçün istifadə etmək də olardı; və ya o, kral Kilperikin üstündə üç yüz qızıl arı olan cənazə örtüyünü, Pontus yepiskopunun heyretli qəzəbinə səbəb olmuş fantastik bürüncəyi görmədiyinə təəssüf edirdi; sonuncu bürüncəyin üstündə “şirlərin, pişik cinsindən olan panterlərin, ayıların, itlərin, meşələrin, təpələrin, ovçuların, bir sözlə, rəssamın təbiətdən köçürə biləcəyi nə varsa, hamısının təsvirləri vardı”. Dorian Orlean şahzadəsi Çarlzın da paltarını görmək istəyirdi; onun paltarının qol hissəsində bir nəğmənin misraları tikilmişdi və o, belə başlayırdı: “*Madame, je suis tout joyeux*”¹. Sözlərin yanında həmin nəğmənin notları

¹ Madam, mən çox xoşbəxtəm. (fr.)

da vardı və özü də hər bir not xətti paltara qızıldan, dördbucaqlı not işarələrinin özü isə dörd mirvari ilə pərçimlənmişdi. Dorian Burqundiya kraliçası İohan üçün Reymdə tikilmiş sarayın otaqlarının təsvirini oxudu; otağın divarlarında “min üç yüz iyirmi bir tutuquşu, beş yüz altmış bir kəpənək təsvir olunmuşdu; quşların qanadlarında kraliçanın gerbi parıldayırdı, hamısı xalis qızıldan idi.” Katerina de Mediçinin tabutu – üstündə aypara və günəş təsvirləri olan qara məxmər parçadan düzəldilmişdi; onun örtüyü güllü ipək şaldan idi, üstünə yaşıl çələnglərdən hörülmüş qızılı və gümüşü bəzəklər vurulmuşdu, qıraqlarından sallanmış saçaqlar isə mirvaridən idi. Tabut yataq otağına qoyulmuşdu; otağın divarlarından kraliçanın gümüşü zərxara parçanın üstündə pərçimlənən qara məxmərli gerbləri cərgə-cərgə asılmışdı. XIV Lüdovik ölən zaman otağında on dörd metr hündürlükdə qızıl sütunlar tikilmişdi. Polşa kralı Sobieskinin əzəmətli yatağı da qızıl qatran parçası ilə tikilmiş çadırın altında durmuşdu və qıraqlarına Quranın kəlmələri firuzə qaşlardan pərçimlənmişdi. Onun sütunları qızıl suyuna salınmış gümüşü illmələrlə işlənmişdi; qiymətli daş-qaş və medalyonlarla bəzədilmiş heyrətamiz əl işləri idi. Bu çadırın polyaklar Vyana ətrafındakı türk düşərgəsindən götürmüşdülər, onun qızıl günbəzindən əvvəllər Məhəmməd peyğəmbərin bayrağı dalğalanmışdı.

Beləliklə, Dorian bütün ilboyu ciddi-cəhdlə ən yaxşı kolleksiyalar topladı; müxtəlif naxışı əl işləri, atlas parçalar və s. Onun Dehlidən gətirilmiş gözəl hind kisəyiləri vardı; bu nümunələrin üstündə qızıl palma yarpaqlarından və əlvan qanadlı böcəklərin təsvirlərindən ibarət naxışlar vardı; Dəkkə tənzi o qədər şəffaf idi ki, Şərqdə “havadan yaranmış parça” kimi ad çıxarmışdı; bundan başqa, kolleksiyalar arasında “axar su” və “gecə şəhi” kimi ad çıxarmış qəribə formalı və yazılı parçalar Yavadan gətirilmişdi, bunlar çinlilərin nəfis əl işləri idi; üz qabığı darçın rəngli və ya əntiqə mavi ipək atlasdan olan kitablar, onların üstündəki zanbaqlar, fransız krallının çox sevdiyi güllər, quş və müxtəlif təsvirlər vardı; macar krujevalı duvaqlar; Siciliya zərxaraları və möhkəm İspan məxmərləri, gürcü qızıl sikkələri, üstündə qızılı saçaqlar və rəngli quş lələklərinin təsviri olan yapon “fukusas”ı yan-yana düzülüşdü.

Dorian ibadət libaslarına qarşı da biganə deyildi; dini mərasimlərlə bağlı hər şeyə onun xüsusi marağı vardı. Sidr ağacından düzəldilmiş sandıqlar evinin qərb hissəsindəki qalereyada yan-yanaya düzülmüşdü; o, bu sandıqlarda çox nadir və əsrarəngiz gözəlliyə malik paltarlar, lap İsa peyğəmbərin gəlinlərinə layiq paltarlar saxlamışdı; axı İsa peyğəmbərin nişanlısı gərək al-qırmızı, qiymətli don geyinsin, zərif kətan parçadan don geyinsin ki, könüllü olaraq özünü olmazın məhrumliyyətlərə düçar etmiş və yaralanmış yalın bədənini örtə bilsin. Dorianın kolleksiyasında moruq rəngli ipəkdən tikilmiş ruhani cübbəsi, bərbəzəkli zərxaşası vardı; cübbənin ədəklərinin qıraqlarında qızılı nar dənələri və ananasşəkili xırda mirvari dənələrindən tikilmiş, altıyarpaqlı güllərdən düzəldilmiş çələngin təsvirləri vardı; Orfey¹ kvadratlara bölünmüşdü və hər bir kvadratda bakirə qızların həyat səhnələri təsvir olunmuşdu, bakirə qızın nikah mərasimi isə rəngli ipək parçalardakı təsvirlərdə nümayiş etdirilirdi. Bu, on beşinci əsr italyan əl işi idi; digər cübbələrdən biri yaşıl məxmərdən tikilmiş, üstündə iri yarpaq şəklində naxış vardı, ürəyəoxşar molyusk formasında dəstə-dəstə parçanın üstünə düzülmüş, onun uzun qolları üstünə isə ağ çiçəklər gümüşü saplar və rəngli muncuqlarla ilmələnmişdi. Altıqanadlı mələyin başı qızılı rənglərlə şüşənin üstünə həkk olunmuşdu; Orfey özü isə rombənzər naxışlarla hörülmüşdü, qırmızı və qızılı tikis milləri ona xüsusi yaraşiq verir, üstündə müqəddəs və əzabkeş insanların təsvirləri olan medalyonlar yellənirdi; bu müqəddəslər arasında müqəddəs Sebastyanın da təsvirini görmək olardı. Dorianın başqa ibadət libasları da vardı; bu libaslar mavi ipək parçadan, zərxaşadan və qədimi güllü parçalardan ibarət idi; bu parçaların üstündə də müxtəlif təsvirlər vardı – ehtiras Allahı və çarmıxa çəkilmiş İsa peyğəmbərin təsvirləri; bundan başqa, şir və tovuzquşlarının təsvirləri, müxtəlif emblemlər də ilmələnmişdi. Kolleksiyalar arasında ağ atlasdan

¹ *Orfey* – əfsanəvi yunan müğənnisi; yunan mifologiyasına görə o, öz məlahətli səsiylə allahları və insanları valeh edərmiş, təbiətin gücünü ram etmək qabiliyyətində imiş. O həm də şair olub və rəvayətə görə Evridiclə evləni və qadının ölümündən sonra onu Cəhənnəmə tullamışdır, özü isə içki və kefallahı Vaxxının kahinləri tərəfindən öldürülüb.

uzunqol bürüncəklər də vardı; bu ağır çəhrayı parçanın üzərinə də naxışlarla zanbaqlar, delfinlər, fransız gülləri ilmələnmişdi; kilsə və dini mərasimlər üçün nəzərdə tutulmuş moruq rəngli digər məxmər bürüncəklərdə isə üzərində İsanın və digər müqəddəslərin əksi olan bayraqlar, ələmlər vardı. Bütün bu predmetlər mistik mərasimlər zamanı istifadə olunurdu və bunlar Dorianın xəyallarını qanadlandırırdı.

Bütün başqa kolleksiyaları kimi Dorianın səliqə-sahmanlı evində yerbəyer edilmiş bu xəzinələr də, müvəqqəti olsa da, qayğılarını unutturur, artıq onun üçün dözülməz şəkil alan qorxu hissini götürürdü. Uzun zaman bağlı qalmış və bir vaxt uşaqlıq illərini keçirdiyi dərs otağına o bədheybət portreti özü qoydu, özü divardan asdı; o portretin dəyişən cizgilərində öz həyatının rüsvayçı həqiqətini görür, oxuyurdu; elə buna görə də portretin üstünə qırmızıyaçalan qızılı örtük çəkdi. Dorian bir neçə həftə bu otağa girmədi, portretə baxmadı, kətan parça üzərindəki o çirkin sifəti unutdu; bu müddət ərzində o, əməlli-başlı özünə gəldi, əvvəlki həyatsevərliyi, qayğısız günləri, ehtiras və şövqlə dolu əhvali-ruhiyyəsi bərpa olundu. Lakin sonra qəflətən gecələrin birində o, yuxudan durub xəlvəti olaraq evdən çıxdı və hansısa Blu Qeyt Fildz yaxınlığındakı əxlaqsızlıq yuvalarına, pritonlara getdi və günlərini oralarda keçirməyə başladı; o, pritonlarda o qədər qaldı ki, axırda onu oradan qovdular. Evə qayıdanda isə o, portretin qarşısında oturub ona baxmağa başladı; bəzən özünə də, portretə də nifrət etdi, bəzən isə günahlarını boynuna alan fərdiyyətçi qüruru ilə gülümsədi, öz yaramaz oxşarı ilə, Dorian üçün ağır bir yük daşımağa məhkum edilmiş oxşarı ilə qarşı-qarşıya oturub xəlvəti-xəlvəti kam almağa başladı.

Bir neçə ildən sonra Dorian portretə o qədər öyrəşdi ki, ondan ayrılı bilmir; hətta İngiltərədən başqa bir ölkəyə gedəndə də orada çox qala bilmir, danxır, evinə qayıdır; o, lord Henriylə birlikdə tutduğu Truvilldəki villasından da imtina etdi; qış aylarını lord Henriylə bir neçə dəfə birlikdə yaşadığı Əlcəzairdəki ağ divarları olan evindən də imtina etdi; Dorian portretədən ayrılmağına dözə bilmirdi; portret onun həyatının ayrılmaz

hissəsi idi; bundan başqa, o qorxurdu ki, evdə olmayanda kimsə otağa girib, onun gizli saxladığı və möhkəm qoruduğu portretə baxa bilər.

Bununla belə, onda belə bir arxayınçılıq da vardı ki, portretə baxan adamlar heç nə başa düşməyəcək. Doğrudur, iyirənc eybəcərliyə baxmayaraq, portret açıq-aşkar ona oxşayır; axı onlar bundan nə öyrənəcəklər? Dorian onu şantaj etməyə çalışan hər kəsə yerini göstərib güləcək. Axı portreti o çəkməyib! Bəs bu rüsvayçı yaramazlığa görə onu kim günahlandırma bilər? Hə, lap elə tutaq ki, o, həqiqəti açıb söylədi, kim inanar buna?

Hər halda, o qorxurdu. Bəzən elə olurdu ki, o, Nottinqamşirdəki öz böyük malikanəsində ziyafət məclisi düzəldib qonaq qəbul edirdi; öz dairəsinin kübar gəncləri arasında onun çoxlu yaxın dostları da vardı; Dorian onları həm əyləndirir, həm də bütün qraflıqda öz israfçı dəbdəbəsi və füsunkar təntənəsi ilə heyrətə gətirirdi; bir də görürdün şadyanalığın şirin yerində qəflətən qonaqları tərک etdi, London küçələri ilə evinə tələsdi ki, görsün şəkil yerindədir, ya yox; otağın qapısını sındırmayıblar ki? Birdən onu oğurladılar, onda necə olacaq? Bu barədə düşündə belə onun damarlarındakı qan donurdu. Cəmiyyət onun sirrini biləcəkdə axı! Bəlkə də, adamlar artıq ondan şübhələnməyə başlamışdılar?!

Düzdür, Dorian çoxlarını məftun etmişdi, lakin elə adamlar vardı ki, ona inanmırdı, ona şübhə ilə baxırdı. Hətta onu, az qala, Vest End klublarının birinin üzvlüyündən xaric etmək istədilər; halbuki ana tərəfdən əsil-nəcabətinə, habelə cəmiyyətdəki statusuna görə onun bu klubun üzvü olmağa tam haqqı çatırdı; danışdırlar ki, bir dəfə Dorianın dostlarından biri onu Çörçill klubunun siqaret çəkmək üçün ayrılmış otağına aparanda hersoq Bervik və onun ardınca da başqa bir kübar adam nümayişkarənə şəkildə durub salonu tərک etmişdilər. Dorianın iyirmi beş yaş olanda artıq onun barəsində şübhəli söz-söhbətlər gəzirdi. Deyirdilər ki, onu kimsə şəhərin Uaytçapel hissəsində yerləşən əxlaqsızlıq yuvalarının birində görüb; hətta burada o, xarici matroslarla dava-dalaş da salıb; sonra danışdırlar ki, o, şəhər oğruları və saxta pul kəsənlər ilə yaxın əlaqədədir və onların

da bütün biznes sirlərini bilir. Onun qəfil və müəmmalı “itməsi”ni çoxları bilirdi; və Dorian bütün bu müəmmalı “qeyblər”dən sonra yenidən cəmiyyət arasına çıxanda kişilər arasında pıçhapıç başlayır, künc-bucaqda dedi-qodular baş alıb gedirdi; onun yanından ötənlər ona həqarətlə baxır, yaxud da kinayə ilə gülür, don vurmuş sınaıyıcı baxışlarını ona zilləyirdilər, elə bil, bununla demək istəyirdilər ki, de görüm, sən əsl həqiqətdə kimsən?!

Əlbəttə, Dorian bu eyhamlı baxışlara və xəbərdarlıq işarələrinə əhəmiyyət vermirdi; adamların əksəriyyəti onun açıqqəlblili olmasına, xeyirxahlığına və mehribanlığına, uşaq sadəlövhliyinə, işıqsaçan gəncliyinə heyran qalmışdı və elə bu da Doriana qarşı bütün böhtanları, bir növ, təkzib edirdi. Lakin cəmiyyətin yuxarı təbəqələri Dorianın əvvəlki dostlarının ondan yavaş-yavaş aralandığını da sezirdi. Ona dəlicəsinə aşiq olan qadınlar, ona ehtiram və sayğı göstərməklə ictimai nüfuzuna dayaq verənlər Dorian Qreyi görəndə kimi dəhşətə gəlir, utanır, rəngləri ağappaq olurdu. Beləliklə, Dorian barədə pıçhapıçlar onun qəribə, müəmmalı və təhlükəli gözəlliyinə baxmaq üçün çoxlarının gözüünü daha geniş açmışdı. Bundan başqa, Dorianın varı, dövləti də bir tərəfdən müəyyən dərəcədə onun təhlükəsizliyini qoruyurdu. Hər halda, sivil cəmiyyət varlı və gözəl adamları nüfuzdan salan şeylərə inanmağa o qədər də meyilli olmur. Bu cəmiyyət instinktiv olaraq dərk edir ki, insanın yaxşı davranışı və hərəkətləri onun əxlaqından daha vacibdir və elə həmin cəmiyyət yaxşı əspazı yüksək nüfuzlu malik olan adamdan daha çox qiymətləndirir. Mahiyyətə bu, düzgün yanaşmadır: əgər qonaq getdiyiniz evdə sizə dadsız xörək və ya pis şərab versələr, ev sahibinin şəxsi həyatda tərbiyəli adam olması barədə düşünməyiniz köntöy bir təskinlik olardı. Bu məsələ müzakirə olunanda bir dəfə lord Henri demişdi ki, ən yüksək səxavət belə sizə evində kifayət qədər isti yemək verməyən insanın günahını yumur. Buna dair çox misallar gətirmək olar. Çünki yaxşı cəmiyyətdə də eynilə sənətdə olan qanunlar hökmrandır, yaxud hakim olmalıdır; burada forma əsas rol oynayır. Ona mərasimin təsiredici təntənəsi və qeyri-təbii qatılmalıdır; bu forma özündə bizə heyran edən romantik bir pyesin qeyri-reallığı ilə

parıltı və incəliyini birləşdirməlidir. Məgər qeyri-səmimilik, riyakarlıq böyük dəhşət hesab olunur? Düşünürəm ki, yox! Bu, sadəcə, bir üsuldur və bu yolla biz insanın şəxsiyyətinə rəngarənglik verə bilirik. Hər halda, bu, Dorian Qreyin fikirləriydi, o, belə düşünürdü. İnsanın “mən”ini mahiyyətə sadə, dəyişməz, etibarlı və yekrəng hesab edənləri qətiyyətlə dayaz adamlar adlandırır. Doriana görə, insan saysız-hesabsız hiss və duyğuları olan bir varlıqdır; insan mürəkkəb və rəngarəng varlıqdır, o, ağlasığmaz fikir və ehtirasların mirası kimi yaranıb; insanın bədənini hətta ölənlər əcdadlarının müdhiş xəstəlikləri ilə zəhərlənmişdir.

O, bağ evinin soyuq şəkil qalereyası arasında gəzməyi və şəkillərə baxmağı xoşlayırdı; bu müxtəlif portretlərdəki insanların qanı onun damarlarında axırdı; məsələn, bu şəkillər arasında Frensis Osbornun təsvir etdiyi Filip Herberti götürək. Frensis özünün “Kraliça Yelizaveta və kral Ceymsin hakimiyyəti illəri barədə xatirələr” kitabında yazır ki, “Filip Herbert öz qısaömürlü gözəlliyi ilə sarayın sevimlisi idi”. Bəlkə, elə o, haradasa gənc Herbertin həyatını təkrar edir, hə? Bəlkə, elə Dorianla Herbertin genetik oxşarıqları var, əcdadlardan hansısa mikrob onun da qanına işləyib? Bəlkə, heç o mikrob Dorianın bədənində hələ girməyib? Bəlkə, elə uzaq əcdadının gözəlliyinin erkən çiçəklənməsi barədə instinktiv xatirələridir onu oyadan? Məhz bu oyanışdan sonra Bazilin emalatxanasında qəflətən və demək olar ki, heç bir səbəb-filan olmadan öz dəli istəyini bildirməsi və bununla da bütün həyatını kökündən dəyişməsi baş vermədimi? Budur, qızılı saplarla tikilmiş kamzolda briyant qaşlarla naxışlanmış mantiyada qızıl haşiyələrlə manjetdə ser Antoni Şerard durub; onun ayaqları yanında gümüşü yaraq-əsləhə vardır. Bəs o, öz nəsilərinə hansı mirası qoyub gedib? Bəlkə, elə Neapolitanlı Covannanın məşuqundan ona, Doriana rüsvayçı, əxlaqsız hərəkətlər miras qalıb? Bəlkə, elə Dorianın əxlaqsız hərəkətləri çoxdan ölüb getmiş o adamın həyata keçirilən arzularıdır? Bəlkə, o adam da sağlığında bu arzularını həyata keçirməyə cürət etməmiş? Bu şəkillər arasında bir şəkil də vardı – ona gülümsəyirdi; bu, Yelizaveta Deveronun portreti idi: krujevalı

ləçəklərlə, mirvari naxışlı korsajda¹ yarıqlı çəhrayı əlcəklərdə kətanın üzərindən ona baxıb gülümsəyirdi. Sağ əlində gül var, sol əlində isə ağ-qırmızı qızılgüllərdən hörülmüş minalı həməli tutub. Yanındakı balaca stolun üstündə isə mandolina² və alma var. Qadının xırda uzunburun ayaqqabılarının üstünə gülşəkilli yaşıl bəzəklər vurulub. Dorian bu qadının həyatı barədə məlumatlı idi, onun məşuqları haqqında gəzən qəribə söz-söhbətlərdən də xəbəri vardı. Görəsən, Dorian o qadının ehtirasları da keçibmi? Bu şəkildəki qadının ağır göz qapaqları altındakı uzunsov gözləri, sanki, ona hərisliklə baxırdı. Bəs o Corc Villobi necə? Kırşanlı saçları və üzündəki fantastik xalı olan o kişidən Dorian nə miras qalıb, hə? Necə də şeytan sifəti var?! Qara, qəmgin və zalım sifəti var! Şəhvətli dodaqlarının büküşlərində təkəbbürlü nifrət hiss olunur. Sümükləri çıxmış sarı qolları boyunca büzməli krujevalar uzanıb, nazik barmaqlarında üzüklər parıldaıyır. On səkkizinci əsrin bu modabaz adamı cavanlıqda lord Ferrarsın dostu olub. Bəs o ikinci adam, lord Bekenham? O da səltənət naibi Prins Regentin dostu olub; bu adam həm də onun missis Fitsherbertlə gizli izdivacının şahidi olub. Gör necə qürurlu görkəmi var, gör necə çəşəngdir zalım oğlu! Şabalıdı qıvrım saçları və vüqarlı duruşu gör ona necə yaraşır verir! Bəs o, Dorian hansı ehtirasını qoyub gedib? Onun müasirləri ona əxlaqsız və şərəfsiz deyirdilər. O, Karlton Hausdakı eyş-ışrət və fahişəxana yerlərində məşhur idi; hələ bir Qarter Ordeni də parıldaıyır! Yanındakı da arvadının portretidir, divardan asılıb; nazik dodaqlı, solğun bənizli bu qadın qara dondadır. Görünür, bu qadının da qanı onun damarlarında axır! Ah! Bütün bunlar necə də maraqlıdır?! Dorian düşünürdü.

Budur, bu da onun anası! Ledi Hamilton sifətli qadın! Nəmli dodaqları, elə bil, islanıb. Dorian bilirdi ki, o, anasından nəyi götürüb! O, anasının gözəlliyini götürüb; o, anasından özgə gözəlliyinə ehtirasla vurulmağı götürüb! Anası portretdən ona gülümsəyir; rəssam bu qadını ehtiras düşkünü kimi təsvir edib,

¹ *Korsaj* – ilkin mənası: qədimdə qadın paltarının döşü örtən hissəsi; ikinci mənası isə qadın tumanının enli kəməri deməkdir.

² *Mandolina* – simli musiqi aləti

içki və kefi Allahı Vaxın kahinəsi paltarında çəkib. Onun saçlarından üzüm yarpaqları sallanıb; əlində tutduğu fincandan qıpqırmızı maye tökülür. Portretin üzünün rəngi solğundur, lakin gözlər öz möcüzəli parlaqlığını və dərinliyini saxlamışdır. Doriana elə gəlirdi ki, bu gözlər onu hər yerdə izləyir.

İnsan təkcə öz nəslinin əcdadına malik olmur; onun həm də ədəbiyyatda əcdadları olur; xüsusiyyətinə və ehtirasına görə Doriana bu ədəbi əcdadların əksəriyyəti, demək olar, yaxın idi və əlbəttə, onların təsiri də daha güclü hiss olunurdu. Bəzən Dorian Qreyə elə gəlirdi ki, bəşəriyyətin bütün tarixi elə onun öz həyatının salnaməsidir; əsl həqiqətdə yaşanan real həyatının yox, xəyallarla, arzularla, istəklərlə yaşadığı həyatının; o, məhz bu həyatını ehtiraslarının və beyninin əmrlərinə tabe etdirmişdi. Ona elə gəlirdi ki, o, dünya səhnəsinə gəlib-gedən və günahı son dərəcə cazibəli, şəri isə son dərəcə məharətli edən bütün dəhşətli və qəribə obrazları tanıyır, onları dərk edir və bu obrazlar ona yaxındır. Sanki, onların həyatı hansısa sirlə tellərlə onun həyatına bağlıdır.

Dorianın həyatına hədsiz təsir edən gözəl bir romanın qəhrəmanı da belə bir rəngarəng xülyalar sahibi idi; romanın yeddinci fəslində qəhrəman dəfnə çələnglərinə bürünmüş Tiberius kimi oturaraq ildırımdan necə qorunduğunu söyləyir; sonra o, Kapridə bağda oturub fillər haqqında tərbiyəsiz kitablar oxuduğunu, bu zaman böyür-başında çırdan və tovuzquşularının gəzdiyini danışır; və bir fleytaçı da buxurdanı yelləyərkən ətirli maddələri ətrafa səpələyir; o qəhrəman həm də Kalikula kimi yədi, tövlədə yaşıl alt köynəkli atlılarla əyyaşlıq edirmiş, alnında brilyantdan örtük asılmış atıyla birlikdə bir qabdan, yəni fil sümüyündən olan axurdan nahar edirmiş; o həm də Domisian kimi yədi, mərmər, güzgü kimi parıldayan dəhlizdən keçərkən sönük gözləriylə onun həyatına son qoymuş xəncərin əksini axtarırdı; nə qədər qorxunc bir *taedium vitae*¹ hissi! Və o, elə oradaca həyatın heç nə əsirgəmədiyi, lakin sağalmaz xəstəliyə düşər olmuş adamlar kimi kədər içində batıb qalmışdı; sirkdə

¹ Həyatın boş və dözülməz olması hissi

oturan zaman o, şəffaf zümrüdlər arasından qanlı döyüş səhnələrini izləyirdi; bu döyüş səhnələrində al-qırmızı insan qanı tökülür, sonra həmin insanları tünd-qırmızı rənglərlə və mirvarl dənələri ilə bəzədilmiş xərəklərdə, gümüş nalları olan gözəçarpan qatırlarda daşıyırdılar; adamlar onu Narlar küçəsindən öz Qızıl sarayına keçərkən lənətləyir, “Neron Sezar!” deyə qışqırır və ona lənətlər yağdırırdılar; o həm də Elaqabalus kimiydi; öz üzünü onun kimi rəngləmiş, cəhrə qarşısında qadınlar arasında oturmuş və Günəşlə mistik kəbinini kəsdirmək üçün Karfagen-dən Ay allahını gətirməsini əmr edirdi.

Dorian bu fantastik fəslə və ondan sonrakı iki fəslə dəfələrlə oxumuşdu; qədim xalçaların minalı təsvirlərində gördüyü kimi, burada da adamların qorxunc və gözəl şəkilləri verilmişdi; bu şəkillərdəki adamları Toxluq, Pislilik və Qana hərislik Bədheybət və Dəli etmişdi; Filippo – Milanın Hersoqu – arvadını öldürmüş, onun dodaqlarını qırmızı zəhərlə boyamışdı ki, məşuqu da onu öpəndə zəhərlənib ölsün; Venesiyalı Pietro Barbi II Pavel kimi tanınmışdı, şöhrət düşkünüydü, ona pərəstiş edilməsinə və onun “Formosus” deyə çağırılmasına (yəni “Gözəl”) nail olmuşdu; onun tacı iki yüz min florinə¹ başa gəlmişdi ki, bu da dəhşətli bir cinayət hesabına mümkün olmuşdu. Qian Mariya Viskonti insanları it əti ilə zəhərləmişdi; o öləndə onun meyiti onu sevən bir fahişə tərəfindən qızılgüllərlə örtülmüşdü; ağ atın belindəki Borciyanın gözünün qabağında qardaş qardaşın qanını tökür və onun plaşı Perottonun qanına bulaşır; Florensiyanın arxiyepiskopu, gənc kardinal Pietro Riario papa IV Sikstusun istəklili oğludur; Pletronun gözəlliyi onun əxlaq pozğunluğuna bərabərdir; o, Leonora Araqonu ağ və qırmızı ipək çadırda qəbul etmişdi; çadır nimfa² və kentavrlarla³ bəzədilmişdi; o əmr etmişdi ki, eyş-işrət məclisində Qanimed və ya Hilas kimi xidmət göstərəcək oğlanı qızıl suyuna salsınlar; melanxolik xasiyyətli Ezzelini götürək: onun qəm-kədərini dağıtmaq üçün

¹ *Florin* – qədim italyan qızıl pulu

² *Nimfa* – qədim yunan mifologiyasında: təbiətin müxtəlif qüvvələrindən birini təmsil edən ilahə, pəri

³ *Kentavr* – qədim yunan əsətirində insan başlı at

yalnız ölüm səhnələri lazım gəlirdi, o, qana susamış bir insan idi, adamlar qırmızı şərabı necə içirdisə, o da insan qanını eləcə içirdi; əslən o, Şeytan oğluydu, öz atasının ürəyini qumara qoyaraq onunla qumar oynamış, onu aldatmış və udmuşdu; Canbatista Çibo rişxəndlə öz adını dəyişdirərək Günahsız qoymuşdu; həmin o Çibonun tükənməkdə olan qanına bir yəhudi həkim üç cavan oğlanın qanını vurmuşdu; İzottanın sevgilisi Siqismondo Malatesta və Romada Allahın düşməni kimi portreti yandırılan lord Rimini; bu, o adamdır ki, salfetlə Polissenanı boğub öldürdü; və o, Cinevra d'Estə zümrüd piyalədə zəhər verdi; bu adam həm də əxlaqsız ehtiraslara olan pərəstişə bütpərəst məbədi ucaltdı və xristianlar bu məbədə girib ibadət etdilər; öz qardaşı arvadına dəlicəsinə vurulan VI Karl da belə adamlardan idi; guya, cüzamlı xəstələrdən biri ona bildirmişdi ki, gələcəkdə o, sevgidən dəli olacaq; bu adamın beyni-başı xarab olan zaman onu bilirsiniz nə ilə sakitləşdirmişlər? Saracen kartları ilə! Bəli, bəli, üstündə sevgi, ölüm və dəliliyin təsvirləri olan kartlarla; və nəhayət, bayram libasında olan Qrifonetto Baqlioni; şlyapası iri yarpaqşəkilli almaz qaşlarla ilmələnmiş bu adam Astorre və onun nişanlısının qatili olmuşdu; bununla bərabər o, Simonettonu və onun zadəgan oğlunu da öldürmüşdü; oğlan o qədər gözəl idi ki, o, Perucianın sarı meydanında uzanıb öləndə hətta ona nifrət edənlər belə göz yaşları tökürdülər; və hətta ona lənətlər yağdıran Atlanta da onun ruhuna dualar oxumuşdu.

Bu adamların hamısında nəsə dəhşətli, qorxunc bir cazibə qüvvəsi olub; Dorian onları gecələr yuxuda görürdü və gündüzlər isə bu adamlar onun xülyalarını cuşa gətirir, təxəyyülünə dinclik vermirdilər. İntibah dövrü zəhərlənmənin qaribə və ağla-gəlməz üsullarını görüb: dəbilqə vasitəsilə zəhərlənmə, yanan məşəl vasitəsilə zəhərlənmə, qiymətli daş-qaşlardan ilmələnmiş yelpik və ya əlcəkiər vasitəsilə zəhərlənmə, qızıl suyuna salınmış müşklü şarlar və kəhrəba boyunbağlı vasitəsilə olan zəhərlənmələr; Dorian Qrey isə kitablar vasitəsilə zəhərlənmişdi. Bəzən onun üçün Şər, yaxud Şeytan, sadəcə, Gözəllik hesab etdiyi təsəvvürləri reallaşdırmaq vasitəsi rolunu oynayırdı.

ON İKİNCİ FƏSİL

Dorian sonralar doqquz noyabrı, otuz səkkiz yaşının tamam olması ərəfəsini tez-tez xatırlayacaqdı.

Təxminən, gecə saat on bir radələrində o, lord Henriylə nahar edəndən sonra evə piyada qayıdırdı; hava çox soyuq və dumanlı idi; o, kürkünə bürünərək bütün vücudunu gizlətmışdi, yalnız gözləri görünürdü. Qrosvenor meydanı ilə cənub Odli stritin kəsişdiyi tinə çatanda onun yanından bir adam ötüb-keçdi; əlində sakvoyaj vardı və o, yeyin addımlarla gedirdi, boz paltosunun yaxalığını qaldırmışdı. Dorian bu adamı tanıdı, Bazil Holvard idi. Nədənsə, onu anlaşılmaz bir qorxu hissi bürüdü. Özünü bilməməzliyə vurdu və guya, heç Bazili tanımadı, addımlarını isə yeyinlətdi.

Lakin Holvard onu görmüşdü. Dorian onun arxadakı səkidə dayandığını eşitdi və hiss etdi ki, Bazil onu təqib etməyə başladı. Heç bir dəqiqə keçmədi ki, Bazilin əli onun çiyinə toxundu.

– Dorian! Nə xoşbəxt təsadüf! Mən düz saat doqquzdan sizin kitabxanada oturub sizi gözləmişəm! Nəhayət, sizin yorğun qulluqçunuza yazığım gəldi və ona evdən çıxanda dedim ki, gedib yatsın. Mən sizi ona görə gözləyirdim ki, bu gecə on iki qatırı ilə Parisə gedirəm; dedim ki, getməmişdən qabaq sizi görüm. Siz ötüb-keçəndə sizi tanıdım, daha doğrusu, kürkünüzü tanıdım, lakin bir qədər tərəddüd etdim... Bəs siz mənə tanımadınız?

– Əzizim, belə dumanda adam tanımaq olar? Mən heç Qrosvenor meydanını tanıya bilmirəm. Bircə bilirəm ki, evim haradasa buralara yaxın yerdədir; amma heç buna da o qədər əmin deyiləm. Heyif ki, gedirsiniz; mən sizi çoxdan idi görmürdüm. Tez qayıdacaqsınız mı?

– Yox! Altı ay qalacağam! Fikrim var ki, Parisdə bir emalatxana tutum, girim ora, başlayım işləməyə; beynimdə bir şəkil tutmuşam, onu çəkib qurtarmayınca oradan çıxmayım! Nə isə... mən heç öz işlərim barədə sizinlə danışmaq istəməirdim... Bu da sizin qapınız, çatdıq. İcazə verin, bir-iki dəqiqəliyə içəri keçim, sizinlə söhbətim var...

– Buyurun, xahiş edirəm. Şad olaram. Qatara gecikməzsiz ki? – Dorian ehtiyatsız soruşdu; sonra içəri girib arxadan qapını bağladı və pilləkənlərlə yuxarı qalxdı. Holvard dumanlı havada küçə lampasının tutqun işığı altında saatına baxdı. Dedi:

– Hələ vaxtım var, saat on birdir. Qatar birə on beş dəqiqə işləmiş yola düşür. Mən onsuz da, kluba gedirdim, dedim, bəlkə, sizi orada tapdım. Ağır şeylərimi qabaqcadan göndərmişəm ki, baqaja versinlər. Onları özümlə daşıyan deyiləm ki! Bircə bu sakvoyajı saxlamışam və buradan Viktoriya vağzalına da iyirmi dəqiqəlik yoldur. Çataram!

Dorian Bazilə baxıb gülümsündü, dedi:

– Belə de! Sən demə, məşhur rəssam belə səyahət edirmiş! Əl sakvoyajı və payız paltosunda! Keçin içəri, gəlin, gəlin, yoxsa duman evin içinə girəcək! Və xahiş edirəm, ciddi söhbət-filan da eləməyin! Bizim dövrdə, onsuz da, ciddi şeylər baş verməyir! Hər halda, baş verməməlidir.

Holvard başını yellədə-yellədə içəri girdi və Dorianın ardınca kitabxanaya keçdi. İri divar sobası çırtacırtla yanır, lampalar işıq saçırdı; şəbəkəli xırda stolun üstündə gümüşü yol sandıqçası vardı, ağzı açıq qalmışdı, içində sodalı su sifonları və uzun büllur bakallar vardı.

– Dorian, görürsünüz də, sizin xidmətçiniz mənə necə qulluq edib?! Özümü lap evdəki kimi hiss edirdim! Nə istəyirdim gətirirdi! Həm də sizin ən yaxşı siqaretlərinizdən də gətirib verdi. Çox sevimli, qonaqpərvər oğlandır; deyərdim ki, hətta sizin əvvəlki xidmətçiniz vardı ha, fransız, ondan daha yaxşıdır... Yeri gəlmişkən, heç onu görmürəm, haradadır o fransız?

Dorian çiyinlərini çəkdi.

– Eşitdiyimə görə, missis Radleyin qulluqçusu ilə evlənib və birlikdə Parisə gediblər; qızı ingilis dərzişi kimi işə düzəldib. Deyirlər Parisdə indi anqlomaniya dəbdədir. Axmaq dəbdir, düz demirəm? Yeri gəlmişkən, Viktor yaxşı xidmətçi idi. Mənim ondan heç bir şikayətim də yox idi, düzdür, onu heç vaxt sevmirdim, amma o, mənə həmişə sədaqətli olmuşdu. Mən onu işdən azad edəndə gördüm ki, qüssələndi. Eh, nə isə... olur da, bir də görürsən ağılına min cür fikir gəlir, nə bilim, cəfəng şeylər...

Yenə sodalı brendi verimmi? Bəlkə, Reyn seltzer şərabi, hə? Mən həmişə Reyn şərabi içirəm. Görüm o biri otaqda qalibmi o şərabdən?

– Təşəkkür edirəm, Dorian! Lazım deyil, heç nə istəmirəm! – rəssam dedi, sonra şlyapasını və paltosunu çıxartdı, onları sakvoyajına tulladı. – Əzizim, indi mən sizinlə ciddi söhbət etmək istəyirəm. Üz-gözlünüzü turşutmayın, onsuz da, mənə bu söhbəti başlamaq çətinidir.

– Nə olub axı? Nə məsələdir? – Dorian heyvətlə baxdı, tələsik divana əyləşdi. – Hər halda, mənim barəmdə deyil, eləmi? Bu gün özümdən də yorulmuşam, elə bil, istərdim ayrı bir adam olum...

– Elə məhz sizin barənizdədir, – Holvard cavab verdi; onun səsinə dərin bir ağrı sezilirdi – və mən bunu sizə deməliyəm. Sadəcə, yarımca saat vaxtınızı alacağam...

Dorian ah çəkdi və siqaret yandırdı. “Yarımca saat!” – donquldandı.

– Dorian, qorxma, bu, o qədər də çox vaxt deyil! Bu söhbət sizin özünüza xeyirdir; mənə elə gəlir ki, siz bilməlisiniz: Londonda sizin haqqınızda dəhşətli şeylər danışirlar.

– Mən heç bu barədə eşitmək və bilmək belə istəmirəm. Mən yalnız başqaları barədə dedi-qodulara qulaq asmağı xoşlayıram; özüm barədə dedi-qodular məni maraqlandırmır. Bir də ki bunlarda heç bir yenilik dadı yoxdur.

– Yox, Dorian, bunlar sizi maraqlandırmalıdır. Hər bir namuslu və nəcib adam gərək öz təmiz adının marağında olsun. Axı siz istəməzsiniz ki, camaat sizi şərəfsiz və əxlaqsız adlandırsın? Əlbəttə, varınız, dövlətiniz, cəmiyyətdəki mövqeyiniz və sair və ilaxır, var... Amma mövqe və var-dövlət hər şey demək deyil. Vallah, mən özüm bunların heç birinə inanmıram. Hər halda, mən sizi görəndə bu şayiələrə inana bilmirəm. Axı insanın eybi öz möhürünü həmişə onun üzünə vurur. Onu gizlədə bilməzsən. Bizdə adətdir, “gizli eyiblər”dən danışirlar. Lakin gizli eyiblər olmur. Onlar insanın ağız büküşlərində, ağırlaşmış göz qapaqlarında, hətta əllərinin formasında peyda olur. Ötən il bir adam, adını demirəm, siz onu tanıyırsınız, mənim yanıma gəlmişdi, öz portretini çəkdirmək istəyirdi. Əvvəllər o adamı

görməmişdim, onun barəsində də heç nə bilmirdim. Lakin sonralar onun barəsində o qədər şeylər eşitdim ki! Portretə görə o, mənə külli miqdarda pul təklif etdi; lakin mən onun portretini çəkməkdən imtina etdim; onun barmaqlarının forması mənə nəşə xoş gəlmədi, onlarda nəşə bir xatakarlıq vardı. İndi bilirəm ki, zənnim mənə aldatmayıb; həmin o cənabın tərcümeyi-halı biabırılıqla doludur. Lakin siz... Dorian, sizin məsum, açıq, parlaq üzünüz var; sizin məsum, gözəl bir gəncliyiniz, qayğsız, kədərdən uzaq cavanlığınız... aman Allah, mən o şayiələrə, böhtanlara inana bilmirəm! Lakin mən sizi indi çox az-az görürəm, siz mənim studiyama daha gəlmirsiniz; və elə məndən uzaq olduğunuza görə də sizin barənizdə o səfeh şeyləri eşidəndə bilmirəm onlara nə cavab verim. Dorian, mənə izah edin görüm nə üçün hersoq Bervik klubda sizi görən kimi otaqdan çıxıb gedir, hə? Niyə Londonun əksər mötəbər dairəsi sizi evinə dəvət etmir, ya da sizin evinizdə olmaq istəmir? Siz axı lord Stavleylə dost idiniz? Ötən həftə mən onu naharda gördüm. Nahar süfrəsi ətrafında kimsə sizdən danışdı, sizin Dudleydəki sərgi üçün müvəqqəti verdiyiniz miniatürlərdən söhbət gədirdi; adınızı eşidən kimi lord Stavley əsəbiləşdi və dedi ki, o, ola bilsin ki, incəsənəti yaxşı bilən adamdır, lakin heç bir təmiz qızı bu adamla tanış etmək olmaz; özünə hörmət edən ləyaqətli qadın isə onunla – yəni sizinlə – bir otaqda qalmaz! Mən ona dedim ki, Dorian mənim dostumdur və ondan izahat tələb etdim. O da hamının yanında mənə izahat verdi! Özü də açıq-aşkar! Necə böyük bir rəzalət?! Axı niyə sizinlə dostluq etmək gənclər üçün ölüm deməkdir, hə? O cavan oğlan, qvardiya əsgəri, bu yaxınlarda özünü öldürən oğlanı deyirəm! Axı o, sizin yaxın dostunuz idi?! Axı siz ser Henri Aştonla da ayrılmaz dost idiniz? O da adını ləkələdi və İngiltərəni tərk etməyə məcbur oldu. Bəs Adrian Sinqleton necə? Onun faciəli aqıbetinə nə deyirsiniz? Lord Kentin yeganə oğlu və onun karyerasının sonu? Mən onun atasına rast gəldim dünən, müqəddəs Ceyms stritdə. Gördüm ki, o, rüsvayçı kədər içindədir. Biabır olub, adam arasına çıxa bilmir. Bəs gənc hersoq Pert necə olsun? İndi nə günə düşüb?! Hansı namuslu adam indi onunla salam-əleyk edəcək, hə?

– Bazil, susun! Siz bilmədiyiniz şeylər haqqında danışırınsınız!
– Dorian Qrey dodaqlarını gəmirə-gəmirə onun sözlünü kəsdi; onun səsinə dərin nifrət duyulurdu. – Siz soruşdunuz ki, mənə görə Bervik nə üçün klubu tərk edir, hə? Qoy səbəbini deyim: ona görə ki, mən onun həyatı barədə hər şeyi bilirəm, o isə mənə barədə heç nə bilmir. Onun damarlarında axan qan təmiz qan deyil, o, necə pak ola bilər axı? Siz Henri Aşton və gənc Pert barədə soruşdunuz! Nədir, mən Aştonu korlamışam, yoxsa o cavan hersoqun tərbiyəsini pozmuşam? Əgər o axmaq Kentin oğlu küçə fahişəsi ilə evlənibsə, burada mənə nə günahım var? Adrian Sinqletonu deyirsən?! Bu adam borc sənədində öz dostunun imzasını saxtalaşdırıbsa, yenə mənəmmi günahkar? Bilirəm, İngiltərədə adamlar necə naqqallıq və qeybət edirlər. Meşşanlar özlərini xeyirxah kimi qələmə verir, öz lovğa nəsihətlərindən əl çəkmirlər, nahar süfrəsindəki hər şeyi tıxib özlərini elə göstərilər ki, guya, bunlar tanınmış adamların tərbiyəsiz hərəkətlərindən narahat olurlar, özləri də, guya, mötəbər cəmiyyətdə yaşayırlar və elə öz dairələrindən olan qara yaxdıqları adamları yaxından tanıyır, elə onlar barədə də dedi-qodular yaradırlar. Bilirsiniz, bizim ölkədə ağılına və başqa keyfiyyətlərinə görə bir adam ki qabağa getdi, dərhal ağzıgöyçəklər başlayırlar onun barəsində dedi-qodulara. Bəs özləri? Özlərini əxlaqlı kimi qələmə verənlər necə? Bəs bu adamlar özlərini necə aparırlar? Əzizim, yaddan çıxarmayın ki, biz riyakarlar ölkəsində yaşayırıq.

– Dorian, – Holvard səsinə ucaldı, – məsələ bunda deyil! Bilirəm, İngiltərə çox pisdir və ingilis cəmiyyəti də doğru yolda deyil. Elə buna görə də istəyirəm ki, siz bu cəmiyyətdən yüksəkdə durasınız. Amma siz yüksəkdə olmadınız. O adam ki öz dostlarına pis təsir edir, pis nümunə göstərir, onu mühakimə etməyə bizim haqqımız var. Görünür, sizin dostlarınız bütün şərəf və ləyaqətlərini itirmişlər, tərbiyə, namus, əxlaq barədə anlayışlardan xəbərləri belə yoxdur. Siz onların beynini ehtiras, şəhvət ləzzətləri ilə doldurmusunuz. Onlar uçuruma yuvarlanmışlar. Onları siz sürükləmişiniz oraya! Bəli, siz onları uçuruma itələmişiniz, hələ bir heç nə olmayıbmiş kimi gülürsünüz də!

Mən daha dəhşətli şeylər bilirəm! Bilirəm ki, siz və Henri ayrılmaz dostlarsınız. Heç olmasa, buna görə siz gərək onun bacısının təmiz adına ləkə gətirməyəsiz! Onun gülüş və qeybət predmetinə çevrilib, dilə-dişə düşməyini rəva görməyəsiz!

– Bazil, susun! Çox dərinə gedirsiniz!

– Mən bunları söyləməli və siz də qulaq asmalısınız! Hə, hə, qulaq asmalısınız mənə! Sizinlə tanışlığa qədər ledi Qvendolen haqqında heç bir söz-söhbət gəzmirdi, heç kəs cürət edib bu qadın barəsində bir kəlmə belə pis söz danışmazdı. Bəs indi? Baxın görün, Londonda özünə hörmət edən bir qadın varmı ki, onunla birgə parka gəzməyə çıxsın? Yox! Hətta onun uşaqlarına da onunla yaşamağa icazə vermədilər! Bu, hələ harasıdır? Sizin haqqınızda hələ çox şey danışirlar: sizi əxlaqsız pritonlardan səhərə yaxın xəlvəti-xəlvəti çıxan görüblər; siz paltarlarınızı dəyişib Londonun ən mənfur küçələri ilə, gizli yollarla evinizə gəlirsiniz... Doğrudanmı bütün bunlar həqiqətdir? Bunlar nə dərəcədə real ola bilər? Mən birinci dəfə bunları eşidəndə bərk güldüm. Lakin indi... bu barədə tez-tez eşidir və dəhşətə gəlirəm. Hələ sizin bağ evinizdə nələr baş verir? Dorian, sizin barənizdə nələr deyirlər, bilirsiniz? Vallah, mən sizə moizə oxumuram, belə fikirləşirsinizsə, özünüz bilirsiniz! Yadımdadır, Harri deyirdi ki, özgəsinə öyüd-nəsihət verməyi xoşlayan hər hansı bir adam belə bir vədlə başlayır: bu, birinci və sonuncu olacaq. Lakin hər dəfə də öz vədinə xilaf çıxır. Bəli, mən sizə nəsihət vermək istəyirəm. İstəyirəm ki, elə bir həyat sürəsiniz ki, sizə hörmət eləsinlər. İstəyirəm ki, siz ləkəsiz olasınız, nüfuzunuza, adınıza xələl gəlməsin. Alçaq və əclaf işlərdən uzaq olasınız! Çiyinlərinizi çəkməyin! Belə laqeyd-laqeyd də baxmayın! Siz adamlara güclü təsir göstərirsiniz. Qoy bu, yaxşı mənada baş versin! Adamlara xeyir gətirsin, bəla yox! Danışirlar ki, siz adamlarla intim münasibətdə olduqdan sonra onları yoluxdurur, pozur, pis yola çəkirsiz. Həmin adamın evinə daxil olub ona, onun evinə rüsvayçılıq gətirirsiniz. Bilmirəm bu düzdür, ya yox. Haradan bilim axır? Amma hər halda, bunu sizin barənizdə danışirlar. Bundan başqa, sizin barənizdə danışılan bəzi şeylərə inanmaya da bilmirəm. Lord Qlosester Oksfordda

oxuyarkən mənim ən yaxın dostum idi. O, mənə bir məktub göstərdi; bu məktubu ölümündən qabaq onun arvadı yazıbmiş. Arvadı Mentondakı villasında yalnız keçinibmiş. Bu, dəhşətli və qorxunc bir etiraf idi; beləsini heç vaxt eşitməmişdim. O qadın sizi günahlandırır. Mən dostuma dedim ki, bu, ola bilməz, yalandır! Mən Dorianı tanıyıram, o, belə alçaqlıqlar eləməz! Amma... Mən doğrudanmı sizi tanıyıram? Artıq bu sualları öz-özümə verməyə başlamışam və bu suala da cavab tapmaq üçün mən sizin qəlbinizə girməliyəm, görüm orada nə var!

– Qəlbimi görmək istəyirsiniz! – Dorian Qrey astaca pıçıldadı, dərhal ayağa durdu; onun rəngi qorxudan ağarmışdı.

– Bəli, – Holvard kədərlə dilləndi, səsində ağır təəssüf hissi duyuldu. – Sizin qəlbinizi görmək istəyirəm! Amma bunu yalnız Allah bacarar!

Birdən Dorian acı-acı güldü.

– Elə bu gecə mənim qəlbimi siz də görəcəksiniz! – deyib qışqırdı, sonra cəld stolun üstündəki lampanı qapıb əlavə etdi: – Gəlin! Gedək göstərim, bu, elə sizin öz əl işinizdir! Gedək, gedək, ona baxın! Sonra da hamıya car çəkib söyləyirsiniz! Əgər istəsəniz, əlbəttə! Onsuz da, sizə heç kəs inanmaz! Lap elə inansaydılar belə, mənə daha çox vurulardılar! Billərəm, bizim zamanə sizdən daha yaxşıdır; siz bu zamanə barədə zəhlətökən, pis-pis sözlər danışsanız da, o, sizdən yaxşıdır! Gəlin gedək, bəsdir əxlaq pozğunluğu barədə çərənlediniz! Bu saat siz onunla üz-üzə gələcəksiniz! Onu açıq-aşkar görəcəksiniz!

Onun səsində dəli bir qürur duyulurdu. O lap şiltaq yeni-yetmə kimi ayaqlarını yerə vurur, inadkarlıq göstərirdi. Dorian müdhiş sevinc hissi keçirirdi: nəhayət, o, öz sirrini kiminləsə bölüşə biləcəkdi. Bu adam elə onun portretini çəkən adam idi; elə onun bütün rüsvayçılığına və əxlaqsız hərəkətlərinə səbəbkar da o idi, bu rəssam idi! Elə bu adam da ömrünün qalan illərini bu portreti çəkdiyinə görə əzab çəkəcəkdi, mənfur xatirələri onu dinc yaşamağa qoymayacaqdı!

– Hə, hə, – deyən Dorian Holvarda sarı gəldi və gözlərini onun sərt baxışlarına zillədi, – mən indi öz qəlbimi sizə göstərəm! Siz bu saat yalnız Allahın görə biləcəyi şeyi görəcəksiniz!

Holvard geri çəkildi. Dedi:

– Bu ki təhqirdir, Dorian! Mənə hörmətsizlik etməyin! Ah, gör mən necə dəhşətli və cəfəng sözlər eşidirəm?!

– Deməli, belə düşünürsünüz, hə? – yenə bərkədən güldü.

– Elədir! O ki qaldı bu gecəki söylədiklərimə, mən onları sizin xeyriniz üçün deyirdim! Axı siz bilirsiniz ki, mən sizin sədaqətli dostunuzam.

– Mənə toxunmayın! Sözlünüzü deyin, demək istədiklərinizi deyib qurtarın!

Rəssam üz-gözündə qəflətən oynayan ağırlar hiss etdi. Bir anlıq susdu və bütün canını kəskin bir şəfqət hissi bürüdü. Əslinə qalanda, onun Dorian Qreyin şəxsi həyatına qarışmağa haqqı yox idi! Lap elə tutaq ki, Dorian onun dediyi günahların on faizini işlədib, eşitdiyi şayiələrin də bir qismi düzdür! Bəlkə, elə o özü də vicdan əzabı çəkir bundan?! Bazil divar sobasına tərəf yeridi, yanan odun parçalarına baxdı; alovun dilləri qırov kimi ağ külün arasında oynayırdı.

– Bazil, mən sizi gözləyirəm, – Dorian sərt şəkildə dilləndi.

Rəssam səsini bir qədər ucaldıb dedi:

– Dorian, mənim sizdən eşitmək istədiyim budur: mənə düz-əməlli cavab verin görüm, bütün bu dəhşətli dedi-qodular və ittihamlar başdan-ayağa ağ yalandır, ya yox?! Deyin ki, yalandır, onda mən sizə inanaram! Bütün o ittihamları inkar edin, Dorian, deyin ki, yalan və böhtandır! Görürsünüz, mən necə iztirab çəkirəm? Aman Allah! Deməyin ki, bunlar həqiqətdir, deməyin ki, pozğunsunuz! Mən sizin əxlaqsız olmağınız barədə heç düşünmək belə istəmirəm!

Dorian Qrey gülmədi. Onun dodaqları nifrətlə aralandı.

– Bazil, gəlin pilləkənlə yuxarı çıxacaq! – sakit-sakit pıçıldadı.

– Mən gündəlik yazıram, orada mənim həyatımın hər bir gününü təsvir olunub. Bu gündəliyi heç vaxt o otaqdan çıxartmıram. Mən onu orada yazıram həmişə. Gəlin gedək, mən sizə o gündəliyi göstərəm.

– Yaxşı, gedək, Dorian. Əgər siz istəyirsinizsə, mən yuxarı çıxaram. Onsuz da, qatara gecikmişəm. Eybi yox, sabah gedərəm. Amma xahiş edirəm, gündəliyi bu gecə oxumağa

məni məcbur etməyin. Mənə yalnız sizin düzgün, səmimi cavabınız lazımdır.

– Siz o cavabı indilə alacaqsınız! Burada mümkün deyil. O cavabı yuxarıda verəcəyəm sizə; o qədər də uzun sürməyəcək.

ON ÜÇÜNCÜ FƏSİL

Dorian pilləkənle yuxarı qalxmağa başladı, Bazil Holvard da onun ardınca çıxdı. Onlar yavaş-yavaş, ehtiyatla qalxırdılar. Adamlar, adətən, gecələr səssizcə gəzir, səs salmaqdan instinktiv olaraq ehtiyat edirlər. Pilləkən və divarların üzərinə lampanın işığında onların əcaib siluetləri düşmüşdü. Külək pəncərə şüşələrini tərpədir, haradasa pəncərələrdən cingilti səsləri gəlirdi.

Pilləkənin düz başında Dorian lampanı yerə qoydu və cibindən otağın açarını çıxarıb qapıya saldı. Yavaşdan soruşdu:

– Bazil, siz həqiqəti bilmək istəyirsiniz, eləmi?

– Hə, Dorian, bilmək istəyirəm, sizin cavabınızı gözləyirəm...

– Çox gözəl, çox gözəl, – Dorian gülümsədi, artıq başqa bir tonla əlavə etdi: – Siz mənim haqqımda bütün həqiqətləri bilməyə haqqı çatan yeganə adamsınız, Bazil! Siz heç təsəvvür etməirsiniz ki, mənim həyatımı necə dəyişdirmisiniz.

Dorian lampanı qaldırıb qapını açdı və içəri girdi. Otaqdan soyuq hava gəldi; xəfif hava axını lampanın alov dilimlərini yellətdi, bir anlıq alovun rəngi tünd-narıncıya çaldı. Dorian titrəyirdi.

– Qapını örtün, Bazil, – pıçıldadı və lampanı stolun üstünə qoydu.

Holvard təəccüb və heyrət içində otağa göz gəzdirdi. Burada, elə bil, uzun illər adam yaşamamışdı. Rəngi solmuş Fələməng divar xalçası, üstü pərdə ilə örtülmüş hansısa şəkil, qədim italyan sandığı, demək olar ki, boş kitab şkafı, bir də stol və stul – vəssalam! Dorian Qrey divar sobasının üstündəki şamdanları yandırarkən Bazil buranın toz içində olduğunu yəqin etdi və gördü ki, xalça da dəşik-dəşikdir. Divarın dibindən siçan qaçdı; otaqdan rütubətli kif iyli gəlirdi.

– Bazil, deməli, siz hesab edirsiniz ki, insanın ürəyini yalnız Allah görür, hə? Bax bu örtüyü götürün oradan! İndi siz mənim qəlbimi görəcəksiniz!

Səsində soyuq kədər duyuldu.

– Dorian, siz dəli olmusunuz! Ya da mənimlə oyun oynayırınsınız, hə? – Holvard təəccüblə donquldandı.

– Deməli, örtüyü götürmək istəmirsiniz, hə? Onda bunu mən edəyəm! – o, cəld şəklın üstündəki örtüyü götürüb yerə tulladı.

Otağın zəif işığında eybəcərləşmiş portreti görən kimi rəssamdan dəhşətli bir çığırtı qopdu; kətan parçadan ona riş-xəndlə gülən qorxunc sifət tuşlanmışdı. Şəkildəki sifətdə elə bir ifadə vardı ki, adamın qəlbini ikrah hissi ilə doldurur, özündən çıxarırdı. Aman Allah, axı bu, elə Dorian Qreyin sifətidir! Nə qədər dəhşətli görünsə də, o, hələ də öz təbii gözəlliyini itirməmişdi. Onun seyrək saçlarında qızılı rənglər hələ də parlayır, həssas dodaqlarındakı al boyalar hələ də itib getməmişdi. Yuxulu gözləri maviliyini saxlamış, nazik, incə xətlərlə ayrılmış burun pərələrindən və boy-buxunundan nəciblik tam getməmişdi. Bəli, bu, Dorianın öz portreti idi. Amma... axı onu kim bu kökə salıb? Bazil Holvard, elə bil, öz şəklini tanıdı; portretin taxta çərçivəsi də onunkuydu; bu nədir belə, sirdir, möcüzədir, qorxulu bir seydir?! Ağlagəlməz möcüzə! Bazil qorxmağa başladı. Yanan şamlardan birini götürüb şəklə yaxınlaşdı; sol küncdə onun imzası dururdu; qırmızı, yekə xətlərlə kətan parçanın üstündə görünürdü. Lakin bu portret iyrənc bir karikatura idi; rəzil, amansız və mənfur bir təhqir! O, heç vaxt belə bir şey çəkməmişdi! Bu axı onun çəkdiyi portret idi?! O, öz şəklini tanıdı; və bir anlıq onun bütün damarlarındakı qan dondu! Bunu o çəkmişdi! Axı bu, nə deməkdir? Bu şəkil nə üçün belə qorxunc şəkildə dəyişmişdi? Bazil Dorianı baxdı və gəncin baxışlarında dəlilik əlaməti sezdi. Dodaqları aramsız titrəyir, dili qurumuşdu, danışa bilmirdi; Holvard əlini alına apardı, onu soyuq tər basmışdı.

Cavan oğlan divar sobasına söykənmiş, nəzərlərini rəssama zilləmişdi. Elə bil, böyük bir sirk artistinin oyununa tamaşa edirdi. Üzündə heç bir ifadə yox idi – nə kədər, nə də sevinc

ələmətləri vardı. Sanki, tamaşaçı gərgin vəziyyətdə hansısa səhnəni izləyirdi; Dorianın baxışları təntənə ilə alışıb-yanırdı. O, paltosunun yaxasından gülü çıxarıb iyləməyə başladı, ya da özünü belə göstərdi ki, guya, iyləyir.

– Bu nədir belə, Dorian? – nəhayət, Holvard qışqırdı; özü öz səsinə tanımadı, onun səsi elə qəribə və sərt səsləndi ki, özü də məəttəl qaldı.

– İllər öncə, mən hələ yeniyetmə bir oğlan olanda sizə rast gəldim, – Dorian Qrey əlindəki gülü əzməyə başladı, – siz mənə təriflər söylədiniz, mənə öz gözəlliyimdən məst olmağa öyrətdiniz; bir gün siz mənə öz dostunuzla da tanış etdiniz, o da mənə gənc olmağın necə böyük səadət və gözəl bir bəxşiş olduğunu anladı; siz isə mənim portretimi çəkdiniz; bu portret də gözəlliyin böyük güc olması sirrini açdı. Bu dəlilik anlarında belə mən bilmirəm ki, buna təəssüf edirəm, yoxsa sevinirəm; mən arzu etmişdim... ya da bu bir dua idi. Bilmirəm...

– Yadıma düşür! Oh, mən bunu necə də xatırlayıram! Yox! Bu, ola bilməz! Otaq çox rütubətli dir! Kətanın üstünü kif basıb! Ya da ola bilsin ki, mənim işlətdiyim rənglərdə hansısa aşındırıcı mineral maddələr varmış. Əmin edirəm ki, belə də olub. Amma sizin düşündüyünüz şeylər heç mümkün də deyil! Ağılınıza belə gətirməyin!

– Ah, deməli, mümkün deyil, hə? – cavan oğlan donquldanaraq pəncərəyə yaxınlaşdı, alnını tərləmiş soyuq şüşəyə dayadı.

– Axı siz mənə demişdiniz ki, portreti zay etmişsiniz!

– Yalan deyirdim! Əksinə, o, mənə məhv etdi!

– İnana bilmirəm! İnana bilmirəm ki, bu şəkli mən çəkmişəm!

– Məgər bu şəkildə siz öz idealınızı görmürsünüz? – Dorian kədərlə soruşdu.

– Mənim idealım?... Necə dediniz, necə?..

– Siz belə deyirdiniz, mənə siz belə adlandırınırdınız...

– Nə olar, burada nə bir qəbahət var ki? Siz mənim üçün bir ideal idiniz, elə bir ideal ki, mən bir də həyatımda heç vaxt ona rast gəlməyəcəyəm. Bu portretin üzü əxlaqsız adamın üzünə bənzəyir.

– Bu, mənim qəlbimin sifətidir!

– Aman Allah! Gör mən nəyə pərəstiş etmişəm!? O şəklin gözləri Şeytan gözlərinə oxşayır!

– Bazil, bizim hər birimizin içində Cəhənnəm və Cənnət yaşayır! – Dorian ucadan əl-qol ata-ata əsəbliklə qışqırdı.

Holvard yenə portretə san döndü və ona diqqətlə baxmağa başladı.

– Aman Tanrım! – o heyrətləndi, – əgər bütün bu işlər, doğrudan da, həqiqətdirsə... gör öz həyatınızı necə korlamısınız?! Belə çıxır ki, siz düşmənlərinizin düşündüyündən də betər adamsınız!

Bazil şamı kətan parçadakı portretə yaxınlaşdırdı və bir də şəklə diqqətlə baxdı. İlk baxışdan elə görünürdü ki, kətan parçaya əl dəyməyib, rəssam necə çəkmişdisə, eləcə də qalmışdı. Görünür, dəhşətli korlanma prosesi portretin içindən başlanıb. Portretin hansısa fəvqəladə gizli, gərgin həyatının təsiri ilə günah cüzamı onu içəridən yavaş-yavaş yemişdir. Bu, meyitin rütubətli qəbirdə çürüyüb getməsindən də qorxunc bir iş idi.

Bazilin əlləri əsdi; elə əsdi ki, şamdadakı yanan şam döşəmənin üstünə düşdü. O, tələsik ayağı ilə şamı söndürdü və ağır-ağır masanın yanındakı laxlayan stula əyləşdi, üzünü əlləri ilə örtüdü.

– İlahi, Dorian, bu nə işdir?! Bu necə dərsdir belə?! Necə qorxunc bir dərsdir?!

Cavab gəlmədi; pəncərənin yanında alını şüşəyə söykəyən Dorianın hıçqırıqları eşidilirdi.

– Dorian, dua edin, Allaha yalvarın! – rəssam dodaqaltı mızıldandı. – Uşaqlıqda bizi dua etməyə necə öyrətmişdilər, hə? Bizim günahlarımızı bağışla, ya Rəbb! Bizi düz yola gətir! Bizi bütün bədxahlıqlardan qoru! Gəlin bir yerdə deyək, Dorian! Sizin məğrurluğunuzun dualarına cavab verilib. Sizin bağışlanmanızın dualarına da cavab veriləcək, Dorian! Mən sizə lap çox pərəstiş etmişəm, lap çox! Buna görə də cəzalandırılmışam. Siz də özünüzlə lap çox pərəstiş edirdiniz, özünüzlə sevirdiniz. Bax bizim ikimizi də Allah cəzalandırdı!

Dorian Qrey yavaş-yavaş dönüb rəssama tərəf baxdı; onun gözlərindən yaş axırdı. Güclə dedi:

– Bazil, artıq gecdir, çox gecdir!

– Yox, Dorian, heç vaxt gec deyil! Gəlin diz üstə çökək və yalvaraq, duaları yadımıza salaq! Məncə, Bibliyada haradasa belə bir ayə var: “Sizin günahlarınız qan kimi qırmızı olsa da, mən onları qar kimi ağappaq edəcəyəm...”

– Bu sözlərin indi mənim üçün heç bir mənası yoxdur.

– Susun! Belə deməyin! Onsuz da, siz kifayət qədər günah işlətmisiniz! Ah, Dorian, Allah xatirinə, görmürsünüz bu lənətə gəlmiş portret bizə necə acıqlı-acıqlı baxır?

Dorian portretə baxdı və birdən onun içində Bazil Holvarda qarşı azğın bir nifrət hissi oyandı; elə bil, portretin mənfi enerjisi ona keçmişdi, onun qulaqlarına pis şeylər pıçıldayırdı. Dorian vəhşi bir pələngə döndü və bu dəqiqələrdə o, stol arxasında əyləşən bu adama – rəssama dərin nifrət, ağlagəlməz kin-küdurət bəslədi. Azğın baxışları ilə otağı aradı; gözü ağzı açılmış sandığın yanında bir neçə gün bundan qabaq qoyduğu bıçağa sataşdı. Bıçaq pıçıldayırdı, onu bura gətirmişdi ki, kəndiri kəssin, sonra unudub burada qoymuşdu; yavaş-yavaş sandığa yaxınlaşdı və sonra Holvardın arxa tərəfinə keçib bıçağı yerdən götürdü. Holvard yerində qurcalandı, elə bil, ayağa durmaq istəyirdi. Elə bu an Dorian rəssamın üstünə atılıb bıçağı var gücü ilə onun qulağının dibinə soxdu; sonra başını stola əyib bir neçə dəfə bıçaqla zərbə endirdi.

Boğuq inilti otağı bürüdü və qan içində olan rəssamın dəhşətli xırıltısı eşidildi; onun qabağa uzanmış əlləri havada yelləndi və barmaqları büküldü. Dorian bıçağı daha iki dəfə soxub-çıxartdı, rəssam hərəkətsiz halda qalmışdı; döşəməyə nəşə tökülürdü. Dorian bir az gözlədi və sonra bıçağı tullayıb sakitcə qulaq asmağa başladı.

Səs-səmir yox idi; döşəməyə, xalçanın üstünə tökülən qan damcılarının səmindən başqa səs gəlmirdi. O, ehtiyatla qapını açıb çölə çıxdı və ətrafa boylandı. Evdə heç kim yox idi, ətraf dərin sükut içində idi. O, bir neçə dəqiqə beləcə pilləkənin başında durdu, sürahdən aşağı əyilib baxdı və zülmət qaranlıq quyusunda kimsənin olub-olmadığını ayırd eləməyə çalışdı. Sonra açarı çıxarıb içəri keçdi, qapını arxadan bağladı.

Rəssamın meyiti hələ də hərəkətsiz, oturmuş vəziyyətdə idi, meyitin başı stolun üstünə əyilmişdi; onun qeyri-təbii gərilməmiş əlləri uzun görünürdü. Əgər onun boynunun ardında bıçaq yaraları və oradan stolun üstünə tökülən qara qan laxtaları olmasaydı, adama elə gələrdi ki, o yatıb.

Bütün bunlar necə də bir göz qırpımında baş verdi! Qərībā də olsa, Dorian çox sakit idi; o, pəncərəni açdı, balkona çıxdı. Külək dumanı qovmuşdu və səma nəhəng bir tovuzquşunun quyruğuna bənzəyirdi, orada saysız-hesabsız qızıl gözcüklər yanırıdı. Aşağıda küçədən keçən polis gördü, öz sahəsini yoxlayırdı; polis əlindəki fənəri sakinləri yatmış evlərin divarları boyunca gəzdirirdi. Küçənin tinindən bir keb qırmızı işığını yandırib-söndürərək ötüb-keçdi. Hansisa qadın valay vura-vura yavaşca bağça məhəccərinə sarı yaxınlaşırdı; qadın çiyninə saldığı şalını yellədirirdi. O, arabir dayanır, geriye boylanır, hətta bəzən xırıltılı səslə oxuyurdu. Polis nəfəri qadına yaxınlaşdı və ona nəsə dedi. Qadın şaqqanaq çəkdi və ürəksiz addımlarla yoluna davam etdi. Külək sərtləşdi və yarpaqsız ağacların dəmir kimi qaralmış budaqlarını tərpətməyə başladı; Dorian titrətdi və içəri keçib pəncərəni ardınca bağladı.

O, açarı salıb qapını açdı. Heç öldürdüyü rəssamın meyitinə san gözücü da olsa baxmadı. O, qeyri-ixtiyarı anlayırdı ki, indi əsas məsələ baş verənlər barədə düşünməməkdir. Bu lənətə gəlmiş portreti çəkən dostu, onun bütün bədbəxtliklərinin səbəbkarı və günahkarı artıq onun həyatından silinib getmişdi. Bu, elə bəs edərdi. Vəssalam.

Otaqdan çıxarkən lampa yadına düşdü. Bu lampa Mavritaniya əl işiydi, nadir əşya idi; tünd gümüşdən hazırlanmışdı, ona parlaq qara rəng verilmiş, naxışlanmış, üstünə də iri firuzə qaşlar qoyulmuşdu. Lampanın kitabxanadan götürülüb yuxarı aparılması və orada qoyulması xidmətçini şübhələndirir, sonra da suallar yarana bilərdi. Dorian bir anlıq tərəddüd edib ayaq saxladı və sonra geri dönüb lampanı stolun üstündən götürdü. Bu zaman özünü saxlaya bilməyib meyitə də baxdı; o, hərəkətsiz idi, elə yerindəcə donmuşdu! Rəssamın ağarmış uzun meyit əlləri necə də qorxuludur! Sanki, qorxunc bir mum adam idi, qalmışdı orada!

Dorian qapını qıfıllayandan sonra pilləkənləri ehtiyatla endi. Ayaqları altındakı pillələr arabir cınıldayı, sanki, ağrıdan inildəyirdi. Dorian bir anlıq yerində durdu, dinşədi, gözləyib ətrafa baxdı... Yox, hər şey normaldır, sakitlikdir; təkcə onun ayaqlarının səsidir gələn, vəssalam.

Dorian kitabxanaya girəndə gözünə küncdəki sakvoyaj və palto sataşdı; onlar dərhal haradasa gizlədilməlidir! O, divarın içindəki məxfi şkafını açdı və Bazilin şeylərini oraya dürtüb gizlətdi; bu şkafa o, öz gizli geyimlərini qoyurdu, gecələr evdən çıxanda libasını tamam dəyişirdi ki, heç kəs onu tanımasın, qayıdandan sonra da gətirib qoyurdu yerinə. Bazilin şeylərini də ora yerləşdirdi və düşündü ki, sonra onları yandıra da bilər. Saatına baxdı, ikiye iyirmi dəqiqə qalırdı.

Dorian oturub fikrə getdi. Hər il, demək olar ki, hər ay belə cinayətlərə görə qatillər İngiltərədə dar ağacından asılır; elə bil, hava da qətl kimi yoluxucu xəstəliyə mübtəla olub. Bəlkə də, hansısa fəlakətli, ya qana susamış bir ulduz Yerə yaxınlaşır... və bir də axı onu görənlər oldumu, ya kim sübut edə biləcək ki, onun cinayətini? Bazil Holvard onun evindən saat on birdə çıxıb. Və heç kim onun yenidən gəldiyini də görməyib. Demək olar ki, bütün xidmətçilər Selbi Royaldadır. Onun otaq xidmətçisi də çoxdan yatıb... Paris! Hə, hə, Bazil Parisə gedəcəkdii! Hamı da elə biləcək ki, o, həqiqətən, on iki qatarıyla Parisə gedib. Axı o özünü qapalı həyat sürürdü! Adətində Bazilin, hamıdan qaçmaq və gizli həyat sürməklə Deməli, şübhələr üçün əsas yaranmamışdan öncə hələ bir neçə ay keçəcək. Bir neçə ay! Cinayətin izini isə tez bir zamanda ört-basdır etmək olar.

Birdən başına ayrı bir fikir girdi. O, kürkünü və şlyapasını geyinib dəhlizə çıxdı. Burada bir anlıq durub gözlədi; qulağına küçədə gəzən polis nəfərinin ağır addım səsləri dəydi; o, polisin fənərindən düşən işığın oynayan şüalarını izlədi. Dorian nəfəsini dərib gözləməyə başladı.

Bir azdan rəzəni itələyib yavaşca çölə çıxdı, qapını ehmalca arxasınca örtüdü. Sonra çöldən qapı zəngini basmağa başladı. Təxminən, beş dəqiqədən sonra onun otaq xidmətçisi çöl qapısına gəldi, o, yarıyuxulu və alt paltarında idi.

– Frensis, bağışlayın, sizi yuxudan durğuzdum, – deyən Dorian içəri girdi. – Mən çöl qapısının açarını unudub evdə qoymuşam. Saat neçədir?

– Üçə on dəqiqə işləyib, ser! – xidmətçi yuxulu-yuxulu saata baxıb cavab verdi.

– Üçə işləyib? Gecdir! Səhər doqquzda məni oyadin! İşim var!

– Oldu, ser!

– Məni soruşan olubmu?

– Mister Holvard gəlmişdi, ser! Saat on birə kimi gözlədi və sonra çıxıb getdi, qatara çatmalıydı.

– Oh! Çox təəssüf ki, onu görə bilmədim. Mənə bir mesajdan-zaddan qoymadı ki?

– Keyr, ser! Amma dedi ki, əgər sizi klubda görməsə, onda gedib Parisdən məktub yazacaq!

– Yaxşı, Frensis! Saat doqquzda məni oyatmağı unutmal

– Baş üstə, ser!

Xidmətçi çəkləklə dəhlizdə yeriyirdi. Dorian palto və şlyapasını çıxarıb balaca mizin üstünə tulladı və öz kabinetinə – kitabxanaya keçdi. Təxminən, on beş dəqiqə otaqda var-gəl etdi, dodaqlarını çeynəyə-çeynəyə düşündü. Sonra rəfdən “Mavi Kitab”ı götürüb vərəqləməyə başladı. Hə, bax elə bunu istəyirdi, istədiyi adamı tapdı: “Alan Kəmpbell, 152, Hertford strit, Mayfer”. İndi ona bu adam lazım idi.

ON DÖRDÜNCÜ FƏSİL

Ertəsi gün səhər saat doqquzda Dorianın otaq xidmətçisi yataq otağına girib sinidə bir fincan sulu şokolad gətirdi və sonra pəncərənin taxta qapaqlarını açdı. Dorian sağ böyrü üstə, əlini başının altına qoyub rahatca yatırdı. O lap uşaq kimi yatmışdı, elə bil, bütün günü dərs oxumuş, ya da həyət-bacada oynayıb yorulmuşdu.

Xidmətçi iki dəfə onun çiyinə toxundu ki dursun; Dorian gözlərini açanda dodaqlarına xəlif təbəssüm çonmuşdu; elə bil, indicə gözəl yuxu görmüşdü və o yuxunun təəssüratı altındaydı.

Lakin bu gecə o, heç bir yuxu görməmişdi. Bugecəki yuxusu nə şirin, nə də acı olmuşdu. Lakin gəncilər, adətən, heç bir səbəb olmadan da gülürlər. Elə gənciyin gözəlliyi də bundadır.

Dorian çönüb dirsəkləndi, sulu şokoladını qurtum-qurtum içməyə başladı. Pəncərədən noyabr günəşi gülümsəyirdi. Səma aydın, hava isə mülayim idi. Elə bil, may səhəri idi açılmışdı.

Dünən gecəki hadisə, onun dəhşətli və qanlı nəticələri yavaş-yavaş onun beyninə girir, sakit tərzdə bütün qorxunc təfərrüatları ilə birlikdə gözünün qabağında canlanırdı. O, qorxu içində bütün olanları xatırladı, canında gizilti hiss etdi; bir anlıq yenə Bazil Holvarda nifrət etməyə başladı; bu nifrət hissi anlaşılmaz idi, bu nifrət hissi dünən gecə onu bıçağı götürüb qan tökməyə vadar etmişdi. Dorian yenə dünənki kimi qeyzləndi, hiddətdən bədəni soyumağa başladı.

Rəssamın meyiti hələ də yuxarıda idi və onun üstünə günəş şüaları düşürdü. Ah! Lap dəhşətlidir ki! Belə dəhşətli və qorxunc işlər qaranlıq gecə üçündür, gündüz üçün deyil!

Doriana elə gəldi ki, o, törətdiyi əməl barədə uzun-uzadı düşünsə, ya xəstələnəcək, ya da dəli olacaq. Elə günahlar var ki, onları xatırlamaq törətməkdən daha şirin gəlir adama; məsələn, qələbələr var ki, səndə ehtirasdan daha çox qürur doğurur; sənin qəlbindəki sevinc duyğularını oyadır və bu sevinc hissi digər hissələrdən fərqlənir. Lakin bu törədilən günah onlara bənzəmir, onu yaddaşdan silmək, ya da qovmaq lazımdır; üstünə xaşxaş dənələri səpmək lazımdır, onu elə beşikdəcə boğmaq lazımdır; yoxsa günah özü onu törədəni boğar.

Saat onun yarısı oldu; o, əlini alınına apardı, sonra tələsik yerindən qalxdı; Dorian nə geyinəcəyini həmişəkindən daha diqqətlə götür-qoy etdi; xüsusi diqqətlə özünə qalstuk və ona vurulacaq sancaq seçdi; barmağına bir neçə üzük taxıb-çıxartdı. Səhər yeməyi süfrəsi arxasında çox oturdu, müxtəlif yeməklərin dadına baxdı, öz xidmətçisi ilə söhbət etdi; onunla Selbidəki bütün xidmətçilər üçün sifariş vermək fikrində olduğu təzə livreyalardan¹ danışdı. Səhər poçtunu nəzərdən keçirdi. Bəzi

¹ *Livreya* – keçmişdə qapıcıların, xidmətçilərin və faytonçuların geydiyi xüsusi biçimli zərbaftalı növü

məktubları oxuyarkən gülümsündü. Məktublardan üçü onu dilxor etdi, birini isə bir neçə dəfə oxudu, üzü narazı və acıqlı ifadələr aldı, sonra cırıb tulladı. “Dünyada qadın yaddaşından betər şey yoxdur!” – bunu bir dəfə lord Henri demişdi.

Dorian tələsik bir fincan qara qəhvə içib ağzını salfetlə sildi və əli ilə otaqdan çıxmağa hazırlaşan xidmətçiyə işarə elədi ki, gözləsin; sonra yazı masası arxasına keçib iki məktub yazdı. Birini cibinə qoydu, o birini xidmətçiyə uzatdı.

– Frensis, bunu Hertford stritdəki 152 nömrəli evə apararsınız, əgər mister Kəmpbell şəhərdə deyilsə, onun ünvanını alarsınız, – dedi.

Bir azdan Dorian artıq evdə tək qaldı; siqaret yandırır başladı ağ kağızların üzərində müxtəlif şəkillər çəkməyə; gah gül şəkilləri, gah müxtəlif ornamentlər, gah da insan sifətlərinin cizgilərini çəkdi. Onun cızdığı insan sifətlərinin hamısı Bazil Holvardınkına inanılmaz dərəcədə bənzəyirdi. O, qaşlarını çatıb ayağa durdu, kitab ş kafına sarı getdi və rəfdən əlinə keçən ilk kitabı götürdü. Dorian qəti qərara gəldi ki, olanlar barədə düşünməsin; buna hələlik zərurət yoxdur.

Dorian divana uzandı və rəfdən götürdüyü kitabın üz qabığına baxmağa başladı. Bu, Qotierin “Emaux et Camees” kitabının nəfis Şarpantye yapon nəşri idi; kitabı Jakmanın qravüralan bəzəyirdi. Üz qabığına limon rəngində naxış vurulmuşdu; qızılı çərçivə, qırıq xətlər və nöqtələr şəklində çəkilmiş narlar. Bu kitabı ona Adrian Sinqleton bağışlamışdı. Dorian kitabı vərəqlədi, Lasenerin əli barədəki poema üzərində dayandı; bu, “soyuq, sarı bir əl” idi, hələ cinayətin izi ondan getməmişdi; əllərinin üstündə kürən tüklər vardı, barmaqları favn barmaqlarına bənzəyirdi; Dorian qeyri-iradi həyəcanla öz nazik barmaqlarına baxdı və oxumaqda davam etdi, Venesiya barədəki gözəl misralara gəlib çatdı:

*Sur une gamme chromatique,
Le sein de perles ruisselant,
La Venus de l'Adriatique
Sort de l'eau son corps rose et blanc.
Les domes, sur l'azur des ondes
Suivant la phrase au pur contour,*

*S'enflent comme des gorges rondes
Que souleve un soupir d'amour.
L'esquif aborde et me depose,
Jetant son amarre au pillier,
Devant une facade rose,
Sur le marbre d'un escalier.¹*

Necə gözəl şeirdir! Bu mısraları oxuyanda adam, elə bil, kayutu olan Venesiya qayığında yaşıl sularla üzür, al-qırmızı mirvarilli şəhərin qayığında; gümüşü burnu və külək istiqamətində üzən yelkənli bir qayığın içində. Kitabdakı bu mısralar Doriana Lidoda üzərkən qayığın arxasınca uzanan firuzə zolaqları xatırlatdı. Şeirdəki rənglər onun yadına boğazı donuq əlvan rəngli quşları saldı; bu quşlar yüksəkdə uçur, sinələri bal rəngində olur; ya da görürsən ki, toz basmış qaranlıq tağ-tavanlar altında məmnun-məmnun gəzişirlər. Dorian başını balışa qoydu; gözlərini azca yumaraq öz-özünə pıçıldadı:

“Al-qırmızı fasadın qabağından keçib,
cərgə-cərgə pillələri qalxıram...”

Bütün Venesiya bax bu iki mısradə cəmlənib; Dorianın yadına bir payız fəslində bu şəhərdəki günləri düşdü; o, burada dəlicəsinə gözəl sevgi macəraları yaşamışdı və bu məhəbbət əyləncələri onu sərsəm hərəkətlərə vadar etmişdi. Hər yanda romantika vardı; lakin Venesiya da Oksford kimi romantik görüşlər üçün əlverişli yerdir; amma əsl romantika üçün fon hər şeydir, demək olar ki, hər şey. O zaman Bazil də bir müddət Venesiyada yaşadı; o, Tintorettdən ötrü öldü. Yazıq Bazil! Necə dəhşətlə öldü!

O ah çəkdi və yenə kitabı götürdü; görünür, fikirlərini dağıtmağa çalışırdı. Şeirləri bir də oxumağa başladı; o, pəncərələri önündən qaranquşların uçuşduğu Smimadakı kafe barədə oxuyurdu; bu kafədə hacılar kəhrəba təsbehlərini çevirir, başında

¹ Mən bu xırda su çəlləyinin yüngül dalğaları arasından güzgü görürəm; görürəm ki, Adriatik dənizinin Venerası gülür, qırmızı-ağ rəngdədir; bu kimsəsiz sular aləmində, dalğalar üstündə üzən camələr – qız döşləri kimi suda görünür; bu döşlər ehtirasa gələndə qalxır; qayıqçı onun dalınca kəndir tullayır, al-qırmızı fasadın qabağından mən də pillələri keçib-gedirəm...(Fransız dilindən sətri tərcümə. – *Tərcüməçinin qeydi*)

çalma papaqları olan tacirlər uzun müştüklər sümürür, bir-birilə ciddi və vacib söhbətlər edirdilər; o, Konkord meydanındaki daş sütunlu abidə barədə oxudu; abidə mühacirətdə yalnız qalaraq qranit göz yaşlarını axıdır, Günəş üçün darıxır, çiçəkli bitkilər yuvası qızmar Nil çayı üçün darıxır, oraya, sfinkslər ölkəsinə can atır, qızılquşların və ağqanadlı, qızılı dırmaqları olan əjdahalar vətəni üçün darıxır; orada timsahlar yaşıl, tüstülənən lillərin içərisində çapalayıb xırda boz gözlərini parıldadırlar... Sonra Dorian o şeirlər barədə düşündü ki, onlar öpülmüş mərmərdən gələn musiqi səsləri kimidir, onlar qeyri-adi heykəllər barədədir, Qotier bunları ən alçaq tonda səsi olan qadın səsiylə müqayisə edir və onları “heyrətamiz əjdaha” adlandırır; və onlar müqəvva kimi Luvr muzeyinin porfir zalında durub baxır. Az sonra kitab Dorianın əlindən düşdü. Onun barmaqları əsəbdən titrəyir, vücudu qorxudan gizildəyirdi. Birdən Alan Kəmpbell xaricdə oldu? O gələne kimi, Allah bilir, neçə gün keçəcək?! Bəlkə də, o, bura gəlməkdən imtina etdi? Onda bəs nə edəcək? Axı hər dəqiqə qiymətlidir!

Beş il bundan qabaq o, Alanla möhkəm dost olmuşdu; beş il öncə onların arasından su da keçməzdi. Sonra necə oldusa, qəflətən ayrıldılar. Adam arasına çıxarıda və bir-birinə rast gələndə isə təkcə Dorian ona gülümsəyirdi. Alan Kəmpbell heç vaxt ona tərəf baxmazdı.

Alan hündürboy və son dərəcə zəkalı, ağıllı bir cavan idi, lakin onun təsviri incəsənətdən başı çıxmırdı; və əgər bir qədər poeziyanın gözəlliyini duymaq qabiliyyəti vardısı da, buna görə o, Dorian minnətdar olmalıydı. Onun üstün cəhəti elmə həvəs göstərməyində idi. Kembridcə oxuduğu zaman vaxtının çox hissəsini laboratoriyalarda keçirirdi; təbiət elmləri kursunu da əla qiymətlərlə bitirmişdi. O, indi də kimya ilə maraqlanırdı; onun xüsusi laboratoriyası da vardı, gününün çox hissəsini burada keçirirdi; doğrudur, anası buna etiraz edirdi; anaya elə gəlirdi ki, oğlu, ən azı, parlamentdə oturmalıdır və ananın dumanlı təsəvvürünə görə, kimya nəsə reseptlərə görə dərman düzəldən əczaçı kimi bir şeydir. O həm də gözəl musiqiçi idi; iki alətdə – skripka və pianoda elə gözəl çalırdı ki, deyirdin bəs

bu, elə peşəkardır. Bax elə musiqi də onları bir-birinə yaxınlaşdırdı; Dorianda insanları özünə bağlamaq məharəti vardı, o, bu bacarığını işə saldı (çox zaman bunu heç özü də dərk etmədən edirdi) və musiqi də bir yandan bu əlaqəyə təkan verdi. Onlar ilk dəfə ledi Berkşirin evində görüşmüşdülər, həmin gecə ziyafətdə Rubinşteyn piano çalırdı; o gecədən sonra onlar operada və harada gözəl musiqi eşitmək mümkün idisə, orada da bir yerdə olurdular. Bu dostluq düz on səkkiz ay davam etdi. Kəmpbelli tez-tez gah Selbi Royalda, gah da Qrosvenor meydanında görmək olurdu. Bir çoxları kimi o da Dorian Qreydə həyatın bütün gözəllikləri ilə nəşəsinin canlı timsalını görürdü. Dorianla Alan arasında hansısa bir anlaşılmazlıq, ya da hansısa bir söz-söhbət olduğunu heç kəs eşitməmişdi; və birdən adamlar dostlar arasında soyuqluq müşahidə eləməyə başladılar; onlar gördülər ki, iki dost hətta bir-biri ilə rastlaşanda belə salamlaşmır, Kəmpbell Dorianın gəldiyi ziyafətlərdən həmişə vaxtından tez çıxıb gedir; daha sonra Alan çox dəyişdi, özünə qapanmağa başladı, onda qəribə hallar müşahidə olundu; hətta adama elə gəlirdi ki, o daha musiqini də bir elə sevmir; konsertlərə getmir, heç özü də çalmağa razılıq vermir; bunu onunla izah edirdi ki, guya, elmi işləri başından aşır, musiqi ilə məşğul olmağa vaxt tapmır. Bu, əlbəttə, həqiqət idi. Onun biologiyaya marağı günbəgün artırdı, maraqlı təcrübələri ilə bağlı adı bir neçə dəfə elmi jurnallarda çəkilməyə başlamışdı. Bax bu gün Dorian Qrey elə bu adamı gözləyirdi; dəqiqəbaşı saatına baxır, vaxt ötdükcə həyəcanları da artırdı. Nəhayət, ayağa durub otaqda var-gəl eləməyə başladı; sanki, yaraşığı bir pələng qəfəsdə obaş-bubaşa gedib-gəlirdi. O, səssiz, iri addımlar atırdı; əlləri buz kimi olmuşdu.

Bu narahatlıq dözülməz olmuşdu. Vaxt getmirdi, sürünürdü, elə bil, vaxtın ayaqları qurğuşundan idi, elə bil, azğın burağan sürətlə burulub qara girdabın içinə batmağa hazırlaşır. Orada Dorianı nə gözləyir? O, bunu bilirdi, o, bunu apaydın görürdü; titrəyə-titrəyə soyuq və nəmli əlləri ilə göz qapaqlarını ovuşturur, sanki, gözlərini basıb kəlləsinin içinə salmaq, beynini deşib özünü görmədən məhrum eləmək istəyirdi. Xeyri yox idi!

Beyin ehtiyatları ilə qidalanır və var gücü ilə işləyirdi; onun təxəyyül və xəyalat aləmi qorxu hissi ilə şiddətlənmişdi, ağrıdan qıvrılan, burulan canlı varlıq kimiydi, oyuncaq kimi səhnədə atılıb-düşür, tez-tez dəyişən maskalar altından dişlərini qıvcırdı. Sonra birdən onun üçün vaxt dayandı. Hə, hə, bu kor, astagəl varlıq birdən-birəcə dayandı, daha sürünmədi; və vaxt dayanan kimi də dəhşətli, qorxunc fikirlər irəli çıxıb əl-qol açmağa başladı, onun mənfur gələcəyini qəbirdən çıxarıb Doriana göstərdi və o da gözlərini bərəldib tükürpərdici bir qorxuyla baxmağa başladı; bu dəhşət, elə bil, onu daşa döndərdi.

Nəhayət, qapı açıldı və xidmətçi içəri girdi. O, tutqun gözlərini xidmətçiyə zillədi.

– Ser, mister Kəmpbell gəlib, – xidmətçi bildirdi. Dorian rahatca nəfəsini dərdi, dodaqlarına yüngül təbəssüm qondu, yanaqları əvvəlki qan rəngini aldı, dedi:

– Frensis, cəld olun, onu içəri dəvət edin!

Dorian, sanki, özünə gəldi və əvvəlki ruh düşkünlüyü və qorxaqlıq ötüb-keçdi. Xidmətçi təzim edib çıxdı. Az sonra Alan Kəmpbell içəri girdi; çox sərt və solğun idi; onun rəngi ağarmış sifəti kömür kimi qara qaşları və saçları fonunda daha sərt görünürdü.

– Alan! Gəldiyinizə görə təşəkkür edirəm, siz çox xeyirxahsınız.

– Qrey, mən demişdim ki, sizin evə bir də ayaq basmayım. Amma xidmətçinizin mənə gətirdiyi məktubdan aydın oldu ki, bu, ölüm-dirim məsələsidir.

Onun səsinə ağırlıq və soyuqluq vardı. O, astadan və ehtiyatla danışdı. Doriana dikilmiş sınaycı və diqqətli baxışlarında həqarət vardı. O, əllərini paltosunun ciblərinə salmışdı və özünü elə göstərdi ki, guya, Dorianın ona uzanıqlı əlini də görmədi.

– Hə, Alan, bu, ölüm-dirim məsələsidir, özü də təkə bir adamınkı deyil... Əyləşin.

Kəmpbell stul çəkib oturdu, Dorian da qarşı tərəfdən əyləşdi. Hər ikisinin baxışları toqquşdu. Dorianın baxışlarında dərin peşmançılıq alovu yanırdı. O bilirdi ki, görəcəyi iş çox dəhşətli bir şeydir.

Gərgin pauzadan sonra o, stolun başına söykənib astadan danışmağa başladı, hər bir sözü elə seçib ehtiyatla dedi ki, görsün müsahibinə necə təsir edir.

– Alan, yuxarıdakı qapısı bağlı otaqda bir nəfərin meyiti var, o otağa məndən başqa heç kəs girə bilməz. Həmin adam on saat bundan əvvəl ölüb... Sakit olun! Mənə də elə baxmayın! Bu adam kimdir, nə üçün ölüb, necə ölüb – bunun sizə dəxli və aidiyyəti yoxdur! Siz, sadəcə, nə edəcəksiniz...

– Susun, Qreyl Mən daha heç nə eşitmək istəmirəm! Düz mü deyirsiniz, yoxsa yalanımı, bunun mənim üçün əhəmiyyəti yoxdur! Mən sizinlə iş görməkdən qətiyyətlə boyun qaçıram. Siz o qorxunc sirlərinizi də özünüzdən saxlayın, mənə bunlar daha maraqlı deyil.

– Alan, bu sirri siz bilməlisiniz. Məhz bu sirr sizə maraqlı gələcək. Təəssüf edirəm, çox təəssüf edirəm, Alan! Təkcə siz məni xilas edə bilərsiniz! Mən özümə kömək edə bilmirəm. Məcburam sizi bu işə qanşdırım. Başqa çıxış yolum da yoxdur! Alan, siz alımsınız, kimya və başqa sahələrdə mütəxəssis kimi tanınıbsınız. Siz elə etməlisiniz ki, yuxarıdakı meyitin izi-tozu belə qalmasın. Onu bura gələndə heç kim görməyib. Hamı elə bilir ki, o Parisdədir. Onun bir neçə ay gözə görünməməsi heç kəsdə təəccüb oyatmayacaq. Ona qədər elə etmək lazımdır ki, burada ondan əsər-ələmət belə qalmasın. Yalnız siz, Alan, siz bunu bacara, onu külə döndərə bilərsiniz.

– Dorian, siz dəli olmusunuz!

– Ah! Nəhayət ki, siz məni “Dorian!” deyə çağırıdınız.

– Vallah, siz dəlisiniz! Yoxsa siz bu dəhşətli etirafı mənə etməzdiniz. Siz hələ də bilmirsiniz ki, mən sizə bir qram da kömək edən deyiləm? Nədir? Elə bilirsiniz mən sizə görə öz nüfuzumu korlayacağam? Sizin o şeytani əməlləriniz barədə heç nə eşitmək belə istəmirəm!

– Alan, bu, intihar olub!

– Belə olan halda sizi təbrik edirəm. Lakin onu intihara kim vadar edib? Əlbəttə ki siz, elə deyilmi?

– Deməli, siz mənə kömək etməkdən boyun qaçıırırsınız?

– Əlbəttə, imtina edirəm. Sizinlə əlbir olmaq istəmirəm. Nə

rüsvayçılıq etmişiniz, mənə dəxli yoxdur! Bu zibili özünüz qaynatmışınız! Düzü, sizin bu qələti etməyiniz məndə heç təəssüf hissi də doğurmur! Siz necə cürət edib məni də bu işə qatırsınız, hə? Mən bilən, siz adamları da yaxşı tanıyırdınız?! Dostunuz lord Henri sizə çox şeyi öyrədib, görünür, psixologiyanı pis öyrədib. Mən sizə bir barmaq belə kömək etmərəm. Ünvanı səhv salmışınız. Başqa dostlarınızın yanına gedin. Mənə müraciət etməyin!

– Alan, bu qəttir! Mən onu öldürdüm. Siz bilmirsiniz axı mən o adama görə necə iztirablar çəkmişəm. Mənim həyatımın belə alınmasının baiskarı o adam olub! Yazıq Harridən çox o adam günahkardır! Ola bilsin ki, o, bunu özü də istəmirdi, lakin nəticəsi belə oldu.

– Qətl? Aman Allah, Dorian, siz gör nələr edirsiniz? Mən sizi satmayacağam, bu, mənim işim də deyil! Amma hər halda, sizi, yəqin ki, tutacaqlar. Hər bir cinayətkar nəsə bir səhv buraxır və özünü ələ verir. Bütün hallarda bu işə qarışmayacağam!

– Siz qarışmalısınız! Dayanın, Alan, dayanın, məni dinləyin, axıradək qulaq asın mənə! Sizdən bircə şey xahiş edirəm: meyitin üzərində elmi təcrübə aparın! Siz xəstəxanalarda, meyitxanalarda olursunuz, orada elə şeylər edirsiniz ki, heç tükünüz də tərpənmir. Siz bu adamı ölüxanada, ya da meyit yarılan laboratoriyalarda laxtalanmış qan içində görsəydiniz, o, sadəcə, sizə təcrübə üçün maraqlı obyekt kimi gələrdi. Dərhal işə girişərdiniz, heç tükünüz də tərpənməzdi. Ağılınıza belə gəlməzdi ki, siz nəsə pis iş görürsünüz. Əksinə, siz, bəlkə də, hesab edərdiniz ki, bəşəriyyətin rifahı naminə çalışırsınız, elmi zənginləşdirir, təqdirəlayiq biliklər əldə edirsiniz və sair və ilaxır. Məncə, siz, onsuz da, bu işi dəfələrlə eləmişiniz və əlbəttə, meyiti məhv etmək sizin dəfələrlə gördüyünüz meyityarma işlərindən az qorxuludur. Başa düşün, bu meyit mənim əleyhimə olan yeganə dəlildir. Əgər onu aşkar etsələr, deməli, mən batdım. Siz mənə kömək etməsəniz, əlbəttə, onu tapıb çıxaracaqlar.

– Mən sizə kömək etmək istəmirəm, axı bunu sizə dedim! Bütün bunların isə, sadəcə, mənə aidiyyəti yoxdur, vəssalam!

– Alan, yalvarıram, mənə kömək edin! Mənim düşdüyüm vəziyyəti anlayın! Siz gəlməmişdən qabaq mən dəhşətli qorxu içində idim. Ola bilsin ki, günlərin birində siz də belə bir qorxuyla yaşayacaqsınız... Yox, yox, Allah xatirinə, elə demək istəmədim. Allah eləməsin! Bu işə, sadəcə, elmi nöqtəyi-nəzərdən baxın. Axı siz meyitxanalarda ölüləri yaranda onlardan soruşmursunuz ki, “bunlar haradandır”, elə deyil? Bunu da eləcə bilin, soruşmayın heç nə. Onsuz da, sizə lazım olduğundan daha çox məlumat verdim. Xahiş edirəm, mənim xətrimə bu işi görtün! Axı biz dost olmuşuq, Alan!

– Keçmişə xatırlamayın, Dorian, o ölüb!

– Bəzən bizim ölü sandığımız şeylər uzun müddət ölmək istəmir. Yuxandakı adam getmir, stulda oturub, başını əyib stolun üstünə, əllərini də qatlayıb. Alan! Alan! Əgər siz mənə kömək etməsəniz, mən məhv olacağam! Məni asacaqlar, Alan! Başa düşürsünüz mənim vəziyyətimi? Məni cinayət törətdiyimə görə asacaqlar.

– Söhbəti uzatmağa lüzum yoxdur. Mən kömək göstərməkdən qətiyyətlə imtina edirəm. Görünür, siz qorxudan dəli olmusunuz. Yoxsa mənə müraciət etməzdiniz, özü də bu işdən ötrü.

– Deməli, belə... İmtina edirsiniz?

– Hə, imtina edirəm...

– Alan, sizə yalvarıram...

– Xeyri yoxdur.

Dorianın gözlərində yenə peşmançılıq və təəssüf hissi parıladı. Sonra o, stolun üstündən bir parça kağız götürüb nəse yazdı; yazdığıni iki dəfə oxudu, kağızı ehtiyatla büküb Alanın oturduğu stula tərəf tulladı. Sonra durub pəncərəyə san getdi. Kəmpbell təəccüblə ona baxıb kağızı açdı. Məktubu oxuyan kimi onun rəng-ruyu ağardı, oturduğu yerdə qaldı. Özünü çox pis hiss etdi, ürəyi döyünməyə başladı; nəfəsi daraldı, bütün vücudunu əzginlik bürüdü. Bir anlıq özünü boşluqda hiss elədi, sanki, bu dəqiqə düşüb məhv olacaqdı. Bir-iki dəqiqəlik ölü sükutdan sonra Dorian geri dönüb Alana san gəldi, əlini onun çiyinə qoydu.

– Bağışlayın, Alan, – pıçıldadı, – siz mənə başqa yol qoyma-

dınız. Mənim başqa çıxış yolum da yoxdur. Mən artıq bu məktubu yazmışdım. Budur, məndədir! Siz ünvanı da görürsünüz. Əgər məni bu bələdan qurtarmasanız, məktubu göndərəcəyəm. Bundan sonra nə olacaq, özünüz bilirsiniz. Siz imtina edə bilməzsiniz. Çox çalışdım sizi ələ gətirəm; siz bunu etiraf etməlisiniz. Hələ heç kəs mənimlə belə danışmağa cürət etməyib; belə adam olsaydı, çoxdan o dünyalıq olmuşdu. Mən dözürdüm. İndi mənim növbəmdir. Şərtləri mən diktə edəcəyəm.

Kəmpbell özünü əlləri arasına almışdı; o əsirdi.

– Hə, Alan, indi şərtləri mən diktə edəcəyəm. Sən artıq bunları bilirsən. Hə, hə, özünüzü ələ alın, qorxub-ürkməyin! Çox sadə bir işdir, görmək lazımdır, vəssalam! Qərara gəlin, dərhal da işə başlayın!

Kəmpbelldən dəhşətli bir inilti qopdu və o titrəməyə başladı. Sobanın üstündəki saatin çıxqılılan, elə bil, vaxtı ayrı-ayrı əzab atomu dənəciklərinə bölmüşdü, bir-birindən dözülməz, ağırlı idi. Alanın başını, sanki, dəmir çənbər arasına qoymuşdular, o getdikcə sıxılır, kəsif ağırlar içində qovrulurdu; elə bil, onu təqib edən rüsvayçılıq artıq onu yaxalamışdı. Dorianın onun çiyinə qoyduğu əli ona qurğuşun qədər ağır gəldi; sanki, bu qurğuşun əl onu altına basıb əzəcəkdi. Bu dözülməz idi.

– Gedək, Alan, siz dərhal qərara gəlməlisiniz.

– Mən bunu edə bilmərəm, – o, qeyri-ixtiyari cavab verdi, elə bil, bu sözlər nəyisə dəyişə bilirdi.

– Siz etməlisiniz. Ayrı çıxış yolunuz da yoxdur. Ləngiməyin. Kəmpbell bir anlıq tərəddüd etdi, sonra soruşdu:

– Yuxarıdakı otaqda buxarı varmı?

– Hə, var. Qaz buxarıdır, asbestlə işləyir...

– Mən evə getməliyəm, laboratoriyadan bəzi şeylər götürməliyəm.

– Yox, Alan, sizi buradan buraxan deyiləm. Kağız götürün, nə lazımdır yazın, mənim xidmətçim gedib tapıb gətirər.

Kəmpbell kağızda bir neçə söz yazdı, məktubun üstündə isə köməkçisinin adını yazdı. Dorian kağızı ondan alıb diqqətlə oxudu. Sonra zəngi basıb xidmətçisini çağırdı, ona əmr etdi ki, tapşırığı cəld yerinə yetirsin, gedib göstərilən şeyləri gətirsin.

Xidmətçi qapını arxasınca örtüb çıxan kimi Kəmpbell narahat olmağa, əsəbi-əsəbi durub gəzişməyə başladı. O, buxarıya yaxınlaşdı, qızdırmalı adamlar kimi titrətməyə başladı. Təxminən, iyirmi dəqiqə səssiz-səmirsiz qaldılar, heç kəs danışmadı. Otaqda milçək vızıltısı eşidildi; saat çıqçılıtları, sanki, beyinə vurulan çəkic zərbələrini xatırladırdı.

Saatın zəngi biri vurdu, Kəmpbell boylanıb Dorian Qreyə baxdı; gördü ki, onun gözləri yaşla dolub. Onun kədərli üzünün təmiz və incə cizgilərində Alanı özündən çıxaran nəşə vardı.

– Siz əclafsınız, əclaf! – donquldandı.

– Sakit olun, Alan! Siz mənim həyatımı xilas etmişiniz, – Dorian dedi.

– Sizin həyatınızı? Aman Allah! O hansı həyatdır belə? Siz günah işlədə-ışlədə gəlmisiniz, bu da axırı – cinayət törətdiniz! Sizin məndən tələb etdiyiniz iş həyatınızı qurtarmaq üçün deyil!

– Ah! Alan! – Dorian ah çəkərək dedi. – Kaş sizin mənə, heç olmasa, bir azca yazığınız gələydi!

Dorian dönüb pəncərədən bağçaya baxdı. Kəmpbell susdu.

Təxminən, on dəqiqədən sonra qapı döyüldü və Dorianın xidmətçisi içəri girdi; əlində qırmızı ağacdən düzəldilmiş iri bir yeşik vardı, içi kimyəvi preparatlarla dolu idi; yeşiyin içində uzun, halqavari polad yumaq, platin məftil və iki qərribə formalı dəmir qısqac vardı.

– Ser, bunları bura qoyum? – xidmətçi Kəmpbeldən soruşdu.

– Hə, hə! – Dorian onun əvəzinə dərhal cavab verdi. – Frensis, təəssüf ki, sizə bir tapşırıq da verəcəyəm... Riçmondadakı o bağbanın adı nə idi? Selbidə bizə səhləb çiçəkləri gətirən adamı deyirəm...

– Harden, ser!

– Hə, hə, Harden... Siz elə bu saat Riçmondda gedin, şəxsən Hardeni tapın, ona deyın ki, mənim əvvəllər sifariş verdiyimdən iki dəfə çox səhləb çiçəyi göndərsin; özü də ağ rəngdə mümkün qədər az olsun... Yox, dayan, aqları lazım deyil... Bu gün hava da gözəldir, Riçmond da çox gözəl yerdir, yoxsa mən sizə heç əziyyət verib ora göndərməzdim...

– Nə əziyyəti, ser, xahiş edirəm belə deməyin! Saat neçədə qayıdım?

Dorian Kəmpbellə baxdı.

– Sizin eksperimentiniz nə qədər çəkəcək, Alan? – sakitcə və laqeyd-laqeyd soruşdu. Görünür, otaqda üçüncü şəxsin olması onu bir qədər də cürətləndirmişdi.

Kəmpbell qaşqabağını sallayıb dodaqlarını dişlədi.

– Beş saat çəkər, – dedi.

– Deməli, kifayət qədər vaxtınız var, Frensis, səkkizin yarısında gəlsəniz yaxşıdır... Ya da... dayanın, dayanın... onda belə edin, mənim paltarlarımı hazırlayın, sonra gedin, bütün gecəni sizə icazə verirəm. Özünüza sərf edin. Mən bu axşam evdə yeməyəcəyəm, buna görə də siz mənə lazım deyilsiniz.

– Təşəkkür edirəm, ser... – xidmətçi sağollaşdı.

– Alan, vaxt itirmək olmaz, gəlin gedək. Bu yeşik nə ağırdır! Qoy bunu mən götürüm. O birilərini siz gətirin.

Dorian sürətlə və amiranə tərzdə danışırdı; Kəmpbell özünü itaətkar kimi hiss elədi. Hər ikisi dəhlizə çıxdı. Pillekənin yuxarı başına çatanda Dorian açarı çıxarıb otağın qapısını açdı. Sonra bir anlıq dayandı; onun gözlərindən həyəcan və qorxu oxunurdu, əlləri əsirdi. O, kəkələyə-kəkələyə dilləndi:

– Alan, içəri girməyə qorxuram.

– Qorxursunuz, girməyin. Mənə lazım deyilsiniz! – Kəmpbell soyuq cavab verdi.

Dorian qapını yarıya kimi açdı; gün şüalarının üstünə düşdü; öz portretini gördü, portretin gözləri ona baxırdı. Şəklin qarşısında döşəməyə cınc-cınc olmuş örtük düşmüşdü. Yadına düşdü ki, ötən gecə o, ömründə ilk dəfə portretin üstünü örtməyi unutmuşdu; bir anlıq istədi dərhal cumub şəklin üstünü örtün, lakin qəflətən dəhşət içində geri sıçradı. Portretin bir əlinin üstünə iyrenc rütubət qonmuşdu; qırmızı, ışıldayan bir nəmlik. Elə bil, kətan parçanı qanlı tər bürümüşdü. Bu nə demək idi? Aman Allah! Necə dəhşətli görünür? Bu, ona o donuq meyitdən də dəhşətli göründü. Meyit stulda oturub başını stola qoymuşdu, onun mənfur kölgəsi pərdəyə düşmüşdü, görünür, necə var, eləcə də durmuşdu yerində.

Dorian ağır-ağır nəfəsini dərdi və qapını daha geniş açıb cəld içəri girdi. Gözlərini yerə dikib meyitə arxasını çevirdi,

qətiyyətlə yerə düşmüş al-qırmızı, qızılı rəngli örtüyü qaldırıb portretin üstünə saldı, heç gözünün ucuyla da olsa, meyitə san baxmadı.

Elə oradaca durub dayandı, geri baxmağa cürət eləmədi, gözlərini örtüyün üstündəki mürəkkəb naxışlara zillədi. Kəmpbellin içəri girdiyini, ağır şeyləri otağa daşdığına, ona lazım olan digər ləvazimatları içəri yığıdığını eşitdi. Birdən düşündü ki, görəsən, Bazil Holvardla Alan bir-birini tanıyırdılarmı? Bəlkə, bir-birinə haradasa rast gəliblər? Belə olsa, görəsən, onlar bir-biri barədə nə düşünürmüş?

– İndi çıxın gedin buradan, – arxadan sərt səs gəldi.

Dorian geri döndü və çölə çıxmağa tələsdi; bircə bunu görə bildi ki, meyitin başı dik qalxıb, arxası üstə stula söykənib və Kəmpbell onun sapsarı sifətini nəzərdən keçirir. Aşağı düşəndə Dorian eşitdi ki, otağın qapısı içəridən açarla bağlandı.

Saat səkkizə işləmiş Kəmpbell aşağı – kitabxanaya düşdü. O, solğun görünürdü, lakin tam sakit idi.

– Mən sizin xahişinizi yerinə yetirdim, işi görüb qurtardım, – astadan dilləndi. – İndi isə, sağ olun, əlvida! Həmişəlik! Mən bir daha sizi görmək istəmirəm!

– Siz mənim həyatımı xilas etdiniz, Alan. Mən bunu heç vaxt unutmaram.

Kəmpbell gedən kimi Dorian yuxarı çıxdı. Otağı kəskin nitrat turşusunun iyi bürümüşdü. Meyit isə artıq yerində yox idi.

ON BEŞİNCİ FƏSİL

Həmin gecə səkkiz otuzda Dorian Qrey geyinib-keçinib, yaxalığına da iri Parma bənövşəli sancağını taxaraq ledi Narboronun evinə getdi; evin xidmətçiləri Doriana təzim edərək onu qonaq otağına qədər müşayiət etdilər. Onun gicgahlarındakı qan sürətlə vurur, əsəbləri tanıma çəkilməmişdi və o, nəzərəcar-pacaq dərəcədə gərgin görünürdü; lakin o, ev sahibəsinin əlini adı qaydada nəzakətlə öpdü. Görünür, insan özünü artistliyə məcbur edəndə sakitlik və sərbəstlik təbil görünür; əlbəttə,

o gecə Dorian Qreyi görənlərin heç biri inanmazdı ki, o, belə bir faciəni yaşamalılı olub; özü də əsrin ən dəhşətli bir faciəsini! O zərif, incə barmaqqlar iti bıçağı sıxa bilməzdi; o təbəssümlü dodaqlar arasından Allaha qarşı lənətli sözlər çıxı bilməzdi, bəşər cəmiyyətinin müqəddəs hesab elədiyi dəyərləri qarğıya bilməzdi! Dorian özü də öz arxayınçılığına və sakitliyinə mat qalmışdı. Elə anlar olurdu ki, o, öz ikili həyatı barədə düşünər-kən bundan dəhşətli bir həzz alırdı.

Həmin gecə ledi Narboronun evində qonaqlar çox deyildi; qadın az adam çağırmışdı evinə. Ledi Narboro ağıllı qadın idi; lord Henrinin dediyi kimi, həqiqətən, nəzərəcarpacaq kifirliyinin xırda qalıqlarını qoruyub saxlamışdı. Bu qadın uzun illər nümunəvi həyat tərzi yaşamışdı; o, darıxdırıcı bir adamın, səfirlərdən birinin xanımı olmuşdu; ərinin ölümündən sonra qadın onu dəbdəbəli mavzoleydə dəfn elədi; bu mərmər məqbərənin dizaynını da qadın özü çəkmışdı. Ledi Narboro qızlarını da varlı adamlara ərə verdi; doğrudur, onlar çox yaşlı idilər, amma varlı olduqları üçün ledi qızlarını onlara ərə verdi; indi azad və sərbəst həyat yaşayır, əylənirdi – fransız romanları, fransız mətbəxi, fransız zirəkliyindən ləzzət alırdı; bir sözlə, harada fransızlarla bağlı maraqlı şeylər əlinə keçirdisə, bundan ləzzət almağa çalışırdı.

Dorian onun sevimli tanışlarından sayılırdı; onunla söhbət edərkən qadın həmişə ləzzət aldığını söyləyir, deyirdi ki, kaş cavan olanda Dorian rast gələydi. “Əzizim, o zaman mən sizə dəlicəsinə vurulardım, – deyə bildirirdi – və sizdən ötrü də öz ləçəyimi dəyirmanın üzərindən tullayardım. Nə xoşbəxt təsadüf ki, o zaman siz heç həyatda yox idiniz! Çünki bizim vaxtımızda qadın ləçəkləri elə eybəcər və dəyirmanlar da elə bayağı işlərlə məşğul idi ki, mən heç adam tapa bilmirdim onunla eşqbazlıq edim. Əlbəttə, bütün bunların başlıca baskarı Narboro idi. O, çox fərasətsiz, uzağı görə bilməyən bir adam idi; uzağı görə bilməyən əri aldatmağın nə ləzzəti ola bilirdi, hə?”

Qadının bu gecəki qonaqları da çox darıxdırıcı adamlar idilər. Qadın üzünü pırtlaşıq yelpiyinin arxasında gizlədərək Dorian pıçıldayırdı ki, onun ərdə olan qızlarından biri qəflətən gəlmiş, özü də ən pisi budur ki, ərini də gətirmişdir.

– Əzizim, hesab edirəm ki, qızım nəzakətsizlik edib, – qadın Dorianın qulağına pıçıltıyla şikayətlənməyə başladı. – Əlbəttə, hər yay mən Hamburqdan qayıdanda onlara gedirəm və orada qalırım; axı mənim kimi yaşlı qadına təmiz hava da lazımdır və bundan başqa, gedəndə çalışıram, onları da hərəkətə gətirəm, onların özünə də bu lazımdır. Bilirsiniz necə həyat sürürlər orada?! Sırf əyalət adamlarıdır! Sübh tezdən dururlar, çünki iş-gücləri başdan aşır; erkən də yatağa girirlər, çünki heç nə barədə düşünmürlər. Kraliça Yelizavetanın dövründən ta bu günə kimi bütün əyalətdə hələ bir dənə də olsun qalmaqal baş verməyib; günorta yeməyindən sonra başlarını qoyub yatırırlar, vəssalam. Amma siz narahat olmayın, stolda onlarla yanaşı oturmayacaqsınız. Siz mənim yanımda oturacaq və məni də əyləndirəcəksiniz!

Dorian minnətdarlıq təbəssümü göstərdi, kompliment dedi və sonra ətrafa göz gəzdirdi; hə, doğrudan da, qonaqlar danıxdıncıydı. Gələnlərdən ikisini heç tanımırdı, onları əvvəllər heç harada görməmişdi, digərlərindən biri Ernest Harroden idi; London klublarının daimi qonağı olan ortayaşlı maraqsız bir adam. Düşməni-zadı yox idi; lakin getdikcə altdan-altdan baxıb görürdü ki, onu sevməyən dostları peyda olur. O biri qonaq ledi Rukston idi; qarmaqburun, həddən artıq bəzənib-düzənmiş qırx yeddi yaşlı bu qadın özünü gözdən salmağa can atırdı; lakin o qədər sadələvhlük edirdi ki, heç kəs onun yüngül və ədəbsiz hərəkətlərinə inanmaq istəmirdi. Missis Erlinn cəmiyyət arasında heç bir mövqeyi olmayan bir qadın idi; lakin o, mövqe qazanmağa can atırdı; venesiyalı qadınlar kimi kürən saçları vardı, sözləri bir qədər aydın tələffüz etməirdi, amma xoşagəlimli idi; ledi Narboronun qızı Əlis Çəpmən – tipik ingilis sifəti olan (onu bir dəfə görəndə heç vaxt yadına salmazdı) zövqsüz geyinmiş cavan bir qadın idi; qırmızıyanaq ərinin ağ bakenbardları vardı; öz sinfinə mənsub adamların əksəriyyəti kimi mister Çəpmən də belə güman edirdi ki, hədsiz şadyanalıq edənlər tamamilə düşünmək qabiliyyəti olmayan adamlardır.

Dorian artıq bura gəlməyinə peşman olmuşdu; amma birdən ledi Narboronun gözü buxarının üstündəki liri qızılı tunc saatin əqrəblərinə sataşdı və qadın qışqırdı:

– Henri Votton gecikir! Bu bağışlanmazdır! Mən bilərəkdən ona bu gün səhər dəvətnamə göndərdim və o da söz verib ki, gələcək.

Henrinin gəlmək xəbəri Dorian bir qədər təskinlik verdi; o, qapının açıldığını və Henrinin yumşaq və musiqili səsinə eşidəndə onun peşmançılığı və darıxmağı bir göz qırpımında yox oldu; Henrinin məlahətli səsi onun qeyri-səmimi üzrxahlığına, sanki, füsunkarlıq gətirdi.

Lakin Dorian naharda heç nə yeyə bilmədi. Qabağındakı boşqablar bir-birinin ardınca dəyişdirilirdi, amma o, əlini birinə də vurmurdu. Ledi Narboro elə hey onu məzəmmətləyir, “zavallı Adolf bu yeməkləri məxsusi olaraq sizin üçün hazırlayıb” deyə tez-tez təkrar edirdi; lord Henri isə uzaqdan dostuna göz qoyur, onun sakitcə oturmağına, dalğın görünməyinə təəccüb edirdi. Xidmətçi Dorian tez-tez şampən şərabı süzürdü, o da bakalı götürüb başına çəkir, sanki, susuzluğunu yatırırdı.

– Dorian, – stola quş əti veriləndə, nəhayət, lord Henri səsləndi. – Sizə nə olub bu gün? Elə bil, tamam başqa adam olmusunuz!

– Görünür, eşqə mübtəla olub! – ledi Narboro uca səslə dedi. – Və qorxur ki, mənə desə, onu qışqanaram. Düz də edir. Əlbəttə, mən qışqanaram onu!

– Əzizim ledi Narboro! – Dorian gülümsədi. – Düz bir həftədir mən heç kəsə vurulmamışam. Hə, hə, madam de Ferrol şəhəri tərk edəndən bəri düz bir həftə olar heç kəsi sevmirəm...

– Ehey, mən başa düşürəm, necə ola bilər ki, siz kişilər belə bir qadına vurulursunuz?! – ledi Narboro vurğu ilə soruşdu. – Doğrusu, mən bunu anlamıram.

– Ledi Narboro, biz onu buna görə sevirik ki, o, sizi balaca qızçıq kimi xatırlayır, – lord Henri əlavə etdi. – O qadın bizimlə sizin qısa donunuz arasındakı yeganə körpüdür.

– Oooo, lord Henri, o heç mənim qız donumu belə xatırlamır. Lakin mən onu otuz il bundan qabaq Vyanadan tanıyır və yaxşı xatırlayıram; o zaman o, dekolte¹ geyərdi.

– Madam de Ferrol elə indi də dekolte geyir, – Henri zeytun götürüb cavab verdi, – və o qəşəng donunu geyinəndə adama

¹ Dekolte – boynu və döşü açıq don

pis bir fransız romanının nəfis nəşrini xatırladır. Madam de Ferrol, doğrudan da, gözəl qadındır və ondan hər zaman nəşə bir sürpriz gözləmək olar... Onun ürəyi sevgiyə doludur, ailə həyatına da çox meyilli bir qadındır! Üçüncü əri öləndən sonra o qadının saçları kədərdən tamamilə saraldı.

– Harri, eyib deyil, utanmırsınız? – Dorian ucadan söyləndi.

– Bu ki daha çox poetik bir izahatdır! – deyən ev sahibəsi güldü. – Amma lord Henri Nə dediniz, üçüncü əri? Deməli, Ferrol onun dördüncü əridir, hə?

– Elədir ki var, ledi Narboro!

– Heç cür inanmaram!

– İnanmırsınız, mister Qreydən soruşun, onun ən yaxın dostlarından biridir!

– Düzdür, mister Qrey?

– Hər halda, o özü belə deyir, ledi Narboro! – Dorian cavab verdi. – Bir dəfə ondan soruşdum ki, Marqaret de Navarre kimi onun da öz ərlərinin ürəklərini balzamlayıb belində gəzdirmək fikri yoxdur ki... Mənə dedi ki, heç vaxt bunu etməz, çünki onun ərlərinin heç əzəldən ürəkləri olmayıb.

– Dörd ər! Burada deyərlər e, *trop de zele*¹.

– Daha doğrusu, *trop d'audace*². Mən elə onun özüne də belə dedim, – Dorian əlavə etdi.

– Oh, əzizim, o qadının kifayət qədər cəsarəti var, özü də hər şeyə çatar, arxayın olun! Bəs bu Ferrol necə adamdır? Mən onu tanımıram.

– Çox gözəl qadınların ərləri, adətən, kriminal aləmə mənsub olurlar, – deyə lord Henri şərabdan bir qurtum vurdu. Ledi Narboro yelpiyi ilə onu yüngülcə vurdu.

– Lord Henri, dünyayı-aləm sizi, doğrudan da, yüksək dərəcəli tərbiyəsiz adam hesab etməkdə haqlıdır. Mən buna heç də təəccüb eləmirəm.

– Doğrudan belədir? – lord Henri qaşlarını qaldırıb soruşdu.

– Görünür, siz o biri dünyanı nəzərdə tutursunuz? Bu dünya ilə isə mənim münasibətlərim əladır...

¹ Həddən artıq ehtiraslı həvəs (*fr.*)

² Həddən artıq cəsarət (*fr.*)

– Yox, Henri, mənim tanıdığım adamların hamısı deyir ki, siz çox təhlükəli adamsınız... – ledi Narboro başını bulaya-bulaya, az qala, çıxırdı.

Lord Henri bir anlıq ciddi görkəm aldı. Sonra:

– Bu, sadəcə, biabırçılıqdır! – dedi. – İndi adamın dalınca danışmaq, özü də belə şeylər danışmaq camaatın adətidir... sözsüz, bunlar düzdür, tamamilə doğrudur...

– O, düzələn deyil! – Dorian stola əyilib ucadan bildirdi.

– Mən də bu fikirdəyəm, – ev sahibəsi gülə-gülə təsdiqlədi.

– Lakin bura baxın, əgər siz hamınız madam de Ferrolun bu axmaqlıqlarından ağızdolusu danışib ona heyranlığınızı bildirsinizsə, onda gərək mən də ikinci dəfə ərə gedim – dəstədən geri qalmamaq üçün, əlbəttə...

– Ledi Narboro, siz bir daha ərə getməyəcəksiniz, – lord Henri etiraz etdi. – Çünki siz ərdə ikən xoşbəxt olmusunuz... Adətən, qadınların birinci ərləri murdar olanda onlar ikinci dəfə ərə gedirlər... Kişidə isə tamam başqa cürdür. Kişi ikinci dəfə ona görə evlənir ki, o, birinci arvadını çox sevirmiş. Qadınlar izdivacda xoşbəxtlik axtarırlar, kişilər isə öz səadətini riskə qoyurlar.

– Narboro o qədər də yaxşı ər deyildi... – ev sahibəsi dedi.

– Əgər o, ideal olsaydı, siz onu sevməzdiniz, əzizim. Qadınlar bizi elə nöqsanlarımıza görə sevirlər. Əgər bu çatışmazlıqlar bizdə ifrat dərəcədə olursa, onlar yenə bizi bağışlayırlar. Hətta aqlığımızı... Ledi Narboro, qorxuram bu danışdıqlarıma görə mənə bir daha ziyafətə dəvət etməyəsınız. Neyləmək olar, həqiqət budur...

– Elədir ki var, lord Henri. Əgər qadınlar siz kişiləri nöqsanlarınıza görə sevməsəydi, neyləyərdiniz, hə? Onda heç biriniz evlənə bilməzdiniz, hamınız bədbəxt subay kimi qalardınız. Əlbəttə, bu da sizi özünü düzəltməyə, ya da dəyişdirməyə məcbur edə bilməzdi. İndi dəbdir, bütün evli kişilər subay kimidir, subay kişilər isə evli kimi gəzirlər...

– *Fin de siècle*¹ – lord Henri fransızca mızıldadı.

– *Fin du globe*² – ledi Narboro da fransızca ona etiraz etdi.

¹ Əsrin sonudur da! (*fr.*)

² Dünyanın axırındır, əsrin yox! (*fr.*)

– Kaş elə dünyanın sonu olaydı! – Dorian ah çəkdi. – Həyat başdan-ayağa ümitsizlikdir.

– Ah! Mənim əzizim! – ledi Narboro əlcəklərini stolun üstünə qoyub dilləndi. – Mənə deməyin ki, həyatınızdan bezmişsiniz! Adam belə söz deyirsə, deməli, həyat onu bezdirib. Lord Henri çox əxlaqsız bir adamdır; bəzən mən də təəssüf edirəm ki, xeyirxah olmuşam; amma siz ayrı aləmsiniz, pis ola bilməzsiz... Bu, sizin üzünüzdən görünür. Mən sizə yaxşı bir arvad tapım gərək. Lord Henri, nə deyirsiniz, mister Qreyin evlənmək vaxtı deyilmi?

– Mən elə həmişə bunu deyirəm ona, ledi Narboro, – lord Henri təsdiq əlaməti olaraq başını tərpətdi.

– Deməli, biz ona münasib birini tapmalıyıq. Mən elə bu gün Debreti diqqətlə gəzib arayacaq, onun üçün gözəl xanımların siyahısını çıxaracağam.

– Yaşlarını da göstərəcəksiniz, ledi Narboro? – Dorian söhbətə sualla qoşuldu.

– Əlbəttə, göstərəcəyəm. Əlbəttə, bəzi düzəlişlərlə. Lakin belə işdə tələsməzlər. İstəyirəm ki, “Morning Post”da yazıldığı kimi, necə deyərlər, münasib izdivac olsun; siz və arvadınız xoşbəxt olasınız.

– Bizdə xoşbəxt izdivaclar barədə o qədər boş-boş söhbətlər edirlər ki – lord Henri dedi. – Kişi hər hansı bir qadınla xoşbəxt ola bilər. Bu xoşbəxtlik o vaxta kimi olur ki, kişi artıq onu sevməsin.

– Siz nə abırsız adamsınız! – ledi Narboro öz stulunu geriyə dartdı və başı ilə ledi Rukstona işarə etdi. – Lord Henri, siz tez-tez bura gəlib mənimlə nahar edin! Siz mənə o biri tonusverici vasitələrdən daha çox təsir edirsiniz. Hətta deyərdim ki, ser Andrenin mənə yazdığı o dərmanlardan da yaxşı təsir edirsiniz və mənə qabaqcadan deyin ki, siz burada kimləri görmək istəyirsiniz. Çalışaram sizin üçün daha maraqlı adamlar yığım buraya.

– Mən gələcəyi olan kişiləri və keçmişə olan qadınları sevirəm, – lord Henri cavab verdi. – Onda gərək siz tamam qadınlardan ibarət kampaniya yığasınız, eləmi?

– Qorxuram, elə də olsun! – ledi Narboro qəhqəhə çəkdi, sonra ayağa durub əlavə etdi: – Ledi Rukston, əzizim, min dəfə

üzr istəyirəm, tez durdum, görmədim, siz hələ papirosunuzu çəkib qurtarmamısınız...

– Eybi yox, ledi Narboro. Narahat olmayın, onsuz da, mən həddən artıq çox çəkirəm. Azaldacağam bu yaxında.

– Ledi Rukston, siz Allah, lazım deyil, – lord Henri dilləndi. – Azaltmaq çox pis şeydir. Normada saxlamaq isə dadsız xörək kimi bir şeydir. İfrat çox isə, sanki, bayram ziyafətidir.

Ledi Rukston maraqla ona baxdı.

– Lord Henri, siz vaxt tapıb mütləq mənim yanıma gəlin, bunu mənə təfərrüatı ilə izah edin. Sizin nəzəriyyəniz mənə maraqlı gəldi, – ledi Rukston deyib yemək otağından çıxdı.

– Deməli, belə... Biz indi yuxarı qalxırıq... – ledi Narboro qapı ağzından səsləndi. – Siz də burada siyasətdən, qalmaqallardan az danışın, tez gəlin. Yoxsa orada hamımız dava salırıq...

Hamı gülüşdü. Xanımlar çıxandan sonra mizin küncündə oturan mister Çəpmən vüqarla ayağa qalxaraq gəlib lord Henriyin yanında oturdu. Dorian Qrey də lord Henriyə yaxın əyləşdi. Mister Çəpmən dərhal bərkdən Ümumilər Palatasındakı vəziyyətdən danışmağa, öz rəqiblərinə qarşı kinayəli sözlər deməyə başladı. İngilis üçün ən müdhiş söz olan “doktrinaçı” sözü tez-tez onun ağzından çıxıb ətrafa yayılırdı. Mister Çəpmən ingilis bayrağını Fiki qülləsinin başına çıxarıb sübut etməyə çalışırdı ki, Britaniya millətinin irsi kütlüyü (o, bunu, əlbəttə, “ingilis sağlam düşüncəsi” adlandırır) cəmiyyətin əsl dayağıdır.

Lord Henri qocanın sözlərinə gülürdü; nəhayət, dönüb Doriana baxdı və soruşdu:

– Hə, dostum, deyin görüm necəsiniz? Nahar vaxtı nəşə gözümə birtəhər dəyirdiniz!

– Mən yaxşıyam, Harri. Yorulmuşam bir qədər, vəssalam.

– Dünən gecə kefiniz çox yaxşıydı. Balaca hersoginyanı da valeh etmişdiniz. Qız mənə dedi ki, Selbiyə getmək istəyir.

– Söz verib ki, iyirmisində gəlsin.

– Monmout da onunla gələcək?

– Oh, əlbəttə ki!

– Bilirsən, o, məni boğaza yığıb; elə qızı da zinhara gətirib. Qız çox ağıllıdır; hətta deyərdim ki, qadın üçün bu qədər ağıl

çoxdur. Bircə şeyi çatışmır: qadın zəifliyinin müqayisəolunmaz füsunkarlığı. Təsəvvür edin ki, əgər qızıl müqəvvanın gildən hazırlanmış ayaqları olmasaydı, biz ona az qiymət qoyardıq. Hersoginyanın ayaqları gözəldir, lakin onlar gildən deyil. Onlar ağ çnidəndir. Onun ayaqları oddan-alovdan keçib; od-alovun məhv edə bilmədiyi şeyi od bərkidir. Bu balaca qadın həyatda az şey görməyib.

– O, çoxdan ərdədir? – Dorian soruşdu.

– Özünün dediyinə görə lap çoxdan. Perlərin¹ kitabına görə, on il olar. Əlbəttə, on il Monmout kimi murdar adamla birgə yaşamaq bir əsr kimidir. Bəs Selbiyə daha kimlər gələcək?

– Villobilər ailəsi, sonra lord Ruqbi arvadıyla birlikdə gələcək. Daha sonra ledi Narboro, Cefri Klouston, bir sözlə, adətən, kimlər gəlir onlardır... Hə, bir də mən lord Qrotriani da dəvət etmişəm.

– Hə, mənim ondan xoşum gəlir! – lord Henri razılıq etdi. – Çoxları onu sevmir, amma nəyə onda mənə xoş gələn cəhətlər tapıram. Bəzən görürsən ki, geyiminə görə forsu yerə-göyə sığmır, amma bu eyibini onun yaxşı təhsilli olması örtür. O, tamamilə müasir dünyagörüşünə malik bir adamdır.

– Harri, hələ məlum deyil o gələcək, ya yox! Ola bilsin, atasıyla Monte-Karloya getsin.

– Ah! Bu valideynlər necə də dözülməz xalqdır! Çalışın o gəlsin, onu dilə tutun... Yeri gəlmişkən, Dorian, dünən siz məndən çox tez ayrıldınız... heç on bir olmamışdı. Məndən sonra nə iş gördünüz? Yəni belə erkən evə getdiniz?

Dorian gözlərini tələsik onun üzündə gəzdirdi, sonra tutuldu, dedi:

– Yox, Harri, mən evə, təxminən, üç olardı çatdım.

– Kluba getmişdiniz?

– Hə, oradaydım, – Dorian cavab verdi, sonra dodağını dişlədi. – Daha doğrusu, yox, orada deyildim. Şəhəri gəzirdim. Nə elədiyim, harada olduğum da yadımdan çıxıb. Harri, siz hər şeylə maraqlanırsınız! Həmişə bilmək istəyirsiniz ki, adam nə iş görür. Mənsə çalışıram nə etdiyimi unudum. Əgər bilmək

¹ Per – İngiltərə, Fransa və Japonyada yüksək zadəgan titulu

istəyirsinizsə, mən evə üçün yarınsında getdim; açarı unutmuşdum, xidmətçini yuxudan durğuzdum, qapını açdı. İstəsəniz ondan soruşa bilərsiniz.

Lord Henri çiyinlərini çəkdi.

– Əziz dostum, bu nə sözdür, nəyimə lazımdır? Gəlin gedək qonaq otağına. Yox, yox, mister Çəpmən, mən şərri içmirəm. Dorian, sizə nəsə olub? Nə olub, mənə söyləyin! Siz bu gün özünüzdə deyilsiniz!

– Harri, xahiş edirəm, fikir verməyin! Bu gün kefim yoxdur və hər şey məni qıcıqlandırır. Mən sabah, ya da birisi gün sizə gələm. Mənim adımdan ledi Narboroya üzrxahlıq eləyin, mən yuxarı qalxmayacağam. Evə gedirəm.

– Yaxşı, Dorian. Sabah sizi çaya dəvət edirəm. Gözləyəcəyəm. Hersoginya da gələcək.

– Çalışaram gəlim... – deyə Dorian çıxıb getdi.

Evə qayıdarkən yolboyu canını yenə qorxu hissi bürüdü; ona elə gəlirdi ki, qorxunu dəfn edib, amma yox, o, yenə qayıdıb Dorian əzab verməyə başladı. Lord Henrinin təsadüfən verdiyi sual bir anlıq onun sakitliyini pozdu; lakin indi bu, ona lazım deyildi, o, özünü ələ almalı, təmkinini qormalıydı. Təhlükəli dəlilləri məhv etmək qalırdı; bunları düşündükcə Dorianın bütün vücudu qorxudan titrəyirdi. O şeylərə toxunmaq belə onun üçün dəhşətli idi.

Nə olur-olsun, o, bu işi də görməliydi. Kitabxanaya girərkən qapını içəridən bağladı, sonra Bazil Holvardın palto və sakvoyajını divarın içindəki gizli seyfindən götürdü. Buxarı gurhagurla yanırdı. Dorian ocağa əlavə bir-iki odun parçası atdı.

Mahud parçadan olan paltonun və alışıb yanan dəri sakvoyajın dəhşətli iyi vardı; mərhumun bütün şeylərinin yandırılması prosesi, təxminən, bir saat çəkdi. Axırda Dorianın ürəyi bulandı, başı gicəlləndi; sonra o, bir neçə Əlcəzair şamını mis kürədə yandırdı, əllərini və alnını ətirli sirkə ilə yudu.

Birdən göz bəbəkləri genişləndi; gözləri əcaib şəkildə parıladı; Dorian əsəbi-əsəbi alt dodağını çeynəməyə başladı. Pəncərələrin arasında qarağacdən düzəldilmiş Florentin şkaflı vardı; şkaflın üstünə qiymətli fil sümüyü və daş-qaşlar taxılmışdı.

Dorian tilsimə düşmüş adamlar kimi durub matdım-matdım şkafa baxırdı; şkof həm onu cəlb edir, həm də qorxudurdu, elə bil, orada nəşə, onun həm can atdığı, həm də nifrət etdiyi bir şey gizlədilmişdi. O, dəli bir istəklə boğulurdu. Bir siqaret yandırdı, sonra onu tulladı. Göz qapaqları aşığı endi, uzun, yumşaq kirpikləri yanaqlarına toxundu; lakin o, hələ də tərpənmir, gözlərini də şkofdan ayıra bilmirdi. Nəhayət, durub şkofa yaxınlaşdı, onu açıb gizli yaycığı basdı; oradan yavaş-yavaş üçkünc bir yeşik çıxdı. Dorianın barmaqları ixtiyarsız ona toxundu, sonra o barmaqlar yeşiyin içinə girdi, oradan laklanmış balaca Çin mücrünü çıxartdı; mücrü qara-qızılı rəngdəydi, zərif əl işi idi, dalğavarı ornamentləri, ipək bağlardan asılmış büllur muncuqları vardı, uclarına isə xırda metal qotazlar bərkidilmişdi. Dorian mücrünü açdı. Onun içində mumaoxşar və çox qəribə, ağır iyi olan yaşıl bir pasta vardı. Bir anlıq yerində quruyub qaldı, təreddüd etdi; üzündəki təbəssüm də, elə bil, dondu. Otaq çox istiydi, Dorian isə üşüyürdü; dönüb saata baxdı, on ikiyə iyirmi dəqiqə qalırdı. Mücrünü yerinə qoydu, şkofı örtüdü və yataq otağına keçdi.

Gecəyarıdan keçmiş blürünc saatın zəngi çalınanda Dorian Qrey ayağa durdu, sadə paltarlarını geyindi, boynuna şərf doladı, bütün sifətini şərfin içində gizlədərək küçəyə çıxdı. Bond stritdə iktəkərli at arabasına rast gəldi, əl eləyib çağırdı və ünvanı pıçılıyla sürücüyə söylədi. Sürücü başını buladı.

– Ora çox uzaqdır, ser! – bildirdi.

– Al, bu da sizin soveren¹, – Dorian dedi, – tez sürsəniz, birini də verəcəyəm...

– Baş üstə, ser, – sürücü cavab verdi, – bir saata oradasınız...

Dorian arabaya mindi, sürücü pulu cibinə qoyub atın başını döndərdi və çaya tərəf sürət götürdü.

¹ *Soveren* – İngiltərədə: bir funt-sterlinqə bərabər qızıl pul vahidi

ON ALTINCI FƏSİL

Hava soyumuşdu; yağış yağmağa başladı. Gecənin çiskin dumanında küçə lampalarının ölgün işıqları vahiməli görünürdü. Meyxanaların, demək olar ki, hamısı bağlanmışdı; onların qapısı ağızında yığışan kişi və qadınların qaranlıq kölgələri görünürdü. Bəzi meyxanalardan gurultulu qaqqıltı səsləri gəlirdi, bəzilərindən isə sərxoş adamların donqultuları və söyüşləri eşidilirdi.

Dorian Qrey arabada yarızanmış halda şlyapasını alnına qədər dartıb böyük şəhərin mənfur iç üzünü izləyir, hərdən bir də ilk tanışlıq günündə lord Henrinin ona dediyi sözləri xatırlayıb dodaqucu təkrar edirdi: “Qəlbinizi duyğularla, duyğularınızı da qəlbiniz vasitəsilə müalicə edin”. Bəli, elə bütün sirr də bundadır! Dorian tez-tez elə bunları etməyə çalışıb; bundan sonra da belə edəcək. Tiryək çəkmək üçün qumarxanalar, pritonlar var, orada əylənmək olar; daha betər fahişəxanalar da var ki, orada da köhnə günahlar barədə xatirələri təzələri ilə dəfn etmək olar.

Saralmış kəlləyə bənzəyən ay lap yaxınlıqda səmədan asılmışdı. Arabir nəhəng qara buludlar uzun caynaqlarını uzadıb ayın üzünü örtürdü. Küçə lampaları getdikcə azalır, küçələr isə darala-darala daha da tutqunlaşırdı. Hətta sürücü bir dəfə yolu azdı və təxminən, yarım mil geriyə qayıtmalı oldu. At yorulmuşdu, gölməçələri şappıldada-şappıldada çapan heyvanın boynundan tər süzülürdü. Faytonun böyürlərindəki pəncərə şüşələri çöldən boz, seyrək duman qatları arasında itmişdi.

“Qəlbinizi duyğularla, duyğularınızı qəlbiniz vasitəsilə müalicə edin!” – bu sözlər Dorianın qulaqlarında elə hey səslənirdi. Hə, hə, onun qəlbi ölümcül xəstə idi; məgər onu duyğular sağalda bilərmə? Axı o, günahsız qan tökmüşdü! Bunu nə ilə yumaq olar, hə? Ah! Bu günah bağışlanmır! Amma əgər vicdan əzabı çəkirsənsə, bağışlanmaq mümkündür deyilsə, onda onu unut, sil onu xatirəndən, getsin birdəfəlik! Keçmiş öldür! İnsanı çalan ilanı öldürdüyün kimi öldür keçmiş! Doğrudan, axı Bazilin nə haqqı vardı onunla belə danışmağa, hə? Onu kim vəkil

tutub, nə haqla başqalarına hakimlik edirdi? O, elə dəhşətli sözlər deyirdi ki! O sözlərə kim dözərdi, hə?

Üçtəkərli fayton yavaş-yavaş mənzilbaşına çatırdı; Dorian pəncərəni endirib sürücliyə qışçırdı ki, tələssin. O, tiryək çəkmək üçün yanırdı, dəhşətli dərəcədə yanırdı; boğazı qurumuş, hamar əlləri bükülüb qıc olmuşdu. Dorian öz əlağacı ilə ata güclü bir zərbə endirdi. Sürücü güldü və öz qamçısını da işə saldı. Dorian da güldü, lakin sürücü nə üçünsə susdu.

Yol uzandıqca uzanır, sanki, sonu görünmürdü. Darısqal küçələr şəbəkəsi geniş hörümçək torunu xatırladırdı. Küçələrin bir-birinə oxşaması adamı lap darıxdırırdı. Duman getdikcə qatılaşır, Dorianı isə vahimə basırdı.

Fayton kərpic zavodlarının yerləşdiyi kimsəsiz ərazilərdən ötdü. Duman seyrəlmişdi, zavodun uzunsov butulkalara bənzərən kürəciklərini görmək olurdu; oradan yelpikvari narıncı alov dilləri qalxırdı. Faytona it hüdü, haradasa uzaqlardan, qaranlıq içindən yol azmış qağayı qışqırtısı eşidildi. Atın ayaqları nəyəsə ilişdi və o, kənara tullanıb dördnala çapmağa başladı.

Bir azdan onlar gilli yoldan burulub kələ-kötür yola çıxdılar; fayton guruldayırdı. Evlərin əksəriyyətinin pəncərələrindən işıq gəlmirdi, orada-burada isə işıq düşən pəncərə pərdələri arxasından tərپəşən fantastik siluətlər görünürdü. Dorian bu siluətlərə maraqla tamaşa edirdi; onlar yekə kukllar kimi tərپəşir, canlı adamlar kimi hərəkət edirdilər. Dorian onlara nifrət etməyə başladı. Onun qəlbinə donuq bir kin qondu. Onlar tını burulan kimi açıq qapı ağzında durmuş bir qadın əl eləyib nəsə qışçırdı; bir az getmişdilər ki, iki kişi arabanın dalınca düşdü, onları, təxminən, yüz metr təqib etdi. Faytonçu onları qırmancla qovdu.

Deyirlər, ehtiraslı adam özünə qapananda düşünməyə məcbur olur. Əlbəttə, Dorian Qrey dodaqlarını çeynəyərək üzücü bir inadkarlıqla qəlb və duyğular barədə iblisənə sözləri təkrar-təkrar söyləyirdi və nəhayət, o, öz-özünə təlqin etdi ki, bu sözlər onun ruhunu tamamilə oxşayır və ehtiraslarına da bəraət verir; onsuz da, bu ehtiraslar bəraətsiz də onu idarə edirdi. Onun bütün beyin hüceyrələrində yalnız bir fikr dolaşırdı: həyata, yaşamağa olan dəli bir sevgi, insan iştahalarından ən

qorxululu bütünü sinirlərini və bədəninin hər bir əzasını yerindən oynadır, titrədirdi. Şeyləri gerçəkləşdirdiyinə görə haçansa ona həqarətli görünən həyatın çirkinliyi indi ona elə həmin səbəbdən qiymətli olmuşdu. Çirkinlik yeganə gerçəklik olmuşdu. Səs-küylü küçə savaqları, dava-dalaşlar, rüsveyçi və çirkin fahişəxanalar, əyyaşlıq və pozğunluq, oğru və quldurların alçaqlıqları – bütün bunlar cəmiyyətdə onun təxəyyülünə gözəl sənət əsərlərindən və nəğmələrin yel kimi gətirdiyi şirin xəyallardan daha güclü zərbələr endirmişdi. Bu çirkinliklər Dorian lazımsız idi, çünki onlarda əyləncə, unudqanlıq vardı. Üç gündən sonra o, bütün keçmişin xatirələrindən xilas olacaqdı.

Sürücü qaralıq bir döngəyə çatanda qəflətən faytonu saxladı; damlarından tüstü qalxan alçaq və köhnə evlərin üstündən gəmilərin qara dorağı görünürdü. Şəffaf yelkənlərə bənəzəyən ağ duman yumağı gəmilərin üfqi ağaclarına sarı qısılmışdı.

– Haradasa buralardadır, ser, eləmi? – faytonçu boğuş səsə soruşdu.

Dorian səksəndi və dərhal pəncərədən küçəyə boylandı.

– Hə, buradadır, – deyib cəld faytondan düşdü, sürücüyə söz verdiyi ikinci sovereni uzatdı, sonra tələsik addımlarla sahilboyu istiqamətinə getdi.

Uzaqdan hansısa iri ticarət gəmilərindən işıq gəlirdi. İşıqlar sayrışır və gölməçələrin üzünə yayılırdı. Yenə uzaqdan özgə sulara yollanan daş kömür dolu gəmilərin qırmızı parıltıları görünürdü; sürüşkən döşəmə yol yaş makintos kimi işıldaıyrdı.

Dorian cəld sola buruldu; hərdən arxaya boylanıb əmin olmaq istəyirdi ki, onu izləyən yoxdur. Təxminən, yeddi-səkkiz dəqiqədən sonra o, köhnə, balaca bir evə çatdı; ev iki dağınıq fabrikin arasında yerləşirdi. Yuxarı mərtəbənin bir pəncərəsindən işıq gəlirdi. Dorian dayanıb qapını parolvari işarə ilə döydü. Bir azdan dəhlizdən ayaq səsləri gəldi və içəridən qapının cəftəsi açıldı. Qapı yavaş-yavaş açıldı və o, qapıda dumanlı görünən pota, tosqun adama heç nə demədən içəri keçdi; adam divara tərəf qısıldı və yol verdi ki, Dorian içəri girə bilsin. Dəhlizin başında çirki, yaşıl pərdə asılmışdı; qapı açılan kimi külək pərdəni yellətdi. Dorian pərdəni aralayıb hündür olmayan uzun

bir otağa daxil oldu; otaq üçüncüdərəcəli rəqs salonuna bənzəyirdi. Divardan yanan qaz odluqları asılmışdı; onların güclü işığı güzgüyə yapışmış milçəyi donuq və çəpinə göstərirdi. Alovun dilləri qaz odluqlarının üstündəki büzməli dəmir təbəqələri orabura yellədirirdi; döşəməyə sarımtıl taxta kəpəyi səpilmişdi, üzərində çirklə ayaqqabı və dağılmış tünd-qırmızı şərabin izləri görünürdü. Yanan xırda dəmir peçlərin böyründə bir neçə malaylı çömbəlib oturmuşdu; bir-birilə deyib-güllür, beşdaş oynayır, ağ dişlərini bir-birinə şaqıldadıb qıcırdırdılar. Kündə sinəsini stola söykəyib başını əlləri üstünə qoymuş bir matros oturmuşdu; pis rənglənmiş pinti piştaxta arxasında iki yorğun qadın öz paltosunun qollarını şotka ilə iyənə-iyənə təmizləyən yaşlı bir kişiye sürtüşürdü. Dorian onların yanından ötəndə qadınlardan biri hınıldaya-hınıldaya yaşlı kişini göstərib dedi:

– Elə bilir bədəninə qırmızı qarışıqlar gəzir!

Kişi qorxaraq qadına baxdı və sızıldamağa başladı.

Otağın qurtaracağına balaca bir pilləkən vardı, bu pilləkən qaranlıq, dansqal bir otağa aparırdı. Dorian pillələri qalxanda tiryəkin ətir saçan iy burmuna dəydi. O, dərinə nəfəs aldı, qoxunu içinə çəkdi, burun pərələri bu ləzzətdən titrədi. O, dansqal qaranlıq otağa girəndə lampa işığına sarı əylən sarışın saçlı cavan bir oğlan uzun, nazik bir tənəkə çubuğu yandırır; oğlan Dorianı baxıb başını tərəddüdlə tərpətdi. Dorian pıçiltıyla dilləndi:

– Adrian, siz də buradasınız?

– Harada olmalıyam ki? – etinasız bir cavab gəldi. – Mənimlə heç kəs danışmaq istəmir, hətta əvvəlki dostlarım da məndən qaçır...

– Mənsə elə bilirdim siz İngiltərəni tərk etmişiniz...

– Darlıqdan əlini ağdan-qaraya vurmur... Qardaşım, nəhayət, borc sənədini ödədi... Corc da məndən küsüb... Eh... cəhənnəmə ki! – ah çəkdi. – Bax nə qədər ki bu keş var, dostuzad mənə lazım deyil! Amma mənim çoxlu dostum vardı ha!

Dorian diksindi; o, cırıq döşəklərin üstünə səpələnmiş biçimsiz və qəribə şeylər, fiqurlar gördü; qıc olub burulmuş əllər və ayaqlar, açılmış ağızlar, donmuş göz bəbəkləri – bu mənərə, sanki, onu tilsimlədi. Bu qəribə cənnət ləzzətində uyan adamların

halı ona tanış idi; o həm də yaxşı bilirdi ki, bu dərdli cəhənnəm əzabı onlara yeni həzzlərin sirrini öyrədir. İndi onlar özlərini xoşbəxt hiss edirlər... hətta onun özündən də xoşbəxtdirlər; o isə fikir və düşüncələr əsirinə çevrilib. Xatirə dəhşətli bir xəstəlikdir, adamın qəlbini yeyib-dağdır. Onun gözləri önündə tez-tez Bazil Holvardın ona dikilən baxışları canlanırdı. Onları unuda bilmirdi və birdən hiss etdi ki, artıq burada qalmaq iqtidarında deyil; Adriaan Sinqletonun burada olması onu kaxıxdırdı. O istəyirdi elə bir yerə getsin ki, onu orada heç kim tanımasın. O, öz-özündən qaçmaq istəyirdi. Ani sükutdan sonra, nəhayət, dilləndi:

– Mən başqa yerə gedirəm.

– Tərsənəyə gedirsiniz?

– Hə...

– Yəqin ki, o vəhşi pişik də oradadır... O qadını daha bura buraxmırlar.

Dorian çiyinlərini çəkib dedi:

– Mənə nə? Bu sevən qadınlardan lap zinhara gəlmişəm... Nifrət edən qadınlar daha maraqlıdır. Həm də orada daha yaxşı tütün verirlər.

– Yox, elə buradakındandır...

– Nəsə oradakı mənim daha çox xoşuma gəlir. Gəlin gedək bir şey içək. Mən içmək istəyirəm.

– Yox, heç nə istəmirəm, – cavan oğlan imtina etdi.

– Eybi yox, içməzsiz, gəlin gedək!

Adriaan Sinqleton tənbel-tənbel durdu və Dorianın ardınca bufetə getdi. Başında cırıq çalma, əynində yırtıq palto olan mulat onları salamladı və dişlərini iyrenc şəkildə ağartdı; brendi şüşəsini və bakalları onların qabağına qoydu. Piştaxta qabağında duran qadınlar dərhal onlara yaxınlaşdılar və başladılar söhbətə. Dorian arxasını qadınlara çevirdi və Adriaan Sinqletona astadan nəsə dedi.

Qadınlardan biri malay kimi bürüşərək bic-bic güldü və o biri qadına baxıb istehzayla dedi:

– Bu gecə çox qürurluyuq, deyəsən?!

– Sən Allah, məni rahat burax! – Dorian qanlıb qışqırdı. – Nə istəyirsən? Pul? Al, götür! Amma mənimlə danışma!

Bir anlıq qadının tutqun gözlərindən iki qırmızı qılgılcım püskürdü; sonra qılgılcımlar dərhal söndü, gözlər yenə əvvəlki kimi xumarlandı və ölüvaycasına oğlana baxdı. Qadın başını silkələdi və piştaxtanın üstünə tullanmış monetləri acgözlüklə qamarladı. Rəfiqəsi həsədlə ona baxdı.

– Ora getməyin xeyri yoxdur, – Adrian Sinqleton etiraz etdi. – Mən ora getmək istəmirəm. Niyə axı gedim? Mən burada özümü daha yaxşı hiss edirəm.

– Sizə nəse lazım olsa, yazarsınız mənə, yaxşımı? – deyib Dorian susdu.

– Bəlkə də, yazdım...

– Onda gecəniz xeyrə qalsın, mən getdim.

– Yaxşı yol, – cavan oğlan dedi və burun dəsmalını çıxarıb ağız-burnunu silə-silə pilləkənləri qalxmağa başladı.

Dorian ağnı-ağnı onun dalınca baxdı, qapıya san yeridi. O, pərdəni aralayıb çıxanda arxadan bir qədər öncə pul verdiyi qadının kinayəli gülüşünü eşitdi. Qadın xırıltılı səslə, sözləri çeynəyə-çeynəyə dedi:

– İblisdən əmələ gələn itlib gedir!

Dorian dönməyə cəhd etdi:

– Kəs səsinə, fahişə!! Ağzını yum!

Qadın barmaqlarını şıqqıldadıb səsinə daha da ucaltdı:

– Hə, istəyirsən səni “Gözəl şahzadə” çağırırsınlar?

Bu sözləri eşidən mürgülü dənizçi qəflətən ayılıb dəli kimi ətrafa baxmağa başladı; qapı çırpılıb örtüldükdən sonra dənizçi yerindən sıçrayıb çölə çıxdı və elə bil, onu kimsə təqib edirdi.

Dorian sahil boyunca çiskin yağış altında addımlayırdı; Adrian Sinqletona rast gəlməyi, nədənsə, onu çox həyəcanlandırmışdı və o, öz-özündən ürəyində soruşurdu ki, görəsən, Bazil Holvard doğru deyirdimi? Bazil düz onun gözünün içinə dedi ki, Adrianın cavan ömrünün məhv olması Dorianın işidir; Dorianın gözləri bir anlıq kədərlə doldu; və o, dərhal da ayıldı. Axı onun nə günahı vardı? Həyat çox qısaadır; o qədər qısaadır ki, adam öz üzərinə əlavə heç nə, başqalarının səhvlərini belə götürmək istəmir. Hər kəs öz həyatını yaşayır, necə istəyir yaşayır, özü də öz elədiklərinə cavab verir. Yalnız təəssüf edirsən ki, bəzən insan etdiyilə bircə

səhvinə görə bütün ömrü boyu əzab çəkir. Tale insanla hesab-kitabında insanın borcunu heç vaxt bağlamır.

Psixoloqların dediyinə görə, insanın həyatında elə anlar olur ki, günah işləmək ehtirası (və ya adamların hesab elədikləri günah) adamı elə çulğayır ki, onun bədəninin hər bir əzələsində, beyninin hər bir hüceyrəsində təhlükəli instinktlər dolaşır. Belə anlarda kişi və qadınlar iradə azadlığını itirirlər. Onlar mexaniki olaraq ölümlərinə doğru gedirlər. Onların başqa çıxış yolları olmur; onların şüurları ya susur, ya da sadəcə, ehtiras qiyamına bir qədər də kömək göstərilər. Teoloqlar bizə deyir ki, günahların ən dəhşətlişi itaətsizlik göstərmək, sözə baxmamaqdır. Axı o böyük Ruh – Şeytan göylərdən Yerə nə üçün qovulmuşdu? Qiyam qaldırdığına, itaət göstərmədiyinə görə!

Hər şeyə laqeyd iblisənə hisslərin əsirinə çevrilmiş murdar təxəyyülləri və üsyankar qəlbi ilə birgə iri addımlarla irəliləyən Dorian yalnız günahlarına bəraət qazandırmaq ehtirasları içindəydi; o, qaranlıq, üstüörtülü keçidə gəlib çatanda (həmin fahişəxanaya gedəndə o, yolu qısaltmaq üçün bu keçiddən tez-tez istifadə edərdi) qəflətən kimsə arxadan onun çiyinlərindən yapışdı və bir göz qırpımında onun boğazından yapışıb divara dayadı. Dorian müdafiə olunmaq üçün xeyli səy göstərdi və vəhşi bir nərə çəkib boğazını onu tutan adamdan qurtardı; elə bu an o, tapança çaxmağının şaqçılığını eşitdi; silah Dorianın düz alınına tuşlanmışdı. O, qarşısında dayanmış enlikürək, gödəkboy bir kişini qaranlıqda güclə görə bildi.

– Nə istəyirsiniz? – az qala, boğula-boğula soruşdu.

– Sakit ol! – kişi əmr etdi. – Tərpənsən, vuracağam.

– Dəli olmusunuz? Mən sizə neyləmişəm?

– Siz Sibil Veynin həyatını məhv etmişsiniz. Mən isə onun qardaşıyam. Mənim bacım özünü öldürdü. Bilirəm, onun ölümünə bais siz olmusunuz. Mən də söz vermişəm ki, sizi öldürüm. Neçə ildir, axtarırdım sizi, tapa bilmirdim. İziniz-tozunuz belə yox idi. Yalnız iki adam sizi təsvir edə bilərdi. Onlar da ölüb gediblər. Mən sizin barənizdə heç nə bilmirdim, bircə Sibilin sizi çağırdığı o sevimli addan başqa. O adı bacım ver-

mişdi sizə. Bu gün təsadüfən o adı eşitdim. Sonuncu duanızı edin, indi gəbərdəcəyəm sizi!

Dorian Qreyin qorxudan rəngi ağardı. O kəkələdi:

– Mən ooo-nuuu tanımır-aaamm. Birinci dəfədir... eeeşlirəm. Siz dəli olmusunuz-nədir?

– Tez olun, günahınızı boynunuza alın! Yoxsa Ceyms Veyn deyiləm, sizi öldürməsəm! Bax sizə deyirəm, boynunuza alın!

Dəhşətli anlar yaşanırdı; Dorian bilmirdi nə desin, nə etsin.

– Düz üstə çökmün! – Veyn bağırdı. – Sizə bir dəqiqə vaxt verərəm, kəlmənizi deyin, Allahdan son istəyinizi diləyin, vəssalam. Mən bu gecə gəmiylə çıxıb gedirəm Hindistana, getməzdən əvvəl bu işi görməliyəm. Tez olun, bir dəqiqə vaxtınız var!

Dorianın əlləri yanına düşdü, dəhşət içində quruyub qaldı, bilmədi neyləsin. Birdən beyninə bir fikir girdi, ucadan dedi:

– Dayanın! Sizin bacınız nə vaxt ölüb? Neçə il keçib üstündən? Tez eləyin, mənə söyləyin!

– On səkkiz illə! – dənizçi cavab verdi. – Niyə soruşursunuz? İllərin buna nə dəxli var?

– On səkkiz illə! – Dorian təkrar edərək güldü. – On səkkiz illə! Aparın mənə işığa tutun, baxın mənə sifətimə!

Ceyms Veyn bir anlıq dayanıb Dorianın nə demək istədiyini anlamadı. Daha sonra o, Dorianı üstüörtülü arkadan sürüyüb küçə işığına tutdu. Duman və küləkdə fənər işığı nə qədər zəif olsa da, Dorianın sifətini əməlli-başlı işıqlatdı və Ceyms Veyn inandı ki, az qala, kobud bir səhv edəcəkmis, adamı nahaqdan öldürəcəkmis. Onun öldürmək istədiyini adamın üzünü gənc bir oğlanın üzünü kimi alışıb-yanır, lap yeniyetmə məsumluğu ilə gülürdü. Üzdən ona iyirmidən artıq yaş verməzdin. O zaman o adam onun bacısından bir balaca böyük ola bilərdi; aydın idi ki, bu, bacısının həyatını məhv etmiş həmin adam deyil.

O, Dorianı buraxıb geri çəkildi.

– Ah! Aman Allah! Mən nə edirəm? – qışqırdı. – Allah, Allah, az qala, sizi öldürmüşdüm!

Dorian dərindən nəfəs aldı və arxayın-arxayın dedi:

– Hə, hə, az qala, siz dəhşətli bir cinayət törədəcəkdiniz! – Ceymsə sərt-sərt baxdı, sonra əlavə etdi: – Qoy dərs olsun sizə!

İnsan gərək qisas almağı öz boynuna götürməsin. Bunu Allahın ixtiyarına vermək lazımdır.

– Bağışlayın, ser, – Ceyms Veyn yavaşdan dedi. – Səhv etdim. O xarabada təsadüfən iki söz eşitdim və bu sözlər də məni çaşdırdı.

– Yaxşısı budur, evə gedib tapançanı gizlədəsiniz, yoxsa başınız bəlaya düşər... – Dorian dedi və dönüb tələsmədən yoluna davam etdi.

Ceyms Veyn səkidə durub hələ də özünə gələ bilmirdi. Onun bütün bədəni əsirdi. Bir azdan qara bir kölgə nəm divar boyunca sürüşüb işıq zolağında göründü və səssiz addımlarla dənizçiyə yaxınlaşdı və əlini Ceyms Veynin çiyinə qoydu. Ceyms səksəndi və dərhal geriyə qanıldı. Tiryəxanada olan bayaqkı qadınlardan biri idi.

– Onu niyə öldürmədin? – qadın ağzını, az qala, onun üzgün sifətinə yapışdırıb pıçılıyla soruşdu. – Sən Dehlidən hövlnak ayrılıb çölə çıxanda bilirdim ki, onu təqib edəcəksən! Eh, səfeh oğlan! Gərək onu güllələyəydin! Onun çoxlu pulu var, çox pis adamdır!

– O, mən axtaran adam deyil! Mənə özgə adamın pulu da lazım deyil! Mən bir adamdan qisas almalyam! İndi həmin adamın, təxminən, qırx yaşı olmalıdır. Bu adam isə lap uşaqdır. Şükür Allaha, yaxşı ki, onu öldürmədim, yoxsa əllərim günahsız adamın qanına batardı!

Qadın acı-acı güldü və kinayə ilə dedi:

– Oğlan uşağına bax ha! Qorxuram belə olmaya! Bax, artıq on səkkiz ildir “Gözəl şahzadə” məni də bu yola sürükləyib!

– Yalan deyirsən! – Ceyms Veyn bağırırdı.

Qadın əllərini göyə qaldırdı.

– Allaha and olsun, düz deyirəm!

– Allaha and içirsən?

– Yalan deyirəmsə, dilim qurusun! O, bura gələn adamların ən alçağıdır! Deyirlər ki, o, öz qəlbini Şeytana satıb, nə var-nə var, üzü göyçək qalsın! Mən artıq on səkkiz ildir onu tanıyıram, heç dəyişməyib, necə var, elə də qalıb! Amma mən... mənə bir bax... – qadının dodaqları kədərli təbəssümlə aralandı.

– Deməli, and içirsən, eləmi?

– And içirəm ki, belədir! – qadın xırıltılı səsle cavab verdi, – amma məni ələ vermə, ondan qorxuram. Gecəni qalmağa da mənə bir az pul ver!

Ceyms qəzəb içində söyüş yağdıra-yağdıra Dorian Qreyin getdiyi tərəfə götürüldü, lakin Dorian itmişdi. Ceyms gəriyə baxanda qadınların da heç birini küçədə görmədi.

ON YEDDİNCİ FƏSİL

Bir həftə sonra Dorian Qrey Selbi Royaldakı malikanəsində füsunkar hersoginya Monmaunla şüşəbənddə oturub şirin-şirin söhbət edirdi; hersoginya öz altmışyaşlı üzgün təsir bağışlayan əriylə birgə ona qonaq gəlmişdi. Çay dəstgahı başlamışdı; zərif çini qabların və gümüşü qab-qacağın üstünə krujevalı abajurun altından iri lampanın zəif işığı düşürdü; stol arxasında hersoginya sahibəlik edirdi. Onun ağ əlləri fincanların üstüylə uçur, al-qırmızı dodaqları isə təbəssümlə yumulub-açılırdı; görünür, Dorian onun qulağına nəsə yaxşı bir şey pıçıldadı, ona görə də hersoginya gülümsündü. Lord Henri hörmə kreslodə yarıuzanmış halda oturub onlara göz qoyurdu. Ledi Narboro ərik rəngli divanda oturub özünü elə göstərirdi ki, guya, o, hersoqun söhbətinə qulaq asır; qoca hersoq isə ona öz kolleksiyası üçün bu yaxınlarda tapdığı Braziliya bəcəyini təsvir edirdi. Smokinq geyinmiş üç cavan oğlan isə qadınlara xidmət edirdi.

Malikanəyə artıq on iki nəfər gəlmişdi, sabah da bir neçə qonaq gəlməliydi.

– Nə barədə danışırsınız? – lord Henri stola yaxınlaşib fincanını mizin üstünə qoydu. – Qledis, yaqın, Dorian sizə mənim planım barədə danışib, hər şeyi xaç suyuna salıb təzədən adlandırmaq planını deyirəm... Bu, çox yaxşı ideyadır...

– Henri, axı mən təzədən xaç suyuna salınmaq istəmirəm! – hersoginya gözəl baxışlarını Henrinin üzündə gəzdirdi. – Mən öz adımdan məmnunam və inanıram ki, mister Qrey də öz adından razıdır...

– Əzizim Qledis, mən heç vaxt sizin və Dorianın gözəl adlarını dünyada heç nəyə dəyişməyəm. Hər ikinizin adı çox gözəldir. Mən, əsasən, gül adlarını nəzərdə tuturam. Dünən mən butonyör¹ üçün səhləb çiçəyi dərdim. Əntiqə xal-xal çiçəkdir, ölümcül yeddi günah kimi cazibədarıdır. Bağbandan qeyri-ixtiyari soruşdum ki, bu çiçəyin adı nədir. Mənə dedi ki, bu, “Robinziana” sortlu gözəl bir güldür, ya da nəsə qulağa xoş gəlməyən bir şey dedi. Bu, kədərli bir həqiqətdir ki, biz şeylərə sevimli adlar verməyi yadırgamışıq. Axı söz hər şey deməkdir! Mənim heç vaxt davranış və hərəkətlərə iradım olmur, amma sözə qarşı çox tələbkəram. Elə buna görə də mən ədəbiyyatda vulqar realizmi sevmirəm. Hər şeyi öz adıyla çağırən insanı gərək məcbur edəsən ki, o həm də bu addan düzgün istifadə etsin. Bu, yeganə şeydir ki, insan onun üçün yaşayır.

– Yaxşı, onda sizi necə çağırıraq, Harri? – hersoginya soruşdu.

– Onun adı Şahzadə Paradoksdur, – Dorian dedi.

– Bax bu, uğurlu tapıntı oldu! – hersoginya alqışladı.

– Belə bir adı daşımaq istəmirəm! – lord Henri kreslodə oturub gülə-gülə etiraz etdi. – Yarlıq yapışdı, vəssalam, sonra ondan qaça bilmirsən! Yox, yox, bu, mənlilik deyil, ondan imtina edirəm!

– Krallar sözlərindən dönmürlər, – gözəl qadın dodaqlarından zərif xəbərdarlıq səsi gəldi.

– Deməli, siz istəyirsiniz ki, mən öz taxt-tacımın müdafiəçisi olum?

– Bəli.

– Axı mən sabahın, gələcəyin həqiqətini bəyan edirəm!

– Mənsə bu günün səhvlərinə üstünlük verirəm, – qadın dedi.

– Qledis, siz məni tərksilah edirsiniz! – Henri ucadan söylədi və qadının əhvali-ruhiyyəsinə qatıldı.

– Mən yalnız qalxanı əlinizdən alıb götürürəm, Harri, qılıncı yox.

– Mən gözəlliyə qarşı heç vaxt vuruşmuram, – Harri başını bulaya-bulaya dedi.

– Bu səhvdir, Harri! Mənə inanın! Siz gözəlliyi həddən artıq şişirdirsiniz.

¹ *Butonyör* – yaxaya taxılan qönçəli sancaq

– Bunu necə dilinizə gətirirsiniz? Əlbəttə, mən hesab edirəm ki, yaxşı adam olmaqdan, gözəl olmaq daha yaxşıdır. Digər tərəfdən, o fikirlə də, ilk növbədə, razılaşıram ki, yaramaz və çirkin adam olmaqdan, elə yaxşı adam olmaq yaxşıdır.

– Belə çıxır ki, çirkinlik o yeddi ölümcül günahdan biridir? – hersoginya heyrləndi. – Bəs axı siz elə indicə onları səhləb çıxəyi ilə müqayisə etdiniz?

– Qledis, çirkinlik yeddi günahdan biridir və Torilərin yaxşı bir nümayəndəsi kimi sizə də onların əhəmiyyətini azaltmaq lazım deyil. Pivə, Bibliya və o yeddi ölümcül günah bizim İngiltərəni necə var, eləcə də göstərir.

– Deməli, siz bizim ölkəmizi sevmirsiniz, hə?

– Mən onunla yaşayıram, nəfəs alıram burada...

– Ona görə ki, bu ölkəni tənqid edəsiniz, hə?

– Bəs siz istərdinizmi mən Avropanın bizim ölkə barədəki fikirləri ilə razılışım?

– Avropada bizim haqqımızda nə deyirlər axı?

– Deyirlər ki, Tartüf İngiltərəyə mühacir kimi gəlib və başlayıb burada ticarət mağazası açmağa...

– Harı, bu, sizin zarafatdır, hə?

– Bunu sizə bağışlayıram, istifadə edə bilərsiniz...

– Mən bu məzəli zarafatı neyinirəm? Ondan istifadə edə bilmərəm... həqiqətə çox oxşayır!

– Qorxmayın! Bizim həmvətənlərimiz özlərini portretlərdə görəndə heç vaxt tanımırlar.

– Axı onlar soyuqqanlı, praktik adamlardır...

– Daha doğrusu, hiyləgər və ehtiyatlı adamlardır. Onlar haqq-hesab tərtib edərkən (yəni balans tutarkən) öz axmaqlıqlarını var-dövlətlə örtür, eyiblərini isə riyakarlıqla...

– Hər halda, keçmişdə biz böyük işlər görmüşük!

– Qledis, böyük işləri bizə sınıyıblar...

– Axı biz də onları şərəflə daşımışıq!

– ... Fond Birjasına qədər... vəssalam.

Hersoginya başını yelləyib dedi:

– Mən millətin böyüklüyünə inanıram.

– Millət yalnız zirəkliyin və inadkarlığın qalıqlandır...

- Yox! Onda inkişaf var!
- Tənəzzül məni daha çox heyrətləndirir.
- Bəs sənətdə, incəsənətdə necə? – Qledis tələsik soruşdu.
- Bu bir xəstəlikdir.
- Bəs sevgi-məhəbbətdə?
- Xülyadır.
- Din necə?
- Yayılmış saxta bir inam...
- Siz skeptik adamsınız.
- Qətiyyən yox! Skeptisizm inamın başlanğıcıdır.
- Bəs siz kimsiniz axı?
- Müəyyən etdinsə, deməli, onu məhdudlaşdırırsan.
- Ah, heç olmasa, mənə bir ipucu verin...
- İplər qınılır. Siz labirintdə azmaq təhlükəsi ilə üzləşə bilərsiniz.
- Siz məni dalana dirədiniz. Gəlin ayrı şeydən danışaq.
- Ən yaxşı mövzu elə ev sahibinin özüdür. Çox illər bundan qabaq onun adını dəyişdirib “Gözəl şahzadə” qoymuşdular...
- Ah! Bunu yadıma salmayın! – Dorian Qrey qışqırdı.
- Bizim ev sahibi bu gün yaman narahat görünür, – hersoginya qızardı. – Məncə, ona elə gəlir ki, Monmaunt mənimlə xalis elmi maraqlarından ötrü evlənib; məndə müasir kəpənəklərin ən yaxşı nümunəsini görə bildiyinə görə evlənib mənimlə...
- Lakin ümid edirəm ki, o, sizdən sancaq kimi istifadə etməyəcək, hersoginya! – Dorian gülə-gülə cavab verdi.
- Ah! Mister Dorian, artıq mənim qulluqçum bunu edir və hirsələnəndə mənə sancaqlarını batırır.
- Bəs o, sizə niyə hirsələnir belə, hersoginya?
- İnanırım sizi ki, boş-boş şeylərə görə, mister Qrey! Adətən, doqquza on dəqiqə işləmiş gəlirəm və ona deyirəm ki, doqquzun yarısına kimi vaxtım var, o, bu vaxta qədər məni geyindirməlidir.
- Nə pis xasiyyəti var! Siz ona xəbərdarlıq etməlisiniz!
- Bacarmıram, mister Qrey! Çünki o, mənim üçün yaxşı şeyə formaları düşünüb tapır; birini ledi Histongilə gələndə qoymuşdum, yadınızdadır? Görürəm, unudubsunuz, amma nəzakət xətrinə özünüzü elə göstərirsiniz ki, guya, yadınıza

düşür. Hə, bax mənim ev qulluqçum həmin o şlyapanı heç bir şeydən düzəldib. Elə bütün yaxşı şlyapalar heç nədən yaranır.

– Yaxşı ad qazanmaq da eynilə belədir, Qledis, – lord Henri onun sözlünü kəsdi. – İnsan nə iləsə özünü göstərüb qabağa gedirsə, bununla o, düşməni qazanır. Bizdə yalnız qabiliyyətsiz, istedadsız adamlar populyar ola bilirlər.

– Bu, qadınlara aid deyil, Harril – hersoginya çevik hərəkətlə cavab verdi. – Qadınlar dünyanı idarə edirlər. İnanıram sizi, biz qadınlar qabiliyyətsizliyə, istedadsız adamlara dözə bilmirik; biz qadınlar “qulağımızla sevirik...” – bunu kimsə deyib. Amma siz kişilər gözünüzlə sevirsiniz... Əlbəttə, əgər, ümumiyyətlə, sevirsinizsə...

– Mənə elə gəlir ki, biz elə həyatımız boyu bundan başqa heç nə eləmirik, – Dorian dodaqucu mızıldadı.

– Ah! Onda belə çıxır ki, siz heç kimi həqiqətdə sevmirsiniz, mister Qrey? – hersoginya bir qədər qəmli zarafatla cavab verdi.

– Mənim əziz Qledisim! – lord Henri ucadan dedi. – Bunu necə dillinizə gətirirsiniz? Sevgi təkrar olunmaqla qidalanır və yalnız təkrar olunma da incəsənətə meyil və həvəs oyadır. Bundan başqa, hər dəfə kimsə sevirə, o, ilk dəfə sevir. Yəni adam sevəndə elə bilir birinci dəfədir sevir. Bu, bir növ, hər dəfə təkrar olunanda belə olur. Yəni ehtirasın predmeti dəyişir, ehtiras özü isə dəyişməz olaraq qalır, yeganə və təkrar olunmaz bir istək kimi qalır. Dəyişiklik yalnız onu şiddətləndirir. Həyat ən yaxşı halda insana yalnız bircə böyük an bağışlayır; və xoşbəxtliyin sirri də bundadır ki, sən gərək bu böyük anı mümkün qədər tez-tez yaşayasan.

– Hətta bu an səni yaralasa da belə, hə? – hersoginya ani sükutdan sonra soruşdu.

– Bəli, xüsusilə bu an səni yaralayanda, – lord Henri cavab verdi.

Hersoginya Doriانا tərəf çöndü və qaribə baxışlarla onu süzdü.

– Mister Qrey, siz buna nə deyirsiniz? – qadın soruşdu.

Dorian bir qədər tərəddüd etdi, sonra başını irəli verib güldü və dedi:

– Mən həmişə Henriylə razıyam, hersoginya!

– Hətta düz deməsə belə, hə?

– O, heç vaxt səhv eləmir, hersoginya!

– Yaxşı, bəs onun fəlsəfəsi sənə xoşbəxtliyini tapmaqda kömək etdimi?

– Mən xoşbəxtliyi heç vaxt axtarmamışam. O, kimə lazımdır axı? Mən həzz və ləzzət axtarmışam.

– Sonda tapmısınızmi, mister Qrey?

– Tez-tez. Lap tez-tez...

Hersoginya ah çəkib dedi:

– Mən əmin-amanlıq axtarıram. Rahatlıq axtarıram. Bax indi mən bu saat gedib əynimi dəyişməsəm, onların ikisini də itirəcəyəm...

– Hersoginya, icazə verin, sizin üçün səhləb çiçəkləri dərim,

– Dorian durub şüşəbənddən bağçaya düşdü.

Siz ona yaman əzilib-büzülürsünüz ha, Qledis! – lord Henri kuzeninə dedi. – Ehtiyatlı olun, o, çox cazibədardır.

– Belə olmasaydı, mübarizə də olmazdı!

– Deməli, yunan yunanla görüşür, eləmi?

– Mən troyalıların tərəfindəyəm. Onlar qadın uğrunda vurmuşblar.

– Onlar məğlub olublar.

– Əsirlikdən də cəhşətli şeylər olur! – qadın cavab verdi.

– Muğayat olun, yüyənsiz çapırsınız...

– Çarpmaq elə həyatdır da! – qadın cavab verdi.

– Mən bunu bu gecə gündəliyimdə qeyd edəcəyəm!

– Nəyi qeyd edəcəksiniz?

– Yazacağam ki, əlini odda yandıran uşaq yenə oda can atır...

– Od mənə toxunmadı, Harri. Mənim qanadlarım sağlamdır, görmürsən?

– Qanadlarınız sizin üçün uçmaqdan başqa hər şeyə yararır...

– Görünür, şücaət kişilərdən qadınlara keçib. Bu, bizim üçün yeni bir yaşantıdır...

– Siz bilirsiniz ki, rəqibiniz var?

– Kimdir?

Lord Henri güldü, pıçiltıyla dedi:

– Ledı Narboro! O, Dorian vurulub!

– Siz məni qorxudursunuz! Qədim tarixə aludə olmaq biz romantiklər üçün fəlakətdir.

– Siz romantiksınız? Axı həmişə elmi metodlarla iş görürsünüz?!

– Bizi kişilər belə öyrədib!

– Öyrətməyinə öyrədiblər, amma hələ sizi öyrənə bilməyiblər.

– Yaxşı, onda bizi bir qadın kimi xarakterizə edin! – hersoginya bir qədər də mövzunu uzatmağa çalışdı.

– Siz qadınlar sirsiz sfinklərsiz¹.

Hersoginya gülərək lord Henrii süzdü. Sonra Doriana işarə edib dedi:

– Bu mister Qrey harada qaldı? Gəlin gedək bağçaya, ona kömək edək. Axı nahara hansı rəngdə don geyinəcəyimi ona deməmişəm!

– Qledis, siz gərək onun dərdiyi çiçəklərin rənginə uyğun don geyinəsiniz.

– Onda bu, vaxtından qabaq təslim olmaq demək olar!

– İncəsənətdə romantika kulminasiya nöqtəsindən başlanır.

– Axı mən gəriyə çəkilmək üçün özümə yol tapmalıyam...

– Partianlar² kimi, hə?

– Partianları səhrələr xilas etdi. Mənsə bunu edə bilmərəm.

– Qadınlar üçün həmişə seçim mümkün olmur, – lord Henri cavab verdi, lakin bu vaxt bağçanın uzaq küncündən gurultu gəldi; sonra boğuc bir səs eşidildi, elə bil, nəsə tappıltı ilə yerə düşdü. Hamı həyəcanlandı. Hersoginya qorxu içində donub yerində qaldı. Lord Henri də qorxa-qorxa qaçıb palma ağaclarının yarpaqlarını araladı və gördü ki, Dorian Qrey üzüqoylu huşsuz halda yerə yığılıb.

Dorianı dərhal qonaq otağına gətirib divana uzatdılar; bir azdan o, özünə gəldi və təəccüblə ətrafa baxdı.

– Nə olub? – o soruşdu. – Ah! Yadıma düşdü! Harı, mən sağ-salamatam?

Dorian əsməyə başladı.

¹ *Sfinks* – birinci mənası: Qədim Misirdə daşdan yonulmuş adam başlı şir heykəli; ikinci mənası: qədim yunan əsətirində: gövdəsi şir və ya it, başı isə qadın şəklində ikiqanadlı xəyali bir məxluq; qəribə vücut, əsrarəngiz məxluq,

² *Partian* – qədim Asiyada ölkə, yaxud ölkə vətəndaşı

– Əlbəttə, əzizim, sağsan. Sadəcə, bayılmışdınız. Görünür, yorğunluqdadır. Yaxşı olar ki, nahara gəlməyin. Sizi əvəz edərəm.

– Yox, mən gələcəyəm, – dedi, çətinliklə ayağa durdu. – Yaxşı olar ki, aşağı düşüm, tək qalmaq istəmirəm.

Dorian otağına keçib geyindi. Nahar süfrəsi arxasında Dorian özünü çox qayğısız və şən aparırdı; bu halın özündə dəli bir fədakarlıq da sezilirdi. Lakin o, hərdənbir dəhşət və qorxudan səksənir, yadına şüşəbəndin pəncərəsindən ağappaq dəsmal kimi sifətin – Ceyms Veynin sifətinin ona tuşlandığı anı salırdı: Ceyms Veyn onu izləyirdi.

ON SƏKKİZİNCİ FƏSİL

Növbəti gün Dorian evdən çölə çıxmadı; günün çox hissəsini öz otağında keçirdi; həyata qarşı marağı sönsə də, ölüm barədə düşündə onu vahimə basırdı. Təqib olunması, izlənməsi, ona tələ qurulması fikrini heç cür başından çıxara bilmirdi; bu fikir onu əzir, ona işgəncə verir, dinclik vermirdi. Külək qapı və pəncərə pərdələrini bir balaca tərpedən kimi Dorian diksinirdi; quru yarpaqlar pəncərə şüşələrinə çırpılanda dərhal ölümü barədə düşünür, öldürüləcəyinin yaxınlaşdığını gözləri önünə gətirir və qəlbində dərin peşmançılıq hissləri oyanırdı. Gözlərini yuman kimi qarşısında, elə bil, o dənizçini görürdü; sanki, tərləmiş pəncərələrdən o adam Dorianı baxır və yenidən ağır bir əlin onun ürəyindən tutub sıxacağı anların qorxusu canına hopurdu.

Ola bilsin ki, gecənin zülməti onun təxəyyülündə qisasçı kabusu canlandırır, gözləri qarşısına dəhşətli intiqam səhnəsini gətirirdi. Gerçəklik xaosdur, lakin insan təxəyyülünün fəaliyyətində nəsə sərt bir məntiq var. Yalnız təxəyyül və xəyalımız vicdanımızı məcbur edir ki, cinayətin dalınca düşüb onu daban-dabana izləsin. Yalnız təxəyyülümüz bizim hər bir günahımızın mənfur nəticələrinin şəklini çəkir. Gerçək faktlar dünyasında günahkarlar cəzalandırılmaz; möminlər mükafatlandırılmaz. Güclülər uğur qazanır, zəiflər uğursuzluğa düşər olurlar. Bax belə! Bundan başqa, əgər yad bir adam evin həndəvərində

dolanmışdıda, onu xidmətçi və gözətçilər mütləq görmüş olardılar. Şüşəbənd pəncərələrinin altındakı gül kərdilərində onun ayaq izləri qalardı, bağbanlar bu barədə dərhal ona məlumat verərdilər. Hə, hə, onu qara basıb! Yəqin, belədir! Sibil Veynin qardaşı onu öldürməyə gəlməmişdi. O, gəmiylə çıxıb gedib, Allah bilir haralarda, hansı sularca batıb qalacaq. Hə, əlbəttə, onun nə işi var burada?! O ki heç nə bilmir, Dorianı tanımır, tanıya da bilməzdil “Gözəl şahzadə”nin gənclik maskası Dorianı xilas etmişdil

Nəhayət, Dorian özünü inandırmağa çalışırdı ki, bütün bunlar qarabasmadır, sadəcə, onun gözlərinə görünmüşdür; lakin düşünəndə ki vicdan bax belə mənfur kabuslar doğura bilər və onları məcbur edə bilər ki insanın gözü qarşısında canlansınlar, dəhşətə gəlirdi; əgər onun cinayətinin kölgələri gecə-gündüz hər künc-bucaqdan çıxıb ona baxsalar, onu məsxərəyə qoyub təhqir etsələr, ziyafətlərdə qulağına nəsə pıçıldasalar, yatanda gəlib üzünə buzlu barmaqlarıyla toxunsalar, bütün həyatı cəhənnəm əzabına dönməzmi?! Bunları düşünəndə Dorian qorxudan rəng verib-rəng alır, bütün bədəni soyuyurdu. Axı nə üçün o, özündən çıxıb dostunu öldürdü?! O səhnə yadına düşəndə az qalırdı ürəyi partlasın! O səhnə, elə bil, indi də gözlərinin qarşısında canlanır! Hadisənin hər bir dəhşətli təfərrüatı, elə bil, yaddaşında yenidən oyanır, daha qorxunc görünməyə başlayırdı! Onun cinayətinin zəhmli kölgəsi qanlı bürüncəkdə zamanın qədərsiz qaranlığından çıxıb Dorianı boylandı.

Saat altıda lord Henri gələndə gördü ki, Dorian ağlayır. O, qəm-qüssədən ürəyi partlayan adamlar kimi hönkürtü vururdu.

Dorian yalnız üç gündən sonra evdən bayıra çıxmağa cürət etdi. Qış səhərinin təmiz havasına qarışan şamağacılarnın ətri onun gümrahlığını və həyat eşqini yenidən oyatdı. Amma dirçəliş təkəcə havayla bağlı deyildi; indi Dorianın bütün qəlbi ona uzun zaman dinclik verməyən, içini, az qala, darmadağın edən sonsuz iztirablarna qarşı üsyan edirdi. İncə qəlbli, həssas təbiətli insanlarda həmişə belə olur. Belə adamları ram olunmayan güclü ehtiraslar məhv edir. Bu ehtiraslar ya öldürür, ya da özləri ölür. Xirdə dərdlər və cılız sevgi hissləri uzunömürlü olur. Böyük sevgi və

böyük kədər isə izafi gücə malik olduqları üçün məhv olub gedir. Bundan əlavə, Dorian möhkəm əmin olmuşdu ki, o, öz sarsıdıcı təxəyyülünün qurbanıdır; və artıq öz qorxulu anlarını da təəssüf hissi ilə, bir qədər də etinasız duyğularla xatırlamağa başladı.

Səhər yeməyindən sonra o, hersoginya ilə birlikdə düz bir saat bağçada gəzdi; daha sonra parkın içindən keçib ovçuların dolaşdığı yerə gəlib çıxdı. Çəmənliyin üstünü xırtıldayan quru qırov basmışdı. Səma ağzı üstə çevrilmiş mavi metaldan olan fincana bənzəyirdi. Sakit gölün sahillərindəki qamışlığın ətrafını nazik buz qatları örtmüşdü.

Şamağacı meşəsinin kənarında Dorian hersoginyanın qardaşını, ser Cefri Kloustonu gördü; Klouston tüfəngindən iki boş patron çıxarırdı. Dorian ikitəkərli arabadan tullanıb düşəndə ekipaj xidmətçisinə atı evə aparmağı əmr etdi, özü isə kollarının və ayıdöşəyi pöhrəliklərinin arasıyla qonağına sarı getdi. Kloustona çatan kimi:

– Hə, Cefri, yaxşı ov eləyə bildiniz? – soruşdu.

– Bir o qədər yox, Dorian. Görünür, quşların çoxu uçub gedib açıqlığa. Məncə, lançdan sonra gəlsək yaxşıdır, həm də yerimizi dəyişərik. Bəlkə, oralarda bəxtimiz gətirə...

Dorian onunla bərabər addımlayırdı; meşənin canlı ətri, onun yaşıllıqları arasından bərq vuran günəşin qızılı və qırmızı zolaqları ağac gövdələrinin üzərinə düşür, hərdənbir meşədən eşidilən sürəkçilərin boğuc qışqırıqları və tüfəng çaxmaqlarının iti şaqqıltıları eşidilirdi; bir sözlə, hər şey onu vəcdə gətirir, fərəhləndirir və qəlbini ecazkar azadlıq duyğuları ilə doldururdu. Bu dəqiqələrdə onun bütün ruhunu qayğısız səadət və sevinc duyğuları bürümüşdü.

Qəflətən, təxminən, iyirmi yard aralıda ot basmış köhnə tərəciyin arxasından bir dovşan qaçdı; uzun, qara qulaqlarını şəkəlyən dovşan arxa ayaqlarını uzadaraq qızılağac cəngəlliyinə tərəf güllə kimi götürüldü. Ser Cefri dərhal çiyindən asdığı tüfəngini götürdü, onu dovşana sarı tuşladı. Heyvanın heyrətədicə ürkək hərəkətləri Dorianı məftun etdi və o, dərhal qışqırdı:

– Cefri, onu vurmayın! Qoy yaşasın!

– Nə olub, Dorian, bu nə deməkdir? – Cefri güldü və dovşan

cəngəlliyə girən anda o, güllə atdı. Bir anda iki tükürpərdici səs gəldi – yaralanmış dovşanın və ağrıdan inildəyən insanın səsi.

– Aman Allah! Mən, deyəsən, sürəkçini vurdum! – ser Cefri ufuldadi, sonra: – Bu eşşəyin orada nə ölümü var?! Hey, güllə atmayın! Adam yaralanıb! – Öz nişançılarna üzünü tutub əlavə etdi.

Baş nişançı əlində dəyənək qaça-qaça yaxınlaşdı, ucadan soruşdu:

– Haradadır, ser? O haradadır?

Bütün zonada güllə səsləri dərhal kəsildi.

– Oradadır, – deyən ser Cefri acıqlı-acıqlı cəngəlliyə tərəf tələsdi. – Adamlarınızı niyə buralara soxursunuz, hə? Mənim bütün ovumu zəhrimara döndərdiniz!

Dorian gördü ki, hər ikisi budaqları əyə-əyə qamışlığın içinə girdi. Bir azdan gün işığının düşdüyü meşə kənarında onların insan cəsədini necə daşdığına gördü. Dorian dəhşət içində üzünü çevirdi. Ona elə gəldi ki, bədbəxtlik onu hər yerdə təqib edir. O, ser Cefrinin nişançıdan adamın ölüb-ölmədiyini soruşduğunu eşitdi. Nişançı cavab verdi ki, adam ölüb. Meşə birdən-birə canlandı, adamlar tökülüşdülər, ayaq səsləri gurulaşdı, hay-küy qopdu. Sınəsi qırmızı iri bir qırqovul qanadlarını pınladaraq ağacların yuxarı budaqlarının arasıyla uçub getdi.

Bu ağrılı dəqiqələr Doriana bitməyən əzablı saatlar kimi görünürdü və elə içindəki bu ağır yükü çəkərkən birdən kimsə əlini onun çiyinə qoydu. Hövlək dönüb qarşısında lord Henriyə gördü.

– Dorian, – lord Henri dedi, – yaxşısı budur, onlara deyim ki, bu gün ovu dayandırınlar; belə vəziyyətdə ovu davam etdirmək yaramaz.

– Kaş bu ovu birdəfəlik qadağan edəydilər! – Dorian acı-acı dedi. – Bu çox amansız və murdar əyləncədir! O adam öl?..

Dorian sözünü axıradək deyə bilmədi.

– Hə, öldü... – lord Henri tamamladı. – Güllə onun sinəsini deşik-deşik edib. Görünür, o, elə yerində keçinib. Gəlin, Dorian, gəlin gedək evə...

Onlar əsas xiyabanla dinib-danışmadan, təxminən, əlli yard getdilər. Nəhayət, Dorian lord Henriyə sarı dönüb ağır yük götürmüş adamlar kimi dedi:

– Bu, çox pis əlamətdir, Harri, çox pis!

– Nə demək istəyirsiniz? – lord Henri soruşdu, sonra dərhal özü də cavab verdi: – Hə, bu bədbəxt hadisəni deyirsiniz... Əzizim, neyləmək olar? O adamın öz səhvi idi... Güllənin qabağına niyə çıxırdı axı? Bir də axı bizdə nə günah var? Əlbəttə, Cefri üçün olduqca xoşagəlməz bir hadisə oldu; sürəkçiləri belə dəlmə-deşik eləmək də düzgün deyil. Adamlar nə düşünər? Deyərlər ki, Cefri yaxşı ovçu deyil. Axı o, sərrast ovçudur?! Nə isə... Gəlin bu barədə bir daha danışmayaq...

Dorian başını bulayıb dedi:

– Yox, Harri, ürəyimə damıb ki, bu, çox bəd əlamətdir. Nəsə, elə bilirəm dəhşətli bir şey olacaq. Ola bilsin ki, mənim başıma gəlsin...

Lord Henri güldü.

– Dünyada ən dəhşətli şey danıxmaqdır, – dedi. – Bax bu, Dorian, elə yeganə bağışlanmaz günahdır. Lakin bizi belə bir təhlükə gözləmir, əlbəttə, əgər bizim dostlarımız nahar vaxtı o bədbəxt hadisə barədə danışmasalar... Gərək onlara xəbərdarlıq edək ki, bu mövzu qadağandır... O ki qaldı əlamətə, deyim ki, heç bir əlamət-filan olmur, cəfəngiyatdır bu! Tale bizə müjdəçilər, ya da xəbərçilər göndərmir! Tale kifayət qədər müdrik və ya kifayət qədər amansızdır bu sarıdan! Bundan əlavə, Dorian, deyin görüm, sizi axı nə narahat edir, sizə nə ola bilər? Sizin hər şeyiniz, insanın arzuladığı nə varsa, hamısı varınızdır. Hamı sizə həsəd aparır, hər kəs sizin yerinizdə olmaq istərdi...

– Harri, mənə öz yerimi hər hansı birinə verməyə sevinərdim. Gülməyin, Harri, düz deyirəm. Bayaq ölən bədbəxt kəndli məndən daha xoşbəxtidir. Ölüm qorxulu deyil ki! Ölümün yaxınlaşması dəhşətdir. Mənə elə gəlir ki, ölümün mənfur qanadları artıq mənim başımın üzərində qara boğanaq kimi yellənir. Ah, ilahi! Məgər görmürsünüz ki, orada, ağacların arxasında hansısa adam gizlənib, məni güdür, məni gözləyir?

Lord Henri Dorianın titrəyən əlcəkli əlinin tuşlandığı istiqamətə baxdı və gülə-gülə dedi:

– Hə, görürəm. Bağbanı görürəm, sizi gözləyir. Məncə, sizdən soruşacaq ki, bu gün stola hansı çiçəklərdən dərib qoysun.

Əzizim, sizin əsəbləriniz yaman gərilib! Şəhərə qayıdanda müt-ləq gəlin gedək, sizi öz həkimimə göstərim!

Dorian bağbanın onlara yaxınlaşdığını görən kimi rahatca nəfəs aldı. Bağban şlyapasını azca qaldırıb sıxıla-sıxıla lord Henriyə təzim etdi, salamlaşdı və cibindən bir məktub çıxarıb öz sahibinə uzatdı.

– Hersoginya ülyahəzrətləri dedi ki, cavab üçün gözləyim, – bağban pıçıldadı.

Dorian məktubu cibinə qoyub soyuqqanlı tərzdə dedi:

– Hersoginya ülyahəzrətlərinə deyin ki, mən indi gəlirəm...

Bağban cəld dönüb tələsik malikanəyə tərəf üz qoydu.

– Bu qadınlar riskli şeylər etməyi necə də sevirlər! – lord Henri gülə-gülə dedi. – Onlardakı bu keyfiyyəti çox xoşlayıram. Qadın dünyada hər kəslə eşqbazlıq etməyə hazırdır, ta o vaxta qədər ki, camaat duyuq düşsün.

– Harri, siz də riskli şeylər danışmağı xoşlayırsınız! Bu məsələdə isə çox səhv edirsiniz! Hersoginya mənim çox xoşuma gəlir, amma mən onu sevmirəm!

– O isə sizi çox sevir, amma deyim ki, sizdən heç də çox xoşu gəlmir. Buna görə də sizdən yaxşı cütlük çıxar...

– Siz dedi-qodu yaradırsınız, Harri! Özü də bu dedi-qodunun heç bir əsası yoxdur!

– Hər bir qeybətın, dedi-qodunun əsasını əxlaqsızlığa inam təşkil edir, – lord Henri siqaret yandırdı.

– Harri, siz bəlağətli sözlər naminə hər kəsi qurban verərsiniz!

– İnsanlar qurbangaha çıxırlar ki, özlərini qurban versinlər.

– Kaş mən də sevə biləydim! – Dorian ah çəkdi, – lakin mənə elə gəlir ki, artıq bu qabiliyyətimi itirmiş, istək və arzularımı tamamilə yaddan çıxarmışam. Mən həmişə həddən artıq özüm barədə düşünmüşəm. Mənim şəxsiyyətim artıq özümə yük olub. Mən qaçıb gizlənmək istəyirəm, hər şeyi unutmaq, hər kəsdən qaçmaq istəyirəm. Bura gəlməyim də lap axmaqlıq idi. Fikrim var ki, Harveyə teleqram göndərim, qoy yaxtanı hazırlasın; yaxtada adam özünü təhlükəsiz hiss edir.

– Nədən qorunursunuz, Dorian? Sizə nəyə bədbəxtlik üz verib, nəyə olub? Niyə susursunuz? Bilirsiniz ki, mən həmişə sizə kömək etməyə hazırım...

– Harri, mən sizə deyə bilmərəm; görünür, bütün bunlar mənim fantaziyamdır. Bayaqqı bədbəxt hadisə mənə pis təsir etdi, əhvalımı korladı. Hiss edirəm ki, mənim də başıma belə bir iş gələ bilər...

– Fikir verməyin! Bu bir cəfəngiyatdır!

– Bəlkə də, düz deyirsiniz! Amma bu hiss məni tərk etmir. Özümlə bacara bilmirəm. Ah, budur, hersoginya! Əsl Artemidadır, ingilis donunda! Biz qayıtdıq, hersoginya!

– Mister Qrey, mən artıq hər şeyi bilirəm, – hersoginya dedi. – Yazıq Cefri dilxor olub! Özü də deyirlər ki, siz ondan xahiş etmisiniz, dovşana güllə atmasın! Təsadüfə bax e! Çox qəribədir!

– Hə, çox qəribədir! Heç özüm də bilmirəm necə oldu dedim ki, dovşanı vurmağın. Bəlkə də, sadəcə, şıltaqlıq idi. Dovşan elə sevimli görünürdü ki... Amma çox nahaq sizə o adam barədə deyiblər. Dəhşətli hadisə idi...

– Acınacaqlı hadisədir, – lord Henri düzəliş etdi, – bunun heç psixoloji dəyəri yoxdur, maraqlı da deyil. Əgər Cefri onu bilərəkdən öldürsəydi, onda ayrı cür olardı! Hadisə son dərəcə maraqlı kəsb edərdi! O zaman mən, ümumiyyətlə, əsl qatillə böyük məmnuniyyətlə tanış olmaq istərdim!

– Harri, siz necə dəhşətli adamsınız! – hersoginya bağırırdı. – Elə deyil, mister Qrey? Harri, ah, mister Qrey yenə də naxoşlayıb, deyəsən. Yıxılmaq istəyir...

Dorian güclə özünü saxladı və gülümsündü.

– Boş seydir, hersoginya, mənim sinirlərim yaman pozulub. Vəssalam. Görünür, bu gün çox gəzdim. Harri yenə nə dedi, eşitmədim. Pis söz danışdı? Sonra mənə deyərsiniz. İndi məni bağışlayın, gedim bir az uzanıram.

Onlar gəzə-gəzə şüşəbənddən meydançaya çıxan enli pilləkənin yanına gəlib çatdılar. Dorian şüşə qapını açıb içəri girəndən sonra lord Henri hersoginyaya sarı dönüb yuxulu gözlərini qadına dikdi, soruşdu:

– Siz ona bərk vurulmusunuz?

Hersoginya bir qədər susdu, sonra gözlərini uzaqlara, mənzərəli yerlərə zilləyib cavab verdi:

– Bunu özüm də bilmək istərdim...

Lord Henri başını buladı.

– Bilmək sevgini öldürə bilər. Bizi valeh edən yalnız qeyri-müəyyənlikdir. Dumanda şeylər qeyri-adi görünür.

– Axı dumanda yolunu aza bilərsən.

– Ah, əzizim Qledis, bütün yolların sonu eyni nöqtəyə dirənir.

– O nədir elə?

– Ümidsizlik. Hər şeyin sonu məyusluqdur.

– Mənim həyat yolum da ümidsizliklə başlayıb, – hersoqınyaya ah çəkdi.

– O, sizə hersoq tacının içində gəlib.

– Mən bu çiyələk yarpaqlarından bezmişəm.

– Onlar sizə yarasır.

– Bu gül ləçəklərini yalnız camaat arasına çıxanda taxıram.

– Baxın, sonra onlar üçün darıxacaqsınız.

– Özümdə saxlayacağam hamısını...

– Monmauntun qulağına çata bilər...

– Qocalar qulaqdan bir az o məsələ...

– Doğrudanmı, o, heç vaxt sizi qısqanmır? – lord Henri təəccübləndi.

– Yox! Kaş bircə dəfə qısqanaydı!

Henri ətrafa göz gəzdirdi, sanki, nəse arayırdı.

– Nə axtarırsınız? – hersoqınyaya soruşdu.

– Folqanızdakı düyməni salıb itirmisiniz.

Hersoqınyaya qəhqəhə çəkdi.

– Axı maska hələ üzümdən düşməyib.

– O, sizin gözlərinizi daha da sevimli edir, – lord Henri cavab verdi.

Qadın yenə güldü. Onun dodaqları arasından görünən dişləri qırmızı meyvənin içindəki ağ tumları xatırladırdı.

Yuxarıda Dorian Qrey öz otağında divanın üstündə uzanmışdı; onun bütün əzələləri qorxudan titrəyirdi. Həyat birdən-birə onun üçün dözülməz yük olmuşdu. Bədbəxt sürəkçinin dəhşətli ölümü, onun meşədə vəhşi heyvan kimi güllələnməsi Doriana öz həyatının sonu kimi görünürdü. O, lord Henri'nin bayaqkı həyasız zarafatlarını da hissiz-duyğusuz udmuşdu.

Saat beşdə zəngi basıb xidmətçini yanına çağırırdı və ona tapşırırdı ki, axşam sürət qatarı ilə Şəhərə yollanacaq, şeylərini qablaşdır, doqquzun yarısına isə araba hazır olsun. O, qəti qərara gəldi ki, bir daha Selbidə bircə gecə belə qalmasın; bura kabus yuvasıdır, burda ölüm həтта gün işığında belə adamın başı üzərində dolaşır, meşədəki otların üstünə isə qan ləkələri düşüb.

O, lord Henriyə məktub yazdı; məktubda deyirdi ki, o, Şəhərə, həkimlə məsləhətləşməyə gedir; Henridən xahiş edirdi ki, onun əvəzindən qonaqlarını əyləndirsin. O, məktubu yazıb qurtaranda qapı döyüldü, xidmətçi girib dedi ki, Dorianın baş sürəkçisi gəlib, onu görmək istəyir. Dorian dodlaqlarını dişlədi, bir anlıq tərəddüddən sonra qaşqabağını töküüb dedi:

– Qoy gəlsin!

Baş sürəkçi içəri girən kimi Dorian yeşikdən çək kitabçasını çıxarıb qənsərinə qoydu və qələmi götürərək dedi:

– Yəqin, bu səhəri o bədbəxt hadisəyə görə gəlmisiniz?

– Elədir ki var, ser!

– O yazıq evli idi? Onun ailəsi varmı? – Dorian ehtiyatla soruşdu. – Varsa, onda mən onları darda qoymaram, ehtiyaclarını ödəyəərəm, onlara pul göndərəərəm. Sizcə, nə qədər lazımdır?

– Ser, biz bilmirik o adam kimdir. Elə buna görə də cürət edib sizi narahat etdim.

– Bilmirsiniz? – Dorian narahat-narahat təzədən soruşdu.

– Necə yəni? Məgər o, sizin adamlardan deyil?

– Xeyr, ser. Mən onu heç vaxt görməmişəm, tanımıram da. Əyin-başından görünür ki, dənizçidir.

Qələm əlindən düşdü. Qəflətən quruyub qaldı, elə bil, ürəyi dayandı.

– Dənizçidir? – yenə soruşdu. – Deyirsiniz dənizçidir, hə?

– Bəli, ser. Üz-gözündən, əyin-başından da bilinir. Qollarının hər ikisi tatuırovka ilə doludur.

– Üstündən bir şey tapılıb? – deyə Dorian sürəkçiyə tərəf əyilib gözlərini bərəltdi. – Sənədi-filanı, adı, soyadı varmı?

– Xeyr, ser! Bir az pul, bir də altı patronlu tapança vardı üstündə... Adı-zadı yoxdur. Görünür, sadə ailədən çıxıb, amma abırlı adama oxşayırdı... Bizə elə gəlir ki, dənizçidir...

Dorian sıçradı. Canında dəhşətli bir ovuntu hissi duydu.

– Meyit haradadır? – qışqırdı. – Cəld olun! Onu görməliyəm!

– Onu tövləyə qoymuşuq, ser! Camaat cənazəni evində saxlamaq istəmir. Deyirlər ki, cənazə bədbəxtlik rəmzidir.

– Fermada, tövlədə deyirsiniz? Tez gedin oraya, mənə gözləyin, gəlirəm! Mehtərlərdən birinə deyin, mənə at gətirsin... Ya da... yox... Mən özüm gedərəm tövləyə... Belə daha tez olar.

Heç on beş dəqiqə keçmədi ki, Dorian Qrey uzun xiyaban boyunca bacardığı qədər sürətlə at çapırdı. Ağaclar bir-bir arxada qalır, ürkək kölgələr yolboyu bir-birinə sarılırdı. Birdən at gözlənilmədən yana çevrildi, tanış ağ hasara sanı döndü; az qala, yəhər qarışıq Dorianı tullayacaqdı belindən. O, atın boyununu qamçıladi, heyvan, elə bil, ox kimi yayından çıxdı və havanı yara-yara irəli götürüldü. Atın ayaqları altındakı çınqıllar ətrafa uçurdu.

Nəhayət, o, fermaya çatdı. Həyətdə iki nəfər veyllənirdi; Dorian atdan düşüb yüyəni onlardan birinə verdi. Lap axırıncı tövlədən işıq gəlirdi. Elə bil, ürəyinə damdı ki, cənazə də oradadır. Tələsik həmin tövləyə sanı yeridi, qapı sürgüsünü itələdi; lakin içəri girmədi, bir anlıq tərəddüd etdi; fikirləşdi ki, bax o, bu dəqiqə elə bir kəşf edəcək ki, bu, ya ona əbədi dinclik gətirəcək, ya da elə ömrünün axırnadək ona iztirab verəcəkdir. Qapı cırıldı və o, içəri girdi.

Meyit tövlənin uzaq küncündə uzadılmışdı, onu kəsəyə qoymuşdular; əynində yöndəmsiz köynək və mavi şalvar vardı. Üzünü ala-bəzək çit dəsmalla örtmüşdülər. Yanında butulkanın ağzına taxılmış yoğun şam yanırdı. Dorian qorxudan əsdi və ona elə gəldi ki, dəsmalı meyitin üzündən götürməyə cəsəreti çatmayacaq; tövlədə işləyən fəhlələrdən birini çağırıb dedi:

– Dəsmalı onun üzündən götürün, meyitə baxmaq istəyirəm!

Ferma işçisi dəsmalı götürəndən sonra Dorian bir qədər də yaxına gəldi və onun dodaqları sevincdən aralandı. Bu, meşədə güllə ilə öldürülən adam idi – Ceyms Veyn idi!

O, beləcə bir neçə dəqiqə durub sakitcə meyitə baxdı; Dorian evə qayıdıb gələndə gözləri yaşla doluydu; o, sevincindən ağlayırdı; sağ çaldığı üçün ağlayırdı!

ON DOQQUZUNCU FƏSİL

– Siz niyə mənə sübut eləməyə çalışırsınız ki, özünüzü yaxşı hiss etməyə başlayırsınız, hə? – lord Henri ağ barmaqlarını qızılğül suyu ilə dolu fincanın içinə salaraq səsini ucaltdı. – Siz tamam yaxşısiniz. And için ki, dəyişməyəcəksiniz, belə də qalacaqsınız.

Dorian Qrey başını buladı.

– Yox, Harri, – dedi. – Mən çox ağır günahlar etmişəm həyatda. Bundan sonra bircə günah belə işlətməyəcəyəm! Dünəndən artıq xeyirxah işlərə başlamışam.

– Dünən harada idiniz ki?

– Kənddə idim. Tək getdim və orada xırda bir karvansarada qaldım. Yalqız qaldım.

– Əzizim, kənddə hər kəs xeyirxah ola bilər, – lord Henri gülümsədi. – Orada heç bir günah şimikləndirici deyil. Elə buna görə də kənddə yaşayan adamlar sivilizasiyadan tamam uzaq olurlar. Mədəniyyət isə elə şeydir ki, ona qovuşmaq o qədər də asan iş deyil. Ona qovuşmaq üçün iki yol var: ya mədəni olmalısən, ya da əxlaqsız! Kənd adamlarının isə bu iki yoldan heç birinə çıxışı yoxdur. Bax buna görə də onlar mömin olub, xeyirxahlıq durğunluğunda batıblar.

– Mədəniyyət və əxlaqsızlıq! – Dorian təkrar etdi. – Mən bunların hər ikisi ilə bağlı adamam; indi mənə çox dəhşətli gəlir ki, bunların ikisi də üst-üstə düşə bilər, ikisi də birləşə bilər. Bu barədə düşünmək qorxuludur. Yox, Harri, mən başqa adam olmaq istəyirəm. İndi tamam yeni bir idealım var. Düşünürəm ki, mən artıq dəyişirəm.

– Axı siz mənə demədiniz, dünən hansı xeyirxah iş görmüsünüz? Ya da səhv etməmişəm, dediniz, bir neçə xeyirxah iş görmüsünüz? – deyən lord Henri öz boşqabına təmizlənmiş qırmızı çiylək qoyub, üstünə şəkər tozu səpdi.

– Mən sizə deyərəm, Harri. Amma sizdən başqa heç kəsə deyə bilmərəm. Mən bir nəfəri bağışladım. Bəlkə də, bu, kiməsə mənasız görünə bilər, amma siz məni başa düşərsiniz. Bağışladığım adam qadındır; o da Sibil Veyn kimi çox gözəl və cazibədar idi. O, mənə Sibili xatırladırdı və bəlkə, elə buna görə də ilk

baxışdan məni özünə cəlb etdi. Siz Sibili xatırlayırsınız mı? Ah, üstündən neçə illər keçib! Nə isə... O qadın, Hetti, əlbəttə, bizim təbəqədən deyil. Adi bir kəndli qızı idi. Lakin mən, həqiqətən, ona vurulmuşdum və əmin idim ki, bu sevgidir! Bütün gözəl may ayı ərzində həftədə iki-üç dəfə qızın yanına gedirdim. Dünən bağda ona rast gəldim. Alma ağaclarının çiçəkləri onun saçlarına tökülmüşdü və o gülürdü. Biz bu gün səhər çıxıb getməli idik. Lakin qəflətən mən qərara gəldim ki, o qızı necə varsa – təmiz, pak, məsum gördüyüm vaxtlardakı kimi saxlayım, məhz elə beləcə də qalsın burada, onu heç yerə aparmayım.

– Dorian, belə görürəm, bu təzə duyğu, ehtiras sizi çox məmnun edib, – lord Henri onun sözünü kəsdi. – Lakin sizin gələcək dinc həyatınızı əvəzinizə mən tamamlaya bilərəm. Siz o qıza yaxşı məsləhət vermişiniz və onun qəlbini sındırmısınız. Bu, sizin mürvətli həyatınızın başlanğıcı olub.

– Harri, siz nə insafsız adamsınız! Siz gərək belə sözləri dilinizə gətirməyəsınız! Hettinin qəlbi sınmayıb. Əlbəttə, o ağladı, göz yaşı tökdü. Amma axı o, bakirə qaldı, mən onun namusuna toxunmadım! O, Perdita kimi yaşaya bilər, əzilmiş qızılgül bağçasında qalıb yaşaya bilər.

– Deyirsiniz, o, vəfasız Florizel üçün göz yaşı töksün, hə? – lord Henri kresloya yayılaraq gülə-gülə dedi. – Əzizim Dorian, sizdə hələ də uşaq sadələvhlüyü var! Siz elə bilirsiniz bu qız öz təbəqəsindən olan ürəyi istədiyi adamla indən belə sevişə biləcək? Onu çox kobud arabacıya, ya da kəndçi bir adama əvə verəcəklər. Lakin sizinlə tanışlıq və o qızın sizi sevməsi öz işini gördü; o, öz ərinə nifrət bəsləyəcək və özünü daim bədbəxt qadın kimi hiss edəcək. Əxlaqi baxımdan deyə bilmərəm ki, bu, sizin böyük fədakarlığınızdır. Hətta başlanğıc üçün bu, çox bəsitdir. Bundan başqa, siz necə biləcəksiniz ki, indi Hetti nə edir, bəlkə, elə o, Ofeliya kimi gölməçələrdə üzür, ətrafında da gözəl suzanbağlar, hə?

– Harri, bəsdirin, mən daha dözə bilmirəm! Siz hər şeyə lağ edirsiniz, sonra da özünüzdən ən dəhşətli faciə qondarırsınız! Sizə hər şeyi danışdığım üçün peşmanam. Nə deyirsiniz-deyin, onu

bilirəm ki, mən düz hərəkət etmişəm. Bunu cəsərlə deyirəm. Yazıq Hetti! Bu gün səhər fermanın yanından atla çapıb gedəndə onun pəncərədən boylanıb baxan çöhrəsini gördüm, yasəmən kimi idi, ağappaq. Gəlin bu barədə bir də danışmayaq və məni də inandımağa çalışmayın ki, ömrümdə atdığım ilk yaxşı addım, fədakarlıq və xeyirxah bir iş, əslində, cinayətdir. Mən yaxşı adam olmaq istəyirəm... Nə isə, bu barədə qurtaraq. Mənə özünü barədə danışın. Şəhərdə nə var, nə yox? Nə danışirlər? Çoxdandır kluba getmirəm...

– Camaat hələ də yazıq Bazilin yoxa çıxmasından danışır!

– Mənsə elə bilirdim onlar artıq bu barədə danışmaqdan usanıblar, – Dorian özünə şərab süzə-süzə qaşlarını çataraq bicbic Henriyə baxdı.

– Nə danışırınsız, əzizim! Bu barədə, sadəcə, ay yanımdır danışirlər; amma bilirsən ki, bizim təbəqədən olan insanlar, adətən, bir mövzu barədə üç ay danışirlər. Onların ağı elə yalnız belə-belə şeylərə çatır. Əlbəttə, bu mövsümdə bəxtləri daha çox gətirib; danışmağa mövzuları çoxalıb – mənim boşanmağım, Alan Kəmpbellin intihar etməsi. İndi də Bazilin müəmmalı yoxa çıxması. Skotlənd Yarıda təkidlə bildirirlər ki, noyabrın doqquzuncu gecə qatarı ilə Parisə gedən boz paltolu adam Bazil imiş; amma fransız polisləri xəbər veriblər ki, Bazil adlı adam Parisə gəlməyib. Yəqin, bir-iki həftədən sonra xəbər tutarıq ki, Bazili San-Fransiskoda görüblər. Deyilənə görə, qəşəng şəhərdir San-Fransisko; amma bunu da deyirlər ki, San-Fransiskoda o biri dünyanın əlamətləri var...

– Sizcə, Bazilə nə olub? – Dorian soruşdu və şərab dolu stəkanını qaldırıb işığa tutdu, sonra bu mövzuda belə təmkin nümayiş etdirməsinə özü də mat qaldı.

– Bilmirəm, deyə bilmərəm. Əgər Bazil təcrid olunmayı seçibsə, bu, onun öz işidir. Əgər o, ölübsə, onda onun haqqında düşünmək belə istəmirəm. Ölüm yeganə şeydir ki, mən o barədə düşünəndə qorxuram; mən ölümə nifrət edirəm.

– Nə üçün axı? – Dorian tənbəlcəsinə soruşdu.

– Ona görə ki, – lord Henri sirkə flakonunu burnuna aparıb iylədi, sonra davam etməyə başladı, – bizim zamanədə insan

ölümdən başqa hər şeyə dözə bilər. Ölüm və bayağılıq! Bax bu iki şeydir on doqquzuncu əsrin adamına anlaşılmaz və izahsız görünən. Gəl gedək, qəhvəmizi musiqi zalında içək, Dorian! Şopendən bir şey çalın mənəm üçün! Mənəm arvadımın qoşulub qaçdığı adam da Şopendən yaxşı şeylər çalır. Zavallı Viktoriya! Mən onu çox sevirdim, onsuz ev boş görünür. Əlbəttə, ailə həyatı yalnız vardır, çox pis bir vardır! Lakin insan ən pis vardırından belə çətinliklə ayrılır. Daha doğrusu, ən pis vardırından əl çəkmək daha çətin. Onlar insan şəxsiyyətinin ən mühüm hissəsidir.

Dorian heç nə demədi və durub sakitcə o biri otağa keçdi, piano arxasında oturub barmaqları ilə onun ağ və qara dilləri üzərində gəzişməyə başladı. Qəhvə içəri verildə o dayandı və lord Henridən soruşdu:

– Harri, sizcə, Bazili öldürə bilirlər? Bu heç ağılıza gəlirmi? Lord Henri əsnəyib dedi:

– Bazil tanınmış adam idi, həmişə də Voterberi saati taxırdı, ucuzvarlı bir saat idi. Onu nə üçün öldürsünlər ki? Siz deyən ağıllı adam da deyildi ki, düşmənləri çox olsun. Əlbəttə, o, çox istedadlı rəssamdır, lakin Velaskesi çəkə bilən böyük rəssam... kütün birisi, darıxdırıcı adam da ola bilər. Bazil, doğrudan da, cansıxıcı adam idi. O, cəmi bir dəfə mənəm marağıma səbəb olub, bu da çox illər bundan qabaq. O zaman Bazil mənə etiraf etdi ki, o, sizi çox sevdi, siz onun ilham pərisisiniz, siz onun yaradıcılığına stimül verirsiniz.

– Mən Bazili çox sevirdim, – Dorian kədərlə bildirdi. – Deməli, heç kəmin ağılına gəlmir ki, onu öldürüblər?

– Bəzi qəzetlərdə bu versiya yazılıb. Mən isə buna inanmıram. Parisdə, əlbəttə, şübhəli yerlər var, amma Bazil elə yerlərə gedən adam deyil. Onda öyrənmək həvəsi, demək olar, yoxdur; bu, onun əsas çatışmayan cəhətidir.

– Harri, əgər desəm ki Bazili mən öldürmüşəm, nə deyərdiniz, hə? – Dorian bu sözləri deyərkən gözlərini lord Henriyə zillədi.

– Deyərdim ki, əziz dostum, siz özgə rolunda çıxış etməyə çalışırsınız... O xarakter sizə münasib deyil. Bütün cinayətlər

qeyri-əxlaqidir, bütün əxlaqsızlıqlar da cinayətdir. Siz, Dorian, cinayət törədə bilməzsiniz, buna heç qabiliyyətiniz də yoxdur. Bağışlayın ki, belə bir qənaətlə sizin mənliliyinizə toxundum, amma sizi əmin edirəm ki, bu bir həqiqətdir deyirəm. Cinayətkarlar hər zaman aşağı təbəqənin adamları olurlar, mən onları da heç mühakimə etmirəm. Mənə elə gəlir ki, onlar üçün cinayət nədirsə, bizim üçün də incəsənət elədir. Yəni sadəcə, həm cinayət, həm də incəsənət bir vasitədir, güclü hiss və duyğular bəxş edən vasitə!

– Güclü hiss və duyğular bəxş edən vasitə? Deməli, sizin sözlünüzdən belə çıxır ki, insan bir dəfə cinayət etdisə, ikinci dəfə də etməyə qadirdir? Boş şeydir, Harri!

– Oh! Kimsə bir şeyi tez-tez edirsə, deməli, ondan ləzzət alır... – deyər lord Henri güldü. – Bu da həyatın ən vacib sirlərindən biridir. Bununla belə, qətli həmişə səhv bir addım hesab edirəm. Nahardan sonra insanlarla danışa bilmədiyən şeyləri heç vaxt eləmək lazım deyil! Nə isə, gəlin zavallı Bazil söhbətini bitirək. İnanmaq istərdim ki, onun sonu sizin güman etdiyiniz kimi çox romantik olsun. Lakin hər halda, mən buna inanmıram. Bəlkə də, o, omnibusdan Sena çayına düşüb və konduktor da bunu camaatdan gizlədib ki, başağrısı olmasın. Hə, düşünürəm ki, elə belə də olub. İndi, Allah bilir, o, Senanın lilli, yaşıl sularının dibində uzanıb, üstündən ağır yük gəmiləri keçir, saçlarına da uzun yosunlar ilişib. Bilirsiniz, Dorian, onun təsviri incəsənətdə bundan sonra nəşə yaratmasına inanmıram. Son on ildə onun yaratdığı əsərlər çox zəif idi...

Dorian cavab vermək əvəzinə ah çəkdi; lord Henri isə durub otağın o biri küncünə sarı yeridi və orada bambuq şüvülünün üstündə oturan nadir Yava tutuquşusunu tumarlamağa başladı. Onun barmaqları bu boz qanadlı, çəhrayı kəkilli və quyuqlu iri quşun belinə toxunan kimi ağ pərdəli göz qapaqlarını qara güzgü gözlərinin üstünə salladı və dala-qabağa yellənməyə başladı.

– Hə, belə işlər, Dorian, – lord Henri döndü, cibindən dəsmal çıxararaq söhbətinə davam etdi. – Onun şəkilləri, demək olar ki, çox zəif idi. Nəşə çatmır onlarda. Görünür, Bazil öz

idealını itirib. Siz onunla yaxından dostluq edən dövrdə o, böyük rəssam idi. Sonra bu dövr qurtardı. Siz nə üçün aralandınız? Yəqin, boğaza yığdı, hə? Əgər belə olubsa, Bazil bunu heç vaxt bağışlamazdı; çünki bütün darıxdırıcı adamlar belədir. Yeri gəlmişkən, onun çəkdiyi o gözəl portret necə oldu? Sizin portreti deyirəm! Bazil o şəkli çəkib qurtarandan bəri onu bir dəfə də görməmişəm. Oh! Yadıma gəlir, bir neçə il bundan qabaq siz mənə demişdiniz ki, onu Selbiyə göndərmisiniz, nəşə o şəkil ya yolda itib, ya da nəşə onu oğurlayıblar?.. Belə bir şey eşitmişdim sizdən... Tapılmadı, hə? Heyif! Bax əsl şedevr o portret idi! Yadıma gəlir ki, mən onu almaq istəyirdim. Heyif, o vaxt onu almadım. Gərək alaydım! Bu əsər Bazilin şah əsəriydi. O, bu əsəri yaradıcılığının çiçəkləndiyi bir dövrdə yaratmışdı. O vaxtdan bəri onun çəkdiyi şəkillər bir elə marağa səbəb olmayıb; o da ingilis təsviri sənət nümayəndələri kimi qarışıq şəkillər çəkir, yəni xoş niyyətlə pis işin qarışığından yaranan sənət nümunələri. Portretin itkin düşməsi barədə siz qəzetə elan vermişiniz? Gərək verəydiniz...

– Bilmirəm, yadımda deyil, Harri, – Dorian cavab verdi. – Deyəsən, vermişdim. Amma düzünü deyim, o portretdən heç xoşum gəlmirdi. Ona görə nə qədər pozada oturdum... təəssüf edirəm. Bu barədə xatırlamaq belə istəmirəm. Bilmirəm bu söhbət niyə ortaya çıxdı?! Bilirsiniz, Harri, mən portretə baxanda həmişə hansısa pyesdəki misralar yadıma düşürdü; deyəsən, “Hamlet”dən idi... Nəşə... necəydi o... hə... hə... *“Kədərin rəngi kimi O surət də donuqdur... qəlbsizdir... Qəlbsiz sifət, kədərin rəngi kimi... Hə, hə, belə idi, deyəsən, Harri! Bax o portret də mənə bu duyğuları yaşadırdı.*

Lord Henri gülüb dedi:

– Əgər insan həyata rəssam kimi yanaşsa, onun beyni olar onun qəlbi.

Dorain Qrey başını bulayıb pianoda yüngül bir akkord vurdu.

– Kədərin şəkli kimi, qəlbsiz sifət kimi, eləmi?

Lord Henri kresloya yayxandı, yanqapalı gözlərinin ucuyla ona baxıb dedi:

– Yeri gəlmişkən, Dorian, əgər insanın ürəyi, qəlbi olmasa, bütün dünyanı qazansa belə, nə xeyri olacaq? Bunun nə faydası axı? Təsəvvür edin ki, insanın hər şeyi var, amma qəlbi yoxdur...

Musiqi dərhal kəsildi və Dorian gözlərini bərəldib lord Henriyə baxdı.

–Bunu məndən niyə soruşursan ki, Harri?

– Əzizim, – lord Henri qaşlarını təəccüblə çatıb davam etdi, – çünki düşünürəm ki, siz mənə cavab verə bilərsiniz. Başqa bir şey yoxdur. Ötən bazar günü mən parkdan keçirdim, gördüm ki, Marl arkasının yanında bir topa adam yığılıb, üst-başlarından cır-cındır tökülürdü; onlar hansısa bir küçə moizəçisinə qulaq asırdılar. Mən yaxınlaşıb oradan ötəndə qəfildən qulağıma onun dediyi sözlər dəydi və moizəçinin sözlərinin həyəcanı məni, doğrusu, heyrətləndirdi; Londonda belə küçə səhnelərinə tez-tez rast gəlmək olar. Təsəvvür edin: çiskinli bazar günü, makintoşda olan zavallı bir xristian, müxtəlif ölçülü çətirlər altından görünən saralıb-solmuş sifətlərin əhatəsi və nəhayət, havaya yayılan bu heyrət doğuran sözlər tarixi fəryad kimi adamı təsirləndirir; çox maraqlı və təsiredici sözlər idi. Mən həmin o “peyğəmbərə” demək istəyirdim ki, yalnız incəsənətin qəlbi var, amma insanınkı yoxdur. Lakin qorxdum ki, məni başa düşməsin.

– Yox, Harri, belə deyil! İnsanın qəlbi var, bu reallıqdır, özü də dəhşətli reallıqdır. Onu almaq olar, satmaq olar, dəyişmək olar. Onu zəhərləmək, yaxud da xilas etmək olar. Bizim hər birimizin qəlbi var. Mən bunu bilirəm.

– Siz buna tamamilə əminsiniz, Dorian?

– Tamamilə əminəm!

– Oh! Bu, yəqin, xülyadır! Nəyə lap çox inanırsansa, əslində, gerçəklikdə o yoxdur, mövcud deyil! İnamın bədbəxt aqibəti, təəssüf ki, belədir! Bizi buna sevgi öyrədir! Vay, vay, vay, Dorian, sizin necə ciddi və qüssəli simanız var?! Belə ciddi olmayın! Bizim zəmanənin belə mövhumatçı olmağı nəyimizə lazımdır axı! Yox, biz daha qəlbin mövcudluğuna inanmayaçağıq! Vəssalam! Mənim üçün bir şey çalın! Lirik bir şey çalın və

mənə deyin görüm, cavan qalmağınızın sirri nədədir? Necə oldu ki, cavanlığınızı qoruyub saxlaya bildiniz? Burada bir sirr olmalıdır... Mən sizdən cəmi on yaş böyüyəm, görün nə kökə düşmüşəm? Qırışlar basıb, solub-saralmışam... Siz, doğrudan da, gözəlsiniz, Dorian. Necə var, elə də qalmısınız, bu gecə isə daha füsunkar görünürsünüz... Sizi ilk dəfə gördüyüm gün yadıma düşür, o gün necə də utancaq, məsum, qeyri-adi idiniz! Əlbəttə, siz dəyişmişiniz, amma xarici görkəminiz heç dəyişməyib. Sizin sirrinizi öyrənmək istərdim! Gəncliyimi qaytarmaq üçün mən dünyada nə desəniz edəərəm, yalnız gimnastikadan başqa. Erkən durmaqdan, yaxud sağlam həyat tərzli yaşamaqdan başqa!.. Gənclik! Onunla heç nəyi müqayisə etmək olmaz! “Cahil və təcrübəsiz gənclik” demək nə qədər axmaqlıqdır! Mən çox böyük hörmətlə o adamların mühakimə və fikirlərinə qulaq asıram ki, onlar məndən çox-çox cavandirlər. Gənclik bizi ötüb-keçib, həyat onlar üçün ən sehrlili və möcüzəli qapılarını açır; yaşlı adamların isə həmişə əleyhinə olmuşam. Mən bunu prinsipə görə edirəm. Bax dünən baş verən hadisə barədə yaşlı adamlardan fikirlərini soruşsanız, onlar sizə 1820-ci illərdə hökm sürən və dəbdə olan mülahizələr söyləyəcək; o zaman kişilər uzun corablar geyir, hər şeyə inanır, demək olar ki, heç bir şey bilmirdilər. Ah, necə gözəl musiqidir, çalırınsız! Yəqin, Şopen bunu majorkada yazıb, dənizin dalğaları onun villasına çırpılmış, duzlu sıçrantılar pəncərələri döyəcləyirmiş. Çox romantikdir! Nə yaxşı ki, bizim tayı-bərabəri olmayan, müstəsna bir sənət növümüz var! Dayanmayın, çalın! Mənə elə gəlir ki, siz indi cavan Apollonsunuz, mənə, sizə qulaq asan Marsı... Dorian, mənim də öz dərdlərim var, onları heç sizə də demirəm. Qocalığın faciəsi onda deyil ki, insan qocalır; faciə bundadır ki, qəlbən cavan qalır... Hərdən özüm də öz səmimiyyətimə heyran qalırım! Ah, Dorian! Necə də xoşbəxtsiniz! Sizin həyatınız necə də gözəldir! Hər şeyin dadına baxmışınız! Üzüm şirələrini çıxarıb içmişiniz, üzümləri ağzınızda əzmisiniz... Sizdən heç nəyi gizlətməyiblər! Həyatın hər şeyini siz musiqi kimi qəbul etmişiniz, musiqi kimi! Buna görə də həyat sizi korlamayıb! Siz elə həmin Doriansınız, eynilə qalmısınız!

– Yox, Harri, mən həmin Dorian deyiləm!

– Siz elə həmin Doriansınız, bunu mən deyirəm! Maraqlıdır, görəsən, sizin sonrakı həyatınız necə olacaq? Amma özünüzü dəyişməklə onu korlamayın! İndi siz mükəmməl bir adamsınız. Baxın a, yarımcıq adam olmayın! İndi sizi heç nədə məzəmmət etmək olmaz! Başınızı bulamayın! Siz özünüz də bunu bilirsiniz! Özünüzü də aldatmayın, Dorian! Həyatı istək və niyyətlər idarə etmir! Həyat bizim sinir toxumalarımızdan, orqanizminizin xüsusiyyətlərindən, yavaş-yavaş inkişaf edən hüceyrələrimizdən asılıdır; orada fikir və düşüncələrimiz gizlənir, arzu və istəklərimiz, ehtiraslarımız doğulur; məsələn, siz özünüzü güclü adam kimi təsəvvür edir və düşünürsünüz ki, təhlükəsiz vəziyyətdəsiniz; sizə heç bir şey təhlükə yaratmır. Lakin otaqdakı predmetlərin təsadüfi işıqlandırılması, yaxud səhər səmasının tonu, yaxud da haçansa sizin sevdiyiniz və xatirələrinizi oyadan bir ətir iyi yadıınıza düşəndə və ya çoxdan unutduğunuz bir şerin misrasına kitabda yenidən rast gələndə, yaxud da çoxdan çalmadığınız bir musiqi parçası... – bax bizim həyatımızın axarı bu xırdalıqlardan asılıdır, Dorian! Brauning haradasa bu barədə yazır; bizim öz hisslərimiz də bunu təsdiq edir; məsələn, mən haradasa bir balaca “ağ yasəmən” ətrinin qoxusunu hiss etdimisə, elə bil, həyatımın ən möcüzəli, heyrətamiz bir ayını təzədən yaşayıram. Ah, kaş sizinlə yerimi dəyişə biləydim! Adamlar bizim ikimizi də mühakimə ediblər; lakin cəmiyyət həmişə sizə pərəstiş edib. Onlar hər zaman sizə pərəstiş edəcəklər. Siz bizim əsrimizin axtardığı adamsınız; həm də əsrimiz sizi tapdığı üçün qorxur. Mən şadam ki, siz heç vaxt heykəl-zad yonub düzəltməmisiniz, şəkil, portret çəkib-eləməmisiniz, ümumiyyətlə, özünüzdən nəsə bir şey yaratmamısınız. Sizin sənətiniz həyat olub. Siz özünüzü musiqiyə həsr etmisiniz. Sizin günləriniz isə sizin sonetləriniz olub.

Dorian piano arxasından durub əlini saçında gəzdirdi, bir anlıq sükutdan sonra pıçılıyla dedi:

– Elədir, mənim həyatım gözəl keçib; lakin mən bir daha belə yaşamaq istəmirəm və mən bir daha belə bəlağətli nitqlər də eşitmək istəmirəm. Harri, siz mənə belə sözlər də deməyin!

Siz mənim barəmdə çox şeyi bilmirsiniz. Əgər bilsəydiniz, yaqin ki, məndən üz döndərərdiniz. Gülürsünüz, hə? Gülməyin!

– Niyə çalmırsınız, Dorian? Oturun, çalın, xahiş edirəm, mənə yenə həmin o lirik parçanı çalın! Baxın, səmaya, o tutqun göylərə baxın, görün bal kimi sapsarı böyük ay necə süzür! O, sizi gözləyir, sizin çalmağınızı gözləyir, sizin o gözəl musiqi sədalarınız altında o ay Yerə yaxınlaşmaq istəyir. Çalmaq istəmirsiniz? Onda gəlin kluba gedək. Biz çox gözəl bir axşam yaşadığ, onu xoşluqla da bitirmək lazımdır. Klubda bir gənc oğlan olacaq, o, sizinlə tanış olmaqdan ötrü ölürlər! Bu, lord Puldur, Burnmautların böyük oğlunu deyirəm. O artıq eynən sizin kimi qalstuk taxır, yalvarır ki, onu sizinlə tanış edim. Sevimli cavandır, hətta bir suyu da sizə çəkir.

– Yox, getmirəm, – Dorianın üzünə kədər qondu, gözlərinin içində qəmli bir hüzn vardı. – Bu gün çox yorulmuşam, Harri. Kluba gedə bilmərəm. On birə qalib, bir qədər tez yatmaq istəyirəm...

– Nə olar, Dorian, hələ tələsməyin, bir az da çalın. Siz heç vaxt belə gözəl çalmamışdınız! Bu gün, nəyə, xüsusilə təsirli çaldınız!

– Mən əməlisaleh adam olmağa qərar vermişəm, onun üçün belə gözəl çaldım, – Dorian gülümsündü. – Artıq yaxşılığa doğru bir qədər dəyişiklik baş verib...

– Bircə mənə qarşı dəyişməyin, Dorian! Biz sizinlə həmişə dost olacağıq!

– Amma siz, Harri, məni bir kitabla zəhərlədiniz, yadınızdadır? Mən bunu bağışlamayacağam! Harri, söz verin ki, siz o kitabı bir də başqa birinə göndərməyəcəksiniz! Bu, zərərli kitabdır!

– Əzizim, siz, həqiqətən, əxlaqdan dəm vuran adam olmağa başlamısınız! Lap yeni məslək qəbul etmiş adamlar kimi olmusunuz, qorxuram əqidənizi dəyişib adamlara da deyəsiniz ki, etdiyiniz günah əməllərinizdən yorulmusunuz, qoy onlar sizin günahları təkrar eləməsinlər. Bütün bu cəhdlər faydasızdır. Sizinlə mən kimiksə – oyuq! İkimiz də buyuq! Necə varıqsa, eləcə də qalacağıq! O ki qaldı kitaba, deyim ki, mən sizi

“kitabla” heç vaxt zəhərləyə bilmərəm. Belə şeylər olmur həyatda. Sənət insanın fəaliyyətinə təsir etmir, əksinə, sənət insanın fəaliyyət istəyini dondurur, iflic edir. Sənət tamam neytral bir mövqə tutur. Belə deyək də, sizin dediyiniz o “əxlaqsız kitab”lar dünyaya elə dünyanın səhvlərini və qüsurlarını göstərən kitablardır. Vəssalam. Gəlin ədəbiyyat barədə mübahisələrimizi indi qoyaq qırağa. Sabah mənim yanıma gəlin. Saat on birdə mən at sürməyə gedəcəyəm, biz birlikdə gedə bilərik. Daha sonra isə mən sizi ledi Branksomgilə səhər yeməyinə apararam. O, çox sevimli qadındır və sizinlə də məsləhətləşmək istəyir; divar xalçası almaq istəyir. Xahiş edirəm, gəlin, gözləyəcəyəm! Ya da istəyirsiniz, gedərik bizim balaca hersoginyamızın yanına, orada səhər yeməyi yeyərik, hə? O deyir ki, Dorian tamam bizi unudub. Bəlkə, Qledisdən bezmisiniz? Mən bunu duymuşdum. Onun hazır cavablığı adamı təngə gətirir. Hər halda, on birə kimi gəlin bizə.

– Harri, məgər mən mütləq gəlməliyəm?

– Əlbəttə! İndi park daha gözəldir. O qədər yasəmənələr var ki! Sonuncu dəfə mən bu yasəmənləri sizinlə tanış olduğum il görmüşdüm!

– Yaxşı, gələrəm, saat on bir üçün orada olaram... Gecəniz keyrə qalsın, Harri, – Dorian dedi; və qapıya çatanda o, bir anlıq ayaq saxladı və elə bil, daha nəşə demək istəyirdi, sonra ah çəkib otaqdan çıxdı.

İYİRMİNCİ FƏSİL

Gözəl, ilıq bir gecə idi; hava o qədər mülayim idi ki, Dorian küçəyə çıxanda paltosunu geyinmədi, əlinin üstünə atdı; ipək şərfini isə boğazına doladı. O, siqaret çəkə-çəkə evə tərəf gedirdi; birdən frak geyinmiş iki cavan onu ötüb-keçdi və onlardan birinin o birisinə pıçıltıyla dediyi “Ora bax, Dorian Qreydir!” sözlərini eşitdi və o, ötən günləri xatırladı; xatırladı ki, bir zamanlar adamlar onu tanıyıb bir-birinə işarə verəndə, o, öz adını eşidəndə, insanların ona baxdığını, onun barəsində danışdığını eşidib görəndə bundan məmnun olurdu. Bəs indi necə?

O, öz adını tez-tez eşitməkdən yorulmuşdu; artıq bundan zinhara gəlmişdi. Həyatın əsas dadı-ləzzəti kənddədir; o, tez-tez o kəndə gedirdi, elə həmin kənddəki gözəllik bunda idi ki, onu orada heç kim tanımırdı. Onu sevən qıza da demişdi ki, yoxsuldur; qız da ona inanmışdı. Bir dəfə qıza dedi ki, o, keçmişdə əxlaqsız həyat sürüb; qız isə ona gülümüş və demişdi ki, əxlaqsız adamlar qoca və yaramaz olurlar. İlahi, o qızın gülüşlərini heç unuda bilmir! Qız güləndə elə bilirdin qaratoyuqdur, nəğmə oxuyur! O qızcığaz çit donunda və yanları enli şlyapasında necə də füsunkar görünürdü! O, sadə, avam bir kəndli qızıydı; lakin onun hər şeyi vardı, Dorianın itirmiş olduğu bütün şeylər o qızda vardı.

Dorian evə çatanda gördü ki, xidmətçisi hələ yatmayıb, onu gözləyir; o, xidmətçisinə dedi ki, gedib yatsın, özü isə kitabxanaya keçib divanın üstünə sərələndi; lord Henrinin bu gün ona söylədikləri barədə düşünməyə başladı.

Görəsən, o, düz deyirdimi? Doğrudanmı, insan istəsə də, özünü dəyişdirə bilməz? Bu anlarda Dorian öz məsum yeniyetməlik çağlarını, lord Henrinin bir vaxtlar ona dediyi çirkəbə bulaşmayan “ağ-çəhrayı gəncliyi”ni həsrətlə xatırladı. O bilirdi ki, gəncliyini ləkələyib, əxlaqını pozub, təxəyyül və ehtiraslarına qol-qanad verib, mənəviyyatını tamam yaddan çıxarıb; onun ehtiras və zərərli meyilləri başqalarına da pis təsir etmiş, onların ölümünə səbəb olmuş, bu isə ona amansızcasına həzz və zövq vermişdi; axı onun ömrü, həyatı ən təmiz, ən məsum bir həyat idi, onun gələcəyi vardı, parlaq gələcəyi! Amma o neylədi? Öz gələcəyinin üstündən xətt çəkdi, onu ləkələdi. Doğrudanmı, bunları düzəltmək olmaz? Görəsən, bütün bunları düzəltmək üçün onun imkanı olacaqmı? Bəlkə, elə doğrudan da, dəyişməyin faydası yoxdur?

Ah! Nə üçün o, qürur və ehtiraslarının azğın anlarında göylərə üz tutub yalvardı; yalvardı ki, portret onun ağır günlərinin yükünü daşsın, özü isə gəncliyini, gözəlliyini qoruyub saxlasın!? Bax bütün faciələrin səbəbi də bunda idi, onun səhvi bunda oldu! Bax elə həmin anlarda o, öz həyatını məhv etdi! Daha yaxşı olardı ki, həyatda etdiyi hər bir günahına görə o,

dərhal cəzalandırılaydı! Cəzada təmizlənmə var! Əslində, “Günahlarımıza görə bizi bağışla” deməzlər, “Cinayətimizə görə bizi cəzalandır!” deyərlər! Bəli, ədalətli Allahdan bunu diləmək lazımdır!

Stolun üstündə lord Henrinin Doriana çoxdan bağışladığı bir güzgü vardı; güzgünün çərçivəsində həkk olunmuş şiltaq eşq allahları əvvəlki kimi gülür, əylənirdilər; Dorian güzgünü götürdü, sanki, o dəhşətli gecədəki kimi bir hal yaşadı – həmin gecə o, ilk dəfə portretdə dəyişiklik aşkarlamışdı; Dorian gözlərini güzgünün çərçivəsindəki naxışlara zillədi, gözləri yaşardı. Bir dəfə onu dəlicəsinə sevən bir nəfər Doriana məktub yazmışdı, məktub bu sözlərlə qurtarırdı: “Dünya başqalaşdı, çünki biz gəldik dünyaya; biz fil sümüyündən və qızıldan yaranmışıq. Sizin dodaqlarınızın büküşləri və incəliyi dünya tarixini yenidən yazacaq”. İndi Dorianın yadına bax həmin o büt-pərəst sözlər düşdü; o, həmin sözləri elə hey dodaqucu təkrar etdi. Amma elə bir az sonra o, öz gözəlliyinə nifrət etməyə başladı; və o, güzgünü hirsə döşəməyə çırparaq ayaqqabısının dabanı ilə xıncım-xıncım etdi. Onun həyatını məhv edən, zülmətə döndərən bu gözəllik oldu! Gözəllik və əbədi gənclik arzulamışdı özüne, amma onlar onu məhv etdi! Vaxt vardı, o yalvarırdı hər ikisi üçün! İndi... Onlar olmasaydı, bəlkə də, həyatı tərtəmiş, ləkəsiz qalardı! Demə, gözəllik bir maskaymış, gənclik isə məsxərə! Yaxşı, bəs ən yaxşı halda gənclik nə deməkdir? Gənclik – yaşıl, kal meyvə, gənclik – sadələvhlük, səthi təəssüratlar və qeyri-sağlam mülahizələr çağıdır! Bəs nə üçün o, gəncliyin libasını geyinmişdi? Gənclik onu korlamışdı!

Yaxşısı budur, keçmiş barədə düşünməyəsən. Axı indi heç nəyi dəyişə bilməzsən. İndi gələcək barədə düşünmək lazımdır. Ceyms Veyn Selbidəki qəbiristanlıqda adsız bir qəbirdə uzanıb; Alan Kəmpbell laboratoriyada özünü güllələdi və ölümünün sirrini özünü ilə qəbrə apardı; amma o, bu sirri istər-istəməz bildi. Bazil Holvardın yoxa çıxması barədə söz-söhbətlər də bitəcək, həyəcan və gərginliklər azalacaq; əslində, elə bu proses gedir. Deməli, onu heç bir təhlükə gözləmir. Əslinə qalanda onu üzən, sarsıdan Bazil Holvardın ölümü deyildi; onu sarsıdan, ona əzab

verən öz qəlbinin ölümüydü; onun qəlbi ölmüşdü, canlı bədənində ölü bir ürək vardı! Bazil onun həyatını məhv edən bir portret çəkmişdi; Dorian da onu bağışlaya bilmədi! Deməli, elə bütün günahlar portretədir! Bundan başqa, Bazil ona nalayiq sözlər də demişdi, o, bunlara dözmüşdü... Qətl, sadəcə, onun qəzəbinin coşan vaxtına düşdü. Bəs Alan Kəmpbell? Onun intihar etməsi necə olsun? Bu, Alanın şəxsi işiydi, vəssalam! Ona nə aidiyyəti var axı?!

Yeni həyat! O, yeni həyat istəyirdi! O, yeni həyata başlamağa hazırlaşdı! Dorian söz vermişdi ki, bunu etsin; and içmişdi ki, bunu mütləq edəcək! Hətta yeni həyata artıq başlamışdı da! Hər halda, o, bakirə, məsum qızcığazı bağışladı, ona alicənablıq göstərdi! Bundan sonra heç vaxt məsum qızları yoldan çıxarmayacaq! O, namusla yaşayacaq!

Hetti Merton barədə düşünə-düşünə Dorian götür-qoy edirdi: bəlkə, ağızbağlı otaqdakı portretdə də dəyişikliklər yaranıb? Çox güman ki, portretin cizgiləri də dəyişsin! Yaxşılığa doğru dəyişsin! Hə, hə, ola bilsin ki, o da dəyişib, daha qorxulu deyil, daha onda şeytani cizgilər də yoxdur! Əgər Dorian özü dəyişibse, Dorianın həyatı dəyişibse, onda mütləq bu, portretdə də özünü büruzə verməlidir; şəklin üzündəki qırıqlar, günah və qlüsür ləkələri getməlidir! O şeytani cizgilər, bəlkə də, yox olub! Qoy yuxarı qalxsın, getsin görsün portret!

Dorian lampa götürdü və pilləkənlərlə sakitcə yuxarı qalxmağa başladı; otağın qapısını açanda dodaqları sevincdən aralandı, onun heyrətamiz gənc çöhrəsi işıq saçdı. Bəli, o indən belə əməlisaleh adam olacaq və bu mənfur portret də bir daha onu qorxu və dəhşət içində saxlamayacaq. Dorian hiss etdi ki, nəhayət, qəlbindən ağır bir yük götürülür.

Dorian səssiz addımlarla yavaş-yavaş içəri girdi, qapını, adəti üzrə, arxadan bağladı və portretin üstündən örtüyü götürdü. Elə bu an Doriandan dəhşətli bir çısqırtı, ağırlı bir inilti qopdu. Portretdə heç bir dəyişiklik baş verməmişdi! Şəklin yalnız gözlərindən bir qədər bıcılıq yağdı, dodaqları istehzayla əyilmişdi. Portretdəki adam əvvəlkindən də eybəcər hala düşmüşdü; qolundakı qırmızımtıl nəm daha parlaq görünürdü, elə

bil, ora təptəzə qan sürtmüşdülər. Dorian titrəməyə başladı. Deməli, onu ömründə ilk dəfə xeyirxah iş görməyə sövq edən yalnız quruca şöhrətpərəstlik hissiymiş! Ya da lord Henrinin rişxəndlə dediyi kimi, bu, yeni bir duyğu yaşamaq istəyindən başqa bir şey deyilmiş! Ya da bəlkə, elə bu, bəzən bizim özümüzdən də xeyirxah olan hərəkətləri etməyə məcbur edən gözə soxulmaq cəhdidir? Ya bəlkə, elə bunların hamısının cəmidir? Axı nə üçün şəklin üstündəki qan ləkələri çoxalıb? Bu ləkələr qırıqlı barmaqların üstüylə sürüşüb gedir, elə bil, dəhşətli yoluxucu xəstəlik kimi yayılır... Portretin ayaq hissələrində də qan vardı; bəlkə, elə qan onun əllərinə oradan damıb, hə? O biri əlində də qan var axı?! O biri əlində Bazili öldürən bıçağı tutmamışdı! Bu nədir belə, cinayəti boynuna alsınmı? Bu, nəyin əlamətidir belə? Yəni o, Dorian, cinayəti boynuna alıb özünü polisə təhvil verməlidir? Şüurlu olaraq ölümə getməlidir? Dorian güldü. Çox pis fikirdir! Bundan əlavə, əgər gedib cinayəti boynuna alsa belə ona kim inanacaq? Öldürülmüş adamın heç bir izi-tozu yoxdur! Dəlil-sübut üçün heç nə qalmayıb! Bazilə məxsus hər şey məhv edildi, yandırıldı! O özü yandırdı hamısını! Əgər həqiqətən boynuna alsa, camaat ona dəli deyəcək! Yox, əgər təkid etsə, israr etsə ki Bazili o öldürüb, onda onu dəlilərinə aparıb qoyarlar.

Axı etiraf etmək onun borcu idi; hamının qarşısında günahını boynuna almaq onun borcu idi; camaatın qınağı, məzəmməti, cəzası rüsvayçılıqdır! Qadir Allah var və o böyük Yaradan insanları vicdanın səsinə qulaq asmağa çağırır; Allah-taala buyurur ki, insan gərək öz günahını göyün və yerin qarşısında boynuna alsın, etiraf etsin; və o, Dorian, bu günahlarını etiraf etməyincə heç bir şey onu təmizləyə bilməz, heç nə onu təzələyə bilməz! Onun günahı, cinayəti? Nə dedin, cinayət? Dorian çiyinlərini çəkdi. Bazil Holvardın ölümü onun üçün bütün əhəmiyyətini itirmişdi. O, Hetti Mertonu düşünürdü. Bax o güzgülü, o ədalətsiz güzgülü yalan deyir! Günahkar onun qəlbinin güzgüsüydü! Özünəvurgunluq? Bəlkə, hər şeyi bilmək həvəsi? Ya bəlkə, riyakarlıq? Doğrudanmı onun fədakarlığında bunlardan heç biri

olmamışdı? Bəlkə, elə yalnız bu hisslər idi onu fədakarlığa sövq edən, hə? Yox! Yalandır! Onun fədakarlığında daha çox şeylər vardı. Hər halda, Dorian belə gəldi.

Yox! O, şöhrətpərəstliyinə görə Hettiyə rəhm etmişdi; o, öz xeyirxahlığını riyakarlıq donuna bürümüşdü. Hər şeyi bilmək həvəsiydi onu fədakarlığa sürükləyən! Bax indicə o, hər şeyi dürüst anladı.

Bəs bu qəti hadisəsini neyləyək? Məgər bu da onu ömrü boyu beləcə təqib etməlidir? Görəsən, doğrudanmı, keçmiş ona daim ağır yük olacaq? Bəlkə, elə yaxşısı budur, etraf etsin cinayəti? Heç vaxt! Onun əleyhinə işləyən bircə dəlil var, düzdür, çox zəif dəlildir, amma var – o da portretdir! Portreti məhv etmək lazımdır, vəssalam! Axı portreti nə üçün bu qədər saxlayıb, hə? Əvvəllər şəkə baxanda xoşhallanırdı; görürdü ki, portret onun əvəzinə dəyişir, yaşlaşır, qocalır. Bu prosesin özü ona ləzzət verirdi. Son zamanlar isə bu ləzzət heç ürəyincə deyildi, portret onu gecələr yatmağa qoymur; ona işgəncədən başqa nə verir ki? O, şəhərdən çıxanda fikri-zikri evdə qalırdı, qorxurdu ki, kimsə çıxıb portretə baxar, onun eybəcər olduğunu görər. Elə portret barədə düşüncələr onu bir dəqiqə belə rahat buraxmayıb, onun bütün həyatını zəhərə döndərib; sevini bilmir, əylənə bilmir, hətta onun ehtiraslarına da ələn gətirib. Portret, elə bil, onun vicdanıdır. Hə, hə, vicdanıdır onun! O, bu portreti məhv etməlidir, vəssalam!

Dorian ətrafa göz gəzdirdi, bıçağı gördü; o, bu bıçaqla Bazil Holvardı öldürmüşdü! Dorian bu bıçağı neçə dəfə təmizləmişdi; bıçağın üstündə heç bir ləkə-filan qalmamışdı, o parıldayırdı. Bu bıçaq rəssamı öldürmüşdü, qoy onun yaratdığı əsəri də öldürsün! Qoy bu bıçaq onunla bağlı nə varsa, hər şeyi məhv etsin! Keçmiş də öldürsün! Keçmiş öldürəndən sonra Dorian Qrey azadlığa çıxacaq! O, kabus gətirən eybəcər qəlb həyatını öldürəcək! Və bu dəhşətli, qorxunc narahatlıqlara, təhlükə qoxulu ehtiyat tədbirlərinə də birdəfəlik son qoyular! Dorian yenidən dinc həyatına başlayar...

O, bıçağı götürüb portretə soxdu. Elə bir dəhşətli çıxıntı qopdu ki, səsə aşağıdakı xidmətçilər oyanıb bayıra çıxdılar.

Nəsə ağır bir şey tappılı ilə yerə yığıldı; küçədən keçən iki nəfər dayanıb böyük evin yuxarı mərtəbəsindəki işıq gələn pəncərəyə sarı baxdı; sonra onlar polis çağırmağa getdilər və bir azdan polislə birlikdə qayıtdılar. Polis nəfəri bir neçə dəfə zəngi basdı, içəridən heç bir cavab gəlmədi. Bütün ev qaranlıq içindəydi, bircə yuxarıdakı pəncərədən işıq gəlirdi. Bir qədər gözlədikdən sonra polis nəfəri qapıdan geri çəkildi və qonşunun artırmasında durub evi güdməyə başladı.

– Bu ev kimindir, konstabl?¹ – bayaqkı iki nəfərdən biri polisdən soruşdu.

– Mister Dorian Qreyin evidir, ser.

Bayaqkı adamlar bir-birinə baxdılar; sonra istehza ilə gülərək çıxıb getdilər. Onlardan biri Henri Aştonun dayısı idi.

Evin içində, xidmətçilər yatan tərəfdə yarıçıpaq adamlar həyəcan içində bir-biri ilə pıçıldayırdılar; yaşlı qadın, missis Lif əllərini dizlərinə vurub ağlayırdı; Frensis meyit kimi ağarmışdı.

Təxminən, on beş dəqiqədən sonra Frensis faytonçunu və nökrərdən birini çağırırdı; üçü də ayaqlarının ucunda pilləkənləri qalxdı. Yuxarıdakı otağın qapısını döydülər, cavab gəlmədi. Başladılar bərkədən çağırmağa. Doriandanı hay gəlmədi. Nəhayət, qapını sındırmağa çalışdılar, bir şey çıxmadı; sonra yuxarıya, dama qalxıb oradan balkona düşdülər. Rəzələr köhnə olduğundan pəncərələr asanlıqla açıldı.

Otağa girəndə onlar öz sahiblərinin divardan asılmış, sonuncu dəfə gördükləri gözəl simasını əks etdirən portretini gördülər; Dorianın ən gözəl gənclik çağının təsviri sehrli təbəssümlə onlara baxırdı. Döşəmədə isə ürəyinin başına bıçaq soxulmuş bir meyit uzanmışdı; frak geyinmişdi, üzü qırışmış, solğun və eybəcər bir adam idi. Xidmətçilər onu yalnız barmaqındakı üzüklərdən tanıdılar.

¹ *Konstabl* – İngiltərədə və ABŞ-da kiçik polis rütbəsi

PYESLØR

DİQQƏTDƏN KƏNAR QALAN QADIN

(Dördpərdəli komediya)

İŞTİRAKÇILAR:

**Lord İllinqvort
Ser Con Pontefrakt
Lord Alfred Rafford
Mister Kelvil**

Arxidiakon (baş keşiş) doktor Dobeni

Cerald Arbetnot

Farker – nökər

Frensis – nökər

Ledi Hanstenton

Ledi Karolin Pontefrakt

Ledi Statfild

Missis Ollonbi

Miss Ester Vorsley

Alisa – xidmətçi

Missis Arbetnot

Birinci pərdə. Hanstentonlar ailəsinin malikanəsi.

Balkonun qabağındakı çəmənlik.

İkinci pərdə. Hanstentonların qonaq otağı.

Üçüncü pərdə. Hanstentonların zalı.

Dördüncü pərdə. Missis Arbetnotun evi. Qonaq otağı.

Hadisələr müasir dövrdə baş verir.

Şir şəhəri.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Hanstentonların malikanəsi. Balkonun qabağındakı çəmənlik. Ser Con və ledi Karolin Pontefrakt, miss Ester Vorsley böyük bir qaraçöhrə ağacının altında oturlar.

LEDİ KAROLİN. Miss Vorsley, mənə, siz birinci dəfədir ingilis bağ evində qalırınsız, hə?

ESTER. Bəli, ledi Karolin.

LEDİ KAROLİN. Sizin Amerikada, deyilənə görə, bağ evləri, belə malikanələr yoxdur, hə?

ESTER. Var, amma çox azdır.

LEDİ KAROLİN. Sizdə kənd varmı? Yəni bizdə buna kənd yerləri deyirlər...

ESTER (*gülür*). Ledi Karolin, bizim ölkəmiz dünyanın ən böyük ölkəsidir. Bizə məktəbdə öyrədirdilər ki, bəzi ştatlarımız böyüklüyünə görə bütövlükdə Fransa və İngiltərənin ərazisinə bərabərdir.

LEDİ KAROLİN. Ah! Təsəvvür edirəm sizdəki yelçəkənləri! (*ser Cona*) Con, şərfini bağlasana! Başım çıxmır, əgər şərfi bağlamırsansa, mən bunu niyə özümlə daşıyıram?

SER CON. Mənə soyuq deyil, Karolin.

LEDİ KAROLİN. Mənə, yox, Con! Hə, miss Vorsley, belə gözəl yer görmüşdünüz? Düzdür, ev bir qədər nəmişlikdir, özü də sizə deyim ki, dözülməz dərəcədə rütubəti var. Hərdən ledi Hanstenton adamları bura dəvət edəndə diqqətsizlik göstərir. (*ser Cona*) O qadın həlləm-qəlləm adamları xoşlayır! Lord İllinqvort, əlbəttə, görkəmli adamdır. Onunla görüşməyin özü bir şərəfdir. Amma o parlamentin üzvü var e, mister Kettl...

SER CON. Kettl yox, əzizim, Kelvil...

LEDİ KAROLİN. Hə, o Kelvil, görünür, mötəbər adamdır. Hələ ondan heç kim heç nə eşitməyib; indiki dövrdə elə bu özü artıq adama çox şey deyir. Sizə deyim ki, missis Ollonbi ona o qədər də münasib deyil.

ESTER. Mənim missis Ollonbidən xoşum gəlmir. Xoşum gəlmir azdır, lap zəhləm gedir ondan.

LEDİ KAROLİN. Bilmirəm, vallah, miss Vorsley, sizin kimi əcnəbi qonaq üçün nə dərəcədə belə demək yaxşı səslənir; sizi dəvət ediblər ki, adamlarla tanış olasınız, onların birbaşa yaxşı, yaxud pis olmasını dilə gətirmək nə dərəcədə nəzakətli səslənir. Missis Ollonbi çox yaxşı ailədənndir. O, lord Blakasterin bacısı qızıdır. Doğrudur, deyirlər ki, ərə getməmişdən qabaq o qız iki dəfə evdən qaçmışdır. Lakin siz özünüz də bilirsiniz, insanlar necə ədalətsizdirlər. Mən şəxsən inanıram ki, o, evdən bir dəfə qaçıb.

ESTER. Mister Arbetnot çox sevimlidir.

LEDİ KAROLİN. Ooo, əlbəttə! O bankda işləyən cavan oğlanı deyirsiniz də! Ledi Hanstenton çox yaxşı eləyib onu da dəvət edib; görünür, o gənc lord İllinqvortun da xoşuna gəlib. Amma bilmirəm bu Ceyn onun adı vəzifəsini böyütməklə yaxşı iş görmüdü? Miss Vorsley, bizim vaxtımızda çörəkpulu qazanan adamları belə məclislərdə görməzdin. Bu, qəbul olunmaz hal hesab olunurdu.

ESTER. Amerikada məhz belə adamlara daha çox hörmət edirlər.

LEDİ KAROLİN. Buna şübhəm yoxdur.

ESTER. Mister Arbetnotun gözəl xasiyyəti var! O çox sadə, çox səmimi adamdır. Mənə elə gəlir ki, o, həyatda rast gəldiyim ən yaxşı xasiyyətli adamlardan biridir. Onunla tanış olmaq da bir imtiyazdır.

LEDİ KAROLİN. Miss Vorsley, İngiltərədə gənc qızın əks cinsin nümayəndəsi barədə belə ehtiras və şövqlə danışması ayıb sayılır. İngilis qadınları ərə gedənə qədər öz hissələrini gizlədirlər. Onlar evləndikdən sonra bu hissələri büruzə verirlər.

ESTER. Məgər İngiltərədə qızla oğlanın dostluq etməsinə icazə vermirlər?

Ledi Hanstenton əlində şal və balıq tutmuş nökrənin müşayiəti ilə daxil olur.

LEDİ KAROLİN. Biz bunu arzu olunmaz hesab edirik. Ceyn, biz elə indicə danışırıdık ki, nə yaxşı sizdə belə xeyirxah adamlar

toplaşıb. Sizin seçmə insanları bir araya toplamaq kimi əla istedadınız var. Elə bil, vergidir verilib sizə.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim Karolin, siz necə də nəcib qadınısınız! Məncə, biz hamımız bir-birimizlə əla yola gedirik. Ümidvaram ki, bizim füsunkar amerikalı qonağımız da ingilis kənd malikanəsindən özüylə xoş xatirələr aparacaq. *(Nökərə)* Frensis, balışı bura qoyun. Mənim şalımı da verin. Yox, şotland şalımı gətirin, şotland şalımı!

Nökər şalın dalınca çıxır. Mister Cerald Arbetnot daxil olur.

CERALD. Ledi Hanstenton, sizə xoş xəbər gətirmişəm. Lord İllinqvort indicə mənə təklif elədi ki, onun köməkçisi olum.

LEDİ HANSTENTON. Köməkçisi? Doğrudan, Cerald, bu lap əla xəbər oldu ki! Bu, o deməkdir ki, sizin qarşınızda parlaq bir gələcək açılır. Sizin sevimli ananız çox sevinəcək. Gərək onu axşam bura gəlməyə razı salım. Cerald, necə bilirsiniz, ananız gələrmə? Bilirəm ki, o, heç yerə getmir, dilə tutmaq da bir fayda vermir.

CERALD. Oh! Məncə, gələcək, ledi Hanstenton. Əlbəttə, əgər bilsə ki oğluna yeni vəzifə təklif ediblər, gələr.

Nökər daxil olur, şalı gətirir.

LEDİ HANSTENTON. Mən ona bu barədə yazacağam və xahiş edəcəyəm ki, bura gəlsin. *(Nökərə)* Frensis, bir dəqiqə gözləyin. *(Məktub yazır.)*

LEDİ KAROLİN. Mister Arbetnot, sizin kimi gənc bir oğlan üçün əla başlanğıcdır!

CERALD. Həqiqətən elədir, ledi Karolin. İnanıram ki, mən etimadı doğrulda biləcəyəm.

LEDİ KAROLİN. Mən də buna inanıram.

CERALD *(Esterə)*. Miss Vorsley, siz heç mənə təbrik etmədiniz?!

ESTER. Siz buna çox sevinirsiniz?

CERALD. Əlbəttə, sevinirəm! Bu, mənim üçün hər şey deməkdir: indiyədək xəyal etdiyim ümidlərim gerçəkləşir.

ESTER. Həyatda hər şey ümidlə bağlıdır. Həyat elə ümid deməkdir.

LEDİ HANSTENTON. Karolin, mənə, lord İllinqvort diplomatik işə can atır. Yəqin ki, onu Vyanaya göndərəcəklər. Lakin bu xəbər düz çıxmaya da bilər.

LEDİ KAROLİN. Ceyn, mənə, İngiltərənin xaricdəki təmsilçisinin subay olmasına yol verməzlər. Bu, məsələni bir qədər qəlizləşdirə bilər.

LEDİ HANSTENTON. Karolin, narahat olmayın. İnanın ki, siz əbəz yerə narahat olursunuz. Bundan başqa, deyim ki, lord İllinqvort hər vaxt evlənə bilər. Mən ümid edirdim ki, o, ledi Kelso ilə evlənəcək. Lakin mənə, o deyirdi ki, Kelsonun ailəsi böyükdür. Ya da deyəsən, ayaqları böyükdür deyirdi? Nəyə, ikisindən biri idi, unutmuşam. Lakin mən çox təəssüf edirəm. O qadın, elə bil, səfir arvadı olmaq üçün yaranmışdı.

LEDİ KAROLİN. Hə, elədir, Kelsonun ad-soyaqları yadda saxlamaq, adamların sifətini isə unutmaq kimi əntiqə qabiliyyəti var.

LEDİ HANSTENTON. Karolin, bu ki təbii, elə deyil? (Nökərə) Henriyə deyin ki, cavabı da gözləsin. Cerald, mən sizin sevimli ananızı bir neçə cümlə yazdım; sizin işinizlə bağlı yaxşı xəbəri və onun mütləq nahara gəlməsini arzuladığımızı da yazdım.

Nökər çıxır.

CERALD. Siz çox alicənab qadınısınız, ledi Hanstenton. (Esterə) Miss Vorsley, bir az gəzişəkmi?

ESTER. Məmnuniyyətlə. (Ceraldla birlikdə çıxır.)

LEDİ HANSTENTON. Mən Cerald Arbetnot üçün çox sevinirəm. Axı o, mənim havadarımdır. Həm də çox məmnunam ki, lord İllinqvort mənim heç bir müdaxiləm, yaxud eyhamım olmadan özü ona iş təklif edib. Heç kəs ondan nəyə xahiş olumasını sevmir. Yadıma gəlir ki, zavallı Şarlotta Paqdeni cəmiyyət bir vaxt tamamilə təcrid etdi; çünki o elə kimi görürdü, ona öz fransız mürəbbiyəsini təklif edirdi.

LEDİ KAROLİN. Hə, Ceyn, mən də o mürəbbiyəni görmüşdüm. Ledi Paqden onu bizə göndərmişdi. Hələ Elinordan əvvəl idi. Mürəbbiyə çox gözəl idi və mötəbər evlərdə işləmək üçün təhlükəliydi. Düşünürəm ki, ledi Paqden bunu ondan yaxasını qurtarmaq üçün istəyirdi.

LEDİ HANSTENTON. Hə, onda məsələ aydındır.

LEDİ KAROLİN. Con, çəmənlik sənin üçün çox rütubətli olar. Yaxşı olar ki, gedib çəkmələrini geyinəsən.

SER CON. Mənə belə rahatdır, Karolin. Narahat olma!

LEDİ KAROLİN. Con, mən səndən yaxşı bilirəm. Sözümə qulaq as! Dediymi elə!

Ser Con durub gedir.

LEDİ HANSTENTON. Karolin, siz onun nazı ilə çox oynayırırsınız. Lap ərköynləşdirirsiniz onu! (*Missis Ollonbi və ledi Statfild daxil olurlar. Missis Ollonbiyə*) Hə, əzizim, park xoşunuza gəldimi? Deyirlər, ağacları çox yaxşıdır.

MISSİS ALLONBİ. Ah! Ledi Hanstenton, ağaclara söz ola bilməz! Möcüzədir!

LEDİ STATFİLD. Hə, hə, elədir, çox gözəldir!

MISSİS ALLONBİ. Hər halda mənə elə gəlir ki, əgər mən kənddə altı ay yaşasaydım, elə maraqsız olardım ki, heç kəs mənə maraq göstərməzdi.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, sizi əmin edirəm ki, kəndin belə bir təsiri yoxdur. Götürək Meltorpu, heç buradan iki mil deyil, o kənddən olan ledi Belton lord Fezersdalla qaçdı. Hadisə mənim yaxşı yadımdadır. Yazıq lord Belton üç gün keçmədi ki, öldü; bilinmədi sevincdən ürəyi partladı, yoxsa podaqradan. Yadımdan çıxıb nədən öldü! O vaxt bizdə çoxlu qonaq vardı, bura yığılmışdıq, hamı elə bu hadisədən danışırdı.

MISSİS ALLONBİ. Düşünürəm ki, qaçmaq qorxaqlıq əlamətidir. Bu, o deməkdir ki, sən təhlükədən qaçırsan. Bizim həyatımızda isə təhlükə çox nadir hallarda baş verir.

LEDİ KAROLİN. Mənim müşahidəmə görə, indiki müasir gənc qadınların əsas məqsədi odla oynamaqdır.

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Karolin, odla oynamağın birinci şərti yanmamaqdır. O adamlar yanır ki, onlar oyunun qaydalarını bilmirlər.

LEDİ STATFİLD. Bəli, anlayıram. Bunu bilmək çox faydalıdır.

LEDİ HANSTENTON. Əziz missis Ollonbi, bilmirəm belə bir nəzəriyyə ilə dünya necə yola gedəcək!

LEDİ STATFİLD. Ah! Dünya kişilər üçün yaranıb, qadınlar üçün yox!

MİSSİS ALLONBİ. Ooo, belə deməyin, ledi Statfild. Biz kişilərdən daha yaxşı vaxt keçiririk. Kişilərə nisbətən qadınlara daha çox şey qadağandır.

LEDİ STATFİLD. Elədir, tamam doğru deyirsiniz. Bu heç mənim ağıma gəlməmişdi.

Ser Con və mister Kelvil daxil olurlar.

LEDİ HANSTENTON. Hə, mister Kelvil, işinizi qurtardınız?

KELVİL. Bugünlük yazı işlərimi bitirdim, ledi Hanstenton! Çox çətin bir iş idi. Müasir ictimai xadim indi özünü gərgin iş verməlidir, çox gərgin işləməlidir; və onun gərgin əməyinin qiymətləndirilməsinə də inanmıram.

LEDİ KAROLİN. Con, çəkmələrini geyindin?

SER CON. Hə, canım, geyindim!

LEDİ KAROLİN. Yaxşı olar ki, bura, mənim yanıma gələsən, Con! Bura daha çox kölgə düşür.

SER CON. Mən tamam rahatam, Karolin. Narahat olma.

LEDİ KAROLİN. Məncə, yox! Dedim ki, gəl yanımda otur! *(Ser Con ayağa durub yerini dəyişir.)*

LEDİ STATFİLD. Mister Kelvil, bu gün nədən yazırdınız?

KELVİL. Adi bir mövzudan, ledi Statfild! Əxlaqi təmizlikdən...

LEDİ STATFİLD. Belə bir mövzudan yazmaq, yəqin, çox maraqlı olar?

KELVİL. Əlbəttə. Bizim günlərdə belə bir mövzunun çox böyük ümumxalq əhəmiyyəti var. Fikrim var ki, parlament sessiyası başlamazdan əvvəl bu məsələ ilə bağlı öz seçicilərim qarşısında çıxış eləyim. Hesab edirəm ki, ölkənin yoxsul sinfinin

nümayəndələri daha yüksək mənəvi dəyərlərə nəzərəçarpacaq dərəcədə maraqla göstərirlər.

LEDİ STATFİLD. Nə yaxşı! Onlar necə də nəcibdirlər!

LEDİ KAROLİN. Mister Kettl, siz qadınların siyasətlə məşğul olmalarına tərəfdarsınız?

SER CON. Kelvil, əzizim, Kelvil!

KELVİL. Ledi Karolin, qadınların siyasi həyatımıza təsirinin günbəgün artması sabahımıza ümid doğurur. Qadınlar həmişə mənəviyyatın – həm ictimai, həm də fərdi əxlaqın tərəfindəirlər.

LEDİ STATFİLD. Bunu sizdən eşitmək çox-çox xoşdur!

LEDİ HANSTENTON. Ah, əlbəttə! Qadınların mənəvi ləyaqəti! Bax bu çox vacib məsələdir. Karolin, mənə, hörmətli lord İllinqvort qadınlarda mənəvi keyfiyyətləri lazımcı dəyərləndirmir!

Lord İllinqvort daxil olur.

LEDİ STATFİLD. Deyirlər, lord İllinqvort çox əxlaqsız adamdır.

LORD İLLİNQVORT. Ledi Statfild, onu kim deyir, hansı adamlar deyir? Görünür, o biri dünyanın adamlarıdır. Bu dünyanın adamları ilə isə mən çox yaxşı münasibətdəyəm. (*Missis Ollonbinin yanında oturur.*)

LEDİ STATFİLD. Mənim tanıdığım hər kəs deyir ki, siz tərbiyəsiz adamsınız.

LORD İLLİNQVORT. Bizim dövrdə adamlar özlərini çox dəhşətli aparırlar: insanın dalınca əsl həqiqəti deyirlər.

LEDİ HANSTENTON. Ledi Statfild, hörmətli lord İllinqvort tamam ümitsizdir. Nə qədər çalışdımsa, onu düzəldə bilmədim, buna görə də daha buna cəhd də göstərmirəm. Bundan ötrü gərək direktorlar şurası və ödənişli katibi olan xeyriyyə cəmiyyəti yaradasan. Lord İllinqvort, sizin artıq katibiniz var, elə deyilmi? Cerald Arbetnot bizə dedi ki, ona vəzifə təklif etmişiniz. Nə xeyirxah iş görmüşünüz!

LORD İLLİNQVORT. Ooo, belə deməyin, ledi Hanstenton! Xeyirxahlıq qorxulu sözdür. Gənc Arbetnot ilk baxışdan çox xoşuma gəlmişdi; düşünürəm ki, o, mənim axmaq-axmaq düşündüyüm işlərdə mənə çox yararlı köməkçi olacaq.

LEDİ HANSTENTON. O, sevimli bir gənctir, anası isə mənim ən əziz rəfiqələrimdən biridir. İndicə bizim amerikalı gözəlçəylə gəzməyə çıxdı. Doğrudan, o qız çox gözəldir, elə deyilmi?

LEDİ KAROLİN. Hətta ifrat gözəldir! Bu amerikalı gözəlçələr bütün yaxşı adaxlıları ovlayırlar. Niyə axı onlar öz evlərində oturub qalmırlar? Axı həmişə bizə deyirlər ki, Amerika qadınlar üçün cənnətli-məkandır.

LORD İLLİNQVORT. Tamam doğru deyirlər, ledi Karolin. Elə buna görə də Həvva kimi onlar da çalışırlar ki, oradan qaçıb getsinlər.

LEDİ KAROLİN. Miss Vorsleyin valideynləri kimdir?

LORD İLLİNQVORT. Təəccüblü olsa da, amerikalı qadınlar öz valideynlərini gizlədirlər.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, nə demək istəyirsən? Miss Vorsley yetim qızıdır, Karolin. Onun atası, mənəcə, milyoner, ya da filantrop, hər halda, ikisindən biri olub; mənim oğlum Bostonda olanda o qızın atası oğluma çox böyük qonaqpərvərlik göstərib. Düzü, bilmirəm o, pullarını necə qazanıb...

KELVİL. Mənəcə, o, qazancını Amerika manufakturasından götürüb.

LEDİ HANSTENTON. Amerika manufakturası nədir belə?

LORD İLLİNQVORT. Amerika romanları...

LEDİ HANSTENTON. Çox qəribədir!.. Nə olar, miss Vorsleyin var-dövlətinin haradan gəlməsindən asılı olmayaraq mənim ona çox böyük hörmətim var. O qız qeyri-adi dərəcədə çox qəşəng geyinir. Bütün amerikalı qadınlar yaxşı geyinirlər. Onlar əyin-başlarını Parisdən alırlar.

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Hanstenton, deyirlər, yaxşı amerikalılar “öləndən” sonra Parisə gedirlər.

LEDİ HANSTENTON. Doğrudanmı? Bəs pis amerikalılar “öləndən” sonra hara gedirlər?

LORD İLLİNQVORT. Ooo, onlar da Amerikaya gedirlər.

KELVİL. Lord İllinqvort, görürəm siz Amerikanı lazımi qədər qiymətləndirmirsiniz. Amerika çox gözəl ölkədir; xüsusilə nəzərə alsaq ki, cavan ölkədir.

LORD İLLİNQVORT. Amerikanın cavanlığı onun ən qədim ənənələrindən biridir. Artıq onun üç yüz yaşı var. Amma ame-

rikalılara qulaq asanda adama elə gəlir ki, onlar hələ körpəlik çağlarını yaşayırlar. Lakin mədəniyyətə gəlincə, deməliyəm ki, onlar hələ uşaqlıq dövründədirlər.

KELVİL. Şübhəsiz, Amerikanın siyasi həyatı çox korrupsiyalaşmış. Güman edirəm ki, siz bunu nəzərdə tutursunuz.

LORD İLLİNQVORT. Bəlkə də!

LEDİ HANSTENTON. Deyirlər, indi elə hər yerdə siyasət pis gündədir. Əlbəttə, İngiltərədə də eyni vəziyyətdir. Hörmətli mister Kardyu sadəcə, ölkəni pis günə qoyub. Bilmirəm missis Kardyu bunu necə rəva görür? Lord İllinqvort, əminəm ki, siz savadsız kütləni seçkidə səsverməyə buraxmağı məqbul saymırsınız.

LORD İLLİNQVORT. Məncə, elə yalnız onları seçkiyə buraxmaq lazımdır.

KELVİL. Lord İllinqvort, siz siyasətdə kimin tərəfindəsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Mister Kelvil, heç vaxt heç kim heç nəyin tərəfində durmamalıdır. Kiminsə tərəfini saxlamaq səmiyyətin başlanğıcıdır, onun dalınca da addımbaaddım ciddilik irəliləyir; nəticədə insan zinhara gəlir bundan. Bununla belə, Ümumilər Palatası mahiyyətinə görə zərərsiz qurumdur. Qanunvericilik yolu ilə insanları yaxşılığa, cəmərdliyə gətirib çıxarmaq olmaz; bu, elə özü də nəsə yaxşı bir şeydir.

KELVİL. Amma siz Ümumilər Palatasının yoxsul təbəqənin iztirablarına həmişə biganə qaldığını inkar edə bilməzsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Bu da onun xəstəliyidir və ümumiyyətlə, bu, əsrin bəlasıdır. İnsan gərək canlı həyatın sevincinə, gözəlliyinə, rəngarəngliyinə şərik olsun. Həyatın yara və zillətlərindən nə qədər az danışsan, bir o qədər yaxşıdır, mister Kelvil.

KELVİL. Axır ki, ist end hələ də vacib problem olaraq qalır.

LORD İLLİNQVORT. Elədir ki var! Bu, köləlik problemdir. Biz isə bu problemi qulları əyləndirməklə həll etməyə çalışırıq.

LEDİ HANSTENTON. Əlbəttə, sizin dediyiniz kimi, ucuz əyləncə yolu ilə çox iş görmək olar; bizim hörmətli doktor Dobeni, buradakı pastorumuzu deyirəm, qışda kasıblar üçün əla əyləncə gecələri düzəldir. Qışda kasıblara başqa vasitələrlə də köməklik etmək olar; məsələn, onlara sehrli lampalar göstərmək olar, yaxud hər hansı bir missionerin moizələrinə qulaq

asmağı təşkil eləmək olar, ya da buna oxşar tədbirlər həyata keçirməklə xeyriyyəçilik əyləncələrinin sayını artırmaq olar.

LEDİ KAROLİN. Ceyn, mən kasıblar üçün bu cür əyləncəli xeyriyyə tədbirlərinin qəti əleyhinəyəm; adyal və daş kömürlə təmin eləsən – kifayətdir. Varlılar üçün əyləncəli məşğulluq yoxdur, onsuz da, yetərlidir. Bizim zəmanədə əsas məsələ sağlamlıqdır. Bu isə qeyri-sağlam istiqamətdir, inanın, qeyri-sağlam yoldur.

KELVİL. Ledi Karolin, siz çox düz deyirsiniz.

LEDİ KAROLİN. Məncə, elə həmişə düz deyirəm.

MİSSİS ALLONBİ. “Sağlamlıq” sözümdən zəhləm gedir.

LORD İLLİNQVORT. Bizim dildə ən axmaq sözdür; amma gör sağlamlıq barədə təsəvvürlər camaatın arasında necə yaxşı yayılıb. İngilis kəndlisi bütün günü tülkü qovur; əti yeməli olmayan heyvanın dalınca səsinə çıxarmadan qaçır.

KELVİL. Lord İllinqvort, mənim sizə bir sualım var: siz Lordlar Palatasını Ümumilər Palatasından daha mükəmməl qurum hesab edirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, əlbəttə! Biz Lordlar Palatası olaraq heç vaxt ictimai rəylə qarşılaşmırıq. Bu da bizi mədəni institut kimi göstərir.

KELVİL. Siz ciddi deyirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Tamamilə ciddi deyirəm, mister Kelvil. (*Missis Ollonbiyə*) İndi adamlarda pis bir vərdiş yaranıb: öz fikirlərini bölüşəndən sonra adamdan soruşurlar ki, bu fikrin ciddi olduğunu deyil, ya yox. Ehtirasdan başqa heç bir şey ciddi deyil. Ağıl indinin özündə də ciddi şey deyil və heç vaxt da ciddi olmayıb. O, sadəcə, bir alətdir, musiqi aləti, sən də onu çalırısan, vəssalam. Zənnimcə, ağılın ən ciddi forması mənim tanıdığım Britaniya ağılıdır. Savadsızlar isə Britaniya ağılının üstündə baraban çalırlar.

LEDİ HANSTENTON. Baraban haqqında nə dediniz, lord İllinqvort?

LORD İLLİNQVORT. Mən, sadəcə, missis Ollonbiyə London qəzetlərində baş məqalələrin xülasəsini söyləyirdim.

LEDİ HANSTENTON. Siz qəzetlərdə yazılanların hamısına inanırsınız?

LORD İLLİNQVORT. İnanıram. İndi, onsuz da, yalnız o şeylər baş verir ki, onlara inanmaq qeyri-mümkündür. (*Missis Ollonbi ilə birlikdə qalxır.*)

LEDİ HANSTENTON. Missis Ollonbi, gedirsiniz?

MİSSİS ALLONBİ. Bağçaya düşürəm. Lord İllinqvort mənə dedi ki, orada qəşəng bir səhləb çiçəyi var – lap yeddi ölüm günahı kimi bir çiçəkdir.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, mənəcə, orada beləsi yoxdur. Gərək bağbanla danışam.

Missis Ollonbi və Lord İllinqvort çıxırlar.

LEDİ KAROLİN. Maraqlı tipdir bu missis Ollonbi!

LEDİ HANSTENTON. O, bəzən öz acı dilini qarnında saxlaya bilmir.

LEDİ KAROLİN. Ceyn, məgər missis Ollonbi təkəcə bunu nəzarətdə saxlaya bilmir?

LEDİ HANSTENTON. Əlbəttə, Karolin, güman ki, bu belədir. (*Lord Alfred daxil olur.*) Ooo, əziz lord Alfred, gəlin bura, gəlin burada oturun. (*Lord Alfred ledi Statfildin yanında oturur.*)

LEDİ KAROLİN. Ceyn, siz elə ucdantutma hamıya inanmaq istəyirsiniz. Amma bu, böyük səhvdir.

LEDİ STATFİLD. Ledi Karolin, siz doğrudanmı belə fikirdəsiniz ki, həyatda heç kəmə inanmaq lazım deyil?

LEDİ KAROLİN. Mənəcə, belə etsən, başın salamat olar, ledi Statfild. Əlbəttə, gərək biləsən ki, o adam həqiqətən yaxşı adamdır. Amma bizim zəmanədə bu çox çətin məsələdir. Adamları tanımaq olmur.

LEDİ STATFİLD. Eh, indi o qədər dedi-qodu, o qədər qeybət var ki!

LEDİ KAROLİN. Lord İllinqvort dünən gecə mənə dedi ki, hər bir dedi-qodunun mayası yaxşıca sınıanmış tərbiyəsizliklə yoğrulub.

KELVİL. Lord İllinqvort, əlbəttə, gözəl insandır; amma mənə elə gəlir ki, onun çatışmayan cəhəti budur ki, o, həyatın nəcibliyi və təmizliyinə olan inamdan məhrumdur; bu isə bizim əsrdə ən vacib keyfiyyət sayılır.

LEDİ STATFİLD. Elədir, elədir, çox vacib keyfiyyətdir, çox vacibdir!

KELVİL. Məndə belə bir təsəvvür yaranır ki, o, ingilis ailə həyatının bütün gözəlliklərini qiymətləndirmək iqtidarında deyil. Mən deyərdim ki, o, bu məsələyə münasibətdə yadelli baxışlarla zəhərlənib.

LEDİ STATFİLD. Ailə həyatından gözəl nə ola bilər, hə?

KELVİL. Bizim ailə həyatının əsasını ingilis əxlaqı təşkil edir, ledi Statfild. Biz bunsuz qonşularımız kimi olardıq.

LEDİ STATFİLD. Belə olsaydı, necə də kədərli görünərdik! Elə deyil?

KELVİL. Bundan başqa, lord İllinqvortun bir cəhətini də qeyd edir: o, qadına, sadəcə, oyuncaq kimi baxır. Lakin mən heç vaxt qadına oyuncaq kimi baxmamışam. Qadın kişinin düşünən dostu, köməkçisidir: həm ictimai, həm də şəxsi həyatda. Qadın olmasaydı, biz əsl ideallarımızı unudardıq. (*Ledi Statfildin yanında oturur.*)

LEDİ STATFİLD. Bu sözləri eşitməyimə çox şadam, çox-çox şadam!

LEDİ KAROLİN. Siz evlisiniz, mister Ketti?

SER CON. Kelvil, əzizim, onun adı Kelvildir!

KELVİL. Bəli, ledi Karolin!

LEDİ KAROLİN. Uşaqlarınız var?

KELVİL. Var.

LEDİ KAROLİN. Neçə uşağınız var?

KELVİL. Səkkiz!

Ledi Statfild diqqətini lord Alfredə yönəldir.

LEDİ KAROLİN. Yəqin, missis Ketti uşaqlarla dəniz sahilində istirahət edir? (*Ser Con onun çiyinlərinə toxunur.*)

KELVİL. Arvadım uşaqlarla istirahətdədir, ledi Karolin.

LEDİ KAROLİN. Əlbəttə, siz də onlara qoşulacaqsınız, eləmi?

KELVİL. Əgər ictimai işlərim imkan versə...

LEDİ KAROLİN. Sizin ictimai fəaliyyətiniz, yəqin ki, missis Kettlin ürəyincədir, hə?

SER CON. Kelvil, əzizim, onun adı Kelvildir!

LEDİ STATFİLD (*lord Alfredə*). Lord Alfred, o qızılı haşiyəli siqaretləriniz necə qəşəngdir; çox gözəldir, çox!

LORD ALFRED. Bunlar, həqiqətən, bahalı siqaretlərdir. Mən yalnız xirtdəyəcən borc içində olanda bunlardan çəkirəm.

LEDİ STATFİLD. Görünür, borc içində olmaq çox ağır, çox ağır bir dərdidir, hə?

LORD ALFRED. İndiki zamanda gərək bir işlə məşğul olasan. Əgər mənim də borclarım olmasaydı, yəqin ki, düşünməyə də heç nə olmazdı. İndi kimi tanıyıramsa, öz dostlarım qarışıq, hamı borc içindədir.

LEDİ STATFİLD. Bəs borclu olduğunuz adamlar sizi narahat etmirlərmi? Yəqin, çox narahat edərlər, eləmi?

Nökər varid olur.

LORD ALFRED. Ooo, yox, yox! Axı onlar mənə yazırlar hər dəfə, mən ki yazmıram!

LEDİ STATFİLD. Çox, çox qəribədir!

LEDİ HANSTENTON. Ah, bax, Karolin, budur, məktub gəldi, missis Arbetnotdur. Çox təəssüf, o, nahara gəlməyəcək. Amma axşam gələcək. Çox sevinirəm, doğrusu. O elə sevimli qadındır ki! Onun xətti də gözəldir, iri, səliqəli... (*Məktubu ledi Karolinə verir.*)

LEDİ KAROLİN (*məktuba baxır*). Ceyn, bir balaca qadın lətafəti çatmır! Qadınlarda ən çox məni valeh edən yeganə cəhət qadınlıqdır, qadın lətafətidir!

LEDİ HANSTENTON (*məktubu geri alır və stolun üstünə qoyur*). Oh! Karolin, o qadın çox lətafətlidir, incədir, mehribandır, ləyaqətlidir. Kaş siz pastorun onun barəsində dediklərini eşidəydiniz; o hesab edir ki, kilsə pıxodunda missis Arbetnot onun sağ əlidir. (*Nökər ona nəsə pıçıldayır.*) Sarı Qonaq otağı. Hə, əzizlərim, gedə bilərikmi? Ledi Statfild, gəlin gedək çay içməyə.

LEDİ STATFİLD. Məmnuniyyətlə. (*Onlar qalxıb çay otağına gedəndə ser Con ledi Statfildin plaşını əlinə götürür.*)

LEDİ KAROLİN. Con! Sən yaxşı olar ki, o plaşı bacın oğluna ver götürsün! Mənim əl çantamı götürsənə!

Lord İllinqvort və missis Ollonbi varid olurlar.

SER CON. Əlbəttə, əzizim!

Çıxırlar.

MİSSİS ALLONBİ. Qəribədir, kifir qadınlar həmişə ərlərini qısqanırlar, gözəl qadınlar isə heç vaxt qısqanmırlar.

LORD İLLİNQVORT. Gözəl qadınların vaxtı olmur. Onlar, sadəcə, özgə ərlərini qısqanmaqla məşğuldurlar.

MİSSİS ALLONBİ. Güman etmək olar ki, ledi Karolin bu uzun illər ərzində evlilikdən boğaza yığılıb! Axı ser Con onun dördüncü əridir!

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, tez-tez ərə getmək də bir şey deyil. İyirmiillik sevgi romanı qadını məhv edir; o, xarabalığa bənzəyir. Lakin iyirmiillik evlilik onu, sanki, ictimai binaya döndərir.

MİSSİS ALLONBİ. İyirmi il sevgi romanı! Belə bir şey olurmu?

LORD İLLİNQVORT. Bizim zamanədə yox! Qadınlar çox ağıllı olublar! Sevgi romanını qadındakı yumor hissi qədər korlayan heç nə yoxdur!

MİSSİS ALLONBİ. Ya da kişidə yumor hissini olmaması...

LORD İLLİNQVORT. Tamamilə düz deyirsiniz. Məbəddə gərəkdir hamı ciddi olsun! Sitayış olunandan başqa!

MİSSİS ALLONBİ. Sitayış olunan kişidir, eləmi?

LORD İLLİNQVORT. Qadınlar dizlərini çox gözəl əyirlər, kişilər bunu edə bilmir.

MİSSİS ALLONBİ. Siz ledi Statfildi nəzərdə tutursunuz?

LORD İLLİNQVORT. Sizi əmin edirəm ki, mən ledi Statfild barədə düz on beş dəqiqədir düşünürəm.

MİSSİS ALLONBİ. Yəni o qadın müəmmadır?

LORD İLLİNQVORT. O, müəmmadan daha çox şeydir! O qadın kefdir!

MİSSİS ALLONBİ. Kef, əhval-ruhiyyə uzun sürmür.

LORD İLLİNQVORT. Əsas gözəllik də elə burasındadır.

Ester və Cerald varid olurlar.

CERALD. Lord İllinqvort, hamı məni təbrik edir... Ledi Karolin, ledi Hanstenton... hamı. Güman edirəm ki, məndən yaxşı katib çıxacaq.

LORD İLLİNQVORT. Siz nümunəvi katib olacaqsınız, Cerald! *(Onunla söhbət edir.)*

MİSSİS ALLONBİ. Kənd həyatı necədir, xoşunuza gəldimi, miss Vorsley?

ESTER. Çox xoşuma gəlir.

MİSSİS ALLONBİ. London ziyafətləri üçün danıxmamısınız?

ESTER. London ziyafətlərini xoşlamıram.

MİSSİS ALLONBİ. Mənim sə çox xoşuma gəlir. Ziyafətlərdə ağıllı adamlar heç vaxt qulaq asmırlar, axmaqlar isə həmişə susurlar.

ESTER. Məncə, axmaq adamlar çox danışırlar.

MİSSİS ALLONBİ. Ah, mən heç vaxt qulaq asmıram!

LORD İLLİNQVORT. Əzizim, əgər siz mənim xoşuma gəlməsəydiniz, mən heç vaxt sizə o yeri təklif etməzdim. Buna görə də istəyirəm ki, siz həmişə mənim yanımda olasınız. *(Ester Ceraldla gedir.)* Əntiqə oğlandır Cerald Arbetnot!

MİSSİS ALLONBİ. Çox gözəl, doğrudan, çox gözəl oğlandır! Amma o amerikalı gözəlçədən heç xoşum gəlmir.

LORD İLLİNQVORT. Niyə?

MİSSİS ALLONBİ. Dünən gecə mənə dedi ki, özü də lap astadan, onun cəmi on səkkiz yaşı var. Heç xoşum gəlmədi!

LORD İLLİNQVORT. Yaşını gizlətməyən qadına heç vaxt inanmaq olmaz. Yaşını söyləyən qadın nə desən danışa bilər.

MİSSİS ALLONBİ. O həm də puritandır...

LORD İLLİNQVORT. Ah! Bax bu bağışlanmazdır artıq! Heç olmasa, kifir qadın puritan olsaydı, dərd yarıydı. Bu, onların yeganə bəraətidir. Amma bu amerikalı çox gözəl qızıdır. Mən, sadəcə, onun gözəlliyinə heyran olmuşam. *(Altdan-altından missis Ollonbiyə baxır.)*

MİSSİS ALLONBİ. Siz necə də pis adamsınız!

LORD İLLİNQVORT. Siz kimə dediniz pis adam?

MİSSİS ALLONBİ. Bakirəliyə vurulan kişilərə!

LORD İLLİNQVORT. Bəs pis qadınlar kimdir, görəsən?

MİSSİS ALLONBİ. Oh! O qadınlardır ki, kişilər heç vaxt onlardan doymurlar.

LORD İLLİNQVORT. Siz özünüzə qarşı həddən artıq amansızsiniz!

MİSSİS ALLONBİ. Onda bızə bir dms kimi tərif verin.

LORD İLLİNQVORT. Sırsız sfnkslər.

MİSSİS ALLONBİ. Bu tərif puritan qadınlara da aiddir?

LORD İLLİNQVORT. Bilirsiniz, mən puritan qadınların mövcud olmasına inanmıram. Məncə, dünyada elə bir qadın yoxdur ki, ona göstərilən iltifatdan xoşlanmasın; bütün qadınların qılıqlı sözlərdən xoşu gəlir. Bax məhz bu, qadınları dəfədilməz dərəcədə cazibəli edir.

MİSSİS ALLONBİ. Yəni düşünürsünüz, dünyada elə bir qadın tapılmaz ki, öpülməkdən imtina etsin?

LORD İLLİNQVORT. Olsa da, cüzi sayda...

MİSSİS ALLONBİ. Miss Vorsley icazə verməz ki, siz onu öpəsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Siz əminsiniz?

MİSSİS ALLONBİ. Qəti əminəm.

LORD İLLİNQVORT. Necə fikirləşirsiniz, əgər mən onu öpsəm, nə edər?

MİSSİS ALLONBİ. Ya sizi məcbur edəcək onunla evlənəsiniz, ya da sizə yağlı bir şillə vuracaq. Yaxşı, əgər o, əlcəklərini sifətinizə çırpısaydı, bəs siz nə edərdiniz?

LORD İLLİNQVORT. Yəqin ki, ona vurulardım.

MİSSİS ALLONBİ. Onda sizin onu öpməməyiniz məsləhətdir...

LORD İLLİNQVORT. Bu çağırışdır?

MİSSİS ALLONBİ. Yox, havaya atılan oxdur.

LORD İLLİNQVORT. Bilirsinizmi ki, mən istədiyimə həmişə nail oluram?

MİSSİS ALLONBİ. Bunu eşitməyimə təəssüflənirəm. Biz qadınlar, adətən, uğursuzlara pərəstiş edirik. Biz onların söykənəcək yeriyik.

LORD İLLİNQVORT. Siz qaliblərə sitayiş edirsiniz. Siz onlara sarılırsınız.

MİSSİS ALLONBİ. Biz dəfnə yarpaqlarından hazırlanmış çələnglərlə onların daz başını gizlədirik.

LORD İLLİNQVORT. Qalibyyət təntənəsi anından başqa hər zaman onların sizə ehtiyacı var.

MİSSİS ALLONBİ. Qalibyyət anında onlar maraqsız olurlar.

LORD İLLİNQVORT. Siz işvəli qadınsınız! (*pauza*)

MİSSİS ALLONBİ. Lord İllinqvort, sizdə bir cəhət var ki, həmişə mənim xoşuma gələcək.

LORD İLLİNQVORT. Yalnız elə bircə cəhət? Amma mənim çatışmayan cəhətlərim çoxdur.

MİSSİS ALLONBİ. Ah, onlara çox da üz verməyin. Qocalanda onlardan xilas ola bilərsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Mən qocalmaq niyyətində deyiləm. Qəlb qoca doğulur, lakin get-gedə cavanlaşır. Həyatın komediyası da budur.

MİSSİS ALLONBİ. Bədən isə cavan doğulur, sonradan qocalır. Bu da həyatın faciəsidir.

LORD İLLİNQVORT. Bəzən bu, komediya da olur. Nə isə... Yaxşı, hansı müəmmalı səbəbə görə mən sizin həmişə xoşunuza gələcəyəm?

MİSSİS ALLONBİ. Ona görə ki, siz heç vaxt mənə nəvaziş göstərməmişiniz!

LORD İLLİNQVORT. Mən heç vaxt başqa bir şey də etməmişəm.

MİSSİS ALLONBİ. Doğrudan? Bunu görməmişəm.

LORD İLLİNQVORT. Nə böyük səadət! Yoxsa hər ikimiz üçün faciə olardı.

MİSSİS ALLONBİ. Birlikdə bu faciədən sağ çıxardıq.

LORD İLLİNQVORT. İndi ölümdən başqa hər şeyə çarə tapmaq olar; və yaxşı nüfuz, addan başqa hər şeyə də dözmək olar.

MİSSİS ALLONBİ. Siz yaxşı adın, nüfuzun nə olduğunu bilirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Çoxsaylı xoşagəlməz hallardan biridir; mənim başıma heç vaxt gəlməyib!

MİSSİS ALLONBİ. Ola bilsin ki, gəldi.
LORD İLLİNQVORT. Niyə məni qorxudursunuz?
MİSSİS ALLONBİ. Siz o puritan qadını öpəndə deyərəm.

Nökər varıd olur.

FRENSİS. Milord, Sarı Qonaq otağına çay verilib.
LORD İLLİNQVORT. Ledi Hanstentona deyın ki, bu saat gəlirik.

FRENSİS. Baş üstə, milord. (*Çıxır.*)

LORD İLLİNQVORT. Çay içməyə gedəkmi?

MİSSİS ALLONBİ. Siz belə sadə əyləncələri xoşlayırsınız?

LORD İLLİNQVORT. Sadə əyləncələrdən ötrü ölürəm. Kompleksi olanların sonuncu sığınacaq yeridir. Lakin istəsəniz, burada qala bilərik. Hə, gəlin burada qalaq. Qadınla kişi arasındakı Həyat Kitabı bağdan başlanır¹.

MİSSİS ALLONBİ. Və kəşflə bitir...

LORD İLLİNQVORT. Siz misilsiz dərəcədə yaxşı qılınc oynadırsınız. Amma sizin məşq qılıncınızın ucu sürüşüb düşüb.

MİSSİS ALLONBİ. Maska hələ üzümdədir.

LORD İLLİNQVORT. O, sizin gözlərinizi daha da sevimli edir.

MİSSİS ALLONBİ. Təşəkkür edirəm. Gəlin gedək.

LORD İLLİNQVORT (*stolun üstündə missis Arbetnotun məktubunu görür, götürür və konvertin üstünə baxır*). Nə maraqlı xətdir! Bu, mənə uzun illər bundan qabaq tanıdığım bir qadının xəttini xatırladır.

MİSSİS ALLONBİ. Kim idi o qadın?

LORD İLLİNQVORT. Oh! Heç kim! Əhəmiyyəti yoxdur! Diqqəti cəlb edən qadın deyill! (*Məktubu stolun üstünə tullayır və missis Ollonbi ilə artımanın pilləkənlərini qalxır. Onlar bir-birinə gülümsünürlər.*)

Pərdə enir.

¹ Burada yazıçı Adəm və Həvvanın alma bağıni nəzərdə tutur.

İKİNCİ PƏRDƏ

Ledi Hanstentonun qonaq otağı. Nahardan sonra. Lampalar yanır. Qadınlar divanda oturublar.

MİSSİS ALLONBİ. Ah, heç olmasa, bir qədər kişilərdən qurtulmaq can rahatlığıymış!

LEDİ STATFİLD. Hə, hə! Kişilər bizdən əl çəkirlər, elə hey təqib edirlər, elə deyil?

MİSSİS ALLONBİ. Təqib edirlər? Kaş belə olaydı.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim!

MİSSİS ALLONBİ. Adamı yandıran odur ki, bu yaramazlar bəzə də xoşbəxt ola bilirlər. Buna görə də düşünürəm ki, hər bir qadının vəzifəsi onları gözdən qoymamaqdır; bax nahardan sonrakı bu kiçik tənəffüsdən savayı heç bircə dəqiqə də olsun onları nəzarətsiz buraxmaq olmaz! Bunsuz biz yazıq qadınlar quruyub gedərik, tamam kölgəyə dönərik.

Nökərlər qəhvə gətirirlər.

LEDİ HANSTENTON. Kölgəyə dönərik, deyirsiniz, əzizim?

MİSSİS ALLONBİ. Bəli, ledi Hanstenton! Kişini əldə saxlamaq bilirsiniz necə yorucu işdir! Onlar hey çalışırlar ki, sivişib aradan çıxsınlar.

LEDİ STATFİLD. Mənə elə gəlir ki, əslində, biz qadınlar həmişə onlardan qaçıb gizlənməyə çalışırıq. Kişilər çox amansız, qəddardırlar, onların qəlbi yoxdur. Onlar öz güclərinə inanırlar və bu gücdən də yaxşıca istifadə edirlər.

LEDİ KAROLİN (*qəhvə fincanını götürür*). Kişilərlə bağlı nə boş-boş danışırsınız! Cəfəng söhbətlər edirsiniz! Əsas odur ki, kişiyyə öz yerini göstərəsən və o gərək bunu bilsin, vəssalam!

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Karolin, bəs onun yeri haradır?

LEDİ KAROLİN. Hara olacaq? Arvadının böyrü! Kişi gərək arvadının yanında olsun!

MİSSİS ALLONBİ. Doğrudan? (*Qəhvə götürür.*) Bəs əgər o subaydırsa?

LEDİ KAROLİN. Əgər subaydırsa, onda özünə arvad axtarmalıdır. Lap biabırçılıqdır! İndi cəmiyyətdə o qədər subay var ki! Veyllənilər! Gərək qanun qəbul edəsən ki, on iki ay müddətində bütün subay kişilər evlənməlidir!

LEDİ STATFİLD (*qəhvədən imtina edir*). Birdən, məsələn, o subay kişi ərlə bir qadına vuruldu, onda necə?

LEDİ KAROLİN. Bu halda, ledi Statfild, onu gərək bir həftəliyə hansısa tərbiyəli ailədən çıxmış o qədər də gözəl olmayan hansısa qızla evləndirəsən ki, özgə mülkiyyətində gözü olmasın.

MİSSİS ALLONBİ. Bilmirəm bizim kimi qadınlara nə dərəcədə “özgə mülkiyyəti” demək olar? Bütün kişilər ərlə qadınların mülkiyyətidir. Ərlə qadınların mülkiyyətinin yeganə həqiqi tərifi budur. Biz ki heç kimə məxsus deyilik.

LEDİ STATFİLD. Oh, mən necə də sevinirəm bu sözləri eşitməyə! Nə yaxşı, nə yaxşı!

LEDİ HANSTENTON. Karolin, yəni siz doğrudanmı belə hesab edirsiniz ki, vəziyyəti qanunvericilik aktı ilə düzəltmək olar? Axı deyirlər, İndi bütün evlilər subay kimi, bütün subaylar isə evli kimi yaşayırlar.

MİSSİS ALLONBİ. Düzünə qalsa, mən heç vaxt evli ilə subay kişini bir-birindən ayıra bilmirəm.

LEDİ STATFİLD. Oh, mənəcə, kişinin evli olub-olmadığını dərhal bilmək olur məsələn, mən dəfələrlə müşahidə eləmişəm ki, evli kişilərin gözlərində qəmli, kədərli ifadə var.

MİSSİS ALLONBİ. Mənim müşahidələrimə görə isə kişilər yaxşı ərdirsə, çox darıxdırıcı olurlar, yox, əgər pis ərdirlərsə, onda dəhşətli dərəcədə şöhrətpərəst, xudbin adamlardır.

LEDİ HANSTENTON. Hə də, deməli, belə çıxır ki, İndi ər tayfası mənim cavan vaxtlarımdakı kimi deyil, onlar tamamilə dəyişiblər. Lakin qeyd etməliyəm ki, mənim yazıq Hanstentonom çox gözəl insan idi və onun qızıl xarakteri vardı.

MİSSİS ALLONBİ. Ah, mənim ərim veksəl kimi bir şeydir; mən onu görməkdən usanmışam.

LEDİ KAROLİN. Amma siz o vekseli hərdənbir təzələyirsiniz, elə deyilmi?

MİSSİS ALLONBİ. Ooo, yox, ledi Karolin! Mənim birəcə dəne ərim olub, vəssalam! Görürəm, siz mənə həvəskar kimi baxırsınız.

LEDİ KAROLİN. Sizin baxışlarınıza baxanda adam təəccüb edir, vallah: necə olub ki, siz, ümumiyyətlə, ərə getmisiniz!?

MİSSİS ALLONBİ. Elə özüm də məəttəl qalmışam buna.

LEDİ HANSTENTON. Mənim əzizim, siz ailə həyatınızda çox xoşbəxtsiniz, bilirəm! Lakin siz öz xoşbəxtliyinizi başqalarından gizlətməyi xoşlayırsınız.

MİSSİS ALLONBİ. İnanın ki, Ernestə ərə getməkdə mən çox böyük səhv eləmişəm.

LEDİ HANSTENTON. Oh, yox, əzizim, yox! Mən onun anasını çox yaxşı tanıyırdım; o, Strattonlardan idi, Karolin! Lord Krolanın qızlarından biri...

LEDİ KAROLİN. Viktoriya Starttonu deyirsiniz? Hə, hə, çox yaxşı xatırlayıram. Səfeh bir sarışın qadın idi, buxağı da yox idi.

MİSSİS ALLONBİ. Aaa, Ernestin buxağı var! Onun çox enerjili çənəsi var, dördküncdürl! Hətta mən deyərdim ifrat dördküncdürl!

LEDİ STATFİLD. Doğrudan siz düşünürsünüz ki, kişilərin çənəsi ifrat dördkünc ola bilir? Məncə, kişi gərək güclü görünsün, çox güclü! Onun çənəsi də kvadrat, tamam kvadrat şəklində olmalıdır.

MİSSİS ALLONBİ. Onda siz gərək Ernestlə tanış olasınız, ledi Statfild! Amma xəbərdarlıq edirəm: o danışmağı sevmir.

LEDİ STATFİLD. Mən sakittəbiətli kişiləri sevirəm.

MİSSİS ALLONBİ. Ernest heç də sakit deyil. O, bütün günü danışır. Lakin danışmağı bacarmır. Nədən danışır – başa düşə bilmirəm. Mən artıq uzun illərdir ona qulaq asmıram.

LEDİ STATFİLD. Siz onu heç vaxt bağışlamamısınız, hə? Necə də kədərli mənzərədir! Elə həyat özü də başdan-başa kədərdir, elə deyilmi?

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Statfild, həyat, sadəcə, *mauvais quart d'heure*¹-dir, bu on beş dəqiqə də xoşbəxt anlardan ibarətdir.

LEDİ STATFİLD. Hə, elə anlar olur, əlbəttə. Məgər mister Ollonbi bu anlarda nəsə bir səhv edib, ya çox, lap çox axmaq hərəkətə yol verib? O, sizə açıqlanıbmı? Bəlkə, sizə pis söz deyib, ya bəlkə, əsl həqiqəti söyləyib, hə?

¹ Acı on beş dəqiqə (*fr.*)

MİSSİS ALLONBİ. Eee, yox, əzizim, belə şey olmayıb! Ernest həmişə təmkinini saxlayır. Məni əsəbiləşdirən amillərdən biri də budur. Adamı təmkinli olmaqdan başqa heç nə belə qıcıqlandırmır. Müasir kişilərin təmkinli xarakterində nəsə müsbət bir öküzlü xisləti var. Mən çox təəccüb edirəm buna: necə olur ki, biz qadınlar yalandan buna dözürlük.

LEDİ STATFİLD. Elədir, kişilərin müsbət xarakteri onu göstərir ki, onlar bizdən kobud, bizdən qəlbəzsizdirlər. Bu da çox vaxt ərlə arvad arasında baryer yaradır, elə deyilmi? Amma hər halda, yenə mənim üçün maraqlıdır, axı mister Ollonbi nə edib belə, hansı qələti eləyib?

MİSSİS ALLONBİ. İndi ki belədir, qoy deyim: əgər siz mənə təntənəli surətdə söz versəniz ki, söylədiklərimi hamıya və hər kəsə çatdıracaqsınız, deyərəm.

LEDİ STATFİLD. Təşəkkür edirəm, təşəkkür edirəm. Mən, təbii ki, çalışacağam əməl eləyəm.

MİSSİS ALLONBİ. Biz Ernestlə nişanlananda o, diz çöküb mənə and içdi ki, onun həyatında əvvəllər heç vaxt heç bir qadın olmayıb; o vaxt mən çox cavan idim və bunu sizə deməyə də ehtiyac yoxdur – ona inanmadım. Bədbəxtlikdən, mən bu barədə heç kəsdən bir şey soruşmadım. Evləndik və üstündən dörd-beş ay keçdi. Yalnız o zaman bildim ki, Ernest mənə əsl həqiqəti söyləyib. Bu cür etiraflar kişini maraqsız edir. Nəsə, daha orasını demirəm...

LEDİ HANSTENTON. Əzizim!

MİSSİS ALLONBİ. Kişilər hər zaman çalışırlar ki, qadının ilk sevgisi olsunlar. Yəni qadın bəkirə olsun, ondan əvvəl kişi görməsin. Bax onların da mənasız xudbinliyi budur. Biz isə, qadınlar, belə şeylərdə daha həssasıq. Biz kişinin sonuncu məhəbbəti olmaq istərdik.

LEDİ STATFİLD. Hə, nə demək istədiyinizi anlayıram. Çox gözəl, çooox, çooox gözəl...

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, yəni siz doğrudanmı demək istəyirsiniz ki, ərinizin həyatında heç vaxt başqa qadın olmadığı üçün onu bağışlaya bilmirsiniz, hə? Karolin, siz heç belə şey eşitmisiniz? Mən lap məəttələm.

LEDİ KAROLİN. Oh... Ceyn, indi qadınlar o qədər təhsilli olublar ki! İndi bizi heç nə heyrləndirməməlidir. Xoşbəxt nikahlardan başqa, əlbəttə! Bu da, mənəcə, nadir hallarda olur bizim dövrdə.

MISSİS ALLONBİ. Sizin dedikləriniz keçmişdə qaldı.

LEDİ STATFİLD. Amma mənə deyiblər ki, belə şeylər orta təbəqələr arasında hələ də baş verir.

MISSİS ALLONBİ. Bunlar elə orta təbəqəyə yaraşan şeylərdir!

LEDİ STATFİLD. Hə, elədir, lap düz deyir! Doğru deyirsiniz, yaraşır, yaraşır!

LEDİ KAROLİN. Ledi Statfild, əgər orta burjuva təbəqəsi haqqında dedikləriniz həqiqətdirsə, onda bu, onlara şərəf gətirir ki! Amma çox təəssüf etmək lazımdır ki, bizim dairədə arvadlar həmişə özlərini yelbeyin aparırlar; göründüyü kimi, onlara elə gəlir ki, bu, elə belə də olmalıdır. Mənəcə isə cəmiyyətdə uğursuz nikahların çoxalması da bu səbəbdəndir; bunu hamımız bilirik.

MISSİS ALLONBİ. Bilirsiniz, ledi Karolin, arvadların yelbeyin olmasının bura qətiyyəni aidyyəti yoxdur. Ailə daha çox ərin sağlam düşüncəli olmasına görə dağılır. Axı qadın onu daim və inadla mükəmməl ağıllı varlıq kimi görmək istəyən kişiylə necə xoşbəxt ola bilər?

LEDİ HANSTENTON. Əzizim!

MISSİS ALLONBİ. Kişi – zavallı, kobud, ciddi, etibarlı və lazımlı kişi o cinsə məxsusdur ki, o artıq milyon illərdir rəşional, ağıllı olub. Artıq o özü ilə heç nə edə bilməz, yəni özündə heç nəyi dəyişə bilməz. Bu artıq onun qanıdadır. Qadının tarixçəsi isə bir qədər başqadır. Biz qadınlar həmişə sağlam düşüncənin mövcudluğuna qarşı şairanə etiraz etmişik. Biz elə əvvəldən bu düşüncənin təhlükəsini görmüşük.

LEDİ STATFİLD. Hə, elədir, doğru deyir! Ərin sağlam düşüncəsi üzüntülü bir şeydir. Deyin görüm, siz ideal əri necə təsəvvür edirsiniz? Mənə elə gəlir ki, bunu sizdən eşitmək çox, lap çox faydalı olar.

MISSİS ALLONBİ. İdeal Ər? Belələri, ümumiyyətlə, olmur! Bu anlayışın özü səhvdir.

LEDİ STATFİLD. Onda İdeal Kişi olsun! Məsələn, bizə olan münasibətlərində.

LEDÍ KAROLÍN. Yəqin ki, o, həddən artıq realist olmalıdır.

MİSSÍS ALLONBİ. İdeal Kişi? İdeal kişi bizimlə ilahələrlə danışıqları kimi danışmalı, uşaqlarla necə rəftar edirsə, bizimlə də o cür rəftar etməlidir. O, bizim bütün ciddi xahişlərimizdən imtina etməli, bütün şiltaqlıq və ərköyünlüklərimizə də göz yummalıdır. O, hər zaman düşündüyünü deməməlidir; hər zaman düşünmədiyini deməlidir. Ağındakını arvada bildirməməlidir; onun dediyi şeylər də düşüdüklərindən az olmalıdır.

LEDÍ HANSTENTON. Əzizim, axı o, hər ikisinin öhdəsindən necə gələ bilər?

MİSSÍS ALLONBİ. O, başqa gözəl qadınların dalınca qaçmamalıdır. Belə olsa, bu, onu göstərər ki, onun zövqü yoxdur, ya da onun zövqünün ifrat olması barədə şübhələr yaradar. Əlbəttə, o, bütün qadınlarla mülayim olmalıdır, lakin deməlidir ki, nəyə görə qadınlar onu cəlb eləmir.

LEDÍ STATFİLD. Hə, hə, elədir, doğru deyir, çox, çox yaxşı dediniz. Özgə qadınlar barədə... tamam doğru...

MİSSÍS ALLONBİ. Əgər biz kişiyə nədənsə sual veririksə, o, cavabında yalnız bizim özümüzdə ald məsələlərdən danışmalıdır. O, bizi bizdə olmayan keyfiyyətlərə görə də tərifləməli, göylərə qaldırmalıdır. Amma kişi gərək qadını məzəmmət edəndə də amansız olsun; bizi yatıb yuxuda belə görmədiyimiz səxavətimizə, xeyirxahlığımıza görə amansızcasına danlamalıdır. O, bizə nəşə faydalı şeylərin lazım olduğuna inanmamalıdır. Bu bağışlanmaz olardı. Amma əvəzində o, bizi istəmədiyimiz şeylərlə yükləməlidir.

LEDÍ KAROLÍN. Mən belə başa düşdüm ki, kişinin ömrü boyu elə iki vəzifəsi olmalıdır: qadına hədiyyə almaq və onu tərifləmək.

MİSSÍS ALLONBİ. O, cəmiyyət arasında bizi gözədən salmalı, təkliddə isə bizə böyük ehtiram göstərməlidir. Axı hər necə olsa da, kişi gərək hər şeyə – bizim qurmaq istədiyimiz vay-şivən səhnəsinə hazır olmalıdır; o, dərhal miskin və tamamilə bədbəxt bir insan görkəmi almalıdır və elə, təxminən, iyirmi dəqiqə sonra əsəbləşib ədalətli danlaqlarını bizə yağdırmalı, sonra isə, təxminən, yarım saat cin atına minib bizi əbədi tərk etməlidir; səkkizə on beş dəqiqə qalmış biz nahara gəlmək

üçün əyin-başımızı dəyişmək istəyəndə o da acıq edib evdən çıxmalıdır. Və bundan sonra nələr olmalıdır? Bundan sonra qadın əsəbiləşib ondan əbədi ayrılacağını deyir və o, qadına bağlılaşdığı xırda-mırda hədiyyələri geri almaqdan imtina edir, and içir ki, onu bir də görməyəcək və qadına bir daha ağılsız məktublar yazmayacaq; bu zaman kişi tamamilə sarsılmalı, qəlbi, az qala, parçalanmalı və poçta gedib hər yarım saatdan bir qadına teleqram vurmali, ya da faytonçusuyla ona məktublar göndərməlidir; sonra kişi klubda tək-tənha nahar etməli, hamı görməlidir ki, o, necə yalqız, necə də üzüntülü və miskindir. Bu sarsıntılı və üzücü hadisədən bir həftə sonra qadın kişiyyə, axır ki, görüş təyin edir və bu görüşdə əgər kişi özünü tam qüsursuz aparırsa (qadın, həqiqətən, ona qarşı çox amansız idil!), onda qadın ona öz səhvlərini etiraf etməyə imkan verir; kişi düzgün hərəkət etmədiyini boynuna alandan sonra qadının borcu onu bağlılaşmaqdır; yalnız bundan sonra qadın hər şeyi müxtəlif variantlarla təzədən başlaya bilər.

LEDİ HANSTENTON. Ah, əzizim, siz necə də ağıllı qadınsınız! Bir sözü belə nəzərdən qaçırmırsınız!

LEDİ STATFİLD. Çox gözəl, təşəkkürlər, təşəkkürlər. Çox təsirli, çox maraqlıydı! Mən gərək bunların hamısını yadda saxlamağa çalışım. Sizin çıxışınızda o qədər maraqlı detallar, incə təfsilatlar vardı ki! Bunlar çox vacib, əhəmiyyətli şeylər idi!

LEDİ KAROLİN. Axi siz heç bizə demədiniz İdeal Ərin mükafatı nə olacaq?

MİSSİS ALLONBİ. Mükafat? Ooo! Kişiyə sonsuz ümid imkanı verilir. Bu, onun bəsidir.

LEDİ STATFİLD. Amma sizə deyim ki, kişi çox, çox tələbkardır, elə deyil?

MİSSİS ALLONBİ. Bunun bir elə əhəmiyyəti yoxdur. Qadın, hər halda, güzəştə getməməlidir.

LEDİ STATFİLD. Hətta İdeal Ərə də?

MİSSİS ALLONBİ. Əlbəttə, ona təslim ola bilər; əgər kişinin ondan doymasını istəmirsə.

LEDİ STATFİLD. Ah! Elədir! Əlbəttə! Bu çox, çox vacib məsələdir! Missis Ollonbi, necə bilirsiniz, görəsən, mən İdeal Ərə rast gələcəyəm? Dünyada onların sayı çoxdur?

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Statfild, bilirəm ki, Londonda düz dördcə nəfər var.

LEDİ HANSTENTON. Oh, əzizim!

MİSSİS ALLONBİ (*yaxınlaşır*). Nə olub axı? Xahiş edirəm, deyın görək nə olub?

LEDİ HANSTENTON (*yavaşca*). Tamam yadımdan çıxıb ki, o amerikalı cavan qız bütün günü bizim otaqda olub. Qorxuram bu ağıllı söhbətlər onu bir qədər pərt etsin.

MİSSİS ALLONBİ. Ooo! Ona faydalı olar!

LEDİ HANSTENTON. Gəlin ümid edək ki, o, çox şeyi anlamadı. Zənnimcə, gedib onunla bir qədər danışsam yaxşıdır. (*Ayağa durub miss Vorsleyin yanına gedir.*) Miss Vorsley, əzizim! (*Onun yanında oturur.*) Otağın bu küncündə oturub necə sakit-sakit tamaşa edirsiniz! Görünür, kitab oxuyurdunuz? Bizim kitabxanada çoxlu kitab var.

MİSS VORSLEY. Yox, mən sizin söhbətlərə qulaq asırdım.

LEDİ HANSTENTON. Bilirsiniz, əzizim, burada deyilənlərin hamısına inanmaq lazım deyil.

ESTER. Mən, ümumiyyətlə, onların heç birinə inanmadım.

LEDİ HANSTENTON. Nə yaxşı, əzizim!

ESTER (*davam edir*). İnana bilməzdim ki, sizin bəzi qonaqlarınız qadınların həyata münasibətlərini bu cür izah etsinlər.

Xoşagəlməz sükut

LEDİ HANSTENTON. Deyirlər, sizin Amerikada gözəl həyat hökm sürür. Oğlumun yazdığına görə, haradasa bizimkinə bənzəyir.

ESTER. Ledi Hanstenton, hər yerdə olduğu kimi, bizim Amerikada da insanların bir yerə toplaşdığı xırda klublar, dərəklər var. Lakin əsl Amerika cəmiyyəti bütün yaxşı qadın və kişilərdən ibarətdir; bizim ölkədə yaşayan bütün yaxşı adamlardan ibarətdir.

LEDİ HANSTENTON. Necə ağıllı sistemdir! Mən deyərdim ki, çox xoşagəlimli bir sistemdir! Təəssüf ki, İngiltərədə həddən artıq süni sosial baryerlər var. Biz, demək olar ki, cəmiyyətin orta və aşağı təbəqəsini görmürük.

ESTER. Amerikada aşağı təbəqə yoxdur.

LEDİ HANSTENTON. Doğrudan? Çox qəribə ictimai quruluşdur!

MİSSİS ALLONBİ. O müdhiş qızcıgaz nə deyir belə?

LEDİ STATFİLD. Bu qızın çox üzüntülü bir təbiiyi var, elə deyilmi?

LEDİ KAROLİN. Miss Vorsley, deyirlər, sizin Amerikada çox şey yoxdur, hə? Məsələn, xarabalıqlar, aztapılan şeylər...

MİSSİS ALLONBİ (*ledi Statfildə*). Boş şeydir! Orada onların anaları da, həyat təzləri də var!

ESTER. Ledi Karolin, ingilis aristokratıyısı bizi aztapılan şeylərlə təmin edir. Aztapılan şeyləri hər yay gəmiylə göndərirlər; gəmi gəlib lövbərini salandan sonra növbəti günü dərhal onlar bizə evlənməyi təklif edirlər. Xarabalıqlara gəlincə isə deməliyəm ki, biz çalışırıq elə şeylər tikək ki, əbədi olsun; kərpic və ya daşdan uzunömürlü olsun. (*Durur ki, stolun üstündən yelpiyini götürsün.*)

LEDİ HANSTENTON. Bu nədir belə, əzizim? Aaa, hə, hə, bu, sizin Dəmir sərginizdir, gülməli addır, yox?

ESTER (*ayaq üstə stolun yanında durur*). Ledi Hanstenton, buradakı həyatdan fərqli olaraq biz daha möhkəm, yaxşı, təmiz və həqiqi özüllər əsasında həyat qurmağa çalışırıq; şübhəsiz, bunlar sizə qəribə görünə bilər. Niyə də görünməsin? Siz, varlı ingilislər, özünüz də başa düşürsünüz ki, necə yaşayırsınız. Axı necə başa düşəsiniz ki? Siz öz cəmiyyətinizdən bütün zərif və yaxşı şeyləri qovursunuz. Siz sadə və təmiz adamların hamısına gülürsünüz. Sizin kimilər özgə hesabına yaşayaraq, insanları istismar edərək fədakar adamlara lağ edir, onları məsxərəyə qoyurlar; siz kasıblara bir parça çörək atsanız belə, bunu ondan ötrü edirsiniz ki, onları müvəqqəti olsa da ram edəsiniz. Siz bütün bu var-dövlət, təmtəraq və rahatlığa baxmayaraq, yaşamağı bacarmırsınız; hətta yaşamağı bilmirsiniz. Sizə zövq verə bilən, gördüyünüz, əllə toxuna bildiyiniz gözəllikdən xoşunuz gəlir; siz o gözəlliyi məhv etmək gücündəsiniz və məhv edirsiniz də! Lakin həyatın görünməz gözəllikləri var, gözə görünməyən ali gözəllikləri – onları siz başa düşə bilməzsiniz! Çünki heç bir

anlayışınız yoxdur onlardan! Siz həyatın müəmmalarını və tapmacalarını itirmisiniz! Ah! İngilis cəmiyyəti mənə çox dayaz, bəsit, xudbin və səfeh kimi görünür. Bu cəmiyyət kor və kardır. Bu cəmiyyət qızdırmalı cüzamlı xəstə kimi uzanır, ölü kapital kimi oturur, fəaliyyətsiz-flansız. Bu cəmiyyətdə hər şey yalandır, saxtadır!

LEDİ STATFİLD. Məncə, belə şeyləri bilmək maraqlı deyil, yaxşı, çox yaxşı da deyil, elə deyil?

LEDİ HANSTENTON. Hörmətli miss Vorsley, mən elə bilirəm ingilis cəmiyyəti sizin çox xoşunuza gəlib! Siz burada yaxşı uğur qazanmışınız! Bizim ən dəyərlı adamlarımız sizinlə fəxr ediblər, sizə heyran olublar. Yadımda deyil sizin haqqınızda lord Henri Veston nə deyib, amma bilirəm ki, nəse tərifi sözlər işlədib; siz özünüz bilirsiniz ki, o, gözəlliyi necə dəyərləndirən inşandır.

ESTER. Lord Henri Veston! Hə, hə, ledi Hanstenton, mən onu xatırlayıram. Çox iyrenc gülüşü və dəhşətli keçmişı olan bir adam! Onu hər yerə dəvət edirlər. Heç bir nahar ziyafəti onsu keçmir. Bəs onun məhv etdiyi adamlar haradadır? Onlar səfillərdir. Onların adları yoxdur. Siz onlara küçədə rast gələndə üzünüzü çevirirsiniz. Mən onların cəzalandırılmasından şikayət etmirəm. Qoy günaha batmış bütün qadınlar cəzalandırılsınlar.

Missis Arbetnot aynabəndə daxil olur; bürüncəkdədir, başında krujevalı şal var. Sonuncu sözləri eşidəndə diksinir.

LEDİ HANSTENTON. Mənim əzizim miss Vorsley!

ESTER. Məgər yalnız o səfillərin cəzalandırılması ədalətli olar? Qoy o birilər də cəzalarını çəksinlər! Əgər qadın və kişi ikisi də günah işlədibse, qoy rədd olub getsinlər səhralığa; orada özləri bilər, bir-birinə iltifat da göstərə bilələr, nifrət də. Hər ikisinə lənət oxumaq lazımdır! İstəyirsiniz damğa vurun, amma birini cəzalandırın, o birini sudan quru çıxarmayın. Qanun hər ikisi üçün eyni olmalıdır. Sizin İngiltərədə qadınlara qarşı çox böyük bir ədalətsizlik hökm sürür. Bir şeyi qeyd edirəm: nə qədər ki siz qadının namussuzluğunu kişinin də namussuzluğu kimi qəbul edib boynunuza almamısınız, siz hər zaman ədalətsiz

olacaqsınız; Xeyir – yanar qüllədir, Şər isə tüstü bulududur; siz bunların hər ikisini çox dumanlı şəkildə görəcəksiniz, bəlkə də, heç görməyəcəksiniz; əgər görsəniz də, onlara baxmaq belə istəməyəcəksiniz.

LEDİ KAROLİN. Hörmətli miss Vorsley, ayaq üstəsiniz, zəhmət olmasa, mənim yumağımı bəri verə bilərsinizmi? Sizin arxanızdadır... Təşəkkür edirəm.

LEDİ HANSTENTON. Ooo! Mənim əziz rəfiqəm missis Arbetnot! Nə yaxşı oldu gəldiniz! Çox şadam! Mən heç eşitmədim, sizin gəlişinizi xəbər vermədilər, deyəsən...

MISSİS ARBETNOT. Oh, mən birbaşa artırmadan gəldim! Heç bürüncəyimi də çıxarmadım! Mən bilmirdim sizin qonaqlarınız var, ziyafət verirsiniz...

LEDİ HANSTENTON. Ziyafət deyil. Sadəcə, evimizdə beş-altı qonağımız var; sizi onlarla tanış edirəm. (*Ona kömək etməyə çalışır, zəngi basır.*) İcazə verin. Karolin, bu, missis Arbetnotdur, mənim ən yaxın rəfiqələrimdən biridir. Ledi Karolin Pontefrakt, ledi Statfild, missis Ollonbi və... mənim cavan amerikalı rəfiqəm miss Vorsley... o elə sizin qabağınızca bizim necə pozulduğumuzu bizə başa salırdı...

ESTER. Ledi Hanstenton, mənim sərt danışmağım sizə elə göründü, zənnimcə. Lakin İngiltərədə çox şey var ki...

LEDİ HANSTENTON. Əziz qızcığaz, düşünürəm ki, siz çox şeyi düz dediniz; bu həqiqətləri söylədiyiniz anlarda elə gözəl görünürdünüz ki... Lord İllinqvort demişkən, çox ciddiyyətiniz. Lakin mənim fikrimcə, siz bircə şeyi çox sərt dediniz; bu da ledi Karolinin qardaşı zavallı lord Henri barədəydi. O elə yaxşı müsahibdir ki! (*Nökər daxil olur.*) Missis Arbetnotun şeylərini götürün. (*Nökər şeylərlə çıxır.*)

ESTER. Ledi Karolin, mən heç bilmirdim o, sizin qardaşınızdır. Çox təəssüf edirəm, sizi incitdiyimə görə... mən...

LEDİ KAROLİN. Mənim əziz qızım miss Vorsley! Sizin o xırda nitqinizdəki razi qaldığım bircə yer vardı, o da mənim qardaşımla bağlı dediyiniz sözlər idi! Onun barəsində nə desəniz, çox yumşaq çıxar! Hesab edirəm ki, Henri şərəfsiz adamdır, tamamilə ləyaqətsiz adamdır. Bununla belə, Ceyn, sizin də

qeyd elədiyiniz kimi, mən boynuma almalıyam ki, Henri maraqlı həmsöhbətdir; onun aşpazı Londonda ən yaxşı aşpazdır; ləzzətli nahardan sonra adam hər kəsi bağışlayar, hətta doğma qardaşını da...

LEDİ HANSTENTON (*miss Vorsleyə*). Hə, əzizim, indi yaxın gəlin, missis Arbetnotla tanış olun. Bu qadın o sadə, xeyirxah, yaxşı insanlardan biridir ki, biz onu, sizin dediyiniz kimi, öz cəmiyyətimizə heç vaxt buraxmırıq. Mən çox təəssüf edirəm ki, missis Arbetnot çox gec-gec bizə gəlir. Lakin bu, mənim günahım deyil.

MİSSİS ALLONBİ. Bu kişiler də nahardan sonra itib-batırlar! Allah bilir, bizim haqqımızda nə danışirlar?

LEDİ STATFİLD. Doğru deyirsiniz? Yəni bizim bəramizdə danışa bilərlər?

MİSSİS ALLONBİ. Yüz faiz əminəm.

LEDİ STATFİLD. Ah, necə pis adamdırlar! Bəlkə, biz artırmaya keçək?

MİSSİS ALLONBİ. Oh! Hara deyirsiniz gedək! Təki bu dul və pinti qadınlardan canımızı qurtaraq. (*Qabxır və ledi Statfildə qarıya san gedir.*) Ledi Hanstenton, biz, sadəcə, ulduzlara baxmağa gedirik.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, o qədər ulduz var göydə! Çoxlu... gedin baxın, gedin baxın, xoşunuz gələcək! Amma özünüzi soyuğa verməyin. (*missis Arbetnota*) Hə, əzizim, bundan sonra Ceraldı tapmaq çətin olacaq.

MİSSİS ARBETNOT. Doğrudan, lord İllinqvort Ceraldı iş təklif edib?

LEDİ HANSTENTON. Oh, əlbəttə, əlbəttə! Lord bunu böyük məmnuniyyətlə etdi və o, Ceraldı çox istəyir, oğlunuz haqqında yüksək fikirdədir. Siz hələ lord İllinqvortla tanış deyilsiniz, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Mən lordu heç vaxt görməmişəm.

LEDİ HANSTENTON. Şübhə etmirəm ki, onun adını eşitmişiniz.

MİSSİS ARBETNOT. Təəssüf ki, eşitməmişəm. Mənim dünyadan xəbərim yoxdur, o qədər qapalı həyat keçirirəm ki, bayırda nələr baş verdiyini bilmirəm. Demək olar ki, heç kəsə də ünsiyyətim olmur. Yadımdadır, gərək ki Yorkşirdə yaşayan

qoca lord İllinqvort barədə eşitmişdim. Bu da çox illər bundan əvvəl olub.

LEDİ HANSTENTON. Ah, hə, əlbəttə! O lord sonuncudan əvvəlki qraf idi. Çox maraqlı adam idi. Aşağı təbəqəli qadınla evlənmək istəyirdi, ya da istəmirdi, dəqiq yadımda deyil. Bu barədə çox danışırdılar. İndiki lord İllinqvort tamam ayrı aləmdir. Kübar kişidir. O nə iləsə məşğul... yox, heç nə ilə məşğul olmur... onsuz da, bizim məşğuliyyətlərimiz amerikalı gözəl qonağımızın xoşuna gəlmir. Missis Arbetnot, görəsən, o, sizin maraqlandığınız məsələ ilə maraqlanırmı? Necə fikirləşirsiniz, Karolin, lord İllinqvort kasıbların sığınacaq yeriyə maraqlanırmı?

LEDİ KAROLİN. Ceyn, mənə, heç maraqlanmır.

LEDİ HANSTENTON. Hər kəsin öz zövqü var, elə deyilmi? Lakin lord İllinqvort yüksək vəzifə sahibidir, o istəsə, hər şey edə bilər. Əlbəttə, o, hələ gənccdir, varis tituluunu təzəcə alıb; Karolin, bilmirsiniz o, nə vaxtdan lord İllinqvortdur?

LEDİ KAROLİN. Mənə, dörd ildir, Ceyn. Yadımdadır ki, lord tituluunu mənim qardaşımın qəzetlərdə biabır edilən ilində aldı. Hə, hə, həmin il idi.

LEDİ HANSTENTON. Hə, mənim də yadıma düşdü. Elə dörd il olar. Bilirsiniz, missis Arbetnot, lord İllinqvortla titulu arasında çoxlu adam dayanmışdı. Orada, məsələn, ... kim idi o, Karolin, yadımdan çıxıb?

LEDİ KAROLİN. O bədbəxt Marqaretin oğlu. Yadımdan çıxıb, o, necə oğlan uşağı doğmaq istəyirdi?! Elə oğlan da oldu, amma öldü! Bundan sonra əri də öldü Marqaretin. O da dərhal ərə getdi, lord Askotun oğlanlarından birinə getdi. Deyirlər, əri onu yaman döyür...

LEDİ HANSTENTON. Ah, əzizim, bu, ailədən... onlar ailəlikcə belədirlər... Biri də vardı, yadımdadır, pastor özünü dəliliyə vurmuşdu, deyəsən, yox, ya da dəliydi, özünü pastor kimi aparırdı... nə isə, dəqiq yadımda deyil; amma dəqiq bilirəm ki, işə Kansler Məhkəməsi baxırdı və hökm verildi ki, onun ağılı başındadır. Sonra mən onu yazıq lord Plamstedin yanında gördüm; saçlarında saman vardı, ya nəsə bir qəribə şey vardı... Yadıma

sala bilmirəm. Ledi Karolin, mən tez-tez heyifsilənirəm; heyifsilənirəm ki, əziz ledi Sesilya öz oğlunun lord titulu almasını görmədi.

MİSSİS ARBETNOT. Ledi Sesilya?

LEDİ HANSTENTON. Hə, əzizim, lord İllinqvortun anası. Hersoginya Cerminqamın ən gözəl qızlarından biriydi; Tomas Harforda ər getmişdi; o vaxt deyirdilər ki, o, Sesilyaya yaraşan ər deyil; amma deyim ki, ser Tomas Harford Londonun ən qəşəng gənci idi. Mən həmin ailəni yaxından tanıyırdım, hər iki oğlunu – Arturu və Corcu da tanıyıram.

MİSSİS ARBETNOT. Yəqin ki, titula böyük oğul sahib oldu, hə, ledi Hanstenton?

LEDİ HANSTENTON. Yox, əzizim, böyük oğlanı ovda öldürdülər. Ya da... bilmirəm, Karolin, balıq ovuydu? Yadımdan çıxıb. Nə isə, bütün miras qaldı Corca. Mən də həmişə deyirəm ki, dünyada heç vaxt kiçik oğullarınki gətirmir. Corc kimi.

MİSSİS ARBETNOT. Ledi Hanstenton, mən bu saat Ceraldla danışmaq istəyirəm! Onu görə bilərəm? Dalınca adam göndərə bilərsiniz?

LEDİ HANSTENTON. Əlbəttə, əlbəttə, əzizim. İndi nökrələrdən biri gedib yemək otağından onu çağırır. Mən bilmirəm bu kişiləri yemək otağında ləngidən nədir belə? (*Zəngi basır.*) Mən lord İllinqvortu ilk dəfə görəndə o, hələ Corc Harford idi, titulsuz-filansız, şəhərin, sadəcə, qəşəng cavanlarından biriydi, cibində də pul olmazdı, yazıq Sesilya ona xərclik verərdi; Sesilya onu çox sevirdi. Məncə, əsasən ona görə ki, oğlan atasıyla yola getmirdi. Oh, bu da bizim sevimli baş keşiş! (*nökrə*) Yox, lazım olmadı!

Ser Con və doktor Dobeni varid olurlar. Ser Con ledi Statfildə, doktor Dobeni də ledi Hanstentona yaxınlaşır.

DOKTOR DOBENİ. Lord İllinqvort bu gün çox maraqlıydı. Mən heç vaxt bugünkü kimi belə yaxşı istirahət etməmişdim. (*Missis Arbetnotu görür.*) Aaa! Missis Arbetnot!

LEDİ HANSTENTON (*doktor Dobeniyə*). Görürsünüz də, nəhayət, missis Arbetnotu bizə gəlməyə razı sala bildim.

DOKTOR DOBENİ. Bu, böyük şərəfdir, ledi Hanstenton. Missis Dobeni sizə qısqanclıq edəcək.

LEDİ HANSTENTON. Ah, çox təəssüf ki, missis Dobeni gələ bilmədi. Həmişəki kimi baş ağrısıdır, eləmi?

DOKTOR DOBENİ. Bəli, ledi Hanstenton! O, daim əzab çəkən bir qadındır! Amma o, yalnız qalanda xoşbəxt olur. Yalnızlıqdan məmnundur!

LEDİ KAROLİN (*ərinə*). Con!

Ser Con arvadına yaxınlaşır. Doktor Dobeni ledi Hanstenton və missis Arbetnotla danışır. Missis Arbetnot isə gözlərini lord İllinqvortdan çəkmir. Lord İllinqvort onu görmür, otaqdan çıxıb missis Ollonbiyə tərəf gedir. Missis Ollonbi ledi Statfildlə qapının yanında yanaşı durub artırmaya baxır.

LORD İLLİNQVORT. Dünyanın ən gözəl qadını özünü necə hiss edir?

MİSSİS ALLONBİ (*ledi Statfildin əlindən tutur*). Hər ikimiz yaxşıyıq, təşəkkür edirəm, lord İllinqvort! Bəs siz nə əcəb yemək otağında belə az qaldınız? Bizə elə gəldi ki, indicə çıxmışdıq oradan.

LORD İLLİNQVORT. Dəhşətli dərəcədə darıxdım. Bütün nahar boyu heç dodaqlarımı tərpədim danışmadım. Səbirsizliklə sizin yanınıza gəlməyi gözləyirdim.

MİSSİS ALLONBİ. Gərək gələydiniz! Amerikalı xanım bizə mühazirə oxuyurdu.

LORD İLLİNQVORT. Doğrudanmı? Güman edirəm ki, bütün amerikalılar mühazirə oxumağı xoşlayırlar. Onların iqlimindəndir, görünür. Bəs mühazirə nə barədəydi?

MİSSİS ALLONBİ. Təbii ki, puritanlıqdan...

LORD İLLİNQVORT. Mənim qarşımda o qızı geri qaytarmaq vəzifəsi durub, elə deyil? Mənə bunun üçün nə qədər vaxt verirsiniz?

MİSSİS ALLONBİ. Bir həftə.

LORD İLLİNQVORT. Bir həftə bəs edər!

Ceraldla lord Alfred daxil olurlar

CERALD (*missis Arbetnotun yanına gedir*). Ana, anacan!

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, özümü pis hiss edirəm. Məni evə apar, Cerald. Gərək gəlməyəydim.

CERALD. Bağışla, ana. Bu saat. Amma əvvəlcə lord İllinqvortla tanış oll (*Ona sarı yeriyir.*)

MİSSİS ARBETNOT. Bu gün yox, Cerald!

CERALD. Lord İllinqvort, çox istərdim ki, sizi anamla tanış edim.

LORD İLLİNQVORT. Böyük məmnuniyyətlə. (*missis Ollonbiyə*) Mən bu saat gəlirəm. Özgə anaları həmişə məni cana yığır. Bütün qadınlar öz anaları kimi olurlar. Onların faciəsi də məhz bundadır.

MİSSİS ALLONBİ. Kişilər isə atalarına heç vaxt oxşamırlar. Bu da onların faciəsidir.

LORD İLLİNQVORT. Bu gün sizin çox gözəl əhvalınız var!

Dönür və Ceraldla birlikdə missis Arbetnota sarı gedir. Qadını görəndə heyrətdən geriye sıçrayır, sonra yavaş-yavaş gözlərini Ceralda tuşlayır.

CERALD. Ana, bu, lord İllinqvortdur, mənə katib vəzifəsini təklif edən adam budur. (*Missis Arbetnot soyuq şəkildə təzim edir.*) Mənim üçün ən gözəl başlanğıcdır, anal! Ümidvaram ki, lord mənə görə peşman olmayacaq. Ana, lord İllinqvorta təşəkkür eləyəcəksən, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Əlbəttə, lord İllinqvort çox xeyirxah iş görüb; səninlə maraqlanıb...

LORD İLLİNQVORT (*əlini Ceraldın çiyinə qoyur*). Ooo! Ceraldla mən artıq yaxın dost olmuşuq, missis... Arbetnot...

MİSSİS ARBETNOT. Mənim oğlumla sizin aranızda ümumi heç nə ola bilməz!

CERALD. Ana, bu nə sözdür! Əlbəttə, lord İllinqvort çox ağıllı adamdır və dünyada hər şeyi bilir.

LORD İLLİNQVORT. Mənim əziz oğlum!

CERALD. O, həyatı hamıdan yaxşı bilir. Lord İllinqvort, mən sizin yanınızda olanda özümü bisavad hiss edirəm; əlbəttə, mənim üstünlüklərim də var. Amma azdır, mən o birilər kimi Oksfordda, ya da Etonda oxumamışam. Lakin görürəm lord İllinqvort belə şeylərə məhəl qoymur. Ana, o, mənə qarşı elə xeyirxahdır ki!

MISSİS ARBETNOT. Lord İllinqvort fikrini dəyişə bilər. İnanmıram ki, sənın onun katibi olmanı istəsin.

CERALD. Ana!

MISSİS ARBETNOT. Yadda saxla ki, özün də dedin, sənın üstünlüklərin azdır.

MISSİS ALLONBİ. Lord İllinqvort, mən bir dəqiqəlik sizinlə danışmaq istəyirəm. Xahiş edirəm bura gələsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Bağışlayın, missis Arbetnot! Cerald, ananızı əlavə çətinliklər yaratmağa qoymayın! Məsələ tamam həll olunub, elə deyilmi?

CERALD. Mən də elə düşünürəm. (*Lord İllinqvort missis Ollonbiyə tərəf gedir.*)

MISSİS ALLONBİ. Fikirləşdim ki, siz o qara məxmərli qadıncıdan heç vaxt yaxa qurtara bilməyəcəksiniz.

LORD İLLİNQVORT. O, çox gözəldir. (*Missis Arbetnota tərəf baxır.*)

LEDİ HANSTENTON. Karolin, bəlkə, hamımız musiqi zalına keçək? Miss Vorsley bizim üçün çalacaq. Əzizim missis Arbetnot, gəlirsiniz? (*doktor Dobeniyə*) Bir gün miss Vorsleyi mütləq sizin yanınıza gətirəcəyəm. Çox istərdim ki, hörmətli missis Dobeni o qızın skripkada çalğısına qulaq assın. Ah, unuttum! Axı hörmətli missis Dobeni qulaqdan bir qədər zəifdir, eləmi?

DOKTOR DOBENİ. Onun karlığı böyük itkidir. O hətta mənim moizələrimi belə eşitmir. O, xütbələri evdə oxuyur. Lakin onun daxili ehtiyatları hələ tükənməyib; hələ çox şeyi qalıb...

LEDİ HANSTENTON. Görünür, o, çox oxuyur, hə?

DOKTOR DOBENİ. Yalnız iri şriftləri oxuya bilir. Görməsi zəifləyib, tez yorulur. Lakin heç vaxt şikayət eləmir. Heç vaxt!

CERALD (*lord İllinqvorta*). Xahiş edirəm sizdən, musiqi zalına girməmişdən əvvəl anamla danışın. Ona elə gəlir ki, siz mənə düşündüyünüz şeyləri demirsiniz.

MİSSİS ALLONBİ. Siz gəlmirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Bu dəqiqə. Ledi Hanstenton, əgər missis Arbetnot icazə versə, mənim ona bir neçə kəlmə deyəcəklərim var. Biz bir azdan sizə qoşulanıq.

LEDİ HANSTENTON. Ah, əlbəttə, əlbəttə! Onunla danışın, o da sizə təşəkkürlərini bildirəcək. Oğluna görə. Missis Arbetnot, belə təklif hər oğula verilmir. Əzizim, hesab edirəm ki, bu, sizin ürəyinizcədir.

LEDİ KAROLİN. Con!

LEDİ HANSTENTON. Amma missis Arbetnotu çox da yubatmayın, lord İllinqvort! Biz onsuz keçinə bilmərik! *(O biri qonaqların ardınca musiqi zalına keçir.)*

Musiqi zalından skripkanın səsi gəlir.

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, deməli, o, bizim oğlumuzdur! Nə olar! Mən onunla fəxr edirəm! O, əsl Harforddur! Başdan-ayağa mənəm! Yeri gəlmişkən, Reyçel, niyə soyadı Arbetnotdur?

MİSSİS ARBETNOT. Sənin üçün nə fərq var ki, hansı soyadı daşıyır? Onsuz da, onun heç birinə hüququ yoxdur!

LORD İLLİNQVORT. Bəs niyə Ceralddır?

MİSSİS ARBETNOT. Qəlbini parçaladığım adamın – atamın şərəfinə qoymuşam!

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, bəsdür! Olan olub, keçən keçib. Yalnız bircə şey deyə bilərəm indi: mən oğlumuzdan çox, lap çox razıyam. Cəmiyyət onu yalnız mənim şəxsi katibim kimi tanıyacaq! Lakin mənim üçün o çox əziz, çox doğma bir adam olacaq! Qərbdədir, Reyçel, mənə elə gəlirdi ki, həyatım dolub qurtarıb. Amma belə deyilmiş. Orada nəse çatışmırdı, oğlum çatışmırdı! İndi oğlumu tapmışam, çox sevinirəm ki, tapmışam!

MİSSİS ARBETNOT. Sizin ona haqqınız yoxdur! Cüzi də olsa, ona hüququnuz çatmır! Oğul tamamilə mənə məxsusdur; mənim də olacaq!

LORD İLLİNQVORT. Əzizim Reyçel, siz iyirmi il ona sahib olmusunuz; saxlamısınız, böyütmüsünüz. Onu indi niyə mənə verməyəsiz? Heç olmasa, müvəqqəti... O həm də mənim oğlumdur.

MISSİS ARBETNOT. Siz atıb getdiyiniz uşaq barədə danışırınsınız, hə? O uşaq barədə ki, az qala, acıdan və ehtiyacdən öləcəkdi, hə? Əlbəttə, sizdən asılı qalsaydı, yəqin ki, öləcəkdi...

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, siz yaddan çıxarmısınız, deyəsən; mənə siz atmısınız. Mən sizi atmamışam.

MISSİS ARBETNOT. Mən sizi ona görə tərkd etdim ki, uşağa ad qoymaqdan imtina etdiniz. Uşaq anadan olmamış mən sizə yalvardım ki, mənəmlə evlənəsiniz.

LORD İLLİNQVORT. O vaxt mənəmlə gələcəyə heç bir ümidim qalmamışdı. Bundan başqa, Reyçel, mən sizdən yaşca çox kiçik idim. Mənəmlə iyirmi iki yaşım vardı, yox, iyirmi idi. Bütün bu tarixcə başlayanda, sizin atanızın bağında o tarixcə başlayanda mənəmlə iyirmi bir yaşım vardı.

MISSİS ARBETNOT. Kişi səhv hərəkət eləmək üçün kifayət qədər yaşlıdırsa, o, bu səhvini düzəltmək üçün də kifayət qədər yaşlı olur.

LORD İLLİNQVORT. Əzizim Reyçel, mücərrəd düşüncələr həmişə maraqlı olur; amma əxlaqı baxımdan onların heç bir əhəmiyyəti olmur. Mənəmlə, guya, oğlumu aclığa məhkum eləməyimə gəlincə isə deməliyəm ki, bu, həqiqətəuyğun deyil və səfəhlikdir. Mənəmlə anam sizə illik altı yüz funt təklif etdi, amma siz götürmədiniz, imtina etdiniz. Siz, sadəcə, itdiniz və uşağı da özünüzlə apardınız.

MISSİS ARBETNOT. Mən ondan bir penni belə qəbul edə bilməzdim. Sizin atanız başqa cür adam idi. Biz Parisdə olanda o, mənəmlə yanımda sizə dedi ki, siz mənəmlə evlənəməlisiniz.

LORD İLLİNQVORT. Ooo! Bəli bizim başqalarından tələb etdiyimiz şeydir, özümüzdən isə onu tələb etmirik. Əlbəttə, o vaxt mənəmlə anamın təsiri altındaydım. Cavanlıqda belə şeylər hamının başına gəlir.

MISSİS ARBETNOT. Bunu sizdən eşitməyimə çox sevinirəm. Cerald isə, təbii ki, sizinlə getməyəcək.

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, bu nə cəfəngiyatdır!

MISSİS ARBETNOT. Yəni, doğrudanmı, siz düşünürsünüz ki, mən öz oğluma icazə verəcəyəm ki...

LORD İLLİNQVORT. Bizim oğlumuz, Reyçel!

MİSSİS ARBETNOT. Yox, mənim oğlumdur! (*Lord İllinqvort çiyinlərini çəkir.*) Mən öz oğluma gəncliyimi korlayan, həyatımı məhv edən adamla getməyə icazə vermərəm! O adam mənim hər günümü zəhərə döndərmişdir! Siz başa düşmürsünüz ki, mənim keçmişim iztirab və rüsvayçılıqlarla dolu olub, hə?

LORD İLLİNQVORT. Əzizim Reyçel, açıq deməliyəm: Ceraldın gələcəyi mənim üçün sizin keçmişinizdən daha vacibdir.

MİSSİS ARBETNOT. Ceraldın gələcəyini mənim keçmişimdən ayırmaq olmaz!

LORD İLLİNQVORT. O məhz elə bunu etməlidir. Məhz elə siz də ona bu işdə kömək etməlisiniz. Siz nə yaman tipik qadınsınız. Siz bir tərəfdən sentimental danışırınsız, o biri tərəfdən də iliyinizə qədər xudbinsiniz! Amma gəlin qalmaqal-filan yaratmayaq. Reyçel, mən xahiş edərdim ki, siz məsələyə sağlam düşüncə baxımından yanaşasınız; bizim oğlumuzun xeyri baxımından yanaşasınız; gəlin özümüzü bir kənara qoyaq, yalnız oğlumuzun xətri üçün məsələni yoluna qoyaq. Baxın, indi oğlumuz kimdir? Ucqar bir ingilis şəhərində, əyalət bankında xırda bir məmur. Əgər fikirləşirsiniz ki, o xoşbəxtdir, yanılırsınız. O narazıdır və xoşbəxt də deyil.

MİSSİS ARBETNOT. Sizə rast gələnə qədər o, işindən tam razıydı. Siz onu korladınız.

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, mən elədim. Narazılıq tərəqqi üçün ilk addımdır; həm fərd üçün, həm də bütövlükdə xalq üçün. Mən ki onda əlçatmaz şeylərə həvəs oyatmaqla onu atmamışam. Ona əlverişli iş təklif etmişəm. Deyə bilərəm ki, sevindən uçmağa qanadı yox idi. Onun yerində kim olsaydı, belə edərdi. İndi isə siz yalnız biz doğma ata-oğul, oğul-ata olduğumuza görə onun karyerasını məhv etmək istəyirsiniz. Başqa sözlə, mən ona yad olsaydım, siz Ceralda icazə verəcəkdiniz, hə? Deməli, siz onun yalnız mənim qanımdan, canımdan olduğuna görə qadağan edirsiniz? Burada məntiq varmı?

MİSSİS ARBETNOT. Mən onu buraxmayacağam!

LORD İLLİNQVORT. Siz ona necə qadağan edə bilərsiniz? Siz hansı bəhanə ilə onu mənim təklifimdən boyun qaçırmağa məcbur edəcəksiniz? Mən, əlbəttə, ona bizim doğma olduğu-

muzu deməyəcəyəm. Siz də cəsarət edə bilməzsiniz. Bunu bilirsiniz! Siz özünüz ona belə tərbiyə vermişiniz!

MİSSİS ARBETNOT. Mən onu yaxşı adam kimi böyütmüşəm.

LORD İLLİNQVORT. Tamamilə doğrudur! Bəs nəticəsi? Siz onu öz hakiminiz kimi böyütmüşünüz; əgər sizin keçmişinizi nə vaxtsa bilsə, o, sizi mühakimə edəcək. O, sizin üçün çox sərt və ədalətsiz hakim olacaq. Reyçel, özünüzü aldatmayın! Nə qədər ki balacadırlar, uşaqlar valideynləri sevirlər; elə ki böyüyürlər, başlayırlar onları mühakimə etməyə. Onlar, demək olar ki, heç vaxt valideynləri bağışlamırlar.

MİSSİS ARBETNOT. Corc, oğlumu əlimdən almayın! Mən iyirmi dərddi, əzablı il yaşamışam, o illərin acılarını, göz yaşlarını yola salmışam; məni bu həyatda bircə nəfər sevən adam var, o da oğlumdur. Sizin həyatınız parlaq, nəşəli və dəbdəbəli olub; xoşbəxt həyat sürmüşünüz və bircə dəfə də bizi yadınıza salmamısınız. Dediynizə görə, barəmizdə düşünmək üçün heç bir əsasınız olmayıb. Bizə rast gəlməyiniz, sadəcə, təsadüfi hadisə olub, bədbəxt bir təsadüf. Xahiş edirəm, bir daha üstümüzdə gəlməyin! Dünyada yeganə qiymətli bircə oğlumu məndən almayın! Sizin isə hər şeyiniz var, ondan başqa. Həyatımın o balaca üzümlüyünə toxunmayın, o balaca bağırma və o bağır yeganə su quyusuna əl vurmayın, buraxın bizi yalnız! Allah mənə qəzəbdənmi, ya mərhəmətdənmi, balaca bir quzu göndərüb, onu əlimdən almayın! Corc, yalvarıram, Ceraldı aparmayın!

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, siz indi Ceraldın karyerası üçün lazım deyilsiniz. Ona indi mən lazımam! Vəssalam, bu mövzunu qapadaq!

MİSSİS ARBETNOT. Mən ona icazə verməyəcəyəm!

LORD İLLİNQVORT. Budur, bu da Cerald! Onun müstəqil qərar qəbul etmək hüququ var.

Cerald varid olur.

CERALD. Hə, anacan, güman edirəm ki, lord İllinqvortla məsələni həll etdiniz?

MİSSİS ARBETNOT. Yox, Cerald.

LORD İLLİNQVORT. Ananız bəzi səbəblərə görə sizin mənimlə getməyinizi istəmir.

CERALD. Nə üçün, ana?

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, düşündüm ki, sənə burada mənimlə daha yaxşıdır. Bilmirdim ki, məni tərk etmək istəyirsən.

CERALD. Ana, sən nə danışırsan? Əlbəttə ki, mən sənənlə birlikdə çox xoşbəxtəm. Lakin kişi həmişə anasıyla qala bilməz axı Bunu heç kəs etmirl Mən özümə karyera qurmaq istəyirəm, mövqə qazanmaq istəyirəm; mən elə bilirdim sən mənim lord İllinqvortun katibi olacağımla fəxr edəcəksən!

MİSSİS ARBETNOT. Səndən lord İllinqvorta katib çıxacağına zənn etmirəm. Bunun üçün sənənin biliyin azdır.

LORD İLLİNQVORT. Missis Arbetnot, sizin işlərinizə qarışmaq istəmirəm; lakin sonuncu ifadəniylə bağlı deməliyəm ki, bu məsələdə mən daha yaxşı hakiməm. Sizin oğlunuzun bütün göstəriciləri məni qane edir və mən ona güvənə bilərəm. Hətta mənim düşündüyümdən də artıqdır; çox artıqdır! (*Missis Arbetnot susur.*) Bəlkə, sizin başqa əsaslarınız var, missis Arbetnot! Axı nə üçün oğlunuzun bu vəzifəni tutmasını istəmirsiniz?

CERALD. Buna səbəb nədir, ana? Varsa, de!

LORD İLLİNQVORT. Missis Arbetnot, əgər səbəb varsa, xahiş edirəm deyəsiniz! Xahiş edirəm! Bizə indilə mane olan yoxdur, üçümüzükl Nə deyəcəksinizsə, aramızda qalacaq!

CERALD. Hə, ana, səbəb varmı?

LORD İLLİNQVORT. Əgər oğlunuzla tək qalmaq istəyirsinizsə, mən sizi tərk edə bilərəm. Ola bilsin ki, sizin mənim eşitməyimi istəmədiyiniz ayrı səbəbləriniz var.

MİSSİS ARBETNOT. Mənim ayrı səbəbim yoxdur.

LORD İLLİNQVORT. Onda, Cerald, əziz oğlum, hesab edək ki, məsələ həll olundu. Gəlin gedək artırmaya, hərəməz bir siqaret yandıraq. Missis Arbetnot, icazə verin deyim ki, siz çox müdrik bir addım atdınız, çox müdrik! (*Ceraldla çıxır.*)

Missis Arbetnot tək qalır. O, yerində donub-qalır; üzündə dərin bir qüssə var.

Pərdə enir.

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Ledi Hanstentongilin şəkil qalereyası. Arxa qapı artırmaya açılır. Lord İllinqvort və Cerald. Lord İllinqvort divanda əyləşib. Cerald isə kreslodə oturub.

LORD İLLİNQVORT. Cerald, ananız çox ağıllı qadındır. Mən bildirdim ki, nəhayət, razılıq verəcək.

CERALD. Lord İllinqvort, mənim anam çox vasvası qadındır; bilirəm, yəqin, o hesab edir ki, mən sizin katibiniz olmağa layiq deyiləm, çünki kifayət qədər savadım yoxdur. O, tamamilə düz fikirləşir. Mən məktəbdə oxuyarkən çox tənbel idim; indi bu, öz nəticəsini göstərir və mən imtahan verməyə belə qorxuram.

LORD İLLİNQVORT. Əzizim Cerald, imtahanların heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Əgər kişi centlməndirsə, deməli, o, lazım olan miqdarda bilir; yox əgər centlmen deyilsə, nə qədər bilsə də, xeyri yoxdur, onun zərərinədir.

CERALD. Lord İllinqvort, mən axı həyatı çox yaxşı bilmirəm.

LORD İLLİNQVORT. Qorxmayın, Cerald. Yadınızda saxlayın ki, siz həyatda ən gözəl şeyə – gəncliyə sahibsiniz! Gəncliyə tay ola biləcək ikinci bir gözəllik yoxdur həyatda! Yaşlı adamlar artıq həyatdan asılıdırlar. Gənclik isə həyatın ağasıdır. Gənclik üçün hər şey qabaqdadır. Hər kəs həyatda kral kimi doğulur, insanların əksəriyyəti də əksər krallar kimi sürgündə ölür; Cerald, mən gəncliyimi geri qaytarmaq üçün hər şey eləməyə hazırım; bircə səhər tezdən durmayım, idman eləməyim, cəmiyyətin yararlı üzvü olmayım.

CERALD. Axı siz özünüzü qoca hesab etmirsiniz, lord İllinqvort, elə deyilmi?

LORD İLLİNQVORT. Cerald, sizin atanız olmaq üçün mən kifayət qədər qocayam.

CERALD. Mən atamı xatırlamıram; o, çoxdan ölüb.

LORD İLLİNQVORT. Ledi Hanstenton mənə demişdi.

CERALD. Çox qəribədir ki, anam mənimlə heç vaxt atam barədə danışmır. Hərdən mənə elə gəlir ki, görünür, anamın ərə getdiyi adam ləyaqətsiz olub.

LORD İLLİNQVORT (*bir balaca üz-gözünü turşudur*). Doğrudan? (*Durub Ceralda yaxınlaşır və əlini onun çiyinə qoyur.*) Görünür, sizin üçün atasız çətin olub, Cerald?

CERALD. Ooo, yox, yox! Anam məni elə sevirdi ki! Mənim anam kimi ana yoxdur!

LORD İLLİNQVORT. Qəti şübhəm yoxdur! Lakin hər halda, düşünürəm ki, analar hərdən oğulları başa düşmür. Daha doğrusu, təsəvvür edə bilmirlər ki, oğulların qürur və ləyaqəti ola bilər, həyatı görmək, duymaq istəkləri, özlərinə ad-san, şöhrət yaratmaq istəkləri ola bilər. Axı siz, Cerald, ömrünüz boyu bu cındırxanada, Rokleydə oturub qala bilməzsiniz, yox?

CERALD. Əlbəttə yox! Bu, dözülməz olardı!

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, ana məhəbbəti çox şəfqətli, çox həssasdır, lakin o, hərdən həddən artıq xudbin olur. Mən demək istəyirəm ki, bu sevgidə həddən artıq xudbinlik olur!

CERALD (*astadan*). Mənə də elə gəlir.

LORD İLLİNQVORT. Ananız çox yaxşı qadındır; lakin hətta ən yaxşı qadınların belə həyata baxışları dar çərçivədə olur, onların uzağı görmək qabiliyyətləri məhdud, maraqları isə xırda olur, elə deyilmi?

CERALD. Elədir, onlar bizim üçün maraqsız olan şeylər barədə daha çox düşünürlər.

LORD İLLİNQVORT. Görünür, sizin ananız çox mömin qadındır, ya da buna oxşar bir ruha meyillidir, hə?

CERALD. Bəli, anam tez-tez kilsəyə gedir.

LORD İLLİNQVORT. Ooo, belə de! O, müasir qadın deyil! Amma müasir olmaq indi müasirlikdən geri qalmamaq deməkdir. Siz müasir olmaq istəyirsiniz, Cerald, elə deyilmi? Siz həyatı olduğu kimi görmək, qəbul etmək niyyətindəsiniz. Siz həyat barədə müxtəlif köhnə nəzəriyyələrlə başınızı doldurmaq istəmirsiniz. Baxın, sizə indi yaxşı bir cəmiyyətə qaynayıb-qarımaq lazımdır. Londonun nahar ziyafətlərində danışmağı bacaran, söz sahibi ola bilən adam bütün dünyaya sahib çıxa bilər. Gələcək modabazlara məxsusdur. Zərif adamlar hökmranlıq etməlidir.

CERALD. Həmişə istəmişəm ki, qəşəng geyinəm; lakin eşitmişəm ki, kişi gərək öz xarici görkəmiylə çox da məşğul olmasın.

LORD İLLİNQVORT. İndi adamlar o qədər bəsit olublar ki, hətta xarici görkəmin fəlsəfəsini anlaya bilmirlər. Yeri gəlmişkən, Cerald, gərək qalstuk bağlamağı öyrənsiniz. Yaxalıqdakı qönçəli sancaq üçün sentimentallıq da kifayət edər. Lakin qalstuk üçün əsas cəhət fasondur. Yaxşı bağlanmış qalstuk həyatda ilk vacib addımdır.

CERALD (*gülür*). Lord İllinqvort, ola bilsin ki, qalstuk bağlamağı öyrəndim, lakin sizin kimi danışmağı heç vaxt öyrəne bilməyəcəyəm. Mən danışmağı heç bacarmıram.

LORD İLLİNQVORT. Ooo! Hər bir qadınla elə danışın ki, guya, siz ona vurulmusunuz; hər bir kişiylə isə elə danışın ki, guya, o, sizi bezdirib; elə birinci mövsümün axırında görəcəksiniz ki, mükəmməl mərifəti olan kübar kişi nüfuzu qazanmışınız.

CERALD. Kübar cəmiyyətə girmək hüququ almaq çox çətin-dir, elə deyil?

LORD İLLİNQVORT. Bu gün kübar cəmiyyətə daxil olmaq üçün ya insanları yedizdirmək, yəni onlara nahar ziyafətləri vermək, ya məmnun edib sevindirmək, ya da onları silkələyib sarsıtmaq lazımdır. Vəssalam!

CERALD. Görünür, kübar cəmiyyət çox maraqlıdır, eləmi?

LORD İLLİNQVORT. Bu cəmiyyətin içində olmaq, demək olar ki, darıxdırıcıdır. Lakin onun çölündə olmaq isə, sadəcə, faciədir. Cəmiyyətsiz keçinmək olmaz. Əgər qadın kişiylə dəstək olmasa, o, heç vaxt həyatda uğur qazana bilməz; qadınlar isə cəmiyyəti idarə edirlər. Əgər qadınlar sənəin tərəfində deyilsə, onda sən batdın. Yalnız bu zaman sən ya elə dərhal vəkilliyin dalınca get, ya makler ol, ya da jurnalist.

CERALD. Qadınları başa düşmək çox çətin-dir, elə deyil?

LORD İLLİNQVORT. Siz heç onları başa düşməyə də çalışmayın. Qadınlar şəkildir. Kişilər isə problem. Əgər bilmək istəsəniz ki qadın əslində nə düşünür (yeri gəlmişkən deyim ki, bu, çox təhlükəlidir!), ona yalnız baxın, qulaq asmayın.

CERALD. Axı qadınlar çox ağıllıdır.

LORD İLLİNQVORT. Bax bunu həmişə onlara demək lazımdır. Lakin əzizim Cerald, filosoflara görə, qadınlar ruhun materiya üzərində, kişilər isə ruhun əxlaq üzərində qələbəsidir.

CERALD. Bəs nə üçün qadınlar, sizin dediyiniz kimi, cəmiyyəti idarə edirlər?

LORD İLLİNQVORT. Qadınların tarixi tiranlığın ən pis formasının tarixidir ki, dünya beləsinə rast gəlməyib. Zəiflərin güclülər üzərində zülmü. Bu, yeganə istibdad formasıdır ki, hələ də davam edir.

CERALD. Məgər qadınların təsiri saflaşdırmır insanı?

LORD İLLİNQVORT. İnsanı idrakdan başqa heç nə saflaşdırmır.

CERALD. Hər halda, hər cür qadın olur həyatda, elə deyil?

LORD İLLİNQVORT. Cəmiyyətdə iki cür qadın olur – gözəl olmayan qadınlar və boyalı qadınlar.

CERALD. Axı cəmiyyətdə yaxşı qadınlar da çoxdur, elə deyil?

LORD İLLİNQVORT. Həddən artıq çoxdur!

CERALD. Siz düşünürsünüz ki, qadınlar yaxşı ola bilməz?

LORD İLLİNQVORT. Bunu onlara heç vaxt deməyin; yoxsa onların hamısı dərhal dönüb olar yaxşı. Qadınlar füsunkarcasına ərköyün cinsdirlər. Hər bir qadın üsyankardır və o, özünə qarşı qəzəblə qiyam qaldırır.

CERALD. Lord İllinqvort, siz heç vaxt evlənməmişsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Kişilər yorğun olduqları üçün evlənilər, qadınlar isə maraq üçün ərə gedirlər. Sonda hər iki tərəf peşman olur.

CERALD. Necə bilirsiniz, insan evləndikdə xoşbəxt ola biləmi?

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, tamamilə xoşbəxt ola bilər! Lakin əziz Cerald, evli insanın xoşbəxtliyi onun evli olmadığı insanlardan asılıdır.

CERALD. Əgər o sevirsə, onda necə?

LORD İLLİNQVORT. İnsan gərək həmişə sevsin və məhz elə buna görə də heç vaxt evlənmək lazım deyil.

CERALD. Məhəbbət gözəl şeydir, eləmi?

LORD İLLİNQVORT. İnsan sevəndə əvvəlcə özünü aldadır, nəticədə başqalarını da aldatmış olur. Bax buna da məhəbbət deyirlər. Lakin bizim zamanədə əsl ehtiraslı sevgiyə nadir

hallarda rast gələrsən. Bu, o adamlar üçün bir imtiyazdır ki, onların görməyə başqa işləri yoxdur. Bu, cəmiyyətin avara təbəqəsinin yeganə məşğuliyyət növüdür, biz Harfordlar üçün isə həyatın yeganə mənasıdır.

CERALD. Harfordlar üçün?

LORD İLLİNQVORT. Bu, bizim nəslin soyadıdır. Cerald siz Perlər Kitabını¹ oxumalı, öyrənməlisiniz. Bu, yeganə kitabdır ki, cavan kübar adam əzbər bilməlidir; bu, ingilislərin ən yaxşı bədii kitabıdır, mən deyərdim. İndi, Cerald, siz mənimlə tamamilə yeni bir həyata qədəm qoyursunuz, mən istəyirəm ki, sizə necə yaşamağı öyrədim. (*Missis Arbetnot artırmada görünür, arxa planda.*) Çünki dünya axmaqlar tərəfindən ona görə qurulub ki, orada ağıllı adamlar yaşasın.

Ledi Hanstenton və doktor Dobeni varid olurlar.

LEDİ HANSTENTON. Hə, deməli, siz buradaymışsınız, lord İllinqvort?! Yəqin, siz bu cavan dostumuza onun yeni vəzifələrini başa salırsınız; ona yaxşı məsləhətlərlə yanaşı, siqaret çəkməyi də öyrədirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Ledi Hanstenton, mən ona ən yaxşı məsləhətlər və ən yaxşı siqaretlər verirəm.

LEDİ HANSTENTON. Çox təəssüf edirəm ki, burada olmadım, sizi eşidə bilmədim. Lakin mən öyrənmək üçün artıq çox yaşlıyam. Əlbəttə, sizdən başqa, möhtərəm baş keşiş (*doktor Dobeniyyə sarı dönür*), sizin kilsədə olanda öyrənirəm. Lakin orada da sizin nə deyəcəklərinizi qabaqcadan bilirəm və mənə bu, o qədər də təsirləndirmir. (*Missis Arbetnotu görür.*) Ah, əzizim missis Arbetnot, xahiş edirəm bura gələsiniz, bizə qoşulun. Gəlin, əzizim! (*Missis Arbetnot varid olur.*) Ceraldın lord İllinqvortla söhbətləri uzun çəkib; zənnimcə, siz Ceralda görə məmnunsunuz. Onun bəxti gətirib. Gəlin burada əyləşək. (*Otururlar.*) O gözəl naxıştıkmə işiniz necə gedir?

MİSSİS ARBETNOT. Mən hələ onun üzərində işləyirəm.

¹ *Perlər Kitabı* – İngiltərədə, Fransada, Yaponiyada yüksək zadəgan titulları barədə kitabdan söhbət edir.

LEDİ HANSTENTON. Məncə, missis Dobeni də nəşə tikirdi, eləmi?

DOKTOR DOBENİ. Bir zamanlar gözəl əl işləri vardı, tikirdi. Amma indi onun barmaqlarında əməlli-başlı podaqra¹ var. Artıq doqquz-on ildir ki, əl işləri ilə məşğul olmur. Lakin onun başqa əyləncələri var. O, öz sağlamlığı ilə daha çox maraqlanır.

LEDİ HANSTENTON. Ah! Bu, həmişə adama ləzzət verir, elə deyil? Lord İllinqvort, siz nədən danışırıdınız? Bizə də deyiniz.

LORD İLLİNQVORT. Mən Ceralda elə onu başa salırdım ki, adamlar həmişə öz faciələrinə gülürlər; bədbəxtliyə dözməyiniz yeganə vasitəsi də budur! Həm də bunun müqabilində insanların həyatda ciddi münasibət bəslədiyi bütün şeyləri komik tərdə görmək lazımdır.

LEDİ HANSTENTON. Hm... Yenə həmişəki kimi lord İllinqvort danışanda heç nə anlaya bilmirəm. İnsanpərvər Cəmiyyət necə də diqqətsizdir! Onlar heç vaxt mənə köməyə gəlmir. Mənim batmaqdan başqa çıxış yolum qalmır. Lord İllinqvort, mənə dumanlı şəkildə elə gəlir ki, siz həmişə günahkar adamların tərəfindəsiniz; mən isə həmişə çalışıram ki, müqəddəslərin tərəfini saxlayım. Başqa heç nə başa düşmürəm dediklərinizdən. Bəlkə, elə bunlar boğulan adamın xam xəyallarıdır.

LORD İLLİNQVORT. Müqəddəslərlə günahkarlar arasındakı yeganə fərq bundadır ki, hər bir müqəddəsin keçmişi var, hər bir günahkarın isə gələcəyi.

LEDİ HANSTENTON. Aaa! Bu, mənim lap axırma çıxdı ki! Heç sözüüm yoxdur! Biz, əziz missis Arbetnot, ikimiz də zamandan geri qalmışıq. Biz lord İllinqvortu başa düşə bilmərik. Yəqin, bizi lap çox qayğı ilə tərbiyə ediblər. İndi isə yaxşı tərbiyə adama yalnız mane olur. Yaxşı tərbiyə çox şeydən məhrum olmaq deməkdir.

MİSSİS ARBETNOT. Mən lord İllinqvortun hər hansı bir baxışıyla razılaşsaydım, özümə yazığım gələrdi.

LEDİ HANSTENTON. Tamam düz dediniz, əzizim!

Cerald çiyinlərini çəkib anasına baxır. Ledı Karolin gəlir.

¹ *Podaqra* – bədəndə maddələr mübadiləsinin pozulması nəticəsində eməle gələn oynaq və toxuma xəstəliyi

LEDİ KAROLİN. Ceyn, bilmirsiniz, Con haradadır?

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, onun üçün nəhaq yerə narahat olursunuz! O, ledi Statfildədir, onları indicə Sarı Qonaq otağında gördüm. Görünür, onlar üçün xoşdur, birlikdə şənlanırlar. Dayanın, getməyin, Karolin, qalın. Xahiş edirəm, əyləşin.

LEDİ KAROLİN. Yaxşısı budur gedim Conu axtarmağa. (Çıxır.)

LEDİ HANSTENTON. Kişilərə bu qədər diqqət göstərmək olmaz! Karolinin narahat olmağına əsas da yoxdur axı! Ledi Statfild elə suyuşirin qadındır ki! O, hər şeyə eyni rəğbətlə yanaşır. Gözəl xasiyyətdir. (Ser Con və missis Ollonbi varid olurlar.) Budur, bu da ser Con! Aha, missis Ollonbi də gəlir! Görünür, mən elə onu missis Ollonbiylə görmüşəm. Ser Con, Karolin sizi bərk axtarır.

MİSSİS ALLONBİ. Biz onu konsert zalında gözləyirdik, əziz ledi Hanstenton!

LEDİ HANSTENTON. Ah! Hə, hə, əlbəttə, konsert zalında! Mənsə elə bildim qonaq otağındasınız. Yaddaşım elə etibarsız olub ki! (doktor Dobeniya) Missis Dobeninin əla yaddaşı var, elə deyilmi?

DOKTOR DOBENİ. Əvvəllər öz yaddaşıyla qürur duyurdu; lakin sonuncu tutmasından sonra yalnız uşaqlığını xatırlayır. Amma deyim ki, o, bu xatirələrlə böyük təsəlli tapır.

Ledi Statfild və mister Kelvil varid olurlar.

LEDİ HANSTENTON. Aaa! Əzizim ledi Statfild! Mister Kelvil sizinlə nə danışdı?

LEDİ STATFİLD. Dərk elədiyimə görə, bimetallizmdən¹.

LEDİ HANSTENTON. Bimetallizmdən? Məgər bu, söhbət üçün müvafiq mövzudur? Bildiyimə görə, indi camaat hər şeydən danışır. Azaddırlar da, nədən istəyirlər danışirlar. Yaxşı, əzizim missis Ollonbi, bəs ser Con sizinlə nədən danışdı?

MİSSİS ALLONBİ. Pataqoniyadan².

¹ *Bimetallizm* – burada iki metala, məsələn, qızıl və gümüşə əsaslanan pul sistemi nəzərdə tutulur.

² *Pataqoniya* – Arjentinada gözəl təbiətə malik ərazi

LEDİ HANSTENTON. Doğrudanmı? Necə uzaq və yöndəmsiz bir mövzu! Şübhəsiz, ibrətamiz olardı.

MİSSİS ALLONBİ. O, Pataqoniya haqqında çox maraqlı danışdı. Sən demə, vəhşi heyvanlar hər şeyə tamamilə mədəni adamların baxdığı kimi baxırlar. Onlar necə də inkişaf ediblər!

LEDİ HANSTENTON. Nə edirlər bəyəm?

MİSSİS ALLONBİ. Göründüyü kimi – hər şey.

LEDİ HANSTENTON. Hörmətli baş keşiş, deməli, ibrətamiz haldır ki, insan təbiətinin eyni cür olmasını biləsən. Nə isə, dünya elə həmin dünyadır, heç dəyişməyib! Elə deyilmi?

LORD İLLİNQVORT. Bütün dünya iki sinfə bölünür: birincilər qara camaat kimi ağlasığmaz şeylərə inanırlar, ikincilər isə ağlasığmaz şeylər icad edir...

MİSSİS ALLONBİ. Sizin kimi?

LORD İLLİNQVORT. Bəli, mən həmişə özümə mat qalırım. Bu, yeganə şeydir ki, ondan ötrü yaşamağa dəyər.

LEDİ STATFİLD. Bəs son zamanlar siz heyrətədicə nə iş görmüsünüz belə?

LORD İLLİNQVORT. Mən özümdə müxtəlif cür gözəl keyfiyyətlər icad eləmişəm.

MİSSİS ALLONBİ. Hə, belə de! Belədə birdən-birə mükəmməl ola bilməzsiniz. Bunu bir qədər yavaş-yavaş edin, təcridən...

LORD İLLİNQVORT. Mən dərhal mükəmməl olmağa da can atmıram. Daha doğrusu, ümidvaram ki, olmayacağam dal Bu heç də yerinə düşməzdi. Qadınlar bizi qüsurlarımıza görə sevirlər. Əgər qüsurlarımız kifayət qədərdirsə, onda onlar bizə hər şeyi bağışlayarlar; hətta bizim nəhəng ağlımızı da!

MİSSİS ALLONBİ. Bizdən sizin istedadınızı təhlil eləməyi xahiş etmək belə tez deyil ki? Biz pərəstişi bağışlayırıq, bizdən bundan artıq tələb etmək olmaz!

Lord Alfred varid olur. O, ledi Statfildin yanında əyləşir.

LEDİ HANSTENTON. Biz qadınlar hər şeyi bağışlamalıyıq. Elə deyil, əziz missis Arbetnot? Əminəm ki, siz də mənimlə razılaşarsınız.

MISSİS ARBETNOT. Yox, razılaşmıram, ledi Hanstenton. Məncə, çox şey var ki, qadınlar heç vaxt onları bağışlamır.

LEDİ HANSTENTON. Hansı şeylərdir?

MISSİS ARBETNOT. Başqa qadının həyatını məhv etmək. *(Yavaş-yavaş səhnənin arxasına tərəf yeriyir.)*

LEDİ HANSTENTON. Elədir, çox kədərli haldır. Lakin zənimcə, indi elə gözəl idarələr var ki, orada belə qadınlara baxırlar; onları düz yola gətirirlər; məncə, həyatın sirri elə bundan ibarətdir ki, hər şeyə mümkün qədər soyuqqanlı və yüngül yanaşasan.

MISSİS ALLONBİ. Həyatın sirri ondadır ki, yersiz hissə qapılmayasan.

LEDİ STATFİLD. Həyatın sirri ondadır ki, dəhşətli dərəcədə aldadıldığınız zaman gərək məyusluğunuzla, ümitsizliyinizlə əylənəsiniz.

KELVİL. Ledi Statfild, həyatın sirri nəfslə, tamahla mübarizə aparmaqdadır.

LORD İLLİNQVORT. Həyatın heç bir sirri yoxdur. Həyatın məqsədi, əgər o da varsa, həmişə cəzbedici, şirnikləndirici şeylər axtarmaqdadır. Onlar çox azdır. Bəzən bütün günü yelə verirsen, amma bir dənə də olsun cəzbedici şey tapmırsan. Bu, sadəcə, dəhşətdir. Gələcək üçün qorxmağa başlayırsan.

LEDİ HANSTENTON *(yelpiklə onu hədələyir)*. Bilmirəm niyə, amma mənə elə gəlir ki, sizin burada danışdıqlarınızın hamısı, sadəcə, tərbiyəsizlikdir. Lakin sizə qulaq asmaq çox maraqlı idi.

LORD İLLİNQVORT. Hər bir fikir əxlaqsızdır. Onun mahiyyətində dağdıcılıq var. Siz nə barədəsə düşünəndə həmin o “nə barədə”ni məhv edirsiniz. Fikrin təsiri kimi ölümçül heç nə yoxdur.

LEDİ HANSTENTON. Lord İllinqvort, mən heç nə başa düşmədim. Amma şübhə etmirəm ki, bunlar hamısı həqiqətdir. Şəxsən mən çox fikirləşdiyim üçün özümü heç qınamıram. Məncə, qadınlara çox düşünmək ziyandır. Onlar hər şeydə olduğu kimi, bunda da orta həddi gözləməlidirlər.

LORD İLLİNQVORT. Orta hədd çox mənfur bir xüsusiyyətdir. Yalnız ifrat cəhd qələbəyə aparır.

LEDİ HANSTENTON. Məncə, bunu yadımda saxlayacağam. Bu ifadə gözəl səslənir. Amma mən hər şeyi unutmğa başlıyaram. Aman Allah, necə böyük bədbəxtlik!

LORD İLLİNQVORT. Bu elə sizin güclü füsunkar gözəlliklərinizdən biridir, ledi Hanstenton. Qadınlara yaddaş gərək deyil. Qadında yaddaş zövqün məhv olmasının başlanğıcıdır. Qadının şlyapasına baxan adam dərhal deyə bilər ki, bu qadının yaddaşı var, ya yox.

LEDİ HANSTENTON. Lord İllinqvort, siz necə də sevimlisiniz! Siz həmişə belə çənaətə gəlırsiniz ki, biz qadınların ən bıabırçı cəhəti elə bizim ən böyük məziyyətimizdir. Sizin həyata baxışlarınız adama təskinlik verir.

Nökər varid olur.

NÖKƏR. Doktor Dobeninın kareti gözləyir!

LEDİ HANSTENTON. Əzizim baş keşiş! Hələ on birin yanısıdır ki!

DOKTOR DOBENİ (*durur*). Ledi Hanstenton, təəssüf ki, mən getməliyəm. Çərşənbə günləri missis Dobeni çox pis yatır.

LEDİ HANSTENTON (*ayağa durur*). Yaxşı, sizi ləngitməyim. (*Qarıya çədar yola salır.*) Mən nökerə tapşırıdım ki, karete bir cüt kəlik qoysun. Yəqin ki, onlar missis Dobeninın xoşuna gələcək.

DOKTOR DOBENİ. Ah, siz çox səxavətlisiniz, ledi Hanstenton. Amma deyim ki, indi missis Dobeni bərk şeylər yemir; həlməşik şeylər yeyir. O, çox həyatsevərdir, çox! Şıkayət-filan da eləmir. (*Ledi Hanstentonla birlikdə çıxır.*)

MİSSİS ALLONBİ (*lord İllinqvorta yaxınlaşır*). Bu gün ay necə də gözəldir!

LORD İLLİNQVORT. Gedək aya baxmağa. Bizim zəmanədə nəse dəyişkən şeylərlə əylənmək xoşdur.

MİSSİS ALLONBİ. Sizin güzğünüz var.

LORD İLLİNQVORT. Bu güzğü çox amansızdır. O, mənə yalnız qınışlarımı göstərir.

MİSSİS ALLONBİ. Mənim güzğüm daha tərbiyəlidir. O, mənə heç vaxt həqiqəti demir.

LORD İLLİNQVORT. Deməli, sizə vurulub.

Ser Con, ledi Statflid və lord Alfred çıxırlar.

CERALD (*lord İllinqvorta*). Olar mən də sizinlə gəlim?

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, əzizim! (*Üçü də çıxışa tərəf gedir.*)

Ledi Karolin varid olur, ətrafa boylanır, otərəf-butərəfə baxıb əks tərəfə keçir; ser Con və ledi Statflidin getdiyi istiqamətə yeriyir.

MISSİS ARBETNOT. Cerald!

CERALD. Nə olub, ana!

Lord İllinqvortla missis Ollonbi çıxırlar.

MISSİS ARBETNOT. Çox gecdir. Gəl gedək evə!

CERALD. Anacan, əzizim! Gəl bir az da qalaq. Lord İllinqvortla olmaq elə maraqlıdır ki! Yeri gəlmişkən, ana, mənim sənə böyük bir sürprizim var! Biz bu ayın axırında Hindistana yola düşürük.

MISSİS ARBETNOT. Gedək evə!

CERALD. Sən istəyirsənsə, gedək, ana. Qoy lord İllinqvortla xudahafizləşim, beşcə dəqiqəyə gəlirəm. (*Çıxır.*)

MISSİS ARBETNOT. Əgər istəyirsə, məni tərək etsin! Amma onunla yox! Heç vaxt onunla yox! Mən buna dözə bilmərəm! (*Obaş-bubaşa gedir.*)

Ester daxil olur.

ESTER. Missis Arbetnot, necə gözəl bir gecədir!

MISSİS ARBETNOT. Doğrudan?

ESTER. Missis Arbetnot, çox istərdim ki, sizinlə yaxından tanış olum. Əlbəttə, əgər icazə versəniz. Siz buradakı o biri qadınlara bənzəmirsiniz. Bu gün qonaq otağına girəndə, elə bil,

nəsə təmizlik və paklıq gətirdiniz özünüzlə. Mən özümü çox gic kimi apardım. Bəzən lazımi anda lazım olan sözləri demirlər; lazım olan adama demirlər.

MİSSİS ARBETNOT. Mən dediklərinizin hamısını eşitdim. Razıyam sizinlə, miss Vorsley.

ESTER. Bilmirdim ki, siz eşitmisiniz. Lakin bildirdim ki, siz mənimlə razılaşacaqsınız. Günah işlətməmiş qadın cəzalandırılmalıdır, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Elədir.

ESTER. Axı o qadını namuslu kişi və qadınların məclisinə buraxmaq olmaz!

MİSSİS ARBETNOT. Elədir, olmaz!

ESTER. Kişi də eynilə beləcə cəzalandırılmalıdır.

MİSSİS ARBETNOT. Eynilə, düzdür! Bəs uşaqlar, əgər varsa, onlar da cəzalandırılmalıdır?

ESTER. Bəli! Belə lazımdır. Ataların günahları uşaqların üstünə düşür. Bu, ədalətli qanundur. Allah tərəfindən verilmiş qanundur.

MİSSİS ARBETNOT. Allah tərəfindən verilmiş ən amansız qanunlardan biridir! (*Divar sobasına tərəf yeriyr.*)

ESTER. Missis Arbetnot, oğlunuzun sizi tərk etməsinə təəssüflənirsiniz?

MİSSİS ARBETNOT. Bəli.

ESTER. Siz onun lord İllinqvortla getməsinə razısınız? Əlbəttə, bu işdə mövqe, pul var. Lakin mövqe, vəzifə, pul hələ hər şey demək deyil, düzdür?

MİSSİS ARBETNOT. Onlar heç nə demək deyil; onlar yalnız bədbəxtlik gətirir insana.

ESTER. Onda bəs nə üçün oğlunuzu buraxırsınız onunla?

MİSSİS ARBETNOT. Oğlum özü belə istəyir.

ESTER. Əgər siz ondan xahiş eləsəniz ki getməsin, o, sizə qulaq asar, elə deyil?

MİSSİS ARBETNOT. O artıq qəti qərara gəlib ki, getsin.

ESTER. Oğlunuz sizin sözlünüzdən çıxma bilməz. O, sizi həddən artıq çox istəyir. Ondən rica edin, xahiş edin ki, getməsin. İcazə verin, mən onu sizin yanınıza göndərim. İndi o, lord İllinqvortla artırmadadır. Mən onların yanından ötəndə gördüm ki, gülürlər.

MİSSİS ARBETNOT. Narahat olmayın, miss Vorsley, mən gözləyəyəm. Bu çox da vacib deyil.

ESTER. Yox, mən ona deyəcəyəm ki, siz gözləyirsiniz. Xahiş edirəm, sizdən rica edirəm, ona deyün ki, getməsin. (Çıxır.)

MİSSİS ARBETNOT. O gəlməyəcək... Bilirəm... o gəlməyəcək...

Ledi Karolin daxil olur. O, həyəcanla otərəf-butərəfə göz gəzdirir. Cerald varid olur.

LEDİ KAROLİN. Mister Arbetnot, icazə verin soruşum: siz oralarda ser Conu görmədiniz ki?

CERALD. Yox, ledi Karolin, artırmada yox idi.

LEDİ KAROLİN. Çox qəribədir! Onun artıq yatmaq vaxtı keçib! (Çıxır.)

CERALD. Anacan, bağışla ki, səni gözlətdim. Tamam unutmuşdum. Ana, bu gün elə yaxşı gündür ki! Mən heç vaxt belə sevinməmişdim!

MİSSİS ARBETNOT. Getməyinə görə sevinirsən?

CERALD. Yox, ana, belə demə. Əlbəttə, təəssüflənirəm ki, səni yalnız qoyub gedirəm. Sən ən yaxşı anasan. Bütün analardan yaxşısan. Axı lord İllinqvort demişkən, elə bütün ömrümüz boyu bu cındır şəhərdə, Rokleydə yaşamaq olmaz ki! Sənin üçün, bəlkə də, bunun fərqi yoxdur. Amma mənim üçün fərqi var. Qürur, ad-san məsələsidir bu. Mən daha çox şey əldə etmək istəyirəm. Karyera, vəzifə istəyirəm. İstəyirəm elə bir şey edim ki, sən mənimlə fəxr edəsən. Lord İllinqvort mənə kömək edəcək. O, mənim üçün hər şey edəcək.

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, oğlum, lord İllinqvortla getmə. Yalvarıram sənə, oğlum, getmə onunla! Cerald, nə olar, getmə!

CERALD. Ana, nə tez fikrini dəyişdin?! Bir anın içində sənə nə oldu belə? Heç özün də bilmirsən nə danışırsan, ana?! Saat yarım bundan qabaq qonaq otağında razılıq verdin; indi fikrini dəyişirsən, etiraz edirsən? Həyatımın yeganə şansından məni məhrum etmək istəyirsən? Mən bu yeganə şansımı əldən verməliyəm? Ana, sənə nə olub? Lord İllinqvort kimiləri həyatda adama çox nadir hallarda rast gəlir axı! Məgər bu, belə deyil,

ana? Çox qəribədir, mən xoşbəxtliyin bir addımlığında ikən doğma anam mənə mane olur! Bundan başqa, ana, sən bilir-sənmi ki, Ester Vorsleyi sevirəm. Axı onu necə də sevməyim, hə? Onu elə sevirəm ki, hətta bunu sənə deyə də bilmirəm; sevgimi ifadə edə bilmirəm. Əgər mənim vəzifəm, mövqeyim olsa, onda gələcəyə də ümidim olacaq... Mən... mən... o qıza... ürəyimi... Başa düşürsən, ana... Lord İllinqvortun katibi olmaq nə deməkdir? Belə bir başlanğıc bilirsən nə deməkdir? Bu karyera... məni gözləyir... öz qapılarını açıb mənim qarşımda. Əgər mən lord İllinqvortun katibi olsam, Esterə də evlənmək təklifi edə biləcəyəm. Yoxsa hansısa cındır bank məmuru yüz il də qalsa, bunu edə bilməz...

MİSSİS ARBETNOT. Oğlum, sən miss Vorsleylə nikaha ümid etmə. Mənim onun həyata baxışlarından xəbərim var. O, elə indicə mənə bunların hamısını dedi. *(pauza)*

CERALD. Onda mənim qarşımda yalnız mənsəbə çatmaq məsələsi qalır ki! Hər necə olsa, bu, nəşə deməkdir! Mən o mənsəbi əldə etməyə şadam! Sən həmişə mənsəbimin yolunda mənə mane olmağa çalışmışan, ana! Mənim iddialarıma, arzu və qürurumu boğmağa çalışmışan, elə deyilmi? Sən həmişə mənə demisən ki, dünya fanidir, pozğundur, uğurlara can atmağa dəyməz, cəmiyyət miskinidir, nə bilim nəəə... Amma bax mən bunlara inanmıram indi! Ana, mənə, dünya nəşəylə doludur. Düşünürəm ki, cəmiyyət arasında olmaq maraqlıdır və maraqlı da olmalıdır. Düşünürəm ki, uğurlara can atmağa dəyər. Ana, mənə öyrətdiklərinin hamısı yanlışdır, sən mənə düzgün tərbiyə verməmişən. Lord İllinqvort uğur adamıdır, onun nailiyyətləri çoxdur. O, zamanə adamıdır, zamanla ayaqlaşma bilir. O, cəmiyyət arasında yaşayır və cəmiyyət üçün yaşayır. Mən də onun kimi olmaq üçün hər şeyimi verərdim.

MİSSİS ARBETNOT. Mənim üçün isə kaş sən öləydin, belə sözlər deməyəydin!

CERALD. Ana, axı sən nə üçün lord İllinqvorta qarşısan, hə? Mənə de görüm, nə olub? Nə olub axı?

MİSSİS ARBETNOT. O, pis adamdır.

CERALD. Necə yəni pisdir? Başa düşürəm...

MİSSİS ARBETNOT. Deyərəm.

CERALD. Məncə, sən ona görə lord İllinqvorta pis deyirsən ki, o, sənin kimi düşünmür, sənin inandıqlarına da inanmır. Ana, axı kişilər qadınlardan fərqlidir. Təbiidir ki, onların dünyagörüşləri müxtəlifdir.

MİSSİS ARBETNOT. Məsələ lord İllinqvortun nəyə inanıb-inanmadığında deyil, bunun əhəmiyyəti də yoxdur. O, sadəcə, pis adamdır, vəssalam.

CERALD. Ana, bəlkə, sən onun haqqında bir şey bilirsən, mənə demirsən, hə? Görünür, nəse öyrənmisən onun barəsində, hə?

MİSSİS ARBETNOT. Hə, bilirəm. Onu tanıyıram.

CERALD. Əminsən?

MİSSİS ARBETNOT. Tam əminəm.

CERALD. Çoxdan bilirsən bunu?

MİSSİS ARBETNOT. İyirmi ildir.

CERALD. İyirmi il bundan qabaq insanın həyatında nələr baş verdiyini indi xatırlatmaq, səncə, ədalətliymi? Axı lord İllinqvortun cavanlığının bizə nə aidiyyəti var? Bunun bizim üçün nə əhəmiyyəti var ki?

MİSSİS ARBETNOT. O adam necə olubsa, indi də elədir və bundan sonra da elə olacaq. İnsan xarakteri dəyişmir.

CERALD. Ana, lord İllinqvort nə edib? Söylə mənə. Əgər o, rüsvayçı bir hərəkət edibsə, mən onunla getməyəcəyəm. Sən məni ki yaxşı tanıyırsan?!

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, yaxın gəl, oğlum. Yanımda otur, lap uşaqlıqda necə oturdunsa, elə otur. O zaman sən mənim əziz, balaca körpəm idin.

Cerald anasının yanında oturur.

MİSSİS ARBETNOT (*oğlunun saçlarını tumarlayır, əlini sığallayır*). Cerald, nə vaxtsa bu həyatda bir qız yaşayırdı; çox gənc idi, təxminən, on səkkiz yaşı olardı. O vaxt lord İllinqvortun adı Corc Harford idi. Həmin o Corc Harford o qızla tanış oldu. O qız təcrübəsiz, həyat haqqında heç bir təsəvvürü olmayan məsum bir qız idi. Oğlan isə ağıllıydı, hər şeyi bilirdi. Oğlan qızı məcbur elədi ki,

qız ona vurulsun. Qız elə möhkəm vuruldu ki, onunla qaçmağa məcbur oldu; öz ata ocağını tərək etdi. Qız oğlanı elə ürəkdən sevirdi ki! Oğlan söz verdi ki, qızla evlənsin. Qız da ona inandı! Qız o vaxt çox gənc idi və həyatın nə demək olduğunu bilmirdi. Oğlan isə toyu bu həftədən o biri həftəyə, bu aydan o biri aya təxirə salır, vaxtı uzadırdı. Qız həmişəki kimi ona inamaqda davam edirdi. Qız sevirdi. Qızın uşağı oldu; lakin uşaq olmamışdan qabaq qız oğlana yalvardı ki, onunla uşağın xətrinə evlənsin; heç olmasa, uşağa ad qoysunlar ki, qızın günahı uşağın üstünə düşməsin. Uşağın nə günahı var, o, məsum bir körpə idi. Oğlan imtina etdi. Beləliklə, uşaq doğulandan sonra qız uşağı da götürüb oğlanı tərək elədi; qızın həyatı, qəlbi, nəyi vardısıa məhv oldu, parçalandı; onun içindəki bütün nəcib hissləri, xeyirxah duyğular da öldü. Qız dəhşətli iztirablar içində qaldı və indi də o iztirablarla yaşayır. O qız bütün həyatı boyu iztirab və əziyyətlərə qatlaşıb yaşayacaq. O qız üçün nə rahatlıq, nə sevinc, nə də bağışlanma var! O qadın öz zəncirini bir cinayətkar kimi sürüyür. O qadın cüzamlı xəstələr kimi maska taxır. Od o qadını təmizləyə bilmir. O qadının yangısını su söndürə bilmir. O qadına heç nə şəfa gətirə bilməz! O qadını heç bir yuxu dərmanı yatızdırma bilməz! O qadını heç bir tiryək kefləndirə bilməz! O ölmüşdür! Onun qəlbi ölmüşdür!... Bax buna görə mən lord İllinqvortu pis adam hesab edirəm. Bax buna görə mən istəmirəm ki, mənim oğlum onunla getsin!

CERALD. Ana, əzizim, bütün bunlar, əlbəttə, faciəli səslənir. Lakin mənə elə gəlir ki, qız da lord İllinqvort qədər günahkardır. Axı yaxşı qız, əsl yaxşı qız öz atası evindən onunla evlənməyən adamla qaça biləmi? Əsl tərbiyəli qız onunla evlənməyən bir kişiylə bir yerdə yaşayarmı? Tərbiyəli qız belə etməz!

MİSSİS ARBETNOT (*pauza*). Cerald, mən bütün etirazlarımı geri götürürəm. Sən lord İllinqvortla hara istəsən gedə bilərsən.

CERALD. Ah, mənim əziz anam! Belə də bilirdim! Bilirdim ki, sən mənə mane olmaq istəməzsən! Sən Allahın yaratdığı ən yaxşı qadınsan! Lord İllinqvorta gəlincə isə deməliyəm ki, o, belə vicdansız və alçaq hərəkətlər eləməyə qadir deyil. Mən buna inanmıram, sadəcə, inanmıram.

ESTER (*səhnə arxasından qışqırır*). Buraxın məni! Buraxın!

Ester qorxa-qorxa qaçır, özünü Ceraldın üstünə atır, ona sığır.

ESTER. Ooo! Mənə kömək edin! Məni onun əlindən qurtarın!

CERALD. Kimdən?

ESTER. O, məni təhqir etdi! Mənə kömək edin!

CERALD. Kim? Kimdir o? Kimdir? Kimdir sənə cürət edən?

Səhnənin arxasından lord İllinqvort görünür. Ester Ceraldın qoynundan çıxıb lordu göstərir.

CERALD (*qəzəb və hiddətlə*). Lord İllinqvort, siz dünyanın ən məsum bir varlığını təhqir etmişiniz! Bu qız mənim anam kimi təmiz bir məxluqdur! Siz mənim dünyada hər şeydən çox sevdiyim bir qızı təhqir etmişiniz! Mən onu anam qədər sevirəm! Mən sizi öldürəcəyəm! Əgər göydə Allah varsa, sizi məhv edəcəyəm!

MISSİS ARBETNOT (*Ceralda tərəf qaçır və onu saxlayır*). Yox, yox! Oğlum, lazım deyil!

CERALD (*anasını itələyir*). Mane olma, ana, mən onu öldürəcəyəm!

MISSİS ARBETNOT. Cerald!

CERALD. Burax məni, ana! Dedim ki burax!

MISSİS ARBETNOT. Dayan! Cerald, dayan dedim sənə! O, sənin atandır!

Cerald anasının əlindən tutur, onun üzünə baxır. Ana yavaş-yavaş döşəməyə doğru əyilir, üz-gözündə dəhşətli bir utanc hissi doluşur. Ester ayaqları ucunda qapıya sarı gedir. Lord İllinqvort dodaqlarını gəmirərək qaşqabağını sallayır. Bir an keçir, Cerald anasını qaldırır, onun çiyinlərindən yapışır və otaqdan çıxarır.

Pərdə.

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Missis Arbetnotun qonaq otağı. Arxadan böyük fransız şüşə pəncərəsi görünür. Pəncərə başa açılır. Soldan və sağdan qapı var. Cerald Arbetnot yazı masasında nəşə yazır. Alisa varid olur, onun dalınca ledi Hanstenton və missis Ollonbi daxil olurlar.

ALISA. Ledi Hanstenton və missis Ollonbi! (*Qonaqların gəlişini xəbər verib çıxır.*)

LEDİ HANSTENTON. Sabahınız xeyir, Cerald!

CERALD (*durur*). Sabahınız xeyir, ledi Hanstenton. Xoş gördük, missis Ollonbi!

LEDİ HANSTENTON (*oturur*). Cerald, biz gəldik ki, əziz ananıza baş çəkək! Ümidvarıq ki, o, indi sapsağlamdır!

CERALD. O, hələ öz otağından çıxmayıb, ledi Hanstenton.

LEDİ HANSTENTON. Ah! Ötən gecə hava yaman boğanaq idi! Məncə, bugünkü havada şimşək var! Bəlkə də, bu bir musiqidir, bilmək olmaz! Musiqi həmişə adama romantik lad verir, daha doğrusu, adamın əsəblərinə təsir edir!

MİSSİS ALLONBİ. Bizim zəmanədə bunların ikisi də bir şeydir!

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, nə demək istədiyinizi başa düşmürəm; çox şadam ki, başa düşmürəm. Zənnimcə, siz nəşə yaxşı bir şey demədiniz. Ooo, görürəm siz missis Arbetnotun gözəl qonaq otağını seyr edirsiniz. Gözəl otaqdır, həm də köhnə dəblədir, eləmi?

MİSSİS ALLONBİ (*dəstəli gözlüyü ilə otağa göz gəzdirir*). Əsl ingilis evidir; xoşbəxt ailə ocağı!

LEDİ HANSTENTON. Çox dəqiq sözdür, əzizim. Lap düzgün ifadə elədin. Cerald, əzizim, ananızın ətrafında kim varsa, hamısına ondan yaxşı impulslar gəlir.

MİSSİS ALLONBİ. Lord İllinqvort deyir ki, bütün təsirlər pisdir, müsbət təsirlər isə ikiqat ziyandır.

LEDİ HANSTENTON. Lord İllinqvort missis Arbetnotla yaxından tanış olsa, o, öz fikrini dəyişər. Mən onu mütləq bura gətirəcəyəm.

MİSSİS ALLONBİ. Mən də istərdim lord İllinqvortu xoşbəxt ailə ətrafında görüm.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, bu, ona çox faydalı olacaq. İndi, az qala, bütün London qadınları evlərini səhləb çiçəkləri ilə, nə bilim xaricilərlə, fransız romanları ilə bəzəyirlər. Amma burada otaq, görürsünüz, necə sadə və səliqəlidir. Təbii güllər, adamı şoka salmayan kitablar, şəkillər... Bu şəkillərə baxanda utanmırsan.

MİSSİS ALLONBİ. Amma mən utanıb-qızarmağı sevirəm.

LEDİ HANSTENTON. Nə olar, utanmaz ənlək barədə nə qədər desən danışmaq olar; əlbəttə, əgər lazım olan anda qızarmağı bacarırsansa. Yazıq Hanstenton mənə deyirdi ki, sən çox nadir hallarda qızarırsan. Lakin o özü də çox xırdaçı adam idi. O, mənə öz dostlarıyla tanış etməzdi; yalnız yaşı yetmiş ötmüş dostlarından başqa heç kəslə qoymazdı danışmağa. Yazıq qoca lord Aşton da onlardan biri idi. Sonralar öyrəndim ki, Aştonun özü də boşanma proseslərində çox iştirak edib. Bədbəxtlikdir, vallah!

MİSSİS ALLONBİ. Mən yetmişyaşlı kişiləri daha çox xoşlayıram. Onlar qadınlara ölənə kimi sevgi təklif edirlər. Məncə, yetmiş yaş kişi üçün ideal yaşıdır.

LEDİ HANSTENTON. Cerald, bu qadın düzələn deyil, eləmi? Ümidvaram ki, mən bundan sonra sizin ananızla tez-tez görüşəcəyəm. Axı siz lord İllinqvortla tezliklə çıxıb gedəcəksiniz, elə deyil?

CERALD. Mən fikrimi dəyişdim və lord İllinqvortun katibi olmayacağam!

LEDİ HANSTENTON. Ola bilməz, Cerald! Bu ki ağılsızlıqdır! Nə üçün, səbəb nədir belə?

CERALD. Məncə, bu yer mənim üçün deyil.

MİSSİS ALLONBİ. Kaş o yeri mənə təklif edəydi. Amma lord İllinqvort deyir ki, mən kifayət qədər ciddi deyiləm.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, gərək bu evdə belə şeylər danışmayasınız. Missis Arbetnot bizim fırlandığımız əxlaqsız cəmiyyət barədə heç nə bilmir; o, bu cəmiyyətə girmək istəmir. Çox tərbiyəli qadındır. Mənim üçün böyük şərəf idi ki, o, dünən bizə gəlirdi. Bu da bizim ziyafətə çox böyük alicənablıq gətirdi.

MİSSİS ALLONBİ. Ah! Deməli, buna görə sizə elə gəldi ki, havada şimşək qoxusu var, eləmi?

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, bunu necə dilinizə gətirirsiniz? Bu şeylər arasında ümumi heç nə yoxdur! Cerald, doğrusu, deyin görüm siz axı bu yerə niyə münasib saymırsınız özünü?

CERALD. Bizim lord İllinqvortla həyata baxışlarımız fərqlidir.

LEDİ HANSTENTON. Axı, əzizim Cerald, sizin yaşınızda həyata nə kimi baxış ola bilər ki? Siz yaşda cavanların həyata baxışı olur ki? Bu, tamam yersizdir. Bu baxımdan sizi gərək başqaları idarə edə. Lord İllinqvort sizə çox yaxşı bir vəzifə təklif edib; onunla səyahətə çıxsanız, dünyanı görərsiniz, öyrənərsiniz; daha doğrusu, lazım olduğu qədər gəzib-görərsiniz dünyanı, əlverişli şəraitlərdə müxtəlif lazımı adamlarla tanış olarsınız; bu da sizin karyeranızın başlanğıcı üçün ən vacib şərtidir.

CERALD. Mən dünyanı görmək istəmirəm, artıq onu gördüm.

MİSSİS ALLONBİ. Mister Arbetnot, ümid edirəm ki, siz hələ həyatdan doymamısınız. Əgər kişi bunu deyirsə, deməli, həyatdan bezib.

CERALD. Mən anamı qoyub getmək istəmirəm.

LEDİ HANSTENTON. Ax, Cerald, Cerald, bu artıq tənbellikdir! Yalnız tənbellik demək olar buna! Anamı tək qoymaq istəmirəm! Sizin ananızın yerində olsaydım, təkidlə deyərdim ki, gedin!

Alisa varid olur.

ALİSA. Miledi, missis Arbetnot üzr istəyir; onun başı bərk ağnyır və bu gün o, heç kəsi qəbul eləyə bilmir. (*Çıxır.*)

LEDİ HANSTENTON. Baş ağnyır? Çox təəssüf! Cerald, bəlkə, siz axşam ananızla bizə gələsınız, hə? Əlbəttə, əgər ananız özünü yaxşı hiss eləsə...

CERALD. Bu gün çətin, ledi Hanstenton!

LEDİ HANSTENTON. Onda sabah! Ah, kaş atanız olaydı, o heç qoyardımı sizi burada sürünəsiniz. O, dərhal sizi lord İllinqvortla göndərərdi. Amma analar həmişə zəif olur. Onlar hər şeydə oğullara güzəştə gedirlər. Ah, biz yalnız qəlbimizlə yaşayırıq, qəlbimizlə! Gedək, əzizim, gedək, hələ kilsəyə də

getməliyəm, missis Dobeniyyə də baş çəkməliyəm; mənə elə gəlir o da özünü pis hiss eləyir. Qəribədir, çox qəribədir, baş keşiş buna necə dözüür, başım çıxmır! O, ərlərin ən yaxşısıdır! Sözüün həqiqi mənasında nümunəvi ərdir! Hələlik, Cerald! Ananıza ən səmimi salamımı çatdırın.

MİSSİS ALLONBİ. Xudahafiz, mister Arbetnot.

CERALD. Sağ olun. (*Ledi Hanstenton və missis Ollonbi çıxırlar. Oturub məktubları oxuyur.*) Mən indi burada hansı soyadı yazım? Nə imza qoyum? Mənim heç birinə hüququm çatmır. (*İmza qoyur və məktubu konvertin içinə yerləşdirir, ünvanı yazır və məktubu surğucumaq istəyir. Qapı açılır. Missis Arbetnot daxil olur. Cerald surğucu yerə qoyur. Ana və oğul bir-birinə baxırlar.*)

LEDİ HANSTENTON (*açıq şüəli qapıdan boylanır*). Cerald, bir də sağ olun. Biz birbaşa sizin gözəl bağınızdan keçib-gedirik və mənim məsləhətlərimi də unutmayın. Lord İllinqvortla dərhal çıxıb gedin.

MİSSİS ALLONBİ. Hələlik, mister Arbetnot! Baxın a, səyahətdən qayıdanda mənim üçün yaxşı bir şey gətirin. Hind şalı olmasın a, bax, məbada hind şalı gətirəsiniz!

Çıxırlar.

CERALD. Mən ona məktub yazdım.

MİSSİS ARBETNOT. Kimə?

CERALD. Atama. Yazdım ki, o, saat dörd üçün bura gəlsin.

MİSSİS ARBETNOT. O gəlməyəcək. Mən onu evimin kəndərinə belə buraxmaram.

CERALD. O gəlməlidir.

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, əgər sən lord İllinqvortla getmək istəyirsənsə, bu saat get. Dərhal çıx get ki, mən ölməyim. Lakin mənim onunla görüşməyimi xahiş eləmə!

CERALD. Ana, başa düş, məni lord İllinqvortla getməyə heç kəs məcbur eləmir. Səni tərk etməyə də heç kim vadar etmir. Sən ki məni yaxşı tanıyırsan! Mən ona yazdım ki...

MİSSİS ARBETNOT. Nə yazı bilərsən axı ona?

CERALD. Anacan, bilmirsən ki, nə yazı bilərəm?

MİSSİS ARBETNOT. Yox!

CERALD. Ana, yəqin ki, təxminən bilirsən. Ana, düşün, nə etmək olar? Bax bu günlərdə təcili nə edə bilərik? Yaxşı-yaxşı düşün!

MİSSİS ARBETNOT. Heç nə etmək olmaz!

CERALD. Mən lord İllinqvorta yazdım ki, o, səninlə evlənməlidir.

MİSSİS ARBETNOT. Mənimlə evlənməlidir?

CERALD. Hə, ana! Mən onu məcbur edəcəyəm! O, sənə etdiyi pislikləri yuyub-təmizləməlidir. Günahını yumalıdır. Ədalət qalib gəlməlidir! Gec də olsa, ana, ədalət zəfər çalmalıdır! Bir neçə gündən sonra sən lord İllinqvortun qanuni arvadı olacaqsan.

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, axı...

CERALD. Axısı-maxısı yoxdur. Mən bunu təkidlə tələb edirəm. Mən onu məcbur edəcəyəm. Onun imtina eləməyə cəsarəti çatmaz.

MİSSİS ARBETNOT. Axı mən imtina edirəm ondan, Cerald! Mən lord İllinqvorta ərə getməyəcəyəm!

CERALD. Ərə getməyəcəksən? Ana!

MİSSİS ARBETNOT. Mən ona getməyəm...

CERALD. Axı başa düşürsən... Bu, səndən və məndən ötrüdür... Bu izdivac vacibdir. Bu izdivac məlum səbəblərə görə baş tutmalıdır! Onsuz da, mənə bunun köməyi dəyməyəcək! Mənə ad verməyəcək! Əslində isə bu, mənim haqqım olardı! Lakin sənin üçün bunun mənası olacaq! Gec də olsa, sən, ana, mənim atamın arvadı olacaqsan. Məgər bunun əhəmiyyəti yoxdur?

MİSSİS ARBETNOT. Mən ona ərə getməyəcəyəm!

CERALD. Ana, sən ona getməlisən!

MİSSİS ARBETNOT. Yox, getməyəcəyəm! Sən günahın yuyulmasından danışsən? O günahı nə ilə yumaq olar ki? Mən rüsvay oldum, o isə yox! Bunu yumaq olar? Kişiyə qadının adı tarixçəsidir, vəssalam. Həmişə belə olub, bundan sonra da belə olacaq. O tarixçənin sonu da adı sonluqdur. Qadın əzab çəkir. Kişi isə azad gəzir.

CERALD. Ana, bilmirəm bu, adı sonluqdurmu? Ümid edi-

rəm ki, adi deyil. Lakin sənin həyatın, hər halda, bununla bitmir. Burada kişi gərək öz günahını yusun. Bu azdır hələ. Bu, keçmiş ütüləyə bilməz. Lakin hər halda, gələcəyi ki işıqladır, açır, sənin üçün yaxşılaşdırır!

MİSSİS ARBETNOT. Mən lord İllinqvorta ərə getməkdən imtina edirəm.

CERALD. O özü sənin ayağına gəlib sənə evlənmək təklif eləsə, sən ona başqa cür cavab verərdin. Unutma ki, o, mənim atamdır!

MİSSİS ARBETNOT. Əgər o özü gəlsə, nə eləsə, xeyri yoxdur, mənim cavabım qəti olacaq: yox! Unutma ki, mən də sənin ananam!

CERALD. Ana, səninlə çox çətindir danışmaq! Başa düşmə-rəm axı niyə sən məsələyə düzgün yanaşmırsan, yeganə düz mövqedən baxmırsan? Bu, sənin həyatının əzablarını məhv edə bilər, bu, bizim adımızın üstündəki kölgəni süpürüb ata bilər! Bunun üçün məhz izdivac lazımdır! Başqa çıxış yolumuz yoxdur! Toydan sonra isə biz ikimiz də səninlə buradan gedərik! Amma əvvəlcə gərək toy olsun! Əvvəla, bu, sənin öz qarşında olan öhdəliyindir! İkincisi isə bütün qadınlar qarşısındakı öhdəliyidir! Bəli, dünyadakı digər qadınlar qarşısındakı borcundur! Qoy o bilsin ki, qadınları aldatmaq olmaz! Qoy bir daha qadınları aldatmasın!

MİSSİS ARBETNOT. Mənim qadınlara borcum yoxdur! Mənə heç bir qadın kömək eləmədi. Mən heç bir qadında təsəkinlik tapa bilmədim. Heç kim mənə təsəlli belə vermədi. Qadınlar bir-birinə qarşı çox amansız olurlar. Dünən gecə o qız, yaxşı qız olsa da, mənim yanımdan elə aradan çıxdı ki, elə bil, taun xəstəliyinə tutulmuşdum. Bəli, o, düz elədi. Mən pis qadınam, rüsvay olmuşam. Lakin mənim səhvlərim mənim özümə aiddir, özümünküdür! Mən bu günah yükünü özüm daşımalıyam. Tək daşımalıyam. Axı günah işlətməyən qadınlarla mənim nə əlaqəm ola bilər? Günahkar qadınla günahsız qadın arasında ümumi nə ola bilər axı? Onlar heç vaxt bir-birini başa düşməzlər!

Ester daxil olur.

CERALD. Ana, yalvarram sənə, mən deyəni elə.

MİSSİS ARBETNOT. Hansı oğul bu dəhşətli qurbanı anasına təklif edər? Dünyada belə bir oğul tapa bilərsənmi? Yox!

CERALD. De görürm, hansı ana öz uşağının atasına ərə getməkdən imtina edib? Belə bir ana olmayıb!

MİSSİS ARBETNOT. Nə olar, qoy mən birinci olum. Mən isə bunu etməyəcəyəm.

CERALD. Ana, sən Allaha inanırsan və mənə də bu ruhda böyütmüsən. Onda qoy sənin inamın, o inamın ki mənə uşaqlıqda onu qanınla-canınla öyrətmisən, qoy o inamın sənə desin ki, mən düz deyirəm. Sən bunu bilirsən, sən bunu hiss edirsən.

MİSSİS ARBETNOT. Bilmirəm və hiss etmirəm də! Mən heç vaxt kilsəyə gedib diz çökməyəcəyəm və Allahdan belə bir iyərnc təhqirə – Corc Harfordla izdivaca xeyir-dua diləməyəcəyəm! Yox, mən kilsənin mənə əmr etdiyi o sözləri dilimə gətirə bilmərəm! Mən bunu istəmirəm və buna cürət edə bilmərəm! Axı mən necə and içə bilərəm ki, nifrət etdiyim adamı sevəcəyəm; axı mən necə dilimə gətirə bilərəm ki, mənə rüsvay edən bir adama hörmət edəcəyəm. Öz gücündən istifadə edib mənə günaha batıran bir kəsə itaət edəcəyimə necə and içə bilərəm? Yox! İzdivac sevən adamların mərasimidir. İzdivac onun kimi adamın və mənim kimisinin ayını deyil! Cerald, mən hamını aldatmışam! Səni istehza və təhqirlərdən qorumaq üçün bütün dünyanı aldatmışam. Mən iyirmi il cəmiyyətə yalan demişəm. Mən cəmiyyətə həqiqəti söyləyə bilməzdim. Kim deyə bilərdi ki? Lakin mən öz xeyrim naminə Allaha yalan deyə bilmərəm və Allah qarşısında adamları da aldada bilmərəm. Yox, Cerald, heç bir mərasim, heç bir toydan söhbət belə gedə bilməz. Heç bir kilsə və qanun mənə Corc Harfordla birləşdirə bilməz! Ola bilsin ki, mən indi də onunla çox bağlıyam; mənə oğurlayaraq varlı edən bir şəxslə bağlıyam, mən öz həyatımın çirkabında qiymətli bir mirvari tapmışam, ya da mənə elə gəlir ki, bu, qiymətli mirvaridir. Ola bilər...

CERALD. İndi mən səni başa düşürəm.

MİSSİS ARBETNOT. Kişilər ananın nə olduğunu heç vaxt başa düşmürlər. Mənim o biri qadınlardan fərqim o olub ki,

onlar qarşımda günahkardır; mən özüm də günahkaram ona görə ki, ağır cəza almışam və böyük rüsvayçılıq yaşamışam. Bütün bunlara baxmayaraq, mən səni doğmaq üçün ölümün gözlərinin içinə baxdım. Səni yedizdirmək üçün ölümlə mübarizə aparmalı oldum. Ölüm səndən ötrü mənimlə savaşa girmişdi. Bütün qadınlar balasından ötrü ölümlə mübarizə aparmalı olurlar. Ölüm sonsuz qadın kimidir, onun uşağı olmur və o məhz buna görə bizdən uşaqlarımızı almaq istəyir. Cerald, sən lüt idin, mən səni geyindirdim, sən ac idin, mən səni yedizdirdim. Bütün uzun qış gecələrini mən sənə qulluq etdim, gecə-gündüz bilmədim; əgər sevdiyin adamdan ötrü alçaq bir işə, yaxud xidmətə gedirsənsə, o, alçaq deyil! Mən isə.... Ah! Əziz oğlum, mən səni necə sevirdim! Samueli sevən Hannadan¹ da, bəlkə, çox sevirdim! Sənin sevgiyə, qayğıya, nəvazişə ehtiyacın vardı. Çox zəif idin, səni yalnız bu sevgi xilas edə bildi. İnsanın həyatını yalnız sevgi xilas eləyə bilər. Lakin oğullar çox vaxt diqqətsiz olurlar və anaları qərəzsiz yaralayrlar və bizə həmişə elə gəlir ki, onlar böyüyəndə bizi qiymətləndirərlər və bizi lazımcına başa düşərlər. Lakin bu, belə deyil. Həyat onların başını özlərinə elə qarışdırır ki, onlar analarıyla yox, özlərinə bab olan, xoş gələn adamlarla dostluq edirlər... Onların öz əyləncələri var – bu əyləncələrdən biz məhrum edilmişik; onların öz maraqları var – bizə bu maraqlar yaddır. Onlar tez-tez bizə qarşı ədalətsizlik edirlər, ya da həyatda rast gəldikləri çətinliklərə görə bizi günahlandırirlar, həyatın şirin və xoş anlarını isə bizimlə bölüşdürmürlər... İndi sənin çox dostların peyda olub, sən onların evində olmusan, onlarla birlikdə sevinmişən, mən isə öz sirimini içimdə saxlayaraq sənin elədiklərini eləməyə cürət etməmişəm; evdə qalmışam və özümə qapanmışam, günəşdən gizlənmişəm və qaranlığa mübtəla olmuşam. Mənim o mötəbər ailələrdə nə işim vardı ki? Mənim keçmişim həmişə mənimlə olub. Sən elə bilirdin ki, mən həyatın sevinclərinə laqeydəm? Boynuma alıram: mən onlar üçün darıxdım, lakin bu ləzzətlərə toxunmağa belə cürət etmirdim; düşünürdüm ki, mənim buna haqqım da yoxdur.

¹ Hanna – İncildə Peyğəmbər Samueli dünyaya gətirən qadın

Sən elə bilirdin ki, mənim kasıblar arasında işləməkdən xoşum gəlir. Sənə elə gəlirdi ki, bu, mənim nəсібim, vəzifəmdir. Belə deyildi! Axı mən hara gedə bilərdim? Xəstələr onların balışını düzəldən əllərdən soruşurlar ki, təmizsiniz, yoxsa çirkli? Can verən adamlar üçün fərqi yoxdur – onları öpən dodaqlar günaha batıb, ya yox? Mən hər zaman səni düşünmüşəm; mən onlara sənə lazım olmayan sevgini vermişəm; onlara məxsus olmayan hisslərimi xərcəmişəm. Sən isə düşünürdün ki, mən kilsəyə tez-tez gedirəm, başımı kilsə işlərinə həddən artıq çox qarışdırıram. Bəs hara gedə bilərdim? Allahın evi yeganə evdir ki, günahkarları sevinclə qarşılıyır; sən isə hər zaman mənim qəlbimdə idin, Cerald, hər zaman və hər yerdə! Mən hər gün, səhər-axşam Allahın evində diz çöküb yalvaranda heç vaxt öz günahlarımla bağlılaşmağımı diləməmişəm, peşman olduğumu da etiraf etməmişəm. Axı mən necə edəydim bunu; bu günahımın məhsulu sən idin, əziz oğlum, sən! Hətta indi, bax bu an sən mənimlə sərt davrananda belə mən peşman deyiləm. Yox! Sən mənim üçün bəkirəlikdən, paklıqdan daha qiymətliyənsən! Mənim üçün təmizliyimi əbədi qoruyub saxlamaqdansa sənin üçün daha yaxşı, deyirdim, ən yaxşı ana olmaq daha yaxşıdır... Ah, oğlum, sən niyə bunları görə bilmirsən, niyə məni başa düşürsən? Axı biz mənim rüsvayçılığımı birləşdirdi, mənim günahım səni mənə daha da doğmalaşdırdı, qiymətli etdi. Mən səndən ötrü qəlbimi və bədənimə satmışam, ona görə səni bu qədər sevirəm. Xahiş edirəm, məndən belə bir alçaq addımı atmağı rica eləmə. Sən mənim günahımın uşağısan, daim beləcə qal, oğlum!

CERALD. Anacan, mən bilmirdim ki, sən məni belə sevir-sən. Bundan sonra mən sənə daha yaxşı oğul olacağam, söz verirəm! Biz heç vaxt bir-birimizdən ayrılmayacağıq... Lakin... ana... bu məsələdə mən heç nə edə bilmirəm. Sən gərək atama ərə gedəsən. Sən gərək onun qanuni arvadı olasan. Bu, sənin borcun və vəzifəndir!

ESTER (*missis Arbetnota tərəf yüyürür və onu qucaqlayır*). Yox! Yox! Lazım deyil! Bu, əslində, sizin həyatınızın ilk rüsvayçılığı olacaq. Əsl şərəfsizlik sizə ilk dəfə olaraq toxuna bilər. Atın onu, mənimlə gedək. İngiltərədən başqa da ölkələr var. Bəli,

bəli, okeanın o tayında ölkələr var! Daha yaxşı, daha müdrik, daha ədalətli ölkələr var! Dünya böyük və genişdir!

MİSSİS ARBETNOT. Ooo, yox, mənim üçün dünya böyük deyil! O, mənim üçün əl içindən də kiçikdir! Yolumun üstündə isə yalnız tikanlar var!

ESTER. Belə olmaz! Biz haradasa yaşıl dərələr, şəffaf sular taparıq; əgər ağılamaq lazım gəlsə, onda birlikdə ağlayarıq! Axı biz ikimiz də onu sevirdik!

CERALD. Ester!

ESTER (*onu özündən aralayır*). Yox, yox, lazım deyil! Siz məni sevə bilməzsiniz! Əgər ananızı sevmirsinizsə, məni sevə bilməzsiniz! Ananızın qarşısında diz çöküb ona səcdə etməirsinizsə, mənə ehtiram göstərə bilməzsiniz! Bu anada qadının bütün məşəqqətləri, iztirabları cəmləşib. Onun simasında bütün qadınlara böyük dərd üz verib.

CERALD. Ester, Ester! Bəs mən nə edim?

ESTER. Siz atanız olmuş adama hörmət edirsiniz?

CERALD. Hörmət? Mən ona nifrət edirəm. O, çox şərəfsiz adamdır!

ESTER. Təşəkkür edirəm, dünən siz məni onun əlindən qurtardınız.

CERALD. Boş seydir! Sizin üçün mən ölümə də gedərəm. Lakin siz axı mənə demədiniz, indi mən nə etməliyəm?

ESTER. Məgər mən indicə sizə təşəkkür etmədim? Məni qurtardığınıza görə...

CERALD. İndi bəs nə edim?

ESTER. Qəlbimizin səsini dinləyin, ondan soruşun, məndən yox! Mənim anam olmayıb. Mənim xilas olunası, ya da şərəfsizlik ümidinə buraxılması anam olmayıb!

MİSSİS ARBETNOT. Ah, o amansızdır! Amansız! Qoy mən gedim!

CERALD (*anasının üstünə atılır, onun qarşısında diz çökür*). Ana, anacan, məni bağışla! Bağışla məni, anacan, səhv elədim!

MİSSİS ARBETNOT. Əllərimi öpmə, onlar soyuqdur. Mənim qəlbim də soyuyub, o sınıb.

ESTER. Ah, belə deməyin, missis Arbetnot! Ürək yaralarla

yaşayır. Həzz qəlbi daşa döndərə bilər, var-dövlət onu üzə bilər, lakin... dərd... kədər yox! Dərd onu sındıra bilməz! Bir də axı sizin nə dərdiniz var ki! Bu dəqiqələrdə siz ona daha çox doğmalaşdınız; siz heç vaxt bu qədər ona əziz olmamışdınız! Heç vaxt! Ona qarşı mərhəmətli olun, iltifatınızı ondan əsirgəməyin!

CERALD. Ana, sən mənə həm ana, həm də atasan! Mənə daha heç kim lazım deyill Bütün bunları mən yalnız səndən ötrü deyirdim, yalnız səndən ötrü! Ah, ana, danışsana, heç olmasa, bir söz del Yəni, doğrudanmı, mən bir sevgimi tapıb, o birini itirdim? Bunu mənə demə, ana! Ah, ana, sən yaman amansızsan! *(Durur və hönkürtü ilə divana sərələnir.)*

MİSSİS ARBETNOT *(Esterə)*. O, özünə başqa bir sevgi tapıbmı?

ESTER. Siz ki bilirdiniz, mən onu ilk baxışdan sevmişdim.

MİSSİS ARBETNOT. Biz çox kasıbıq, qızım.

ESTER. Əgər insanı sevirlərsə, o, kasıb ola bilməz! Heç kəs, heç bir insan kasıb ola bilməz! Mən öz var-dövlətimə nifrət edirəm. O, mənə mənəvi işgəncə verir. Qoy o, bu mənəvi işgəncəni mənimlə paylaşsın.

MİSSİS ARBETNOT. Axı biz rüsvay olmuşuq. Biz atılmışların sırasındayıq. Ceraldın heç rəsmi adı da yoxdur. Ataların günahı oğulların adına yazılır. Bu, Allahın qanunudur.

ESTER. Mən düz demədim. Allahın qanunu yalnız məhəbbətdir!

MİSSİS ARBETNOT *(durur, Esterin əlindən tutub divanda sərələnən Ceralda sarı gəlir; Cerald başını əlləri arasına alıb, missis Arbetnot oğluna toxunur, Cerald başını qaldırır)*. Cerald, mən sənə atanı verə bilmərəm, amma sənin üçün arvad gətirdim.

CERALD. Ana, mən sizin heç birinizə layıq deyiləm!

MİSSİS ARBETNOT. Əgər birinci qadın gəlirsə sənin yanına, deməli, sən layıqsən buna! Cerald, sən öz arvadınla məni tərkdib getsən... hərdən məni xatırla, yaddan çıxarma məni, oğlum! Dua edəndə mənim üçün də dua et! İnsan gərək ən xoşbəxt anlarında da dua etsin! Sən isə xoşbəxt olacaqsan, əziz oğlum!

ESTER. Siz həqiqətənmə bizdən ayrımaq istəyirsiniz?

CERALD. Ana, sən ki bizi qoyub getməyəcəksən, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Mən sizə şəərəfsizlik gətirə bilərəm!

CERALD. Ana!

MİSSİS ARBETNOT. Onda bir az yanınızda qalaram! Sonrasına baxarıq, əgər istəsəniz, həmişəlik sizinlə qalaram.

ESTER (*anaya*). Gəlin bizimlə bağa gedək!

MİSSİS ARBETNOT. İndi yox, bir azdan.

Ester və Cerald çıxırlar. Missis Arbetnot qapıya yaxınlaşır. Divar sobasının yanında ayaq saxlayır. Güzgüyə baxır. Alisa varid olur.

ALİSA. Gələn var, miledi.

MİSSİS ARBETNOT. Deyin ki, evdə yoxam! Verin görüm vizit kartını. (*Kartı alır və oxuyur.*) Deyin, onu qəbul edə bilmərəm.

(*Lord İllinqvort daxil olur. Missis Arbetnot onu güzgüdə görür. Diksinir, lakin dönmür. Alisa çıxır.*) Corc Harford, sizə bu gün nə lazımdır? Mənə deməyə sözlünüz də yoxdur! Bu evi sakit buraxın!

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, Cerald bizim haqqımızda hər şeyi bilir! Hansısa bir ortaq məxrəcə gəlməliyik; elə etməliyik ki, hər üçümüzü razı salsın. Səni əmin edirəm ki, mən ona ən yaxşı, ən səxavətli ata olacağam!

MİSSİS ARBETNOT. Oğlum hər an içəri girə bilər. Dünən gecə sizi xilas etdim. Amma bu gün çətin söz verirəm buna. Mənim oğlum çox sarsıntı keçirib, çox sarsıntılıdır. O, bu rüsvayçılığı da çox ağır keçirir, xahiş edirəm, çıxın gedin buradan.

LORD İLLİNQVORT (*oturaraq*). Dünənki gecə həddən artıq uğursuz bitdi. O səfeh qız, o puritan qız o səhnəni ondan ötrü düzüb-qoşdu ki, mən onu öpmək istədim. Məgər öpüşdə pis bir şey var?

MİSSİS ARBETNOT (*dönür*). Öpüş bütün həyatı korlaya bilər, Corc Harford! Mən bunu bilirəm və çox yaxşı da bilirəm!

LORD İLLİNQVORT. Gəlin indi bu barədə mübahisə etməyə. Bu gün də dünən olduğu kimi bizim üçün hər şeydən vacib oğlumuzdur! Onu çox sevirəm; sizə də məlumdur ki – hərçənd bu, sizə qərribə də gələ bilər – mən, sadəcə, onun dünən gecə özünü aparmasına heyrət etdim. O, bir an tərəddüd etmədən

o dəyməduşər qızı müdafiyə qalxdı; mən də elə öz oğlumun belə görmək istəyirdim! Bundan başqa, məgər mənim oğlum bütün hallarda puritanı müdafie eləməzmi? Əlbəttə eləyər. İndi baxın, görürün nə təklif edirəm...

MİSSİS ARBETNOT. Lord İllinqvort, sizin heç bir təklifiniz mənim üçün maraqlı deyil.

LORD İLLİNQVORT. Bizim yaramaz İngilis qanunlarına görə, mən Ceraldı oğulluğa götürə bilmərəm. Lakin mən öz mirasımı ona saxlaya bilərəm. İllinqvort, əlbəttə, nəslin mülküdür, lakin bu, ev deyil, darıxdırıcı bir kazarmadır. O, Aşbini götürə bilər, ora daha gözəl yerdir, İngiltərənin şimalında yerləşən Harboro ov üçün ən gözəl yerdir, oranı da götürə bilər, ya da Müqəddəs Ceyms Skverdəki evi. Centlmenə bundan artıq nə lazımdır ki?

MİSSİS ARBETNOT. Əlbəttə, heç bir şey!

LORD İLLİNQVORT. Titula gəlincə isə bizim demokratik zamanədə o maneədir. Mən, sadəcə, Corc Harford olanda hər şeyim vardı; nə istəyirdim, hər şey edirdim. İndi isə yalnız başqalarının arzuladığı bircə şeyim var; bu isə daha xoşagəlməz bir şeydir. Buna görə də mən təklif edirəm ki...

MİSSİS ARBETNOT. Axı mən sizə dedim, sizin təklifiniz məni maraqlandırmır. Xahiş edirəm çıxıb gedəsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Oğlan yarım il sizinlə, yarım il də mənimlə yaşayar. Bu, ədalətli olar, mənəcə. Siz maddi yardım alarsınız, nə qədər istəsəniz, harada istəsəniz yaşaya bilərsiniz. Sizin keçmişinizə gəlincə isə, o barədə heç kəs heç nə bilmir; məndən və Ceralddan başqa. Hə, əlbəttə, o ağpaltarlı puritan qızdan başqa. O, bu barədə danışı bilməz; onu öpmək istəyən barədə də susacaq! O zaman qadınlar onu axmaq hesab edəcəək, kişilər isə dəyməduşər! Siz də heç nədən qorxmayacaqsınız! Nədən qorxacaqsınız ki?! Mənim Ceralddan başqa varisim olmayacaq axı! Bir də axı, bəlkə, mən özüm də evləndim!

MİSSİS ARBETNOT. Siz gecikmisiniz. Mənim oğluma lazım deyilsiniz. Biz sizsiz də keçinərik!

LORD İLLİNQVORT. Siz nə demək istəyirsiniz, Reyçel?

MİSSİS ARBETNOT. Ceraldın karyerası üçün siz artıq lazım deyilsiniz ona. İndi siz artıq adamsınız.

LORD İLLİNQVORT. Başa düşmürəm.

MİSSİS ARBETNOT. Pəncərədən baxın. (*Lord İllinqvort pəncərəyə yaxınlaşır.*) Yaxşı olar ki, onların gözüne görünməyəsınız. Xoşagəlməz xatirələri oyatmayın. (*Lord İllinqvort heyətlə kənara çəkilir.*) Cerald o qızı sevir. Onlar bir-birini sevir. Biz sizdən qurtulduq. İndi buradan çıxıb getmək istəyirik.

LORD İLLİNQVORT. Hara?

MİSSİS ARBETNOT. Sizə deməyəcəyik; əgər axtarıb-eləsəniz, biz sizi tanımayacağıq. Yəni, bu, sizi təəccübləndirir? Bəs siz dodaqlarını öpüslə zəhərləmək istədiyiniz o qızdan, həyatını rüsvayçılıqla örtüydünüz o gəncdən, namusunu ləkələdiyiniz o anadan nə gözləyirdiniz?

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, siz necə də amansız olmusunuz!

MİSSİS ARBETNOT. Bir vaxtlar həddən artıq yumşaq, həlim idim. İndi mənim üçün belə yaxşıdır. Dəyişmişəm.

LORD İLLİNQVORT. O vaxt mən çox cavan idim. Biz kişilər həyatı çox erkən tanımağa başlayırıq.

MİSSİS ARBETNOT. Biz qadınlar isə həyatı çox gec başa düşürük. Bax qadınla kişi arasında fərq də bundadır.

Pauza.

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, mən oğlumsuz yaşaya bilmərəm. Ola bilsin, mənim pullarım ona lazım olmasın. Ola bilsin, mənim özüm də ona lazım deyiləm; amma onsuz mən yaşaya bilmərəm. Reyçel, xahiş edirəm, bizim yaxınlaşmağımıza kömək edin. Əgər istəsəniz, siz bunu edə bilərsiniz. (*Gözü stolun üstündəki məktuba sataşır.*)

MİSSİS ARBETNOT. Mənim oğlumun həyatında sizin yeriniz yoxdur. Siz onun üçün maraqlı deyilsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Onda nə üçün o, mənə məktub yazır?

MİSSİS ARBETNOT. Anlamadım...

LORD İLLİNQVORT. Bu məktub nədir belə? (*Məktubu götürüb göstərir.*)

MİSSİS ARBETNOT. Bu... hə... belə... boş bir şeydir. Verin onu mənə.

LORD İLLİNQVORT. Axı o, mənə yazılıb.

MİSSİS ARBETNOT. Məktubu açmayın. Qadağan edirəm sizə...

LORD İLLİNQVORT. Hm. Ceraldın xəttidir....

MİSSİS ARBETNOT. Bu məktub sizin əlinizə düşməməli idi. Bu məktubu səhər yazmışdı, məndən xəbərsiz. İndi isə peşman olub yazdığına, çox peşman olub! Onu açmaq olmaz. İcazə vermirəm sizə. Verin bura məktubu.

LORD İLLİNQVORT. Məktub mənədir, deməli, mənimkidir. *(Açır, oturub tələsmədən məktubu oxuyur.)*

Missis Arbetnot gözlərini bir an belə ondan çəkmir.

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, siz, yaqın ki, bu məktubu oxumusunuz?

MİSSİS ARBETNOT. Yox! Oxumamışam!

LORD İLLİNQVORT. Bilirsiniz nədən yazıb?

MİSSİS ARBETNOT. Bilirəm.

LORD İLLİNQVORT. Mən onun yazdıqları ilə heç cür razılaşa bilmərəm. Guya, mən sizinlə evlənməliyəm. Mən buna qəti etiraz edirəm. Lakin oğlumu qaytarmaq üçün, bəli, mən buna gedərəm, sizinlə evlənməyə hazırım. Razıyam, Reyçel və sizə də ömrüm boyu hörmət eləməyə hazırım, öz arvadım kimi ehtiram göstərməyə hazırım. Mən sizinlə evlənərəm. Sizə münasib olan vaxtda evlənərəm. Söz verirəm sizə.

MİSSİS ARBETNOT. Siz artıq bir dəfə söz vermişdiniz. Yerinə yetirmədiniz.

LORD İLLİNQVORT. İndi and içirəm, yerinə yetirəcəyəm və bu, sizə sübut edəcək ki, mən oğlumu sevirəm, özü də heç də sizdən az sevmirəm. Reyçel, mən sizinlə evlənən zaman gərək bütün mənsəb və şöhrətpərəstlik niyyətlərimdən əl çəkim; bütün ali plan və niyyətlərimdən imtina edim, əlbəttə, əgər şöhrətpərəstliyi, mənsəbi ali niyyət saymaq olarsa...

MİSSİS ARBETNOT. Mən sizin təklifi qəbul edə bilmərəm, lord İllinqvort!

LORD İLLİNQVORT. Siz zarafat edirsiniz?

MİSSİS ARBETNOT. Yox, zarafat eləmirəm, ciddi deyirəm.

LORD İLLİNQVORT. Səbəb?

MİSSİS ARBETNOT. Mən artıq səbəbini oğluma izah eləmişəm.

LORD İLLİNQVORT. Yəqin, nəse sentimental bir izahat olub, eləmi? Siz qadınlar yalnız hisslə və hissiyyatınıza görə yaşayırsınız. Sizin heç bir həyat fəlsəfəniz yoxdur.

MİSSİS ARBETNOT. Bəli, düz deyirsiniz. Biz hissimizlə yaşayırıq, hissiyata görə yaşayırıq. İstəsəniz, lap ehtirasla yaşayırıq, ehtiraslara görə yaşayırıq. Mənim iki ehtirasım var, lord İllinqvort: oğluma sevgim və sizə nifrətim! Onları öldürə bilməzsəniz! Biri o birindən qidalanır.

LORD İLLİNQVORT. O, necə sevgidir ki, nifrəti özünə doğma qardaş sayır?

MİSSİS ARBETNOT. O sevgi Ceralda olan sevgidir! Siz bunu qorxunc hesab edirsinizmi? Nə olar, bu, qorxunc sevgidir. Bütün sevgilər qorxuncdur! Bütün sevgilər faciədir! Mən sizi nə vaxtsa sevirdim, lord İllinqvort. Ah, sizi sevmək qadın üçün necə böyük faciədir!

LORD İLLİNQVORT. Yaxşı, siz, doğrudanmı, mənə ərə gəlməkdən imtina edirsiniz?

MİSSİS ARBETNOT. Bəli!

LORD İLLİNQVORT. Ona görə ki, mənə nifrət edirsiniz, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Bəli!

LORD İLLİNQVORT. Və mənim oğlum da mənə nifrət edir, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Yox!

LORD İLLİNQVORT. Mən buna sevinirəm, Reyçel!

MİSSİS ARBETNOT. O, sadəcə olaraq, sizə həqarətlə baxır!

LORD İLLİNQVORT. Çox təəssüf! Mən ona heyifsilənirəm, çox heyifsilənirəm!

MİSSİS ARBETNOT. Özünüzü aldatmayın, Corc! Uşaqlar əvvəlcə valideynləri sevirlər, böyüyəndə isə onları mühakimə edirlər. Və demək olar ki, valideynləri heç vaxt bağışlamırlar.

LORD İLLİNQVORT (*həmin məktubu yavaş-yavaş təzədən oxuyur*). İcazə verin soruşum: bu gözəl məktubu, bu ruhsal məktubu yazan uşağın fikrini necə dəyişdirdiniz? Onu buna necə inandırdınız?

MİSSİS ARBETNOT. Mən yox, o birisi inandırdı.

LORD İLLİNQVORT. Kimdir o nümunəvi məxluq?

MİSSİS ARBETNOT. O puritan qadın, lord İllinqvort. (pauza)

LORD İLLİNQVORT (*qaşqabağını sallayır, sonra yerindən durub stola yaxınlaşır; stolun üstündə onun şlyapası və əlcəkləri var, o əlcəklərdən birini götürür; missis Arbetnot da stolun yanında dayanıb*). Görürəm, burada mənlik bir iş yoxdur, Reyçell

MİSSİS ARBETNOT. Elədir!

LORD İLLİNQVORT. Bu, son görüşdür, hə?

MİSSİS ARBETNOT. Zənnimcə, həmişəlik vidalaşmaqdır, lord İllinqvort!

LORD İLLİNQVORT. Necə qəribədir! O gecə yadıma düşür, sizin məndən ayrılıb getdiyiniz gecə! Bu anlarda sizin üzünüzdəki ifadələr eynilə ogecəki ifadələri xatırlatdı mənə! O dodaqlar da ogecəki dodaqlar kimidir, bir-birinə sıxılıb. Düz sözümdür, Reyçel! Məni heç bir qadın sizin kimi sevməyib! Siz özünüzü mənə təzə-tər çiçək kimi bağışladınız, mən o çiçəklə nə istəsəydim, edə bilirdim. Siz dünyanın ən gözəl oyuncağı, ən cazibəli, məftunedici qısa romanı... (*Saatını çıxarı.*) İkiyə on beş dəqiqə qalıb! Hanstentongilə getmək lazımdır! Mən sizi bir daha görməyəcəyəm! Mən, həqiqətən, çox təəssüf edirəm! Öz sevgilinə öz zümrənin arasında rast gəlmək adama qəribə gəlir; öz arvadının həmin zümrədə belə yüksək ehtirama layiq olması...

Missis Arbetnot əlcəyi götürüb lord İllinqvortun sifətinə çırpır. Lord İllinqvort utandığından qızarıb geri çəkillir, sarsılır. Sonra özünü ələ alıb pəncərəyə yaxınlaşır, oğluna baxır, ah çəkib otaqdan çıxır.

MİSSİS ARBETNOT (*hönkürtü vurur və divana yığılır*). Bunu o deyə bilərdi! O deyə bilərdi bunu!

Cerald və Ester bağdan qayıdıb gəlirlər.

CERALD. Anacan, əzizim! Sən niyə gəlmədin bağa? Özümüz gəldik sənə dalınca! Ana, sən ağlamısan? (*Diz çökür qarşısında.*)

MİSSİS ARBETNOT. Mənim oğlum! Mənim əziz balam! Yavrum mənim! *(Əlini oğlunun saçlarında gəzdirir.)*

ESTER *(onlara yaxınlaşır)*. İndi sizin iki uşağınız var. İcazə verin, mən də sizin qızınız olum.

MİSSİS ARBETNOT *(qıza baxır)*. Bəs siz istəyirsinizmi ki, mən sizin ananız olum?

ESTER. Mən yalnız elə bunu istəyirəm, tək bircə sizi istəyirəm; tanıdığım bütün qadınlar arasından sizi ana kimi istəyirəm!

Onlar üçü də qucaqlaşib başa gedir. Cerald stola yaxınlaşib şlyapasını götürmək istəyir. Lord İllinqvortun döşəməyə düşmüş əlcəyini görür və onu yerdən qaldırır.

CERALD. Ana, bu əlcək kimindir? Qonağın vardı? Kim idi?

MİSSİS ARBETNOT *(dönüb oğluna baxır)*. Ooo, heç kim, oğlum! Əhəmiyyətsizdir onun barəsində danışmaq! Diqqətəlayiq olmayan bir adam idi!

Pərdə.

İDEAL ƏR

(Dördpərdəli komediya)

*İstedadlı, həssas, alicənab və xeyirxah
dostum Frank Harrisə xırda bir lıthaf*

İŞTİRAKÇILAR:

Qraf Kaverşem – Qarter ordenli kavalər
Vikont¹ lord Qorinq – onun oğlu
Ser Robert Çiltern – baron, xarici işlər nazirinin müşaviri
Vikont de Nanjak – Londonda fransız səfirliyinin attaşesi
Mister Monford
Meyson – ser Robert Çilternin eşikağası
Fipps – lord Qorinqin eşikağası
Ceyms, Harold – nökərlər
Ledi Çiltern
Ledi Markbi
Qrafinya Bezildon
Missis Marçmont
Miss Meybl Çiltern – ser Robert Çilternin bacısı
Missis Çivli

Birinci pərdə. Ser Robert Çilternin Qrosvenor meydanındaki evi. Səkkizguşəli zal.

İkinci pərdə. Ser Robert Çilternin qonaq otağı.

Üçüncü pərdə. Lord Qorinqin Kurzon stritdəki evinin kitabxanası.

Dördüncü pərdə. İkinci pərdədəki şəralt.

Hadisələr bizim günlərdə Londonda cərəyan edir.
Pyesin bütün hadisələri 24 saat ərzində baş verir.

¹ *Vikont* – Fransa və İngiltərədə zadəgan rütbəsi

BİRİNCİ PƏRDƏ

Ser Robert Çilternin Qrosvenor meydanındakı evi. Səkkizgü-şəli zal. Otaq işıqlıdır, qonaqlarla doludur. Yuxanda pilləkəndə ledi Çiltern durub. İyirmi yeddi yaşı olar. Gözəldir, klassik gözəlliyi olan bir qadın tipi. O, yuxarı qalxan qonaqları salamlayır. Tavandan pilləkənin üstüylə şamdanlı çilçirəq sallanır. Pilləkənin divarından XVIII əsr iri fransız xalçası asılıb; üstündə Buşemin “Məhəbbətin təntənəsi” təsvirləri var. Sağ tərəfdəki qapıdan zəif musiqi səsi gəlir, simli kvartet səsidir. Sol tərəfdəki qapılar o biri otaqlara açılır. Missis Marçmont və ledi Bezildon XVI Lüdovik üslublu divanda yan-yana oturublar. Hər ikisi çox qəşəngdir, incə və zərif görünür. İncə cazibədarlıq onların mane-ralarına bir qədər də füsunkarlıq gətirir. Vatto bu vəziyyətdə onların portretlərini məmnuniyyətlə çəkərdi.

MİSSİS MARÇMONT. Marçaret, bu gün Hartloksa gedəcəksiniz?

LEDİ BAZİLDON. Yəqin ki! Bəs siz?

MİSSİS MARÇMONT. Mən də gedəcəyəm. Onlar danıxdırıcı ziyafətlər verirlər, eləmi?

LEDİ BAZİLDON. Daha deməyin, dəhşətdir! Özüm də məəttəl qalırım ki, mən ora niyə gedirəm. Heç anlaya bilmirəm: ümumiyyətlə, axı mən belə yerlərə nə üçün gedirəm?

MİSSİS MARÇMONT. Məsələn, mən bura gəlirəm ki, maraqlı və faydalı bir şey öyrənirəm.

LEDİ BAZİLDON. Ah! Mənim öyrənməkdən zəhləm gedir!

MİSSİS MARÇMONT. Elə mənim də. Həm də axı belə yerlər adamı işgüzar dairələrlə bir səviyyədə qoyur, elə deyil? Lakin əziz Gertruda Çiltern həmişə deyir ki, guya, mənim gərək həyatda ciddi məqsədim olsun. Bura da onu tapmaq ümidiylə gəldim.

LEDİ BAZİLDON (qonaqlara dəstəli gözlüyü ilə baxır). Axı mən burada həyatın ciddi məqsədi ola biləcək elə bir adam görmürəm. Bax, o cənab var e, mənə stola dəvət edən, elə bütün günü mənə öz arvadından danışdı.

MİSSİS MARÇMONT. Nə bayağı adammış!

LEDİ BAZİLDON. Çox bayağı və duzsuz! Bəs sənin kavalerin nə danışırdı?

MİSSİS MARÇMONT. Mənim haqqımda danışırdı.

LEDİ BAZİLDON (*süzgün-süzgün*). Maraqlıydı sizə?

MİSSİS MARÇMONT (*başını bulayaraq*). Bir damcı belə maraqlı deyildi.

LEDİ BAZİLDON. Ah, əzizim Marqaret, biz sizinlə necə də əzabkeşik!

MİSSİS MARÇMONT. Bu, bizə necə də yaraşır, Oliviyal!

Hər ikisi durub musiqi çalınan zala tərəf gedir. Cavan attaşe, öz qalstuklan və ingilispərəstliyi ilə tanınan vikont de Nanjak yaxınlaşır, yüngülvari təzim edir və söhbətə qoşulur.

MEYSON (*pilləkənin yuxarısından təzə qonaqların gəldiyini elan edir*). Mister və ledi Ceyn Barford. Lord Kaverşam.

Lord Kaverşam görünür, yaşlı bir centlmendir, təxminən, yetmiş yaşı var; qırmızı lent və Qarter ordeni taxıb, lap köhnə liberalların bir tipidir, Lorensin rəsmlərindəki adamlara bənzəyir.

LORD KAVERŞAM. Axşamınız xeyir, ledi Çilternl Mənim avara oğlum hələ gəlməyib?

LEDİ ÇİLTERN (*gülür*). Yox, lord Qorinq hələ gəlib çıxmayıb, deyəsən!

MEYBL ÇİLTERN (*lord Kaverşama yaxınlaşır*). Nə üçün siz lord Qorinqə avara deyirsiniz?

Meybl Çiltern alma ağacının çiçəkləri kimi ağ-çəhrayı rəngdə olan ingilis qadın gözəlliyinin mükəmməl nümunəsidir; ondan təzə-tər yaz güllərinin ətri gəlir. Saçlarından zər tökülür, elə bil, günəşin şüalarıdır, bərq vurur; xırda ağzında dodaqları azca aralıdır, uşaq kimi, elə bil, nəşə gözləyir. O, gəncliyinin və bakirəliyinin son dərəcə cazibədar amansızlıq, heyranedici ərköynülük çağındadır. Sağlamluluşuncəli adamlar üçün o heç bir

incəsənət əsərini xatırlatmır; lakin o, həqiqətən, Tanaqra heykəlciyinə bənzəyir: belə bir kompliment, yəqin ki, bu xanımın heç xoşuna gəlməzdi.

LORD KAVERŞAM. Çünki o, avara həyat tərzini keçirir.

MEYBL ÇİLTƏRN. Bunu necə dillinizə gətirirsiniz? Hər səhər saat onda mən görürəm ki, o, Haydparqda at sürür, həftədə üç dəfə operaya gedir, gündə, heç olmasa, yeddi dəfə paltarını dəyişir, demək olar ki, hər axşam ziyafətlərə gedir... Bunun harası avara həyat oldu?

LORD KAVERŞAM (*qadına baxır, gözlərində minnətdar bir təbəssüm var*). Siz, doğrudan da, füsunkar gənc ledisiniz!

MEYBL ÇİLTƏRN. Oh, lord Kaverşam, siz necə də mərhəmətli və nəzakətlisiniz! Xahiş edirəm bizə tez-tez gəlin. Bilirsiniz ki, biz hər çərşənbə evdə oluruq. Oh, orden sizə necə də yaraşır!

LORD KAVERŞAM. Mən heç yerə getmərəm! Düzü, London cəmiyyətindən bezmişəm. Əgər mən öz şəxsi dərzimə təqdim etsələr, etiraz etməyəm; çünki o, həmişə bilir kimə səs vermək lazımdır. Amma heç vaxt arvadımın şlyapasını tikən dərzisinin stolunda oturmaram. Çünki ledi Kaverşamın bütün şlyapaları çox pis gündədir.

MEYBL ÇİLTƏRN. Ah, belə deməyin, lord Kaverşam! London cəmiyyətinə nə olub axı, mən onu sevirəm! Düşünürəm ki, son zamanlar o, yaxşılığa doğru xeyli dəyişib. Məncə, indi bizim cəmiyyət gözəl sarsaqlardan və parlaq lunatiklərdən ibarətdir. Elə cəmiyyət bunlardan ibarət olmalıdır da!

LORD KAVERŞAM. Hm! Bəs Qorinq bunlardan hansıdır: gözəl sarsaq, yoxsa parlaq lunatik?

MEYBL ÇİLTƏRN (*ciddiyyətlə*). Hələlik lord Qorinqi xüsusi kateqoriyaya aid etmək məcburiyyətində qalmışam. Amma o, sürətlə inkişaf edir.

LORD KAVERŞAM. Hansı tərəfə inkişaf edir?

MEYBL ÇİLTƏRN (*yüngülcə əyilərək*). Çox güman ki, bu yaxınlarda bunu sizə deyəcəyəm, lord Kaverşam...

MEYSON (*qonaqların gəldiyini elan edir*). Ledi Markbil Missis Çivil!

Ledi Markbi və missis Çivli daxil olurlar. Ledi Markbi xoşagəlimli yaşlı bir qadındır, cəmiyyət arasında tanınır, ağ saçlarını səliqə ilə "a la marquise" formasında düzəltdirib, əynində gözəl krujevası var; onu müşayiət edən missis Çivli arıq, uzun qadındır, quru, qırmızı rəngdə boyanmış dodaqları onun ağbəniz çöhrəsini, elə bil, ikiyə bölüb; saçının saçları, qartal burnu, uzun boynu var; boz-yaşıl, narahat gözləri var. Günçiçəyi paltarının üstündə brilyant qaşlar var, səhləb çiçəyinə bənzəyir, adamda marağ oyadır. Qadının bütün hərəkətləri gözəl görünür və ümumillikdə o, incəsənət əsəridir, lakin bu əsərdə həddən artıq çox məktəbin təsirlərinin izləri görünür.

LEDİ MARKBİ. Əzizim Gertruda! Axşamınız xeyir olsun! Sizin qonaqpərvərliyiniz və lütfkarlığınızdan istifadə edib mən öz rəfiqəm missis Çivli də buraya gətirmişəm. Sizin kimi gözəl qadınlar bir-birinizi tanımalıınız!

LEDİ ÇİLTƏRN (*mülayim təbəssümlə missis Çivliyə sarı gedir, sonra qəflətən dayanır, amirana təzim edir*). Məncə, biz haradasa görüşmüşük missis Çivliylə. Onun ikinci dəfə əra getdiyini bilmirdim.

LEDİ MARKBİ (*mehribancasına*). Ah, bizim günlərdə qadınlar daha tez-tez əra getməyə başlayıblar, elə deyilmi? İndi bu bir dəbdir. (*Hersoginya Meriboroya üzünü tutur.*) Axşamınız xeyir, əziz hersoginya, hersoq necədir? Kəməğilliyi hələ də var? Hə, belə də olmalıydı... elə onun mərhum atası da ağıldan zəlif idi... Nəsildən-nəslə söhbəti var e! Elə deyil?

MİSSİS ÇİVLİ (*yelpiyini yellədə-yellədə*). Ledi Çiltern, doğrudan biz sizinlə görüşmüşük? Yadıma sala bilmirəm harada... Mən uzun müddət idi İngiltərədə deyildim...

LEDİ ÇİLTƏRN. Missis Çivli, biz məktəbdə bir yerdə oxumuşuq.

MİSSİS ÇİVLİ (*ucadan*). Doğrudan? Mən tamam məktəb illərimi unutmuşam. Bircə onu deyə bilərəm ki, o illər acı xatirələr kimi yaddaşımda qalıb.

LEDİ ÇİLTƏRN (*soyuq tərzdə*). Bu, məni heç də təəccübləndirmir!

MİSSİS ÇİVLİ (*qılıqla*). Ledi Çiltern, bəli başdan deyim ki,

sizin ərinizlə tanış olmağı səbirsizliklə gözləyirəm. O, xarici işlər nazirliyinə gedəndən Vyanada ancaq ondan danışılar. Qəzetlər həтта onun soyadını düzgün yazmağı öyrənib. Təkcə bu elə onun şöhrətindən xəbər verir.

LEDİ ÇİLTƏRN. Missis Çivli, düşünürəm ki, sizinlə mənim ərim arasında nəsə ümumi oxşar cəhətlər olsun! (*Uzaqlaşır.*)

VİKONT DE NANJAK. Ah! Əziz madam, nə gözəl sürpriz! Mən sizi Berlindən sonra görməmişdim!

MİSSİS ÇİVLİ. Elədir, sonuncu dəfə Berlində görüşmüşük, vikont! Düz beş il keçib!

VİKONT DE NANJAK. O vaxtdan bəri siz daha da cavanlaşmış, gözəlləşmişsiniz. Buna necə nail olmuşunuz?

MİSSİS ÇİVLİ. Sizin kimi qəşəng adamlarla danışmağı hər zaman özüm üçün bir prinsip etdiyimə görə, vikont!

VİKONT DE NANJAK. Ah! Siz məni yoldan çıxarırsınız! Buna burada belə deyirlər: siz mənim üstümə yağ sürtürsünüz!

MİSSİS ÇİVLİ. Doğrudan, burada belə deyirlər? Ah, necə pis sözdür!

VİKONT DE NANJAK. Bunların çox maraqlı dili var. Hesab edirəm ki, bu ifadəli və ibarəli dil daha geniş yayılmağa layiqdir.

Ser Robert Çiltern daxil olur. Qırx yaşı olsa da, cavan görünür. Üzü təmiz qırılıb, qara gözləri, qara saçları var. Üz cizgiləri aydın görünür. Lakin xoşagəlimli deyil. Çox adam ona hörmətlə yanaşır. Qüsursuz maneralan var, təkəbbürlü əlamətləri də görünür. Adama elə gəlir ki, o, həyatda hansı uğurlara nail olmaq lazım olduğunu yaxşı dərk edir və bununla qürur duyur. Əsəbi adam təsiri bağışlayır, yorğun görünür. Sərt ağız cizgiləri ilə dümdüz çənəsi arasında heyrətedici bir kontrast var; dərin və romantik ifadəli gözləri adama nəsə deyir. Onun xarici görkəmindəki bu ziddiyyətlər adamda onun daxili aləmi barədə də şübhələr yaradır: düşünürsən ki, bu adamın içində və çölündə ehtiraslar və ağıl, fikir və hisslər ayrı-ayrılıqda yaşayır; onlardan hər biri zorla qapadılıb, iradənin əmrini gözləyir. Zərif burun pərələri, arıq, solğun əlləri, sivri barmaqları da əsəbdən xəbər verir. Onu koloritli adam adlandırmaq da düzgün olmazdı.

Ümumilər Palatasında koloritlik ola bilməz. Lakin Van Deyk¹ böyük məmnuniyyətlə bu adamın başının şəklini çəkərdi.

SER ROBERT ÇİLTERN. Ledi Markbi, axşamınız xeyir! Güman edirəm ki, ser Conu da özünüzlə gətirmisiniz, buradadır?

LEDİ MARKBİ. Oh! Mən sizə ərimdən daha qəşəng adamlar gətirmişəm. Ser Con siyasətlə ciddi məşğul olandan çox dözülməz olub. Həqiqətən də, sizin Ümumilər Palatası nə qədər faydalı olmağa çalışırsa, bir o qədər də ziyan verir.

SER ROBERT ÇİLTERN. Məncə, yox, ledi Markbi! Bütün hallarda biz əlimizdən gələni edirik ki, mümkün qədər vaxtımızı daha çox boş-boşuna öldürək; hə, kimdir o gətirdiyiniz qəşəng qonaqlar?

LEDİ MARKBİ. Missis Çivli! Mənə elə gəlir ki, o, Dorsetşir Çivililərindən biridir. Amma dəqiq bilmirəm; indi ailələr o qədər qarışıq olub ki! Görürsən, tanıdığın nəsilədən olan adam axırda gəlib olur tamam başqa birisi!

SER ROBERT ÇİLTERN. Missis Çivli? Mən bu adı eşitmişəm, deyəsən!

LEDİ MARKBİ. O, Vyanadan təzə gəlib.

SER ROBERT ÇİLTERN. Belə de! Məncə, artıq bilirəm kimdən danışırınsınız!

LEDİ MARKBİ. Oh! Əlbəttə! O, hər yerdə olur, çoxlu dostu var; onlar haqqında elə maraqlı şeylər danışır ki! Mən gələn qış mütləq Vyanaya gedəcəyəm! Ümid edirəm ki, bizim səfirliyimizdə yaxşı aşpaz var, eləmi?

SER ROBERT ÇİLTERN. Əgər olmasa, bizə xəbər verin, səfiri geri çağırmaq! Zəhmət olmasa, mənə missis Çivlini göstərin. Mən bu qadını görmək istəyirəm.

LEDİ MARKBİ. Gəlin sizi tanış edim. (*missis Çivliyə sarı dönərək*) Əzizim, ser Robert Çiltern sizinlə tanış olmaq üçün sinov gedir!

SER ROBERT ÇİLTERN (*təzim edir*). Füsunkar missis Çivliylə tanış olmaq üçün hər kəsin ürəyi gedir. Vyanadakı attaşemiz elə yalnız sizin barənizdə yazır bizə.

¹ *Van Deyk Antoni (1599–1641)* – Fləmand rəssamı; İngiltərədə evlərdə işləyib.

MISSİS ÇİVLİ. Təşəkkür edirəm, ser Robert. Komplimentlə başlayan tanışlıq mütləq möhkəm dostluğa çevrilir. Çünki başlanğıc, özül düzgün qurulur. Bundan başqa, sən demə, biz ledi Çilternlə də bir-birimizi çoxdan tanıyırmışıq!

SER ROBERT ÇİLTERN. Doğrudan?

MISSİS ÇİVLİ. Əlbəttə. Elə indicə xanımınız mənə xatırlatdı ki, biz məktəbdə bir yerdə oxumuşuq. İndi yadıma düşür, tamam xatırladım. O, həmişə yaxşı davranışa görə mükafat alardı. Hə, hə, çox yaxşı yadıma düşür: o, əla davranışına görə mükafat alardı.

SER ROBERT ÇİLTERN (*gülür*). Bəs siz, missis Çivli, hansı mükafat almısınız?

MISSİS ÇİVLİ. Eh! Mənim mükafatların bir qədər gec olub! Güman etmirəm ki, onlar yaxşı davranışdan ötrü idi! Unutmuşam!

SER ROBERT ÇİLTERN. Əminəm ki, onlar nəşə gözəlliyə görə olub!

MISSİS ÇİVLİ. Bilmirəm qadınlar gözəl olduqlarına görə mükafat alır, ya yox? Amma düşünürəm ki, buna görə onlar həmişə cəzalandırılırlar. O qədər gözəl qadınlar tanıyıram, onlar vaxtından əvvəl dəridən-qabıqdan çıxırlar ki, kavalərləri yalnız onlara baxsın, xəyanət etməsinlər. Bax sizin bu London gözəlçələrinin əzabkeş və üzücü sifətlərini görəndə bundan başqa izah tapmıram.

SER ROBERT ÇİLTERN. Çox hüznü fəlsəfədir! Missis Çivli, başa düşürəm ki, sizin izahatınıza təsnifat verməyə cürət edirəm... Amma xahiş edirəm bir sualına cavab verəsiniz: siz optimist adamsınız, ya pessimist? Axı indi yalnız bu iki məzhəb dəbə minib...

MISSİS ÇİVLİ. Nə ondanam, nə də bundan! Optimizm ürəkdən gələn qəhqəhə ilə başlayır, pessimizm isə mavi eynəklərlə bitir. Bundan əlavə, bunların hər ikisi pozadan başqa bir şey deyil!

SER ROBERT ÇİLTERN. Siz təbii qalmaq istəyirsiniz?

MISSİS ÇİVLİ. Hərdən. Lakin bu poza çox çətindir, çox davam gətirə bilməzsən!

SER ROBERT ÇİLTERN. Bəs belə bir nəzəriyyə barədə bizim

indi tez-tez eşitdiyimiz psixoloji roman müəllifləri nə deyərdilər, görəsən?

MİSSİS ÇİVLİ. Ah! Qadınlarnın gücü bundadır ki, onu psixologiya ilə izah edə bilməzsən. Kişiləri analiz etmək olar, qadınları isə... onlara gərək pərəstiş edəsən, çox sevəsən...

SER ROBERT ÇİLTERN. Deməli, siz düşünürsünüz ki, elm qadın problemi qarşısında acizdir?

MİSSİS ÇİVLİ. Elm heç vaxt qeyri-reallığın öhdəsindən gələ bilməz. Buna görə də bu dünyada elmin gələcəyi yoxdur.

SER ROBERT ÇİLTERN. Sizcə, qadınlar irrasionaldırlar, yəni qeyri-reallığı təmsil edirlər?

MİSSİS ÇİVLİ. Bəli... yalnız yaxşı geyinən qadınlar.

SER ROBERT ÇİLTERN (*nəzakətlə təzim edərək*). Burada mən sizinlə razı deyiləm. Xahiş edirəm, əyləşəsiniz. Hə, indi mənə deyin görüm, sizi o gözəl Vyananı tərək edib bizim bu dumanlı Londona gəlməyə nə vadar etdi? Bəlkə də, bu, nəzakətsiz sualdır.

MİSSİS ÇİVLİ. Nəzakətsiz suallar olmur, nəzakətsiz cavablar olur.

SER ROBERT ÇİLTERN. Hər halda, mənim üçün maraqlıdır: gəllşiniz siyasi xarakter daşıyır, yoxsa bu bir əyləncə həvəsidir?

MİSSİS ÇİVLİ. Siyasət mənim yeganə əyləncəmdir. Görürsünüz də, indi qırx yaşa qədər qadını yoldan çıxarmağa icazə verilmir, yaxud qadın qırx beş yaşa çatmamış onu romantik olmağa qoymurlar; bax belə... biz yazıq qadınlar, otuzyaşlı qadınları deyirəm, nə ilə məşğul olaq? Buna görə də bizə qalır yalnız siyasət və yaxud da xeyriyyəçilik işləri ilə məşğul olmaq... Amma deyim ki, xeyriyyəçilik öz əziz-xələf adamlarını zinhara gətirməyi xoşlayan qadıncıdan ötrü, sadəcə, sonuncu sığınacaqdır. Mən siyasətə üstünlük verirəm. Məncə, bu daha... necə deyim... yaraşıqlıdır!

SER ROBERT ÇİLTERN. Siyasət xeyirli sahədir! Karyera üçün də əlverişlidir.

MİSSİS ÇİVLİ. Hərdən! Bəzən isə qumar oyunudur, ser Robert! Bəzən də görürsən ki, siyasət çox darıxdırıcı olur.

SER ROBERT ÇİLTERN. Bəs siz siyasətdə bunlardan hansını tapmısınız?

MISSİS ÇİVLİ. Mən? Hər üçünün qarışığını. (*Yelpiyini əlindən salır.*)

SER ROBERT ÇİLTƏRN. İcazə verin! (*Yelpiyi yerdən qaldırır və qadına uzadır.*)

MISSİS ÇİVLİ. Təşəkkür edirəm.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Amma siz mənim əsas sualıma cavab vermədiniz. Hər halda, nə üçün birdən-birə Londona gəlməyi qərara aldınız və bizi bu şərəfə layiq bildiniz? Mövsüm, demək olar ki, qurtarmaq üzrədir...

MISSİS ÇİVLİ. Oh! London mövsümü məni maraqlandırmır! Çox, necə deyim, izdivaclı-nikahlı bir mövsümünüz var! Burada qadınlar ya tilovunu atıb ər tutur, ya da ərlərindən qaçıb gizlənilirlər. Mən sizi görmək istəyirdim. Doğru deyirəm. Bilirsiniz də qadın marağı nə deməkdir... Demək olar ki, kişilərin ki kimidir. Doğrusu, sizi nə üçün görmək istəyirdim? Sizdən bir şey xahiş etmək istəyirəm.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Ümidvaram ki, bu, balaca bir şey deyil, missis Çivli! Çünki təcrübəmə görə bilirəm ki, xırda xahişləri yerinə yetirmək çox çətin olur.

MISSİS ÇİVLİ (*bir qədər fikirləşəndən sonra*). Yox, düşünmürəm ki, bu xırda işdir.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Buna çox şadam. Xahiş edirəm deyin, nə məsələdir?

MISSİS ÇİVLİ. Sonra deyərəm. (*Qalxır.*) Olarmı sizin bu gözəl evinizi gəzim? Eşitmişəm. gözəl şəkil qalereyanız var? Zavallı baron Arnheymlə mənə deyirdi ki... Baronu xatırlayırsınızmı?.. Deyirdi, sizin kolleksiyanızda Koronun¹ əsrarəngiz peyzajları var!

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*az qala, nəzərəcarpacaq dərəcədə diksinərək*). Siz Baron Arnheymlə yaxşı tanıyırdınız?

MISSİS ÇİVLİ (*gülərək*). Çox yaxından. Bəs siz?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Bir vaxtlar tanıyırdım.

MISSİS ÇİVLİ. Çox gözəl insan idi, elə deyilmi?

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*bir qədər pauzadan sonra*). Elədir, demək olar ki, hər cəhətdən gözəl adam idi.

¹ Koro Jan Batist Kamill (1796–1875) – fransız rəssamı, peyzaj ustası

MİSSİS ÇİVLİ. Heyif ki, o, memuarlarını yazmadı. Yazsaydı, çox maraqlı olardı!

SER ROBERT ÇİLTERN. Düzdür. O da qədim yunanlar kimiydi, səyahətlərdə olmuşdu, adamları və şəhərləri yaxşı tanıyırdı.

MİSSİS ÇİVLİ. Həm də axı onun Penelopa¹ kimi evdə gözləyən ağır bir yükü də yox idi!

MEYSON (bildirir). Lord Qorinq!

Lord Qorinq daxil olur. Onun otuz dörd yaşı var. Amma həmişə deyir ki, daha cavandır. Üzündə heç bir ifadə yoxdur. Ədəb-ərkan maskası taxıb, elə bil. O ağıllıdır, lakin özü belə düşünməyi xoşlamır. Qüursuz modabazdır; kim ona romantik desə, hirsənə bilər. O, həyatı bir oyun sanır, adamlarla münasibətləri normaldır. Anlaşılmaz olmasından xoşlanır. Bu keyfiyyət, elə bil, onu başqalarından bir pillə yuxanda qoyur.

SER ROBERT ÇİLTERN. Axşamınız xeyir, mənim əzizim Artur! Missis Çivli, icazə verin, lord Qorinq sizə təqdim edim. Londonda ən avara bir adam!

MİSSİS ÇİVLİ. Mən lord Qorinqlə artıq görüşmüşəm.

LORD QORİNG (*təzim edərək*). Heç düşünməzdim ki, siz məni yadda saxlamısınız, missis Çivli!

MİSSİS ÇİVLİ. Mənim gözəl yaddaşım var. Amma yalnız istədiyim şeyləri yadda saxlayıram. Hə, siz hələ evlənməmişsiniz?

LORD QORİNG. Məncə... hələ yox!

MİSSİS ÇİVLİ. Necə də romantiksiniz!

LORD QORİNG. Oh! Mən əsla romantik deyiləm. Hələ qocalmamışam. Romantikni özümdən yaşca böyüklərə buraxıram!

SER ROBERT ÇİLTERN. Missis Çivli, lord Qorinq öz Boodle² klubunun tipik məhsuludur!

MİSSİS ÇİVLİ. Bu klub onu qəbul etdiyinə sevinməlidir.

LORD QORİNG. Siz Londonda çox qalacaqsınız?

¹ *Penelopa* – Homerin “Odisseya”-sına işarədir; Penelopa Odisseyin arvadıdır, o, ailəyə, ərə sədaqət simvolu idi.

² *Boodle Club* – Londonun məşhur siyasi klublarından biridir, 1764-cü ildə yaradılıb, ora üzvlük üçün məhdudiyətlər qoyulurdu.

MISSİS ÇİVLİ. Müəyyən mənada havadan asılıdır. Bir az da buradakı yeməklərdən, bir qədər də ser Robertdən...

SER ROBERT ÇİLTERN. Ümid edirəm ki, siz bizi Avropa müharibəsinə düşürmək istəmirsiniz, eləmi?

MISSİS ÇİVLİ. Hələlik buna bir təhlükə yoxdur! (*Lord Qorinqə istehzalı bir təbəssüm atır, sonra da ser Robert Çilternin müşayiəti ilə zaldan çıxır.*)

Lord Qorinq tələsmədən Meybl Çilternə yaxınlaşır.

MEYBL ÇİLTERN. Siz çox gecikirsiniz!

LORD QORİNQ. Mənimçün darıxmışdınız?

MEYBL ÇİLTERN. Çooooxxx!

LORD QORİNQ. Heyif, bilməmişəm, yoxsa daha çox ləngiyərdim... Xoşlayıram kimsə mənimçün darıxsın...

MEYBL ÇİLTERN. Nə eqoist adamsınız!

LORD QORİNQ. Hə, mən çox xudbinəm!

MEYBL ÇİLTERN. Lord Qorinq, siz həmişə mənə pis cəhətlərinizi deyirsiniz...

LORD QORİNQ. Mən hələ onların yarısını demişəm, miss Meybl!

MEYBL ÇİLTERN. O biri cəhətləriniz də çox pisdir?

LORD QORİNQ. Lap dəhşətdir! Mən gecələr onlar barədə düşünəndə dərhal yuxuya gedirəm.

MEYBL ÇİLTERN. Nə olar, sizin pis cəhətləriniz mənim xoşuma gəlir. Heç mən istəmirəm ki, siz onları düzəldəsiniz.

LORD QORİNQ. Siz necə də nəcibsiniz! Amma siz elə həmişə nəcibsiniz! Yeri gəlmişkən, miss Meybl, sizə bir sual vermək istəyirəm: bu missis Çivlini buraya kim gətirib? O qadını deyirəm, yasəmən rəngli donda olan qadını. İndicə sizin qarclaşınızla otaqdan çıxdı.

MEYBL ÇİLTERN. Oh! Hə, o qadın! Məncə, onu ledi Markbi gətirib. Niyə soruşursunuz ki?

LORD QORİNQ. Heç. Elə-belə. Mən o qadını çoxdan idi görmürdüm.

MEYBL ÇİLTERN. Nə mənasız səbəbdir!

LORD QORİNQ. Bütün səbəblər mənasızdır.

MEYBL ÇİLTERN. O qadın kimdir belə?

LORD QORİNQ. Ooo! Gündüzlər dahi, gecələr isə gözəlçə!

MEYBL ÇİLTERN. O qadın mənim heç xoşuma gəlmir!

LORD QORİNQ. Bu, onu göstərir ki, sizin əla zövqünüz var!

VİKONT DE NANJAK (*yaxınlaşır*). Ah, gənc ingilis xanımının çox zəngin zövqü var, elə deyil? Çox zəngin, sayı-hesabı olmayan bir zövq!

LORD QORİNQ. Elə qəzetlərimiz də həmişə belə yazır!

VİKONT DE NANJAK. Mən sizin ingilis qəzetlərini oxuyuram. Çox maraqlı çıxır.

LORD QORİNQ. Deməli, əziz Nanjak, siz, yəqin, elə-belə oxuyursunuz, yalnız mənasını duyursunuz!

VİKONT DE NANJAK. Mən çox istərdim ki, dərindən başa düşüm, amma ingilis dili müəllimim mənə qadağan edir. (*Meybl Çilternə üzünü tutaraq*) Madmazel, icazə verin sizi musiqi salonuna müşayiət edim.

MEYBL ÇİLTERN (*çox hirsli görkəm alır*). Böyük məmnuniyyətlə, vikont! Böyük məmnuniyyətlə... (*Lord Qorinqə san dönüb çəpəki baxır*). Siz də musiqi salonuna gəlirsiniz?

LORD QORİNQ. Əgər indi orada musiqi yoxdursa, gələrim...

MEYBL ÇİLTERN (*acıqlı-acıqlı*). Musiqi almancadır! Onsuz da, siz onu başa düşməyəcəksiniz. (*Kəskin şəkildə dönüb vikontla zala gedir, lord Kaverşam oğlunun yanına gəlir.*)

LORD KAVERŞAM. Hə, ser! Neyləyirsən burada? Adətin üzrə vaxt öldürürsən, eləmi? Sən gərək indi yataqda olaydın! Yatmaq vaxtıdır! Belə gec yatmaq olmaz! Eşitmişəm, sən ötən gecə ledi Raffordun evində düz səhər saat dördə kimi rəqs eləmişən?

LORD QORİNQ. Yox, ata, saat dördə on beş dəqiqə qalmışdı.

LORD KAVERŞAM. Başa düşürəm də! Sən indiki bu London cəmiyyətinə necə dözürsən? Kütlə yığıncığıdır! Heç nə barədə danışırlar!

LORD QORİNQ. Mən də heç nə barədə danışmağı xoşlayıram, ata! Bu, yeganə seydirdi ki, bu barədə mən nəsə bilirəm.

LORD KAVERŞAM. Sən, deyəsən, yalnız elə kef üçün yaşayırsan!

LORD QORİNQ. Ondan başqa nə var ki, yaşayasan, ata?

Bəs nə üçün yaşayım, xoşbəxtlik üçün? Xoşbəxtlik qədər insanı qocaldan şey yoxdur.

LORD KAVERŞAM. Sən qəlbsiz adamsan, ser! Sənin qəlbin yoxdur!

LORD QORİNQ. Məncə, var, ata! Ooooo, axşamınız xeyir, ledi Bezildon!

LEDİ BAZİLDON (*gözəl qaşlarını qaldırır*). Siz buradasınız? Mən heç bilmirdim ki, siz siyasi klublara gedirsiniz!

LORD QORİNQ. Mən siyasi klubları çox sevirəm. Bu klublar yeganə yerdir ki, adamlar orada siyasətdən danışmırlar.

LEDİ BAZİLDON. Mənsə siyasətdən danışmağı xoşalırım. Bütün günü danışsam, yorulmaram. Amma siyasətçilərə qulaq asmaqdan zəhləm gedir. Başa düşürəm ki, bu parlamentdə oturan bədbəxt adamlar öz bitməyən debatlarına necə dözürlər?!

LORD QORİNQ. Öz debatlarına qulaq asırlar ki, dözsünlər?!

LEDİ BAZİLDON. Doğru deyirsiniz?

LORD QORİNQ (*daha ciddi tərzdə*). Əlbəttə! Axı qulaq asmaq çox təhlükəli bir şeydir! Qulaq assan, səni inandıra bilərlər! O adam ki özünü ağılın gücü ilə inandıрмаğa imkan verdi, deməli, çox ağılsız adamdır!

LEDİ BAZİLDON. Ah! Bu kişilərdə çox şey var ki, mən indi-indi başa düşürəm! Əvvəllər heç bilmirdim. Qadınlarda da çox şey var ki, ərləri o şeyləri heç qiymətləndirə bilmir.

MİSSİS MARÇMONT (*ah çəkərək*). Bizim ərlərimiz heç vaxt bizdə olan şeyləri qiymətləndirmirlər. Biz bundan ötrü də başqalarına müraciət etməli oluruq!

LEDİ BEZİLDON (*təsdiqləyir*). Bəli, düz deyir, başqalarına! Həmişə başqalarına!

LORD QORİNQ (*gülür*). Və bunu o qadınlar deyir ki, onların ərləri Londonun ən yaxşı ərləri kimi tanınmışlar, hə?

MİSSİS MARÇMONT. Bax elə bədbəxtlik də bundadır! Biz buna dözə bilmirik! Mənim Recinaldım tamam ümitsiz bir comərddir. Hərdən elə dözülməz olur ki! Belə bir adamla tanış olmaq son dərəcə maraqsızdır!

LORD QORİNQ. Necə böyük dəhşət! Əslində, biz bunu hamıya deməliyik!

LEDİ BAZİLDON. Heç mənimkini demirsiniz? Mənim Bezildonum lap betərdir! Evdə oturmağı elə sevir ki, elə bil, subay oğlandır!

MİSSİS MARÇMONT (*ledi Bezildonun əlini sıxır*). Yazıq Olliviam! Biz səninlə nümunəvi ərlərə getmişik, indi də bax belə – altını çəkirik!

LORD QORİNQ. Mən deyərdim ki, belə hallarda ərlər əzab çəkir.

MİSSİS MARÇMONT (*özünü təhqir edilmiş sayaraq dikəlir*). Oh, yox, əzizim, elə deməyin! Onlar mümkün qədər xoşbəxt və razıdırlar. Amma əsl faciə budur ki, onlar bizə həddən artıq inanırlar! Hə, faciə elə bundadır!

LEDİ BAZİLDON. Elədir, əsl faciə də budur!

LORD QORİNQ. Bəlkə, elə bu, komediyadır, ledi Bezildon?

LEDİ BAZİLDON. Nə dediniz, lord Qorinq? Komediya? Ayıb deyil? Belə niyə deyirsiniz?

MİSSİS MARÇMONT. Məncə, lord Qorinq həmişəki kimi düşmən düşərgəsindədir; bayaq mən gördüm ki, o qadınla, missis Çivliylə söhbət edirdi...

LORD QORİNQ. Missis Çivli gözəl qadındır!

LEDİ BAZİLDON (*gərgin vəziyyətdə*). Xahiş edirəm, bizim yanımızda başqa qadınları tərifləməyin! Heç olmasa, gözləyəydiniz! Macal verin, biz tərifləyədik də!

LORD QORİNQ. Mən gözlədim!

MİSSİS MARÇMONT. Onu görməyəcəksiniz! Biz o qadını tərifləmək belə istəmirik! Mənə söylədilər ki, o qadın bazar ertəsi operada olub və orada şam yeməyi zamanı Tommi Rafforda deyib ki, London cəmiyyəti başdan-ayağa kuklalardan və zövqsüz adamlardan ibarətdir.

LORD QORİNQ. Düz deyir. Kişilər hamısı zövqsüz, qadınlar isə kukla kimi çox gözəldirlər. Elə deyil məgər?

MİSSİS MARÇMONT (*bir qədər susduqdan sonra*). Ooo! Yəni düşünürsünüz ki, missis Çivli bunu demək istəyib?

LORD QORİNQ. Əlbəttə və məncə, bu, yetərinə lap ağıllı bir məzəmmətdir!

Meybl Çiltern daxil olur. O da söhbətə qoşulur.

MEYBL ÇİLTƏRN. Siz niyə missis Çivli barədə danışırsınız? Sən bir işə bax, hamı ondan danışır! Lord Qorinq deyir ki... hə, siz onun barəsində nə dediniz, lord Qorinq? Ah, hə, yadıma düşdü, deyir, o qadın gündüzlər dahidir, gecələr isə gözəlçə!

LEDİ BAZİLDON. Necə dəhşətli bir uyğunsuzluq var! Çox süni görünür!

MİSSİS MARÇMONT (*xəyala dalaraq*). Mən dahilərə baxmağı, qəşəng kişilərə qulaq asmağı xoşlayıram.

LORD QORİNQ. Ah! Missis Marçmont, bu artıq ədəbsizlikdir axı!

MİSSİS MARÇMONT (*çox məmnun halda işıq saçır*). Mən şadam ki, siz mənə bunu dediniz. Marçmontla düz yeddi ildir ailə qurmuşuq, o, heç vaxt mənə ədəbsiz deməyib. Kişilər çox diqqətsiz olurlar!

LEDİ BAZİLDON (*qadına sarı dönərək*). Mən həmişə demişəm, əzizim Marçaret, siz Londonun ən ədəbsiz qadınısınız.

MİSSİS MARÇMONT. Ah! Düz deyirsiniz, Oliviya, siz axı mənə həmişə lütfkarlıq göstərmisiniz.

MEYBL ÇİLTƏRN. Deyin görüm, əgər qadın yemək istəyirsə, bu da ədəbsizlikdir? Mən bərk acmışam. Lord Qorinq, siz mənə şam süfrəsinə müşayiət edərsinizmi?

LORD QORİNQ. Böyük məmnuniyyətlə, miss Meybl! (*Birgə gedirlər.*)

MEYBL ÇİLTƏRN. Mənim sizə heç sözüüm yoxdur! Bütün axşamı mənimlə heç bir kəlmə belə kəsmədiniz!

LORD QORİNQ. Necə danışa bilərdim axı? Siz o diplomat uşaq-muşaqla getdiniz.

MEYBL ÇİLTƏRN. Siz gərək bizim dalımızca düşəydiniz; belə vəziyyətlərdə sırtıqlıq yalnız nəzakət sayılırdı. Nəsə bu axşam sizdən xoşum gəlmir!

LORD QORİNQ. Siz isə mənim çox xoşuma gəlirsiniz...

MEYBL ÇİLTƏRN. Nə olar, bunu bir qədər nümayişkarana göstərin, görüm də! (*Onlar pilləkənlə aşağı düşürlər.*)

MİSSİS MARÇMONT. Oliviya, mən nəşə özümü birtəhər hiss edirəm, elə bil, zəifləmişəm... Şam etmək istərdim. Nəsə çox acmışam, böyük məmnuniyyətlə yemək yeyərdim...

LEDİ BAZİLDON. Marqaret, mən acından ölürəm!

MİSSİS MARÇMONT. Bu kişilərin heç vicdanı yoxdur! Belə şeylər barədə düşünmürlər heç!

LEDİ BAZİLDON. Kişilər xalis heyvan xislətlidirlər, əzizim; daha dəqiq, kobud materialistlərdir, vəssalam!

Vikont de Nanjak digər qonaqlarla birgə musiqi zalından çıxır; bütün qonaqları diqqətlə nəzərdən keçirəndən sonra ledi Bezildona yaxınlaşır.

VİKONT DE NANJAK. Qrafinya, icazə verin, sizi şama dəvət edirəm!

LEDİ BAZİLDON (*soyuq tərzdə*). Mən heç vaxt axşamlar yemirəm, vikont! Təşəkkür edirəm.

Vikont getmək istəyir. Ledi Bezildon bunu görəndən kimi dərhal yerindən durub onun əlindən tutur.

LEDİ BAZİLDON. Amma sizinlə böyük məmnuniyyətlə yemək otağına düşürəm.

VİKONT DE NANJAK. Mən yeməyi çox sevirəm. İştaha sarıdan tamam ingillsəm.

LEDİ BAZİLDON. Siz elə əsl ingilissə oxşayırsınız, vikont! Lap ingilis kimisiniz.

Onlar ötüb-keçirlər. Missis Marçmonta modabaz bir cavan oğlan, şıq geyinmiş mister Monford yaxınlaşır.

MİSTER MONFORD. Missis Marçmont, şam yeyirsiniz?

MİSSİS MARÇMONT (*süzgün*). Təşəkkür edirəm, mister Monford, mən axşamlar yemək yemirəm. (*Sonra cəld qalxır və onun əlindən tutur.*) Amma sizin yanınızda oturaram və sizə baxaram.

MİSTER MONFORD. Mən yemək yeyəndə kiminsə mənə baxmağını xoşlamıram.

MİSSİS MARÇMONT. Onda başqasına baxaram.

MİSTER MONFORD. Heç bu da mənim ürəyimcə deyil.

MISSİS MARÇMONT (*sərt*). Mister Monford, xahiş edirəm, belə ictimai yerdə mənim üçün ağır qısqanclıq səhnəsi düzəltməyin!

Digər qonaqlar kimi onlar da pilləkənlə aşağı düşürlər; bu vaxt pilləkənlə ser Robert Çiltern və missis Çivli qalxırlar, onlar zala girirlər.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Missis Çivli, İngiltərəni tərk etməmişdən öncə kiminsə bağ evinə qonaq getmək fikriniz yoxdur ki?

MISSİS ÇİVLİ. Oh, yox! Mən sizin ingilis bağ evlərindəki ziyafətləri xoşlamıram. İngiltərədə həтта səhər yeməyi vaxtı da adamlar süfrəni tündləşdirirlər. Ah, elə darıxdırıcı olur ki! Yalnız küt adamlar səhər yeməyi vaxtı gərgin olurlar. Bundan başqa, bir də görürsən ki, hansısa ailə üzvü başladı yeməkdən qabaq moizə oxumağa, ya da nəsə duaya oxşar bir şey. Mənim İngiltərədə qalmağım, əslində, sizdən asılıdır, ser Robert. (*Divanda əyləşir.*)

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*onun yanında oturur*). Ciddi deyirsiniz?

MISSİS ÇİVLİ. Çox ciddi deyirəm. Mən sizinlə böyük bir siyasi və maliyyə şirkəti barədə danışmaq istəyirəm, bu, Argentina kanalının tikintisi ilə məşğul olan bir aksioner şirkətidir.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Missis Çivli, doğrudanmı, sizi belə darıxdırıcı və praktik mövzular maraqlandırır?

MISSİS ÇİVLİ. Mən darıxdırıcı və praktik mövzuları çox sevirəm. Amma darıxdırıcı və praktik adamları sevmirəm. Bunlar arasında böyük fərq var. Bundan başqa, bilirəm ki, siz də beynəlxalq kanal layihələri ilə maraqlanırsınız. Siz lord Radleyin köməkçisi olmusunuz, elə deyilmi? Bizim hökumətimizin Süveyş kanal layihəsini alan vaxtı...

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Elədir. Amma Süveyş kanalı tamam başqa bir iş idi. Böyük və əhəmiyyətli layihə idi. O, bizim Hindistana birbaşa yolumuzu açdı. İmperyanın maraqları naminə biz onu öz nəzarətimizə götürməliydik. Bu Argentina layihəsi isə adi birja fırlıdadır.

MISSİS ÇİVLİ. Alverdir, ser Robert! Çox cürətli və gözəl alver!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Missis Çivli, inanın mənə, bu fırlıdaq-

dir. Gəlin şeyləri öz adıyla çağırıq. Bu, bizim işimizi daha da asanlaşdırar. Bizim Xarici İşlər Nazirliyində bu kanal barədə bütün məlumatlar var. Hətta mən oraya xüsusi komissiya göndərdim ki, hər şeyi məxfi şəkildə öyrənib bizə məlumat versin; onlar bildirdilər ki, torpaq işləri hələ təzə-təzə başlayıb, amma yığılmış pullar bilinmir hara xərclənib. Bu, ikinci Panamadır, onun uğur qazanacağı sual altındadır. Güman edirəm ki, siz ora sərmayə qoymamısınız! Siz ağıllı qadınısınız.

MİSSİS ÇİVLİ. Mən o layihəyə çoxlu sərmayə qoymuşam.

SER ROBERT ÇİLTERN. Belə bir ağılsız işi görməyi sizə kim məsləhət verdi?

MİSSİS ÇİVLİ. Sizin və mənim köhnə dostumuz!

SER ROBERT ÇİLTERN. Kim?

MİSSİS ÇİVLİ. Baron Amheytn.

SER ROBERT ÇİLTERN (*qaşlarını çatır*). A... bəli, bəli... xatırlayıram. O, öləndən sonra belə bir şeyə gəzdi ki, onun bu fırıldaqda əlaqəsi var.

MİSSİS ÇİVLİ. Bu, onun sonuncu romanı idi; daha doğrusu, sonuncudan qabaqkı.

SER ROBERT ÇİLTERN (*ayağa durur*). Axı siz mənim Korotlarımı görmədiniz? Onlar musiqi zalındadır. Bu şəkillər musiqi ilə səsləşir, elə deyilmi? İcazə verin, onları sizə göstərim.

MİSSİS ÇİVLİ (*başını bulayır*). Nəşə bu axşam əhvalım yoxdur; o gümüşü-çəhrayı toranlıqlara baxmağa həvəsim gəlmir. Biznesdən danışmaq istəyirəm. (*Əli ilə işarə edir ki, ser onun yanında otursun.*)

SER ROBERT ÇİLTERN. Mənim sizə bir məsləhətim var, missis Çivli: gələcəkdə öz pullarınızı təhlükəsi az olan layihələrə yatırın. Bu kanalın taleyi, əlbəttə, İngiltərənin layihəyə münasibətindən asılıdır; sabah mən komissiyanın hesabatını parlamentə təqdim edəcəyəm.

MİSSİS ÇİVLİ. Siz bunu etməməlisiniz. Ser Robert, nəinki mənim maraqlarımdan ötrü, habelə öz marağınızdan ötrü bunu etməyin.

SER ROBERT ÇİLTERN (*təəccüblə qadına baxır*). Öz marağım? Əzizim missis Çivli, nə demək istəyirsiniz? (*Yanında əyləşir.*)

MİSSİS ÇİVLİ. Ser Robert, mən sizinlə açıq danışacağam.

İstəyirəm ki, siz o hesabatı parlamentdən geri götürəsiniz; əsas bu olsun ki, komissiya yaxşı araşdırmayıb məsələni, nəticələr səthidir, ya da onlara yanlış məlumatlar verilib, yaxud da başqa bir səbəb tapın. İstəyirəm əlavə olaraq deyəsiniz ki, hökumət bu layihəyə yenidən baxacaq; siz hesab edirsiniz ki, Argentina kanalı layihəsi tamamlanandan sonra onun böyük beynəlxalq əhəmiyyəti olacaq. Hər halda, siz bilirsiniz, belə vəziyyətlərdə nazirlər nə deyirlər. Bir neçə bayağı söz... İndiki dövrdə dinləyən adamlarda bayağı və boş sözlərdən başqa heç nə beləcə əlverişli təəssürat yaratmır. Şit və duzsuz sözlər adamları ovsunlayır. Bunu mənim xətrimə edərsiniz, eləmi, ser Robert?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Missis Çivli, inana bilmirəm ki, siz ciddiyyətlə mənə belə bir təklif edirsiniz!

MISSİS ÇİVLİ. Tamam ciddi deyirəm.

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*soyuq tərzdə*). Hər halda, yenə deyirəm, icazə verin, bunu zarafat kimi qəbul edim.

MISSİS ÇİVLİ (*çox inandırıcı və çılğın*). Ah! Mən ciddi deyirəm! Əgər dediyimi eləsəniz... mən ... sizə yaxşı pul verəcəyəm...

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Pul verəcəksiniz?

MISSİS ÇİVLİ. Əlbəttə.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Məncə, sizi başa düşmədim... Nə demək istəyirsiniz?

MISSİS ÇİVLİ (*divana söykərib ser Robertə baxır*). Çox təəssüf edirəm. Mən Vyanadan bura gəldim ki, siz məni necə lazımdır başa düşəsiniz.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Başa düşürəm sizi!

MISSİS ÇİVLİ (*daha mülayim tonla*). Əziz Robert, axı siz işgüzar adamsınız! Qiymətinizi deyin, məncə, sizi satın almaq mümkündür. Bizim dövrdə hər kəsi almaq olar. Amma bəziləri çox bahadır – məsələn, mən. Lakin siz, mənə elə gəlir çox da baha qiymət deməyəcəksiniz.

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*acıqla durur*). İcazə versəniz, sizin faytonu çağırırdım. Missis Çivli, siz xaricdə çox qalmısınız, görünür, indi siz, sadəcə olaraq, ingilis centlmeni ilə nə danışdığınızı anlamırsınız.

MISSİS ÇİVLİ (*yelpiyini ona toxunduraraq saxlayır, yelpiyi*

eləcə saxlayıb danışır). Mən kiminlə danışdığımı yaxşı bilirəm və bunu da bilirəm ki, siz dövlət sirrini hansısa birja alverçisinə satmaqla uğurlarınızın əsasını qoymusunuz.

SER ROBERT ÇİLTERN (*dodağını dişləyir*). Bu nə deməkdir?

MİSSİS ÇİVLİ (*ayağa durur və düz müsahibinin üzünə baxır*).

O deməkdir ki, mən sizin var-dövlətinizin və karyeranızın əsl mənbəyini bilirəm; bir də... sizin məktubunuz da mənim əlimdədir.

SER ROBERT ÇİLTERN. Hansı məktub?

MİSSİS ÇİVLİ (*həqarətlə*). Sizin baron Amheymə lord Radleyin köməkçisi olarkən yazdığınız məktub! Məktubda barona deyirsiniz ki, Süveyş kanalının səhmlərini alsın. Bu məktub isə hökumətin Süveyş kanalı səhmlərini almaq qərarından üç gün əvvəl yazılıb.

SER ROBERT ÇİLTERN (*boğuş səslə*). Yalandır, düz deyil!

MİSSİS ÇİVLİ. Siz elə bilirdiniz məktub məhv olub gedib? Nə yaman sadələvhəsünüz! Məktub məndədir.

SER ROBERT ÇİLTERN. Bu, sadəcə, alver idi, bir şey deyildi ki! Büdcə hələ Ümumilər Palatasından keçməyib. Onu keçirməyə də bilirlər, təsdiq etməzlər, vəssalam.

MİSSİS ÇİVLİ. Bu, fırlıdaq idi, ser Robert! Gəlin hər şeyi öz adıyla çağırıq. Bu, işimizi asanlaşdırar. Və indi isə mən bu məktubu sizə satmaq istəyirəm; əvəzində siz gərək açıq-aşkar Argentina layihəsini müdafiə edəsiniz. Siz bir kanalla varlandınız. İndi də mənə və dostlarıma kömək eməlisiniz ki, biz də o biri kanalla varlanacağıq.

SER ROBERT ÇİLTERN. Sizin təklifiniz... bu ki alçaqlıqdır... mən buna alçaqlıq deyirəm!

MİSSİS ÇİVLİ. Ooo, yox, bu olmadı! Ser Robert, bu, həyatın bir oyunudur, biz onu gec, ya tez oynamalıyıq!

SER ROBERT ÇİLTERN. Mən sizin xahişinizi yerinə yetirə bilmərəm.

MİSSİS ÇİVLİ. Yəni deyirsiniz, siz bunu edə bilməzsiniz, hə? Bilirsiniz ki, siz uçurumun bir addımlığındasınız? Şərtləri siz diklə etmirsiniz. Siz şərtləri qəbul etməlisiniz. Tutaq ki, imtina etdiniz...

SER ROBERT ÇİLTERN. Onda nə olar?

MİSSİS ÇİVLİ. Əzizim ser Robert, onda bilirsiniz nə olacaq? Siz məhv olacaqsınız, vəssalam! Yadınızda saxlayın! Sizin bu

İngilis puritanizmi sizi gör hara gətirib çıxarır! Qədimdə heç kəs bir az da olsa, qonşusundan özünü yaxşı göstərməyə çalışmazdı. Əslində, qonşudan daha yaxşı görünmək meşşanlıq və pis tərbiyə sayırdı. İndi hər biriniz əxlaq dəlisi olmusunuz mənimçün. Hər kəs təmizlik, satılmazlıq, namusluluq, daha nə bilim yeddi cür ləyaqətli məziyyət sahibi olmalıdır. Bəs nəticəsi hanı, hə? Siz hamınız ağac çəlikləri kimi bir-birinizin dalınca yıxılacaqsınız. Heç bir il keçmir, İngiltərədə kimsə yox olur. Əvvəllər qalmaqallar adama daha çox şan-şöhrət gətirərdi; adamla daha çox maraqlanırdılar. İndi qalmaqal insanı məhv edir. Sizin ki də heç yaxşı olmayacaq. Sizi məhv edəcək. Əgər bilsələr ki, siz cavanlığınızda, nazirin köməkçisi olduğunuz vaxtlarda külli miqdarda pul alıb dövlət sirrini vermişiniz və bu da sizin var-dövlətinizin və karyeranızın əsasını qoyub, onda vay halınıza. Siz ictimaiyyətdən qaçıb gizlənmə bilməyəcəksiniz. Bütün bunlardan sonra, ser Robert, siz hansı ixtiyarla öz gələcəyinizi məhv edirsiniz ki? Yaxşısı budur, elə düşməninizlə diplomatik saziş bağlayın, qurtarıb getsin! İndiki halda mən sizin düşməninizəm. Sizdən də güclüyəm. Böyük ordu mənim tərəfimdədir. Sizin, əlbəttə ki, yüksək vəzifəniz var. Bu da sizin həssas yerinizdir. Siz onu müdafiə etmək qabiliyyətində deyilsiniz. Mən isə hücumdayam. Qeyd edirəm ki, sizə moizə də oxumuram. Mən sizə iltifat göstərdim, sizi bağışladım; mənə sağ ol deyin. Keçmişdə siz çox bic, həm də əxlaqsız bir hərəkət etmişiniz, bu da sizə çox fayda gətirib. Nə istəyirdiniz, onları da almısınız: var-dövlət, vəzifə, cəmiyyətdə mövqe. İndi isə bunun əvəzini ödəmək vaxtı çatıb. Gec-tez hər şey üçün cavab verməli olursan. Həyat bunun üstündə qurulub. İndi siz ödəməlisiniz. Buradan getməmiş siz mənə söz verməlisiniz ki, hesabı geri götürəcəksiniz və parlamentdə layihənin lehinə danışıcaqsınız.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Siz mümkün olmayan şey tələb edirsiniz.

MİSSİS ÇİVLİ. Siz bunu mümkün etməlisiniz. Axı bundan başqa çıxış yolunuz da yoxdur. Ser Robert, bilirsiniz də ingilis qəzetləri necədir! Təsəvvür edin ki, bu evi tərk edən kimi faytonu dərhal qəzetlərdən birinin ofisinə sürdürəcəyəm, bu

məktubu onlara verəcək, sonra da qalmaqla barədə danışacağam. Görün onlar necə sevinəcək! Sizi böyük məmnuniyyətlə palçığa batıracaq, sonra da söyəcəklər, bir sözlə, yıxıb-sürüycəklər. Üz qabığında hansısa yoğunlaşmış müxbir özündənrazi halda məqalə yazacaq, sizi rüsvay edəcək!

SER ROBERT ÇİLTERN. Susun, yetər! İstəyirsiniz mən hesabatı geri götürüm və parlamentdə də qısaca çıxış edib deyim ki, layihənin gələcəyi var, hə?

MİSSİS ÇİVLİ (*divanda əyləşir*). Bəli, mənim şərtim belədir.

SER ROBERT ÇİLTERN (*yavaşdan*). Sizə nə qədər desəniz pul verərəm!

MİSSİS ÇİVLİ. Ser Robert, hətta sizin də öz keçmişinizi almağa pulunuz çatmaz! Bunu heç kəs edə bilməz!

SER ROBERT ÇİLTERN. Mən sizin xahişinizi yerinə yetirə bilmərəm. Yox, bunu etməyəcəyəm!

MİSSİS ÇİVLİ. Etməlisiniz! Əgər etməsəniz... (*Dərhal yerindən qalxır.*)

SER ROBERT ÇİLTERN (*özünü itirmiş halda*). Dayanın, bir dəqiqə! Siz mənə nə təklif edirsiniz bəs? Axı dediniz, siz mənim məktubumu özümə qaytaracaqsınız?

MİSSİS ÇİVLİ. Əlbəttə. Söz verirəm. Mənə inana bilərsiniz. Sabah axşam doqquzun yarısında mən parlamentdə olacağam, görüşə gələnlər üçün ayrılmış balkonda. O vaxta kimi mənim istədiyim bəyanatı versəniz, sizə məktubu qaytaracağam. Bunun üçün kifayət qədər fürsətimiz olacaq. Özü də sizə xoş arzular diləməklə. Mən sizinlə təmiz oyun oynayıram... Əlində kozır varsa, gərək həmişə təmiz oynayasın! Bunu mənə baron Amheymlər öyrədib! O, mənə daha çox şey... öyrədib...

SER ROBERT ÇİLTERN. Mənə düşünməyə vaxt verin.

MİSSİS ÇİLTERN. Yox, siz indi qərara gəlməlisiniz!

SER ROBERT ÇİLTERN. Heç olmasa, bir həftə... üç gün vaxt verin!

MİSSİS ÇİVLİ. Mümkün deyil! Mən bu gecə Vyanaya teleqram verməliyəm!

SER ROBERT ÇİLTERN. Aman Allah! Sizi mənim qarşıma kim çıxartdı belə?!

MISSİS ÇİVLİ. Şərait! (*Qapıya sarı yeriyr.*)

SER ROBERT ÇİLTERN. Dayanın, getməyin! Razıyam! Hesabat geri götürüləcək! Mən elə edərəm ki, kanalla bağlı mənə sual versinlər.

MISSİS ÇİVLİ. Təşəkkür edirəm. Bilirdim ki, biz razılığa gələcəyik. Elə ilk görüşdən sizin necə adam olduğunuzu bildim. Mən sizi analiz etdim, sizin məndən xoşunuz gəlməsə belə, sizi öyrəndirdim. Hə, indi isə mənim faytonumu çağırırdıra bilərsiniz. Sizin qonaqlar artıq şam yeməyindən qayıdırlar. Siz ingilislər isə həmişə yeməkdən sonra romantik olursunuz. Mən də buna dözə bilmirəm.

Ser Robert Çiltern çıxır. Qonaqlar görünürlər, onların arasında ledi Çiltern də var. Ledi Markbi, lord Kaverşam, ledi Bezildon, missis Marçmont, vikont de Nanjak, mister Monford da buradadır.

LEDİ MARKBİ. Aaa, əzizim missis Çivli, ümidvaram darıxmadınız! Ser Robert adamı elə əyləndirir ki, eləmi?

MISSİS ÇİVLİ. Lap çox əyləndirir! Onunla söhbətdən elə ləzzət aldım ki!

LEDİ MARKBİ. O, özünə çox maraqlı və parlaq karyera qurub və füsunkar bir xanımla evlənib. Ledi Çiltern ali prinsiplərlə yaşayan qadındır; bunu söyləməyə şadam! Mən artıq başqalarına nümunə ola bilmirəm, bir qədər yaşlaşmışam! Lakin həmişə nümunəvi qadınlara heyran oluram, onlara xüsusi hörmətim var. Ledi Çiltern də adamlara, belə deyək də, çox nəcib təsir göstərir; amma bəzən onun ziyafətləri darıxdırıcı keçir. İnsan hər şeyi yaxşı edə bilməz ki, düzdür? Hə, indi mən getməliyəm, əzizim. Sabah sizin dalınızca gəlimm?

MISSİS ÇİVLİ. Təşəkkür edirəm.

LEDİ MARKBİ. Saat beşdə gedərik parka. Bir az gəzərik orada. İndi parkın ən gözəl vaxtıdır. Orada hər şey təptəzə görünür.

MISSİS ÇİVLİ. Adamlardan başqa!

LEDİ MARKBİ. Elədir, insanlar bir qədər üzülüblər, elə bil. Mən müşahidə etmişəm ki, mövsümün sonlarında çox adamın beyində, elə bil, yumşalma gedir. Lakin elə yüksək ziyalılıqdansa bu yaxşıdır. Yüksək mədənilik xarici görkəmi də korlayır. Mədəni,

oxumuş qızların burunları nəyə görəsə yekə olur, kişilər belələrini sevmirlər. Gecəniz xeyrə qalsın, əzizim! (*ledi Çiltemə*) Gecəniz xeyrə, Gertruda! (*Lord Kaverşamın qoluna girib çölə çıxır.*)

MİSSİS ÇİVLİ. Ledı Çiltem, nə möhtəşəm eviniz var! Mən çox gözəl bir gecə yaşadım. Sizin ərinizlə tanışlıq çox maraqlı oldu.

LEDİ ÇİLTERN. Missis Çivli, mənim ərimlə nə üçün tanış olmaq istəyirdiniz?

MİSSİS ÇİVLİ. Oh, sizə deyim... Mən onu Argentina kanalı layihəsi ilə maraqlandıрмаq istəyirdim. Yəqin, eşitmisiniz bu kanal barədə. Onu da deyim ki, əriniz tez ipə yatan adamdır, daha doğrusu, ağıllı mühakimələrlə dərhal razılaşan adamdır. Bu da kişilərdə çox nadir hallarda baş verir. Mən dərhal onu razı saldım. On dəqiqəyə məsələni həll etdim onunla, fikrini dəyişdirdim. Sabah parlamentin axşam iclasında o, layihənin lehinə danışacaq. Biz ikimiz də ora gedib onun nitqinə qulaq asmalıyıq. Bu, əsl hadisə olacaq!

LEDİ ÇİLTERN. Siz, yəqin, səhv edirsiniz. Mənim ərim bu fındaqçı sövdəgərliyi müdafiə etməz.

MİSSİS ÇİVLİ. Ooo, mən sizi əmin edirəm, artıq məsələ həll olunub. İndi mən Vyanadan buraya üzücü bir yol qət etdiyimə peşman da deyiləm. Səfərim tam uğurlu alındı. Amma əlbəttə, qarşıdan gələn iyirmi dörd saat müddətində hər şey sirr olaraq qalmalıdır.

LEDİ ÇİLTERN (*soyuqqanlı*). Sirr? Nə sirr? Kiminlə kim arasındakı sirdən danışırınsınız?

MİSSİS ÇİVLİ (*gözləri parıldayır*). Sizin ərinizlə mənim aramda...

SER ROBERT ÇİLTERN (*daxil olur*). Missis Çivli, sizin karetiniz artıq buradadır...

MİSSİS ÇİVLİ. Təşəkkür edirəm. Gecəniz xeyrə qalsın, ledı Çiltem. Gecəniz xeyrə, lord Qorinq. Mən Klaric hotelində qalıram. Mənə baş çəkməyə gəlmək fikriniz yoxdur ki?

LORD QORINQ. Arzu etsəniz, gələm, missis Çivli!

MİSSİS ÇİVLİ. Oh! Bu qədər rəsmi olmayın! Yoxsa mən özüm sizə baş çəkərəm. Görürəm, İngiltərədə belə şeylər məqbul deyil. Xaricdə daha mədəni cəmiyyət var. Ser Robert, məni aşağıya qədər ötürərsinizmi? İndi biz sizinlə daha yaxın dostuq,

ümumi maraqlarımız var, eləmi? (*Ser Robert Çilternin qolundan yapışır, zala tərəf boylanır.*)

Ledi Çiltern pilləkənə doğru yeriir, onların dalınca baxır. Onlar pilləkənə aşağı enirlər. Ledi Çilternin sifəti qızarır, incik və həyəcanlı görkəm alır. Sonra qonaqlardan kimsə ona yaxınlaşır, birlikdə sol qapıya tərəf gedirlər.

MEYBL ÇİLTƏRN. Necə iyərənc qadındır!

LORD QORİNQ. Miss Meybl, yaxşı olar ki, siz gedib yatasınız.

MEYBL ÇİLTƏRN. Lord Qorinq!

LORD QORİNQ. Mənim atam bir saat bundan qabaq mənə dedi ki, gedib yatım. İndi də mən sizə məsləhət görürəm bunu. Mən faydalı məsləhətlərlə həmişə belə davranıram: onları, sadəcə, başqalarına ötürürəm. Onlarla ayrı cür heç nə etmək də olmur. Bəzən onlardan mənə heç bir qram da fayda gəlmir.

MEYBL ÇİLTƏRN. Lord Qorinq, siz həmişə məni otaqdan qovursunuz. Məncə, siz şir ürəyi yemisiniz. Özü də mənim heç yatmaq niyyətim də yoxdur. (*Divana tərəf gedir.*) Gəlin burada oturaq, hər şeydən danışaq; amma Kral Akademiyasından, missis Çivli və şotland dialektində yazılmış romanlardan başqa hər şeydən danışa bilərik! Çünki danışmaq istəmədiyim mövzular adamin ürəyincə deyil. (*Divanın üstündəki balışın yanında nəsə görür.*) Aaa, bu nədir belə? Kimsə brilyant saçıyğanını itirib, deyəsən? Necə gözəldir, ilahi? Bax! Kaş beləsindən mənim də olaydı! Amma Gertruda mənə yalnız mirvari taxmağa icazə verir. Mirvarini taxmaqdan bezmişəm! Mirvari taxanda mən yaxşı, ağıllı görünürəm, mədəni görünürəm. Görəsən, bu brilyant saçıyğan kimindir?

LORD QORİNQ. Hə, maraqlıdır. Görəsən, onu kim salıb?

MEYBL ÇİLTƏRN. Gözəl saçıyğandır!

LORD QORİNQ. Elədir, əntiqə bilərzikdir!

MEYBL ÇİLTƏRN. Bu, bilərzik deyil, saçıyğandır!

LORD QORİNQ. Onu bilərzik kimi də taxmaq olar! (*Brilyanti qadından alır, yaşıl portmanetini çıxarıır, saçıyğanı ehtiyatla ora qoyur, sonra pencəyinin qoltuq cibində gizlədir. Bütün bunları çox soyuqqanlıqla edir.*)

MEYBL ÇİLTERN. Nə edirsiniz?

LORD QORİNQ. Miss Meybl, istəyirəm bir xahiş edim...

MEYBL ÇİLTERN (*çox həvəslə*). Ooo, axır ki! Mən bunu bütün günü gözləyirdim!

LORD QORİNQ (*ilk anda pərt halda, sonra özünü dərhal ələ alır*). Bu saçığanı götürdüyümü heç kəsə deməyin! Kimsə onu axtarıb-eləsə, ya da yazıb-eləsə, o saat mənə xəbər eləyin!

MEYBL ÇİLTERN. Doğrudan, qəribə xahişdir!

LORD QORİNQ. Bilirsiniz, mən bu saçığanı nə vaxtsa bir nəfərə bağışlamışdım!

MEYBL ÇİLTERN. Bağışlamışdınız?

LORD QORİNQ. Bəli.

Ledi Çiltern daxil olur. O biri qonaqlar artıq gediblər.

MEYBL ÇİLTERN. İndi ki belədir, onda gecəniz xeyrə qalsın! Gecəniz xeyrə, Gertruda! (*Çıxır.*)

LEDİ ÇİLTERN. Gecən xeyrə, əzizim! (*lord Qorinqə*) Gördünüz də, ledi Markbi kimi gətirmişdi bura?

LORD QORİNQ. Hə, gördüm. Çox da yaxşı sürpriz deyildi. O qadın bura nə üçün gəlmişdi?

LEDİ ÇİLTERN. Görünür, Roberti yoldan çıxarmaq üçün gəlib! Gəlib ki, özünün marağında olduğu bir layihəni parlamentdən keçirmək üçün Robertə müdafiə etdirsin. Argentina kanalını deyirəm.

LORD QORİNQ. Məncə, o, ünvanı səhv salıb, elə deyil? O, sizin ərinizi anlaya biləcək bir qadın deyil!

LEDİ ÇİLTERN. Haradan? Mənim ərim kimi təmiz, gözəl təbiətli bir adamı haradan anlasın axı!

LORD QORİNQ. Elədir. Görünür, Roberti tora salmaq o qadın üçün çox çətin olub! Təəccüblüdür! Hərdən ağıllı qadınlar elə səhvlər buraxırlar ki!

LEDİ ÇİLTERN. Nə? Siz buna ağıllı deyirsiniz? Məncə, bu axmaqlıqdır.

LORD QORİNQ. Bunlar çox vaxt ikisi də bir şeydir. Gecəniz xeyrə qalsın, ledi Çiltern!

LEDİ ÇİLTERN. Gecəniz xeyrə!

Ser Robert Çiltern daxil olur.

SER ROBERT ÇİLTERN (*dodağını çeynəyir*). Artur, gedirsiniz? Bəlkə, bir az da oturasınız?

LORD QORINQ. Təəssüf ki, otura bilmərəm. Hələ Hartlo-kama da dəyməliyəm. Orada macar orkestri macar musiqisi ifa edir. Görüşənədək, hələlik. (*ÇIXIR.*)

SER ROBERT ÇİLTERN. Əzizim, sən bu gecə necə də füsunkarsan!

LEDİ ÇİLTERN. Robert, mənə de görüm, sən o qadını müdafiə edəcəksən, ya yox? De ki, sən o fırlıdaq Argentina layihəsini dəstəkləməyəcəksən! Sən bunu edə bilməzsən!

SER ROBERT ÇİLTERN (*geriyə çəkilir*). Bunu sənə kim dedi?

LEDİ ÇİLTERN. O qadın! Missis Çivli! Hər halda, indi o, özünü belə təqdim edir! O, bunu elə məzə ilə deyirdi ki, elə bil, mənə ələ salırdı. Robert, mən bu qadını tanıyıram. Amma sən tanımırısan. Biz məktəbdə onunla bir yerdə oxumuşuq. O qadın elə məktəb illərində də beləcə yalançı, tərbiyəsiz idi; o, hamıya öz axmaq hərəkətləri ilə təsir edirdi; ona inanıb onunla dostluq edənlər onu yaxşı tanıyırdılar. Mən ona nifrət edirdim, ondan zəhləm gedirdi. O oğruydu. Oğurluğa görə onu məktəbdən qovmuşdular. Sən isə ona imkan verirsən ki, səni dilə tutsun, səni razılığa gətirsin!

SER ROBERT ÇİLTERN. Gertruda, əzizim, bütün bunlar, ola bilsin ki, həqiqətdir; lakin bunlar çoxdan olub axı! Yaxşı olar ki, bunları unudaq! Missis Çivli o vaxtdan bəri dəyişə də bilər! Axı insanı yalnız keçmişinə görə mühakimə etməzlər!

LEDİ ÇİLTERN (*tam arxayın*). Bizim keçmişimiz biz özümüzük. Necə yəni, insanı nə üçün keçmişinə görə mühakimə etməsənlər?

SER ROBERT ÇİLTERN. Bu insafsızlıqdır, Gertruda!

LEDİ ÇİLTERN. Bu ədalətlidir, Robert! Bilirsənmi, o, özünü öyürdü ki, guya, sən ona söz vermişən ki, bu Argentina kanalını öz nüfuzun, adınla müdafiə edəcəksən! Axı mən sənə öz ağzından eşitmişəm ki, bu bir vicdansız dələduzluqdur!

SER ROBERT ÇİLTERN (*dodağını dişləyir*). Ola bilsin, səhv etmişəm. Biz hamımız hərdən səhv edirik.

LEDİ ÇİLTERN. Axi sən elə dünən deyirdin ki, komissiyanın hesabatını almısan, komissiya bu layihəni qətiyyətlə pisləyir!

SER ROBERT ÇİLTERN (*otaqda var-gəl etməyə başlayır*). Mənim əsasım var deyəm ki, komissiya üzvlərini aldadıblar, ya da onlara yanlış məlumatlar verilib. Bundan başqa, Gertruda, axı siyasət və şəxsi həyat – bunlar ayrı-ayrı şeylərdir. Bunlarda ayrı-ayrı qanunlar işləyir, onların məqsədləri də fərqlidir.

LEDİ ÇİLTERN. Dəxli yoxdur! Həm siyasətdə, həm də şəxsi həyatda insan gərək yüksəkdə dursun. Mən burada fərq görmürəm!

SER ROBERT ÇİLTERN (*dayanır*). Sən də belə hesab et ki, indiki halda bu praktik məsələdə mən öz fikrimi dəyişdirmişəm. Vəssalam.

LEDİ ÇİLTERN. Vəssalam?

SER ROBERT ÇİLTERN (*sərt*). Hə!

LEDİ ÇİLTERN. Robert! Mənim sənə belə bir sual verməyimin özü bir dəhşətdir! Amma... de görüm, sən mənə əsl həqiqətin hamısını söylədin, ya yox?

SER ROBERT ÇİLTERN. Niyə soruşursan axı?

LEDİ ÇİLTERN (*pauzadan sonra*). Niyə cavab vermirsən?

SER ROBERT ÇİLTERN (*oturur*). Gertruda, həqiqət çox mürəkkəb məsələdir! Siyasət isə çox mürəkkəb mexanizmdir! Orada hər şey bir-biri ilə bağlı, bir-biri ilə əlaqəlidir. Bir də görürsən, sənə bir xidmət göstərilir, sən də gərək bunun əvəzində nəsə edəsən. Çox vaxt siyasətdə gərək kompromisə gedəsən. Hamı belə edir.

LEDİ ÇİLTERN. Kompromisə gedəsən? Robert, sən niyə bu gün mənə ayrı şeylər deyirsən? Axı mən səndən bu şeyləri eşitməyə alışmamışam? Sən niyə birdən-birə dəyişdin?

SER ROBERT ÇİLTERN. Mən dəyişməmişəm. Lakin bəzən şərait insandan güclü olur.

LEDİ ÇİLTERN. Heç bir şərait əxlaqi qanunlardan güclü ola bilməz.

SER ROBERT ÇİLTERN. Yaxşı... əgər mən desəm ki...

LEDİ ÇİLTERN. Nə desən?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Belə etməyə məcburam... Bu, çox vacibdir.

LEDİ ÇİLTƏRN. Namussuz olan bir şey vacib ola bilməz! Əgər bu, belə vacibdirsə, onda bəs mən səndə nəyi sevmişəm, hə? Robert, bu, belə deyil, hə? De ki, bu, belə deyil! Nəyinə lazım bunu etmək? Bu, sənə nə verəcək? Pul? Axı bizə pul lazım deyil! Özü də bu cür pul?! Natəmiz mənbədən gələn pul insanı ləkələyir! Bu, sənə hakimiyyət verəcək? Axı hakimiyyət də öz-özlüyündə puç bir şeydir! Yalnız yaxşılıq etmək insanı hakim edə bilər, o, insana məmnunluq gətirir. Bəs onda nə üçün sən razılıq verirsən, Robert? De görüm, nə üçün bu alçaqlığı boynuna götürmək istəyirsən?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Gertruda, sənə belə danışmağa haqqın yoxdur. Mən sənə izah elədim artıq; bu, sadəcə, ağıllı bir kompromisdır. Başqa bir şey deyil!

LEDİ ÇİLTƏRN. Robert, başqaları üçün və bir də ki həyatda yalnız tamah axtaranlar üçün bu, yaxşı bir şeydir! Amma sənə üçün yox, Robert, sənə yaraşmır! Sən başqaları deyilsən! Sən həmişə yüksəkdə durmusan! Həyatın çirkəbləri səndən yan keçib. Sən hamı üçün, mənim üçün də ideal olmusan, şərəf və ləyaqət ideali! Beləcə də qal, Robert! Sən bu yüksək idealdan, ali dəyərlərlə varisliyindən əl çəkmə! Bu fil sümüyündən olan qülləni dağıtma! Robert, kişi qadını sevə bilər, hətta qadın ondan aşığıda dursa belə, çirkəbə bulaşsa, rüsvay olsa, pozğunluq etsə, namusunu tapdasa belə, o, qadını sevə bilər; lakin biz qadınlar üçün sevgi sitayiş deməkdir; əgər bu sitayiş və ehtiram yoxdursa, deməli, sevgi də yoxdur! Ah, mənim sənə olan sevgimi öldürmə, Robert!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Gertruda!

LEDİ ÇİLTƏRN. Bilirəm, həyatda keçmiş mənfur sirlərlə dolu olan adamlar var; insan nə vaxtsa şərəfsiz bir hərəkət edir, belə şeylər olur! Sonra da buna başqa bir şərəfsiz hərəkətlə cavab verməli olursan. Ah, Robert, mənə demə ki, sən də belə etmişən! Robert, de görüm, sənə həyatında da gizli bir şərəfsizlik, ya gizli bir rüsvayçılıq olubmu? Bu saat mənə de, elə indicə de! Yoxsa...

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Yoxsa nə?..

LEDİ ÇİLTƏRN (yavaşdan). Yoxsa... gərək biz ayrılmaq...

SER ROBERT ÇİLTERN. Ayrılacaq?

LEDİ ÇİLTERN. Hə, ayrılacaq! Həmişəlik və əbədi! Belə də bizim hər ikimiz üçün yaxşı olar!

SER ROBERT ÇİLTERN. Gertruda, mənim keçmiş həyatımda elə bir şey yoxdur ki, sən bilməyəsən.

LEDİ ÇİLTERN. Mən bunu bildirdim, Robert, mən buna əmin idim. Lakin nə üçün sən bu gün belə dəhşətli şeylər danışırsan? Sən bu gün özünə oxşamırsan! Yaxşı, gəl bu barədə danışma-yaq! Sən missis Çivliyə yazarsan ki, bu dələduz layihəni müdafiə etməyəcəksən, hə? Əgər sən ona söz vermişənsə, onda sözünü geri götür! Vəssalam!

SER ROBERT ÇİLTERN. Mütləq gərək yazam?

LEDİ ÇİLTERN. Başqa yol var bəyəm?

SER ROBERT ÇİLTERN. Mən onunla görüşüb bunu ona deyə bilərəm.

LEDİ ÇİLTERN. Sən onunla bir daha görüşməyəcəksən. Bir daha görüşməyəcəksən, onunla bir kəlmə belə danışmayacaqsan! O qadın sənin kimi adamla danışmağa belə layiq deyil! Elə bu saat götür ona yaz, indicə yaz ona! Elə yaz ki, o qadın başa düşsün: sənin qərarın dəyişməyəcək!

SER ROBERT ÇİLTERN. Bu saat yazım, deməli...

LEDİ ÇİLTERN. Hə, elə bu dəqiqə!

SER ROBERT ÇİLTERN. Axı indi gecdir! Bir azdan on iki olacaq!

LEDİ ÇİLTERN. Eybi yoxdur! Heç nə olmaz! O qadın elə bu saat bilməlidir ki, ünvanı səhv salıb! Sən belə alçaq hərəkətlər edə bilməzsən! Sən namuslu və düz adamsan! Gəl, bax bu stol arxasında otur, yaz! Yaz ki, o layihəni müdafiə etməkdən imtina edirsən! Çünki sən bunu şərəfsizlik sayırsan! Belə də yaz – şərəfsizlik! Yəqin, o qadın bu sözü anlayar!

Ser Robert Çiltern məktub yazır. Sonra yazdıqlarını oxuyur.

SER ROBERT ÇİLTERN. Hə, belə daha yaxşı olar! (Zəngi basır.) İndi də qoyum konvertə!

(Məktubu konvertə qoyur. Meyson içəri girir.) Meyson, bu məktubu təcili Klaric hotelinə aparın. Cavab lazım deyil.

*Meyson gedir.
Ledi Çiltern əyilib ərini qucaqlayır.*

LEDİ ÇİLTERN. Robert, sevgi insanı müdrək edir. Mən hiss edirəm ki, bu gün səni nəşə dəhşətli bəladan qurtarmışam, sən hörmətdən düşə bilərdin. Mənə elə gəlir ki, sən öz qüdrətinə, öz qabiliyyətinə inanmırsan; başa düşürsən ki, bizim siyasi həyatımızın havasının təmizlənməsində sənin nə qədər rolun olub; bütün bunlar sənin etibarlı, namuslu, təmənnəsiz olmağına görə baş verib; sənin hər zaman ciddi məqsədlərə və yüksək ideallara səylə xidmət göstərməyin hesabına mümkün olmuşdur. Mən isə bunları başa düşürəm və buna görə də səni sevirəm, Robert!

SER ROBERT ÇİLTERN. Məni sev, Gertruda, həmişəlik sev məni!

LEDİ ÇİLTERN. Mən səni hər zaman sevəcəyəm, çünki sən mənim məhəbbətimə həmişə layiq olacaqsan. Axı pak və qüsursuz olan şeyi necə sevməmək olar! (*Ərini öpür və zaldan çıxır.*)

Ser Robert Çiltern bir müddət otaqda var-gəl edir; sonra oturub üzünü əlləri ilə örtür. Eşikağası gəlir və lampaları söndürməyə başlayır.

SER ROBERT ÇİLTERN (*başını qaldırır*). İşığı söndürün, Meyson! Söndürün işıqları!

Eşikağası lampaları söndürür. Otaq qaranlıqlaşır. Yalnız pilləkənin yuxarısından sallanmış çilçırağın işığı qalır, onun işığı "Məhəbbətin təntənəsi" qədimi divar xalçasının üstünə düşür.

Pərdə.

İKİNCİ PƏRDƏ

Ser Robert Çilternin qonaq otağı. Son dəbdə geyinən lord Qorinq kresloya yayxanıb. Ser Robert Çiltern buxarının qarşısında oturub, sobanın daş divanna söykənib. O, həyəcanlı və çox narahat görünür. Söhbət ərzində o, bir neçə dəfə durub otaqda var-gəl edir.

LORD QORİNQ. Əzizim Robert, bu çox xoşagəlməz hadisədir. Çox xoşagəlməz hadisə! Gərək hər şeyi arvadınıza danışaydınız! Özgələrinin arvadlarından sirr əldə etmək bizim dövrün vacib təntənəsidir. Belə ki, klubda mənə həmişə bunu dazbaşa adamlar deyirlər, axı onlar hər şeyi daha yaxşı bilirlər. Amma heç bir kişi gərək öz arvadından sirr saxlamasın. Onsuz da, arvad gec-tez hər şeyi biləcək. Qadınlar bu sandan çox həssasdırlar, yaxşı iy bilirlər. Onlar görünən şeylərdən savayı hər şeyi görürlər.

SER ROBERT ÇİLTERN. Artur, mən arvadıma heç nə deyə bilmədim. Axı nə vaxt deyə bilərdim? Dünən gecə? Əgər desəydim, mən bitmişdim, gərək elə o saat ayrılardıq. Mən dünyada yeganə sevdiyim və pərəstiş etdiyim qadını gərək itirəydim; o, mənim qəlbimdə sevgi yuvası quran yeganə qadındır. Yox, mən dünən gecə ona heç nə deyə bilməzdim. Bilirsiniz o, nə edərdi? Elə həmin dəqiqə məndən üz döndərib gedərdi. Mənə nifrət və həqarətlə baxardı... Dəhşətə gələrdi...

LORD QORİNQ. Yəni ledi Çiltern bu qədər ləyaqətlidir, mükəmməl qadındır?

SER ROBERT ÇİLTERN. Əlbəttə! Arvadım çox mükəmməl və ləyaqətli qadındır!

LORD QORİNQ (*sol əlindəki əlcəyi çıxarıb*). Çox təəssüf! Əzizim, bağışlayın, mən bunu demək istəmirdim! Lakin əgər sizin dedikləriniz düzdürsə, onda mən həyatla bağlı ledi Çilternlə ciddi söhbət eləməli olacağam.

SER ROBERT ÇİLTERN. Faydasızdır!

LORD QORİNQ. Yoxlamaq olarmı?

SER ROBERT ÇİLTERN. Əlbəttə, amma onun baxışlarını heç nə dəyişdirə bilməzl!

LORD QORİNQ. Olsun! Ən pis halda bu bir psixoloji eksperiment olacaq!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Belə eksperimentlər çox təhlükəlidir!

LORD QORİNQ. Əzizim, belə götürəndə hər şey təhlükəlidir! Belə olmasaydı, yaşamağın mənası da olmazdı... Bax belə! Hə, dostum, siz gərək ona hər şeyi lap çoxdan açıb söyləyəydiniz.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Nə vaxt? Evlənmək ərəfəsində? Necə bilirsiniz, o, bütün bunları, yəni mənim var-dövlətimin haradan gəldiyini və mənim karyeramın necə qurulduğunu bilsəydi, mənə ərə gələrdi? O, adamların əksəriyyətinin rüsvayçılıq və şərəfsizlik adlandırdığı hərəkətlər barədə xəbər tutsaydı, heç mənə ərə gələrdimi?

LORD QORİNQ (*yavaşdan*). Elədir, adamlar bu hərəkətləri elə belə də adlandırırlar! Buna şübhə də ola bilməz!

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*dərdli*). O adamlardır ki, onlar elə özləri də hər gün bundan da min dəfə pis hərəkətlər edirlər. O adamlar ki, mənim sırım onların yanında toya getməlidir.

LORD QORİNQ. Buna görə də onlar özgə sirlərinin faş edilməsinə sevinirlər. Bu, ictimaiyyətin diqqətini azdırır, yəni adamlar onların öz biabırılıqlarını yaddan çıxarırlar, diqqət özgülərə yönəlir.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Yaxşı, lap düzünə qalsa, axı mənim bu hərəkətim kimə bir pislik gətirib, hə? Heç kimə!

LORD QORİNQ (*gözlərini ona zilləyərək*). Yalnız sizin özünüzə, Robert!

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*bir anlıq susduqdan sonra*). Yaxşı, bir şeyi deyim; məndə o zamankı hakimiyyətin görmək istədiyi tədbirlər barədə qeyri-rəsmi məlumatlar vardı. Mən onlardan istifadə eləmişəm. Bax bugünkü külli miqdarda var-dövlətlərin mənbəyi də elə bu qeyri-rəsmi məlumatlardır. Çox adi şeylərdir bunlar.

LORD QORİNQ (*əlağacını başmağına toxundura-toxundura*). Onların adı nəticəsi də olur ictimai qalmaqal!

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*yenə otaqda var-gəl edir*). Artur, mənim on səkkiz il bundan qabaq etdiyim hərəkətlər, deyirsiniz, indi başımı ağrıda bilər, hə? Sizcə, bu, ədalətli olar? Necə ola bilər ki, lap südəmər uşaq vaxtı buraxdığım bir səhv indi mənim

karyerama son qoysun? O zaman mənim iyirmi iki yaşım vardı; mən yaxşı ailədən çıxmışdım və kasıb idim; bunlar cəmiyyətdə bu gün iki bağışlanmaz günah hesab edilir. Necə ola bilər ki, gəncliyində buraxdığın səhvə, ya da elə günaha görə sənin həyatını alt-üst eləsinlər? Bütün ömrün boyu qazandığın hər şeyi məhv eləsinlər, hə? Necə ola bilər? Bu, sizcə, ədalətlidir? Adam nə qədər zillət çəkir, əzab-əziyyətə qatlaşır, bütün ömrü boyu əlləşir-vuruşur, qurur, yaradır, qazanır, sonra da deyirlər, nə bilim, bir səhv buraxmısan haçansa, hər şeyini dağıdıraq, məhv edirik! Sizcə, Artur, bu, nə dərəcədə düzgündür?

LORD QORİNQ. Həyat heç zaman ədalətli olmur, Robert. Bəlkə, elə buna görə də o, bizim əksəriyyətimiz üçün daha yaxşıdır.

SER ROBERT ÇİLTERN. İddiaları olan hər kəs öz zəmanəsi ilə elə zəmanənin öz silahı vasitəsilə vuruşmalı olur. Bizim zəmanənin silahı puldur! Bizim zəmanənin Allahı var-dövlətdir! Müvəffəqiyyət qazanmaq istəyirsənsə, pulun olmalıdır! Vəzifə, mövqe, hər nə istəyirsənsə, pulun olmalıdır, vəssalam!

LORD QORİNQ. Robert, siz özünüzdü çox ucuz qiymətləndirirsiniz! İnanın mənə, siz elə var-dövlətsiz də müvəffəqiyyət qazana bilərdiniz!

SER ROBERT ÇİLTERN. Hə, ola bilsin, qocalanda... O zaman mənim hakimiyyətə gəlmək ehtirasım da sönmə bilərdi, heç ondan ləzzət də ala bilməzdim. O zaman mən lap əldən düşərdim, pis kökdə, qocalmış olardım... heç kimə lazım olmayan əşya olardım...Yox, mənə gənc ikən uğur lazım idi! Gənclik uğur qazanmaq üçün ən münasib vaxtdır! Mən gözləyə bilməzdim!

LORD QORİNQ. Elədir, siz hələ gənc ikən uğur qazanmısınız. Bizim günlərdə heç kim belə uğurlu karyera qurmayıb. Qırx yaşında xarici işlər nazirinin katibi olasan! Çox gözəl karyeradır, vallah!

SER ROBERT ÇİLTERN. İndi bütün bunları məndən alsalar, necə olar, hə? Mən bunları yaramaz və rüsvayçı bir ictimai qalmağa görə itirəmsən, necə olar, hə? İctimai fəaliyyətlə məşğul olmağa mənə qadağalar qoysalar, necə olar, hə?

LORD QORİNQ. Robert, axı sən özünü pula görə necə sata bilmisən?

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*həyəcanla*). Mən pula satılmamışam! Mən çox baha qiymətə uğur almışam, vəssalam!

LORD QORİNQ (*məyus-məyus*). Elədir, siz ona görə çox ödəmisiniz. Axı ilk dəfə bu fikri sizin başınıza kim qoydu?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Baron Amheym!

LORD QORİNQ. O əclaf, hə?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Yox, o çox incə adam idi, ağıl yaxşı işləyirdi. Baron mədəni, gözəl və məqsədyönlü adam idi. Tanıdığım adamlar arasında ən ağıllı adamlardan biri idi.

LORD QORİNQ. Ah! Mən şərəfli axmaqlara üstünlük verirəm. Ağılsızlığın şərəfinə nə qədər desən söz demək olar. Şəxsən mən ağılsızların qarşısında baş əyirəm! Təsəvvür edin ki, bu, mənim ən doğma hisslərimdir. Lakin deyin görüm, necə oldu ki, o, bu işə girdi? Mənə təfərrüatı ilə danışın.

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*özünü yazı stolunun yanındakı kresloya atır*). Günlərin bir günü lord Radleygildə nahardan sonra baron başladı uğurlardan danışmağa; dedi ki, müasir dövrdə uğur qazanmaq üçün çox dəqiq qaydalar var və bu tamam dəqiq bir elmdir. Sonra o, yavaşca bizə bütün fəlsəfələrdən ən qorxulusu barədə – güc və hakimiyyət fəlsəfəsi barədə danışdı; bizə İncilin ən yaxşı moizələrini, Qızıl İncil barədə moizələr oxudu. Məncə, o gördü ki, mən ona çox diqqətlə qulaq asıram və onun danışdıqları mənə çox təsir edib; bir neçə gündən sonra mən ondan məktub aldım, mənə evinə dəvət edirdi. O, Park-Leyndəki evdə yaşayırdı, indi orada lord Vulkomb yaşayır. Yaxşı yadımdadır mənə qarşılamağı; onun əyri solğun dodaqlarına qəribə bir təbəssüm qonmuşdu. O, mənə öz gözəl şəkil qalereyasına apardı, qədimi divar xalçalarını, qiymətli daş-qaşlarını, fil sümüyündən düzəldilmiş müxtəlif məmulatları göstərdi; yaşadığı dəbdəbəli həyatın bütün gözəlliklərini hiss etməyi mənə anladı; sonra mənə dedi ki, cah-calal, dəbdəbə yalnız fondur, yalnız pyesdəki dekorasiyadır; lakin yaşamaq naminə yeganə dəyərli şey hakimiyyətdir; hakimiyyətdən ötrü yaşamağa dəyər; başqa adamlar üzərində, dünya üzərində hakimiyyət! Ən ali həzz budur! İnsan üçün ləzzətli şey budur həyatda! Bu, yeganə sevincdir ki, heç vaxt heç kim doymur! Bu hakimiyyəti əldə

etmək üçün bizim zamanədə gərək varlı olasan! Hakimiyyətə aparan yeganə yol var-dövlətdir!

LORD QORİNQ (*astadan, hər sözə ciddi diqqət yetirərək*).
Çox xırda bir fəlsəfədir!

SER ROBERT ÇİLTERN (*ayağa durur*). O zaman mən belə düşünmürdüm. Elə indi də belə düşünürəm. Var-dövlət mənə böyük güc və hakimiyyət verdi. Həyatımın ilkin mərhələsində o, mənə azadlıq bəxş elədi; azadlıq isə hər şey deməkdir. Siz heç vaxt yoxsul olmamısınız, buna görə də sizin üçün şan-şöhrət, iddialı olmaq yad kimidir. Baronun mənim qarşımda hansı üfurlər açdığını anlamaq sizin üçün çətin olar. Belə uğur fürsətləri çox az adama nəşib olur.

LORD QORİNQ. O adamların bəxti gətirib... əlbəttə, əgər nəticələrə əsaslanacaq... Deyin görüm, axı bu baron sizi, nəhayət, necə tora saldı? Necə oldu ki, siz onun dediklərini eləməyə razı oldunuz?

SER ROBERT ÇİLTERN. Mənimlə xudahafizləşəndə dedi ki, əgər ona nə vaxtsa çox qiymətli məlumatlar ötürsəm, mənə çox varlı bir adam edəcək. Söhbət o məlumatlardan gedirdi ki, heç kəsə bəlli deyildi, sirr idi; mən o zaman parlaq gələcək barədə xoş xəyallara dalırdım, iddialarla yaşayırdım, hakimiyyətə çatmaq arzum sonsuz idi. Altı həftədən sonra mənim əlimin altından məxfi sənədlər keçdi...

LORD QORİNQ (*ayağının altındakı xalçaya baxa-baxa*).
Dövlət sənədləriydi?

SER ROBERT ÇİLTERN. Hə.

LORD QORİNQ (*ah çəkir, sonra əlini alınına aparır, yuxarı baxır*). Robert, heç vaxt ağılıma gəlməzdi ki, siz bu qədər zəif adam olarsınız... Baron Arnheymsizi yoldan çıxara bilərmiş...

SER ROBERT ÇİLTERN. Nə? Zəif adam? Ah, mən bu sözü eşitməkdən bezmişəm. Mən bu sözü başqaları barədə deyəndə də iyənirəm. Zəifə bax a! Artur, yəni siz, həqiqətən, düşünürsünüz ki, yalnız zəif adamları yoldan çıxarmaq mümkündür? Sizi inandıraram ki, elə təhlükəli azmalar var ki, onlara uymaq, aldanmaq adamdan daha çox güc və cəsarət tələb edir. Bütün həyatını qumara qoymaq, hər şeyi birəcə anda riskə qoymaq (daxli yox-

dur, hakimiyyətə görəmi, ya da həzzə görəmi!) zəiflik deyill! Bunun üçün gərək insanda iblisənə bir şücaət olsun! Mənim bu cəsəratim var idi! Elə həmin günün axşamı mən oturub barona məktub yazdım (o qadın indi həmin məktubu deyir!). Həmin məktuba görə o, ən azı, milyon funt qazandı!

LORD QORİNQ. Bəs siz?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Mən ondan yüz on min funt aldım.

LORD QORİNQ. Siz daha bahalı idiniz, Robert.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Yox, bu pul mənə istədiyim hər şeyi – hakimiyyəti və çoxlu başqa şeyləri verdi. Dərhal parlamentə keçdim. Baron vaxtaşırı mənə maliyyə məsələləri üzrə məsləhətlər verirdi. Beş il ərzində mən var-dövlətimi, demək olar ki, üç dəfə artırdım. Sanki, əlim gətirirdi, nədən yapışırdımsa, alınırdı. Pulla bağlı nə vardısı, hamısı, elə bil, dərhal alınırdı və hərdən özüm də bundan qorxurdum. Yadımdadır, haradasa oxumuşdum ki, Allah bizi cəzalandırmaq istəyəndə arzularımızı yerinə yetirir.

LORD QORİNQ. Robert, mənə deyən görüm, etdiyiniz əmələ görə heç peşmançılıq hissləri keçiribsinizmi?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Yox. Düşünmüşəm ki, mən zəmanənin öz silahıyla zəmanəyə qarşı vuruşmuşam və qalib gəlmişəm.

LORD QORİNQ (*kədərlə*). Sizə elə gəlir ki, qalib gəlmisiniz, hə?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Əlbəttə. (*uzun pauzadan sonra*) Artur, bu söylədiklərimdən sonra, doğrudan, siz mənə həqarətlə baxırsınız?

LORD QORİNQ (*dərindən ah çəkir*). Robert, sizə yazığım gəlir, düz sözümdür, sizə çox yazığım gəlir.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Mən nə vaxtsa vicdan əzabı çəkdiyimi demirəm. Sözüün həqiqi mənasında mən heç onun nə olduğunu da bilmirəm. Amma dəfələrlə olub ki, mən fidyə vermişəm, çalışmışam ki, bunun əvəzini nə iləsə ödəyəm. Taleyin mərhəmətini lazımcına qiymətləndirim... Məsələn, baron Arnheymin mənə verdiyi puldan iki dəfə xeyriyyə məqsədləri üçün də istifadə etmişəm.

LORD QORİNQ (*gözlərini ona sarı tuşlayır*). Xeyriyyə məqsədləri üçün? İlahi! Robert, görün siz nə qədər pislilik etmişiniz!

SER ROBERT ÇİLTERN. Ah! Belə deməyin! Artur, mənimlə belə danışmayın!

LORD QORİNQ. Bağışlayın, Robert! Mən həmişə lazım olmayan şeyləri deyirəm. Daha doğrusu, əslində, nə düşündüyümü deyirəm. Bizim zamanda belə şeylər çox təhlükəlidir. Adamlar tərsinə başa düşür. Bu iyrenc hadisəyə gəlcəncə isə deyim ki, bu məsələdə mənim köməyimə arxalana bilərsiniz. Mən sizə bacardığım qədər kömək edəcəyəm. Siz özünü də bunu yaxşı bilirsiniz.

SER ROBERT ÇİLTERN. Təşəkkür edirəm, Artur. Amma nə edək, hə? Biz nə edə bilərik?

LORD QORİNQ (*əlini cibinə salır*). Həəəə... ümumiyyətlə, belə bir deyim var ki, ingilislər insanın həmişə düzgün olması barədə səylə danışmasını sevmirlər, onun səhvini boynuna almasını isə xoşlayırlar. Bu da bizim ən yaxşı cəhətlərimizdən biridir. Lakin indiki halda səhvi boynuna almaq yaramaz! Robert, məni bağışlayın, o pulları ki siz almısınız ha, o pullar... nəyə yaman çirklidir... bundan əlavə, siz əgər boynunuza alsanız ki, pulları götürüb bu işi görmüsünüz, onda sizin bir daha əxlaqdan danışmağa ixtiyarınız olmayacaq. İngiltərədə isə belədir ki, əgər insan, heç olmasa, həftədə iki dəfə əxlaq barədə kütlə qarşısında, ya tamam əxlaqsız publika qarşısında çıxış edə bilmədi, deməli, onun siyasi gələcəyi də yoxdur. O ya gərək çıxıb getsin nəbatat bağında işləsin, ya da kilsədə rahiblik eləsin. Yox, etiraf etmək yaramaz, bu, sizi məhv edər.

SER ROBERT ÇİLTERN. Artur, bu, doğrudan, məni məhv edər. Yeganə yolum axıradək mübarizə aparmaqdır.

LORD QORİNQ (*kreslodan durur*). Robert, bax elə mən də sizdən bunu gözləyirdim. Əlbəttə! Mübarizə aparmaq lazımdır. Axıradək! Bundan başlamaq lazımdır: arvadınıza hər şeyi deyin!

SER ROBERT ÇİLTERN. Yox, mən bunu edə bilmərəm!

LORD QORİNQ. Mənə inanın! Bunu etməlisiniz!

SER ROBERT ÇİLTERN. Mən bunu bacarmaram! Bu, onun mənə olan məhəbbətini öldürəcək! Yaxşısı budur, o qadın, missis Çivil barədə mənə danışın! Mən özümü necə müdafiə edəcəyəm ondan? Görünür, siz onu əvvəllər tanıyırmışsınız, hə?

LORD QORİNQ. Bəli, tanıyırdım.

SER ROBERT ÇİLTERN. Yaxşı tanıyırdınız?

LORD QORİNQ (*qalstukunu düzəldir*). Elə yaxından tanıyırdım ki, bir dəfə, az qala, Tenbigildə onunla evlənəcəkdım... Bizim yaxınlığımız... təxminən, üç gün çəkdi...

SER ROBERT ÇİLTERN. Bəs niyə evlənmədiniz, nə oldu?

LORD QORİNQ (*ehtiyatla*). Ah, yadımda deyil. İndi heç bunun əhəmiyyəti də yoxdur. Yeri gəlmişkən, siz ona pul təklif etmədiniz ki? O qadın bir zamanlar puldan ötrü ölürdü.

SER ROBERT ÇİLTERN. Təklif etdim. İstədiyi qədər pul təklif etdim. İmtina etdi.

LORD QORİNQ. Deməli, füsunkar Yevangelist qızıtlı da bəzən gücsüz olur? Varlılar hər şeyə qadir olmur.

SER ROBERT ÇİLTERN. Elədir, hər şeyə qadir ola bilmirlər. Artur, hiss edirəm ki, mən bu ictimai rüsvayçılıqdan qaça bilməyəcəyəm. Bu biabırçılıq baş verəcək, görərsən, baş verəcək! Əvvəllər bilməz idim qorxu nə olan şeydir! İndi bilirəm. Elə bil, kiminsə buz əli sənin ürəyini sıxır. Elə bil, ürəyin havada döyünür, boşluqdadır, zəifləyir, taqətdən düşür... bu saat dayanacaq.

LORD QORİNQ (*yumruğunu stola çıxır*). Robert, siz onunla mübarizə aparmalısınız! Onunla axıradək mübarizə aparmalısınız!

SER ROBERT ÇİLTERN. Axı necə?

LORD QORİNQ. İndi bilmirəm necə. Bu barədə heç bir qram belə təsəvvürüm yoxdur. Lakin hər kəsin bir zəif nöqtəsi olur. (*Buxarıya tərəf gedir və güzgüdə özünə baxır.*) Atam deyir ki, hətta mənim də qüsurlarım var. Ola bilsin ki, var. Bilmirəm.

SER ROBERT ÇİLTERN. Missis Çivlidən qorunmaq üçün hər hansı bir silahdan istifadə etmək hüququm var, elə deyilmi?

LORD QORİNQ (*hələ də güzgülüyə baxır*). Sizin yerinizdə olsaydım, çox da xırdaçılığa getməzdım. O qadın elə özü də özünü müdafiə etməyə qadirdir.

SER ROBERT ÇİLTERN (*stolun arxasına keçib oturur, qələm götürür*). Yaxşı, onda mən bu saat bizim Vyanadakı səfirliyimizə bir teleqram vurum ki, öyrənsinlər görüm, bu qadın kimdir, ona qarşı bir şey toplaya bilərlərmi? Ola bilsin, onunla bağlı bir gizli qalmaqal da var; qadın onun faş edilməsindən çəkinə bilər.

LORD QORİNQ (*yaxasındakı sancağı düzəldir*). Ooo, mənçə, missis Çivli o müasir qadınlardandır ki, yeni qalmaqalın da ona başına qoyduğu şlyapa kimi yaraşacağını hesab edir; hər ikisini – gah onu, gah da şlyapasını hər gün saat beş otuzda parkda gəzərkən nümayiş elətdirir. Əminəm ki, o qadın qalmaqaldan ötrü ölür; və qalmaqalsız günü ötüşsə, yaşaya bilməz.

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*yazır*). Nə üçün belə düşünürsünüz?

LORD QORİNQ (*dönür*). Gördünüzümü, dünən axşam nə qədər ənlik sürtmüşdü, əynindəki paltarlar isə az idi. Qadında ənlik çox, paltar az olursa, deməli, bu, pərişanlıq və ümitsizlik əlamətidir.

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*zəngi basır*). Mənçə, Vyanaya teleqram vurmaq da lazımdır.

LORD QORİNQ. Soruşmaq həmişə lazımlıdır, cavab vermək isə həmişə vacib deyil.

Meyson gəlir.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Mister Trafford otağındadır?

MEYSON. Bəli, ser.

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*yazdığı kağızı konvertə qoyub onu ehtiyatla yapışdırır*). Ona deyin ki, bu məktubu dərhal şifrələsin və təcili göndərsin. Yubanmasın.

MEYSON. Oldu, ser.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Ah! Dayanın, onu bura verin! (*Konvertin üstündə nəşə yazır, onu təzədən Meysona qaytarır.*)

Meyson məktubu alıb çıxır.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Görünür, o qadının baron Arnheymə güclü təsiri varmış. Bu nəymiş, görəsən?

LORD QORİNQ (*gülərək*). Mənim üçün də maraqlıdır.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Mən ölənədək onunla mübarizə aparaçam. Təki arvadım bu barədə heç nə bilməsin!

LORD QORİNQ (*ucadan*). Siz onunla bütün hallarda mübarizə aparmalısınız!

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*pərişan-pərişan*). Əgər arvadım bilsə,

mübarizənin də mənası olmayacaq! Hə, bax Vyanadan cavab alan kimi sizə deyəcəyəm. Bu bir şansdır, ümid azdır, amma hər halda, ümitsizlik də yoxdur. Mən o qadınla onun öz silahıyla vuruşacağam. Yalnız belə ədalətli olar. Əminəm ki, o qadının keçmiş var.

LORD QORİNQ. Gözəl qadınların əksəriyyətinin keçmiş olur. Məsələ bundadır ki, necə keçmiş olur! Keçmişin də paltar kimi dəbi olur. Ola bilsin ki, missis Çivlinin keçmiş çox açıq-saçıq olub, indi o şeylər dəbdədir. Bundan başqa, əzizim Robert, missis Çivlini qorxudacağınıza çox da bel bağlamayın. Mənim bildiyimə görə, o, qorxaq qadın deyil. O, bütün kreditorlarını üstələyib, onları əzib gəlib çıxıb və o, heç vaxt özünü itirmir.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Ah! Mən indi ümidlə yaşayıram. Saman çöpünə də əl ataram. Mən gəmisini batan adama bənzəyirəm. Su artıq dizimə qədər qalxıb, ətrafda isə dəhşətli fırtına var. Susssss! Arvadımın səsi gəlir!

Ledi Çiltərn daxil olur, gəzinti paltarında.

LEDİ ÇİLTƏRN. Axşamınız xeyir, lord Qorinq!

LORD QORİNQ. Axşamınız xeyir, ledi Çiltərn! Parkda idiniz?

LEDİ ÇİLTƏRN. Yox! Mən elə indicə Liberal Qadın Assosiasiyasından gəlirəm. İclasdaydım. Yeri gəlmişkən, Robert, sənün üçün orada yaman əl çaldılar. (Sonra üzünü lord Qorinqə tutur.) Hə, indi çay içmək istəyirəm. Siz hələ buradasınız, eləmi? Bizimlə çay içərsinizmi?

LORD QORİNQ. Bir az oturaram, təşəkkür edirəm.

LEDİ ÇİLTƏRN. İndi gəlirəm, qoy şlyapanı çıxarım.

LORD QORİNQ (çox ciddi). Xahiş edirəm, şlyapanınızı çıxarmayın. Sizə çox yaraşır. Gözəl şlyapadır. Ümidvaram ki, Liberal Qadın Assosiasiyası şlyapanınızı sürəkli alqışlarla qarşılayıb.

LEDİ ÇİLTƏRN (gülümsəyərək). Bizim bir-birimizin şlyapalarına göz yetirməkdən savayı görülcək daha vacib işlərimiz var, lord Qorinq.

LORD QORİNQ. Doğrudan? O, hansı işlərdir belə?

LEDİ ÇİLTƏRN. Ah! Çox darıxdırıcı, çox cəlbədicə və çox

faydalı işlərdir! Məsələn, sənaye qanunvericiliyi haqqında, qadınlarnın hüquqları, səkkiz saatlıq iş günü, parlament seçkiləri... bir sözlə, sizin üçün çox maraqsız görünən bütün məsələlər. Lord, bax biz bu məsələlərdən danışıraq.

LORD QORİNQ. Və heç şlyapalardan bir kəlmə belə danışmırsınız, hə?

LEDİ ÇİLTƏRN (*acıqlı*). Heç vaxt! (*Qapıya san gedir.*)

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*lord Qorinqin əlini tutur*). Artur, siz mənim əsl dostumsunuz! Mənə həmişə yaxşı dost olmusunuz! Əsl dost!

LORD QORİNQ. Robert, mən hələ sizin üçün nə etmişəm ki! Sizə hələ heç bir kömək edə bilməmişəm! Özüm də buna pərişanam.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Siz həqiqəti söyləməkdə mənim yardımçım oldunuz. Bu elə özü də, bir növ, köməkdir. Mən hələ heç vaxt bunu kimsəyə deməmişdim, bu, mənə əzab verir, qəlbimi parçalayırdı...

LORD QORİNQ. Həqiqət elə bir şeydir ki, mən həmişə ondan mümkün qədər tez qaçmaq istəyirəm. Çox pis vərdiştir. Mənə bəzən klubda yaşlı üzvlər arasında ziyan gətirir. Onlar güman edirlər ki, ondan irəli gəlir ki, mən özüm haqqında çox yüksək fikirdəyəm. Bəlkə də, belədir.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Artur, əzizim, Allah özü şahiddir ki, mən həqiqətin tərəfdarı olmuşam həmişə! Ah, mən necə istəyirdim həqiqəti deyim... Mən həqiqətlə, düzgünlüklə yaşamağı necə istəyirdim! Namusla yaşamaqdan gözəl və uca nə var axı! (*Ah çəkir, qapıya tərəf gedir.*) Artur, biz tezliklə görüşəcəyik, eləmi?

LORD QORİNQ. Əlbəttə! Nə vaxt istəsəniz! Əgər maraqlı bir şey çıxmasa qarşıma, bu gün axşam subaylar balına gedəcəyəm. Amma sabah səhər mən sizə baş çəkərəm. Əgər məni bu gecə yenə görmək istəsəniz, onda Kurzon stritə məktub göndərin, gəlirim.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Təşəkkür edirəm!

Robert qapının ağzına çatanda buduardan¹ ledi Çiltem çıxır.

¹ *Buduar* – keçmişdə varlı qadınların qəbul otağı

LEDİ ÇİLTƏRN. Robert, sən gedirsən?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Əzizim, mən məktub yazmalıyam...

LEDİ ÇİLTƏRN (*üstünə yeriyr*). Robert, çox gərgin işləyirsən. Heç özün barədə düşünürsən. Sən çox yorğun görünürsən.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Boş şeydir, əzizim, keçib-gedər. (*Arvadını öpür və çıxır.*)

LEDİ ÇİLTƏRN (*lord Qorinqə*). Xahiş edirəm, əyləşin. Mən çox şadam ki, siz gəldiniz. Mən sizinlə söhbət etmək istəyirəm... əlbəttə, şlyapa barədə yox, heç Liberal Qadın Assosiasiyası barədə də danışmaq istəmirəm... Birinci məsələ sizi çox maraqlandırır, ikinci isə az...

LORD QORİNQ. Siz mənimlə missis Çivli barədə danışmaq istəyirsiniz?

LEDİ ÇİLTƏRN. Bəli, tapdınız. Ötən gecə siz gedəndən sonra mən anladım ki, o qadın həqiqəti söyləyir. Təbii, mən dərhal Roberti məcbur elədim ki, sözünü geri götürsün. O qadına yazsın ki, təklifdən imtina edir.

LORD QORİNQ. Hə, Robert mənə dedi.

LEDİ ÇİLTƏRN. Əgər Robert ona verdiyi vədi yerinə yetirsəydi, onda bu, onun nüfuzuna ilk ləkə olardı. Robert təmiz və saf olmalıdır. O, başqa kişilər kimi deyil. O, başqaları kimi hərəkət edə bilməz. (*Lord Qorinqə baxır, o isə susur.*) Siz mənimlə razı deyilsiniz məgər? Siz ki Robertin ən yaxşı dostusunuz! Siz bizim ən yaxın dostumuzsunuz! Bizim ikimizdən başqa Roberti daha yaxşı kim tanıya bilər ki? Heç kəs! Onun məndən və sizdən gizlin heç bir sirri yoxdur!

LORD QORİNQ. Əlbəttə, əlbəttə! Onun məndən gizlin bir sirri yoxdur. Hər halda, mən biləni, bu belədir.

LEDİ ÇİLTƏRN. Bəlkə, mən Robert haqqında düz fikirləşmişəm, hə? Bilirəm, mən yanlışım. Amma siz mənimlə açıq danışın.

LORD QORİNQ (*düz onun gözlərinin içinə baxaraq*). Lap açıq danışım?

LEDİ ÇİLTƏRN. Əlbəttə! Gizlətməyə nə ehtiyac var ki?

LORD QORİNQ. Elədir, ehtiyac yoxdur! Lakin mən düşünürəm ki... daha keçib, icazə verin, açıq danışım... real həyata gələndə...

LEDİ ÇİLTƏRN (*gülümsəyir*). ...Həmin o real həyat barədə siz çox az şey bilirsiniz, lord Qorinq...

LORD QORİNQ. Şəxsi təcrübə baxımından düzdür, heç nə bilmirəm... lakin müşahidələrim mənə bəzi şeyləri deyir. Məncə, praktik həyatda uğur – söhbət böyük uğurdan gedir – bir qədər qarışıq məsələdir. Daha doğrusu, onun və şöhrətin qazanılması yollarında bir qədər qarışıqlıq, dolaşıqlıq olur. Əgər insan zirvəyə qalxmağa qəti qərar veribsə, onu heç kəs saxlaya bilməz. Əyri yolla dırmaşmaq lazımdırsa, o dırmaşacaq. Yaxud palçıqdan, çirkəbdən keçmək lazım gəldisə...

LEDİ ÇİLTƏRN. Yəni?

LORD QORİNQ. Yəni o, çirkəbdən keçmək lazım gəldikdə mütləq oradan keçəcək... Mən əlbəttə, ümumiyyətlə deyirəm bunu.

LEDİ ÇİLTƏRN (*vurğuyla*). Əminəm ki, elədir ki var. Siz mənə niyə belə qərribə tərzdə baxırsınız, lord Qorinq?

LORD QORİNQ. Ledi Çiltərn, bəzən mən düşünürəm ki... siz... sizin mühakimələriniz çox sərtidir... hər halda, həyat barədə siz bir balaca sərt düşünürsünüz... Məncə, siz daha çox səbirsizsiniz... Dərinə getsək, elə hər kəsin bir zəlf damarı olur, bəlkə, zəiflikdən də pis cəhətli olur. Elə götürək hər hansı bir görkəmli siyasi xadimi, mənim atamı, məsələn, yaxud lord Mertonu, ya da elə Roberti, nə vaxtsa, lap çoxdan kiməsə bir axmaq, deyək ki, elə ehtiyatsız bir məktub yazıb...

LEDİ ÇİLTƏRN. Ehtiyatsız? Nə demək istəyirsiniz?

LORD QORİNQ. Elə bir məktub ki, onun özünü gözdən salır, ləkələyir... Mən, əlbəttə, təsəvvür edirəm...

LEDİ ÇİLTƏRN. Robert belə ehtiyatsız hərəkətlər edə bilməz. O, sarsaq hərəkətlərə heç yol verməz.

LORD QORİNQ (*pauzadan sonra*). Hər kəs ehtiyatsız hərəkət edə bilər. Heç kim səhv və ya sarsaq hərəkətlər etməkdən siğortalınamayıb.

LEDİ ÇİLTƏRN. Siz pessimistsiniz? Sizin o biri modabazlar buna nə deyəcək, hə? Yəqin, onlar da yas içində olurlar...

LORD QORİNQ (*qalxır*). Yox, ledi Çiltərn, mən pessimist deyiləm. Əslində, mən heç əmin də deyiləm ki, pessimizmin nə demək olduğunu bilirəm, ya yox! Mənim bildiyim şey budur

ki, həyatı anlamaq üçün gərək bir qədər ona mərhəmət, lütfkarlıq göstərəsən, insanı başa düşmək üçün mütləq gərək ona mehriban və xeyirxah olasan. İnsanlar arasında yaşayırsansa, onlara qarşı gərək mehriban olasan, xeyirxahlıq göstərəsən. Bu sevgidir, alman fəlsəfəsi deyil, dünyanın, həyatın izahı sevgidir, məhəbbətdir. Bu sevgi bizim dünyamızın, bu aləmin əsasıdır. Mən bilmirəm göylərdə, o biri dünyada necədir, bizim gerçək dünyamızdan danışırım. Ledi Çiltern, sizə bir şey demək istəyirəm... əgər, Allah eləməmiş, sizə bir bədbəxtlik üz versə, ya da bir işə düşsəniz, çətin vəziyyətdə olsanız, yadda saxlayın ki, hər zaman sizə kömək etməyə hazırım. İnanın mənə, əlimdən gələni edərim sizin üçün. Sadəcə, mənə iki kəlmə yazın ki, “sizi görmək istəyirəm”. Dərhal gələrim. Ya da dərhal birbaşa mənim yanıma gəlin.

LEDİ ÇİLTƏRN (*təccüblə ona baxır*). Lord Qorinq, siz tamam ciddi şeylər deyirsiniz. Sizi heç vaxt belə ciddi görməmişdim!

LORD QORİNQ (*gülür*). Bağışlayın, ledi Çiltern, daha ciddi olmaram!

LEDİ ÇİLTƏRN. Amma ciddi olanda siz mənim xoşuma gəlırsiniz.

Meybl Çiltern daxil olur. Əynində gözəl don var.

MEYBL ÇİLTƏRN. Əzizim Gertruda, lord Qorinqə belə dəhşətli şeylər söyləməyin! Ciddilik ona yaraşmaz. Xoş gördük, lord Qorinq və xahiş edirəm, bacardıqca qeyri-ciddi olun!

LORD QORİNQ. Məmnuniyyətlə, miss Meybl, olardım... amma bu gün nəsə alınmır. Hə, təəssüf ki, mən indi gedirəm...

MEYBL ÇİLTƏRN. Elə mənim gəlməyimi gözləyirdiniz! Nə pis maneranız var e! Yüz faiz bilirəm ki, sizi çox pis tərbiyə ediblər!

LORD QORİNQ. Elədir, çox pis!

MEYBL ÇİLTƏRN. Kaş sizi mən tərbiyə edəydim!

LORD QORİNQ. Heyif!

MEYBL ÇİLTƏRN. İndi də çox gecdir, elə deyil?

LORD QORİNQ (*gülür*). Çox da əmin deyiləm buna...

MEYBL ÇİLTƏRN. Səhər at sürməyə gedəcəksiniz?

LORD QORİNQ. Hə, saat onda.

MEYBL ÇİLTERN. Unutmayın ha!

LORD QORİNQ. Heç elə şey olar! Yerl gəlmişkən, ledi Çiltern, bugünkü "Morning Post"-da sizin dünənki qonaqlarınızın siyahısı yoxdur. Görünür, siyahını verə bilməyiblər, onun yerini şəhər sovetinin iclasının hesabatı, ya kilsə konfransı barədə material, ya da bunlara oxşar zibill məlumatlar tutub. O siyahını mənə verə bilərsinizmi? Bunu istəməyə xüsusi səbəbim var, ona görə lazımdır...

LEDİ ÇİLTERN. Mister Trafford sizə bir nüsxə verir.

LORD QORİNQ. Təşəkkür edirəm.

MEYBL ÇİLTERN. Tommi Londonda ən lazımlı adamdır.

LORD QORİNQ (*ona sarı dönərək*). Bəs Londonda ən füsunkar adam kimdir?

MEYBL ÇİLTERN (*təntənə ilə*). Mən!

LORD QORİNQ. Maşallah, çox ağıllısınız, tapdınız! (*Şiyapasını və əlağacını götürür.*) Xudahafiz, ledi Çiltern! Dediklərimi unutmayın, yaxşıımı?

LEDİ ÇİLTERN. Unutmaram. Amma bilmirəm bunları mənə nə üçün dediniz?!

LORD QORİNQ. Elə mən özüm də yaxşı bilmirəm. Sağ olun, miss Meybl!

MEYBL ÇİLTERN (*bir qədər yalançı məyusluqla*). Təəssüf ki, gedirsiniz! Mən sizə nəsə söyləmək istəyirdim... bax mənim başıma bu gün dörd əntiqə macərə gəlib, hətta dörd yarım... Qalsaydınız, sizə də söyləyərdim.

LORD QORİNQ. Hətta dörd yarım, hə? Bəs mənim üçün saxlamadınız o macərələrdən? Ay sizi, eqoist!

MEYBL ÇİLTERN. Mən heç istəmirəm sizin başınıza macərə gəlsin! Onlar sizə zərər gətirər!

LORD QORİNQ. Bax bu, yeganə amansız bir söz idi ki, siz mənə heç vaxt deməmişdiniz. Amma bu sözü elə sevimli dediniz ki! Hə... sabah onda! Oldu?

MEYBL ÇİLTERN. Düz saat onda!

LORD QORİNQ. Dübbədüz! Amma mister Traffordu gətirməyin ha!

MEYBL ÇİLTƏRN. Oh, yox, mən Tommini götürməyəcəyəm! Tommi etibardan və gözümdən düşüb.

LORD QORİNQ. Bunu sizdən eşitməyimə şadam. (*Təzim edir və çıxır.*)

MEYBL ÇİLTƏRN. Gertruda, Tommi Traffordla siz özünüz danışardınız da!

LEDİ ÇİLTƏRN. Yazıq Tommi yenə nə edib sizə? Robert deyir ki, Tommi ən yaxşı köməkçidir.

MEYBL ÇİLTƏRN. Tommi yenə mənə evlənmək təklif etdi. Hər dəfə də elə bunu edir. Dünən konsertdə də mənə evlənmək təklif etdi; o anda mən tamam müdafiəsiz idim, çünki hansısa mürəkkəb bir trio ifa olunurdu; heç ağzımı da açə bilmədim. Musiqiçilər axı ağılsız xalqdır, adamı lal görmək istəyirlər. Özü də bu, o vaxt olur ki, sən kar olub heç musiqiyə qulaq asmaq belə istəmirsən. Bu gün səhər isə o, yenə mənə evlənməyi təklif etdi, özü də küçədə, o Axillesin qarxunc heykəlinin qarşısında; gör e, o dəhşətli sənət əsərinin qarşısında həmişə nəşə qorxulu hadisələr baş verir. Bilmirəm bu polis hara baxır! Lanç zamanı Tomminin gözlərinin parlısından bildim ki, o, yenə mənə evlənmək təklifi edəcək, lakin mən vaxtında onu saxladım və dedim ki, mən bimetallistəm. Doğrusu, heç özüm də bilmirəm bu nədir. Məncə, heç kəs bilmir mənasını. Lakin bu söz Tommini düz on dəqiqə susdurdu. Onun üzü tamam dəyişmişdi. O, mənə təklifini ucadan söyləsəydi, dərd yarıydı, heç olmasa, camaatda bir maraq yaradardı bu. Yoxsa qulağıma pıçıldayır, heç kəs də eşitmir... Tommi hissiyyata qapılıanda, elə bil, həkimdir, xəstəsiylə danışır. Mən Tommini çox sevirəm, amma onun evlənmək təklifi metodu tamam köhnəlib. Gertruda, xahiş edirəm, siz ona deyın ki, heç olmasa, həftədə bir dəfə təklifini eləsin, özü də ucadan söyləsin bunu.

LEDİ ÇİLTƏRN. Əziz Meybl, belə danışmayın. Axı Robert mister Trafford barədə çox yüksək fikirdədir. O inanır ki, Tomminin parlaq gələcəyi var.

MEYBL ÇİLTƏRN. Ah! Dünya dağıla, mən parlaq gələcəyi olan adama ərə getmərəm!

LEDİ ÇİLTƏRN. Meybl!

MEYBL ÇİLTƏRN. Bilirəm, əzizim. Siz parlaq gələcəyi olan

adamlarla evlənmişsiniz, eləmi? Lakin Robert axı dahidir, siz isə nəcib, fədakar qadınsınız. Dahilərə dözə bilirsiniz. Mənim isə heç dözüümüm yoxdur, Robert yeganə dahidir ki, ona dözüürəm. Bir qayda olaraq dahilər dözülməz olurlar. Çox danışırlar, elə deyilmi? Pis vərdir! Həm də yalnız özləri barədə düşünürlər, amma istəyirəm ki, mənim barəmdə düşünsünlər. Ah! Məşqimin vaxtıdır! Ledi Bezildongilə getməliyəm! Biz axı canlı şəkillər düzəldəcəyik, yadınızdan çıxıb? Nə bilim nəyinsə təntənəsi... Məncə, bu elə mənim təntənəm olacaq... (*Ledi Çilterni öpür və çıxır, yenə geri qayıdır.*) Ah, Gertruda, bilirsiniz sizi görməyə kim gəlir? O qorxunc xanım, missis Çivli! Əntiqə də geyinib! Siz onu dəvət eləmişiniz?

LEDİ ÇİLTERN (*ayağa durur*). Missis Çivli? Bizə gəlir? Ola bilməz!

MEYBL ÇİLTERN. Hə, bu odur, özüdür ki var! Təbii görünüşdə olmasa da, özüdür! Pilləkənləri qalxır.

LEDİ ÇİLTERN. Meybl, sən get, gecikirsən. Ledi Bezildon səni gözləyir.

MEYBL ÇİLTERN. Ah! Qoy ledi Markbiylə görüşüm, sonra! O çox mehriban qadındır. Məni məzəmmət edəndə xoşlanıram.

Meyson daxil olur.

MEYSON (*məlumat verir*). Ledi Markbi, missis Çivli!

Ledi Markbi, missis Çivli daxil olurlar.

LEDİ ÇİLTERN (*qonaqların qabağına çıxır*). Əzizim ledi Markbi, sizi görməyimə çox şadam, nə yaxşı oldu gəldiniz! (*Onun əlini sıxır və uzaqdan soyuq tərzdə missis Çivliyə təzim edir.*) Missis Çivli, buyurun, əyləşin!

MİSSİS ÇİVLİ. Təşəkkürlər. Bu, miss Çilternidir? Onunla tanış olmaq istərdim.

LEDİ ÇİLTERN. Meybl, missis Çivli səninlə tanış olmaq istəyir.

Meybl Çiltern yüngülcə təzim edir.

MİSSİS ÇİVLİ (*əyləşir*). Miss Çiltern, dünən gecə əyninizdəki paltar çox yaraşığı idi. Çox sadə və qəşəng idi.

MEYBL ÇİLTERN. Doğrudan? Gərək bunu dərzimə deyim. Sürpriz olar onun üçün. Sağ olun, ledi Markbi!

LEDİ MARKBİ. Gedirsiniz?

MEYBL ÇİLTERN. Təəssüf ki, gedirəm. Məşqə tələsirəm. Mən orada hansısa canlı şəklın başının üstündə durmalıyam.

LEDİ MARKBİ. Nə dedin? Başının üstündə? Məsləhət görmürəm, əzizim! Məncə, bu, çox zərərlidir. (*Divanda missis Çivliylə yanaşı oturur.*)

MEYBL ÇİLTERN. Ledi Markbi, axı bu, xeyriyyə məqsədiylədir. Ləyaqətsiz kasıbların xeyrinə edilir. Bu kateqoriyaclan olan kasıblara yazığım gəlir. Mən onların katibiyəm, Tommi isə xəzinədar.

MİSSİS ÇİVLİ. Bəs lord Qorinq?

MEYBL ÇİLTERN. Lord Qorinq sədrdir.

MİSSİS ÇİVLİ. Bu vəzifə üçün o ən münasib adamdır. Əgər mənim tanıdığım vaxtdan bəri dəyişməyibsə...

LEDİ MARKBİ (*dalğın*). Meybl, siz çox müasir qızsınız. Bir qədər də ifrat dərəcədə deyim. Bu isə qorxulu bir şeydir. İfrat dərəcədə müasirlik yaramaz. Qəflətən dəbdən düşə bilərsiniz. Mən buna çox rast gəlmişəm.

MEYBL ÇİLTERN. Ah, necə dəhşətli bir perspektivdir!

LEDİ MARKBİ. Ah! Mənim əzizim, əsəbiləşməyə dəyməz! Siz həmişə beləcə gözəl olacaqsınız! Bax ən etibarlı dəb budur! Sizə deyim ki, bu, yeganə dəbdir ki, onu İngiltərə yaradıb.

MEYBL ÇİLTERN (*əyilib təzim edərək*). İngiltərəyə və... özümə görə çox təşəkkür edirəm, ledi Markbi! (*Çıxır.*)

LEDİ MARKBİ (*ledi Çilternə sarı dönür*). Əzizim Gertruda, biz missis Çivlinin briyant saçığından ötrü gəlmişik; dünən o, deyəsən, düşüb burada, tapılmayıb ki?

LEDİ ÇİLTERN. Bizdə düşüb?

MİSSİS ÇİVLİ. Bəli. Mən Klaric hotelinə qayıdanda gördüm ki, yoxdur. Düşündüm ki, yəqin, burada salmışam.

LEDİ ÇİLTERN. Mən bu barədə bir şey eşitməmişəm. Amma indi eşikağasını çağırıb soruşaram. (*Zəngi basır.*)

MİSSİS ÇİVLİ. Ooo, ledi Çiltern, Allah xatirinə, narahat

olmayın. Yəqin, mən onu operada itirmişəm. Bura gəlməmişdən qabaq operaya getmişdim.

LEDİ MARKBİ. Hə, hə, ola bilər. Operada düşə bilər. Biz hamımız gün ərzində o qədər ora-bura gedirik ki, axşama üst-başımızda bir şey qalarsa, böyük seydir. Özümdən götürüm, hansısa qonaqlıqda kiminsə qonaq otağından çıxdımsa, hiss edirəm ki, üst-başında heç nə qalmayıb, bircə para-para olmuş mötəbər nüfuzumdan başqa... Və yalnız sonuncuya görə aşağı sinfin nümayəndələri karetimin pəncərəsindən mənə baxarkən kinayəli eyhamlar vurmurlar. Məsələ bundadır ki, bizim cəmiyyətimiz əhali sıxlığı və artıqlığından əziyyət çəkir. Əslində isə emiqrasiya məsələlərini düzgün təşkil etmək lazımdır. Kimsə bununla əməlli-başlı məşğul olmalıdır. Bu çox faydalı iş ola bilər.

MİSSİS ÇİVLİ. Ledi Markbi, mən sizinlə tamamilə razıyam. Mən, təxminən, altı ildir ki, Londona gəlmirdim. Deməliyəm ki, kübar cəmiyyət dəhşətli dərəcədə qatışıq bir cəmiyyətə çevrilib. Hər yanda qəribə-qəribə adamlar peyda olublar.

LEDİ MARKBİ. Düz deyirsiniz, əzizim. Amma gərək onlarla yaxınlıq etməyəsən; məsələn, mənim evimə gələn adamların, demək olar ki, yansını mən heç tanımıram. Həqiqətən, onlar barədə elə şeylər eşidirəm ki, heç tanış olmaq belə istəmirəm də...

Meyson içəri girir.

LEDİ ÇİLTERN (*missis Çivliyə*). Saçığanın görünüşü necəydi, missis Çivli?

MİSSİS ÇİVLİ. Brilyant qaşlarla bəzədilmiş saçığan idi, başında irt yaqut qaşları vardı. Çox yekə yaqut qaşları vardı.

LEDİ MARKBİ. Əzizim, axı mənə, siz demişdiniz ki, sapfır idi, yaqut deyildi?

MİSSİS ÇİVLİ (*gülür*). Yox, ledi Markbi, yaqut idi.

LEDİ MARKBİ (*başını bulayır*). Həə. Çox da yaraşlıq idi, əminəm.

LEDİ ÇİLTERN. Meyson, bu gün səhər buranı yığışdıranda brilyant saçığan görməmişiniz ki?

MEYSON. Xeyr, miledi!

MİSSİS ÇİVLİ. Ledi Çiltern, doğrudan deyirəm, çox da vacib deyil. Çox üzr istəyirəm sizi narahat etdiyimə görə...

LEDİ ÇİLTERN (*soyuq tərzdə*). Nə narahatlıq var ki! Yaxşı, Meyson, gedin. Çay gətirin.

Meyson çıxır.

LEDİ MARKBİ. Nəsə itirmək adama ağır gəlir. Yadıma gəlir, bir dəfə Batda uzun illər bundan qabaq mən əyləncə mərkəzində gözəl bir brilyant bilərziyimi itirdim; onu mənə ser Con bağışlamışdı. Con bir daha mənə heç bir şey bağışlamadı. O, son vaxtlar elə xarab olmuşdu ki! Həqiqətən, bu Ümumilər Palatası bizim ərlərimizi ağlasığmaz dərəcədə korlayır. Vallah, parlament fəaliyyəti ailə səadətinin düşmənidir. Hələ bir buna dəhşətli bir ad da qoyublar – qadınların ali təhsil yuvası...

LEDİ ÇİLTERN (*gülümsəyir*). Ledi Markbi, bizim evdə bu küfrdür. Robert qadınlar üçün daha yüksək ali təhsilin qızğın tərəfdarıdır. Mən də həmçinin.

MİSSİS ÇİVLİ. Mənsə daha çox kişilər üçün ali təhsil məsələlərinə üstünlük verərdim. Bu sardan onlar korluq çəkirlər.

LEDİ MARKBİ. Düz deyirsiniz, əzizim. Amma qorxuram bu, kara gəlməyə. Məncə, kişi inkişaf etməyə qabil deyil. O, artıq yüksək nöqtəyə çatıb, amma hansı yüksəklikdədir, hara qədər gedib, bundan Allahın xəbəri yoxdur, elə deyil? Qadınlara gəlincə isə, hər halda, siz, Gertruda, gənc nəsə aidsiniz, əminəm ki, bir halda ki siz təsdiq edirsiniz, problem yoxdur. Mənim vaxtımda bu məsələlər başqa cür idi. Bizi öyrədirdilər ki, heç nə anlamayaq. Köhnə tərbiyə sistemi idi; maraqlıydı. Mən yazıq bacımla birgə oxuyurdum, heç nə anlamırdım. O qədər şey vardı ki, başımız çıxmırdı onlardan. Desəm, uzun bir siyahı alınar. Lakin deyirlər, müasir qadınlar hər şeyi başa düşürlər.

MİSSİS ÇİVLİ. Ərlərindən başqa... Bu, yeganə seydir ki, müasir qadın onu heç vaxt başa düşmür...

LEDİ MARKBİ. Əzizim, çox yaxşı ki başa düşmür...Əgər başa düşsəydi, dünyada bircə dənə belə xoşbəxt ailə qalmazdı, hamısı dağılardı. Gertruda, bu, əlbəttə, sizə aid deyil. Sizin nümunəvi bir əriniz var. Kaş mən özümünkü barədə də bu sözləri deyəydim! Bax mənim Conum parlamentin iclaslarına gedəndən xarab olub;

dəhşətli danışıq tərzini yaranıb. Əvvəllər heç o, belə deyildi, yəni parlamentin iclaslarına getməyən vaxtları deyirəm. O, elə bilir, evdə də parlamentdə oturub, buna görə də o, kənd təsərrüfatı işçilərinin vəziyyətini, yaxud Metodist¹ Kilsəsini, ya da elə bunlara bənzər ədəbsiz bir məsələni müzakirə etməyə başlayanda mən nökrələri otaqdan çıxarmağa məcbur oluram. Axı yaxşı deyil! Görürsən ki, sənə iyirmi üç il qulluq edən şəxsi eşikağan bufetin yanında boynunu büküb qızarıb, nökrələr isə küncdə-bucaqda sirkdəki kimi atılıb-düşürlər. Sizi əmin edirəm ki, əgər Conu təcili Lordlar Palatasına göndərməsələr, bizim həyatımız məhv olacaq. Onda Con siyasətlə bir daha maraqlanmaz, düzdür? Lordlar Palatası sağlamlıq üçün yerdirdir! Ora centlmenlər assambleyasıdır. Amma indiki mövqeyində ser Con çox əzablı bir sınaq dövrünü yaşayır. Uzağa niyə gedirəm, lap bu gün səhər yemək zamanı qəflətən durub buxarıya yanaşdı, əllərini cibinə salaraq var gücüylə bağıraraq ingilis xalqına müraciət etdi. Əlbəttə, mən buna dözə bilmədim, dərhal fincanımdakı kofeni içib qurtardım və bayıra çıxdım. Lakin onun qalmaqallı nitqi bütün evi başına götürmüşdü. Gertruda, görəsən, sizin Robert də belədir?

LEDİ ÇİLTƏRN. Amma mən siyasətlə çox maraqlanmıram, ledi Markbi! Robert siyasətdən danışanda mən qulaq asmağı xoşlayıram.

LEDİ MARKBİ. Hər halda, ümid edirəm ki, o, ser Con kimi özünü tamamilə "Mavi Kitab"lara həsr etmir. Bu heç biri üçün faydalı ola bilməz.

MİSSİS ÇİVLİ (*süzgün*). Mən heç vaxt Mavi Kitabı oxumamışam. Mən sarı cildli kitablara üstünlük verirəm.

LEDİ MARKBİ (*sadələvəcəsinə*). Hə, hə, sarı daha fərəhli rəngdir. Mən gəncliyimdə tez-tez sarı paltarlar geyərdim. İndi də geyərdim, amma ser Con mənim tualetlərim barədə daim nəzakətsiz tənələr vurur. Kişilərin bundan nə başı çıxır axı!

MİSSİS ÇİVLİ. Əksinə, ledi Markbi, onlar elə əsl hakimdirlər.

LEDİ MARKBİ. Doğrudan? Eh... onların qoyduqları şlyapalara baxanda mən bunu deməzdim.

¹ *Metodist* – İncili təbliğ edən ingilis-amerikan dini təriqətinin tərəfdarı

Eşikağası və nökr içəri girir. Çay fincanlarını ledi Çilternin qabağındakı stolun üstünə düzürlər.

LEDİ ÇİLTERN. Sizə çay verim, missis Çivli?

MİSSİS ÇİVLİ. Təşəkkürlər. (*Xidmətçi missis Çivli üçün çay süzür və verir.*)

LEDİ ÇİLTERN. Sizə, ledi Markbi?

LEDİ MARKBİ. Yox. Təşəkkür edirəm, əzizim. (*Xidmətçilər çıxırlar.*) Məsələ bundadır ki, mən onca dəqiqəliyə zavallı ledi Brankasterə baş çəkməliyəm. Söz vermişəm. O, dəhşətli bir işə düşüb. Onun qızı, yeri gəlmişkən, çox sevimli, çox tərbiyəli bir qızcığazdır, Şropşirdə məhəllə keşişinin köməkçisinə ərə gedir. Çox kədərləndirici və dərdli bir faktdır. Mən başa düşə bilmirəm, bu kəndli keşiş köməkçisinə ərə getmək nə vaxtdan dəbə minib! Mənim vaxtımda biz qızlar onları hərdənbir görürdük, dovşan kimi otərəf-butərəfə qaçırdılar. Lakin biz heç vaxt onlara belə diqqət yetirməzdik. İndi gör mənə nə deyirlər: kənddəki kübar cəmiyyət onları lap arı pətəyində bəsləyir. Mənə elə gəlir ki, bu, sadəcə, dinə qarşı hörmətsizlikdir. Ledi Brankasterin böyük oğlu atasıyla dalaşandan sonra, deyirlər ki, atası lord Brankaster klubda oğlunu görəndə üzünü “Tayms” qəzeti ilə gizlədir. Bununla belə, düşünürəm ki, bizim zamanda adi haldır ki, Müqəddəs Ceyms stritdəki bütün klublarda “Tayms” qəzetini beləcə alıb üzlərinə tutsunlar. Çünki baxırsan, nə qədər oğul atayla yola getmir, nə qədər ata oğulları ilə dalaşaraq danışmır. Məncə, bu çox pis haldır.

MİSSİS ÇİVLİ. Mən də belə düşünürəm. İndiki dövrdə atalar gərək oğullardan çox şey öyrənsinlər.

LEDİ MARKBİ. Doğrudan, əzizim? Nəyi öyrənsinlər?

MİSSİS ÇİVLİ. Yaşamaq sənətini. Bu, yeganə gözəl sənətdir ki, bizim nəsil tərəfindən yaradılıb.

LEDİ MARKBİ (*başını bulayır*). Ah! Görünür, lord Brankaster yaşamaq sənəti barədə az şey bilmir. Yazıq arvadından çox bilər. (*ledı Çilternə*) Əzizim, siz axı ledi Brankasteri tanıyırdınız?

LEDİ ÇİLTERN. O qədər də yox! Ötən payızda o, Lanqton-gildə qalırdı, biz də oraya getmişdik.

LEDİ MARKBİ. Və deməli, siz onu görmüsünüz. Bütün kök qadınlar kimi elə görünür ki, guya, o, dünyanın ən xoşbəxt qadınıdır. Amma bu keşiş köməkçisi məsələsindən savayı onun alləsinin başına nə qədər faciələr gəlib! Onun doğma bacısı, missis Cekil daha bədbəxt bir həyat yaşayıb; təəssüf ki, bu, onun öz səhvi ucbatından baş verməyib. Uğursuz izdivacdan sonra o qadın çox pərişan olmuşdu və... bilmirəm, deyəsən, monastıra getdi, ya da... dəqiq yadımda deyil, opera səhnəsində çıxış eləməyə... Hə, yox, yox, yadıma düşdü, naxışlı tikmələrlə məşğul olmağa başladı. Nə isə... həyatın bütün ləzzətindən məhrum oldu. (*Ayağa durur.*) Gertruda, indi, mənə icazə versəniz, mən missis Çivlini sizin ixtiyarınıza buraxıb gedərəm. On beş dəqiqədən sonra onun dalınca gələrəm. Bəlkə, əzizim missis Çivli, siz bir qədər karetdə oturub məni gözləyəsiniz? Mən ledi Brankasterə başsağlığı verib dərhal qağıdıram. Çox çəkməz!

MİSSİS ÇİVLİ (*qabır*). Etiraz etmirəm. Əgər orada mənə narahat etməsələr, oturaram karetdə.

LEDİ MARKBİ. Hə, yaxşı yadıma düşdü, deyirlər, həmin o keşiş bütün günü oralarda veyllənir.

MİSSİS ÇİVLİ. Bağışlayın, mən heç vaxt şit xörəkləri sevmirəm.

LEDİ ÇİLTERN (*durur*). Missis Çivli bizdə oturub gözləsəydi, şad olardım. Onunla söhbət eləmək istəyirəm.

MİSSİS ÇİVLİ. Ooo, təşəkkür edirəm, ledi Çiltern! Siz çox mehribansınız! Mən də sizinlə söhbətləşməkdən məmnun olardım.

LEDİ MARKBİ. Hə, sizin ümumi xatirələriniz var da! Məsələn, uşaqlıq, məktəb illəri... Necə də xoş olar! Hələlik, əzizim Gertruda! Bu gün ledi Bonargilə gələcəksiniz? O, hansısa bir dahini aşkara çıxarıb. Məncə, pis deyil, görmüşəm. Bu da elə rahat nəfəs almaq kimi bir şeydir, elə deyilmi?

LEDİ ÇİLTERN. Robertlə mən bu gün evdə şam edəcəyik; şamdan sonra bir yerə getməyə heç həvəsim yoxdur. Əlbəttə, Robert parlamentin axşamkı iclasına gedəcək. Lakin orada da heç bir maraqlı şey baş verməyəcək.

LEDİ MARKBİ. Evdə şam edəcəksiniz? Təkliddə? Darıxdırıcı deyil sizə? Ah, yadımdan çıxmışdı, sizin əriniz o adamlardan

deyil! Mənimki ümumi nüsxədir; qadını hər gün ümumi nüsxə görməkdən savayı heç bir şey belə tez qocaltmaz. (Çıxır.)

MISSİS ÇİVLİ. Ledi Markbi çox yaxşı qadındır, elə deyil? Çox danışır, amma heç nə demir. Ondan yaxşı nətiq çıxardı. Ərindən daha yaxşı danışır; onun əri tipik ingilis olsa da, çox danıxdırıcı adamdır, bəzən isə lap kobuddur.

LEDİ ÇİLTERN (*cavab vermir, ayaq üstə seyr edir, susur. Sonra ikisinin də baxışları toqquşur, ledi Çiltern solğun və pərişandır, missis Çivli çox məmnun görünür*). Missis Çivli, mənə, sizinlə açıq danışmaq vaxtıdır: qabaqcadan bilsəydim ki siz gələcəksiniz, ötən axşam heç sizi evimə dəvət eləməzdim.

MISSİS ÇİVLİ (*qıcıqlandırıcı gülüşlə*). Doğrudan?

LEDİ ÇİLTERN. Mən bunu edə bilməzdim.

MISSİS ÇİVLİ. Gertruda, görürəm bu illər ərzində siz heç dəyişməmişsiniz.

LEDİ ÇİLTERN. Mən heç vaxt dəyişmirəm.

MISSİS ÇİVLİ (*qaşlarını çatır*). Deməli, həyat sizə heç nəyi öyrətməyib?

LEDİ ÇİLTERN. Niyə, öyrədib! Öyrədib ki, əgər insan haçansa şərfətsiz bir hərəkət edibsə, onu bir də təkrar edə bilər; buna görə də həmin adamdan mümkün qədər uzaqlaşmaq lazımdır.

MISSİS ÇİVLİ. Və siz bu qaydanı hamıyamı şamil edirsiniz?

LEDİ ÇİLTERN. Bəli, hər bir adama! İstisna yoxdur!

MISSİS ÇİVLİ. Onda çox təəssüf edirəm, Gertruda, çox təəssüf!

LEDİ ÇİLTERN. Hə, indi siz artıq bilirsiniz ki, bir çox səbəblərə görə bizim aramızdakı münasibətlər davam edə bilməz. Siz Londonda qaldığınız müddətdə bu qeyri-mümkündür.

MISSİS ÇİVLİ (*kresloya söykənir*). Gertruda, görürsünüz, mən etiraz etmirəm sizin məzəmmətlərinizə? İncimirəm də. Axı dediyiniz o ədəb qaydalarını qəbul etmək, sadəcə, bir pozaadır; insan bəzən sevmədiyi bir adamın qarşısında bu poza da dayanmağa məcbur olur. Billirəm, siz məni sevmirsiniz. Mən də sizə həmişə nifrət etmişəm. Buna baxmayaraq, bura gəlmişəm ki, sizə xidmətimi təklif edəm.

LEDİ ÇİLTERN (*həqarətlə*). Dünən gecə ərimə göstərmək

istədiyiniz xidməti deyirsiniz, eləmi? Şükür Allaha ki, mən onu sizin göstərəcəyiniz xidmətdən xilas etdim.

MİSSİS ÇİVLİ (*cəld ayağa durur*). Deməli, dünən gecə mənə həyasız bir məktub yazmağa onu siz məcbur etmişiniz? Sözlünü geri götürməyə onu siz vadar etmişiniz?

LEDİ ÇİLTERN. Bəli.

MİSSİS ÇİVLİ. Deməli belə! Onda elə edin ki, əriniz sözlünün üstündə dursun. Sizə sabah səhərə kimi vaxt verirəm. Əgər sabah səhərə kimi əriniz mənim maraqlı olduğum o gözəl layihəni parlamentdə müdafiə etməyə hazır olduğunu bildirməsə...

LEDİ ÇİLTERN. O fırldaq layihəni deyirsiniz?

MİSSİS ÇİVLİ. Necə istəyirsiniz adlandırın. Sizin əriniz mənim əlimdədir... Əgər sizin bir qram ağılınız varsa, siz onu məcbur edəcəksiniz ki, mən dediyimi etsin.

LEDİ ÇİLTERN (*durub ona san yeriyir*). Siz ədəbsiz adamsınız! Mənim ərimin sizinlə nə işi ola bilər? Özü də sizin kimi bir qadınla?

MİSSİS ÇİVLİ (*acı gülüşlə*). Hə... Biz onunla bir bezin qırağıyıq. Sizin əriniz şərfəsiz bir adamdır; yalançıdır, buna görə də biz onunla rastlaşmışıq. Sizinlə onun arasında dərin bir uçurum var. Biz isə onunla daha yaxınıq. Biz bir-birimizə zəncirlə möhkəm bağlanmış düşmənlərlik. Bizi birləşdirən də eyni cinayətdir.

LEDİ ÇİLTERN. Siz nə cəsarətlə mənim ərimi özünüzlə bir edirsiniz? Nə cürətlə onu və məni təhdid edirsiniz? Çıxın mənim evimdən! Siz mənim qapımın kandarından içəri girməyə belə layiq deyilsiniz.

Ser Robert Çilterm arxadan gəlir. O, arvadının sonuncu sözlərini eşidir. Missis Çivlini görür. Rəngi ağarır.

MİSSİS ÇİVLİ. Sizin eviniz! Evinə bax! Siz bu evi şərf və ləyaqətinizi satmaqla almısınız. Xəyanət və satqınlıq edərək qazandığınız pullarla almısınız! (*Geri dönür və Robert Çilterni görür.*) Ondan soruşun, bu var-dövlət haradandır? Qoy sizə desin ki, dövlət sirrini birja agentinə necə satıb. Öyrənin görün, siz belə mövqə əldə etdiyinizə görə kimə borclusunuz?

LEDİ ÇİLTERN. Yalandır! Robert! O, düz deyir?

MISSİS ÇİVLİ (*barmağı ilə Roberti göstərir*). Baxın! Görün o, bunu inkar edə bilərmə? Bunu inkar etməyə heç gücü çatmaz!

SER ROBERT ÇİLTERN. Çıxın gedin! Gedin buradan! Siz artıq nə istəyirdiniz, elədiniz.

MISSİS ÇİVLİ. Nə istəyirdim? Hələ yox! Hələ sizinlə işim qurtarmayıb! Hər ikinizə səhərədək vaxt verirəm! Əgər sabah saat on ikiyə qədər mənim tələbim yerinə yetirilməsə, bütün dünya Robert Çilternin xəyanətindən xəbər tutacaq.

Ser Robert Çiltern zəngi basır, Meyson daxil olur.

SER ROBERT ÇİLTERN. Missis Çivlini yola salın!

Missis Çivli, elə bil, zərbədən səksənir. Sonra nəzakətlə ledi Çilternə təzim edir, ledi Çiltern cavab təzimi etmir. Qapının yanında duran ser Robertə yaxınlaşanda bir anlıq ayaq saxlayır və düz onun gözlərinin içində baxır. Sonra xidmətçinin müşayiəti ilə çıxır. Ər və arvad tək qalırlar. Ledi Çiltern, elə bil, yuxu görür, sonra dönüb ərinə tərəf təəccüb və heyrətlə baxır; elə bil, onu birinci dəfədir görür.

LEDİ ÇİLTERN. Sən dövlət sirrini satmısan? Sən həyatını yalanla başlamısan? Sən öz karyeranı şərəfsizliklə qurmuşsan? Ah! Mənə de ki, bunlar yalandır! De ki, bunlar düz deyil! Mənə yalan danış! Yalan de! De ki, o qadının dedikləri düz deyil!

SER ROBERT ÇİLTERN. Qadının dediklərinin hamısı doğrudur! Amma... Gertruda, qulaq as mənə! Sən bilmirsən, bu necə böyük bir tələ idi! Qoy sənə hamısını danışım! (*Arvadına sarı gedir.*)

LEDİ ÇİLTERN. Mənə yaxın gəlmə! Toxunma mənə! Mənə elə gəlir ki, sən məni də pəlçığa bulamısan! Ah! Bu illər ərzində, deməli, sənün üzündə maska varmış! Dəhşətli, çirklili bir maska! Sən özünü pula satmısan? Ah! Oğru olmaq daha yaxşıdır, oğru! Sən özünü kim çox pul veribsə, ona satmısan, hə? Səni bazar-dan alıblar, hə? Sən bütün dünyaya yalan demisən! Və indi mənə yalan demək istəmirsən!

SER ROBERT ÇİLTERN (*arvadına sarı yeriyir*). Gertruda!

LEDİ ÇİLTERN (*onun irəli uzadılmış əllərini rədd edir*). Yox, danışma! Heç nə demə! Sənin səsini eşitmək istəmirəm! O səs mənim xatirələrimi oyadır, dəhşətli xatirələrimi oyadır, eşidir-sən? Sənin məni sevdiyini, mənim səni sevdiyimi xatırladır... O sözlər, o səslər dediyin sevgi sözlərini xatırladır mənə! Ah! Necə dəhşətlidir! Ah! Mən gör kimi sevmişəm?! Mən gör kimə pərəstləş etmişəm! Sən mənim üçün nəyə ideal bir adam idin! Nəyə ayrı bir dünya idin! Təmiz, saf, ləkəsiz, namuslu və şərəfli, xeyirxahl Mən sənə inanırdım! İnanırdım ki, həyat daha gözəl, dünya daha yaxşıdır, çünki sən vardın həyatda, sən yaşayırdın dünyada! İndi isə... Gör mən kimi öz idealım seçmişəm! Gör mən bütün həyatımın idealını kimdə görmüşəm?!

SER ROBERT ÇİLTERN. Bax elə bu, sənin səhvindir! Öz səhvindir! Bütün qadınlar aldanırlar! Axı siz qadınlar nə üçün bizi olduğumuz kimi sevmirsiniz? Nə üçün siz bizi səhvlərimizlə, nöqsanlarımızla birgə qəbul etmirsiniz? Nə üçün siz bizi dağ başına qoyursunuz? Bizim hamımızın ayaqları palçıqdandır; qadınların da, kişilərin də ayaqları palçıqlıdır! Kişilər qadınları onların zəlf yerlərini bilib də sevirlər; kişi qadının bütün qüsurlarını, bütün qəribəliklərini və qeyri-mükəmməlliyini bildikdən sonra da sevir! Bəlkə, elə bu cəhətlərə görə kişi qadını daha çox sevir! Və bu da düzgündür! Ona görə ki, güclü olanın yox, zəif olanın sevgiyə ehtiyacı var! Bax elə buna görə də biz yaralandanda, yaxud bizi kimsə yaralayanda sevgi köməyimizə çatmalıdır, sevgi bizim yaralarımızı sağaltmalıdır! Əks təqdirdə sevgi nəyə lazımdır ki? Həqiqi sevgi sevginin özünə qarşı edilən xəyanət və cinayətlərdən başqa bütün günahları və cinayətləri bağışlamalıdır! Həqiqi sevgi sevgisiz həyatdan başqa bütün yaşantıları əziz tutmalıdır! Kişinin sevgisi bax belədir! Onun sevgisi geniş, böyükdür, qadının sevgisindən daha humanistdir! Siz düşünürsünüz ki, biz kişiləri ideal edirsiniz! Yox! Siz yanlış bütələr düzəldirsiniz özünü! Sən də məni yanlış və yalançı bütə eləmişən özünə! Məni qoymusan dağın başına! Mənim isə cəsərim çatmayıb ki, aşağı düşəm, sənə öz yaralarımı göstərəm, zəif yerlərimi boynuma alıb sənə söyləyəm! Mən sənin sevgini itirməkdən qorxurdum; indi bax, elə onu itirdim!

Axır nə oldu? Dünən gecə sən mənim həyatımı məhv etdin! Bəli, bəli, məhv etdin! O qadının tələbi mənə etdiyi təklifin yanında heç nə idi! O qadın təhlükəsiz həyat, dinclik, stabillik təklif edirdi! Mən düşünürdüm ki, gəncliyimdə etdiyim bir xəta artıq dəfn olunub! Lakin o xəta qəflətən mənim qarşıma çıxdı; dəhşətli, məhvedici və ləyaqətsiz bir xəta! O, mənim boğazımdan yapışdı! Mən onu öldürə bilərdim, onu yenidən qəbrə salıb basdırı bilərdim, onun izlərini yox edib birdəfəlik itirə bilərdim! Sən mənə mane oldun. Bunu sən bilirsən! Səndən başqa heç kim bilmir, sən bilirsən! İndi isə... mənim gələcəyim yoxdur! Qabaqda məni yalnız ictimai rüsvayçılıq gözləyir! Mənim bütün ümidlərim öldü! Məni biabırçı utanc, xalqın istehzal qınaqları gözləyir! İndi məni haradasa, uzaq bir yerdə tənha həyat, vicdan əzabı və bəlkə də, bu cəmiyyətin həqarətləri içində yalnız bir ölüm gözləyir! Yox! Qoy qadınlar bir daha ərlərindən ideal düzəltməsinlər! Qoy qadınlar kişilərdən səcdəgah düzəltməsin, sonra da onlara sitayiş etməsinlər! Yoxsa qadınlar daha çox insan həyatını məhv edərlər! Sənin kimi, mənim böyük məhəbbətlə sevdiyim qadın kimi! Sən də mənim həyatımı məhv etdin! (Gedir.)

Ledi Çilterm ona tərəf qaçır. Lakin qapı çırpılır, qadın qapının ağzında qalır. Rəngi solmuşdur, özünü itirir, köməksiz hiss edir özünü. Elə bil, suda bir ağac çöpüdür, yellənir. Onun açılmış qolları gül ləçəkləri kimi havada oynayır. O, uşaq kimi zaryır.

Pərdə.

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Lord Qorinqin evi. Kitabxana. Sağ tərəfdəki qapı zala çıxır. Soldakı qapı papiros çəkmək üçün otağa açılır. Arxadakı qapı qonaq otağına açılır. Divar sobası yanır. Eşikağası Fipps səliqə ilə qəzetləri yazı masasının üstünə yığır. Fipps həvəssiz və soyuqqanlı görünür. Bəziləri onu ideal xidmətçi adlandırırlar. Sfinks ondan daha ünsiyyətçidir. Fipps maneralı bir maskadır.

Onun ağılı və emosional həyatı barədə heç bir məlumat yoxdur. O, elə bil, sadəcə, formadır.

Lord Qorinq daxil olur. Frakdadır. Yaxasında sancaq var. İpək şlyapa geyib. Ağ əlcəklər geyinib. Çiyinə plaş atıb. XVI Lüdovik sayacağı əlağacı gəzdirir. Müasir dəblin ən xırda atributu belə yaddan çıxmayıb. Görünür, lord dəblə sıx bağlı adamdır, dəbi özü yaradır, sonra isə onun başında durur. Bəşəriyyətin fikir tarixində o, yeganə filosofdur ki, yaxşı və zövqlə geyinməyi bacarır.

LORD QORİNQ. Fipps, mənim ikinci qönçəli sancağımı gətirdiniz?

FİPS. Bəli, milord. (Lordun şlyapasını və əlağacını alır, yeni sancağı sinidə ona uzadır.)

LORD QORİNQ. Necə qəşəngdir! Fipps, Londonda bu sancağı taxan yeganə diqqətəlayiq adam mənəm, deyəsən!

FİPS. Bəli, milord. Bunu müşahidə eləmişəm.

LORD QORİNQ (*köhnə sancağı çıxarı*). Fipps, görürsən, sən özün nə geyinirsənsə, o da dəb deməkdir. Başqalarının geyindiylə isə dəb deyil.

FİPS. Bəli, milord.

LORD QORİNQ. Ədəbsizlik də belədir: o, sadəcə, başqalarının etdiyi hərəkətlərdir.

FİPS. Bəli, milord.

LORD QORİNQ (*yeni sancağını taxır*). Yalan isə başqa adamların həqiqətidir.

FİPS. Bəli, milord.

LORD QORİNQ. Başqaları dəhşətli məxluqdur. Ən yaxşı cəmiyyət elə insanın özüdür.

FİPS. Bəli, milord.

LORD QORİNQ. Fipps, özünü sevmək bütün həyatın boyu davam edəcək bir romanın başlanğıcıdır.

FİPS. Bəli, milord.

LORD QORİNQ (*güzgüdə özünə baxır*). Fipps, hər halda, bu sancaq mənim xoşuma gəlmir. Elə bil, məni bir qədər yaşlı göstərir. Bu sancaqda, elə bil, yaşının ahıl çağında olan kişilərə oxşayıram, hə, Fipps?

FİPS. Sizin xarici görünüşünüzdə heç bir dəyişiklik görmürəm, milord!

LORD QORİNQ. Görmürsünüz?

FİPS. Xeyr, milord.

LORD QORİNQ. Tam əmin deyiləm. Fipps, siz mənə daha münasib, bir qədər yüngül sancaq hazırlatdırın. Xüsusən cümə axşamları.

FİPS. Milord, mən gül mağazasının sahibəsi ilə danışaram. Bu yaxında onun qohumlarından kimsə vəfat edib. Görünür, sancağın belə alınması da bu səbəbdəndir.

LORD QORİNQ. Bizim ingilis cəmiyyətinin aşağı təbəqəsi üçün qeyri-adi xüsusiyyətdir! Onların qohumlarından daim kimsə ölür!

FİPS. Bəli, milord. Bu barədə onların bəxti gətirir!

LORD QORİNQ (*geriyə dönüb ona baxır. Fipps soyuqqanlı halını saxlayır*). Hm... Fipps, məktub varmı?

FİPS. Bəli, milord. Üç dənə gəlib. (*Sinidə məktubları verir.*)

LORD QORİNQ (*məktubları götürür*). Fipps, iyirmi dəqiqədən sonra mənə karet lazım olacaq!

FİPS. Baş üstə, milord! (*Qapıya sarı gedir.*)

LORD QORİNQ (*çəhrayı rəngdəki məktubu ona göstərir*). Ooo! Bu məktub nə vaxt gəlib?

FİPS. Siz kluba gedəndən dərhal sonra onu bir nəfər əllə gətirib verdi.

LORD QORİNQ. Yaxşı, gedə bilərsiniz! (*Fipps çıxır.*) Ledi Çilternin xətti və onun qeydlər üçün işlətdiyi kağız! Qəribədir! Gözləyirdim ki, Robert yazsın! Ledi Çiltern, görəsən, nə yaza bilər mənə? (*Yazı masası arxasında oturub zərfi açır, oxuyur.*) “Mən sizi görmək istəyirəm. Sizə inanıram. Sizə gəlirəm. Gertruda”. (*Məktubu bükür, təəccüblə qaşlarını qaldırır. Yenə məktubu başlayır oxumağa.*) “Sizi görmək istəyirəm. Sizə inanıram. Sizə gəlirəm”. Belə, deməli, o, hər şeyi öyrənib. Yazıq qadın! Zavallı qadın! (*Saatını çıxarıb baxır.*) Çox gecdir axı! Saat ondur, bu vaxt adamın evinə gələrlər? Gərək Berkşirə getməyimi təxirə salım! Hər halda, gözləndiyin yerə getməmək həmişə xoş təsir bağışlayır. Subaylar klubunda məni gözləmərlər,

bax oraya gedərəm. Hə... çalışaram ledi Çiltemi dilə tutum, qoy ərinin yanında olsun, onu tərək eləməsin. Hər bir ərli qadın belə etməlidir. Bədbəxtlik bundadır ki, qadınlarda mənəvi hisslər güclü olur. Elə buna görə də evlilik möhkəm olmur, ailələr dağılmağa məhkum olur. Saat on! Yəqin, indi gələr. İndi burada olar! Fippsə demək lazımdır ki, başqaları üçün mən evdə yoxam! (*Zəngi basmağa gedir.*)

Fipps daxil olur.

FİPS. Lord Kaverşam!

LORD QORİNQ. Eh! Bu valideynlər həmişə namünasib vaxtda peyda olurlar! Bu da təbiətin bir səhvidir! (*Lord Kaverşam daxil olur.*) Əziz ata, səni görməyimə çox şadam! (*Qabağına gedir.*)

LORD KAVERŞAM. Kömək elə, paltomu çıxarım!

LORD QORİNQ. Ata, bəlkə, heç çıxarmayasan?

LORD KAVERŞAM. Yox, qoy çıxarım. Burada nə yaxşı rahat kreslon var?

LORD QORİNQ. Hə, bu kreslodə özüm otururam. Qonağım olanda.

LORD KAVERŞAM. Sağ ol! Burada külək-zad vurmur adamı?

LORD QORİNQ. Yox, ata, yelçəkən yoxdur...

LORD KAVERŞAM (*oturur*). Hə, çox yaxşı. Yelçəkən olanda dözə bilmirəm. Bizim evdə heç vaxt yelçəkən olmur.

LORD QORİNQ. Amma hərdən meh əsir!

LORD KAVERŞAM. Nə? Meh? Başa düşmədim, nə demək istəyirsən? Mən səninlə ciddi söhbət eləməyə gəlmişəm, ser!

LORD QORİNQ. Bu gecə vaxtı? Saata bax bir, ata!

LORD KAVERŞAM. Saat ondur! Məncə, lap yaxşı vaxtdır!

LORD QORİNQ. Ata, bağışla, bu gün ciddi söhbətlər etməyə halım yoxdur! Bağışla məni, bu gün vaxtı deyill!

LORD KAVERŞAM. Bu nə deməkdir, ser?

LORD QORİNQ. Mövsüm vaxtı mən ciddi söhbətləri yalnız hər ayın çərşənbə gününü saat dördədən yeddiyə kimi aparıram.

LORD KAVERŞAM. Təsəvvür elə ki, çərşənbədir!

LORD QORİNQ. Axı indi yeddindən keçib, ata, mənim həki-

mim mənə icazə vermir, deyir ki, yeddindən sonra ciddi söhbətlər eləmə! Belə olanda yuxuda danışırım, sayıqlayıram öz-özümə!

LORD KAVERŞAM. Yuxuda danışırısan? Nə olsun ki? Sən axı evli deyilsən?

LORD QORİNQ. Elədir, ata, evli deyiləm.

LORD KAVERŞAM. Hm... Bax elə bundan ötrü gəlmişəm ki, səninlə söhbət edəm. Sən təcili evlənməlisən! Sizin yaşınızda mən üç ay deyildi ki, subay qalmışdım, başladım sənin gözəl anana pərəstiş etməyə, onun qulluğunda durmağa. Evlənmək sənin borcundur, sən ömrün boyu keflə yaşamayacaqsan ki! Bu gün hər bir ədəbli adam evlənməlidir! Həmişə kef çəkmək olar? Subay qalmaq indi daha dəbdə deyil. Subaylar etibardan düşmüş adamlardır. Onlar haqqında çox şey danışirlar. Sənin arvadın olmalıdır, ser! Dostun Robert Çilternə bax, gör nələrə sahib olub! Namusla, zəhmətlə, şərəfli əməklə və ağıllı arvadla hər şeyə nail olub! Sən niyə onun yoluyla getməyəsən, hə? Niyə ondan nümunə götürməyəsən?

LORD QORİNQ. Düşünürəm ki, mən də belə edəcəyəm, ata!

LORD KAVERŞAM. Əlbəttə, mən bunu çox istərdim. O zaman mən də rahat hiss edərdəm özümü. İndi mən səndən ötrü yazıq ananın gününü göy əsgiyə döndərmişəm. Sənin heç qəlbin yoxdur? Bizə yazığın gəlirmir?

LORD QORİNQ. Nə danışırısan, ata! Elə demə!

LORD KAVERŞAM. Gərək çoxdan evlənəydin! Bir bax, otuz dörd yaşın var e!

LORD QORİNQ. Bilirəm, ata! Amma mən həmişə yaxama gözəl sancaq taxanda deyirəm ki, otuz iki yaşım var, ya da otuz bir yarım! Bu yaxamdakı isə çox pis sancaqdır, dəhşətdir lap!

LORD KAVERŞAM. Mənsə sənə deyirəm ki, otuz dörd yaşın var! Bundan başqa, bu otaq çox yelçəkəndir! Bu da sənin davranış və hərəkətlərinə pis təsir edir! Niyə mənə dedin ki, yelçəkən yoxdur burada? Mən güclü külək hiss edirəm! Lap çox tutur buranı! Düz məni tutur külək!

LORD QORİNQ. Məni də tutur, ata! Nə pis tutur yelçəkən?! Sabah gələrəm, səni görərəm, ata! Onda nədən istəsən, danışarıq. Qoy paltonu tutum, geyin!

LORD KAVERŞAM. Yox! Mən bura dəqiq bir niyyətlə gəlmişəm! O niyyəti həyata keçirməmiş buradan gedən deyiləm! Sağlamlığıma zərər gəlsə də! Ya da səninkinə! Paltomu qoy o tərəfə!

LORD QORİNQ. Yaxşı, ata! Onda gəl keçək o biri otağa! (*Qapının zəngi çalınır.*) Bu otaqda yaman yelçəkən var! (*Fipps içəri girir.*) Fipps, siqaret çəkilən otaqda sobanı yandırmısınız?

FİPS. Bəli, milord.

LORD QORİNQ. Gəl keçək oraya, ata. Siz elə asqırırsınız ki, adamın ürəyi paralanır.

LORD KAVERŞAM. Yaxşı, yaxşı! Mənim asqırmağa ixtiyarım yoxdur bəyəm?

LORD QORİNQ (*üzrxahlıqla*). Əlbəttə, var! Ata, mən yalnız sənə ürəyim yandığı üçün dedim belə!

LORD KAVERŞAM. Əh! Nəyimə lazımdır? Bu rəhmədillik və mərhəmət bu bələli dünyada, onsuz da, həddən artıq çoxdur!

LORD QORİNQ. Səninlə razıyam, ata! Əgər insanlar bir-birinə az mərhəmət göstərsəydilər, dünyada bədbəxtliklər, iztirablar da az olardı!

LORD KAVERŞAM (*siqaret çəkilən otağa gedir*). Bu paradoksdur! Mən paradokslara nifrət edirəm!

LORD QORİNQ. Elə mən də! Bizim dövrdə kimi görürsən, paradoksdur başdan-ayağa! Adamın canı sıxılır. Sən cəmiyyətdə hər kəsi apaydın görə bilirən.

LORD KAVERŞAM (*dönür, qalın kirpikləri arasından oğluna baxır*). Sən həmişəmi anladığın şeyləri danışırsan?

LORD QORİNQ (*bir qədər tərəddüdlə*). Bəli, ata! Diqqətlə qulaq asanda nə danışdığımı da bilirəm.

LORD KAVERŞAM (*əsəbilləşərək*). Diqqətlə qulaq asanda... hə? Həyasız küçüyə bax bir! (*Siqaret çəkilən otağa girir. Fipps daxil olur*).

LORD QORİNQ. Fipps, indilərdə mənim yanıma bir xanım gələcək! İşlə əlaqədar! Gələndə onu qonaq otağına apar! Başa düşdün?

FİPS. Bəli, milord.

LORD QORİNQ. O qadının mənimlə vacib işi var!

FİPS. Başa düşürəm, milord!

LORD QORINQ. Daha heç kəsi qəbul etməyin! Heç bir şəkildə!

FİPS. Başa düşdüm, milord! (*Zəng çalınır.*)

LORD QORINQ. Ah! Bu, odur, yəqin! O qadındır! Onu özüm qarşılıyaçağam! (*Qarıya sarı gedəndə lord Kaverşam o biri otaqdan başını çıxanır.*)

LORD KAVERŞAM. Mən səni çoxmu gözləyəcəyəm?

LORD QORINQ (*kanxır*). Bu saat, ata, gəlirəm. Üzr istəyirəm! (*Lord Kaverşam görünmür, üzünü Fippsə tutur.*) Deməli, Fipps, danışdıq, düz qonaq otağına aparın onu!

FİPS. Baş üstə, milord!

Lord Qorinq siqaret çəkilən otağa girir. Nökər Harold missis Çivlini içəri müşayiət edir. Missis Çivli ilan kimi yaşılımtıl-gümüşü libasdadır. Çiyinlərində ölgün qızılgül rəngdə zolaqları olan qara atlas parçadan manto var.

HAROLD. Madam, sizi necə təqdim edim?

MİSSİS ÇİVLİ (*ona yaxınlaşan Fippsə*). Lord Qorinq buradadır? Mənə dedilər axı o evdədir?

FİPS. Madam, indi lord Qorinq lord Kaverşemlə məşğuldur. (*Soyuq tərzdə Harolda göz ağardır, o da dərhal gözdən itir.*)

MİSSİS ÇİVLİ (*öz-özünə*). Nə yaxşı oğuldur!

FİPS. Madam, milord tapşırırdı ki, sizi qonaq otağına aparım. Xahiş elədi ki, bir az gözləyəsiz. O, bu saat sizin yanınıza gələcək.

MİSSİS ÇİVLİ (*təəccüblə*). Lord Qorinq məni gözləyir ki?

FİPS. Bəli, madam.

MİSSİS ÇİVLİ. Siz buna əminsiniz?

FİPS. Milord mənə tapşırıb ki, gələn kimi sizi qonaq otağına aparım. (*Qonaq otağının qapılarını açır.*) Milordun tapşırığını dəqiqliklə yerinə yetirirəm!

MİSSİS ÇİVLİ (*öz-özünə*). Necə həssas bir diqqət! Gözlənilməz qonağı gözləmək əsl müasir təfəkkürün məhsuludur! (*Qonaq otağına daxil olur və otağa baxır.*) Offf! Bu subayların qonaq otaqları necə səliqəsiz və narahat olumuş! Bunları dəyişdirməli olacağam! (*Fipps lampa gətirir.*) Yox, yox, lampa lazım deyil! Onun işığı çox parlaqdır. Yaxşı olar ki, bir neçə şam yandırarsınız!

FİPS (*lampanı geriyə, yazı masasının üstünə qoyur*). Baş üstə, madam!

MİSSİS ÇİVLİ. Güman edirəm, şamların qəşəng abajurları var.

FİPS. Hələ ki onlardan heç kəs şikayət etməyib, madam! (*Qonaq otağına keçib şamları yandıрмаğa başlayır.*)

MİSSİS ÇİVLİ (*öz-özünə*). Maraqlıdır, görəsən, o, hansı xanımı gözləyir? Onu iş başında yaxalamaq nə olardı! Kişilər yaxalandıqları zaman həmişə axmaq görünürlər! Kişilər hər zaman yaxalanırlar! (*Otağa göz gəzdirə-gəzdirə yazı masasına yaxınlaşır.*) Maraqlı otaqdır! Nə maraqlı şəkildir! Aha, baxaq görək bu məktublar kimdən gəlib? (*Məktubları və vizitkaları eşləyir.*) Nə maraqsız şeylərdir! Hesablar, qaimələr! Bəs bu çəhrayı kağız nədir belə? Çəhrayı kağızda da məktub yazarlar? Lap gülməlidir! Bu lap orta təbəqənin sevgi romanının başlanğıcına bənzəyir! Roman hissələrin bürüzə verilməsi ilə başlamamalıdır! Sevgi romanı ayıq başla başlamalı, bəxşislə nəticələnməlidir. (*Məktubu qoyur yerinə və yenə götürür.*) Mən, deyəsən, bu xətti tanıyıram... Aaaa, Gertrudanın xəttidir. Hə, Gertruda Çiltemin, yadıma düşür. Üslub da onunkudur – hər sətirdə on əmr! Və bütün səhifə əxlaq molzəsi ilə dolu olur! Görəsən, Gertruda bu dəfə nə yazır? Bəlkə, mənim barəmdə yazıb? Pis sözlər də yaza bilər! Ah, mən o qadına necə nifrət edirəm! (*Başlayır məktubu oxumağa.*) “Sizə inanıram. Sizi görmək istəyirəm. Sizin yanınıza gəlirəm. Gertruda”. “Sizə inanıram. Sizi görmək istəyirəm. Sizin yanınıza gəlirəm. Gertruda”.

Üzü içiq saçır, sanki, qələbə sevincini yaşayır, elə istəyir ki, məktubu oğurlasın, Fipps içəri girir.

FİPS. Madam, qonaq otağındakı şamları yandırdım.

MİSSİS ÇİVLİ. Təşəkkür edirəm. (*Tələsik qalxır, məktubu isə stolun üstündəki iri kağız qovluğunun altında gizlədir.*)

FİPS. Madam, güman edirəm ki, abajurlar xoşunuza gələcək. Bunlar bizdə olan ən yaxşı abajurlardır. Bizim milordumuz nahar ərəfəsində həmişə bu işıqlar altında əynini dəyişir.

MİSSİS ÇİVLİ (*gülümsəyir*). Onda, əlbəttə ki, mükəmməl olar.

FİPS (*ciddi*). Təşəkkür edirəm, madam.

Missis Çivli qonaq otağına gedir. Fipps qapını örtür və çıxıb gedir. Daha sonra qapı yenə yavaş-yavaş açılır, missis Çivli yenə yazı masasına yaxınlaşır. Birdən siqaret çəkilən otaqdan səs gəlir. Missis Çivlinin rəngi ağanr. Dayanıb qulaq asır. Səs-küy daha da artır. Qadın dərhal qonaq otağına qaçır, dodağını çeynəyir.
Lord Qorinqlə Lord Kaverşam daxil olurlar.

LORD QORİNQ (*etiraz edə-edə*). Ata, ay ata, əgər mənim evlənməyimi istəyirsənsə, onda icazə ver, heç olmasa, vaxtı, yeri və arvadı özüm seçim də! Xüsusilə arvadı!

LORD KAVERŞAM (*quru*). Elə şey yoxdur! Bunlar mənə aiddir! Tanımıram səni? Sənin seçdiyin adam kim olacaq ki? Bunu mən edəcəyəm! Burada mülkiyyət maraqları var. Hisslər rol oynamır. Sevgidir, hissdir, bunlar sonradan, evlilik dövründə gəlir adama.

LORD QORİNQ. Elədir, ata! O hisslər ərlə arvad bir-birinə nifrət etdikləri zaman gəlir adama... (*Lord Kaverşamın paltosunu tutur.*)

LORD KAVERŞAM. Tamamilə doğrudur! Daha doğrusu, düz deyil, ser! Sən bu gün çox səfeh-səfeh danışırsan. Mənim dediyim odur ki, izdivacda əsas məsələ sağlam düşüncədir!

LORD QORİNQ. Axı sağlam düşüncəyə malik olan qadınlardan hamısı, nədənsə, kifir olur, ata! Özün görməmişən məgər? Əlbəttə, mən də eşitdiyimi deyirəm...

LORD KAVERŞAM. Ya kifir olsun, ya da gözəl, dəxli yoxdur, heç bir qadın sağlam düşüncəyə malik deyil! Yadında saxla – sağlam düşüncə biz kişilərə xas olan üstünlükdür.

LORD QORİNQ. Tamam doğru deyirsən, ata! Biz kişilər o qədər təvazökarıq ki, bu üstünlüyümüzdən heç vaxt istifadə etmirik, elə deyil?

LORD KAVERŞAM. Yox, mən istifadə edirəm! Bircə ondan istifadə edirəm, başqa şeydən yox!

LORD QORİNQ. Hə, hə, anam mənə deyib.

LORD KAVERŞAM. Elə sənin ananın xoşbəxtliyinin sirri də bundadır! Sənsə qəlbsiz adamsan! Sənin heç qəlbin-zadın yoxmuş ki!

LORD QORİNQ. Ata, bu nə sözdür! Elə demə!

Çıxırlar. Bir dəqiqədən sonra qəflətən lord Qorinq Robert Çilternlə birgə qayıdır. Həyəcanlıdır.

SER ROBERT ÇİLTERN. Artur, əzizim, yaxşı ki həyatə düşdünüz, sizi gördüm. Eşikağası dedi ki, siz evdə yoxsunuz! Çox qəribədir!

LORD QORİNQ. Robert, məsələ bundadır ki, bu axşam mən çox məşğulam. Ona görə də belə bir tapşırıq verdim ki, evdə yoxam. Hətta atamı da soyuq qarşıladım. Elə hey deyindi ki, nə bilim yel çəkir, soyuqdur, filan!

SER ROBERT ÇİLTERN. Ah! Artur, mənə yox! Siz mənim üçün evdə olmalısınız! Siz mənim ən yaxşı dostumsunuz! Amma bilmək olmaz, bəlkə də, sabah siz mənim yeganə dostum olacaqsınız. Mənim arvadım hər şeyi bildi.

LORD QORİNQ. Ah! Elə bilirdim belə olacaq!

SER ROBERT ÇİLTERN. Billirdiniz? *(Ona baxır.)* Bu, necə ola bilər?

LORD QORİNQ *(bir qədər tərəddüdlə)*. Elə içəri girəndə sizin üzünüzün ifadəsindən bildim. Yaxşı, bəs ona kim deyib?

SER ROBERT ÇİLTERN. Missis Çivli özü! İndi mənim sevdiyim qadın hər şeyi bilir – bilir ki, mənim karyeram yalan və şərəfsizlik üstündə qurulub! Bilir ki, mən bütün həyatımı, ömrümü, evimi rüsvayçılıq qumu üstündə tikmişəm! Mən adi alverçiyəm, namusumu, qeyrətimi, ləyaqətimi satmışam! Mənə etibar edilən sirri satmışam. Hələ şükür Allaha ki, lord Radley vaxtında öldü, bunları bilmədi. Ona necə zərbə vurduğumu bilmədən öldü! Kaş elə onda özüm öləydim! Yoldan çıxmıyaydım, alçaqlıq etməyəydim! *(Üzünü əlləri ilə örtür.)*

LORD QORİNQ *(pauzadan sonra)*. Vyanadan hələ cavab gəlməyib?

SER ROBERT ÇİLTERN. Gəlib! *(Gözləri işıldayır.)* Səfirliyin birinci katibindən bu axşam bir teleqram almışam. Saat səkkizdə!

LORD QORİNQ. Nə yazır?

SER ROBERT ÇİLTERN. Heç nə! O qadına dair heç nə! Əksinə,

yazır ki, o qadının cəmiyyətdə nüfuzlu mövqeyi var. Özü də yuxarı dairələrdə. Hamı bilir ki, baron Amheyms var-dövlət və mirasının böyük bir hissəsini ona qoyub gedib. Bundan başqa heç nə öyrənə bilməmişəm.

LORD QORİNQ. Deməli, o qadın casus deyil.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Oh! Casuslar indi kimə lazımdır ki? Onların sənəti ölməkdədir. Onların vəzifələrini qəzetlər yerinə yetirir də!

LORD QORİNQ. Özü də pis yerinə yetirmir!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Artur, mən susamışam. Olarmı zəng edim, mənə bir şey gətirsinlər? Şərab, ya da seltzer!

LORD QORİNQ. Əlbəttə! Qoy mən deyim! (*Zəngi basır.*)

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Təşəkkürlər! Artur, mən bilmirəm nə edim, bilmirəm! Necə edim, Artur, qalmışam belə! Siz axı mənim yeganə dostumsunuz! Bircə sizə inanıram! Mən sizə möhkəm inana bilərəm, elə deyil?

Fipps daxil olur.

LORD QORİNQ. Əzizim Robert, əlbəttə, inana bilərsiniz! Oh! (*Fippsə*) Şərab və seltzer gətirin!

FİPS. Baş üstə, milord!

LORD QORİNQ. Hə, Fipps!..

FİPS. Bəli, milord!

LORD QORİNQ. Üzr istəyirəm, Robert. Bircə dəqiqə sizi yalnız buraxım. Xidmətçiyə bir-iki tapşırıq verəcəyəm.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Buyurun, buyurun!

LORD QORİNQ. O xanım gəlsə, deyin ki, evdə yoxam! Deyin, milord qəfildən şəhər kənarına getməli oldu! Başa düşdünüzmü?

FİPS. Milord, xanım qonaq otağındadır! Siz mənə dediniz ki, gələn kimi xanımı qonaq otağına aparım. Mən də apardım.

LORD QORİNQ. Fipps, düz eləmişiniz! (*Fipps çıxır.*) Nə zibillə düşmüşəm?! Eybi yox, mənəcə, bu qarışıqlıqdan qurtulacağam! Mən onunla qapı arasından danışaram. Çətin vəziyyətdir, amma birtəhər yola verərəm də!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Artur, deyin görüm, mən nə etməli-

yəm? Mənə elə gəlir ki, bütün dünya başıma fırlanır. Həyatım məhv olur. Sanki, sükanı olmayan gəmi kimi yəm, qalmışam qaranlıq səma altında...

LORD QORİNQ. Robert, siz axı arvadınızı sevirsiniz, elə deyilmi?

SER ROBERT ÇİLTERN. Mən onu çox sevirəm. Əvvəllər elə bilirdim ki, həyatda əsas şey mənəsbədir, ad-sandır. Amma sən demə, belə deyilmiş. Əsas sevgidir, sevgil Sevgi hər şeydir həyatda! Mən öz arvadımı sevirəm. Amma onun gözündən düşmüşəm. İndi onun gözündə şərfəsiz bir adam kimi yəm. Hər şey bitdi! O, mənim necə adam olduğumu bildi!

LORD QORİNQ. Məgər o özü səhvlər etməyib? Bəlkə, o da nə vaxtsa elə şeylər edib ki, təsir altına düşüb, ya da elə arzuolunmaz hərəkətlər edib ki... Doğrudanmı, o, sizi bağışlaya bilmir?

SER ROBERT ÇİLTERN. Mənim arvadımı deyirsiniz? Yox! Heç vaxt! O heç bilmir ki, zəiflik, yaxud tovlama nə deməkdir. Mən də o biri kişilər kimi puçam! Mənim arvadım da əksər yaxşı qadınlar kimi bizdən yüksəkdə durur; o, öz həqiqətində amansızdır, soyuq və sərtidir; o, iztirlərə belə baş əymir. Lakin mən onu sevirəm! Artur, bizim uşağımız yoxdur; axı mən ondan başqa kimi sevim? Bəs mən kim sevsin, hə? Bəlkə də, Allah bizə uşaq versəydi, onun ürəyi yumşalardı, o daha mərhəmətli olardı! Mənə qarşı mülayim olardı! Lakin Allah bizə tənha ev verdi. Gertruda isə mənim qəlbimi ikiyə böldü. Gəlin bu haqda danışmayaq. Bu axşam mən ona kobudluq etdim. Lakin günahkarlar müqəddəslərlə danışan zaman, yəqin, elə həmişə kobud olurlar. Allah bilir mən ona nə dedim; ona elə bir həqiqət söylədim ki, çox rəzil idi, kişinin rəzil həqiqəti idi! Bu barədə danışmasaq yaxşıdır!

LORD QORİNQ. Sizin arvadınız sizi bağışlayacaq! Bəlkə də, bu dəqiqələrdə o, sizi artıq bağışlayıb. Robert, o, sizi sevir! Niyə də bağışlamasın?

SER ROBERT ÇİLTERN. Allah eləsin! Allah eləsin! (*Üzünü əlləri ilə tutur.*) Artur, bilirsiniz, mən sizə başqa şeylər də demək istəyirəm axı!

Fipps əlində sini, içkilər içəri gitr.

FİPS (*içkiləri Robertə verir*). Şərab və seltzer, ser!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Təşəkkür edirəm.

LORD QORİNQ. Sizin karetiniz buradadır, Robert?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Yox, mən klubdan birbaşa bura piyada gəlmişəm.

LORD QORİNQ. Fipps, ser Robert mənim karetimi götürəcək.

FİPS. Oldu, milord. (*Çıxır.*)

LORD QORİNQ. Robert, inciməyin, mənim karetim sizi gözləyir!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Artur, icazə verin, bir beş dəqiqə də ləngiyim. Mən artıq bu gün palatada nə deyəcəyimi bilirəm. Argentina kanalı barədə müzakirələr saat on birdə başlayacaq. (*Qonaq otağından tarappılı gəlir, kreslo asır.*) Bu nədir belə?

LORD QORİNQ. Heç nə! Fikir verməyin.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. O biri otaqda nəsə səs eşitdim. Elə bil, kreslo aşdı. Kimsə bizə qulaq asır.

LORD QORİNQ. Yox, yox! Orada heç kim yoxdur!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Yox, orada kimsə var! Otaqdan işıq da gəlir. Qapı da aralıdır. Kimsə mənim bütün sirlərimə qulaq asır. Artur, bu nədir belə?

LORD QORİNQ. Robert, siz həyəcanlısınız, gərginsiniz, əsəbiləşmişsiniz. Sizə elə gəldi. Orada heç kim yoxdur. Əyləşin, dostum!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Söz verin ki, orada heç kim yoxdur!

LORD QORİNQ. Bəli, söz verirəm!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Deyin vicdan haqqı. (*Əyləşir.*)

LORD QORİNQ. Vicdan haqqı!

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*yenidən ayağa durur*). Artur, yox, özüm yoxlayacağam!

LORD QORİNQ. Yox, yox, yox!

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Əgər heç kim yoxdursa, mən ora niyə baxmayım, hə? Artur, siz məni o otağa buraxmalısınız, mən ora baxmalıyam! Əmin olmalıyam ki, orada heç bir casus yoxdur və ailəmin də sirrini heç kim bilmir! Artur, siz bilmirsiniz, mən nə çəkirəm!

LORD QORİNQ. Robert, sakit olun! Mən axı sizə dedim orada heç kim yoxdur! Bu kifayət deyil?

SER ROBERT ÇİLTERN (*otağa hücum çəkir*). Yox, kifayət deyil! Mən bu otağa girmək istəyirəm! Tələb edirəm! Siz dediniz orada heç kəs yoxdur! Bəs mənə niyə buraxmırsınız ora?

LORD QORİNQ. Allah xatırınə, Robert, lazım deyil! Orada kimsə var! O kimsəni siz görməməlisiniz!

SER ROBERT ÇİLTERN. Ah, gördünüz, elə belə də billirdim!

LORD QORİNQ. Mən sizə o otağa girməyi qadağan edirəm!

SER ROBERT ÇİLTERN. Çəkilin yolumdan! Mənim həyatım qumara qoyulub! Cəhənnəmə ki orada kim var! Mənə dəxli yoxdur, bu saat onu görməliyəm! Mən bilməliyəm ki, sırımı kimə açmışam, mənə ailə həyatımın gizlilərini kim eşidib! (*Otağa girir.*)

LORD QORİNQ. Ay Allah! Orada öz arvadıdır!

Ser Robert Çiltem geri qayıdır. Acıqlı və əsəbi halda

SER ROBERT ÇİLTERN. Mənə izah edin görüm, o qadının burada nə işi var?

LORD QORİNQ. Robert, and içirəm ki, o qadın pak və günahsızdır! Sizə qarşı da xəyanət etməyib!

SER ROBERT ÇİLTERN. Alçaq, rəzil bir qancıq!

LORD QORİNQ. Robert, belə deməyin! O qadın sizdən ötrü gəlib bura. Ona görə gəlib ki, mənimlə məsləhətləşsin ki, sizi necə xilas etmək olar! O, sizdən başqa heç kimi sevmir! Yalnız sizi sevirl!

SER ROBERT ÇİLTERN. Siz dəli olmusunuz! Bu qadınla sizin əlaqələrinizin mənə dəxli yoxdur! Qoy o, sizin sevgiliniz olsun! Siz elə bir-birinizə yaraşırsınız! Əla cütlüksünüz! O qadın əxlaqsız, tərbiyəsiz və utanmazdır, siz də – xəyanətkar dost, düşməndən də betərsiniz.

LORD QORİNQ. Yox, Robert, yalandır! Allaha and olsun, bu, düz deyil! Gəlin gedək içəri, qoy sizin yanınızda mən izah edim hər şeyi!

SER ROBERT ÇİLTERN. Ser, icazə verin, gedim. Buraxın mənə! Siz mənə kifayət qədər yalan danışdınız! (*Çıxır.*)

Ser Robert Çiltem çıxır, lord Qorinq qonaq otağına sarı

yüyür, missis Çivli qarşısına çıxır və ona kinayəli, işvəli təbəs-sümlə baxır.

MİSSİS ÇİVLİ (*bic-bic gülərək*). Axşamınız xeyir, lord Qorinq!
LORD QORİNQ. Missis Çivli?! Aman Allah! Sizin mənim qonaq otağında nə işiniz var, hə?

MİSSİS ÇİVLİ. Qulaq asırdım. Qapı arasından danışıqlara qulaq asmaqdan ötrü sinov gedirəm! Adam həmişə belə vəziyyətlərdə elə maraqlı şeylər eşidir ki!

LORD QORİNQ. Bu, Allaha da xoş getməz! Sizə elə gəlmir ki, bu, Tanrının özünü də tovlamaq deməkdir, hə?

MİSSİS ÇİVLİ. Oh! Narahat olmayın, Tanrının özünü neçə dəfə yoldan çıxarıblar, artıq buna öyrəşib!

İşarə edir ki, lord ona mantosunu çıxarmaqda kömək eləsin, lord Qorinq itaətlə bunu edir.

LORD QORİNQ. Çox şadam ki, gəlmisiniz. Mən sizə xeyir-xah bir məsləhət vermək istəyirəm.

MİSSİS ÇİVLİ. Oh! Allah xatirinə! Bunu etməyin! Qadına axşamlar geyinə bilməyəcəyi heç şeyi bağışlamaq lazım deyil.

LORD QORİNQ. Görürəm, siz əvvəllər olduğu kimi inadkarlıq göstərirsiniz.

MİSSİS ÇİVLİ. Daha çox! Mən təkmilləşmişəm! Yaxşılığa doğru! Təcrübə toplamışam.

LORD QORİNQ. Həddən artıq! İfrat təcrübə təhlükəlidir. Siqaret çəkirsiniz? Londonda gözəl qadınların yarısı siqaret çəkir. Şəxsən mən o biri yarısına üstünlük verirəm.

MİSSİS ÇİVLİ. Təşəkkür edirəm. Mən, ümumiyyətlə, siqaret çəkmirəm. Mənim dərim siqaret iyini xoşlamır. Qadının həyatda birinci vəzifəsi isə dərzisini razı salmaqdır. Elə deyil? İkinci vəzifəsi nədən ibarətdir – hələ heç kim bunu izah edə bilməyib.

LORD QORİNQ. Siz bura Robert Çiltemin məktubunu mənə satmağa gəlmisiniz?

MİSSİS ÇİVLİ. Onu sizə bir neçə şərtlə təklif etmək üçün! Haradan bildiniz bunu?

LORD QORİNQ. Çünki siz bu barədə susursunuz. Məktub sizdədir?

MİSSİS ÇİVLİ (*əyləşir*). Oh, yox! Görmürsən, mənim gözəl donumun cibi yoxdur? Gözəl tikilmiş paltarda cib olmur!

LORD QORİNQ. Qiymətinizi deyin!

MİSSİS ÇİVLİ. Necə də mənasız bir ingilissiniz! Bu ingilislər niyə düşünürlər axı həyatda çek kitabı hər şeyi həll edə bilər? Niyə, hə, əzizim Artur, niyə? Mənim pulum sizinkindən qat-qat çoxdur! Təxminən, Robert Çilteminki qədər pulum var! Mənə pul lazım deyil!

LORD QORİNQ. Bəs nə istəyirsiniz, missis Çivli?

MİSSİS ÇİVLİ. Məni niyə Laura çağırırsınız, hə?

LORD QORİNQ. Mən bu adı xoşlamıram.

MİSSİS ÇİVLİ. Vaxt vardı xoşlayırdınız...

LORD QORİNQ. Elədir. Buna görə də indi xoşlamıram. (*Missis Çivli jestlə onu yanında oturmağa çağırır, lord gülümsəyir və onun yanına gedir.*)

MİSSİS ÇİVLİ. Artur, bir zamanlar siz məni sevirdiniz.

LORD QORİNQ. Hə, sevirdim.

MİSSİS ÇİVLİ. Və məndən xahiş edirdiniz ki, sizin arvadınız olum.

LORD QORİNQ. Bu, sizə olan sevgimin təbli nəticəsi idi.

MİSSİS ÇİVLİ. Sonra da məni atdınız... ona görə ki, guya, məni Tenbinin qış bağında olarkən zavallı lord Mortleyklə mazaqlaşanda görmüşdünüz... Daha doğrusu, siz dediniz ki, görmüsünüz...

LORD QORİNQ. Bildiyimə görə, bu məsələni mənim vəkilim müəyyən şərtlərlə sizinlə həll edib. O şərtləri siz özünüz diktə etmişdiniz...

MİSSİS ÇİVLİ. O zaman mən kasıb idim, siz varlı...

LORD QORİNQ. Elədir. Buna görə də siz özünüzü elə aparırdınız ki, guya, məni sevirsiniz.

MİSSİS ÇİVLİ (*çiyinlərini çəkir*). Yazıq qoca lord Mortleyk! Onun danışmağa ikicə mövzusu vardı – biri arvadıydı, biri də podaqrası! Və mən heç vaxt başa düşə bilmirdim ki, o, bunların hansı birindən danışır. Bədbəxt qoca onların hər ikisini elə pis

söyürdü ki! Nə isə... Artur, siz o zaman çox sarsaq bir hərəkət etdiniz. Lord Mortleyk mənim üçün əyləncədən başqa bir şey deyildi. Belə deyək də – ingilis bağ evinə qonaq getdiyən zaman qeyri-ixtiyari özünü əyləncəyə aludə edən adamın rəzil məşğuliyyəti kimi bir şey idi. Adam darıxmaqdan orada nə desən edər! Bundan ötrü heç kimi günahkar saymazlar!

LORD QORİNQ. Bəli, çoxları belə hesab edir.

MİSSİS ÇİVLİ. Mən sizi sevirdim, Artur.

LORD QORİNQ. Əziz missis Çivli, kimisə sevmək üçün siz həmişə çox ağıllı olmusunuz.

MİSSİS ÇİVLİ. Amma sizi sevirdim. Siz də məni sevirdiniz. Özünüz də bilirsiniz ki, məni sevirdiniz. Məhəbbət isə çox qeyri-adi bir hissdır. Əgər kişi nə vaxtsa bir qadını sevibsə, o, həmin qadın üçün hər şey edər. Bircə şeydən – o qadını sevməkdə davam etməkdən başqa! (*Əlini onun əllərinə toxundurur.*)

LORD QORİNQ (*əllərini ehtiyatla çəkir*). Elədir, hər şeyi edər, bircə sevməkdən başqa.

MİSSİS ÇİVLİ (*pauzadan sonra*). Mən xaricdə yaşamaqdan bezmişəm. Londona gəlmək istəyirəm. İstəyirəm ki, gözəl bir evim olsun burada. Salonum olsun, qonaq qəbul edim. Əgər ingilislərə danışmağı, irlandlara isə qulaq asmağı öyrətmək olsaydı, buradakı cəmiyyət, bilirsiniz, necə mədəni olardı! Bundan başqa, mən artıq yaşımın romantik mərhələsindəyəm. Mən dünən sizi Çiltemlərin evində görəndə anladım ki, kimisə sevməli olsam, o yalnız siz olacaqsınız, Artur! Belə! Sizinlə evlənən günün səhəri isə o məktubu sizə verəcəyəm. Robert Çiltemin məktubunu! Bax mənim təklifim budur! Hətta mən o məktubu indi də verə bilərəm, əgər siz mənimlə evlənəcəyinizə söz versəniz.

LORD QORİNQ. Lap indi?

MİSSİS ÇİVLİ (*gülür*). Sabah!

LORD QORİNQ. Ciddi deyirsiniz?

MİSSİS ÇİVLİ. Tam ciddiyyətlə.

LORD QORİNQ. Məndən sizə yaxşı ər olmaz.

MİSSİS ÇİVLİ. Mənə pis ər də yetərlidir. Mən artıq iki dəfə ərdə olmuşam. İkisini görmüşəm. Onlar məni dəhşətli dərəcədə əyləndirirdilər.

LORD QORİNQ. Demək istəyirsiniz ki, siz özünüz özünüzü əyləndirirdiniz, eləmi?

MİSSİS ÇİVLİ. Mənim evliliyim barədə nə bilirsiniz?

LORD QORİNQ. Heç nə. Lakin onu kitab kimi oxuya bilirəm.

MİSSİS ÇİVLİ. Necə yəni kitab? Hansı kitabdan danışırınsız?

LORD QORİNQ. (*qalxır*). Say kitabından¹.

MİSSİS ÇİVLİ. Evinizə gələn qadını təhqir etmək nə dərəcədə nəzakət sayılır, hə?

LORD QORİNQ. Əgər qadın sizin kimi belə füsunkardırsa, cinsi onun üçün müdafiə rolunu oynamır. Onun cinsi kişi üçün bir çağırışdır.

MİSSİS ÇİVLİ. Yəni düşünürsünüz ki, bu, mənə komplimentdir, hə? Əzizim, qadınları komplimentlə tərk-silah etmək olmaz. Kişiləri isə etmək olar. İki cins arasındakı fərq də bundadır.

LORD QORİNQ. Qadınlar heç vaxt heç nə ilə tərk-silah olunmurlar... hər halda, mənim bildiyimə görə.

MİSSİS ÇİVLİ (*pauzadan sonra*). Deməli, belə çıxır ki, siz dostunuz Robert Çilternin məhv olmasını görməyi mənimlə evlənməkdən daha məqbul sayırsınız, eləmi? Özü də hələ də cazibədarlığını itirməmiş mənim kimi bir qadınla evlənməkdən! Düşünürdüm ki, siz fədakarlıq göstərəcəksiniz. Artur, bu necə də yaxşı olardı! Ömrünüzün qalan hissəsini də yüksəklərdə keçirərdiniz!

LORD QORİNQ. Mən indi elə belə edirəm. Fədakarlığa gəlinə isə, onu gərək qanunla qadağan edəsən. Fədakarlıq özünü qurban verdiyin adamları əxlaqsız edir, adamlar həmişə yoldan çıxır, azırlar.

MİSSİS ÇİVLİ. Robert Çilterni nə iləsə əxlaqsızlaşdırmaq olmaz, hə? Yaddan çıxarmayın, mən onun əsl iç üzünü tanıyıram!

LORD QORİNQ. Sizin dediyiniz cəhətlər Robertin əsl mahiyyəti deyill! Bəli, razıyam sizinlə, onun gəncliyində etdiyi səhv hərəkətlər rüsvayçılıqdır, axmaqlıqdır, razıyam, şərəfsizlikdir... onun üçün ləyaqətsiz bir hərəkətdir, bunu da qəbul edirəm... amma bu, onun əsl mahiyyəti və iç üzünü deyill!

¹ *Say kitabı* – Bibliyanın dördüncü kitabı, burada İsrailin tayfa və nəsilləri sadalanır. Eyhəm vurulur ki, missis Çivlinin örlərinin sayı-hesabı olmayıb.

MISSİS ÇİVLİ. Siz kişilər həmişə bir-birinizi müdafiə edirsiniz! LORD QORİNQ. Siz qadınlar da həmişə bir-birinizə hücum edirsiniz!

MISSİS ÇİVLİ (*qıcaqlanır*). Mən yalnız bir qadına hücum edirəm, Gertruda Çilternə! Mən ona nifrət edirəm! İndi həmişəkindən daha çox nifrət edirəm ona!

LORD QORİNQ. Yəqin, ona görə ki, siz onun həyatını əsl faciəyə döndərmisiniz.

MISSİS ÇİVLİ (*istehzayla*). Qadının həyatında yalnız bir əsl faciə var; onun üçün keçmiş olan şey onun əbədi məşuqu, gələcək isə bir qayda olaraq əridir.

LORD QORİNQ. Ledi Çiltern sizin eyhamla danışdığınız həyatdan bixəbərdir.

MISSİS ÇİVLİ. Yeddi ölçülü əlcək geyən qadının başı heç nədən çıxmaz. Bilirsinizmi, Gertruda həmişə yeddi ölçüdə əlcək geyir? Görünür, elə bu da bizi bir-birimizdən fərqləndirir... Nə isə... Artur, deməli, bizim romantik görüşümüz bitdi, eləmi? Heç olmasa, siz bu görüşün romantik olması qənaətdəsinizmi, hə? Bir də fikirləşin, əgər sizin arvadınız olsam, mən öz diplomatik karyeramı qurban verməyə belə hazırım! Siz imtina etdiniz. Çox yaxşı. Ser Robert mənim istədiyim Argentina kanalını müdafiə etməsə, mən onu ifşa edəcəyəm. *Voilà tout!*¹

LORD QORİNQ. Bunu etməyin! Bu, alçaqlıq, vicdansızlıq olar!

MISSİS ÇİVLİ (*çiyinlərini çəkir*). Belə gurultulu sözlər nəyə lazım?! Onların heç bir mənası yoxdur ki! Bu, kommersiya sövdəsidir. Vəssalam. Sentimental hissləri bura qarışdırmaq olmaz. Mən Robert Çilternə təklif etdim ki, məndən nəyisə pulla alsın. O hesab edir ki, mənim qiymətim həddən artıq bahadır. Əgər o, mənim istədiyim qiyməti verməsə, onda cəmiyyətlə hesablaşmalı olacaq. Bu, ona daha baha başa gələcək. Daha nə deyim, sözüm yoxdur. Mən getməliyəm. Sağ olun! Siz mənim əlimi sıxmaq istəmirsiniz?

LORD QORİNQ. Sizin? Yox! Mən sizin Robert Çilternlə bağlı o kommersiya sövdənizi, hiyləgər niyyətinizi bağışlayardım.

¹ Bu qədər! Vəssalam! (*fr.*)

Mən deyərdim ki, bu fırladaq elə bizim iyrenc biznes əsrimizə layiq bir işdir. Bunu da keçərdim sizə; lakin siz, görünür, unutmusunuz ki, bura sevgi haqqında danışmağa gəlmişdiniz, sizin dodaqlarınızdan “məhəbbət” sözü qopanda mən duydum ki, artıq bu sözün özünü də ləkələdiniz; sizin üçün sevgi artıq bağlanmış kitabdır; siz dünyanın ən mötəbər, ən zərif bir qadınının evinə gedib hiyləgərcəsinə ailəni dağıtmaq, ərinə o qadının gözündən salmaq, onun sevgisini öldürmək, qəlbini incitmək, bəlkə də, parça-parça etmək, o qadının idealını məhv edib həyatını büsbütün zəhərləmək niyyətində olmusunuz! Bax bunu sizə bağışlaya bilməyəcəyəm! Bax bu, rəzalət və çirkinlikdir! Bunu heç cür bağışlamaq olmaz!

MİSSİS ÇİVLİ. Artur, siz mənə qarşı insafsızcasına danışırırsınız. İnanın mənə, siz mənə ədalətsizlik edirsiniz. Əvvəla, mən Gertrudagilə heç o məqsədlə də getməmişdim, mənim onu incitmək, yaxud onunla oyun oynamaq fikrim də yox idi. Biz ledi Markbiylə ora ona görə getdik ki, mən saçığanı itirmişdim, haradasa salmışdım. Soruşmaq istəyirdik ki, bəlkə, Gertrudagildə düşüb. İnanmırsansa, ledi Markbidən də soruşa bilərsiniz. Ledi Markbi təsdiq edə bilər. Sonra ledi Markbi çıxıb getdi, biz qaldıq tək. Bizim Gertruda ilə söhbətimiz isə yaxşı alınmadı. Gertruda özü mənə kinayəli və tənəli sözlər dedi. Mən də cavabını qaytardım, bəlkə də, bir qədər sərt oldum, amma nə isə... mənim məqsədim bu deyildi, brilyant saçığanı tapmaq idi. Məsələ belə oldu.

LORD QORİNG. Yaqut qaşlı ilanabənzər brilyant saçığan? MİSSİS ÇİVLİ. Hə, hə. Haradan bildiniz?

LORD QORİNG. Çünki o tapılıb. Daha doğrusu, onu mən tapdım, lakin gedərkən eşikağasına bu barədə deməyi untdum. (*Qonaq otağına, yazı masasına tərəf gedir, masanın gözlərini açır.*) Saçığın buradadır. Yox, o biri gözdədir. Bax budur, saçığın! Sizinkidirmi? (*Gətirib göstərir.*)

MİSSİS ÇİVLİ. Hə. Ah, necə sevinirəm. Nə yaxşı tapıldı! Bu... Artur, mənə hədiyyədir...

LORD QORİNG. Siz onu taxacaqsınız?

MİSSİS ÇİVLİ. Mütləq. Mənə kömək edin. (*Lord Qoring*

qəflətən qadının saçığığını onun biləyinə taxır.) Nə edirsiniz? Mən bilmirdim heç, bunu bilərzik kimi də taxmaq olar?

LORD QORINQ. Doğrudan?

MISSİS ÇİVLİ (*işvəylə öz gözəl əlini lorda uzadır*). Belə də pis deyil! Baxın, görün mənə necə yaraşır!

LORD QORINQ. Elədir. Onu sonuncu dəfə gördüyümdən də gözəldir.

MISSİS ÇİVLİ. Nə vaxt görmüsünüz?

LORD QORINQ (*təmkinlə*). On il bundan əvvəl. Ledi Berkşirin boynunda, siz də ondan oğurlamısınız bunu.

MISSİS ÇİVLİ (*diksinib geriyə çəkilir*). Nə? Bu nə deməkdir?

LORD QORINQ. Siz bu saçığığını mənim dayım qızı Meri Berkşirdən oğurlamısınız. Mən bu saçığığını o, ərə gedəndə ona bağışlamışdım. O vaxt bədbəxt xidmətçidən şübhələndilər və onu rüsvayçılıqla qovdular. Ötən gecə mən bunu dərhal tanıdım. Qərara aldım ki, oğrunu tapana kimi heç kəsə bir kəlmə deməyim. İndi oğrunu tapmışam; onun etirafını eşitdim.

MISSİS ÇİVLİ. Yalandır! (*Başını qaldırır.*)

LORD QORINQ. Həqiqətdir! Özünüz də bilirsiniz! Həm də sizin üzünüzdə elə indi oğru sözü yazılıb!

MISSİS ÇİVLİ. Yox, elə deyil, mən bu ittihamı rədd edirəm! Deyəcəyəm ki, mən bu miskin saçığığını heç vaxt görməmişəm! Onu heç əlimdə də tutmamışam!

Missis Çivli bilərziyi tələsik çıxarmağa çalışır. Lord Qorinq ona təbəssümlə baxır. Qadının əlləri bilərziyi çıxarkən titrəyir. Söyüş söyür.

LORD QORINQ. Missis Çivli, oğurluq sərf eləmir; çünki oğru heç vaxt bilmir ki, necə gözəl bir şey oğurlayıb. Siz saçığığını çıxara bilmirsiniz? Bunu belə çıxarmaq olmaz, gərək biləsən, yayıçığı haradadır. Görünür, bilmirsiniz. Onu tapmaq çətinidir.

MISSİS ÇİVLİ. Əclaf! Donuzun biri donuz! (*Yenə çalışır ki, saçığığını açsın, amma açə bilmir.*)

LORD QORINQ. Oh! Gurultulu sözlər nəyə lazımdır? Onların indi heç bir mənası yoxdur.

MİSSİS ÇİVLİ (*yənə hirsə, hiddətlə qışqırır, saçığığını dartır. Sonra dayanır, lord Qorinqə baxır*). Nə etmək fikrindəsiniz?

LORD QORİNQ. Eşikağasını çağıracağam. O, nümunəvi xidmətçidir, çağırışa dərhal gəlir. O gələn kimi isə polisin dəlincə göndərəcəyəm.

MİSSİS ÇİVLİ (*qorxudan əsir*). Polissə? Nə üçün?

LORD QORİNQ. Sabah Berkşirlər sizi məhkəməyə verəcək. Buna görə də polis gəlib sizi aparmalıdır.

MİSSİS ÇİVLİ (*qorxudan üzüntülü görünür, rəngi ağarıb, dodaqları titrəyir. Üzündən maska düşüb. Bu anlarda ona baxmaq çox dəhşətlidir*). Bunu etməyin! Nə istəyirsiniz edərəm, Artur! Dünyada nəyi istəsəniz, edərəm sizin üçün!

LORD QORİNQ. Robert Çilternin məktubunu verin!

MİSSİS ÇİVLİ. Yox!.. Dayanın! Qoyun bir qədər fikirləşim!

LORD QORİNQ. Robert Çilternin məktubunu verin!

MİSSİS ÇİVLİ. Özümlə götürməmişəm axı! Sabah verərəm!

LORD QORİNQ. Yalan deməyin! Məktubu bu saat mənə verin!

(*Missis Çivli məktubu çıxarıb uzadır. Onun rəngi meyit kimi ağarıb.*) Həmin məktubdur?

MİSSİS ÇİVLİ (*boğuş səslə*). Hə, odur!

LORD QORİNQ (*məktubu götürür, baxır, diqqətlə gözədən keçirir və sonra onu lampa odunda yandırır*). Missis Çivli, sizin kimi gözəl və yaraşlıq qadının sağlam düşüncədən, hər halda, məhrum olmamasını görmək çox xoşdur. Sizi təbrik edirəm.

MİSSİS ÇİVLİ (*yazı masasının üstündə ledi Çilternin məktubu gözünə sataşır, məktubun ucu kitabın altından görünür*). Xahiş edirəm, bir stəkan su gətirin mənə!

LORD QORİNQ. Oh, əlbəttə! (*Otağın küncünə tərəf gedir, stəkana su süzür, arxası missis Çivliyə olanda, qadın ledi Çilternin məktubunu oğurlayır, lord Qorinq qayıdıb suyu ona uzadanda qadın nazla imtina edir.*)

MİSSİS ÇİVLİ. Yox, istəmirəm, sağ olun. Mənə kömək edin, geyinim!

LORD QORİNQ. Böyük məmnuniyyətlə. (*Mantosunu tutur.*)

MİSSİS ÇİVLİ. Təşəkkür edirəm. Mən bir də heç vaxt Robert Çilterni narahat etməyəcəyəm, ona zərər gətirməyəcəyəm.

LORD QORINQ. Missis Çivli, buna imkanınız da yoxdur!
MISSİS ÇİVLİ. Hətta imkanım da olsaydı, etməzdim. Əksinə,
mən ona elə bir xidmət göstərmək istəyirəm ki!

LORD QORINQ. Bunu sizdən eşitməyimə şadam. Görünür,
sizin qəlbinizdə çevriliş baş verib.

MISSİS ÇİVLİ. Bəli! Sadəcə, ürəyim ağrıyır: Robert Çiltern
kimi təmiz, əsl ingilis zadəganını, vicdanlı adamı vicdansızca-
sına aldadırlar. Elə buna görə də...

LORD QORINQ. Nə buna görə?..

MISSİS ÇİVLİ. Bilirsiniz, mənim cibimə necə olubsa, bir
sənəd, özü də çox maraqlı bir sənəd düşüb. Gertruda Çilternin
vida sözü və ölümqabağı etirafları...

LORD QORINQ. Nə demək istəyirsiniz?

MISSİS ÇİVLİ (*acı-acı gülümsəyərək özündənrazı halda*). Onu
demək istəyirəm ki, mən Robert Çilternə onun arvadının bu gecə
sizə yazdığı sevgi məktubunu göndərmək niyyətindəyəm!

LORD QORINQ. Sevgi məktubu?

MISSİS ÇİVLİ (*gülərək*). “İnanıram. Görmək istəyirəm. Gəli-
rəm. Gertruda”.

LORD QORINQ (*yazı masasına yaxınlaşır, konverti götürür,
içinə baxır, görür ki, boşdur, dönür*). Mənfur qadın! Oğurluq
etməsəniz, dura bilməzsəniz! Əliniz öyrəşib! Qaytarın məktubu!
Qaytarmasanız, onu zorla alacağam sizdən! Onu verməyənsəniz,
evimdən çıxma bilməyəcəksəniz! (*Qadının üstünə cumur, lakin
missis Çivli stolun üstündəki elektrik zəngini götürür, basır və
Fipps o dəqiqə içəri girir*).

MISSİS ÇİVLİ (*pauzadan sonra*). Lord Qorinq zəng vurdu ki,
siz məni ötürəsiniz. Gecəniz xeyrə, lord Qorinq! (*Fippsin müşa-
yiəti ilə çıxır. Onun üzü yenə işıq saçır, həqarətli bir işıq. Gözləri
od saçır, elə bil, gəncliyi yenidən qayıdıb. Onun vida baxışları
ox kimi deşicidir.*)

*Lord Qorinq miskin-miskin durub dodaqlarını çeynəyir,
sonra siqaret çəkməyə başlayır.*

Pərdə.

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

İkinci pərdədəki şərait. Lord Qorinq divar sobasına söykənib, əlləri ciblərində. Danxır.

LORD QORİNQ (*saatı çıxarıb baxır, sonra zəngi basır*). Axx, belə də iş olar?! Bu evdə heç kəsi tapa bilmirəm! Bir adam yoxdur ki, danışasan onunla! Məndə isə o qədər maraqlı məlumatlar var ki! Mən indi lap təcili nömrəyə gedən qəzet materialı kimi-yəm! (*Xidmətçi daxil olur.*)

CEYMS. Ser Robert hələ xarici işlər nazirliyindədir, milord.

LORD QORİNQ. Ledi Çiltem hələ aşağı düşməyib?

CEYMS. Miledi öz otağındadır, çölə çıxmayıb. Elə indicə at sürməkdən gəlib.

LORD QORİNQ (*öz-özünə*). Bu da pis deyil!

CEYMS. Lord Kaverşam ser Roberti kitabxanada gözləyir. Mən ona dedim ki, siz buradasınız, milord.

LORD QORİNQ. Təşəkkür edirəm. Ona deyə bilərsinizmi ki, mən artıq çıxıb getmişəm?

CEYMS (*təzim edir*). Deyərəm, milord. (*Çıxır.*)

LORD QORİNQ. Üç gün dalbadal ata ilə görüşməklə Vallah, hətta ən sevimli ata olsa belə, oğul üçün bu çoxdur! Allah eləyə, o, bu otağa gəlməyə! Ümumiyyətlə, gərək atalar görünməsin, gərək heç onların səsinə də eşitməyəsən. Möhkəm ailənin əsası yalnız budur! Analar fərqlidirlər. Analar adamın qəlbini oxuya bilirlər. (*Özünü kresloya atır, qəzet götürür, başlayır oxumağa. Lord Kaverşam daxil olur.*)

LORD KAVERŞAM. Hə, oğlum, Artur, sən burada neyləyirsən? Yənə, adətin üzrə, vaxt öldürürsən, hə?

LORD QORİNQ (*qəzeti tullayıb ayağa durur*). Əziz ata, əgər kimsə kiminsə evinə gedirsə, o özü vaxt itirmir, əksinə, qonaq getdiyi adamın vaxtını alır!

LORD KAVERŞAM. Dünən gecəki söhbətlərim barədə fikirləşdin?

LORD QORİNQ. Elə yalnız bu barədə düşünürəm, ata.

LORD KAVERŞAM. Yaxşı, de görüm, artıq nişanlandın, ya yox?

LORD QORİNQ (*mülayim*). Hələ yox! Amma yaqın ki, səhər yeməyinə qədər bunu edəcəyəm!

LORD KAVERŞAM (*istehzalı təbəssümlə*). Nahara qədər də təxirə sala bilərsən, əgər münasib deyilsə!

LORD QORİNQ. Təşəkkürlər! Amma düşünürəm ki, elə səhər yeməyinə qədər nişanlansam, yaxşıdır.

LORD KAVERŞAM. Hm! Səndən baş açammıram da! Bilmək olmur ciddi deyirsən, ya yox!

LORD QORİNQ. Mən özüm də heç bilmirəm, ata! (*pauza*)

LORD KAVERŞAM. Bugünkü “*Tayms*”ı oxumusan?

LORD QORİNQ. “*Tayms*”ı? Yox, oxumamışam. Mən ancaq “*Morning Post*”u oxuyuram. Müasir həyat barədə bir şey bilmək istəyirsənsə, yalnız bu məlumatları öyrənə bilərsən – bu və ya digər hersoginya indi haradadır. Vəssalam. Qəzetin işi budur. Qalan məlumatlar adamın başını xarab edər.

LORD KAVERŞAM. Necə? Sən Robert Çilternin karyerası barədəki məlumatı oxumamısan? Özü də birinci səhifədə!

LORD QORİNQ. Nə? Robert haqqında? Yox. Oxumamışam. Nə yazıblar?

LORD KAVERŞAM. Nə yazıblar? Əlbəttə, ən tərifi sözlər! Çilternin dünənki iclasda Argentina kanalı barədəki çıxışı əla effekt verib! O çıxış natiqlik sənətinin zirvəsi sayıla bilər. Kanningdən¹ bəri palatada hələ belə çıxış olmamışdı!

LORD QORİNQ. Ah! Kanning kimdir? Tanımıram onu, heç maraqlanmıram da... Hə, necə oldu, Çiltern... bu layihəni müdafiə elədi?

LORD KAVERŞAM. Müdafiə elədi? Sən onu hələ yaxşı tanı-mırsan, ser! O, layihəni alt-üst elədi! Onu bir qəpiklik elədi! Hələ üstəlik, bütövlükdə belə layihələri maliyyələşdirən indiki maliyyə sisteminin atasını yandırdı! Bu nitq onun karyerasının dönüş nöqtəsi olacaq! Bəli, “*Tayms*” belə də yazır! Sən gərək bu məqaləni oxuyasan, oğlum! (*Qəzeti açır.*) “Ser Robert Çiltern....bizim ən görkəmli və gənc dövlət xadimlərimizdən biri... usta natiq... qətiyyətli mövqeyi və nüfuzu... vicdanlı və

¹ *Kanning Corc (1770–1827)* – ingilis dövlət xadimi; parlamentdə natiqliyi ilə ad çıxarmışdır.

namuslu... dəyanət və etibar ilə tanınan... ingilis ictimai həyatının ən yaxşı təmsilçisi... mənəvi cəhətdən aşılarmış xarici siyasətçilərdən kəskin surətdə fərqlənən..." Görürsən? Sənin haqqında belə şeylər yazmazlar, ser!

LORD QORİNQ. Allah eləməsin! Lakin mən çox şadam ki, Robert haqqında belə şeylər yazıblar. Mən lap yaxşı mənada heyrətləndim. Bu, onu göstərir ki, Robert cəsəətli adamdır.

LORD KAVERŞAM. Cəsəət nədir, a bala! O dahidir!

LORD QORİNQ. Ah! Mən daha çox cəsəət deyərdim buna! Bizim dövrdə dahilər itətökdür. Amma cəsəətli adama nadir hallarda rast gəlirsən.

LORD KAVERŞAM. Bəs sən nə üçün parlamentə keçmirsən?

LORD QORİNQ. Ata, əzizim, parlamentə yalnız cansıxıcı adamlar gedir və orada yalnız küt adamlar uğur qazanırlar.

LORD KAVERŞAM. Bəs sən niyə həyatda faydalı bir işin qul-pundan yapışmırsan?

LORD QORİNQ. Mən hələ çox cavanam.

LORD KAVERŞAM (*quru təzədə*). Cavanların bu cür münasibətlərinə yoxam da! İndiki dövrdə hamı özünü cavan göstərməyə çalışır. Çox axmaq bir dəbdir!

LORD QORİNQ. Cavanlıq dəb deyil, ata! Cavanlıq incəsənətdir!

LORD KAVERŞAM. Sən mənə de görüm, niyə o gözəl qadın var e, miss Çiltem, ona evlənmək təklif etmirsən, hə?

LORD QORİNQ. Mənim əsəblərim zəifdir. Xüsusilə səhərlər.

LORD KAVERŞAM. Doğrudan al! Onda sənin heç bir şansın yoxdur ki, miss Çiltem heç təklifini qəbul etməz!

LORD QORİNQ. Heç bilmirəm bu gün necə olacaq! Görək də!

LORD KAVERŞAM. Əgər o, sənin təklifini qəbul etsə, onda İngiltərənin ən gözəl ağılsız olar.

LORD QORİNQ. Mən də elə ağılsızla evlənmək istəyirəm! Ağıllı arvad mənim başımı altı ayın içində xarab eləyər!

LORD KAVERŞAM. Sən miss Çiltemə layiq deyilsən!

LORD QORİNQ. Ata, əzizim, əgər biz kişilər layiq olduğumuz qadınlarla evlənsəydik, onda həyat bizim üçün dözülməz olardı.

Meybl Çiltem daxil olur.

MEYBL ÇİLTERN. Aaa! Salam, lord Kaverşam! Ledi Kaverşam necədir?

LORD KAVERŞAM. Ledi Kaverşam özünü ... həmişəki kimi hiss edir. Hə, həmişəki kimi.

LORD QORİNQ. Sabahınız xeyir, miss Meybl!

MİSS MEYBL (*ona heç əhəmiyyət vermir, yalnız lord Kaverşama müraciət edir*). Bəs ledi Kaverşamın şlyapaları necədir? Yaxşıdır mı hamısı?

LORD KAVERŞAM. Bu yaxında vəziyyətləri yaman ağırlaşmışdı...

LORD QORİNQ. Miss Meybl, sabahınız xeyir!

MEYBL ÇİLTERN (*lord Kaverşama*). Ümidvaram ki, cərrahiyyə müdaxiləsi lazım gəlməyəcək.

LORD KAVERŞAM (*qızın zərif inadkarlığına gülümsəyir*). Əgər bu baş versə, onda gərək biz ledi Kaverşama uyuşdurucu verək. Əks təqdirdə o heç tükünə belə toxunmağa icazə verməz.

LORD QORİNQ (*bir qədər də vurğu ilə*). Sabahınız xeyir, miss Meybl!

MEYBL ÇİLTERN (*dönür, yalandan təəccüblə*). Aaa, siz də buradasınız? Yəqin, bilirsiniz, təyin etdiyimiz görüşə gecikdiyiniz üçün mən artıq sizinlə heç vaxt danışmayacağam.

LORD QORİNQ. Miss Meybl, bu qədər amansız olmayın! Siz Londonda yeganə adamsınız ki, mən özümü məcbur edirəm qulaq asım. Özü də mənim bundan xoşum gəlir.

MEYBL ÇİLTERN. Lord Qorinq, sizin mənə dediklərinizin heç birinə inanmıram. Eləcə də mənim sizə dediklərimə inanmıram...

LORD KAVERŞAM. Əzizim, lap düz deyirsiniz. Əhsən, düz dediniz. Yəni ona aid nə dediniz, düzdür!

MEYBL ÇİLTERN. Xahiş edirəm, oğlunuza deyin ki, heç olmasa, hərdən özünü yaxşı aparsın. Heç olmasa, ayda-ildə bir dəfə, dəyişiklik üçün.

LORD KAVERŞAM. Miss Çiltern, təəssüf ki, mən oğluma cüzi də olsa təsir edə bilmirəm. Kaş edə biləydim. Edə bilsəydim, onu məcbur edərdim buna.

MEYBL ÇİLTERN. Görünür, o, həddən artıq zəif iradəli məxluqlara aiddir, onlara heç bir təsir kar eləmir.

LORD KAVERŞAM. Onun qəlbi daşdandır, heç qəlbi yoxdur ki!

LORD QORİNQ. Məncə, burada artıqam.

MEYBL ÇİLTERN. Bu, sizin üçün faydalıdır, onda bilərsiniz ki, adamlar dalınızca nələr danışırlar.

LORD QORİNQ. Adamların mənim dalımca nələr söylədiyi məni heç maraqlandırmır. Bu, məni çox arxayınlaşdırır.

LORD KAVERŞAM. Mənim əzizim, görürəm, sizinlə xudahafızlaşmaq vaxtıdır.

MEYBL ÇİLTERN. Siz məni lord Qorinqlə təkbətək qoyursunuz? Özü də belə, səhər tezdən!

LORD KAVERŞAM. Bağışlayın, mən onu özümlə Dauning stritə apara bilməyəcəyəm. Bu gün baş nazirin işsizləri görmək günü deyil! (*Miss Meyblin əlini sıxır, şlyapasını və əlağacını götürüb çıxanda acıqla oğlunu süzür.*)

MEYBL ÇİLTERN (*qızıgülələri götürüb stolun üstündəki vazaya qoymağa başlayır*). Parkda görüş yerinə gəlməyən adamlar çox pisdirlər.

LORD QORİNQ. Sadəcə, əclafdırlar, yaramazdırlar!

MEYBL ÇİLTERN. Yaxşı ki, boynunuza alırsınız. Amma başa düşürəm, bunu deyərkən niyə belə özündənrazi simanız var!

LORD QORİNQ. Bacarmıram. Sizinlə birlikdə olanda həmişə belə özündənrazi görkəməm olur.

MEYBL ÇİLTERN (*hirsli-hirsli*). Deməli, belə çıxır ki, mənim vəzifəm sizinlə birlikdə qalmaqdır, hə?

LORD QORİNQ. Əlbəttə, elədir ki var.

MEYBL ÇİLTERN. Mən vəzifə etibarilə görməli olduğum şeyləri bir qayda olaraq yerinə yetirmirəm. Hər cür öhdəlikdən zəhləm gedir. Buna görə də çox təəssüf... sağ olun, mən getməliyəm... xudahafız..

LORD QORİNQ. Xahiş edirəm, getməyin, miss Meybl. Mənim sizinlə xüsusi söhbətim var; sizə çox vacib bir şey deməliyəm.

MEYBL ÇİLTERN (*təəccüblə*). Oh! Bəlkə, evlənmək təklifidir?

LORD QORİNQ (*bir balaca kanxır*). Mən... hə... daha doğrusu... istəyirəm deyəm ki...

MEYBL ÇİLTERN (*rahat və məmnun halda nəfəs alır*). Çox şadam! Bu artıq bu gün ikincidir!

LORD QORİNQ (*acıqla*). İkincidir? O hansı həyasız eşşəkdir elə? Məndən qabaq sizə evlənmək təklifinə cürət edib?

MEYBL ÇİLTERN. Kim olacaq?! Tommi Trafford! Bu gün onun günüdür! Mövsüm ərzində o, həmişə çərşənbə və cümə axşamları mənə evlənmək təklif edir.

LORD QORİNQ. Ümidvaram ki, siz onu rədd etmisiniz.

MEYBL ÇİLTERN. Mən həmişə onu rədd edirəm. Elə buna görə də Tommi mənə evlənmək təklifini etməkdən yorulmur. Lakin bu gün mən sizə elə hirsələnmişdim ki, az qala, ona razılıq verəcəkdim. Bu, sizin hər ikinizə əntiqə dərs olardı. Onda hər ikiniz qadınla yaxşı davranmağı öyrənərdiniz.

LORD QORİNQ. Ah! Tommi Trafford cəhənnəm olsun! Tommi eşşəyin biridir! Mən sizi sevirəm.

MEYBL ÇİLTERN. Bilirəm! Belə hesab edirəm ki, siz gərək bunu mənə çoxdan deyəydiniz. Özü də bunun üçün mən sizə dəfələrlə şans vermişdim!

LORD QORİNQ. Meybl, nə olar, ciddi olun! Xahiş edirəm sizdən, yalvarıram, ciddi olun!

MEYBL ÇİLTERN. Ah! Kişi həmişə bu sözləri qadına evlənməmişdən qabaq deyir. Evlənəndən sonra isə heç vaxt!

LORD QORİNQ (*əлиндən tutur*). Meybl, mən dedim ki, sizi sevirəm. Bəs siz... heç olmasa, bir balaca da olsa, məni sevirsinizmi?

MEYBL ÇİLTERN. Ah! Axmaq Artur! Əgər bir qədər, bir azca ağılınız olsaydı, onda bunu çoxdan bilərdiniz: mən sizdən ötrü ölürdüm. Sizdən başqa Londonda bunu hamı bilir. Axı bu, sadəcə olaraq, qalmaqdır, yəni mənim sizi belə çox sevməyim əməlli-başlı qalmaqla bənzəyir. Təəccüb edirəm ki, siz hələ bir mənimlə danışırsınız da. Mən öz nüfuzumu tamam itirmişəm, adımlı batırmışam. Hər halda, mən indi xoşbəxtəm; xoşbəxtəm ki, görünür, mənim heç adım-sanım da yoxdur, etibarım da...

Lord Qorinq qızı tutub qucaqlayır, onu ehtirasla öpməyə başlayır. Sonra araya xəfif bir sükut çökür.

LORD QORİNQ. Əzizim, bilirsən, mən elə qorxurdum ki! Qorxurdum ki, sən məni rədd edəsən!

MEYBL ÇİLTERN (*gözlərini ona dikir*). Eh, Artur, yəni sənə, doğrudanmı, nə vaxtsa rədd cavabı veriblər? Təsəvvür edə bilmirəm ki, kimsə səndən imtina eləsin.

LORD QORİNQ (*qızı yenidən öplüşlərə qərq edəndən sonra*). Mən, əlbəttə, sənə heç dımağın da ola bilmərəm, Meybl.

MEYBL ÇİLTERN (*lorda qısıılır*). Əzizim, çox sevinirəm. Mən isə qorxurdum, qorxurdum ki, birdən elə oldun... lap çeçələ barmağım oldun...

LORD QORİNQ (*bir qədər tərəddüddən sonra*). Və mən... mən...mənim yaşım artıq bir az otuzu keçib.

MEYBL ÇİLTERN. Əzizim, sən yaşından həftələrlə cavan görünürsən...

LORD QORİNQ (*heyranlıqla*). Bunu necə də şirin deyirsən!.. Meybl, bir şeyi də açıq deməliyəm sənə: mən çox bədxərcəm!

MEYBL ÇİLTERN. Elə mən özüm də, Artur! Buna görə də bizim aramızda tam anlaşma olacaq! Hə... indi gedim, Gertrudayla salamlaşmalıyam.

LORD QORİNQ (*qızı öpür*). Yəni, doğrudan, salamlaşmısan?

MEYBL ÇİLTERN. Hə.

LORD QORİNQ. Onda ona de ki, onunla vacib söhbətim var. Onu görməliyəm. Mən burada bütün günü gözləmişəm, onları – ya Roberti, ya da onu görmək üçün. Vacib işim var onlarla...

MEYBL ÇİLTERN. Nə? Deməli, sən bura işdən ötrü gəlmişən? Deməli, sən xüsusi olaraq mənə evlənmək təklifini etmək üçün gəlməmişən, hə?

LORD QORİNQ (*zəfər çalmış adam kimi*). Yox! Bu, mənim şiddətli ehtirasım idi!

MEYBL ÇİLTERN. Birinci ehtirasın...

LORD QORİNQ. Sonuncu...

MEYBL ÇİLTERN. Şadam bu sözləri eşitməyimə. Yaxşı, burada gözlə. Beş dəqiqəyə gəlirəm və mən olmayanda yolunu azma.

LORD QORİNQ. Sevimli Meybl! Sən olmayanda məni heç kim yoldan çıxara bilməz. Məni yalnız sənə cazibən yoldan çıxarır. Yeri gəlmişkən, mən dəhşətli dərəcədə səndən asılı oluram.

Ledi Çiltem içəri girir.

LEDİ ÇİLTERN. Sabahın xeyir, əzizim. Bu gün sən necə də yaxşılaşmısan.

MEYBL ÇİLTERN. Siz isə solmusunuz, elə bil, Gertruda! Rənginiz ağarıb. Amma bu, sizə yaraşır.

LEDİ ÇİLTERN. Sabahınız xeyir, lord Qorinq.

LORD QORİNQ (*təzim edərək*). Sabahınız xeyir, ledi Çiltern.

MEYBL ÇİLTERN (*lord Qorinqə pıçıltıyla*). Mən şüşəbənddə olacağam, bağın içində, sol tərəfdə ikinci palma ağacının altında.

LORD QORİNQ. Soldan ikinci?

MEYBL ÇİLTERN (*şən əhvali-ruhiyyə ilə gülümsəyərək*). Hə, adi palma ağacının altında. (*Ledi Çilterndən gizlin ona öpüş göndərir və çıxır.*)

LORD QORİNQ. Ledi Çiltern, sizə deməyə yaxşı xəbərlərim var. Ötən gecə missis Çivli Robertlə bağlı məktubu mənə verdi. Mən onu yandırdım. Roberti daha heç bir təhlükə gözləmir.

LEDİ ÇİLTERN (*divanda oturur*). Təhlükə gözləmir! Ah! Şükür Allaha, mən necə xoşbəxtəm! Nə yaxşı Robertin sizin kimi bir dostu var! Siz onu xilas etdiniz! Siz bizi xilas etdiniz! Ah, ya Rəbb, nə yaxşı!

LORD QORİNQ. Amma indi... başqa bir adamı təhlükə gözləyir.

LEDİ ÇİLTERN. Kimi?

LORD QORİNQ (*onunla yan-yanə oturur*). Sizi!

LEDİ ÇİLTERN. Məni? Təhlükə gözləyir məni? Necə yəni?

LORD QORİNQ. Təhlükə çox böyük sözdür. Ola bilsin ki, mən bu sözü düzgün ifadə etmədim. Lakin hər halda, elə bir şərait yaranıb ki, mən bu barədə sizi xəbərdar etməliyəm. Dünən axşam siz mənə gözəl bir məktub yazmışdınız, təsirli bir məktub. Məndən kömək xahiş edirdiniz. Siz o məktubu mənə ərinizin köhnə bir dostu kimi yazmışdınız. Səmimiyyətlə. Missis Çivli o məktubu mənim otağımdan oğurladı.

LEDİ ÇİLTERN. Nə olsun, məktub onun nəyinə lazımdır? Bu, sizi niyə narahat edir ki?

LORD QORİNQ (*ayağa durur*). Ledi Çiltern, mən sizinlə açıq danışacağam. Missis Çivli bu məktuba xüsusi bir mənə verir və bu məktubu da sizin ərinizə göndərmək istəyir.

LEDİ ÇİLTƏRN. Nə mənə verə bilər axı? Oh!.. Aman Allah! Bircə bu çatmırdı! Yox! Bircə o mənə olmasın! Yox! Əgər mən çətin məqamda sizə məktub yazmışamsa, yazmışamsa ki, sizin köməyinizə ehtiyacım var, sizə inanıram, sizin yanınıza gəllirəm... siz mənə məsləhət verə bilərsiniz... Aman Allah! Nə yaman mürdar qadın imiş! O, bu məktubu ərimə göndərmək istəyir? Mənə hər şeyi danışın! Hər şeyi, görüm nə olub?

LORD QORİNQ. Missis Çivli mənim kitabxanama bitişik qonaq otağında gizlənmişdi, mənim xəbərim olmadan. Elə bildirdim ki, bu sizsiniz. Çünki siz yazmışdınız ki, gələcəksiniz. Qəflətən Robert də gəlib çıxdı. Stul, ya da kreslo aşdı, otaqdan səs gəldi. Robert zorla otağa girib o qadını gördü. Dəhşətli səhnə idi. Mən hələ də düşünürdüm ki, o qadın sizsiniz. Robert mənimlə çox hirsli danışib getdi. Sonda mən missis Çivlini qonaq otağında gördüm. Sizin məktubunuz da onun əlində idi. Nə vaxt və necə oğurlayıb, orasını bilmirəm.

LEDİ ÇİLTƏRN Saat neçəydi?

LORD QORİNQ. On birin yansı olardı. İndi isə mən təklif edirəm ki, bütün bunları dərhal Robertə çatdırmaq lazımdır.

LEDİ ÇİLTƏRN (*demək olar ki, qorxmuş halda lorda baxır*). İstəyirsiniz mən Robertə deyəm ki, siz məni gözləyirdiniz orada, missis Çivlini yox, hə? Düşünmüsünüz ki, gecə saat on birin yansında mən sizin qonaq otağında gizlənmişəm? Siz istəyirsiniz ki, mən bunu Robertə deyim, hə?

LORD QORİNQ. Məncə, Robert bunu bilsə, yaxşıdır.

LEDİ ÇİLTƏRN (*ayağa durur*). Ah, mən bunu deyə bilmərəm! Yox, bu mümkün deyil!

LORD QORİNQ. Onda qoyun mən deyim!

LEDİ ÇİLTƏRN. Yox!

LORD QORİNQ (*ciddi*). Ledi Çiltern, siz səhv edirsiniz.

LEDİ ÇİLTƏRN. Yox! Bu məktubu ondan almaq lazımdır! Vəssalam! Amma... mən bunu necə edə bilərəm? Ona məktublar günün istənilən vədəsində gəlir. Onun katibi məktubları açıq və sonra Robertə verir. Mən cürət edib onlardan xahiş edə bilmərəm ki, ərimə gələn məktubları mənə versinlər. Mümkün deyil, yox! Ah! Mən nə edim bəs, niyə demirsiniz, nə edim?

LORD QORİNQ. Sakit olun, ledi Çiltern. Xahiş edirəm, suallarıma cavab verəsiniz. Deyirsiniz, ərinizə gələn məktubları katib açır?

LEDİ ÇİLTƏRN. Bəli.

LORD QORİNQ. Bu gün kimdir növbədə? Mister Trafford?

LEDİ ÇİLTƏRN. Yox, mister Monforddur, deyəsən.

LORD QORİNQ. Ona inana bilərsinizmi?

LEDİ ÇİLTƏRN (*məyusluqla*). Necə inanım? Necə olur o?

LORD QORİNQ. Yəni siz ondan nəşə xahiş eləsəniz, o edərmi?

LEDİ ÇİLTƏRN. Məncə, hə, edər.

LORD QORİNQ. Sizin məktubunuz çəhrayı kağızda yazılmışdı. Katib onu tanıya biləcək, onu oxumamış belə tanıyacaq, elə deyilmi? Rəngindən!

LEDİ ÇİLTƏRN. Yəqin ki.

LORD QORİNQ. İndi o buradadır?

LEDİ ÇİLTƏRN. Bəli.

LORD QORİNQ. Onda qoy mən özüm gedim ona deyim ki, gün ərzində Robertə belə bir məktub gələcək, çəhrayı rəngli kağızda. Həmin məktub Robertin əlinə düşməməlidir. (*Qapıya sarı gedib onu açır.*) Oh! Robert pilləkənlərlə yuxarı qalxır! Əlində də məktub! Məktub artıq ona çatıb!

LEDİ ÇİLTƏRN (*ağrıdan ufuldayır*). Ufff! Siz onun həyatını xilas etdiniz! Mənim həyatımı isə...

Ser Robert Çiltern daxil olur. Əlində məktub, oxuyur. O, arvadına sarı yeriyir, lord Qorinqi görmür.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. “Səni görmək istəyirəm. Sənə inanıram. Sənin yanına gəlirəm. Gertruda”. Ah, mənim mələyim, mənim sevimli arvadım! Yəni, doğrudan, bunu sən yazmışsan? Sən, həqiqətən, mənə inanırsan? Sən məni, doğrudan, belə istəyirsənmi? Belədirsə, mənim borcumdur sənin yanına gəlim, əzizim! Niyə zəhmət çəkib yazırdın mənə bu məktubu? Bunu bilsəydim, çoxdan sənin yanına qaçardım. Gertruda, əzizim, sənin yazdığın bu məktub mənə, bilirsən, necə böyük güc verib! Mən indi dünyada heç kimdən və heç nədən qorxmuram! Nə olur-olsun! Gertruda, de görüm, məni istəyirsən, hə?

Lord Qorinq ser Robertin arxasından ledi Çilternə əl ilə işarələr edir ki, dərhal şəraitə uyğun hərəkət etsin, ərini şübhələrə salmasın.

LEDİ ÇİLTERN. Hə, əzizim.

SER ROBERT ÇİLTERN. Sən mənə inanırsanmı, Gertruda?

LEDİ ÇİLTERN. Hə, əzizim.

SER ROBERT ÇİLTERN. Ah! Axı nə üçün bura yazmadın ki, mənə sevirsən, hə? Gərək onu da yazaydın!

LEDİ ÇİLTERN (*əlini ərinə tərəf uzadır*). Ona görə ki... əzizim... ona görə ki, mən səni sevirəm.

Lord Qorinq şüşəbəndə, oradan da bağçaya enir.

SER ROBERT ÇİLTERN (*arvadını öpür*). Gertruda, bilirsən indi mən nə hiss edirəm? Monford sənin məktubunu mənə verəndə – o, səhvən məktubu açmışdı, hətta bilmədi ki, bu, sənin xəttindir – mən onu oxuyan kimi tanıdım və həmin andaca daha heç bir təhlükədən-filandan qorxmadım; nə rüsvay olmaqdan, nə də hər hansı bir ifşadan çəkinib-eləmədim! Çünki anladım ki, sən mənə sevirsən və yalnız sənə barəndə düşündüm!

LEDİ ÇİLTERN. Robert, indi sənə heç bir təhlükə yoxdur! Heç bir ifşa, nə bilim biabırçılıq-filan da olmayacaq! Missis Çivli o məktubu lord Qorinqə verib, Qorinq də məktubu yandırıb.

SER ROBERT ÇİLTERN. Doğru deyirsən, Gertruda?

LEDİ ÇİLTERN. Hə, əzizim. Lord Qorinq özü mənə dedi.

SER ROBERT ÇİLTERN. Deməli, mənə heç bir təhlükə gözləmir? Ah! Təhlükəsiz olmaq nə gözəl şeymiş! İnan, iki gün idi tikan üstündə oturmuşdum. İndi təhlükəsizəm. Artur o məktubu necə məhv edib ki? Danış görüm...

LEDİ ÇİLTERN. Artur məktubu yandırıb.

SER ROBERT ÇİLTERN. Heyif! Gəncliyimin yeganə günahının külə necə döndüyünü görə bilmədim! Görəsən, dünyada öz keçmişini yandırıb külə döndərmək istəyən nə qədər adam var?! Artur buradadır?

LEDİ ÇİLTERN. Hə, şüşəbəndə, bağçaya düşdü.

SER ROBERT ÇİLTERN. Mən indi çox sevinirəm. Çox sevinirəm ki, dünən axşam palatada çıxış etdim. Mən dünən o çıxışı edəndə düşünürdüm ki, ümumxalq rüsvaycılığını və nifrətini öz üzərimə götürürəm. Amma əksinə alındı.

LEDİ ÇİLTERN. Xalq qarşısında məsuliyyət, ictimai borcdur bul

SER ROBERT ÇİLTERN. Mən də elə düşünürəm. Mən hətta bundan bir qədər də qorxuram. Ona görə ki, Gertruda, əzizim... təhlükə məndən sovuşsa da, mənim əleyhimə olan yeganə dəlil məhv edilsə də... düşünürəm ki, gərək siyasi karyeramla xudahafizləşəm. Hər halda, istefaya getsəm yaxşıdır... (*Sual dolu və həyəcanlı baxışlarını arvadına dikir.*)

LEDİ ÇİLTERN (*çılığın*). Hə, Robert, düz deyirsən. Getsən yaxşıdır! Bu, sənin borcundur, onu etməlisən!

SER ROBERT ÇİLTERN. Gör nə qədər itirəcəyəm!

LEDİ ÇİLTERN. Yox, itirməyəcəksən! Əksinə, daha çox qazanacaqsan!

SER ROBERT ÇİLTERN (*otaqda var-gəl edir, həyəcanlı və narahatdır. Sonra yenə arvadına yaxınlaşır, əlini arvadının çiyinə qoyur*). Sən mənimlə harada olsa yaşamağa razı olarsanmı? Məsələn, haradasa, xaricdə, ya bir ucqar kənddə, qəsəbədə. Hər halda, Londondan uzaq bir yerdə. Peşman olmazsan ki?

LEDİ ÇİLTERN. Yox, Robert, heç vaxt peşman olmaram!

SER ROBERT ÇİLTERN (*kədərlənir*). Bəs sənin o şöhrətpərəst arzuların nə olsun? Axı sən mənim üçün həmişə vəzifə, ad-san, şöhrət arzu edirdin?

LEDİ ÇİLTERN. Ah, mənim arzularım! İndi mənim heç bir arzum-filanım yoxdur! Yalnız bunu istəyirəm ki, biz bir-birimizi sevak! Mənsəbə, ad-sana gəlincə... Görürsən, o, səni haraya aparıb çıxartdı? Gəl artıq mənsəbdən danışmayaq. O, bizə lazımdır deyil!

Lord Qorinq şübhəbənddən gəlir. Çox məmnun və razı görünür, yaxasında təzə güllü sancaq var, görünür, bunu kimsə onun üçün düzəldib.

SER ROBERT ÇİLTERN (*onu qarşılamağa gedir*). Artur, ah,

mən sizə minnətdaram! Hər şeyə görə sizə təşəkkür edirəm, əziz dostum! Mən bunun əvəzini necə çıxacağam, bilmirəm! Bunu nə ilə ödəyə bilərəm sizə? (*Əlini sıxır.*)

LORD QORİNQ. Deyim də necə! Əzizim, bax siz elə bu dəqiqə, elə indi bu yaxılığın əvəzini çıxə bilərsiniz. Gedək bağçaya, soldan ikinci palmanın altına... daha doğrusu, ora, şüşəbəndə...

Meyson gəlir.

MEYSON. Lord Kaverşam!

LORD QORİNQ. Mənim möhtərəm atam elə həmişə vaxtsız-vədəsiz peyda olur! Denən heç sənin yerin idi! Qəlbsiz adam! İnsafsızlıqdır!

Lord Kaverşam daxil olur. Meyson çıxır.

LORD KAVERŞAM. Sabahınız xeyir, ledi Çiltem! Robert, sizi dünənki əla çıxışınıza görə ürəkdən təbrik edirəm! İndicə baş nazirin yanından gəlirəm, sizə nazir vəzifəsi təklif edirlər!

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*sevinir, zəfər çalmış adam kimi*). Necə? Nazir vəzifəsi?

LORD KAVERŞAM. Əlbəttə! Budur, bu da baş nazirin məktubu (*Məktubu uzadır.*)

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*məktubu alır və oxuyur*). Nazir vəzifəsi!

LORD KAVERŞAM. Bəli! Siz bu vəzifəyə tamamilə layiqsiniz! Sizin indi bizim siyasi həyatımız üçün çox vacib olan cəhətləriniz var: sarsılmaz nüfuz, yüksək mənəviyyat və möhkəm əqidə! (*lord Qorinqə*) Bütün bunlar səndə yoxdur, ser, heç olmayacaq da!

LORD QORİNQ. Ata, mən əqidəni sevmirəm. Mən daha çox mövhumata üstünlük verirəm.

Ser Robert Çiltem artıq baş nazirin təklifini qəbul etməyə hazırdır, birdən görür ki, arvadı ona məsum baxışlarını zilləyib, arvadının aydın və işıqsaçan gözləri ona təsir edir və başa düşür ki, bu vəzifəni qəbul edə bilməz.

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Lord Kaverşam, mən bu təklifi qəbul edə bilmərəm. Mən qərara almışam ki, bundan imtina edim.

LORD KAVERŞAM. İmtina edirsiniz, ser?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Hə. Qərara almışam ki, siyasətdən birdəfəlik gedim.

LORD KAVERŞAM (*hirsələnir*). Nazir vəzifəsindən imtina, siyasətdən getmək? Həyatım boyu belə sarsaq şey eşitməmişdim! Nə boş-boş danışırsınız? Ledi Çiltern, üzr istəyirəm! Robert, sizdən də üzr istəyirəm. (*Dönür oğluna sarı.*) Sən orada nə bic-bic gülürsən, ser!

LORD QORİNQ. Yox, ata, gülmürəm.

LORD KAVERŞAM. Ledi Çiltern, siz ağıllı qadınsınız. Özü də Londonda ən ağıllı qadınsınız! Mənim rast gəldiyim qadınlardan hamısından ağıllısınız! Yəqin, siz qoymazsınız əriniz belə etsin... hm... belə şeylər danışırsınız... Ledi Çiltern, onun başına ağıl qoyun!

LEDİ ÇİLTƏRN. Lord Kaverşam, hesab edirəm ki, ərim düzgün qərar verib. Mən onu dəstəkləyirəm.

LORD KAVERŞAM. Necə, siz də razısınız? Ah, Allah, sən özün kömək ol!

LEDİ ÇİLTƏRN (*ərinin əlindən tutur*). Mən buna görə ərimə hörmət edirəm. Onun qarşısında baş əyirəm. O, mən düşündüyümdən də yaxşı ərdir. (*Robertə*) Əzizim, sən baş nazirə cavab yazacaqsan? Elə bu dəqiqə yaz, sonraya saxlama. Tərəddüd etmək lazım deyil, Robert!

SER ROBERT ÇİLTƏRN (*acı təəssüf hissi ilə*). Yaxşı, indi ki belədir, təxirə salmağın da mənası yoxdur! Belə təklifləri iki dəfə eləmirlər. Bağışlayın, lord Kaverşam, mən sizi bir dəqiqəliyə tərk edəcəyəm.

LEDİ ÇİLTƏRN. Robert, olar, mən də səninlə gəlirim?

SER ROBERT ÇİLTƏRN. Gəl, əzizim, gəl!

Ledi Çiltern əri ilə bərabər çıxır.

LORD KAVERŞAM. Bunlara nə olub, hə? Burada nəşə bir iş var, deyəsən! (*Barmağı ilə alınına vurur.*) Səfehlikdir, giclikdir-

nədir? Görünür, bunlara irsən keçib! Arvadına da, özünə də! Çox böyük dərddir! Ağlamalı dərddir! Axı heç onların nəsil-nəcabətinin tarixi də qədim deyil! Köklü nəsilədən də deyillər bunlar! Heç başa düşmürəm!

LORD QORİNQ. Bu, giclik deyil, ata!

LORD KAVERŞAM. Bəs nədir, hə?

LORD QORİNQ (*bir qədər düşündükdən sonra*). Bax elə indi buna belə deyirlər: yüksək mənəvi səviyyə! Əxlaq! Vəssalam!

LORD KAVERŞAM. Dəbdə olan yeni müasir sözlərdən zəhləm gedir! Əlli il bundan qabaq biz bunu sarsaqlıq, giclik adlandırırdıq. Mən bu evdə daha qala bilmərəm!

LORD QORİNQ (*atasının qolundan yapışır*). Oh! Ata, bircə dəqiqə bura keçin, hə, buraya. Soldakı o palma ağacının altına... həmişəki yerimizə, palma ağacının altına...

LORD KAVERŞAM. Nə olub, oğlum, nə məsələdir?

LORD QORİNQ. Bağışla, ata, unuttum... bura gəlin, bağçaya, buraya bax... Orada gənc bir qız gözləyir, onunla mütləq danışmalısınız...

LORD KAVERŞAM. Nədən danışmalıyam, ser?

LORD QORİNQ. Məndən, ata!

LORD KAVERŞAM (*qaşqabaqlı*). Bu mövzu bəlağət sevmir!

LORD QORİNQ. Əlbəttə, elədir. Lakin o gənc qız da mənim kimidir. O da başqaları barədə bəlağətli sözlər eşitmək istəmir. Belə hesab edir ki, bu, bir qədər gurultulu səslənir.

Lord Kaverşam bağçaya düşür, ledi Çiltem daxil olur.

LORD QORİNQ. Ledi Çiltem, axı niyə siz missis Çivilinin dəyirmanına su tökürsünüz?

LEDİ ÇİLTERN (*təəccüblə*). Sizi başa düşmədim.

LORD QORİNQ. Missis Çivil sizin ərinizin həyatını məhv etməyə, onu siyasətdən kənarlaşdırmağa çalışırdı; o çalışırdı ki, əriniz ya sürgün edilmiş adam olsun, ya da vicdanı əleyhinə getsin. Siz onu bu sonuncu bədbəxtlikdən qurtardınız. Sürgünə isə siz özünüz onu məcbur edirsiniz. Niyə edirsiniz bunu? Axı missis Çivil çox çalışdı, bunu edə bilmədi, bəs sizə nə olub belə?

LEDİ ÇİLTERN. Lord Qorinq, mən istəyirəm...

LORD QORİNQ (*elə bil, özünü böyük bir çıxışa hazırlayır, onun modabaz görkəmi altından, sanki, bir filosof peyda olur*). Ledi Çiltern, icazə verin, mən deyim... Dünən gecə siz mənə məktub yazıb bildirmişdiniz ki, mənə inanırsınız, mənim köməyimə də ehtiyacınız var. İndi elə bir an gəlib çatıb, sizə həqiqətən kömək lazımdır, siz mənə inanmalı və mənim məsləhətlərimi də qəbul etməlisiniz. Siz Roberti sevirsiniz. Doğrudanmı, siz onun sizə olan məhəbbətinin məhv olmasını istəyirsiniz? Siz onun şan-şöhrətinin məhsullarını və böyük siyasi karyerasını əlindən alsanız, onun ictimai-siyasi həyatının qapılarını bağlasanız, onu məğlubiyətə və fəaliyyətsizliyə düçar eləsəniz, o, nə günə düşər? O, qələbələr və uğurlar üçün doğulub. Qadınlar bizi mühakimə etmək üçün doğulmayıb, bizi bağışlamaq üçün gəliblər həyata. Xüsusən bizim bağışlanmağa ehtiyacımız olanda. Qadının missiyası bağışlamaqdır, cəzalandırmaq deyil. Onu gəncliyində etdiyi günahına görə nə üçün cəzalandırırsınız? Halbuki o, bu günahı sizə rast gəlməmişdən edib. Qadıninkindən fərqli olaraq kişinin həyatının başqa dəyəri var. Kişinin daha geniş fəaliyyət sahəsi, əhatə dairəsi var, onun iddiaları da böyük olur, böyük zirvələri fəth edə bilir. Qadın hisslərlə yaşayır və öz hisslərinə də uyğun dairədə fırlanır. Kişi isə ağılı ilə hərəkət edir, müəyyən etdiyi məqsədə doğru irəliləyir. Kobud səhvlər eləməyin, ledi Çiltern. Əgər qadın özünü kişiyə sevdirə bilirsə və özü də onu sevirsə, onda o qadına görə kişi hər şeyə gedər, onun üçün nə istəsə edə bilər.

LEDİ ÇİLTERN (*təəccüb və tərəddüdlə*). Axı mənim ərim özü istəyir ki, siyasətdən getsin. Hesab edir ki, bu, onun borcudur. Bu sözü də birinci o dedi.

LORD QORİNQ. Bəli, sevginizi qoruyub saxlamaq üçün o, indi hər şey etməyə hazırdır; hətta bütün karyerasından keçməyə belə hazırdır. O, sizə görə dəhşətli və qorxulu bir fədakarlığa gedir. Mənim məsləhətimə qulaq asın, ledi Çiltern! Bu böyük qurbanı ondan qəbul etməyin! Əgər belə bir lüzumsuz fədakarlığa yol versəniz, onda bütün həyatınız boyu peşmançılıq hissi sizdən əl çəkməyəcək. Bizlərdən heç birimiz, nə kişi, nə də

qadın belə fədakarlığa yol verməməliyik. Biz bu qurbanlığa layiq deyilik. Robert isə, onsuz da, kifayət qədər cəzalanıb.

LEDİ ÇİLTERN. Biz hər ikimiz cəzalandırılmışıq. Mən onu həddən artıq şişirdib ucaltmışdım.

LORD QORINQ (*bir qədər hissiyyatla*). Onda onu çox da aşağı enməyə qoymayın. Səcdəgahdan düşübsə, heç olmasa, bataqlığa itələməyin. O batıb boğular. Onun ehtirası hakimiyətdir. Hakimiyəti əlindən alsan, hər şey öləcək, hətta sizə olan sevgisi də! Bu dəqiqələrdə ərinizin həyatı sizin əlinizdədir, ərinizin məhəbbəti də sizin əlinizdədir. Onları məhv etməyin.

Ser Robert Çiltern daxil olur.

SER ROBERT ÇİLTERN. Gertruda, cavab yazdım. Sənə oxuyum?

LEDİ ÇİLTERN. Ver özüm oxuyum.

Robert cavab məktubunu arvadına verir, qadın məktubu oxuyur. Sonra onu çilgincasına cınb tikə-tikə edir.

SER ROBERT ÇİLTERN. Sən nə edirsən, əzizim?

LEDİ ÇİLTERN. Kişinin həyatının dəyəri qadıninkindən fərqlidir. Kişinin daha böyük fəaliyyət sahəsi var; ölçüləri, əhatə dairəsi genişdir, o daha böyük uğurlar qazana bilir. Biz qadınlar hisslərlə yaşayırıq və hisslərimizin müqabilində də işlərimizi qururuq. Kişi isə ağılla iş görür, müəyyən məqsədə doğru irəliləyir. Bu və ya digər şeyləri mənə indicə lord Qorinq öyrətdi. Mən sənənin həyatını korlamaq istəmirəm və səni də qoymaram ki, öz həyatını, karyeranı məhv edəsən. Səndən də bu lüzumsuz fədakarlığı qəbul etməyəcəyəm!

SER ROBERT ÇİLTERN. Gertruda! Gertruda!

LEDİ ÇİLTERN. Unut getsin! Kişilər hər şeyi daha tez unudurlar. Mən də səni bağışladım. Bu da bizim dünyadakı missiyamızdır. Mən indi anlayıram hər şeyi.

SER ROBERT ÇİLTERN (*çox həyəcanla, arvadını qucaqlayır*). Ah, mənim sevimli qadınım! Mənim xanımım! (*lord Qorinqə*) Artur, mən sizə ömrüm boyu borcluyam.

LORD QORİNQ. Ooo, əzizim Robert, sənin mənə borcun yoxdur, ledi Çilternə borcun var!

SER ROBERT ÇİLTERN. Yox, mən sizə çox şeyə görə borcluyam. Lord Kaverşam gələndə məndən nəsə xahiş etmək istəyirdiniz. İndi deyin görüm, nəydi o xahiş?

LORD QORİNQ. Robert, siz bacınızın qəyyumusunuz. İstəyirəm, mənim onunla evlənməyimə razılıq verəsiniz. Vəssalam.

LEDİ ÇİLTERN. Ooo! Mən çox şadam, bu nə yaxşı oldu! Çox sevindim! (*Lord Qorinqin əlini sıxır.*)

LORD QORİNQ. Təşəkkür edirəm. Sağ olun, ledi Çiltern.

SER ROBERT ÇİLTERN (*karıxaraq*). Siz mənim bacımla evlənmək istəyirsiniz?

LORD QORİNQ. Bəli.

SER ROBERT ÇİLTERN (*qətiyyətlə*). Artur, çox təəssüf edirəm. Bu mümkün deyil! Mən Meyblin xoşbəxtliyinin qayğısına qalmalıyam. Lakin inanmıram ki, o, sizinlə xoşbəxt olsun. Mən onu qurban verə bilmərəm.

LORD QORİNQ. Qurban?

SER ROBERT ÇİLTERN. Bəli! Mən onun həyatını məhv edə bilmərəm! Sevgisiz izdivaclar qorxuludur! Həyatda məhəbbət-siz izdivacdan pis şey yoxdur! Burada birtərəfli sevgi olur, vəssalam. Belə ailələrdə ya birtərəfli məhəbbət, ya da etibar, sədaqət olur. O biri tərəf isə... Bu cür izdivaclarda iki ürəkdən biri mütləq parçalanıb məhv olur.

LORD QORİNQ. Axı mən Meybli sevirəm. Mənim həyatımda başqa qadın da yoxdur.

LEDİ ÇİLTERN. Robert, əgər onlar bir-birini sevirərsə, niyə də evlənməsinlər?

SER ROBERT ÇİLTERN. Artur Meyblə layiq sevgini ona verə bilməz.

LORD QORİNQ. Belə düşünməyə sizi nə vadar edir? Əsasınız var?

SER ROBERT ÇİLTERN (*bir qədər pauza*). Siz doğrudan istəyirsiniz ki, mən bunu deyim?

LORD QORİNQ. Əlbəttə!

SER ROBERT ÇİLTERN. Nə olar, qoy siz deyən olsun! Dünən

gecə mən sizə gələndə gördüm ki, missis Çivli qonaq otağında gizləniib; gecə on bir olardı. Mən təfərrüata varmaq istəmirəm, sizin missis Çivlilə münasibətlərinizin mənə aidliyyəti yoxdur. Mən bunu sizə dünən də demişdim. Siz nə vaxtsa o qadınla evlənmək istəmişdiniz. Görünür, o qadına qarşı ovaxtıkı hissləriniz yenidən baş qaldırıb. Dünən siz o qadın barədə elə şeylər danışdınız ki, lap mat qaldım; o qadın təmizdir, nə bilim, məsumdur, günahsızdır, siz ona hörmət və ehtiram bəsləyirsiniz! Qoy olsun, nə olar! Amma mən bacımın həyatını sizə etibar edə bilmərəm! Mənim buna haqqım da yoxdur! Bu çox böyük ədalətsizlik olardı; bacıma qarşı amansız bir ədalətsizlik olardı!

LORD QORİNQ. Mənim daha deməyə sözüüm yoxdur!

LEDİ ÇİLTERN. Robert, dünən gecə lord Qorinqin gözlədiyini qadın missis Çivli deyildi!

SER ROBERT ÇİLTERN. Missis Çivli deyildi! Bəs kim idi?

LORD QORİNQ. Ledi Çiltern!

LEDİ ÇİLTERN. Sənin arvadın! Robert, qulaq as, dünən hələ gündüz bizdə olarkən lord Qorinq mənə dedi ki, əgər çıxılmaz vəziyyətə düşsəniz, mənə kömək üçün müraciət edin. Ailəmizin köhnə və ən yaxın dostu kimi! Sonra elə oldu ki, bax bu otaqda o dəhşətli səhnə baş verdi, mən ona məktub yazdım; o məktubda deyirdim ki, inanıram, görmək istəyirəm, sizin yanınıza kömək və məsləhət üçün gəlirəm. (*Ser Robert məktubu cibindən çıxarıb.*) Bəli, bu, elə həmin məktubdur. Mən lord Qorinqin yanına getmədim. Qərara aldım ki, biz yalnız özümüz bir-birimizə kömək edə bilərik. Mənim qürurum bunu dedi mənə. Və elə bu müddətdə lord Qorinq məni gözləyərkən missis Çivli gəlib. O qadın mənim məktubumu stolun üstündən oğurlayıb və bu gün onu sənə göndərib. Ona görə göndərib ki, sən başqa fikrə düşsən... sən şübhələnəsən... Yox... bunu deyə bilmərəm... Nədən şübhələnəsən axı? O qadın sənə təsir göstərmək istəyirmiş!

SER ROBERT ÇİLTERN. Necə? Doğrudanmı, mən sənin gözündən bu qədər düşmüşəm? Doğrudanmı, sən bircə anlıq da olsa düşünə bilərdin ki, mən səndən şübhələnə bilərəm? Gertruda, sən həyatda mənim üçün bütün varlıqların ən yaxşı canlı obrazısan, ən təmiz, ən günahsız canlı obrazı! Günah sənə

yaxın belə gələ bilməz! Artur, Meyblin yanına gedin! Allahdan sizə xoşbəxtlik diləyirəm! Yox, dayanın!.. Bu məktubda müraciət yoxdur! Heç məlum da deyil axı, kimə ünvanlanıb. Bütün bicliyinə baxmayaraq, missis Çivli, görünür, bunu nəzərindən qaçııb. Burada ad olmalıdır.

LEDİ ÇİLTERN. Ver ora sənin adını yazım. Mən axı sənə inanıram, sən mənə lazımsan, yalnız sən! Səndən başqa heç kim!

LORD QORİNQ. Ledi Çiltern, xahiş edirəm, icazə verin, onu götürüm. Bu məktub mənə yazılıb! Mən o məktubu geri götürmək istəyirəm!

LEDİ ÇİLTERN (*gülümsəyir*). Yox. Onun əvəzinə siz Meybli alacaqsınız. (*Kağızı götürür, orada, müraciət yerində ərinin adını yazır.*)

LORD QORİNQ. Əgər Meybl fikrini dəyişməyibsə!... Artıq onu gördüyüm andan iyirmi dəqiqə keçib.

Meybl Çiltern və lord Kaverşam daxil olurlar.

MEYBL ÇİLTERN. Lord Qorinq, sizin atanızla söhbət etmək sizinlə danışmaqdan daha maraqlıdır. Bundan sonra mən yalnız onunla danışacağam. Həmişə də bizim palmanın altında.

LORD QORİNQ. Əzizim! (*Öpür.*)

LORD KAVERŞAM. Bu nə deməkdir, ser? Doğrudanmı, bu gözəl, sevimli, ağıllı qızçıqaz sənin arvadın olmağa razı olub?

LORD QORİNQ. Əlbəttə, ata, o razıdır. Robert Çiltern isə ağıllı bir iş gördü – nazir olmağa razılaşdı.

LORD KAVERŞAM. Aha, Çiltern, çox şadam bunu eşitməyimə.... Təbriklər, təbriklər. Əgər İngiltərə dağılıb radikalların əlinə düşməsə, siz gələcəkdə baş nazir olacaqsınız.

Meyson daxil olur.

MEYSON. Səhər yeməyi hazırdır, miledi.

Meyson çıxır.

MEYBL ÇİLTERN. Lord Kaverşam, bizimlə səhər yeməyinə buyurun.

LORD KAVERŞAM. Böyük məmnuniyyətlə. Sonra sizi Dauning stritə apararam, Çiltern! Sizin parlaq gələcəyiniz var, parlaq gələcək! (*lord Qorinqə*) Sənin barəndə də belə demək istərdim, ser! Amma sənin karyeran elə ev şəraitində məhdudlaşacaq!

LORD QORINQ. Elədir, ata, elə mən də bunu istəyirəm.

LORD KAVERŞAM. Əgər sən bu gənc xanıma ideal ər olmasan, mən səni varislıkdən məhrum edəcəyəm.

MEYBL ÇİLTERN. İdeal ər! Ah, mən heç onun ideal ər olmasını istəmirəm. İdeal ərlər o biri dünyada olur!

LORD KAVERŞAM. Bəs necə ər olsun sizə, əzizim?

MEYBL ÇİLTERN. Necə istəyirsə, elə də olsun! Amma mən bir şey istəyirəm – bircə şey... ona əsl arvad olmağı!

LORD KAVERŞAM. And olsun Allaha, ledi Çiltern, burada sağlam düşüncənin çox böyük bir parçasını görürəm!

Hamı gedir, Robert Çilterndən başqa. O, stulda əyləşir, düşüncəlidir. Bir azdan ledi Çiltern də gəlir.

LEDİ ÇİLTERN (*arxadan ərinə yaxınlaşır, əyilir*). Robert, əzizim, yeməyə gəlmirsən?

SER ROBERT ÇİLTERN (*arvadının əlindən yapışır*). Gertruda, de görüm, mənə qarşı hansı hissləri yaşayırsan? Məni həqiqətən sevirsən, yoxsa mənə, sadəcə, rəhmin gəlir?

LEDİ ÇİLTERN. Səni sevirəm, Robert! (*Öpür.*) Sevirəm səni! Sevirəm, sevirəm, yenə də sevirəm! Bizim üçün yeni həyat başlanı, əzizim!

Pərdə.

NAĞILLAR

SADIQ DOST

Günlərin bir günü səhər Qoca Susiçanı başını yuvasından çıxartdı. Onun xırda, kinli gözləri, qısa tikanlı bıqları vardı və quyruğu bir qədər qara rezinə bənzəyirdi. Gölməçənin içində sarıbülbülə bənzəyən balaca ördək balaları üzməyə çalışırdılar; Ana Ördək isə xalis ağ rəngdə idi, qırmızı ayaqları vardı və balalarına suya necə baş vurmağı öyrətməyə çalışırdı.

Ana Ördək balalarına deyirdi:

– Başınızı suya vura və orada saxlaya bilməsəniz, heç vaxt mötəbər cəmiyyətdə yaşaya bilməzsiniz.

Ana Ördək dəqiqəbaşı balaca balalarına suya baş vurmağı və orada necə qalmağı göstərirdi. Lakin ördək balaları ona heç diqqət də vermirdilər. Onlar çox balacaydılar və görünür, mötəbər cəmiyyətdə yaşamağın üstünlüklərini qanmırdılar.

– Ay sizi, dəcəllər! Sözə niyə baxmırsınız!? – deyər Susiçanı qışçırdı. – Elə boğulsanız yaxşıdır!

– Niyə belə danışırsan? – Ana Ördək dilləndi. – Uşaq olma-mısan? Hamımız öyrənə-öyrənə gəlmişik də. Əvvəli çətin olur, gərək valideynlər səbir etsin.

– Ah! Nə dedin? – Susiçanı ufuldadi. – Axı mən valideynlik hissindən uzağam. Mən evli deyiləm, ailə həyatının da nə demək olduğunu bilmirəm. Düzü, heç evlənmək fikrim də yoxdur... Əlbəttə, sevgi yaxşı şeydir, amma mənə, dostluq ondan daha qiymətlidir. Bu dünyada həqiqi dostluqdan savayı nəciblik yoxdur. Buna da çox nadir hallarda rast gəlmək olar...

Bu vaxt yaxındakı söyüd ağacının budağında oturub söhbətə qulaq asan Yaşıl Kətanquşu soruşdu:

– Sizcə, əsl dost necə olur, hə?

– Hə, hə, elə mən də bunu bilmək istəyirəm! – Ana Ördək dedi; o, üzə-üzə gölməçənin o biri başına qədər getdi və sonra başını suya salıb ayaqlarını yellətdi, bununla da balalarına daha bir yaxşı nümunə göstərdi.

– Bu nə sarsaq sualdır? – Susiçanı çımxırdı. – Əsl dost o deməkdir ki, mənə sadıq olsun, vəssalam...

– Bəs siz özünüz? Siz sədaqətlinisinizmi? – deyə cikkildəyə-cikkildəyə gülmüşü budaqlarda hoppanıb xırda qanadlarını ağaca çıxran balaca bir sərçə soruşdu.

– Başa düşmürəm, bunun mənə nə dəxli var axı? – Susiçanı təəccübləndi.

Bunu görən Yaşıl Kətanquşu dedi:

– Onda gəlin mən sizə bu mövzuda bir hekayət danışım.

Susiçanı soruşdu:

– Mənim haqqımdadır? Belə olsa, qulaq asaram... Mən nağılı çox xoşlayıram.

– Sizə də aiddir, – Yaşıl Kətanquşu cavab verdi və aşağıdan uçub sahilə qondu; o, “Sadıq Dost” nağılını danışmağa başladı:

“Biri vardı, biri yoxdu, Hans adında vicdanlı bir balaca oğlan vardı”.

Bu vaxt Susiçanı onun sözünü kəsərək soruşdu:

– O, tanınmış adam idi?

– Yox, yox, onda qeyri-adi heç nə yox idi, yalnız xeyirxah ürək sahibi idi, vəssalam. Bir də gülməli sifəti vardı, üzündən isə heç vaxt təbəssüm əskik olmazdı... O, bapbalaca bir daxmada yaşayırdı və hər gün öz bağında işləyirdi. Əyalətdə onun bağı kimi gözəl bağ yox idi. Burada türk qərənfillərindən tutmuş qaymaqçıçəyinə qədər, həmçinin quşəppəyi, fransız şəbbusu, ağ və qırmızı qızılgüllər, bənövşəyi krokuslar, qızılı və qırmızı bənövşələr də vardı. Hələ ətirli mərəzə, reyhan, sırğagülü, çoltərəsi, süsən çiçəyi, nərgizgülü və qərənfilləri demirəm; bunlar növbə ilə açır, hər tərəfi bəzəyirdi. Burada hər fəslin öz rəngi olurdu, daha doğrusu, güllərin rəngləri də fəsilər kimi dəyişirdi. Buna görə də bağ hər zaman füsunkar olur, ətir saçır. Balaca Hansın çoxlu dostları vardı, lakin onun ən çox sədaqət bəslədiyi bir dostu da vardı, adı Böyük Hyu Miller¹ idi. Düzü, Hyu Miller çox varlı bir dəyirmançı idi. Balaca Hansa elə bağlanmışdı ki, onun bağının yanından heç vaxt elə-belə ötmürdü, mütləq

¹ Burada: Dəyirmançı nəzərdə tutulur.

Hansa baş çəkər, bir yerə tələsəndə belə hökmən vaxt tapıb hasardan bağa tullanar, bir səbət gül dərər, ciblərini də gilənar, gavalı və digər payız meyvələri ilə doldurub gedərdi. “Həqiqi dostların hər şeyləri ümumi olmalıdır” – Dəyirmançı bu sözləri hər dəfə təkrar edəndə Balaca Hans da başını tərpədirib gülümsəyərdi. Hansa elə gəlirdi ki, belə yüksək ideal və düşünmə sahibi olan dost çox yaxşıdır. Əlbəttə, hərdənbir qonşular buna təəccüb edirdilər: axı nə üçün altı südverən inəyi, böyük qoyun sürüsü, yüzlərlə kisə unu olan Dəyirmançı bir dəfə də olsun Balaca Hansa təşəkkürdən-zaddan eləmir; lakin Hans özli belə xırda şeylər barədə düşünməz, daha çox Dəyirmançının təmənnasız dostluq haqqında danışmalarına qulaq asardı...

Beləcə Hans öz bağında işləyir, yazda, yayda və payız fəslində güzəranı xoş keçirdi. Lakin qış gələndə bazara nə meyvə, nə də gül apara bilirdi, çünki bunların heç biri qışda olmurdu. Bu zaman Balaca Hans çox əziyyət çəkirdi, soyuq və aclıq onu üzürdü. Çox vaxt o, şamsız uzanıb yatırdı, bir az qurudulmuş armud, yaxud da bərk qozdan sındırıb ağzına atır, yuxuya gedirdi. Həm də axı qışda o daha çox tənha olurdu; belə vaxtlarda Dəyirmançı heç vaxt ona dəyməzdi.

“Qış qurtarmayana kimi Hansa dəyməyin mənası yoxdur”, – Dəyirmançı arvadına deyirdi. “Əgər bir adam əziyyət çəkirsə, onu gərək yalnız buraxasan, gediş-gəlişinlə narahat etməyəsən. Hər halda, mən dostluğu belə başa düşürəm; mənə, düz deyirəm. Yaxşı olar ki, yazı gözləyim, onda ona baş çəkərəm. O da mənə təzə açılmış güllərdən bir səbət verər. Bilirəm ki, bu, onun özünə də xoş gələcək”.

– Sən başqalan barədə düşünürsən, – arvadı dedi. O, sobanın yanında öz sevimli kreslosunda oturmuşdu. Sobada şamağacının budaqları çırıldıyırdı. – Çox düşündürücüdür, – deyər əlavə etdi. – Dostluq barədə dediklərinə elə bircə qulaq asasan. Vallah, o üçmərtəbəli evdə yaşayan və barmağında qızıl üzük olan bizim keşiş var e, sən ondan da yaxşı danışsən.

– Bəlkə, Balaca Hansı qonaq çağırmaq, hə? – balaca oğlanları dedi, – yazıq Hans acından ölürsə, öz sıyığımı onunla bölərəm, həm də ona öz ağ dovşanlarımı göstərəm.

– Axmaqlığa bir bax! – deyə Dəyirmançı çımxırdı. – Mənim başım çıxmır, səni nə üçün məktəbə göndərirəm, hə? Sən, deyəsən, heç nə öyrənmirsən. Tutuq ki Hans gəldi... Görəcək ki, isti yerimiz, yaxşı yeməyimiz, bir çəllək qırmızı şərabımız var... Bizə paxıllığı tutacaq... Billirsən, paxıllıq dəhşətli şeydir; o, adamı tez bir zamanda korlayır. Mən ki Hansa pislik etmək istəmirəm! Mən onun ən yaxşı dostuyam və qoymaram ki, Hans korlansın. Bundan başqa, əgər Hans bura gəlsə, onda məndən un da istəyəcək. Lakin un ayrı şeydir, dostluq isə ayrı söhbətdir. Bunlan qanşdırmaq olmaz!

– Necə də gözəl danışırsan?! – Dəyirmançının arvadı isti çaydan bir qurtum aldı və əlavə etdi, – hətta yuxum gəldi, yatmaq istədim... Elə bildim ki, kilsədəyəm...

– Adamların çoxu yaxşı işləyir, – Dəyirmançı dedi, – lakin az bir qismi yaxşı danışır. Bu da onu göstərir ki, danışmaq işləməkdən daha çətinidir və daha qiymətlidir...

Dəyirmançı balaca oğlunun oturduğu stolun o biri başına sərt baxdı, uşaq utandığından dərhal qızardı, başını aşağı dikib ağlamağa başladı. Onun göz yaşları qabağındakı çay fincanının içinə tökülürdü. Hər halda, o, hələ balacaydı, onu bağışlamaq olardı...

Nağılın bu yerində Susiçanı soruşdu:

– Hekayət bitdimi?

– Əlbəttə ki yox, – deyə Kətanquşu cavab verdi. – Bu, hələ başlanğıcıdır.

– Siz lap həyatdan geri qalmısınız, – Susiçanı dedi. – Bizim zəmanədə bütün təhsilli adamlar hekayəti axırdan başlayırlar, sonra keçirlər əvvələ, ortasında da tamamlayırlar. Təzə metod budur. Mən bu haqda bir nəfər ədəbi tənqidçidən eşitdim; bu yaxınlarda o, gölün ətrafında bir cavan oğlanla gəzişirdi. Bu metod barədə təfəsilatı ilə danışırdı. Axı o, səhv edə bilməzdi; başı daz idi, gözlərində mavi eynək vardı. Hər dəfə cavan oğlan ağzını açıb danışmaq istəyəndə tənqidçi deyirdi: “Cəfəngiyatdır!” Yaxşı, davam edin, danışın hekayətinizin ardını görüm. Mənim Dəyirmançıdan xoşum gəldi. Mənim də onun kimi ağıllı düşüncələrim var. Bizim ümumi cəhətlərimiz çoxdur!

Kətanquşu budaqdan-budağa tullana-tullana sözünə davam etdi:

– Hə, deməli, sonrası belə oldu; qış mövsümü qurtaran kimi bağda çiçəklər tumurcuqlanmağa başladı. Dəyirmançı Hyu arvadına dedi ki, Balaca Hansa baş çəkmək istəyir.

– Sənin necə böyük, necə xeyirxah ürəyin var! – arvadı dedi, – Həmişə başqaları barədə düşünürsən! Amma bir səbət gül gətirməyi unutma!

Böyük Hyu külək dəyirmanının qanadlarını qalın dəmir simlərlə bağladı və yekə bir səbətlə tərəni aşıb Hansgilə getdi. Dəyirmançı dedi:

– Sabahın xeyir, Balaca Hans!

– Sabahın xeyir! – Hans gülümsədi.

– Qışı necə keçirdin?

– Eh, dostum, sağ ol ki, narahat olursan, soruşursan; bilirsən, qış çox ağır keçdi. Allaha şükür, indi yaxşıyam, yaz gəlib; güllərim də yaxşıca açmışdır...

– Biz bütün qışı sənin barəndə düşünürdük. Deyirdik, görən, Hans necə yaşayır? – Dəyirmançı dedi.

– Nə yaxşı, məmnun oluram eşitməyimə, – Hans dedi. – Yoxsa elə bilirdim, mənəli tamam unutmusunuz.

– Hans, bu nə sözdür, eyib deyil?! – Dəyirmançı dilləndi.

– Dostu unutmaq olar? Görürsən necə gözəl sözdür?! Sən hələ həyatın poeziyasını başa düşürsən! Bəh, bəh, bəh! Güllərin necə qəşəng açıb ell!

– Əlbəttə, onlar çox gözəldir! – Balaca Hans dedi, – Bəxtimdən bu il gör nə qədər çiçək açıb?! Mən onları şəhərə aparmaq istəyirəm. Burqomisterin¹ qızına satmaq istəyirəm. Onun puluna özümə əl arabası alacağam...

– Əl arabası? Sən onu satmışsan ki? Necə də sarsaqlıq eləmişən?!

– Hə, satmışam! – Hans ah çəkdi. – Məcbur oldum. Bilirsən, qışda mənimçün çox ağır oldu; hətta çörək almağa pulum yox idi. Əvvəlcə paltomun gümüş düymələrini satdım, sonra da gümüş zəncirimi; daha sonra isə o yekə qəlyanımı satdım... Axırda da məcbur olub əl arabamı satdım... Lakin mən onların hamısını geri alacağam...

¹ *Burqomister* – bələdiyyə rəisi

– Hans! – deyə Dəyirmançı səsini yumşaltdı – mən öz əl arabamı sənə hədiyyə edərəm! Düzdür, onu bir qədər təmir eləmək lazımdır! Bir tərəfi tamam sökülüb, təkərlərindəki milləri bir az əyilib; buna baxmayaraq, mən onu sənə verəcəyəm! Bilirəm, bu, mənim tərəfimdən alicənablıqdır və hətta bu hərəkətimə görə çoxları mənə tənə vuracaq, məni axmaqlıqda qınayacaqlar; nə olar, qoy desinlər. Mən ki belə deyiləm. Düzdür? Məncə, dostluqda əsas məsələ səxavətli olmaqdır. Bundan başqa, mənim axı təzə əl arabam var... Deməli, danışdıq. Köhnə əl arabam səninkidir...

– Doğrusu, siz çox əliaçıqsınız, – Hans dedi və onun yumru sifəti məmnunluqdan yanırdı. – Mən onu asanca təmir edərəm; araba üçün evdə taxtam da var...

– Taxtan da var?! – deyə Dəyirmançı sevincək dilləndi. – Nə yaxşı, deməli, mən o taxtaları öz anbarımın damına vura bilərəm! Anbarın damında yekə bir dəlik var, oranı örtmək üçün elə bu taxtalar yararlar... Əgər o dəliyi tutmasam, taxlım məhv olacaq! Necə də vaxtında yadıma saldı! Görürsən, bir xeyirxah işdən başqa xeyirxah iş çıxır! Mən sənə əl arabası verirəm, sən də mənə taxta verərsən! Əlbəttə, əl arabası taxtadan çox bahadır, lakin əsl dost buna qətiyyənlə fikir verməz! Di tez elə, taxtaları bəri ver, mən elə bu gün anbarın damını təmir edəcəyəm!

– Əlbəttə, əlbəttə, – deyə Balaca Hans talvara girib bütün taxtaları çıxartdı...

– Taxtaların çox da iri deyil, – Dəyirmançı dedi. – Mən bunların hamısını götürüb aparsam, qorxuram, sənə əl arabanı təmir etməyə qalmasın... Neyləmək olar, gərək bağışlayasan da. Bir halda ki mən əl arabamı sənə verirəm, sən də gərək bundan əlavə, mənə təşəkkür əlaməti olaraq bir qədər gül verəsən. Budur, səbət də gətirmişəm. Xahiş edirəm, səbəti ağzına kimi doldurasan.

– Ağzına kimi? – deyə Hans qəmli-qəmli soruşdu. Doğrudan da, Dəyirmançı yekə səbət gətirmişdi. Balaca Hans bilirdi ki, əgər o, bu səbəti ağzına kimi doldursa, onda bazara satmağa heç nə apara bilməyəcək. Hans sevimli gümüş düymələrini qaytara bilməyəcəyindən qorxurdu.

– Hə, hə, əlbəttə! – Dəyirmançı dedi, – bir halda ki sənə əl arabası vermişəm, mənəcə, müqayisədə bu gül səbəti heç nədir. Ola bilsin ki, düz demirəm, lakin mənə elə gəlir ki, dostluq, əsl dostluq hər cür xudbinlikdən uzaq olmalıdır!

– Mənim əziz dostum, mənim ən yaxşı dostum, – Hans ucadan dedi. – Bütün güllər sənə qurbanıdır! Bizim dostluğumuz hansısa gümüş düymədən daha qiymətlidir!

Beləliklə, Hans bağa girib bütün gülləri dərdi və Dəyirmançının səbətinə yığdı.

– Sağlıqla qal, Balaca Hans! – deyə Dəyirmançı bir əlində Hansın verdiyi taxtaları, o birində isə gül dəstələri ilə dolu səbəti götürüb yola düşdü.

– Hələlik! – Hans dedi və yenidən torpağı belləməyə başladı. O, dostunun verəcəyi hədiyyə barədə məmnunluqla düşündü. Növbəti gün səhər Hans həyətdə işləyərkən küçədən Dəyirmançının səsini eşitdi:

– Heyy, Hans!

O, nərdivandan düşüb bağa girdi, sonra hasardan küçəyə boyladı. Dəyirmançı belində yekə bir un kisəsi küçədə durmuşdu.

– Əzizim Hans, – Dəyirmançı dedi, – Mənim un kisəmi də bazara apararsanmı?

– Bağışla, dostum, – Hans cavab verdi. – Bu gün mənim çoxlu işim var; gülləri sulamalıyam, diblərini alaqdan təmizləməliyəm...

– Pahoo, bu, dostluq olmadı ki, Hans! Mən sənə əl arabamı verirəm, sən gör mənə nə deyirsən?!

– Bu nə sözdür, elə deməyin! – deyə Hans bir qədər ucadan cavab verdi. – Allaha and olsun, mən dostluğa sədaqətliyəm...

Və Hans papağını başına qoydu, ağır un kisəsini belinə alıb yola düşdü.

Hava isti, yol tozlu ydu; yolun yarisını qət eləməmiş Balaca Hans yoruldu və gücdən düşdü, dincini almaq üçün dayandı. Hans yalnız günortadan sonra bazara çatdı. Bazarda bütün günü unu satmaq üçün sövdələşdi və nəhayət, unu yaxşı qiymətə sata bildi və dərhal evə döndü ki, yolda quldurlara rast gəlməsin.

“Yaman ağır gün idi! – Balaca Hans yatağa uzanarkən düşündü. – Yaxşı ki, Dəyirmançının xahişini yerə salmadım. Axı o, mənim ən yaxşı dostumdur. Həm də axı o, öz əl arabasını mənə verəcək!”

Səhər tezdən Dəyirmançı pulunu götürmək üçün gəldi; Balaca Hans dünəndən elə yorulmuşdu ki, hələ yataqdan qalxmamışdı.

– Hans, vallah, sən yaman tənbel adamsan, – Dəyirmançı dedi və əlavə etdi: – Nəzərə alsaq ki, sənə əl arabası verəcəyəm, onda gərək çox çalışasan... Tənbellik çox böyük günahdır və düzü, istəmirəm ki, mənim dostlarım astagəl və tənbel olsunlar. Açıq danışdığıma görə gərək məndən inciməyəsən. Əlbəttə, əgər mən sənənin dostun olmasaydım, sənənlə belə danışmazdım. Dostuna gərək hər şeyi düz deyəsən. Görürsən çoxları dostluq barədə gözəl sözlər deyir; lakin həqiqi dost gərək acı həqiqəti söyləsin. Əsl dost belə hərəkət etməlidir, Hans, bu, işin xeyrinədir.

– Bağışla, – Balaca Hans gözlərini ova-ova dilləndi. – Dünən bərk yoruldum, dedim, bir az çox yatım, dincimi alım. Quşların səsinə qulaq asım. Axı sən bilirsən ki, səhərlər quşların səsinə qulaq asmaq adama ləzzət verir, bundan sonra mən daha yaxşı işləyirəm.

– Əhsən, çox yaxşı! – Dəyirmançı Hansın kürəyinə vurdu. – Elə mən də istəyirəm ki, durub geyinəsən, sonra da gedək mənim dəyirmanıma, anbarın damını örtəsən.

Yazıq Hans onun dəyirmanına getmək istəmir, öz bağında işləmək istəyirdi. İki gün idi ki, bağındakı güllərə su verə bilmirdi. Lakin o, yenə dostunun xahişini yerə sala bilmədi. “İmtina etsəm, yaxşı düşməz, axı o, mənim dostumdur...” – düşündü. Sonra utancaq və həlim bir səslə soruşdu:

– Gələ bilməsəm, məndən inciməzsən ki? Mənim işim var...

– Bu heç də yaxşı olmaz, Hans! – Dəyirmançı cavab verdi, – düşünürəm ki, mənim sənə verəcəyim əl arabası müqabilində bu, çox xırda bir işdir. Əlbəttə, sən gəlməsən, gərək özüm gedib bu işi görəm...

– Ahhh, nə danışırısan? Mən bu saat gəlirəm, – deyə Balaca Hans çarpayıdan cəld qalxıb geyindi və Dəyirmançının anbarına

yola düşdü. Hans gün batana kimi orada işlədi. Günün sonunda Dəyirmançı gəlib gümrah səslə soruşdu:

– Damı düzəltədimmi, Hans?

– Hər şey hazırdır, – deyə Hans yorğun-yorğun nərdivandan düşdü.

– Ah, başqası üçün görülən işin sevincindən yaxşı şey yoxdur...

– Bu mənalı sözləri eşitmək özü böyük şərəfdir, doğrudan, adam sənə qibətə edir bu sözləri bildiyinə görə, – deyə Balaca Hans alınının tərini sildi. – Təəssüf edirəm ki, səndəki qabiliyyət məndə yoxdur; mən bu cür gözəl fikirləri ifadə edə bilmirəm!

– Danxma, sən də bunu edə bilərsən, amma gərək çalışasan öz üzərində, – Dəyirmançı cavab verdi. – Hazırda sən təcrübə keçirsən, sonra nəzəriyyəni də öyrənərsən.

– Səncə, mən sənə kimi danışa bilərəm? – Balaca Hans soruşdu.

– Mənim qəti şübhəm yoxdur buna... Amma indi sənə evə getmək lazımdır, yaxşıca istirahət etməlisən... İstəyirəm ki, sabah mənim qoyun-quzularımı otlığa, dağa aparasan...

Yazıq Hans boyun qaçırmağa cürət etmədi. Ertəsi gün sübh tezdən Dəyirmançı qoyun-quzularını Balaca Hansın qapısına gətirdi və Hans onları dağlarda otarmağa apardı. Hans qayıdanda çox yorulmuşdu və elə oturacaqda da yuxuladı. Hava açılarda yuxudan ayıldı və öz-özünə pıçıldadı: "Bağda əsl işləməli vaxtdır, axır ki, bunu edəcəyəm!"

Hans dərhal başladı işləməyə. Lakin o, heç cür əməlli-başlı işləyə bilmirdi; güllərinə qulluq etməyi tamam yadırgamışdı. Çünki dostu Dəyirmançı ona tez-tez müxtəlif tapşırıqlar verər, gah da onu dəyirmanında işləməyə çağırırdı. Balaca Hans olmanın əzab çəkirdi; ona elə gəlirdi ki, güllər də artıq bilir ki, Hans onları unudub. Lakin bununla belə, Hansın bir təsəllisi vardı: Dəyirmançı dostu ona əl arabası bağışlayacaqdı və bu da onun üçün səxavətli olmağın bariz nümunəsiydi...

Beləcə, Balaca Hans Dəyirmançı dostuna həmişə kömək edirdi; Dəyirmançı da öz növbəsində ona dostluqdan gəlmiş-gözəl sözlər deyərdi; bəzən bu sözlər elə bəlağətli olurdu ki,

Hans onları qeyd dəftərçəsinə yazar, sonradan yazdıqlarını mütləq oxuyar və öyrənərdi.

Günlərin birində Balaca Hans evdə sobanın yanında oturmuşdu. Birdən qapı bərkədən döyüldü. Çox qorxulu bir gecəydi. Bayırda külək əsirdi; külək elə viyıldayırdı ki, elə bilirdin bayırda çovğun var. Hans əvvəlcə elə bildi bu, küləyin səsidir. Lakin qapı yenə bərkədən döyüldü: taqq, taqq, taqq... “Yəqin, kimsə yoldan ötənin birisidir, bədbəxt”. – Hans düşündü və qapını açmağa tələsdi. Nə görsə yaxşıdır: Dəyirmançı bir əlində fənər, o biri əlində isə əsa dayanıb ona baxır:

– Hans, əzizim, mənə bədbəxtlik üz verib, – Dəyirmançı bildirdi. – Oğlum nərdivandan yıxılıb əzilmişdir. Həkim dalınca getmək istəyirəm, lakin o, çox uzaqda yaşayır; hava da yaman küləkdir. Mənim əvəzimə sən getsən yaxşıdır. Bilirsən ki, əl arabamı sənə verəcəyəm, bunun müqabilində sən mənə bir iş görməlisən, ya yox?!

– Əlbəttə, əlbəttə, – Hans ucadan dedi. – Sən ki bura gəlmisən, məndən xahiş edirsən, bu elə mənə bəsdir. Bu saat gedərəm. Amma bircə xahişim var ki, fənəri mənə verəsən. Zülmət gecədir, gözgözü görmür, birdən yıxılıb kanala-zada düşərəm.

– İncimə. Hans, bunu verə bilmərəm, – Dəyirmançı dedi. – Fənəri lap təzə almışam, buna bir şey olsa, neylərəm?!

– Eybi yox, vacib deyil! Fənərsiz də ötüşərəm, – Hans dedi.

O, xəz paltosunu geyindi, yun qırmızı papağını qoyub, şərfini boynuna bağladı, gecənin qaranlığında çölə çıxdı.

Bayırda əməlli-başlı boran qopmuşdu. Zülmət gecədə Hans yolu güclə ayırd edə bilirdi. Külək o qədər güclüydü ki, Hans, az qala, yıxılacaqdı. Lakin o, birtəhər güc tapıb yeriyirdi. Üç saatdan sonra Hans, nəhayət, həkimin evinə çatdı, qapını döydü.

– Kimdir? – deyə həkim yataq otağının pəncərəsindən boylandı.

– Balaca Hans, ser!

– Nə istəyirsən, Balaca Hans?

– Dəyirmançının oğlu nərdivandan yıxılıb və bərk zədələnib.

Dəyirmançı çox xahiş elədi ki, siz gələsiniz...

– Yaxşı, gəlirəm!

Həkim dərhal əmr etdi ki, atı yəhərləsinlər. O, iri çəkmələrini geydi, fənərini götürdü və çölə çıxdı. Sonra atını Dəyirmançının evinə san sürdü. Balaca Hans isə onun dalınca, demək olar ki, sürünə-sürünə gedirdi. Çovğun-qıyamət lap gücləndi, leysan töküdü. Hans artıq yolu görmürdü, həkimin atını da çoxdan itirmişdi. Nəhayət, o, tamam azdı və dərin bir bataqlığa girdi. Bura dəhşətli bir yer idi; orada dərin quyular vardı. Yazıq Hans bu bataqlıqda da boğulub qaldı. Ertəsi gün onun meyiti çobanlar tərəfindən tapıldı və evinə gətirildi.

Dəfn mərasiminə bütün kənd gəlmişdi. Çünki Balaca Hansı hamı tanıyırdı. Dəyirmançı göz yaşı tökənlərin lap qabağında durmuşdu.

– Mən onun ən yaxşı dostu olduğum üçün ən yaxşı yerdə də durmalıyam, – o dedi.

Beləliklə, o, qara örtüklü tabutun qabağında gedir, hərdən-bir dəsmal çıxarıb gözlərini silirdi.

Mərasim bitəndən sonra kənd adamları karvansarada yığılıb şərab içir, şirin çörək yeyir, Balaca Hansın xatirəsini yad edirdilər. Kəndin Dəmirçisi dedi:

– Balaca Hans bizim hər birimiz üçün böyük itkidir.

– Mənim üçün isə ikiqat itki oldu, – deyə Dəyirmançı dilləndi.

– Təsəvvür edin ki, mən ona, az qala, öz əl arabamı hədiyyə verəcəkdim. İndi qalmışam belə, bilmirəm arabamı neyləyim... Evdə əl-ayağıma doladır. Elə köhnədir ki, onu heç kəsə də sata bilmirəm. Gərək heç kəsə yaxşılıq eləməyəsən, vallah. Bədxərclik adamı ziyana salır...

– Bəs sonrası nə oldu? – Susiçanı soruşdu.

– Nə olacaq, elə nağıl burada bitdi də... – Kətanquşu cavab verdi.

– Bəs axı Dəyirmançının axını necə oldu? – Susiçanı yenə soruşdu.

– Mən nə bilim necə oldu? Mənimçün bunun heç əhəmiyyəti də yoxdur...

– Mən bilirdim ki, sən onu sevmirsən, – Susiçanı mızıldadı.

– Siz axı, deyəsən, heç hekayənin mənasını başa düşmədiniz? – Kətanquşu qeyd etdi.

– Necə, mənə nədir belə?

– Yəni, mənəvi-əxlaqi dəyərini...

– Səncə, hekayənin mənəvi-əxlaqi dəyəri vardı, hə?

– Əlbəttə vardı!

– Paho! Bunu elə əvvəldən deyə bilməzdin? – deyə Susiçanı qəzəbləndi. – Onda heç mən sənə axıradək qulaq asmazdım. Elə mən də həmin tənqidçi kimi “cəfəngiyatdır!” deyərdim də! Hələ gec deyil!

Beləliklə, Susiçanı: “Boş, mənasız bir şeydir!” – deyib uzun quyruğunu tərpedə-tərpedə yenidən gölməçəyə girdi.

Bu vaxt Ana Ördək Kətanquşuna sarı üzüb soruşdu:

– Bu Susiçanı necəydi, xoşunuza gəldimi? Onun müəyyən yaxşı cəhətləri var. Amma mən bir ana kimi öz adımdan deyirəm ki, bu cür subay və yalnız adamlar yazıqdırlar, onları görəndə ağlamağım gəlir.

– Deyəsən, mən onun zəhləsini tökdüm, – Kətanquşu dilləndi. – Məsələ bundadır ki, mən ona mənəvi dəyəri olan hekayət danışdım...

– Oyyy! Bu, hər zaman çox təhlükəli bir iş olub! – deyə Ana Ördək cavab verdi.

Mən bununla tamamilə razıyam.

XOŞBƏXT ŞAHZADƏ

Şəhərin yuxarı başında hündür sütunun üstündə Xoşbəxt Şahzadə heykəli ucalmışdı; onun üst-başı ən yaxşı qızilla zərlənmişdi, göz çuxurlarının yerində iki parlaq safir yanırıdı; qılıncının dəstəyi üstündə isə iri bir qırmızı yaqut daşı pənldayırdı.

Şəhər sakinləri heykələ heyranlıqla tamaşa edirdilər.

– O, mənim lap yelqovanım kimi gözəldir, – şəhər bələdiyyə şurasının üzvlərindən biri öz estetik zövqünü nümayiş etdirmək məqsədilə deyirdi; sonra, – amma çox da faydalı deyil, – əlavə edib tələsik təcrübəsizliyini camaatdan gizlətməyə çalışırdı.

– Ora bax, Xoşbəxt Şahzadədən nümunə götürmək lazımdır! Sən niyə də ona oxşamayasan? – deyə bir ana da ağlayan balaca oğluna heykəli göstərirdi. – Xoşbəxt Şahzadə heç vaxt heç nə üçün ağlayıb anasını incitmir... – deyə uşağa sərki verirdi.

Heykələ heyranlıqla baxanlardan biri də qəmli-qəmli pıçıldayırdı:

– Sevinirəm ki, heç olmasa, dünyada bir nəfər əsl xoşbəxt adam var!

– O lap mələk kimidir! – qırmızı gödəkcəli, tərtəmiz ağ önlüklü yetimxana uşaqları da kilsədən çıxıb evlərinə qayıdarkən heykəlin önündə ayaq saxlayıb belə deyirdilər.

– Haradan bilirsiniz axı? – riyaziyyat müəllimləri soruşdu, – siz ki heç vaxt mələkləri görməmişsiniz!

– Görmüşük, görmüşük! – deyə uşaqlar bir ağızdan cavab verdilər, – onlar bizim yuxumuza girirlər!

Riyaziyyat müəllimi qaşlarını çatdı, çox sərt görkəm aldı; uşaqların yuxu görməyi onun ürəyincə deyildi.

Günlərin bir günü gecə vaxtı bir Sığırçın şəhərin başı üstündə uçurdu. Sığırçının dostları altı həftə bundan qabaq Misirə uçub getmişdilər, o isə gecikmişdi; çünki Sığırçın dəstədən geri qalmışdı; o, yaraşlıq və nərmənazik bir Qamışa vurulmuşdu. Sığırçın Qamışa erkən yazda rast gəlmişdi; o vaxt o, iri, sarı bir kəpənəyin dalınca çaya doğru şığıdı; elə bu zaman Qamışa gördü, onun incə, zərif

beli diqqətini cəlb etdi və dayandı, başladı Qamışla danışmağa. Sığırçın qətiyyətlə dedi:

– Mən səni sevirəm!

Sığırçın birbaşa mətləbə keçməyi xoşlayırdı; Qamış ona yüngülvari təzim etdi. Sığırçın başladı onun başına fırlanmağa; çox fırlandı, qanadlarını suya çırpdı, suyun üzündə zərif gümüşü dalğalar yaratdı. O, sevgilisinə beləcə qayğı göstərdi və bütün yayı da burada keçirdi.

“Çox səfeh bir sevgidir, – deyə o biri sığırçınlar cikkildəşdilər. – Qamışın nə pulu, nə var-dövləti var; gölməçədə-zadda yaşayandan nə olacaq?!”

Doğrudur, Çay qamışlarla doluydu, amma payız gələn kimi onlar hamısı yox olub gedirdi.

Payız gələndə quşlar hamısı uçub getdi. Sığırçın özünü yalqız hiss etdi və sevgilisi də yavaş-yavaş onu bezdirməyə başladı.

– O heç danışmağı da bacarmır! – Sığırçın öz-özünə cikkildədi. – Görünür, işvəkann biridir, bütün günü Küləklə mazaqlaşır.

Hətta külək meh kimi əsəndə belə, Qamış, az qalır, ikiqat olsun, elə gözəl əyilib təzim edir ki, gəl görəsən.

– Məncə, Qamış evcanlı qızıdır, – Sığırçın düşündü, – mənse səyahəti xoşlayan bir quşam, təbii ki, mənim arvadım da səyahəti xoşlamalıdır...

Nəhayət, Sığırçın sevgilisinə dedi:

– Mənimlə gələrsənmi?

Lakin Qamış başını yellətdi; o, evinə elə bağlıydı ki!

– Sən mənimlə oyun oynadın, başımı aldatdın! – Sığırçın qışqırdı. – Mən gedirəm Misir Ehramlarının yanına, xudahafız! – və uçub getdi.

O, bütün günü uçdu və axşama yaxın gəlib bir şəhərə çatdı.

– Mən harada gecələyəcəyəm? – deyə öz-özünə soruşdu. – Məncə, şəhər mənim üçün hazırlıq görüb.

Birdən hündür sütunun üstündə ucalan heykəl onun gözlərinə sataşdı. “Hə, elə bura yaxşıdır, burada qalaram”, – deyə düşündü. “Gözəl yerdir, nə qədər desən, təmiz havası var”.

Beləliklə, Sığırçın Xoşbəxt Şahzadə heykəlinin ayaqları arasında özünə yer elədi.

– Bəh, bəh! Bu gün mənim çarpayım qızıldandır! – deyər Sığırçın məmnun-məmnun çıkkildədi. Elə təzəcə yerini rahatlaşdı ki, haradansa, yuxarıdan başına bir damcı töküldü.

– Bu nədir belə?! – donquldandı, – göydə heç bulud yoxdur, ulduzlar çıxıb, parıldayırlar, amma di gəl, yağış yağır! Belə də şey olar? Şimali Avropanın iqlimindən heç baş açmaq olmur! Bu yağış elə Qamış kimi səfəhlər üçün yaxşıdır!

Başına yenə bir damcı düşdü.

– Bəs bu heykəlin faydası nədir? Adı yağış damcısının da qabağını ala bilmir! – Sığırçın gileyləndi. – Yox, mən özümə ayrı yer tapmalıyam, – deyər uçmağa hazırlaşdı. Elə qanadlarını qaldırıb uçmaq istəyirdi ki, üçüncü damcı da başına düşdü və o, başını qaldırıb yuxarı baxdı, nə görsə yaxşıdır!..

Xoşbəxt Şahzadənin gözləri yaşla dolmuşdu; onun qızıl yanaqlarından yaş axırdı və damcılar düz Sığırçının başına düşürdü. Xoşbəxt Şahzadənin üzü ay işığında elə məsum görünürdü ki, balaca Sığırçının ona yazığı gəlirdi. Sığırçın soruşdu:

– Sən kimsən?

– Mən Xoşbəxt Şahzadəyəm.

– Niyə ağlayırsan? Məni islatdın ki!

– Mən sağ olanda ürəyim insan ürəyi idi, – heykəl cavab verdi. – amma göz yaşlarının nə olduğunu bilmirdim. Sans-Soucidəki Sarayda yaşayırdım. O saraya dörd-kədər girməzdə, daha doğrusu, qəm-qüssəni oraya buraxmazdılar. Gündüzlər mən öz yaşdılarım ilə bağda oynayırdım, axşamlar isə Sarayın əsas zalında bal ziyafətlərini açardım. Bağ uzun, hündür hasarlarla əhatə olunmuşdu, lakin hasarın o tayında nə baş verdiyindən xəbərim olmazdı, bilmək də istəmirdim. Axı mənim ətrafımda hər şey çox gözəl idi. Saray əyanları mənə Xoşbəxt Şahzadə deyirdilər; ah, əgər həzz və əyləncə xoşbəxtlik idisə, mən, həqiqətən də, xoşbəxt idim. Bax beləcə yaşadım və elə beləcə də öldüm! Və indi mən ölüyəm, onlar məni bu uca sütunun başına qaldırıb qoyublar; mən buradan şəhərimin bütün eybəcərlilərini, dərdlərini, camaatımızın necə kasıb yaşadığını görə bilirəm; mənim qəlbimi qalaydan düzəldiblər, amma mən ağlamaqdan özümü saxlaya bilmirəm.

“Belə de! Mən də elə bilirdim, o, başdan-ayağa qızıldan düzəldilib!” Sığırçın öz-özünə dedi; lakin Sığırçın o qədər nəzakətli idi ki, bu eyhamı ucadan vurmadı.

Heykəl sözünə davam etdi:

– Buradan lap uzaqlarda sakit bir küçə var; orada köhnə, mis-kin bir ev yerləşir. Evin bir pəncərəsi açıqdır və mən orada bir qadın görürəm, pəncərə qabağında oturur. Onun üzü arıq, solğun və üzüntülüdür; o qadın toxucudur; yorğun, qarçır olmuş əlləri gözəmə iynəsi ilə deşik-deşik olub. İndi o qadın Kral Sarayının gözəl xanımlarından biri üçün atlas parçadan don tikir, o donun üstünə Məhəbbət Güllərindən bəzəklər vurur. Sarayda növbəti bal keçiriləcək və o qadın da paltarını bu tədbirə kimi hazırlamalıdır. Otağın küncündəki çarpayıda isə o qadının balaca xəstə oğlu yatır. Onun qızdırması var; ona portağal lazımdır. Ananın isə heç nəyi yoxdur, oğluna adi çay suyundan başqa heç nə verə bilmir. Xəstə uşaq ağlayır. Sığırçın, Sığırçın, ay balaca Sığırçın! Səndən bir xahişim var: mənim qılıncımın dəstəyinin üstündəki o yaqut daşı götürüb, o anaya çatdırırsan bilərsənmi? Mənim ayaqlarımı bu sütuna elə möhkəm pərçimləyiblər ki, yeriyə bilmirəm.

– Axı məni Misirdə gözləyirlər, – Sığırçın dedi. – Mənim dostlarım artıq Nil çayının üstündə uçuşurlar, onun sahillərini dolaşır, zəngin nemətlərlə məzələnir, ağ zanbaqlarla, qəşəng-qəşəng güllərlə deyib-gülür, danışırlar. Bir azdan onlar gecələmək üçün böyük kralın kaşanəsinə gedəcəklər. Kral özü oradadır, rəngli sərdabəsində yatır. Onun əynində san kətan libas var, ətrafını isə ətir qoxusu bürüyüb. Kralın boynundan yaşıl nefritdən boyunbağı asılıb, əlləri isə payız yarpaqlarına bənzəyir.

– Sığırçın, Sığırçın, ay Sığırçın! – Şahzadə dedi. – Doğrudanmı, sən, heç olmasa, bir gecə ləngiyə bilməzsən? Xahiş edirəm, bu gecəni qal və mən dediyim yerə uç. Axı yazıq uşaq susuzdur, anası da dərd içindədir.

– Düzünə qalsa, mən oğlan uşaqlarını o qədər də sevmirəm, – Sığırçın bildirdi. – Ötən yay mən çay sahilində yaşayırdım, bir dəyirmançının iki yekəpər oğlu bütün günü mənə daş atdı. Əlbəttə, o uşaqların atdıqları daş mənə dəymirdi. Biz sığırçınlar çox çevik quşlarıq, aradan sivişib çıxmağı bacarıyıq. Mənim

ailəmdəki quşların hamısı iti sürətli və çevikdir. Doğrudur, uşaqlar məni daşla vura bilmədilər, lakin hər halda, bu hərəkət onların mənə açıq-aşkar hörmətsizliyi idi.

Xoşbəxt Şahzadə o qədər pərişan oldu ki, Sığırçın bundan utandı. Axırda Sığırçın dedi:

– Di yaxşı, bura çox soyuq olsa da, bircə gecə səninlə qala bilərəm. İstəyini yerinə yetirərəm.

– Ah, təşəkkür edirəm, quşcuğaz! – Şahzadə dedi.

Sığırçın Şahzadənin qılıncının dəstəyi üstündəki yaqut daşı qoparıb çıxartdı və onu dimdiyinə götürüb şəhər evlərinin damı üstündən uça-uça getdi. O, ağ mərmər mələklərin hörüldüyü şəhər kilsəsini ötdü; Kral Sarayını ötərkən qulağına şən, oynaq musiqi səsləri dəydi. Gözəl bir qız öz sevgilisi ilə balkona çıxmışdı.

– Ah! Səmadakı ulduzlar necə də gözəldir! – deyə oğlan qıza deyirdi. – Sevginin gücü də çox möcüzəlidir!

– Mən elə əmr etmişəm ki, mənim üçün bal mərasiminə Məhəbbət Gülləri ilə bəzədilmiş don tixsinlər, – qız dedi. – Yəqin, indiyə hazır olar. Bu dərzilər də elə tənbel olurlar ki!

Sığırçın çayın üstündən uçdu və gəmi dorlarının üstündə asılan signal çiraqlarını gördü. Sonra o, qədim yəhudi məhəllələri üstündən adladı, gördü ki, yəhudilər mis qablarda pullarını cingildədə-cingildədə bir-biri ilə alver edirlər. Nəhayət, o, həmin miskin evə gəlib çatdı, içəri boylandı. Zavallı uşaq çarpayıda qıvrılırdı, ana yorulub əldən düşmüş, yuxulamışdı; Sığırçın açıq pəncərədən içəri hoppandı, iri yaqut daşını mizin üstündəki üsküyün yanına qoydu. Sonra uşağın çarpayısı ətrafında xəlif qanad çaldı, oğlanın alnını qanadları ilə yelpiklədi.

– Ah, necə sərin hava gəldi! – oğlan pıçıldadı. – Görünür, yaxşılaşıram... – sonra dərin yuxuya getdi.

Sığırçın Xoşbəxt Şahzadənin yanına qayıtdı və elədiklərini bitdə-bitdə ona danışdı.

– Maraqlıdır, – deyə əlavə etdi, – nəyə görə indi mənə istidir, amma ətrafda hələ də yaman soyuq var!

– Çünki sən xeyirxah iş gördün, – Şahzadə dedi. Balaca quşcuğaz fikrə getdi, sonra da yuxuladı. Adətən, o, düşünməyə başlayanda dərhal yuxulayırdı.

Günəş boylananda Sığırçın çaya gedib çimdi. Körpüdən keçən quşçuluq elmləri doktoru, professor təəccüblənərək dedi:

– Qışın oğlan çağında Sığırçın görmək? Çox maraqlı haldır!

Professor yerli qəzetə bu barədə uzun bir məqalə yazdı.

Şəhər camaatı qəzeti əllərində tutub bir-birlərinə göstərdilər; orada o qədər anlaşılmaz sözlər vardı ki!

“Bu gecə mən Misirə uçacağam”, – Sığırçın öz-özünə deyir, bu barədə düşünəndə sevincək olurdu. O, şəhərin bütün görməli yerlərində olmuş, hətta şəhər kilsəsinin qülləsinə də qonmuşdu. Hara gedirdisə, hara uçub qonurdusa, sərcələr başlayırdı civil-dəşməyə.

– Bu naməlum qərib kimdir belə? – deyə sərcələr bir-birlərindən soruşurdular. Sığırçın özündən çox məmnun olmuşdu. Gecə düşdü. Göy üzü ay işığına bürünmüşdü. O gəlib Xoşbəxt Şahzadə ilə sağollaşmaq istədi. Əvvəlcə soruşdu:

– Misirə dair tapşırığın-filanın yoxdur ki? Mən ora uçuram.

– Sığırçın, Sığırçın, ay Sığırçın! – Şahzadə dedi. – Sən bir gecəlik də mənimlə qala bilərsənmi?

– Məni Misirdə gözləyirlər axı! – quşcuğaz cavab verdi.

– Sabah orada mənim dostlarım İkinci Şəlaləyə uçacaqlar. Orada, çay yatağında qamışıqların arasında nəhənglər yatır; hündür qranit tacın üstündə Memnon¹ Allahı oturub. O, bütün gecəni ulduzları seyr edir və Zöhrə ulduzu çıxanda sevincindən bircə dəfə qışqırır, sonra da sakit qalır. Gecənin bir yansında iri sarı şirlər çay ağzına su içməyə düşürlər. Vəhşi heyvanların gözləri yaşıl beril daşları kimi parlıdır və onların dəhşətli nəriltiləri Şəlalənin gurultusundan da güclü olur.

– Sığırçın, Sığırçın, ay balaca Sığırçın! – Şahzadə yenə dedi.

– Şəhərdən uzaqlarda mən bir cavan oğlan görürəm, çardaqda başını mizin üstünə əyib. Mizin üstündə çoxlu kağız var. Onun yanında stəkanda qurumuş bənövşə dəstəsi var. Oğlanın qəhvəyi qıvrım saçları, nar kimi qırmızı, çatlamış dodaqları var. İri gözləri yorğun görünür. O, teatrın direktoruna bir pyes təhvil verməlidir, pyesi bitirməyə çalışır. Lakin yazıb qurtara bilmir,

¹ *Memnon* – yunan mifologiyasında Efiopiyanın kralı, Eosun oğlu; Troya müharibəsində Axilles tərəfindən öldürülüb.

çardağda soba yoxdur, bumbuzdur, soyuqdan donur. Acından taqəti belə yoxdur.

– Yaxşı, bir gecə də qalaram, – Sığırçın dedi. Quşcuğazın, doğrudan da, xeyirxah ürəyi vardı. – Yaqutlardan birini də ona aparım?

– Çox təəssüf! Mənim artıq yaqutum yoxdur! – Şahzadə dedi. – Nə qalıbsa, bax budur, mənim gözlərim! Mənim gözlərimi qiymətli sapfirdən düzəldiblər. Bu sapfirlər min il bundan qabaq Hindistandan gətirilib. Gözlərimdən birini çıxart, apar ver o gənc dramaturqa. Qoy onu satsın, özünə odun alsın, pyesi də qurtarıb təhvil versin.

– Əziz Şahzadə! – Sığırçın dilləndi. – Mən bunu edə bilmərəm! Quşcuğaz başladı ağlamağa.

– Sığırçın, Sığırçın, ay mənim balaca Sığırçınım! Əmrimi yerinə yetir, xahiş edirəm, yalvarıram sənə!

Beləliklə, Sığırçın Şahzadənin gözünün birini çıxartdı və onu dimdiyinə alıb apardı tələbə oğlanın çardağına. Çardağa girmək çətin deyildi, çünki onun damı dəlmə-deşik idi. Oğlan balaca, qaranlıq bir otağa sığınmışdı, yazı masasının arxasındaca yuxuya getmişdi. Başını əllərinin üstünə qoyub elə yatırdı ki, heç quşcuğazın qanadlarının pırıltısını eşitmədi. Ayılında gördü ki, qurumuş bənövşə dəstəsinin üstündə gözəl bir sapfir var.

– Ah! Axır ki, mənə də qiymət verən tapıldı! – deyə gənc qışqırdı. – Görünür, bu, mənim yaxşı oxucularımdan, pərəstişkarlarımdan birdir! İndi mən bu pyesimi də bitirə bilərəm!

Gənc dramaturq çox xoşbəxt görünürdü.

Növbəti gün Sığırçın limana getdi. Quşcuğaz yekə bir yelkəni gəminin doruna qondu və dənizçiləri seyr etməyə başladı; matroslar gəminin anbarından iri yeşikləri kanatla dartıb çıxarırdılar.

– Hə, yapışdıq! Bir. İki. Üç. Güc verin, ya Allah! – deyə onlar bir-birlərinə qışqırır, ağır yükləri boşaltmağa çalışırdılar.

Sığırçın cikkildədi:

– Mən Misirə uçuram! Mən Misirə uçuram!

Heç kəs ona fikir vermədi, hamının başı öz işinə qarışmışdı.

Ay çıxanda Sığırçın Xoşbəxt Şahzadənin yanına qayıtdı. Ucadan cikkildəyib dedi:

– Gəlmişəm sənənlə sağollaşam, mən gedirəm!

– Sığırçın, Sığırçın, ay mənim balaca Sığırçınım! Nə olar, mənimlə bir gecə də qal! – deyə Şahzadə onu yenə dilə tutdu.

– Qış gəlib, qala bilmərəm, – quşcuğaz cavab verdi, – bir azdan soyuq qar yağacaq. Misirdə isə isti hava var, yaşıl palma ağaclannın budaqlarında quşlar xumarlanır, timsahlar gölməçələrdə uzanıb özlərini günə verir, tənbel-tənbel ətrafa baxırlar. Mənim dostlarıım indi Balbek məbədində yuva qurur, ağ-çəhrayı göyərçinlər ətraflarda pırıldaşır, quruldayır və onları seyr edirlər; əziz Şahzadə, mən getməliyəm! Lakin səni heç vaxt unutmayaçağam. Gələn yazda mən sənin üçün iki qiymətli daş gətirərəm, verdiyin daşların yerinə onları qoyarsan. Yaqut qırmızı qızılıgüldən də tünd, safir isə böyük Dəniz kimi masmavi olacaq.

Xoşbəxt Şahzadə bir qədər susduqdan sonra dedi:

– Aşağıda, meydana kibrit satan balaca bir qızcuğaz var; o, kibritlərini su navalçasına salıb islatmışdır, kibritlər yararsız hala düşüb. Əgər evə pul gətirməsə, qızcuğazın atası onu döyəcək və buna görə də o ağlayır. Qızcuğazın ayaqqabısı yoxdur, əyində başı yoxdur, onun balaca başı da yalındır, üşüyür. Gözümün o biri tayını da çıxart, apar ver ona. Qoy atası onu döyməsin.

– Yaxşı, bir gecə də qalaram, – Sığırçın dedi. – Amma axı sənin gözlünün o biri tayını çıxara bilmərəm. Onda sən kor qalarsan!

– Sığırçın, Sığırçın, ay mənim balaca Sığırçınım! Əmrimi yerinə yetir, nə deyirəm, onu da elə!

Beləliklə, Sığırçın Şahzadənin o biri gözlünü də çıxarıb aşağıya, meydana şığıdı. O, kibrit satan qızcuğazın yanından yel kimi pırıldaşıb keçdi; qızcuğaz bir də ayılıb gördü ki, ovcunun içində bir qiymətli safir parıldıyır. Qızcuğaz sevincindən qışqırdı:

– Ah! Nə gözəl daş-qaşdır! – və o gülə-gülə evə qaçdı.

Sığırçın Şahzadənin yanına qayıdıb dedi:

– Sən indi tamam kor oldun! Ona görə də mən həmişə sənin yanında qalacağam.

– Yox, əzizim, mənim balaca Sığırçınım! – Bədbəxt Şahzadə dilləndi. – Misirə getmək vaxtıdır, sən oraya uçmalısan!

– Mən həmişə səninlə qalacağam! – Sığırçın qətiyyətlə bildirdi və Şahzadənin ayaqları altında uzanıb yatdı.

Sığırçın səhər bütün günü Şahzadənin çiyində oturdu və ona qərib yerlərdə gördüklərindən danışdı; Nil çayının sahillərindəki qırmızı leyləklərdən, dimdikləri ilə xırda qızılbalıqlar necə ovladıqlarından, qorxulu səhrada tənha yaşayan və qoca dünyanın özü kimi qədim olan Sfinksdən, onun yer üzündə baş verən bütün hadisələrdən xəbərdar olmasından, nizami qayda ilə dəvələrinin bellərində oturub və əllərində sədəfli təsbəh çevirən səyyah tacirlərdən, Aylı Dağların qətran kimi qara Krallından, onun Parıldayan Büllura sitayiş etməsindən, Palma ağacında yatan nəhəng yaşıl ilandan, tyirmi kahinin onu şirin qoğalla yedizdirməsindən, nəhayət, göldə iri ağac yarpaqları üstündə üzən cırtıdanlardan və onların kəpənəklərlə daimi mübarizəsindən söhbət açdı.

– Mənim əziz balaca Sığırçınım, – Şahzadə dedi, – sən mənə gözəl şeylərdən danışdın, heyrətamiz söhbətlər etdin; lakin yer üzündə insan kədərindən heyrətli heç nə yoxdur. İztirab və Dərddən böyük Möcüzə yoxdur. Mənim balaca quşcuğazım, sən mənim şəhərimin başı üzərində uç, oraları fırlan, nə görsən, gəl, mənə de.

Quşcuğaz şəhərin başı üzərinə qalxdı; işıqlı və təmtəraqlı evlərdə kef çəkən varlıları, onların darvazaları ağzında boyunlarını bükən kasıbları gördü. O, qaranlıq dalanlara baş vurdu; aclıqdan saralıb-solmuş yorğun uşaqların sakitcə oturub zülmət küçələrə həsrətlə baxdıqlarını gördü. Körpünün altında iki oğlan uşağı bir-birlərinə sarılmışdı ki, soyuqdan donmasınlar.

– Çörək verin, yeməyə bir şey verin! – deyə onlar pıçıltyla yalvarırdılar.

– Rədd olun buradan! Burada oturmaq olmaz! – deyə Gözətçi onların üstünə bozarıdı; uşaqlar sığınacaqlarından çıxıb yağışın altında veyllənməyə məcbur olurdu.

Sığırçın qayıdıb gördüklərini Şahzadəyə söylədi.

– Məni təmiz qızıldan düzəldiblər, – deyə Şahzadə bildirdi. – Sən onu sök və payla kasıb camaatıma; insanlar həmişə düşünlər ki, qızıl onları xoşbəxt edə bilər.

Sığırçın heykəlin üstündəki qızıl laylarını hissə-hissə sökdü; Xoşbəxt Şahzadə get-gedə süstləşir və kədərənirdi. Qızillar lay-

lay sökülüb kəsiblərə paylandı, uşaqların simalanna günəş qondu, onlar küçə və meydanlarda deyib-gülməyə, oynamağa başladılar.

– İndi biz ac deyilik! Çörəyimiz var! – deyər qışqırırdılar.

Çox keçmədi ki, qış gəldi, qar yağdı. Qardan sonra şaxta oldu; küçələr donuşluğa döndü, yollar, elə bil, gümüştən çəkilmişdi. Evlərin damlarının qıraqlarında büllur sırsıralar sallanmışdı; onlar ucuiti nizələrə bənzəyirdi. Camaat isti paltarlara keçmişdi, hamı, demək olar ki, kürk və şuba geyinmişdi, balaca oğlanlar başlarına papaq qoyub buz üstə sürüşürdülər.

Bizim balaca Sığırçınımız da yavaş-yavaş soyuqdan donurdu, amma o, Şahzadəni tək buraxmır, heç yana uçub getmirdi, onu çox sevirdi. O, çörək dükanının qabağında qırıntıları dənləyir, çalışırdı ki, qanadlarını çırpmaqla özünü isti saxlasın. Amma soyuq və şaxta öz işini görürdü.

Nəhayət, balaca quşcuğaz anladı ki, o, artıq ölü. Son dəfə gücünü topladı, uçub Şahzadənin çiyinə qondu.

– Əlvida, əziz Şahzadəm! Əlvida! – deyər güclə cikkildədi.
– İcazə ver, son dəfə əlindən öpüm!

– Şadam ki, nəhayət, Misirə yollanırsan, mənim balaca Sığırçınım! – deyər Şahzadə sevindi. – Sən burada çox ləngidən; amma sən mənim əlimdən yox, dodağımdan öpməlisən. Çünki mən səni sevirəm.

– Mən Misirə getmirəm, – Quşcuğaz cavab verdi. – Mən Ölüm Evinə gedirəm. Ölümə Yuxu qarışıqdır, elə deyilmi?

Quşcuğaz Şahzadənin dodaqlarından öpdü və sonra yuxulub onun ayaqları altına düşdü.

Bu anda heykəlin içindən qəribə bir şaqqıltı qopdu; elə bil, nəşə sındı. Sən demə, heykəlin qalaydan düzəldilmiş ürəyi ikiye bölünmüşdü. Doğrudan da, çöldə dəhşətli şaxta vardı.

Növbəti gün Şəhər Meri bələdiyyə şurasının üzvləri ilə birlikdə meydanı gəzirdi. Onlar sütuna yaxınlaşanda Mer başını qaldırıb yuxarı, heykələ baxdı və:

– Aman Allah! Bu nədir belə? – deyər təəccübdən qışqırdı.
– Bizim Şahzadə görün nə günə düşüb?!

– Düz deyirsiniz, cənab mer! – deyər böyür-başındakı əyanlar həmişə olduğu kimi onun sözünü təsdiq etdilər və onlar da yuxarı baxmağa başladılar.

– Yaqut qopub düşüb! Gözləri daha yoxdur! Qızıl laylar sökülüb! – deyə Mer təəccübünü bildirdi. – Lap yoxsul günündədir!

– Düzdür, lap yoxsul günündədir! – müavinləri təkrar etdilər.

– Və onun ayaqları altında hansısa ölü bir quş var! – Mer davam etdi. – Biz gərək yeni bir fərman verək: quşlara burada ölmək qəti qadağandır!

Köməkçisi Merin dediklərini dərhal bloknotuna qeyd edirdi.

Beləliklə, Xoşbəxt Şahzadənin heykəlini oradan götürdülər.

– O heykəl daha gözəl deyil, ona görə də faydası yoxdur! – deyə Universitetin İncəsənət üzrə Professoru bildirdi.

Sonra heykəli sobaya atıb əritdilər və Şəhərin Bələdiyyə Şurası ərinmiş metal parçalarını harada istifadə edəcəklərinə dair qərar qəbul etməli oldu.

– Biz başqa bir heykəl düzəltməliyik! – Mer dedi. – Və bu, mənim heykəlim olmalıdır!

– Yox! Yox! Bu dəfə mənə heykəl qoysunlar! – deyə ayanların hər biri özünü fikirləşdi və başladılar bir-birləri ilə mübahisə edib dalaşmağa.

Onlar özlərinə heykəl qoydurmaq üstündə indiyə kimi də dalaşırlar.

Metaləritmə zavodunun fəhləsi metalı əridəndə heyrətin-dən donub-qaldı və öz-özünə dedi:

– Bu nə qəribə şeydir! Bu ikiyə bölünmüş qalay ürək sobada ərimir! Gəl bunu ataq getsin!

Beləliklə, o, qalay ürəyi ölü Sığırçının cəmdəyinin tullandığı zibilliyə atdı.

Elə bu zaman Allah öz Mələklərindən birinə əmr etdi:

– Düş o şəhərə, mənə oradan tapdığın ən dəyərlı şeylərdən ikisini gətir!

Allahın əmrilə Mələk gəlib bu şəhərə yetişdi və həmin zibillikdən qalaylı ürəyi və Sığırçının cəmdəyini götürüb qalxdı göylərə, gətirdi Allahın hüzuruna.

– Seçimin düzdür, səhv eləməmişən! – deyə Allah qətiyyətlə razılığını bildirdi. – Bu gündən bu quşcuğaz mənim Cənnət bağımnda əbədi oxuyacaq! Xoşbəxt Şahzadə isə mənim qızıl şəhərimdə – sonsuz Məhəbbət Səmasında mənə mədhıyələr söyləyəcək.

MÜNDƏRİCAT

<i>Dünya ədəbiyyatının</i> <i>“xoşbəxt şahzadə”si</i>	5
--	---

ROMAN

Dorian Qreyin portreti	16
------------------------------	----

PYESLƏR

Diqqətdən kənar qalan qadın.....	260
İdeal ər.....	336

NAĞILLAR

Sadiq dost.....	440
Xoşbəxt şahzadə.....	452

OSCAR UAYLD

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat Evinin məhsuludur.

www.eastwest.az
www.fb.com/eastwest.az

Buraxılışa məsul **RAFİQ KAZIMOV**

Dizaynerlər **NƏRGİZ ƏLİYEVA**

ELŞƏN QURBANOV

Texniki redaktor **GÜLTƏKİN YUSİFOVA**

Texniki direktor **ALLAHVERDİ KƏRİMOV**

Nəşriyyat direktoru **RASİM MÜZƏFFƏRLİ**

Çapa imzalanmışdır: __. __. 2013. Format 60x88 1/16. Ofset çapı.

Fiziki çap vərəqi 29. Sifariş 13131. Tiraj 7000

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat Evinin mətbəəsində çap olunmuşdur.

AZ1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17

Tel.: (+99412) 374 83 43, Faks: (+99412) 370 18 49

Nəşriyyat Evinin bütün kitablarının toplusu:

<http://www.eastwest.az/az/books/> ünvanda